

POVJESNICA
HRVATSKE RATNE MORNARICE

Izdavač:
Hrvatska ratna mornarica

Za izdavača:
kontraadmiral Ante Urlić

Autor:
bojnik Jozo Grgić, prof.

Koautori:
kapetan bojnog broda u mirovini Stjepan Bernardić
(Borbena djelovanja HRM-a u DR)
pukovnik Željko Seretinek
(Južno bojište u DR)
kapetan bojnog broda Ivan Vuković
(Mirnodobski razvoj HRM-a)

Recenzenti:
prof. dr. Kažimir Pribilović
mr. Berislav Visković
admiral u mirovini Vid Stipetić
komodorn Tihomir Erceg

Urednici:
bojnik Jozo Grgić, prof.
kkr Laszlo Komenda, dipl. ing.

Lektor i korektor:
Tomislav Vrančić

Grafički urednik:
akad. slikar mr. Josip Mijić

Priprema za tisak:
akad. slikar mr. Josip Mijić

Tisak:
Tiskara HVU Petar Zrinski

Naklada:
500 primjeraka

POVJESNICA
HRVATSKE RATNE MORNARICE

SPLIT, 2011.

Hrvatski brod čvrsto je usidren i privezan na naše hrvatsko Jadransko more.

Njegova su sidra kroz povijest zapinjala i naprezala se, ali su izdržala. Osvajači čije su se mornarice pojavljivale i pokušavale, s više ili manje uspjeha, čvrsto se usidriti na hrvatskom dijelu Jadrana bili su prolazni i nisu uspjeli. Konopi im nisu izdržali, lanci su im popucali, sidra im ne zaoraše dovoljno duboko te popustiše i nestaše, ali ostaviše krvave tragove koji opominju.

Zato danas provjeri lance, učvrsti konope i neka ti srce jače zakuca. Jer tu si, na braniku svoje Hrvatske i njezinoga prelijepog mora kao i bogate hrvatske pomorske tradicije.

SADRŽAJ

I. PREDGOVOR 5

II. UVOD 7

III. ZAPOVJEDNICI HRVATSKE RATNE MORNARICE 1991. - 2008. 7

IV. RATNA MORNARICA U POVIJESTI HRVATSKOG NARODA OD VII. STOLJEČA do 1990. GODINE 7

IV.1. Razdoblje narodnih vladara (VII. - XII. stoljeća) 8

IV.2. Razdoblje hrvatsko-ugarskih kraljeva, austrijske i austro-ugarske vlasti 18

IV.3. Razdoblje između dva svjetska rata i Drugi svjetski rat 19

IV..4. Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata do 1990. godine 20

V. POVIJESNI PREGLED VOJNOPOMORSKOG ŠKOLSTVA 22

VI. HRVATSKA RATNA MORNARICA U DOMOVINSKOM RATU 32

VI.1. Ustrojavanje i djelovanje postrojbi mornaričkog pješaštva i pomorskih snaga Hrvatske ratne mornarice 33

VI.2. Ustrojavanje i djelovanje postrojbi mornaričkog pješaštva, obalnog topništva, domobranstva i drugih postrojbi potpore HRM-a. 34

VI.3. Značajnija djelovanja snaga HRM-a 1991. - 1995. 58

VII. HRVATSKA RATNA MORNARICA NAKON 1995. GODINE 35

VII.1. Mirnodopski razvoj HRM-a 58

VII.2. Međunarodna vojna suradnja 58

VII.3. Dušobrižništvo 11

VII.4. Sport i kultura 11

VIII. NAVIK ON ŽIVI KI GINE POŠTENO 35

IX. LITERATURA 35

X. PREGLED SKRAČENICA 35

I. PREDGOVOR ZAPOVJEDNIKA HRVATSKE RATNE MORNARICE

I. Predgovor

Kontraadmiral
Ante Urlić,
zapovjednik Hrvatske ratne mornarice

Hrvatska je pomorska zemlja s pomorskom tradicijom dugom skoro četrnaest stoljeća. Hrvati su dolaskom na jadransku obalu tradicionalno bili orijentirani na more i pomorstvo. Ovaj je prostor, zbog važnoga geopolitičkog položaja Jadranskog mora, uvijek bio poprište sukoba i meta različitih osvajača, što su Hrvati vrlo brzo i osjetili. Iako su se nalazili na vjetrometini povijesti izloženi različitim pritiscima, usprkos svemu, uspjeli su očuvati svoj nacionalni identitet. Pored ostalog more je bilo i ostalo izvor energije, stvaralaštva, inspiracije i borbe.

Da bi ovdje mogli opstati i živjeti, u neprestanoj borbi za slobodu i opstanak, morali su savladati pomorsku vještinu i vještinu gradnje brodova. Nju su baštinili od starosjedilaca i pomorskih naroda s kojima su dolazili u kontakt te iz vlastitog iskustva. Tijekom vremena pomorska znanja, vještine i gradnja brodova neprestano su se usavršavali, tako da su u jednom razdoblju svoje povijesti Hrvati imala veliku i snažnu mornaricu.

Mnogobrojni izvori povjesničara i kroničara toga doba svjedoče o snazi hrvatske moći na Jadranu. Prema langobardskom piscu Pavlu Đakonu godine 642. Hrvati su s mnoštvom brodova nazočni pod gradom Sepontom (Manfredonija u južnoj Italiji). Najjaču mornaricu imali su u doba vladavine kralja Tomislava (910.-928.). U djelu Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio* navodi se da je Hrvatska imala 80 sagena s po 40 mornara i 100 kondura s 10 do 20 mornara, ne računajući veslače. Jedino je Bizant u to vrijeme raspolagao većom mornaricom. Osim ove moćne mornarice kralj Tomislav je imao i moćne kopnene snage koje su brojile 60.000 konjanika i 100.000 pješaka. Hrvatska je imala jaku mornaricu i u vrijeme knezova Domagoja i Branimira te kraljeva Petra Krešimira IV. i Zvonimira.

Moć hrvatske države rasla je paralelno s jačanjem hrvatske mornarice. Zahvaljujući jakoj mornarici Hrvatska postaje moćna država i svrstava se u red pomorskih sila Mediterana. Gotovo više od pet stotina godina hrvatska država se uspjela održati zahvaljujući pored ostaloga i svojoj pomorskoj moći.

Kad god je tijekom povijesti dolazilo do stagnacije hrvatske pomorske moći, razni osvajači upadali su te nastojali prisvojiti ili su prisvajali hrvatsku obalu i otoke pokušavajući se i zadržati na tim prostorima. Vrlo često su za posade svojih brodova uzimali Hrvate, hrabre i iskusne pomorce; i u takvim je okolnostima hrvatski narod znao da je svoj na svome i nikada se nikome nije dao pokoriti.

Ovo je potvrđeno i u Drugom svjetskom ratu kada se stvarala ratna mornarica koja se borila protiv nadmoćnijeg neprijatelja. Zahvaljujući hrabrosti, entuzijazmu i pomorskoj vještini, sa skromnim sredstvima, bila je u stanju povezati tadašnji antifašistički otpor na Jadranu s cijelim svijetom te voditi uspješne vojne operacije za oslobođenje zemlje. Na kraju rata u toj je mornarici bilo preko 90% Hrvata, što dokazuje da su se Hrvati uvijek borili za svoje more. Na njihovim i ranijim iskustvima školovale su se i obučavale buduće generacije pomoraca na ovim prostorima.

U tom kontekstu slijedio je i razvoj događaja u Domovinskom ratu kada se mala ali hrabra Hrvatska ratna mornarica, stvorena u Domovinskom ratu na temeljima bogate hrvatske pomorske tradicije, suprotstavila puno jačem neprijatelju i vrlo brzo ga prisilila na povlačenje s hrvatskoga dijela Jadrana. S malom jezgrom motiviranih hrvatskih domo-

ljuba i visokostručnih profesionalaca, koji poznaju more i mornaričke vještine, uspjelo se poraziti daleko nadmoćnijeg neprijatelja, osloboditi hrvatsko more i osigurati slobodu plovidbe na Jadranu. Hrvatska je ratna mornarica izvršila svoju obvezu u oslobođenju domovine u Domovinskom ratu, sudjelujući u operacijama potpore Hrvatske kopnene vojske, osiguranju zaštite morskih prilaza i teritorijalnoga mora od neprijateljske ugroze, pomoći civilnom pučanstvu, ispisavši nove stranice u povijesti hrvatskoga pomorstva. O tom kako je povezana pomorska sila jednog naroda s njegovom slobodom i prosperitetom nalazimo potvrdu u riječima istaknutog hrvatskog pomorskog povjesničara Bare Poparića koji kaže:

Napreduje li pomorstvo, raspolaže li s jakom mornaricom, narodno blagostanje se podiže, propada li pomorstvo, tomu su narodu na domaku crni dani.

Hrvatski mornari od 1991. godine nisu više u službi tuđih mornarica, nego ponosno služe pod imenom Hrvatske ratne mornarice za koje su krvarili kroz stoljeća. Budući da je Republika Hrvatska po svojim prostornim i zemljopisnim obilježjima pomorska država, ona mora imati ratnu mornaricu koja će biti sposobna i spremna kad god to zatreba zaštititi njene nacionalne interese na Jadranu. Stoga je nužno nastaviti s njenim daljnjim opremanjem i modernizacijom kako bi mogla slijediti ritam tehničkog i tehnološkog razvoja i zadržati sposobnosti operativnog djelovanja. Uspješna zaštita mora nije moguća bez nazočnosti ratnog broda na njemu. Povijest nas uči da su Hrvati najveći procvat doživjeli kad su bili najjači na moru, utjelovljujući tako u najdubljem smislu staru latinsku mudrost: *navigare necesse est, vivere non est necesse* – ploviti se mora, živjeti se ne mora.

Povjesnica HRM-a uvažava povijesne činjenice i ukratko obrađuje hrvatsku pomorsku prošlost i sadašnjost. Ona navodi najznačajnije događaje u višestoljetnoj borbi hrvatskog naroda na moru za svoju slobodu, Domovinski rat i ulogu HRM-a u Domovinskom ratu te daje kratki presjek organizacije, misija i zadaća današnje Hrvatske ratne mornarice.

Svjesni smo činjenice da se pri izradi Povjesnice možda mogla i potkrasti koja pogreška, nedorečenost ili nedovoljna obrađenost pojedinih sadržaja. Ako su se pojavili ovakvi ili slični nedostaci, oni su uvjetovani vremenskim okvirom raspoloživim za analizu te objektivnim okolnostima zbog još uvijek različito interpretiranih činjenica vezanih za ustrojavanje i djelovanje pojedinih postrojbi ili pojedinaca u Domovinskom ratu.

Autorima, urednicima, izdavačima i svima drugima koji su pomogli u izradi *Povjesnice* HRM-a hvala za trud i uloženi rad, a sve druge pripadnike HRM-a i one kojima je HRM u srcu pozivam da je pročitaju, jer će lakše razumjeti povijesne okvire borbe hrvatskoga naroda za slobodu i naše more.

ZAPOVJEDNIK
HRVATSKE RATNE MORNARICE

kontraadmiral
ANTE URLIĆ

II. UVOD

II. Uvod

Povjesnica Hrvatske ratne mornarice izlazi iz tiska u vrijeme proslave osamnaeste godišnjice HRM-a, nakon četrnaestnaest godina od završetka Domovinskog rata. Nadamo se da će ova knjiga pobuditi veliku pozornost jer ona, uvažavajući povijesne činjenice koje su se dogodile od dolaska Hrvata na obale Jadrana pa do današnjih dana, govori o našoj pomorskoj sili u prošlosti, osvrćući se posebno na Domovinski rat od 1991. do 1995. godine, i stanju danas te o neprestanoj borbi hrvatskoga naroda za svoju domovinu, more i mornaricu u proteklih četrnaest stoljeća. Veliki dio sudbine hrvatskoga naroda i hrvatske povijesti povezan je s Jadranskim morem. Vrijedno je u tom smislu spomenuti se i ovih riječi Miroslava Krleže: *Hrvati su veoma rano u osvit svoje povijesti izbili na Jadransko more snagom vihora i opstali na tom najljepšem dijelu Sredozemlja do dana današnjeg.* (Pomorska enciklopedija, I izdanje I. svazak ZG 1954.)

U *Povjesnici* se ističe geostrateško značenje Jadranskog mora koje je vjekovima bilo poprište teških bitaka za gospodarenje nad njime a time i za opstojnost hrvatskoga naroda. Zahvaljujući svom pomorstvu Hrvati su se uspjeli održati na Jadranu i njegovoj obali i u najtežim vremenima. Samo je jaka mornarica mogla omogućiti hrvatskom narodu i njegovim vladarima da sačuvaju istočnu obalu Jadrana i da ona bude u mnogome temelj razvoja i napretka hrvatske države. Ovo je posebno naglasio doajen hrvatske povijesti srednjega vijeka dr. Stjepan Antoljak u svome djelu *Kada je nastala prva historija Hrvata, zapisavši: Hvati su spoznali veoma rano da blaga i bogatstva koja poklanja more treba na moru i braniti te su počeli graditi brodovlje snaga kojega je privukla pozornost i slavnog bizantskog cara i povjesničara Konstantina VII. Porfirogeneta, autora Prve historije Hrvata.* (ST 1992)

Bartul Bare Poparić, pionir hrvatske pomorske vojne historiografije, u svom djelu *O pomorskoj sili Hrvata za doba narodnih vladara* navodi:

More, za primorski narod, nije ništa manje važno od kopna... Ako tek pogledamo povijest čovječanstva, na prvi mah ćemo se osvjedočiti o velikoj istini da nijedan narod nikada nije mogao da postane trajno velikim i moćnim, ako ne imadjaše mora i na moru razvita pomorstva (...) *dočim i sitne, po svom teritoriju, državice uz razvijeno svoje pomorstvo postadoše moćne i bogate. . .*

Shvaćajući golemu važnost osiguranja slobode plovidbe za svoje trgovačke brodove i poštivanje zakona pri prolazu ostalih brodova, jasno je ukazao na potrebu narastanja i održanja pomorske sile obalne države kao neodvojivog dijela njene pomorske tradicije. Obalna država stoga je dužna skrbiti o svojoj mornarici, kako trgovačkoj tako i ratnoj,

ali i o svim ostalim sadržajima koji ova dva segmenta podržavaju. Iako Bare Poparić nije prvi koji je uočio ove zakonitosti, bio je nesumnjivo prvi u Hrvata koji je jasno ukazao na potrebe pametnijeg iskorištavanja potencijala mora.

On u uvodniku prethodno spomenutog djela nastavlja: *U političkom i kulturnom životu primorskih naroda, more, ako nije odličniji, a ono je barem jednako važan čimbenik. Bolji, čilji, zdraviji dio primorskog naroda boravi mal ne cieli svoj viek na nemirnom i nevjernom morskom valovlju, privikne i priljubi se tom strašnom elementu...*

Ovu misao potvrđuje i akademik Grga Novak, ističući: *Tisuće smo godina na ovom moru, na ovim klisurama, u burama i olujama na suncu i mjesecu na valovima silnim i divljoj tišini...* (Pomorski zbornik, br. I., Zagreb 1962.)

Utjecaj pomorske sile na povijest jednog naroda također je izražena i u suvremenim pomorskim doktrinama; npr. u suvremenoj američkoj pomorskoj doktrini naglašeno je načelo da zemlja koja nije jaka na moru nije ni na kopnu.

U ovoj knjizi nije nam bila namjera znanstveno obraditi događaje naše burne povijesti na Jadranu, već samo pregledno iznijeti važnije povijesne činjenice vezane za razvoj povijesnih događanja i ulogu mornarice u njima.

Posebna je pozornost u *Povjesnici* posvećena stvaranju Hrvatske ratne mornarice i njenoj ulozi u Domovinskom ratu od 1991. do 1995. godine u kojem su njene postrojbe skupa s drugim postrojbama Hrvatske vojske i policije oslobodile hrvatsko more i obalu od neprijatelja te postale jedan od nositelja hrvatske suverenosti.

Hrvatska ratna mornarica i danas treba zauzeti ono mjesto u Hrvatskoj i u međunarodnim asocijacijama koje joj u skladu s njenom pomorskom tradicijom povijesno i pripada. Napori koji se u tom pravcu poduzimaju su modernizacija i opremanje HRM-a te međunarodna vojna suradnja i sudjelovanje u međunarodnim pomorskim vježbama i zadaćama uspostavljanja i održavanja sigurnosti na moru i pomorskim komunikacijama.

Split 2011. godine

Uredništvo

III. ZAPOVJEDNICI HRVATSKE RATNE MORNARICE 1991. - 2011.

Admiral flote
***Sveto Letica Barba**,*
prvi zapovjednik HRM-a

Rođen 4. travnja 1926.
u Podgori,
preminuo 6. studenoga 2001.
Zapovjednik HRM-a od 12. rujna 1991. do 1. lipnja 1996.

Admiral
Vid Stipetić

Rođen 29. listopada 1937.
u Ogulinu.
Dužnost zapovjednika HRM-a obnašao je od 1. lipnja 1996. do 30. prosinca 2002.

Viceadmiral
Zdravko Kardum

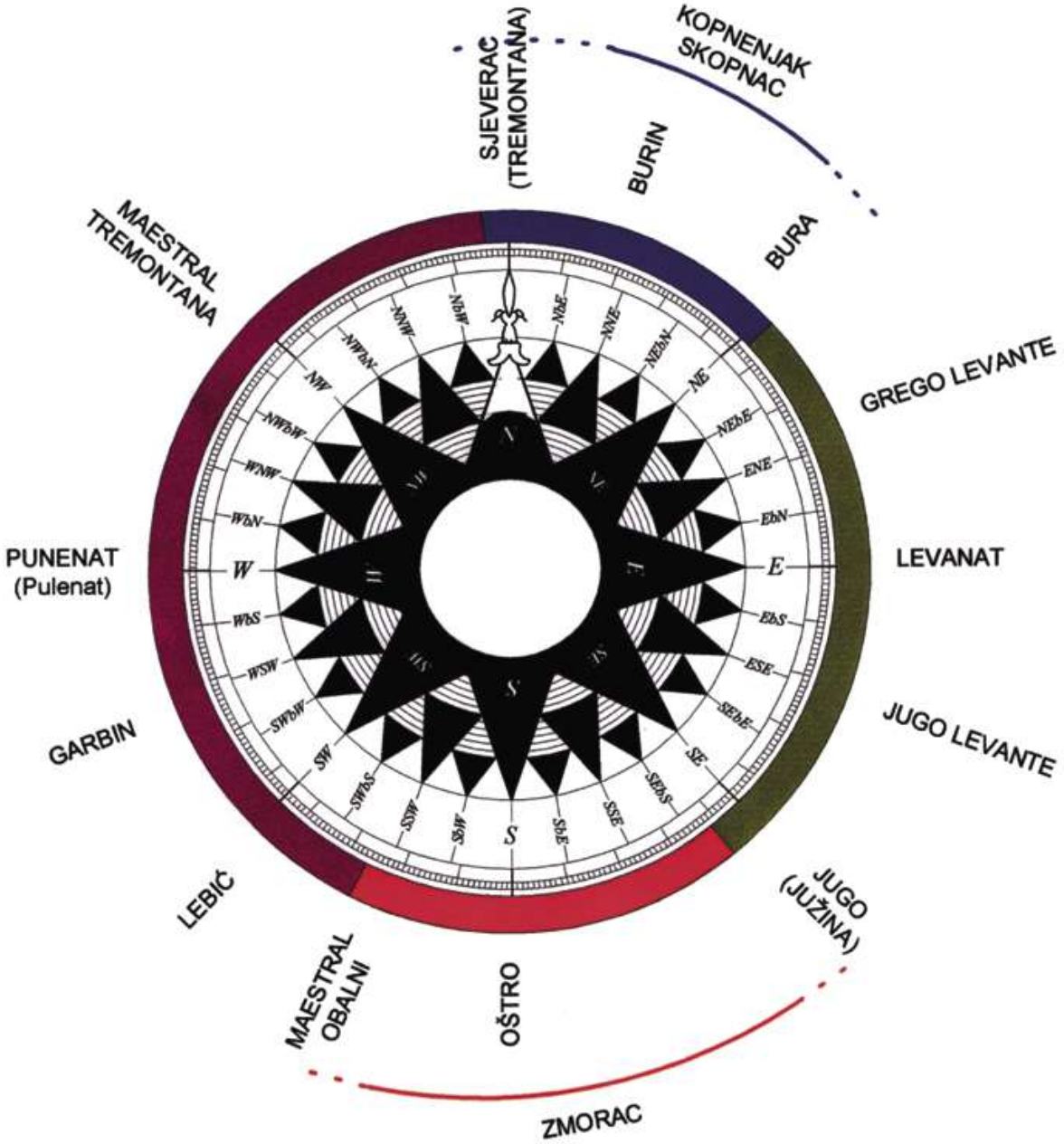
Rođen 25. 2. 1953.
u Nuniću (Kistanje).
Dužnost zapovjednika HRM-a
obnašao je od 30. prosinca 2002. do 19. ožujka 2007.

Kontraadmiral
Ante Urlić

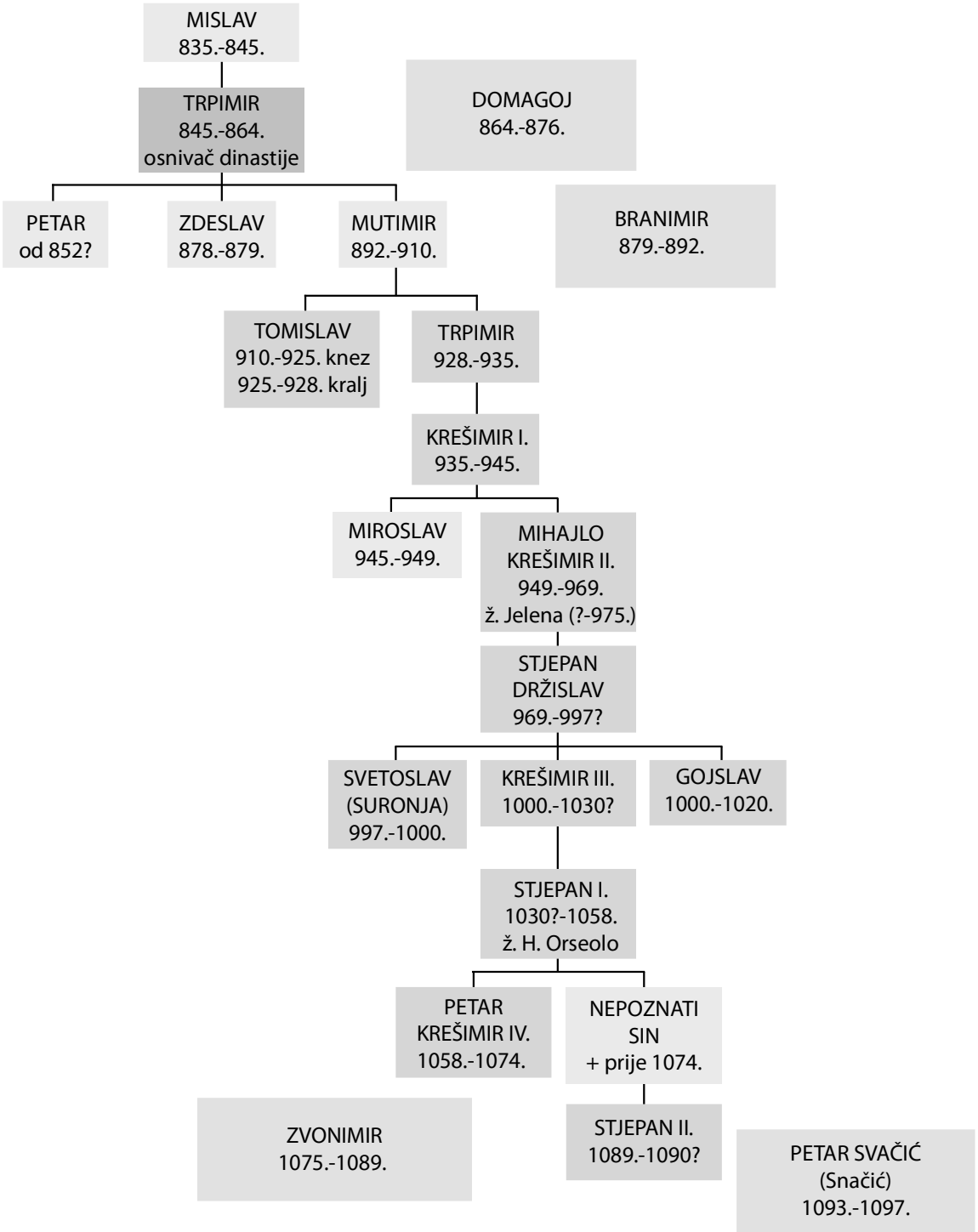
Rođen 27. ožujka 1956.
u Drašnicama.
Hrvatskom ratnom mornaricom zapovijeda od 19. ožujka 2007.

IV. RATNA MORNARICA U POVIJESTI HRVATSKOG NARODA OD VII. STOLJEĆA DO 1990. GODINE

VJETROVNICA S NAZIVIMA GLAVNIH VJETROVA NA JADRANU

IV.1. Razdoblje narodnih vladara (VII. - XII. stoljeće)

Genealogija hrvatskih vladara Trpimirovića

Geografsko-povijesni čimbenici koji su uvjetovali hrvatsku pomorsku orijentaciju

Provincije Rimskoga Carstva u Iliriku u V. stoljeću

Na pitanje što je uvjetovalo sudbinsko vezanje Hrvata na more i determiniralo njihovu pomorsku i vojnopomorsku sudbinu kroz povijest, može se slobodno reći da su to u prvom redu geografsko-povijesni čimbenici. Oni povijesti pojedinoga naroda daju općeniti okvir događanjima koja su imala važnu ulogu u njegovoj sudbini i njegovu razvitku. U tom smislu možemo reći da je veliki dio sudbine hrvatskoga naroda i njegove povijesti povezan s Jadranskim morem. Na početku srednjega vijeka geostrateško značenje Jadrana, osobito njegovog istočnog dijela, bilo je vrlo veliko. Jadransko more najdublje zadire u europsko kopno što je osobito važno zbog pomorskih prometnica i tranzita roba. Tadašnja tehnologija gradnje brodova i vrlo ograničene navigacijske mogućnosti davale su razvedenoj istočnojadranskoj obali značenje jedinoga plovnog puta na Jadranu. Kakvo je značenje za plovidbu imao prostor hrvatskoga priobalnog dijela potvrđuje opis dalmatinskih gradova i obale sadržan u 29. poglavlju knjige Konstantina Porfirogeneta, *De administrando imperio,* u kojem se iznosi sljedeće: *Ima pod vlašću Dalmacije sve do Beneventa na gusto i vrlo mnogo otoka tako da se nikad brodovi ondje ne moraju bojati valova.*

Ovo važno geostrateško područje bilo je poprištem teških borbi za opstanak i dominaciju nad njim. Hrvati su se, između ostalog, zahvaljujući svom pomorstvu uspjeli vrlo brzo uvrstiti u red vojnopomorskih sila Mediterana i održati se na Jadranu i njegovu priobalju i u najtežim vremenima.

Najstariji slikovni prikaz broda u Europi na o. Hvaru, 2700. g. pr. Kr.

Na temelju čega upoznajemo hrvatsku pomorsku tradiciju

Pomorsku tradiciju nekog naroda upoznajemo na temelju povijesnih izvora. Prvi izvori takve vrste su ostaci materijalne kulture gdje je kroz likovne prikaze brodova moguće upoznati njihov izgled, namjene i karakteristike. Drugi izvori su povijesni podaci u različitim pisanim djelima. Osobitu važnost imaju hidroarheološka istraživanja. Tako je pronalazak ostataka starohrvatskih brodica u morskom mulju u blizini Nina omogućio da se na osnovi tih sačuvanih dijelova

Vis consili expers mole ruit sua.
Septemtrio.
GERMANIAE
PARS.
IAZY-
GES
Carpodaci
NO RICI
PARS.
Azali.
Cytni.
PANNO
NIA SVPERI
Bij.
Iassi.
Coletiani.
Cemandri.
Osseriates.
Batones.
Serretes.
Amantes, et Amanteni.
Arabisci.
Carpi.
Cimbriana
Mestriana
Mogetiana
NIA IN
Ercuniates.
Serrapilli.
FERIOR, SI
Sacer campus
Latobici.
ZELIA.
VALE-
ORIA, QVÆ ET PAN-
PRI
MA
CON
SVLA
RIS.
Taurisci.
Colapia
Flanates.
Iapydes.
Varciani.
Andiantes.
INTERAM-
CVN-
PANNONIA BVBALIA.
Sopianæ
Iasi.
Serota
Lemulia
Lopsi.
Collentini.
Varubarini.
Derrij.
Ceraunij.
SVLA
Breu
Phrygi
Tariotæ.
Arrabona
Curta
Floriana
Lacus felix.
Acincum, et Aquincum.
Carporum vicus.
Salva mansio
Ossones
Herculia.
Gurtiana
Floriana
Lasulones
Troiciana
Ivollum
Pons Mansuetinus, qui et Socorum.
Limusa
Pecentinum
Leuconum
Pharia
Tragurium
Epetium
Dalma
Adria, D. Hieronymo, Hydrus forte Mela
Ancona
Padus flu.
Occidens.
Meridies.
FORVM IVLII.
Subocrini
HISTRIA, quæ et HYLLIS.
Castili.
Hylli
Flanaticus sinus.
Polaticus sinus.
Tergestinus sive Aquileiensis sinus
Romatinus portus
Pullariæ insulæ
Liburnicus sinus, habet secundum insulas Strabo Illyrici oræ multi amplius insulis frequentantur. Plinius et Martianus.
Insulæ Illyricæ incognitæ positionis.
Boas, Ammani, Goreiro, Ladestia, Solemna. Antonini
CRONIVM, HADRIATICVM, ET SVPERVM MA-
QVIBVSDAM ETIAM IONIVM; ET RHEAE SINVS. RE. PR
ITALIAE
PARS.
Loca incertæ positionis.
In ILLYRIA populi, Agraviontæ, Araxiæ, Cinambri, Decuni, Deremistæ, Dexari, Dudini, Glinditiones, Grabari, Hemaravi, Hymani, Lacinienses, Mentores, Melcomani, Oxei, Palarei, Plereï, Sassari, Scertari, Selepitani, Separi, Stulpini, Syopy, Tralles. Vrbes, Alcomenæ, Arduba, Astræa, Balcha, Barzulum, Bolarus, Cornutum, Dimalum, Eugennon, Hysciana, Iovium, Mesara, Melitusa, Nerata, Nitia, Nutria, Oedanetum, Olympe, Orgomenæ, Pelion, Pherę, Seretium, Sesarethus, Setovia, Sinotium, Sir, Surium, Trinodium. Regio Ias. Flavius Salamon. Mons Monoedus. Locus Senta. In PANNONIA populi, Ariuates, Belgites, Corneatę, Dosiones, Decretij, Desitiates. Vrbes, Albanum, Arsciana, Burgena, Quadriburgum. Hæ urbes quoq; circa Iapygiam, Istriamq;, Arcimea, Torgium, et populi Eleuty, Moentini. Quædam etiam ex Anton. Itinerar. hic omissimus.
Cum Gratia et Privilegio decennali 1590.

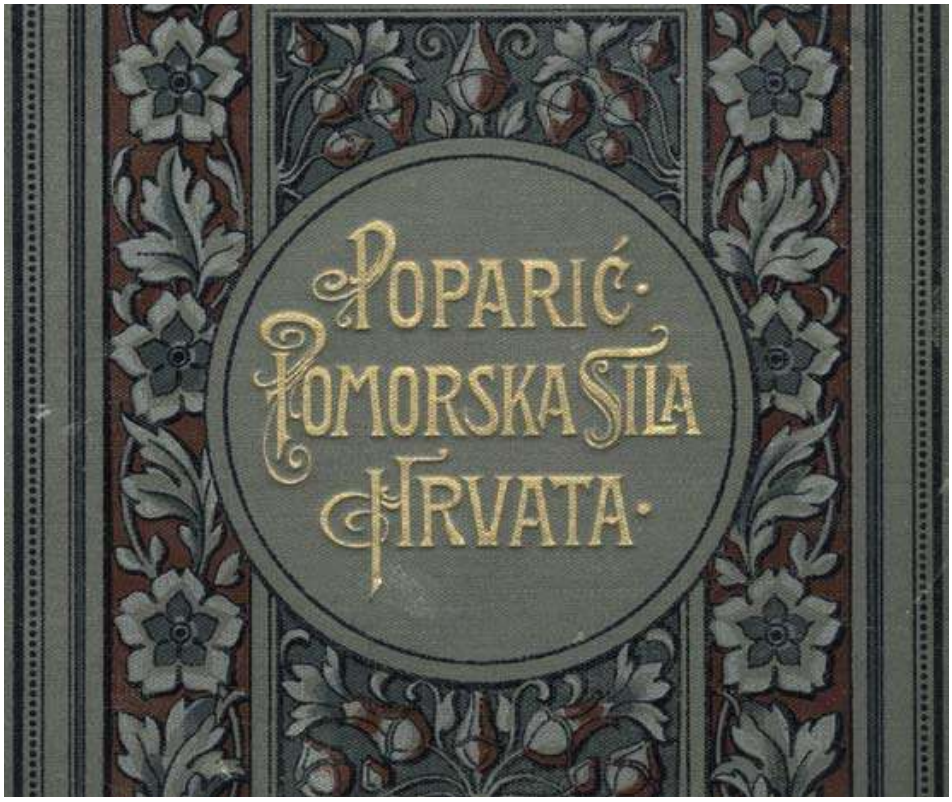

Zemljovid Panonije i Ilirika u antici, Antwerpen, 1595.

napravi rekonstrukcija starohrvatskoga manjeg broda – *kondure*. Replika ovoga broda izložena je u muzeju u Ninu kod Zadra. Na temelju prethodno navedenih izvora zaključujemo da su u starohrvatskoj pomorskoj tradiciji prevladavali manji brodovi koji su služili za egzistenciju i trgovačke potrebe, a kada je bilo potrebno branili su teritorijalne vode i kopno na Jadranu.

Podvodni nalaz starohrvatskog broda kod Nina, 11. stoljeće

Prvi povjesničar koji je pisao O POMORSKOJ SILI HRVATA ZA DOBE NARODNIH VLADARA,MH, Zagreb 1899., bio je Bare Poparić (detalj)

Razdoblje narodnih vladara (VII.-XII. stoljeće)

U nastanku srednjovjekovne hrvatske države i razvoju hrvatske državnosti vrlo važnu ulogu imala je hrvatska pomorska orijentacija. Hrvati su se vrlo rano uvrstili u red snažnih mediteranskih pomorskih sila. Pomorsku vještinu uspješno su i brzo savladali zahvaljujući svojim ranijim iskustvima u obradi drva i riječnom brodarstvu i koristeći pomorska iskustva što su ih na istočnoj obali Jadrana ostavili Iliri, Grci i Rimljani (živjeli su na prostorima koje su Hrvati naselili početkom 7. st.) te narodi s kojima su dolazili u kontakt. Starohrvatska pomorska tradicija u tom smislu u svom naslijeđu baštini ilirsku, grčku i romansku te bizantsku pomorsku tradiciju. Povjesničar Grga Novak o tome piše: *Došavši na more, zatekli su Hrvati ondje dijelom romanizirane Ilire, Liburne i Delmete, koji su imali jaku pomorsku tradiciju. Tu su tradiciju obogatili Grci, a i stari su bizantski gradovi imali dugu pomorsku tradiciju.* F

Povjesničari za početak pomorske vojne povijesti Hrvata uzimaju 642. godinu.

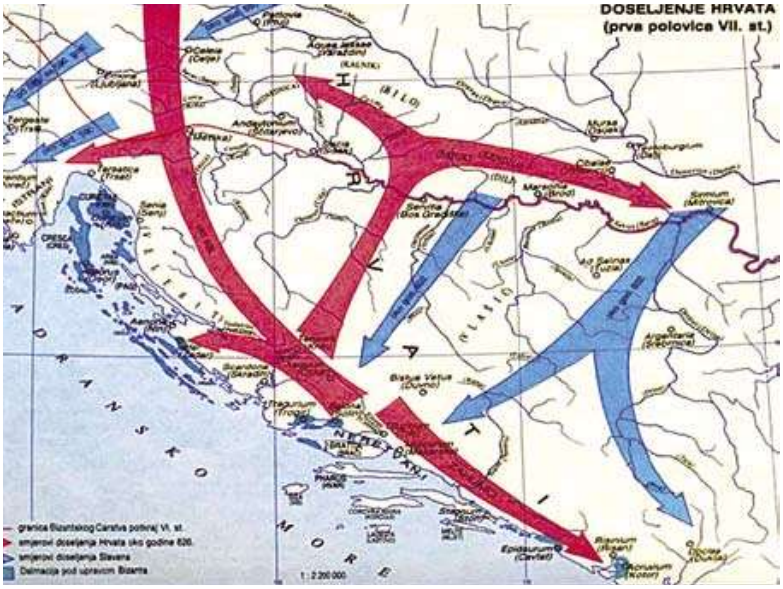
Hrvatska u VII. i VIII. stoljeću

Hrvati su vrlo brzo nakon doseljenja, još u prvoj polovini 7. stoljeća, uvidjeli koliko značenje u jačanju obrambene moći ima pomorska snaga. Američki povjesničar Hendrik Willem van Loon u svom djelu *Brodovi i njihovi putevi: sedam tisuća godina pomorstva* piše: *Već sredinom sedmog stoljeća Hrvati su bili toliko jaki na moru, da su preplovili Jadran i zaratili se na suprotnoj talijanskoj obali.* (...) *Hrvati su osim toga, već tada bili na glasu kao brodograditelji.* F Pravovremena spoznaja i ispravna pomorska orijentacija pomogla je Hrvatima da se kroz nadolazeća stoljeća nose s osvajačima, koji su se pojavljivali na istočnoj obali Jadrana, i uspijevaju obraniti prostore koje su naselili.

O. Iveković, Dolazak Hrvata na Jadran

Razdoblje najstarije hrvatske povijesti, tj. period prije 800. godine, unatoč najnovijim arheološkim i filološkim istraživanjima, ostalo je još uvijek umnogome nepoznato. Zbog toga ni danas nije moguće na temelju sačuvanih materijalnih ostataka i pisanih izvora iscrpnije i temeljitije dati prikaz toga najstarijeg perioda hrvatske povijesti. Usprkos oskudnim izvorima o zbivanjima na istočnoj jadranskoj obali u ra-

Smjerovi doseljenja Hrvata na obale Jadrana - prva polovina VII. stoljeća

nom srednjem vijeku, ipak postoje svjedočanstva koja nas upućuju na ranu hrvatsku pomorsku orijentaciju. Tako nam langobardski pisac Pavao Đakon ostavlja podatak za 642. godinu koji govori da su Hrvati s mnoštvom brodova bili pod gradom Sipontom (današnja Manfredonija u južnoj Italiji); dakle oni su već u prvoj polovini 7. st. bili toliko sposobni pomorci da su mogli preploviti Jadransko more i ratovati na njegovoj zapadnoj obali. Ishod tog rata nije važan, međutim pisac navodi da su pobijedili tamošnjega vojvodu Aja, ali su se kasnije pred novim sukobima morali povući. Ovaj prekomorski pohod Hrvata uzima se kao početak hrvatske pomorske vojne povijesti.

Hrvati vješti brodograditelji

U ranom srednjem vijeku, poslije velike seobe naroda, pomorstvo kakvo je ranije bilo poznato na Zapadu uništeno je, a vještina brodogradnje gotovo je zamrla. Ono je nastavilo svoj razvoj jedino na Istoku na području Bizanta. Bizantska mornarica kontrolirala je Jadran, a kao glavni ratni brod afirmirao se *dromon*. On je predstavljao otprilike sredinu između grčkoga poliremnog broda – *trijere* i rimske *liburne*. Pojam dromon obično je sadržavao i opći pojam ratnog broda.

Dromon, X. stoljeće (lijevo)
Dromon je najpoznatiji bizantski ratni brod od X. do XII. stoljeća . Razvio se iz rimske ***bireme****. Za pogon je koristio vesla i jedra. Gradili su se u različitim oblicima i veličinama, dugi između 30 i 50 metara, široki između 5 i 7 m. Posada je brojila oko 300 članova, uključujući* ***marince*** *i veslače. Imali su središnji drveni toranj odakle su marinci mogli gađati protivnika strijelama i kopljima i drugim bacačkim oružjima. Bili su opremljeni* ***plamenobacačima*** *grčke vatre.*

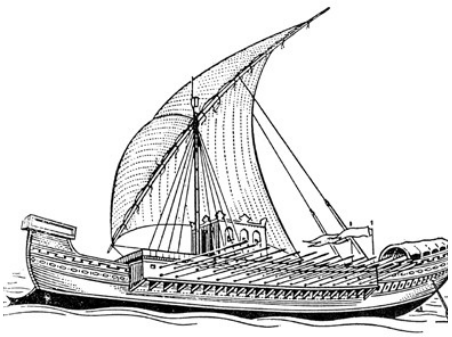
Vladavina dromona trajala je stoljećima (od 10. st. se spominje samo kao ratni brod). Kasnije ga je počela potiskivati *galija* koju su razvili bivši učenici bizantske brodograđevne škole, Mlečani i Genovljani.

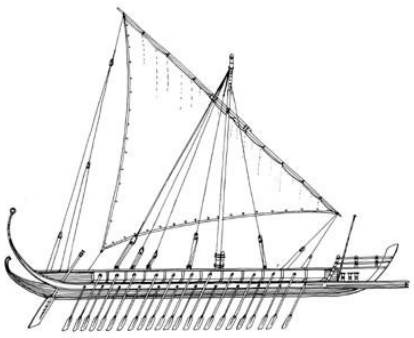
Venecija je počela graditi vlastite tipove brodova krajem 9. st., upravo po uzoru na bizantske dromone. Bile su to *helandije* i *galije*. Helandije su bili brzi ratni brodovi s dva reda vesala. Podaci o ovom tipu ratnog broda vrlo su oskudni. Gornja slika je rekonstrukcija na temelju oskudnih podataka i više je plod mašte. Galija se spominje kao *galea italica* ili *mediterranea*, a riječ je zapravo o manjem vrlo brzom dromonu. Ovaj vitki i elegantni brod na jedan red vesala (bojna varijanta) postat će stoljećima glavni brod velikih ratnih mornarica Mediterana i održat će se do kraja 18. stoljeća.

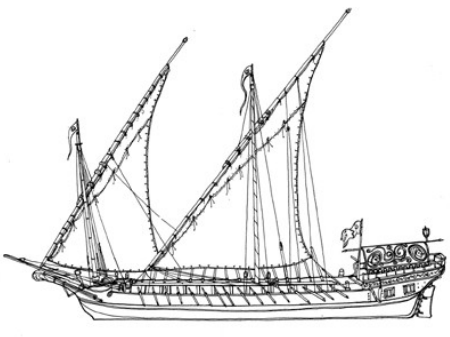
Helandija, mletački ratni brod s dva reda vesala (sredina)

Hrvati bijahu vješti brodograditelji, što potvrđuju mletački izvori koji govore da je Venecija u Hrvatskoj potraživala graditelje brodova. Brzom uklapanju Hrvata u vještinu brodogradnje i pomorstva, uz njihova ranija iskustva u obradi drva i plovidbi rijekama, svakako je pridonijelo i pomorsko nasljeđe starosjedilaca, primjerice Liburna te

Mletačka galija (desno)

Romana nastanjenih na istočnoj obali Jadrana u vrijeme dugotrajne rimske vlasti na tim područjima.

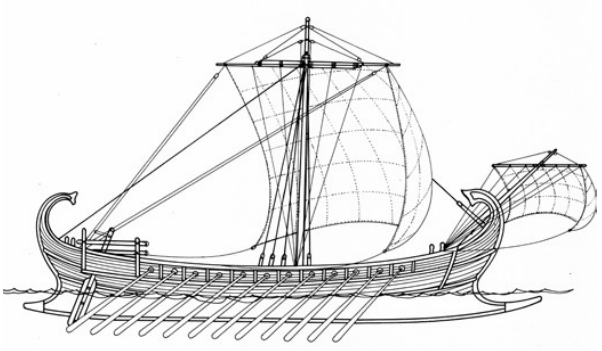
Postojeći podaci iz 7. stoljeća potvrđuju da su Hrvati već tada ovladali vještinom brodogradnje i pomorstva te da su se predstavili kao važan čimbenik tadašnjeg pomorskog svijeta na istočnom Jadranu. Ako se vještini brodogradnje pridodaju činjenice da je hrvatska obala obilovala kvalitetnim šumama za gradnju brodova i da je bila pogodna za onovremenu plovidbu, onda raspolažemo s dovoljno argumenata, i pored oskudnih povijesnih izvora, za zaključak da su postojali svi preduvjeti za uspješnu pomorsku orijentaciju Hrvatske od samoga početka njene povijesti, jer su Hrvati živjeli na jadranskoj obali i njenim otocima.

LIBURNA je tip brzog broda na vesla kojeg su Rimljani preuzeli s dalmatinske obale te ga usavršili u ratne svrhe.

Hrvati su također baštinili antičku pomorsku kulturu i brodograđevnu tradiciju starosjedilačkog stanovništva, koja se temeljila na najvećim dostignućima mediteranskoga pomorsko-kulturnoga kruga. Oni su od starovjekovnih žitelja naslijedili njihove *serilije* i *liburne* kao brodice za obalni promet na najkraćim relacijama.

Te će im brodice svojim brodograđevnim rjašenjima biti temelj za izradbu nešto većih plovilica, praktički već brodova... Iz takvog brodograđevnog nukleusa, dodajući nanj brodograđevna rješenja iz rimskog i bizantskog kruga, dobit će temelj za gradnju većih brodova namjenjenih interjadranskoj navigaciji. F Istočna jadranska obala s otocima bila je vrlo privlačna za sve sile koje su se na njoj pojavljivale. Zbog toga je od najranijih vremena ovaj prostor stjecište borbi za prestiž i dominaciju nad njim. Bizant ga se nije odricao, pored ostalog i zbog činjenice što je Jadransko more svojim geostrateškim položajem bilo vrlo važno i zbog porasta trgovine odnosno trgovinske razmjene, jer je prijevoz roba morem bio i sigurniji i jeftiniji nego kopnom.

Liburnska LIBURNA, II. - I. st. pr. Kr.

Pitanje vrhovništva nad hrvatskim zemljama početkom 9. stoljeća

Mirom u Achenu 812. godine bizantski car Mihajlo priznao je franačkom vladaru Karlu naslov cara. Karlu je ovim mirom pripao vrh jadranskog zaljeva s Akvilejom i Trstom. Ovim mirom se teritorij Istre i teritorij izvan gradova na dalmatinskom primorju do Neretve, odnosno teritorij Hrvatske koji je nazvan Panonska i Dalmatinska, tj. Primorska Hrvatska, našao pod vrhovnom franačkom vlašću. Bizantu je ponovo pripala Venetska oblast i dalmatinski gradovi te Kvarnerski otoci. Tako je mirom u Achenu 812. godine riješeno pitanje vrhovništva nad Hrvatskom.

Bizant tada ratuje s Bugarima, Varjazima i Arapima, a Venecija postaje više bizantski suradnik nego podanik. Ona u smislu pacifikacije Jadrana sklapa *Pactum Lotharii* s franačkim kraljem Lotarom I.

Istina je da se i u tom ranom periodu Hrvati nisu pomirili sa stranim vrhovništvom, a to svjedoči činjenica da su se početkom 9. st. pokušali osloboditi tuđinske vlasti.

Poznat je **ustanak Ljudevita Posavskog** protiv franačke vlasti 819. godine. Prilike tada još nisu bile dozrele da se Hrvati u potpunosti otmu stranoj vlasti. Ljudevitov je ustanak nakon više godina rata ugušen 822. godine. Vodeću ulogu u osamostaljenju i ujedinjenu srednjovjekovne hrvatske države od tada će preuzeti njen priobalni dio a mornarica će u tom procesu odigrati vrlo značajnu ulogu.

Bizant je nakon mira u Achenu 812. godine zadržao na istočnoj obali Jadrana uporišne točke, otoke i gradove koji su činili bizantsku *temu* Dalmaciju (tema – bizantska voj-

Hrvatska oko 814. godine

no uređena pokrajina) i kontrolirali pomorski promet istočnom obalom. Temu Dalmaciju sa sjedištem u Zadru činili su gradovi: Kotor, Dubrovnik, Budva, Rose, Split, Trogir, Zadar s pripadajućim teritorijem te Kvarnerski otoci Rab, Krk, Cres i Lošinj. Na tom području bili su važni gradovi Rab, Krk i Osor, a temi Dalmaciji pripadali su još neki manji otoci.

Venecija, pod okriljem Bizanta novonastala sila na Jadranu, pojavljuje se kao najagresivniji takmac Hrvatima. Njena moć temeljila se na trgovini, pa su joj egzistencija i napredovanje ovisili o pomorstvu. Budući da je tada plovidba Jadranom bila jedino moguća i sigurna uz istočnu obalu, Venecija je nastojala ovladati tim prostorima i politički i ekonomski, tj. učiniti ih sigurnima za plovidbu svojim trgovačkim brodovima i iskoristiti njihova prirodna bogatstva. Između Hrvata i Mlečana vodile su se stoljetne borbe za dominaciju nad tim jedinim sigurnim plovnim putem na Jadranu. One su započele vrlo rano. Jačanju mletačke pomorske ekspanzionističke politike posebnu je odrednicu dao dužd Petar Trandenik u prvoj polovini 9. stoljeća. Borbe s Mlečanima trajale su praktično do kraja 18. st., tj. do propasti Mletačke Republike 1797. godine.

Samo je jaka mornarica omogućila hrvatskim vladarima da sačuvaju istočnu obalu Jadrana i da ona bude kamen temeljac u razvoju, ujedinjenju i napretku hrvatskih zemalja.

Hrvatska pomorska tradicija u vrijeme hrvatskih knezova (7.-10. stoljeće)

Hrvatska pomorska tradicija u vrijeme hrvatskih narodnih vladara od 7. do 12. st. ima posebnu važnost i značenje za hrvatsku pomorsku povijest. U tom periodu izdvaja se razdoblje od 7. do 10. st. kada su udareni temelji srednjovjekovne hrvatske države, zahvaljujući upravo jačanju njene pomorske moći.

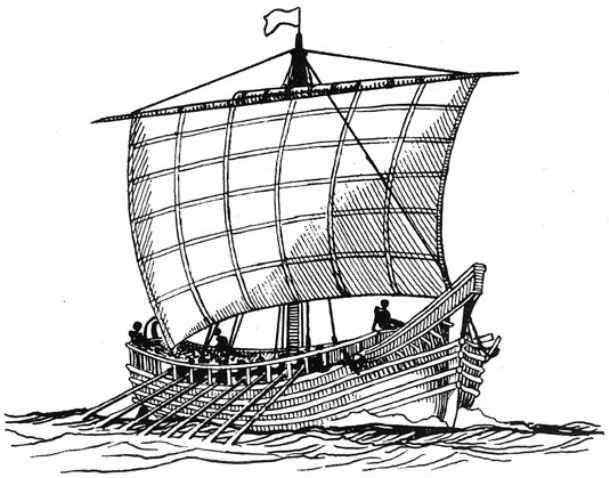
Među hrvatskim velikanima ovoga razdoblja, tj. druge polovine 9. st., osobito se ističu imena knezova: Trpimira (vlada od 845. do 864.), Domagoja (vlada od 864. do 876.) i Branimira (vlada od 879. do 892.).

Borbe s Venecijom u 9. stoljeću

Sačuvani povijesni izvori nam potvrđuju da je hrvatski knez **Vladislav** već u prvoj polovini 9. st. (821.-835.) raspolagao vrlo jakom mornaricom.

Povijesni izvori iz tog perioda govore o borbama Hrvata s Venecijom 839. godine. Dužd Petar Trandenik sagradio je nekoliko ratnih brodova po uzoru na bizantske he-

landije (brod srednje veličine, s jednim jarbolom i drvenom kulom – *ksylokastron*, kao na liburnama, gdje su se postavljale bacačke naprave, posada broda brojila je oko 100 ljudi). Izvor navodi: *Taj je naime dužd* (836.-864., op. a.) *treće godine svoga duždevanja krenuo s ratnim lađama prema Sloveniji da bi je osvojio.* Njegov je napad bio odbijen; ne raspolažemo izvorima koji bi nam odgovorili na pitanje u kakvim okolnostima. Međutim, mletački dužd je bio prisiljen sklopiti mir s hrvatskim knezom i Neretljanima. Hrvatskom je tada vladao knez **Mislav** (835.-845.). Imao je dovoljno veliku pomorsku moć kojom je onemogućio Veneciju u njenim osvajačkim namjerama. Ona je stoga bila prisiljena 839. godine s njim sklopiti mir. Mir je sklopljen kod Sv. Martina Poljičkog, a s neretljanskim knezom Družakom (Drosaico) sklopljen je na srednjodalmatinskim otocima. Nadzor istočne obale Jadrana nakon navedenoga sukoba i mira s Venecijom ostao je u nadležnosti hrvatskoga kneza.

Idejna rekonstrukcija starohrvatskog ratnog broda, IX.-X. stoljeće

Međutim, kako po riječima mletačkog kroničara Ivana Đakona taj mir nije mnogo vrijedio, Trandenik je sljedeće godine krenuo u novi pohod na istočnu obalu Jadrana. Dvije flote su se sukobile 840. godine negdje u vodama Hvara, Brača i Korčule. Bila je to prva zabilježena pomorska bitka u povijesti Hrvata. U ovom novom sukobu s Venecijom 840. godine neretljanska flota na čelu s knezom, kojega mletački kroničar očito pogrešno naziva Diuditus Sclauus (Ljudevit?), porazila je mletačkoga dužda Trandenika. (...) *ubi plus centum Venetici interfecti fuerunt et absqe triumpho reversus est – više od stotinu Mlečana bilo je ubijeno i on se vratio bez slavlja.*

Iz ovog je vidljivo da su se Hrvati već tada uspješno nosili sa svojim jakim takmacima na moru, što znači da su imali moćnu mornaricu i svoju uspješnu pomorsku taktiku. Zahvaljujući snazi mornarice i poslije su uspijevali osigurati prevlast na moru i onemogućiti mletačke osvajačke planove.

Knez Mislav je zahvaljujući snazi mornarice udario solidne temelje hrvatske države i omogućio svojim potomcima da je učine samostalnom i jakom državom. Ovo dolazi do izražaja već u vrijeme prvog Mislavovog nasljednika, hrvatskoga kneza Trpimira.

Tipičan arapski brod iz IX. stoljeća

Upadi Saracena u Jadran

Saraceni su uglavnom aglabidski Arapi iz Tunisa i Alžira koji su u 9. st. postali jaka pomorska sila na Sredozemnom moru. Oni su tridesetih godina 9. stoljeća (831.) zauzeli dio južne Italije. Godine 839. zaposjeli su Taranto i 840./841. godine strahovito porazili bizantsko-mletačku flotu u Tarantskom zaljevu. Zatim su sustavno gusarili i pljačkali naselja i gradove diljem Jadrana. Godine 841., za vladavine kneza Mislava, upadali su na područje istočnog Jadrana. U tim su upadima opustošili veliki dio istočne jadranske obale. Prema mletačkom kroničaru Ivanu Đakonu 843. godine opljačkali su i popalili grad Osor na Cresu *(... i popalivši ga drugu dan Uskrsa)* te razorili Anconu odvodeći (...) *odanle sa sobom mnogo zarobljenika.* Sljedeće 844. godine Saraceni su pod zapovjedništvom Kalfuna ponovo nedaleko od otoka Suska, blizu Lošinja porazili mletačku flotu (*luxta locum qui Sansagus nominatur*).

Ovaj prodor Saracena na istočni Jadran nije imao dalekosežnije posljedice za razvoj hrvatske države i njen pomorski uspon. U tom periodu došlo je do općeg slabljenja Venecije na moru što su iskoristili Neretljani. Oni su 846. godine gusarskom flotilom preplovili Jadran te osvojili i poharali grad Kaorle, najjužniji mletački posjed.

Knez Trpimir (845.-864.)

Hrvatska u drugoj polovini IX. stoljeća

Knez Trpimir uzdigao je stabilnost i moć srednjovjekovne hrvatske države, potpuno je osamostalio Hrvatsku i vladao je kao samostalan vladar. Utemeljio je hrvatsku srednjovjekovnu vladarsku lozu Trpimirovića. Osujetio je nastojanje Venecije da uspostavi dominaciju na istočnom Jadranu.

Josip Lučić u knjizi *Hrvatska na jadranskom i podunavskom prostoru* navodi da je knez Trpimir 864. godine napao mletački grad Kaorle, najjužniji mletački posjed na drugoj strani Jadrana. Uspio je potisnuti mletačku flotu i čak prodrijeti do Furlanije (pokrajine u sjevernoj Italiji) i venecijanskih laguna. Snaga Trpimirove mornarice značajno je utjecala na jačanje moći srednjovjekovne hrvatske države i njeno osamostaljenje polovicom 9. st.

Trpimirovu veličinu svjedoči i odlomak u djelu bizantskoga cara Konstantina VII. Porfirogeneta *De administrando imperio* kao i zapis benediktinca Gottschalka koji je boravio u Hrvatskoj na njegovu dvoru. Navedeni izvori govore o Trpimirovom uspješnom ratu protiv Grka i Bugara.

Knez Domagoj (864.-876.)

Knez Domagoj organizirao je snažnu kopnenu vojsku i ratnu mornaricu. Razdoblje kneza Domagoja jedno je od najvažnijih za Hrvatsku u cjelini, posebno za njenu pomorsku afirmaciju i razvoj njene pomorske sile uopće, osobito ratne mornarice. Hrvatska je u drugoj polovini 9. stoljeća postigla punu pomorsku afirmaciju i učvrstila svoj položaj na Jadranskom moru. Ona je za Domagoja snažno kročila (...) *u jadransku, zapravo sredozemnu politiku tadašnjih sila Franaka, Bizanta, Arapa i Pape, a* (Domagoj, op. a.) *superiorno se suprotstavljao Veneciji u njezinu nastojanju da slomi Hrvate.* F

Domagoj je u borbi za obranu istočne obale Jadrana iskazao odlučnost, snagu i nekompromisnost. Zbog toga je u ratu s Venecijom stekao osobitu slavu. Mlečani su ga nazvali *pessimus dux Sclavorum* (Croatorum, op. a.) – *najgorim knezom Slavena* (Hrvata, op. a.), a Hrvate *najgorim plemenom Slavena*. Mlečani su ovakve nazive upotrijebili zbog toga što je jaka hrvatska mornarica za vladavine kneza Domagoja uspješno obranila svoju obalu od njihovih osvajačkih pohoda.

Brod hrvatskoga kneza Domagoja, skica za uljanu sliku V. Paraća

Poznato je kako je mletački dužd Partezipazio 865. godine poveo mletačku flotu na kneza Domagoja, ali je 866. bio prisiljen sklopiti mir čime su Hrvati zadržali dominaciju na moru i kopnu istočne obale Jadrana. Venecija je tada bila prisiljena plaćati danak za slobodnu plovidbu istočnim Jadranom.

Rat protiv Saracena i obnovljeni hrvatsko-mletački sukobi

Domagojevi strijelci

Saraceni su ponovo provalili u Jadran 866. godine. Ovaj njihov pohod bio je usmjeren na grad Dubrovnik kojeg su opsjedali punih petnaest mjeseci. Konstantin VII. Porfirogenet o tome piše, a Franjo Rački u svojim *Dokumentima* prenosi sljedeće: *Oni pokoriše razne gradove Dalmacije, i Budvu i Rosu (na ulazu u Boku kotorsku) i Donji Kotor (Inferior Dekatera). Dođoše i do njihove metropole koja se zove Rausion (Dubrovnik) pa i nju dosta dugo posjedahu.* F

Zbog nastojanja Venecije da zagospodari istočnim Jadranom obnovljeni su sukobi u kojima su se Domagoju pridružili i Neretljani. Rasplamsao se rat na pomorskim putevima na istočnom Jadranu. U tom ratu Domagoj je prodro u pokrajinu Istru i do mletačkih laguna. Na pritužbe Venecije intervenirao je i papa Ivan VIII. (872.-882.). Svjedočanstvo da je Domagojeva mornarica bila jaka i gospodarila istočnim Jadranom potvrđuje i pismo (poslanica) pape Ivana VIII. kada se 874. godine obraća Domagoju tražeći od njega da ukroti gusare. Sveti Otac naziva Domagoja *slavnim knezom* i poziva ga da istupi protiv gusara (*contra marinos latrunculos*), navodeći: (...) *da se protiv gusara koji pod okriljem tvoga imena bijesno napadaju na kršćane. Premda se, naime, može vjerovati da oni napadaju na putnike po moru protiv tvoje volje ipak se kaže da ih možeš ukrotiti, nećemo te smatrati nedužnim ako ih ne zatzreš. Napisano je naime: tko ne ispravlja zločine kad ih može popraviti, sam ih vrši.* Ovo Papino pismo svjedoči da je knez Domagoj uspješno ratovao protiv Mlečana te da je zahvaljujući jakoj mornarici održao pomorsku dominaciju na istočnom Jadranu i obranio hrvatske zemlje od mletačkih osvajačkih pretenzija. Upravo zbog toga Papa se obraća Domagoju tražeći od njega da uspostavi i održi sigurnost pomorskih komunikacija na istočnom Jadranu.

Posljednja neprijateljstva između Venecije i Domagoja spominju se 876. godine kada je Domagoj ponovo poduzeo pohod na područje Istre. Sukobi između Domagoja i Venecije završeni su uz intervenciju Pape sklapanjem mira. Mnogi povjesničari misle da je od tada Venecija hrvatskom knezu plaćala danak ili, točnije rečeno, taksu za slobodnu i nesmetanu plovidbu hrvatskim morem, tj. uz hrvatsku obalu.

Uspon hrvatske pomorske moći u drugoj polovini 9. stoljeća

Pomorska snaga Hrvata osobito je porasla u vrijeme posljednjih hrvatskih knezova u drugoj polovini 9. stoljeća. Nakon Domagoja odnosi s Venecijom bili su uređeni. Venecija je plaćala taksu za slobodnu plovidbu i trgovinu hrvatskim dijelom Jadrana. Ta sredstva sigurno su bila jedna od važnih stavaka u financiranju izgradnje i razvoju hrvatske mornarice te podizanju ratnoga potencijala mornarice i uopće pomorske moći Hrvata. Može se slobodno reći da je uspon hrvatske pomorske sile u 9. stoljeću jedan od važnih čimbenika u stvaranju i priznanju neovisne hrvatske države za vrijeme kneza Branimira.

Knez Branimir (879.-892.)

Hrvatska postaje nezavisna država

Papa Ivan VIII. u svom pismu upućenom *Dragom sinu Branimiru*... 7. lipnja 879. godine, odao je priznanje hrvatskom knezu, a to je značilo javno međunarodno priznanje suverene hrvatske države i vlasti hrvatskoga kneza Branimira. Ovaj događaj usporediv je s 22. svibnjem 1992. godine kada je Republika Hrvatska primljena kao punopravni član Ujedinjenih naroda.

Hrvatska je 879. godine u vrijeme vladavine kneza Branimira **postala posve nezavisna država** koja nije priznavala nad sobom nikakve tuđe vrhovne vlasti. Ime kneza Branimira zbog toga ima posebno značenje u hrvatskoj povijesti.

Papa Ivan VIII. je (...) *Dano 7. dan mjeseca lipnja, 12 indikacije* između ostaloga napisao: *Kad smo naime na dan Uzašašća Gospodnjega služili misu na žrtveniku sv. Petra, digosmo ruke uvis i blagoslovismo tebe i cio narod tvoj i cijelu zemlju tvoju, da možeš ovdje uvijek spašen tijelom i dušom sretno i sigurno vladati zemaljskom kneževinom...* Ovaj događaj u hrvatskoj povijesti, obzirom na autoritet i ingerencije Pape u srednjem vijeku, usporediv je s 13. siječnjem 1992. godine kada je Vatikan priznao Republiku Hrvatsku a neposredno nakon toga 15. siječnja i Europska zajednica.

Pomorska bitka kod Makra (Makarske) 887. godine

Sjećanje na pobjedu Hrvata nad Mlečanima, u vrijeme kneza Branimira, u bici kod Makra 18. rujna 887. godine i značenje ovog događaja u obrani hrvatskih prostora od osvajača bili su jedan od razloga da se 18. rujna odredi kao Dan Hrvatske ratne mornarice.

Mornarica je odigrala značajnu ulogu u usponu hrvatske države u vrijeme kneza Branimira. Mornaricom se Branimir suprotstavio Veneciji i njenom nastojanju da uspostavi dominaciju na istočnom Jadranu i ovlada pomorskim komunikacijama zauzimanjem hrvatske obale i otoka. Mletačka se mornarica pod vodstvom dužda Petra Kandiana sukobila s hrvatskom mornaricom **18. rujna 887. godine**, a bitka se vodila kod Makra (današnja Makarska). Mlečani nisu ostvarili ciljeve svog pomorskog pohoda a dužd Kandiano je poginuo u boju s Hrvatima. Vijest o ovom događaju zabilježena je u najboljem mletačkom izvoru, *Kronici* Ivana Đakona (umro 1009. godine), koji je bio službeni notar i tajnik na dvoru mletačkoga dužda Petra II. Orseola. Pisac u svojoj *Kronici* prenosi da je mletački dužd Petar Kandian nakon prvog vojnog pohoda protiv Slavena Neretljana učinio sljedeće: *Kad se vojska vratila bez uspjeha, tada on sam u kolovozu otplovio s 12 lađa da ih napadne. Došavši do slavenskog brda (Ad montem Sc(l)avorum)* – Biokovo, op. a., – *iskrca se kod mjesta koje se zove Mucules* (današnja Makarska, op. a.).

Navodi i duždevo postupanje: *Slavene koji su mu se opirali natjerao u bijeg, poubijavši mnoge između njih i pet njihovih lađa koje su se ondje nalazile uništi sjekirama. Tek tada su navalili Slaveni i 18. dana mjeseca rujna ubili su ga ondje sa sedmoricom drugih* (vojnika, op. a.).

Iako bitka kod Makarske 887. godine obilježava čitavu jednu epohu i jasnu stratešku i taktičku pobjedu, nije je lako na osnovi raspoloživih povijesnih izvora rekonstruirati. Raspoloživi podaci se svode na strateški okvir duždevog pohoda i na središnji taktički događaj, boj na obali Makarske i duždevu pogibiju. Gledano strateški, pohod je u cjelini propao kao i mnogi drugi prije njega. Taktički, isto tako. Hrvati su u protunapadu, usprkos početnim gubicima, natjerali Mlečane u bijeg u kojem su u panici ostavili i tijelo mrtvog dužda, vrhovnu političku i vojnu osobu u Veneciji. Ivan Đakon piše o tom nakon više od sto godina od samog događaja. Objektivan je koliko to može biti tajnik jednog dužda. Smrt dužda Petra Kandiana nije mogao zanijekati kao i neuspjeh čitavog pohoda. Sve ostalo, primjerice eventualni drugi gubici u brodovima i ljudstvu prigodom bijega i paničnog ukrcavanja

A. Hansen, BOJ KOD MAKARSKE

na brodove i povlačenje pomorskim putovima kojima su Hrvati vladali i nadzirali ih, kao da smatra nevažnim. Sigurno onih pet lađa koje je dužd dao sasjeći nisu bile jedina raspoloživa pomorska snaga Neretljana.

Bitka kod Makarske 887. godine tipična je za sve sukobe i bojeve što su ih Hrvati stoljećima vodili na Jadranu, od Mislava i Družaka do Domagoja i dalje preko Omišana i senjskih uskoka do Drugog svjetskog rata i konačno Domovinskog rata (1991.-1992.) u razbijanju pomorske blokade materijalno jačeg i opremljenijeg neprijatelja. Glavne su joj značajke borbena djelovanja na moru i kopnu. Često su se u najtežim okolnostima brodovi napuštali, potapali, skrivali ili pak prevlačili preko otočnih i poluotočnih prevlaka na drugu obalu da bi se izmaklo jačem neprijatelju ili ga zavaralo, dok se ne stvore povoljni uvjeti za daljnju borbu.

Temeljno je obilježje svih mletačkih pohoda na Hrvate tijekom 9. st. da su završavali porazima i da su ih mletačke kronike uglavnom registrirale sintagmom – *vratili se bez uspjeha*. Tako se iza šturog izvještaja kojeg bilježi Ivan Đakon o sukobu kod Makarske skriva mnogo dublja i šira povijesna drama. Duždeva nazočnost u tom pohodu potvrđuje da je on bio vrlo ozbiljno pripreman i organiziran s jasnim ciljevima, a potpuni neuspjeh pohoda svjedoči i činjenica da je dužd u tom pohodu poginuo u boju.

Bitkom kod Makarske završava se bitka koju su tijekom 9. stoljeća vodili Hrvati za svoju opstojnost i afirmaciju na Jadranskome moru. Ona obilježava završetak jedne epohe borbe na Jadranu – *dominum maris adriatici* – na kojeg Hrvatska tada silovito izlazi. U tome jest i najveći značaj ove bitke i pobjede. Mlečani su morali plaćati uobičajeni danak *(solitum censum)* za slobodnu plovidbu uz istočnojadransku obalu. Na Jadranu je zavladao mir. Mlečani se u dugom razdoblju sve do 948. godine, kada su se također brodovi *vratili bez uspjeha (abasque effectu reversi sunt)*, nisu usudili ponovo napasti hrvatsku obalu.

Događaj kod Makarske 18. rujna 887. godine imao je toliko jak utjecaj na dalju povijest Hrvata da je prešao u legendu, koja je postala inspiracija u hrvatskoj književnoj i likovnoj umjetnosti.

Hrvatska historiografija o bici kod Makarske

Povijesno značenje bitke kod Makarske u razdoblju rađanja pomorske sile Hrvata nije sporno za pisce hrvatske povijesti od Mavra Orbinija i Ivana Lucića do Ferde Šišića i Nade Klaić.

Mavro Orbini u svom djelu *Il Regno degli Slavi*, Pesaro 1601., sukob kod Makarske prvi u hrvatskoj historiografiji naziva bitkom *(battaglia a Cavo Miculo in Dalmatia)*. Ovaj dubrovački opat prepričava ljetopisca Mihovila (Mihu) Solinjanina iz 1010. godine (za njega F. Šišić drži da je kompilator iz 15. st.). Miho piše da je u bici dužd u početku bio nadmoćan a knez Neretljana se već spremao na bijeg, ali (...) *videći da mu dolaze u pomoć ostali neretvanski brodovi pod zapovjedništvom Dubrovčanina Vita Bobalija, koji se tada veoma isticao u vojnim pothvatima spomenutog neretvanskog kneza (Muie, Mislav?), vrati se i ponovo udari na neprijatelja. Mlečani su nakon snažne obrane bili pobjeđeni a dužd je poginuo. Taj događaj je silno uplašio Mlečane.* Ivan Lučić (Lucius), otac hrvatske historiografije i hrvatski barokni povjesničar, autor djela *De regno Dalmatie et Croatie libri sex*, Amsterdam 1666., također donosi podatke o bici, prema Ivanu Đakonu, ali pogrešno ubicira (locira) mjesto Mucules kao rt Punta Mika (*vulgo dictum Ponta Micha*) kod Zadra. Na osnovi ove Luciusove pogreške neki su povjesničari to prihvatili, primjerice Bare Poparić, i prema tome izveli pogrešne zaključke o mjestu gdje se bitka odigrala.

Tradicija i sjećanje na bitku kod Makarske njegovana je u Hrvatskoj i dvadesetih godina 20. stoljeća. Tada ogranak *Jadranske straže* u Zagrebu predlaže da se obljetnica bitke kod Makarske slavi kao dan ratne mornarice. Međutim, usvojen je 1. 11. odnosno dan potapanja zapovjednog broda *Viribus Unitis* u Puli 1918. godine.

Povodom obljetnice bitke kod Makarske 1937. godine Matica hrvatska objavila je rad Bare Poparića *Borbe Hrvata za Jadran*, a u splitskom *Jadranskom dnevniku*, Uskrsni prilog IV/1937., člancima istaknutih znanstvenika (Ferde Šišića, Lovre Katića i Ive Rubića) upoznata je šira javnost o značenju toga događaja u povijesti.

Razdoblje hrvatskih kraljeva (10.-12. stoljeće)

Razdoblje hrvatskih kraljeva osobito je značajno u razvoju hrvatske srednjovjekovne države i hrvatske pomorske tradicije. Hrvatska srednjovjekovna država u tom periodu dostiže vrhunac svoje moći.

Tomislav je prvi hrvatski kralj. Ujedinio je Panonsku i Primorsku (Dalmatinsku) Hrvatsku te uzdigao Hrvatsku u red europskih sila toga vremena. **Kralj je postao 925. godine.**

Tomislav (910.-928.) – prvi hrvatski kralj

U vrijeme **Tomislava** koji vlada od 910. do 928. godine ujedinjene su hrvatske zemlje (Panonska i Dalmatinska Hrvatska), a u sastav Hrvatske ušla su i područja koja su nekad činila bizantsku Dalmaciju.

Riječ je o područjima koja su bila i najjači pomorski centri na istočnom Jadranu. Hrvatska je 925. godine postala kraljevina. Tada je pomorska moć Hrvatske bila osobito velika. Za ovu tvrdnju nalazimo potvrdu u djelu *De administrando imperio* (*O upravljanju carstvom*), bizantskog cara Konstantina VII. Porfirogeneta, koje je napisao sredinom 10. st. Opisujući Hrvatsku i njenu vojnu snagu car navodi: *Krštena Hrvatska postavlja do 60 000 konjaništva, a do 100 000 pješaštva i sagena do 80 i kondura do 100. Na sagenama imaju po 40, na kondurama po 20, a na manjim kondurama po 10 ljudi.*

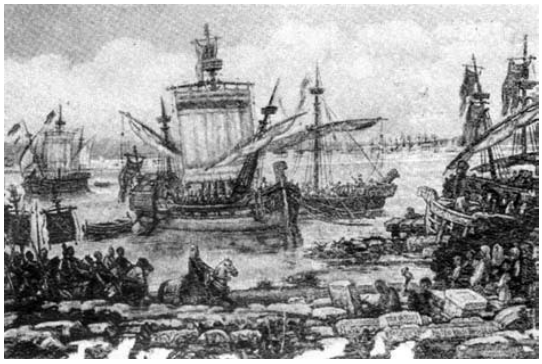
Sagene su veći brodovi sa 16-18 vesala u jednom redu te s 2-3 jarbola s križnim jedrima. Prema navedenom opisu značilo bi da je hrvatska mornarica u tom razdoblju brojala

O. Iveković, KRUNIDBA KRALJA TOMISLAVA (desno)

SAGENA - vrsta broda iz vremena hrvatskog kralja Tomislava. Imala je dva do tri jarbola. Glavno je jedro uvijek bilo križno, a na prednjem kosom jarbolu i na krmenom okomitom razapinjala su se trokutna latinska jedra. (lijevo)

Brodovi hrvatskog kralja Tomislava (lijevo)

oko 5 tisuća mornara-vojnika i oko 15 tisuća veslača. Neki povjesničari navedene brojke smatraju preuveličanima. U svakom slučaju, u to vrijeme jedino je Bizant imao jaču mornaricu.

Car Konstantin dalje navodi da (…) *ni sagene ni kondure Hrvata ne polaze u rat ni protiv koga, osim ako ih netko napadne*. Ovako snažna hrvatska mornarica o kojoj on piše mogla je čuvati slobodu i mir na Jadranskom moru, osobito na njegovu najvitalnijem istočnom dijelu.

Velika snaga hrvatske mornarice uspješno je održavala mir, a to nam svjedoči činjenica kako za cijelo razdoblje moćne hrvatske države i njene mornarice nije zabilježen ni jedan sukob na moru. Hrvatska država ovako je bila snažna i u vrijeme prvih Tomislavovih nasljednika, kraljeva **Trpimira II.** (928.-935.) i **Krešimira I.** (935.-945.).

Nesloga i razmirice među Hrvatima slabile su moć Hrvatske i u vrijeme narodnih vladara

Moć hrvatske države i pomorstva u razdoblju Tomislavovih nasljednika slabi zbog nesređenih unutarnjih političkih pitanja. Zapis u djelu Konstantina Porfirogeneta koji se odnosi na Hrvatsku polovinom 10. st. govori o političkom i vojnopomorskom stanju hrvatske države u tom periodu, tj. o njenom slabljenju zbog unutrašnjih borbi za vlast. Hrvati tada nisu bili u stanju održati red i dominaciju na Jadranu. Izbijaju novih ratovi s Venecijom u kojima su do izražaja došli Neretljani. U dva poduzeta pomorska ratna pohoda na područje srednjeg Jadrana, koje su kontrolirali Neretljani, mletački dužd nije ostvario svoje osvajačke ciljeve. Hrvatska je polovinom 10. st. zapala u veliki raskol

Hrvatska u prvoj polovini X. stoljeća

Vojni pohodi u doba kralja Tomislava

Starohrvatski brod, X. stoljeće (model)

i razdor što je uvjetovalo slabljenje njene moći. Porfirogenet navodi da se tada smanjio broj konjanika, pješaka, sagena i kondura koje su Hrvati posjedovali. Navodi i podatak da je Hrvatska tada imala 30 sagena, male i velike kondure, konjicu i pješaštvo.

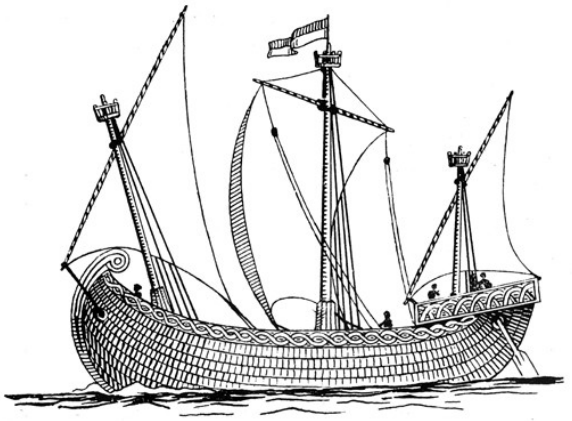
U ovom periodu, nastojeći iskoristiti slabljenje moći Hrvatske zbog unutrašnjih sukoba i borbe za prijestolje, mletački dužd Petar III. Kandijan 948. godine organizirao je pomorske pohode protiv Hrvata (Neretljana). Međutim, u dva pohoda u kojima su bila po 33 broda (lađe koje Mlečani zovu *gumbarije*) nije uspio i kroničar Ivan Đakon navodi da su se lađe brodovi (...) *pošto je utvrđen mir, vratile kući.*

Sređivanje prilika i jačanje Hrvatske u drugoj polovini 10. stoljeća

U drugoj polovini 10. st., u vrijeme **Stjepana Držislava** koji vlada od 969. do 996. godine, Hrvatska je politički i vojno ponovo ojačala. Ovo jačanje hrvatske države bilo je rezultat relativno mirnog i stabilnog stanja u Hrvatskoj u vrijeme prethodnikā kralja Držislava i hrvatskog kralja Mihajla Krešimira II. (949.-969.), koji je za svoga dvadesetogodišnjega vladanja donekle sredio prilike u svom kraljevstvu i stvorio osnovu za ponovni uspon hrvatske države. Drugi razlog jačanja hrvatske države i njene moći bio je vanjskopolitičke prirode. Bizant koji nikako iz svojih ruku nije puštao ključne točke na istočnom Jadranu, koje su činile bizantsku temu (provinciju) Dalmaciju, a u kojoj su bili i primorski gradovi kao najvažnija pomorska središta, našao se u teškim prilikama zbog rata s makedonskim carem Samuilom (vlada od 976. do 1014.). Zainteresiranost Bizanta za pomorski put uz istočnu obalu Jadrana bila je velika, jer je on predstavljao žilu kucavicu u pomorstvu i trgovini. Istovremeno je Bizant bio u nemogućnosti da taj pomorski put očuva sigurnim zbog rata sa Samuilom. Ovakav razvoj događaja uvjetovao je uspostavljanje savezništva Bizanta s hrvatskim vladarom. Dalmacija je predana hrvatskom kralju pa je od bizantskog temata (provincije) postala kraljevina Dalmacija te sastavni dio Hrvatske. Od sada će uživati sigurnost i zaštitu hrvatskoga kralja u sklopu hrvatskoga kraljevstva s kojim je i bila teritorijalno, ekonomski i kulturno vezana.

Hrvatska u drugoj polovini X. stoljeća

Idejna rekonstrukcija starohrvatskog trgovačkog broda, X. stoljeće (desno)

O stanju hrvatske pomorske moći kao i o mogućim pomorskim sukobima iz ovog perioda ne raspolaže se relevantnim izvorima. Ipak se na osnovu dotadašnjeg iskustva, gdje je u pravilu jačanje ukupne moći hrvatske države bilo vezano s njenom vojnopomorskom moći i stabilnosti, može zaključiti da je Hrvatska raspolagala dovoljno moćnom mornaricom, spremnom održati stabilnost i kontrolu na istočnom Jadranu. U tom smislu hrvatska je dominacija na istočnom Jadranu u ovom periodu bila neupitna. Saveznički odnosi s Bizantom isključili su sukobe s Venecijom jer je Venecija priznavala bizantsko vrhovništvo.

Slabljenje pomorske moći Hrvatske krajem 10. stoljeća

Nakon smrti Stjepana Držislava, zbog unutrašnjih nesređenih prilika i borbe za vlast između Držislavovih sinova, pomorska moć Hrvata je oslabila. Bizant u tim uvjetima oslobađa Dalmaciju uprave hrvatskih kraljeva i stavlja joj na čelo svog stratega (priora) koji je stolovao u Zadru, glavnom gradu Dalmacije. Venecija tada (oko 1000. godine) otkazuje plaćanje danka za slobodnu plovidbu uz hrvatsku obalu. Mletački dužd Petar II. Orseolo obraća se Bizantu koji mu ustupa upravu nad Dalmacijom. Ovo je prvi put da Dalmacijom upravlja neki drugi vladar koji nije prostorno vezan s njom. Bizant zadržava svoj suverenitet u Dalmaciji preko svoje saveznice Venecije. Hrvatska gubi primat na Jadranu. Nastupa dugotrajno razdoblje njene borbe s Venecijom za Dalmaciju i istočni Jadran. Dužd Petar Orseolo poduzeo je vojnopomorski pohod na Dalmaciju u kojem su mu vlast priznali svi dalmatinski gradovi. Građanski rat u Hrvatskoj za nju je postao koban, a 1000. godine, kada je Venecija prvi put zagospodarila Dalmacijom, naziralo se sumorno razdoblje hrvatskoga pomorstva.

Jačanje pomorske moći Hrvatske u drugoj polovini 11. stoljeća

Povijesna znanost nije u potpunosti rasvijetlila događanja nakon upada Venecije na područje istočnog Jadrana oko 1000. godine. Društveno-političke prilike ipak su se stabilizirale sredinom 11. st. u vrijeme kralja Stjepana I. koji vlada od oko 1030. do 1058. godine. Odnosi s Venecijom se popravljaju. Ovakve okolnosti su omogućile da je u drugoj polovini 11. st. u vrijeme Petra Krešimira IV. Hrvatska dostigla svoju najveću moć.

V. Parać, BRODOVLJE P. KREŠIMIRA IV.

Petar Krešimir IV. (1058.-1074.)

Petar Krešimir IV. bio je jedan od najmoćnijih vladara hrvatske narodne dinastije. Njegova moć je bila velika i na kopnu i moru. Dobri odnosi između Hrvata i Venecije u vrijeme Stjepana I. i Petra Krešimira IV. omogućili su nesmetan napredak Hrvatske. Petar Krešimir IV. ponovno će uzdići moć hrvatske države na onu razinu koju je ona imala u vrijeme kralja Tomislava.

Krešimir IV. nosio je titulu kralj Hrvatske i Dalmacije. Vlast mu je suverena nad cijelim hrvatskim prostorom koji obuhvaća Hrvatsku, Dalmaciju, hrvatske otoke i more, a uspješna vladavina očitovala se u njegovim velikim uspjesima u vanjskoj i unutrašnjoj politici i proširenju njegova kraljevstva na kopnu i na moru.

Moćni Bizant, kojega su pritiskale poteškoće zbog opasnosti od Seldžuka koji su 1055. godine zauzeli Bagdadski kalifat i zaprijetili Bizantu, te Normana koji su 1059. godine zauzeli južnu Italiju, traži savezništvo hrvatskoga kralja. Sigurnost Jadrana bila je temeljito narušena. Bizant zato povjerava Dalmaciju najsigurnijim rukama, tj. hrvatskom kralju Petru Krešimiru IV., koji postaje i kralj Dalmacije.

Petar Krešimir IV. će udruženom i jakom hrvatskom mornaricom povećati sigurnost na Jadranu, osobito u njegovu glavnom dijelu uz hrvatsku dalmatinsku obalu. Pristup hrvatske mornarice obrambenom sustavu Jadrana povećao je značenje hrvatskoga kralja i njegove kompetencije u upravi priobalnim dijelom Hrvatske.

Hrvatska u doba Petra Krešimira IV. (oko 1070. godine)

Suverenitet Petra Krešimira IV. na kopnu i moru

Suverenitet Petra Krešimira IV. na kopnu i moru je sveobuhvatan i podrazumijeva cjelokupno hrvatsko more, obalu, otoke i kopno. Potvrdu suvereniteta hrvatskoga vladara na kopnu i moru imamo u darovnicama koje je kralj Krešimir izdavao samostanima. Tako je u njegovoj darovnici izdanoj 1069. godine samostanu svetog Krševana u Zadru navedeno da se samostanu darovani otok Maun nalazi (…) *in nostro Dalmatico mari* (*u našem dalmatinskom moru*). Na ovaj način hrvatski vladar, svjestan svoje moći, s punim pravom nedvojbeno označava apsolutni suverenitet hrvatskoga vladara i države nad cjelokupnim dijelom Jadranskog mora uz hrvatsku obalu i otoke.

Petar Krešimir IV., da bi ojačao moć hrvatske države na moru, osniva nove gradove (uporišta) na jadranskoj obali. Tako je nastao Šibenik koji se prvi put spominje 1066. godine. Gradovi kao što su Šibenik ili Biograd trebali su ne samo ojačati hrvatsku nazočnost na Jadranu, nego su bili i važna hrvatska vojnopomorska uporišta.

Mare nostrum

Svečana jedra (Pomorska škola Zadar) (lijevo)

Izraz *mare nostrum* ušao je u uporabu putem darovnice Petra Krešimira IV., koja je prethodno spomenuta. Iz navoda koji glasi: (…) *nostram propriam insulam in nostro Dalmatico mari sitam, que vocatur Mauni*, proizlazi da se darovani otok nalazi *u našem dalmatinskom moru*, tj. hrvatskom. To je ujedno i dokaz da su Hrvati tada gospodarili Jadranskim morem. U ovoj darovnici prvi put u povijesti jedan hrvatski vladar Jadransko more naziva našim dalmatinskim (hrvatskim) morem.

Na osnovi teksta darovnice, kasnije nastali oblici *mare nostrum Dalmaticum* kao i *mare nostrum Croaticum*, imali su veliko značenje u hrvatskoj nacionalnoj svijesti, dajući povijesni oslonac Hrvatima u stoljetnoj borbi za suverenitet nad nacionalnim prostorima vezanima osobito uz hrvatski suverenitet nad svojim morem. U kasnijem periodu za Hrvate taj izraz je ostao pojam koji podrazumijeva sveukupni hrvatski suverenitet na hrvatskom dijelu Jadrana.

Kroz tisućljetnu hrvatsku povijest izreka *mare nostrum – mare nostrum Croaticum (more naše – more naše hrvatsko)* ostala je veza Hrvata s najslavnijim razdobljem njihove srednjovjekovne povijesti te je označavala njihov ponos i prkos naspram mnogim osvajačima koji su to more pokušavali prisvojiti.

Jaka ratna mornarica bila je oslonac Krešimirove Hrvatske

Moćna hrvatska država s jakom mornaricom u Krešimirovo doba čuvala je i očuvala suverenost hrvatskoga mora, otokā, obale i kopna.

O važnosti mornarice u tom periodu svjedoči i činjenica da je vojvoda kraljevske mornarice spadao u red prvih dostojanstvenika kraljevstva. Njegovo ime u ispravama, u kojima se navodi kao svjedok, ispred imena je svih dostojanstvenika i velikaša. U vrijeme Petra Krešimira IV., oko 1065. godine, spominje se vojvoda hrvatske kraljevske mornarice Rusin.

Sveukupna suverenost hrvatskoga vladara Petra Krešimira IV. nad cjelokupnim hrvatskim prostorom bila je san i težnja svih hrvatskih vladara i svih Hrvata i prije i poslije Petra Krešimira IV. Ciljevi i zadaće Krešimirove mornarice i današnje HRM su isti – sačuvati hrvatsku suverenost nad hrvatskim morem i cjelokupnim hrvatskim prostorima. Ova povijesna veza i primjeran uzor na Hrvatsku Petra Krešimira IV. i na samog vladara, čije je ime ostalo u dubokoj uspomeni kasnijih pokoljenja, bila je povod i opravdanje da se Učilište HRM-a nazove imenom ovoga slavnog i moćnog hrvatskoga kralja.

Prodor Normana u istočni Jadran 1074. godine

Normani, ljudi sa sjevera, poznati kao i Vikinzi, čuveni su pomorski pustolovi i gusari. Vikinška gusarska flota jačine 62 broda uplovila je kroz Gibraltar u Sredozemno more 859. godine. Zauzeli su Valenciju i na ušću rijeke Rhone izgradili uporište Camargue odakle su pustošili talijansku obalu. Napali su Pisu i rijekom Arno prodrli u unutrašnjost Apeninskog poluotoka. Tijekom 11. st. upleli su se u ratove zavađenih južnoitalskih državica te do kraja 11. st. zavladali južnom Italijom i Sicilijom. Jedan od najpoznatijih vođa

Mare nostrum
Najstariji prijepis povelje kralja Petra Krešimira IV. iz 1069. godine iz koje se vidi da je ovaj hrvatski vladar imao vlast ne samo na kopnu već i na obalnom i otočnom portučju istočnog Jadrana.

Tekst isprave kralja Petra Krešimira IV iz 1069. Godine:

BUDUĆI IZVANREDNA BOŽANSKA UZVIŠENOST DIJELI I NAJVEĆE I NAJMANJE ZEMALJSKE POČASTI NE SAMO ZBOG ZASLUGA, VEĆ TAKOĐER I VELIKOM MILOŠĆU I NA NEDOKUČIV NAČIN UZDIŽE ONE NAJODLIČNIJE A PONIZUJE OBIJEST OHOLIH ODLIKAŠA, DA BI SE OSTALO KOD NEOPAZIVE PRESUDE NEOPOZIVA SUDCA I DA BI ODLUKA SVEMOGUĆEGA, KOJA SE CRPI IZ NEISCRPNOG IZVORA DIJELILA ZEMALJSKE VLASTI, ZATO JA KREŠIMIR KOJI UPRAVLJAM OBILNOM BOŽJOM MILOŠĆU ZAKONIMA HRVATSKE I DALMACIJE I KOJI DRŽE UZDE KRALJEVSTVA MOGA DJEDA BLAŽENE USPOMENE KRALJA KREŠIMIRA I MOGA OCA KRALJA STJEPANA KOJI SRETNO POČIVA U KLIŠKOM POLJU GODINE GOSPODNJE OD UTJELOVJENJA NAŠEGA GOSP. ISUSA KRISTA 1069, VII. INDIKCIJE 25 EPAKTE III. KONKURENTE BORAVEĆI U NAŠEM NINSKOM DVORU ZAJEDNO SANAŠIM ŽU-

PANIMA, KNEZOVIMA, BANOVIMA I KAPELANIMA NAŠEG KRALJEVSKOG DVORA, POČEO SAM RAZMIŠLJATI KAKO BI MI SVEMOGUĆI BOG SAČUVAO VLAST, KOJA MI JE DANA NAD NASLJEĐENIM KRALJEVSTVOM A I DA BI DAO VJEČNI MIR DUŠAMA MOJIH PREDAKA NAŠAO SAM DA U DJELIMA MILOSRĐA BOGU NIŠTA NIJE PRIHVATLJIVIJE, A NIŠTA DOSTOJNIJE NAŠEG ZEMALJSKOG DVORA NEGO DAROVATI DOSTOJNIM POSJEDIMA I DAROVIMA POSVEĆENE DOMOVE PLEMENITIH GRAĐANA I SVETACA. ZATO JER JE SVEMOGUĆI BOG PROŠIRIO NAŠE KRALJESTVO PO ZEMLJI I PO MORU ODLUČILI SMO I SPREMNO ODREDILI POČASTITI POVLASTICAMA I POSJEDIMA SAMOSTAN SV. MUČENIKA KRŠEVANA ČIJE SVETO TIJELO POČIVA UNUTAR ZIDOVA ONOGA GRADA. UJEDNO, JER SMO NAŠLI DA JE SPOMENUTI SAMOSTAN BIO OBDAREN OD NAŠIH PREDAKA T.J. UZVIŠENIH KRALJEVA U BROJNIM POLJIMA I ZEMLJIŠTIMA ZATO DA NE ODSTUPIMO NI U ČEMU OD NAŠIH PREDAKA ZA SPAS SVOJE DUŠE I SVIH SVOJIH POKOJNIKA PRUŽIMO I ODLUČNO DAJEMO TEBI BLAŽENOM KRŠEVANU SLAVNOM MUČENIKU I ZA TEBE GOSPODINU PETRU DOSTOJNOM OPATU TVOG SVETOG DVORA, NAŠ VLASTITI OTOK KOJI SE NALAZI U NAŠEM DALMATINSKOM MORU A ZOVE SE MAUN SA ČIJE ISTOČNE STRANE LEŽI OTOK, KOJI NAROD NA SLAVENSKOM ZOVE VIR,DA NJEGA IMA I VJEČNO POSJEDUJE SPOMENUTI SV. MUČENIKA BEZ IČIJEG LJUDSKOG UZNEMIRAVANJA, JER TAKO JE ODLUČILA NAŠA DOBRA VOLJA UZ PRISUSTVO I PRISTANAK PRVAKA ČITAVOG NAŠEG KRALJEVSTVA. A DA BI SE PAK NAŠA DAROVNICA ZA VJEČNO VRIJEME UČVRSTILA NAŠIM SVJEDOČANSTVOM KAO I SVJEDOČANSTVOM NAŠIH BISKUPA I UTVRDILI SMO NEPOVREDIVO TAKO DA SVAKI SMRTNIK KOJI NEZNA ZA BOŽJU VOLJU I KOJI JE PROTIV NAŠEG KRALJEVSKOG DOSTOJANSTVA AKO BI SE IKADA USUDIO UZDAJUĆI SE U SMJELOST UZNEMIRAVATI POSJED SPOMENUTOG OTOKA, KOJI SMO MI KRALJEVSKI DAROVALI MANASTIRU SV. KRŠEVANA A TIME NAŠE ZAKONE RUŠITI, NEKA GA STIGNE SRDŽBA BUDUČEG SUDA I NEKA BUDE KRIVAC NA POSLJEDNJEM SUDU SA HERODOM, JUDOM I SIMONOM MAGOM, SUDIONIK NJIHOVE SUDBINE U VJEČNOSTI KAO I DRUGOVA ANTIKRISTOVIH I NEKA DOBIJE VJEČNO PROKLESTVO OD SVEMOGUĆEGA BOGA I SVETIH APOSTOLA OD ČITAVOG SKUPA SVETACA I NEKA NAŠOJ KRALJEVSKOJ KURIJI, SVIM MOJIM NASLJEDNICIMA, KRALJEVIMA, ŽUPANIMA, KNEŽEVIMA I BANOVIMA PLATILI STO LIBARA ZLATA, DA UVIJEK BUDE SRAMOTAN U NAŠEM KRALJEVSTVU. *JA KREŠIMIR KRALJ HRVATSKE I DALMACIJE, JA STJEPAN ZADARSKI BISKUP POTPISAO SAM, A OVO SU IMENA SVJEDOKA KOJI SU PRISUSTVOVALI OVOM ČINU: ADAMAC NINSKI ŽUPAN, SVJEDOK. *BOLESLAV DVORSKI KNEZ, SVJEDOK. *VUKAC ŽUPAN LUKE, SVJEDOK. *VOLEŠA DJED, SVJEDOK. *BUDEC POSTELNIK BRIBIRSKI ŽUPAN, SVJEDOK. *IVAN KRALJEV KAPELAN, SVJEDOK. PETAR SUDAC KRALJEVSKE KURIJE, SVJEDOK. *STUDEC KRALJEVSKI VINOTOČ, SVJEDOK. *GOSPODIN LEO CARSKI PROTOSPATAR I KAPETAN ČITAVE DALMACIJE, SVJEDOK. *SELISLAV NINSKI SUDAC, SVJEDOK. *MONAH ADAM OPAT SV. BARTOLOMEA, SVJEDOK. *PETAR SIDRALSKI ŽUPAN, SVJEDOK. *DRAGOMIR CETINSKI ŽUPAN, SVJEDOK. *ANDRIJA BIOGRADSKI PRIOR, SVJEDOK. JA ANASTAZIJE KOJI SAM DIKTIRAO OVU ISPRAVU HRVATSKI BISKUP I KANCELAR KRALJEVSKOG DVORA NA ZAPOVIJED I VOLJOM SPOMENUTO MOGA GOSPODINA KRALJA SRETNO SAM PISAO I POTVRDIO U GRADU NINU. GODINE GOSPODNJE 1248. GODINE 5. STUDENOGA VI INDIKA. JA PETAR PAPINSKI, JAVNI NOTAR CARSKOG DVORA, VIDIO SAM I PROČITAO ORIGINALNI PRIMJERAK OVE ISPRAVE I PREPISAO NIŠTA NE NADODAVAJUĆI NI ODUZIMAJUĆI ŠTO BI MOGLO MIJENJATI SMISAO I POTVRDIO SAM UOBIČAJENIM PEČATOM.

Normanski ratni brod Drakar

Normanski brodovi su, za ono vrijeme, imali izvanredne plovne sposobnosti. Razmjer između dužine i širine bio je 1:5. Kod srednjovjekovnih ratnih brodova taj omjer je, kao i kod rimskih brodova, obično bio oko 1:8. Teretni brodovi imaju omjer dužine i širine oko1:3, a ponekad samo 1:2,5. Dimenzije vikinških ratnih brodova - lađa su: dužina 77 stopa i 11 palaca (od 30 do 50 m), dužina kobilice 65 stopa, dubina lađe 5 stopa i 9 palaca, širina lađe 16 stopa i 7 palaca.

Normana bio je Robert Guiscard (Lukavi) koji je bio zapovjednik normanske flote u ratu između normansko-hrvatske i bizantsko-mletačke mornarice.

Prodor Normana na područje istočnog Jadrana 1074. godine i razvoj događaja u svezi s tim nije potpuno jasan zbog pomanjkanja povijesnih izvora koji bi nam osvijetlili to razdoblje. U povijesnim izvorima spominje se zarobljavanje hrvatskoga vladara nepoznatog imena od strane Normana. Govori se o normanskom opsjedanju grada Raba. Izvori također govore o intervenciji Pape nakon čega je hrvatski vladar oslobođen. Normani su zakratko zagospodarili gradovima na istočnojadranskoj obali. Mišljenje je da je ovaj njihov prodor bio uperen protiv Venecije, saveznice Bizanta. Nakon zauzimanja Barija 1071. godine htjeli su uzeti i dalmatinske gradove te tako ostvariti potpunu dominaciju na Jadranu, a time i kontrolu nad mletačkom trgovinom na Mediteranu. U tu svrhu iskoristili su protuhrvatsku struju u dalmatinskim gradovima koji su navodno 1074. godine pozvali Normane. Izgleda da su Normani na neko vrijeme zavladali Trogirom, Splitom, Biogradom, Zadrom i Ninom, čak je i Dubrovnik nakratko priznavao njihovu vlast. Pod zapovjedništvom grofa Amika, kako je već spomenuto, prodrli su sve do Raba. Rab su opsjedali, ali nisu ga osvojili. Na njihovu povratku s navedenog pohoda govori se o povijesno nerazjašnjenom zarobljavanju hrvatskoga kralja, o čemu je prethodno također bilo spomena.

Uspostavljanjem normanske vlasti nad ovim dijelom vitalni interesi Venecije bili su ugroženi, jer je to za nju bio iznimno važan pomorsko-komunikacijski pravac. Zbog toga Venecija poduzima niz pomorskih akcija u cilju istiskivanja Normana s Jadrana. Angažiranjem jake flote to joj polazi za rukom i ona, potjeravši Normane, privremeno uspijeva zagospodariti istočnom obalom Jadrana.

Dmitar Zvonimir (1074.-1089.)

O hrvatskoj pomorskoj moći u vrijeme hrvatskoga **kralja Zvonimira** koji vlada od **1074.** do **1089.** godine doznajemo iz izvještaja o sukobima normansko-hrvatske mornarice s bizantsko-mletačkom mornaricom u pomorskom ratu koji se vodio od 1081. do 1085. godine. Hrvatskoj je za Zvonimirove vladavine, dakle i u vrijeme spomenutoga pomorskog rata, pripadala cijela obala i otoci od Kvarnera na jug, a moguće da je obuhvaćala i Gornju Dalmaciju sa središtem u Dubrovniku.

Zvonimir je ponovno uspio istisnuti Veneciju s istočnog Jadrana. Zagospodario je dalmatinskim gradovima te nanovo uspostavlja hrvatsku dominaciju nad istočnim Jadranom. Vjerojatno je iz sigurnosnih razloga, poučen iznenadnim prodorom Normana, njihovim zauzimanjem priobalnog dijela Hrvatske i zarobljavanjem hrvatskoga kralja, te stalnim borbama s Bizantom i Venecijom, svoje prijestolje premjestio u unutrašnjost zemlje u grad Knin.

Zvonimirov internacionalni značaj ojačali su njegovi dobri odnosi i političko savezništvo s jednim od najvećih papa, Grgurom VII. (na papinskom prijestolju je od 1073. do 1085. godine). Uz pomoć Pape ovladao je čitavom Dalmacijom. Savezništvo s Papom donijelo mu je međunarodno priznanje na hrvatskom prijestolju i na kraju kraljevsku krunu iz Rima i njegovo krunjenje za kralja Hrvatske i Dalmacije 1075. godine. Bio je to jedan od najznačajnijih političkih uspjeha hrvatskih narodnih vladara uopće.

Da bi ostvario potrebnu moć i dominaciju na moru, Zvonimiru je trebala jaka mornarica. Izvori koji govore o pobjedama i uspjesima hrvatske mornarice u normansko-

hrvatskom savezu u pomorskom ratu između normansko-hrvatske i bizantsko-mletačke mornarice potvrđuju snagu hrvatske mornarice u Zvonimirovo vrijeme.

Hrvatski pjesnik Vladimir Nazor u pjesmi *Zvonimirova lađa* pored ostalog kaže i sljedeće:

Pokraj Drača i Sasena,
Blizu Krfa, pred Avlonom
Borila se ona slavno
I s galijom i s dromonom.

Pomorski rat između normansko-hrvatske i bizantsko-mletačke mornarice

U periodu od 1081. do 1085. godine vodio se niz pomorskih bitaka između normansko-hrvatske i bizantsko-mletačke mornarice. Normansko-hrvatski savez u ovom ratu nastao je vjerojatno pod utjecajem Pape. Nakon prvih bizantsko-mletačkih pobjeda, npr. kod Drača 1081. godine i pobjeda Mlečana nad normanskom flotom 1084. godine krajem 1084. godine ratna sreća se promijenila. Mletačka je flota u studenome 1084. godine strahovito potučena kod otoka Krfa. Ogorčenje u Veneciji bilo je toliko veliko da se dužd Domenico Selvio morao odreći duždevske vlasti, jer ga se smatralo odgovornim za taj poraz.

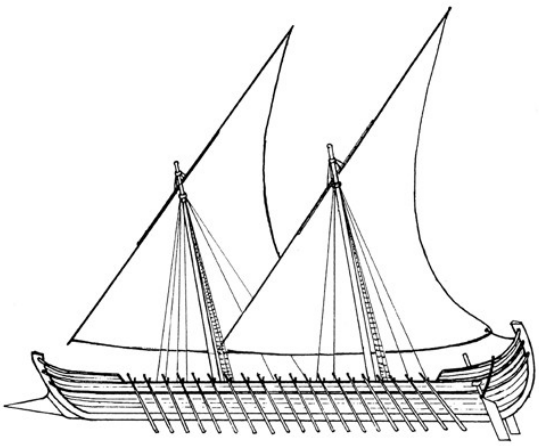
Bizantski ratni brod iz doba kralja Zvonimira i kasnije (bareljef u crkvi sv. Petra u Rimu)

Novi poraz bizantsko-mletačkoj mornarici nanijela je normansko-hrvatska flota u bici pred Valonom (o. Sazan) u kolovozu 1085. godine. Robert Guiscard (Giskar), zapovjednik normanske mornarice, umire za vrijeme progona poražene bizantsko-mletačke flote. Njegov sin i nasljednik (Boemund I.) prekida daljnje sukobe i povlači se s Jadrana.

Prestiž hrvatske mornarice koja je izvježbana u navedenim ratovima bio je velik. Ona se mogla uspješno nositi s tadašnjim jakim ratnim mornaricama. Činjenica da je dvanaest najboljih hrvatskih ratnih brodova bilo najbliža pratnja i osiguranje zapovjednika normanske mornarice u vrijeme navedenog rata svjedoči o njenom prestižu.

Hrvatska nakon Zvonimira gubi nezavisnost a njena pomorska moć slabi

Zvonimirovom smrću 1089. godine nastupa teško razdoblje za hrvatsku mornaricu i hrvatsko pomorstvo. Nije više bilo one snage koja je mogla organizirati i povezati državu, niti održati hrvatsku mornaricu na razini koju je imala u vrijeme kralja Zvonimira. Nakon Zvonimira, koji je bio i posljednji veliki hrvatski vladar, srednjovjekovna hrvatska država kao i slava njene mornarice potpuno nestaju. Ugarska ja nakon niza ratova s Hrvatskom, i nakon Zvonimirove smrti, po nasljednom pravu polagala pravo na Hrvatsku jer je hrvatska kraljica Jelena, supruga kralja Zvonimira, bila iz ugarske vladarske kuće Arpadovića. Godine 1102., sporazumom pod nazivom *Pacta conventa*, Hrvatska je došla pod ugarsku vlast. Interes ugarskih vladara za more i pomorstvo nije bilo velik i Venecija će vremenom zagospodariti istočnim Jadranom. Njena će vlast, izuzevši kratko razdoblje u drugoj polovini 14. st., do kraja 18. st. ostati na istočnom Jadranu i širem priobalnom području hrvatskoga kopna. Mletačka je vlast u Dalmaciji u 18. st. bila do današnje granice između Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine.

V. Parać, OMIŠKO-NERETLJANSKA GUSARSKA STRIJELA

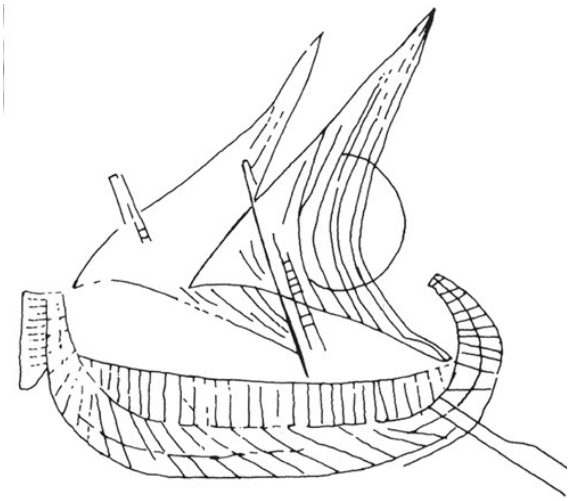
Neretljani

U primorske krajeve od Cetine do Neretve u vrijeme doseljenja Hrvata (oko 626. godine) naselilo se jedno od sedam hrvatskih plemena čiji su pripadnici po rijeci Neretvi nazvani Neretljani. Tijekom 8. st. Neretljani potpuno zauzimaju otoke Brač, Hvar, Korčulu i Mljet. Potisnuli su romansko stanovništvo koje je u vrijeme rimske vlasti naselilo ove otoke ili se u vrijeme avarsko-slavenskih provala na priobalna područja na njih sklonilo. Prema relevantnim povijesnim izvorima možemo potvrditi ove postavke.

Sredinom 10. st. bizantski car Konstantin VII. Porfirogenet u svom djelu *De administrando imperio* (*O upravljanju carstvom*) u 36. poglavlju naslova *O Paganima koji se nazivaju i Neretljani i zemlji u kojoj sada obitavaju* dao je opis te kneževine u svoje vrijeme.

Car piše: *U Paganiji su naseljeni gradovi: Mokro* (Makarska, op. a.), *Verulja* (vjerojatno Vrulje između Omiša i Makarske, op. a.), *Ostrok* (Zaostrog, južno od Makarske, op. a.), *Slavineca* (vjerojatno Gradac kod ušća Neretve, danas ruševina, op. a.). *A drže i ove otoke: veliki otok Korčulu na kome se nalazi i grad; drugi veliki otok je Mljet... drugi veliki otok je Hvar; drugi veliki otok je Brač.*

Zatim objašnjava ime i navodi da se (...) *na jeziku Romeja* – Bizantinaca (grčkom) – *njihova zemlja naziva Arenta* (Arenta ili Narenta; Narentani po antičkom imenu rijeke Neretve).

Grafit neretljansko-omiške gusarske strijele, crkva sv. Luke kod Donjeg Humca na Braču

U povijesnim izvorima susrećemo i naziv Mariani (Morjani prema slavenskom nazivu).

Car bilježi da su Hrvati dolaskom na Jadran naselili zapadnu i istočnu Dalmaciju, napose krajeve između Cetine i Neretve. Prema tome opisu jasno se razabire da Neretljanskoj kneževini pripadaju najvažniji jadranski otoci i susjedno kopno s tri županije. Dalje objašnjava da se paganima[F] zovu jer nisu primili krštenje (*pagani* na jeziku Slavena znači nekršteni) u vrijeme kada su pokrštene njima susjedne oblasti.

U domaćim povijesnim izvorima na osnovu upravnog priručnika *Metodos* i *Hrvatske kronike* iz 8. st. napisan je tekst *Kraljevstvo Hrvata* u *Ljetopisu* popa Dukljanina u kojem se navodi da su Hrvati dolaskom na Jadran naselili sve zemlje od Vinodola do Poline (kraj Valone) i na cijelom tom području stvorili jednu državu. Dalje se navodi da su svoju državu razdijelili na tri upravna područja: Zapadnu ili Bijelu Hrvatsku od Dunava i Cetine na zapadu do Vinodola, Južnu ili Crvenu Hrvatsku od Dunava i Cetine do Valone u današnjoj Albaniji te kontinentalni panonski dio prema sjeveru. Neretljanska oblast je prema tim izvorima oko polovine 8. st. bila dio Hrvatske i pripadala je Crvenoj Hrvatskoj.

O odnosu Neretljanske kneževine prema hrvatskim vladarima svjedoče nam povijesni izvori kao što je pismo franačkog cara Ludovika II. (871.) bizantskom caru u kojem piše da su Neretljani (kao samostalni gusari) ipak imali vrhovnog vladara Domagoja. Ludovik II. morao je posredovati nakon napada neretljanskih gusara na lađu kojom su se Papini poslanici vraćali u Rim s Crkvenoga sabora (869.-870.) u Konstantinopolu (Carigradu).

Rasprave o političkom statusu Neretljanske kneževine i njenom odnosu s Hrvatskom u znanstveno-povijesnim krugovima nisu imale jedinstvene zaključke i još uvijek traju. Poznati dubrovački povjesničar Vinko Foretić u *Makarskom zborniku* (1970., str. 170.) tvrdi: (...) *sigurno od 9. stoljeća možemo o njoj* (Neretljanskoj oblasti, op. a.) *govoriti kao o hrvatskoj oblasti.* [F]

Hrvatski vladari i Neretljani

Hrvatski vladari bili su odgovorni za stanje na cijelom području istočne obale Jadrana, i pred međunarodnom zajednicom koju simbolizira ili predstavlja Papa, a to se vidi iz pisma pape Ivana VIII. (872.-882.) upućenog hrvatskom knezu Domagoju. Obraćajući se (...) *slavnom knezu Domagoju*, pored ostaloga, Papa ga opominje na njegovu dužnost i obvezu da ukroti gusare koji pod okriljem njegova imena (...) *bijesno napadaju na kršćane*, te mu nalaže da se protiv tih gusara (...) *toliko žešće (bijesom) raspališ koliko spoznaješ da je njihova opačina pomutila tvoj dobar glas*. Govoreći dalje da se može vjerovati da se to gusarenje čini i protiv volje hrvatskoga kneza nalaže mu, čineći ga odgovornim, da se (...) *ipak, jer se kaže da ih možeš ukrotiti, nećemo te smatrati nedužnim ako ih ne zatreš*. Domagojevu odgovornost za područje istočnog Jadrana i sigurnosti na njemu Papa zaključuje riječima: *Napisano je naime: tko ne ispravlja zločine kad ih može popraviti, sam ih vrši*. Iz citiranih izvadaka Papina pisma može se zaključiti i potvrditi prethodno navedena tvrdnja iz pisma franačkoga cara Ludovika II. bizantskom caru.

O političkom statusu Neretljanske kneževine naspram Hrvatske i hrvatskih vladara moglo bi se zaključiti sljedeće: Područje između Cetine i Neretve koje je kasnije formirano kao posebna samoupravna cjelina nazvana Neretljanska kneževina naselili su Hrvati. Ono je uglavnom priznavalo vrhovnu vlast hrvatskih vladara. Ta vlast se slabije osjećala u vrijeme slabljenja hrvatske države, osobito kada je država bila razdrta unutrašnjim nemirima i sukobima, pa je i centralna državna vlast slabila. Tako se dogodilo da je polovinom 10. st. Hrvatska zbog unutrašnjih sukoba izgubila područje Neretljanske kneževine koje je nakratko priznavalo vrhovnu vlast srpskoga župana Časlava (oko 928.-950.). U tom razdoblju slabila je i sigurnost pomorskog prometa zbog slabljenja nadzora kojem je cilj bio pomorska sigurnost i suzbijanje gusarenja. Neretljanska oblast je početkom druge polovine 10. st. nakratko priznavala bizantsku vlast. Krajem 10. st., kada se hrvatska država stabilizirala u vrijeme kralja Stjepana Držislava (969.-996.), ona je opet u njenom sastavu. U vrijeme hrvatskoga kralja Petra Krešimira IV. (1058.-1074.), kada je hrvatska država prostorno bila najveća, u njenom je sastavu bila i Neretljanska kneževina. Takvo stanje je bilo sve do 1102. godine. Tada je prestala postojati nezavisna hrvatska država koja 1102. godine ulazi u zajednicu s Ugarskom.

Omiško-naretvanska gusarska strijela (model)

Neretljanska kneževina nakon 1102. godine

Nakon 1102. godine Neretljanska kneževina mijenjat će gospodare. Borbe između hrvatsko-ugarskih vladara i Venecije za hrvatsku obalu i zaleđe vodit će se s promjenljivom ratnom srećom. Područje Huma ili Zahumlja, obuhvaćajući hrvatska područja sve do Neretve, doći će u sastav hrvatsko-ugarske države u vrijeme hrvatsko-ugarskoga kralja Bele I. (1131.-1141.). Tko će gospodariti ovim područjem u narednom periodu ovisilo je o snazi protivnika i ratnoj sreći. Do promjene je došlo u 14. st. kada je bosanski ban

Stjepan II. Kotromanić (1322.-1353.) proširio granice Huma, pa je cijela Neretljanska kneževina (1326.) došla u sastav bosanske države koja je tada dobila izlaz na more. Nakon rata hrvatsko-ugarske države i Venecije, u vrijeme hrvatsko-ugarskoga kralja Ludovika I. Anžuvinca (1342.-1382.) i Zadarskog mira 1358. godine, Venecija je bila istisnuta s cijele istočne obale Jadrana. Početkom 15. st., od 1409. do 1420. godine, ona će ponovo i definitivno ovladati istočnim Jadranom. Prodorom Turaka u 15. st. i padom većine hrvatskih zemalja pod tursku vlast ovi hrvatski krajevi dijelit će sudbinu većine hrvatskih zemalja pod Turcima.

Uočljivo je da je Neretljanska kneževina tijekom svoje povijesti imala kontinuitet i održala svoju geografsku cjelovitost. Središta ove oblasti kroz povijest bila su u starom vijeku grad Narona, u srednjem Gabela – Čitluk, poslije Gabela pa Opuzen te Metković, a u novije doba Metković, Opuzen i Ploče.

Neretljani u hrvatskoj pomorskoj tradiciji

Neretljani privlače osobitu pozornost u hrvatskoj pomorskoj tradiciji ranoga srednjeg vijeka. Činjenica je da su se isticali kao vrsni pomorci i surovi gusari; njihov život bio je usko povezan s morem i protekao je na lađama, bilo na ratnim ili na trgovačkim. Zbog ovih karakteristika često ih susrećemo u povijesnim izvorima, osobito u mletačkim.

Neretljani su svoju pomorsku tradiciju izgradili na pomorskim iskustvima narodā koje su zatekli na područjima koja su naselili početkom 7. st. To su bila ilirska plemena Daorsi i tijekom rimske vlasti rimskom kolonizacijom naseljeni Romani. Na razvoj njihova pomorstva svakako su utjecali i ostali pomorski narodi, prvenstveno s Mediterana, s kojima su Neretljani dolazili u kontakt. Osobitu važnost u razvoju pomorstva i pomorskoj tradiciji Neretljana imale su geografske specifičnosti područjā koja su naselili i koja su bila njihova uporišta kako u napadima, često gusarskim, tako i u njihovoj obrani.

Gusarenje je za Neretljane bilo i obrana od najezdi različitih osvajača i osnovna *privredna grana* u borbi za opstanak na inače surovim i tada neplodnim i siromašnim prostorima. Način života koji je bio usko vezan uz more uvjetovao je i specifičnu brodogradnju prilagođenu svakodnevnoj brodskoj namjeni. Za neretljansku brodograđevnu tradiciju karakterističan je tip broda koji je prema opisima bio (...) *dosta dug, srazmjerno uzak i nizak, s pramcem čiji je vrh najčešće završavao u obliku šiljatog kljuna. U stvari, to je bio mali brod koji je zbog svoje velike pokretljivosti bio uvijek u mogućnosti, da kombinirajući svoje napade djelovanjem oružja i pokretom, samostalno ili skupno, napada trgovačko ili drugo slabo naoružano brodovlje*. Ovakvi mali brodovi, zahvaljujući hrabrosti svojih posada i njihovom pomorskom umijeću, često su se uspješno suprotstavljali protivničkim galijama koje su bile neusporedivo veće i bolje opremljene.

Neretljansko-mletački sukobi

Ratovi koje su Neretljani vodili s Mletačkom Republikom (Venecijom), neovisno od Hrvatske, i s njom sklapali ugovore o miru zbunjivali su hrvatske povjesničare.

Prvi sukob s Mlečanima zabilježen je 805. godine. Neretljani su i nakon 805. godine bili često napadani što potvrđuje i činjenica da su bili prinuđeni sami poći mletačkom duždu kako bi se utanačio mir. Tako su 830. godine nakon sukoba s Venecijom poslali posrednika u Veneciju da u njihovo ime sklopi mir s mletačkim duždom. Također imamo slučajeva da se sklapanjem mira nakon sukoba s Venecijom mir sklapa posebno s hrvatskim vladarom

posebno s neretljanskim knezom. Ovo se dogodilo 839. godine kada je mletački dužd Pietro Tradenico, nakon neuspjelog ratnog pohoda na istočnu obalu Jadrana, sklopio mir s hrvatskim knezom Mislavom (835.-845.) i neretljanskim knezom Družakom.

Podaci o naprijed navedenim sukobima i sklapanjima mira Hrvata i Neretljana s Mlečanima sačuvani su u jednom od najboljih mletačkih izvora *Kronici* Ivana Đakona, koji je bio tajnik mletačkoga dužda Petra II. Orseola.

I. *Oko tog vremena došao je poslanik Slavena s neretljanskih otoka gospodinu duždu Ivanu i on ga je pokrstio, sklopio s njim mir premda je taj (mir) vrlo malo vrijedio.*

II. *Oko tog vremena zarobe Slaveni Neretljani Mlečane koji su se s trgovanja vraćali iz Beneventa i gotovo ih sve pobiju.*

III. *Taj je naime dužd treće godine svoga duždevanja krenuo s ratnim lađama prema Slaveniji da bi je osvojio. Čim je došao do mjesta koje se zove zaselak sv. Martina, sklopio je mir s njihovim knezom Mislavom* (hrvatski knez 835.-845. godine, op. a.). *Prešavši zatim do neretljanskih otoka, sklopio je također s neretljanskim knezom Drosailom savez premda je (taj) vrlo malo vrijedio; i tako se zatim vratio u Veneciju. F*

Kroničar Ivan Đakon navodi da su Neretljani u prvoj polovini 9. st. dva puta kao gusari napali Mlečane: 834. godine kada su se njihovi trgovci vraćali iz Beneventa te 835. godine. Oba napada, u kojima su bili ubijeni neki mletački trgovci te im uzete lađe s robom, dogodila su se na južnoj talijanskoj obali. Ovo je dokaz da Mlečani ni na drugoj strani Jadrana nisu bili sigurni od napada neretljanskih gusara. Istovremeno to nam govori o pomorskoj vještini Neretljana koji su bili u stanju prepade činiti ne samo uza svoju obalu, nego na cijelom Jadranu.

U vrijeme hrvatskoga kneza Domagoja (864.-876.) kojeg Mlečani nazivaju najgorim knezom Slavena, tj. Hrvata, hrvatska pomorska moć dostigla je, za njegove neprijatelje, zavidnu razinu. Hrvatsko-mletački sukobi u to vrijeme bili su osobito intenzivni, jer su Mlečani već od ranije nastojali ovladati istočnom obalom Jadrana zbog njegove pomorsko-komunikacijske važnosti i izvora sirovina, drva i roblja kojima su oni trgovali na Istoku. Ovo potvrđuje i spomenuti navod Ivana Đakona koji u svojoj *Kronici* piše da je dužd Peter Tradenik (...) *treće godine svog duždovanja otišao ratnim brodovima zauzeti Sclavoniu*, tj. Hrvatsku. Zahvaljujući snazi hrvatske mornarice, kako tada tako i u Domagojevo doba, ti mletački planovi su propali. Mlečani su štoviše bili prisiljeni na mir po kojem su oni morali plaćati godišnji danak za slobodnu plovidbu Jadranom.

U *Kronici* se dalje navodi: *Zatim je poslije smrti Domagoja, najgorega kneza Slavena (Hrvata) gospodin dužd Urso i njegov sin Ivan sa Slavenima sklopio mir i slogu. Ipak protiv Neretljana, s kojima je bio u neprijateljstvu, pošalje vojsku.*

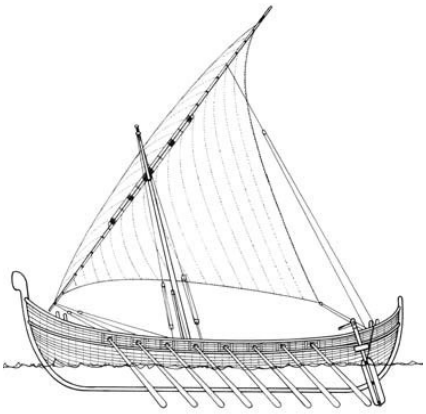
Hrvatsko-neretljanski sukobi s Mlečanima nastavljeni su i u vrijeme hrvatskoga kneza Branimira (879.-892.), kada je hrvatska pomorska moć dostigla impozantnu razinu. Događaji koji su iz tog perioda osobito interesantni, a odnose se na hrvatsko-mletački rat, vezani su upravo za neretljansko područje. Prema *Kronici* se razabire da je mletački dužd Petar Kandijan u svom drugom ratnom pohodu protiv Hrvata poginuo 18. rujna 887. godine kod današnje Makarske. Bilo je to područje kojim su vladali Neretljani.

Neretljani su u 10. st. bili gospodari srednjeg Jadrana

Tekst *Kronike* jasno upućuje na zaključak da su Neretljani u 10. st. bili gospodari srednjeg Jadrana. Kroničar navodi da je dužd Petar III. Kandijan 948. godine, želeći osvetiti očevu smrt, u dva pokušaja nastojao savladati Neretljane. No, nakon prvog neuspjelog

pothvata s 33 *gumberije* (gumberija – tip lađe), u ponovnom pokušaju s istim brojem lađa nije ostvario planirani cilj te se nakon sklopljenog mira neobavljena posla vratio kući.

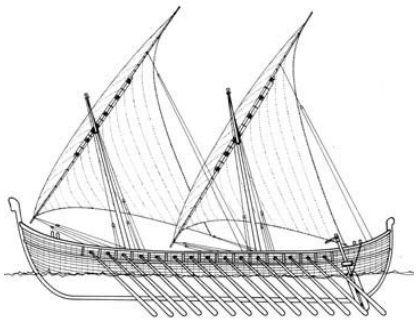
Ovaj podatak zanimljiv je osobito ako se uzme u obzir da je Hrvatska sredinom 10. st. zbog nesređenih unutrašnjih prilika oslabila te je kontrola na moru popustila a gusarstvo uzelo maha. Odrednice ovakvog mira upućuju nas na činjenicu da su Neretljani pomorski morali biti vrlo jaki, gotovo jači od mletačke flote koja ih nije mogla silom natjerati da se odreknu gusarstva i dopuste joj slobodnu plovidbu. To su dopuštenje Mlečani ishodili tek nakon neuspjelog ratnog pohoda, sklapanjem mira uz obvezu plaćanja godišnjeg danka u novcu za slobodnu plovidbu Jadranom i s pravom zalaženja u neretvanske luke. Nakon navedenih događanja i sklapanja mira istočnim Jadranom je oko pola stoljeća vladao mir.

Kondura croatica

Novi neretljansko-mletački sukobi oko 1000. godine

Neretljani se često spominju kao poseban čimbenik u sukobima između hrvatskih vladara i Neretljana s Mlečanima krajem 10. st. Oni su u ovom periodu pružali najveći otpor mletačkom duždu. Hrvatska je tada bila oslabljena zbog unutrašnjeg sukoba do kojeg je došlo zbog borbi za prijestolje između sinova kralja Stjepana Držislava (kralj od 969. do 997.). Tekst *Kronike* za ovo razdoblje bilježi da su 988. godine ponovo izbili sukobi između Neretljana i Mlečana. Do ovog sukoba došlo je zbog otkazivanja plaćanja danka (tributa mira) kojeg su vjerojatno od 9. st. Mlečani i njihovi podanici plaćali neretljanskim vladarima. U pomorskom ratnom pohodu na istočnoj obali Jadrana, kojeg je mletački dužd Petar II. Orseolo (dužd od 991. do 1009.) poduzeo 988. godine, dalmatinski gradovi iskazali su vjernost duždu tako da su u ime gradova prisegnuli njihovi vrhovni svjetovni i crkveni dostojanstvenici. Duždu je u ovom ratu pošlo za rukom to što je zarobio neretljanske prvake koji su se vraćali iz Apulije kamo su išli zbog trgovačkih poslova. Neretljanski je vladar (knez), da bi oslobodio svojih 40 plemića, zatražio mir s Mlečanima. Mir je sklopljen, neretljanski plemići su oslobođeni, osim šestorice koji su zadržani kao taoci (...) *da ne bi on* (tj. neretljanski vladar, op. a.) *povrijedio mir*. Mir je sadržavao obećanja Neretljana (...) *da neće nipošto utjerivati prije rečeni danak niti ometati kojeg mletačkog putnika*. Dužd je Korčulu, koja nije htjela priznati njegovu vrhovnu vlast, zauzeo oružjem. Nažalost ovi događaji u kojima je Venecija prvi put zaposjela istočnu obalu Jadrana bili su kraj stopedesetgodišnjoj sili Neretljana na moru i otvorili su novo poglavlje u stoljetnoj borbi Hrvata s Venecijom za hrvatsku obalu. Ovim je završilo i najslavnije poglavlje neretljanske povijesti koja je bila usko povezana s morem i pomorstvom.

Sagena - starohrvatski trgovački i ratni brod od IX. do XI. st.

Tradicija neretljanskih pomoraca i gusara u 12. st. dijelom će zaživjeti kroz posljednje gusarsko uporište, grad Omiš, koji je nastavljač i baštinik neretljanske pomorske tradicije.

Osnovni tipovi brodova u hrvatskoj brodogradnji u doba narodnih vladara

Prema pisanju Konstantina Porfirogeneta Hrvatska je u vrijeme kralja Tomislava raspolagala s 80 *sagena* i 100 manjih i većih *kondura*.

Stoga se može zaključiti da su u hrvatskoj brodogradnji u doba narodnih vladara bila poznata dva osnovna tipa brodova. To su veći brodovi zvani sagene i manji brodovi zvani kondure. U povijesnim izvorima nije sačuvan detaljan opis sagene, ali računajući na polivalentnu namjenu ovog broda može se pretpostaviti da je po svom obliku negdje

između trgovačkog (*navis rotunda*) – okruglog i ratnog (*navis longa*) – dugog broda. Omjer dužine i širine trgovačkog okruglog broda bio je 1 : 3 ili 1 : 4, dok je kod dugog ratnog broda taj omjer bio 1 : 6 ili 1 : 8. Pretpostavlja se da je sagena bila duga do 20 m, široka 4 m s gazom 1 m. Sagena je imala 15 (u nekim navodima 16-18) pari vesala u jednom redu (monorema – jednoveslarka). Imala je posadu od oko 40 mornara, 2 jarbola (neki autori spominju 1-3 jarbola) na kojima su bila križna ili latinska jedra, a kormilarilo se veslima na krmi. Kada je bila u funkciji ratnog broda na njoj su vršene preinake (nadogradnje), tj. opremana je privremenim kaštelima s kruništem na pramcu i na krmi, kao i većina onodobnih brodova kada su na njima vršene preinake za ratne potrebe. Naziv sagena u grčkim izvorima uvijek se vezuje za ribarsku mrežu: grč. *sageneyo* – ribariti velikom mrežom; grč. *sagene* – velika mreža, pa je vjerojatno sagena prvotno bila ribarski brod.

Naziv manjeg starohrvatskoga broda kondure dosta je zagonetan i uglavnom podrazumijeva manji brod sa širokom i uzdignutom krmom. Spominju se manje i veće kondure. Veće su kondure imale 14-16 veslača a duljina im je bila 12-15 metara. Manje kondure su imale do 8 veslača i duljinu od 8 m. Posadu je u kondurama činilo 10-20 mornara. Potvrdu o ovim tipovima brodova daju nam najnovija hidroarheološka istraživanja; na lokalitetu kod Nina od 1969. do 1974. godine u mulju su pronađena dva starohrvatska broda. Oni po svemu odgovaraju kondurama srednjega tipa. Dimenzije tih brodica su sljedeće: duljina 8-9 m, širina 3-3,5 m i gaz ispod 0,4 m. Radiokarbonskom analizom nađeni brodovi su datirani u period 940.-1140. godine i pripadaju razdoblju ranohrvatskoga brodovlja.

Rekonstrukcija kondure prema nalazima u Ninu

U Hrvatskoj uglavnom nije bilo isključivo ratnih i za rat konstruiranih brodova. Tako ni sagene ni kondure nisu imale isključivo ratne zadaće, pa su po svojoj konstrukciji nešto između trgovačkog (zaobljenog) i ratnog (izduženog) broda. Starohrvatski tip broda bio je dakle i po konstrukciji osmišljen za polivalentnu uporabu.

Na osnovi hidroarheoloških nalaza i drugih izvora zaključujemo da su u starohrvatskoj pomorskoj tradiciji prevladavali manji brodovi koji su branili teritorijalne vode i kopno i služili za egzistencijalne i trgovačke potrebe na Jadranu.

Zapovijedanje i organizacija mornarice

Vrhovni izvršni zapovjednik hrvatske mornarice u početku je bio knez, a poslije kralj.

U doba kraljeva postoji pomorski vojvoda – služba izvršnog zapovjedništva kraljevske mornarice; bila je visoko cijenjena i obavljale su je najpouzdanije osobe po mogućnosti kraljevskoga roda.

Vojvode hrvatske kraljevske mornarice koji se spominju u dokumentima spadaju u red prvih dostojanstvenika kraljevstva. Tako se u vrijeme Petra Krešimira IV. spominje vojvoda hrvatske kraljevske mornarice po imenu Rusin (1065.) te u vrijeme kralja Zvonimira, prema nekim povjesničarima, Jakov (1076.-1089.). Drugi povjesničari, primjerice Radoslav Katičić, drže da je spomenuti Jakov knez Morjana (*Jacolous dux Marianorum*), tj. knez Neretljana koji su bili u sastavu Zvonimirove države, te da se Jakov spominje kao izaslanik i opunomoćenik kralja Zvonimira, a ne kao zapovjednik Zvonimirove mornarice. U zapovjedništvu brodova spominje se brodski pisar što bi odgovaralo časti poručnika. Vojni zapovjednik na ratnim brodovima bio je setnik ili satnik. Satnik je ugledna osoba

što zaključujemo prema činjenici da se u kraljevim ispravama spominje među odličnicima kao svjedok. Hrvatski satnik odgovara rimskom *centurionu* ili bizantskom *turenarhu*.

Brodske posade činili su mornari-nauti i vojnici (*miles classiarius*) koji su u stvari bili pomorsko pješaštvo. Prema podacima iz djela K. Porfirogeneta neki povjesničari izvode zaključak da je posada na Tomislavovim brodovima brojala oko 5.000 mornara.

Opremanje brodova i posada

Primorski gradovi i vlastela opremali su određeni broj brodova i posada, dok je dio brodova i posada opremao vladar. Svako primorsko pleme moralo je davati kralju određeni broj mornara i vojnika. U doba nedovoljno moćnih hrvatskih vladara primorska vlastela i plemena te primorski gradovi nastojali su izbjeći obveze prema vladaru. Ukupna moć države i mornarice time bi slabila, a povećavalo se gusarstvo i nesigurnost plovidbe; to je za sobom povlačilo sukobe i intervencije drugih sila koje su bile životno zainteresirane za sigurnost plovidbenih putova na istočnom Jadranu. Bizant i Venecija su silom ili diplomatskim putem preko Pape vršile pritisak na hrvatske vladare da zavedu red ili su same nastojale vojno uspostaviti nadzor nad tim područjem.

Brodogradilišta su bila u dalmatinskim gradovima koji su davali i najviše brodova i mornara hrvatskoj mornarici. Jedna od najvažnijih djelatnosti srednjovjekovnih gradskih vlasti bila je organizacija obrane. Ona je podrazumijevala gradnju gradskih zidina, organiziranje stražarenja, opremanje ratnih brodova i njihovo popunjavanje posadom. Ove obveze najvećim su dijelom padale na teret pučana; plemići su uglavnom bili pošteđeni radnih obveza, ali ne i novčanih izdataka.

Brodovi su bili višenamjenski tako da su se u mirnodopskom razdoblju koristili kao trgovački a u vrijeme rata s manjim preinakama kao ratni brodovi. U slučaju rata svi su brodovi postajali ratni, dio posade koji nije bio zauzet veslanjem pojačavao se vojnicima koji su praktično bili pomorsko pješaštvo.

Prema nekim povjesničarima službu veslača u hrvatskoj mornarici, kao i kod drugih naroda u srednjem vijeku, obavljali su robovi. Drugi povjesničari navode da su u borbi sudjelovali i veslači s hrvatskih brodova te da je (...) *snaga hrvatsko-neretljanske mornarice počivala na slobodnim i neustrašivim borcima*, što bi značilo da veslači nisu bili robovi. Naime, u izravnoj borbi se po onodobnoj taktici pomorski boj pretvarao u opću gužvu (fr. *melee*) u kojoj je taktikom abordaža (franc. *abordage*), tj. pristajanja i prijelaza na protivnički brod, nametana borba prsa o prsa. Tada se pomorska bitka praktički pretvarala u kopnenu. Ako su u tako nametnutoj borbi sudjelovali i veslači s hrvatskih brodova, nameće se zaključak da su oni bili slobodni. Međutim, da je postojala trgovina robovima potvrđuje pokušaj zabrane trgovine robljem na istočnojadranskoj obali koju nastoji, čini se neuspješno, provesti mletački dužd 960. godine. Prihvatljivo je stoga ustvrditi da veslače na hrvatskim ratnim brodovima ne možemo gledati kao klasične galiote u onodobnim ratnim mornaricama, primjerice mletačkoj. Broj veslača u hrvatskoj mornarici ne može se pouzdano odrediti jer se pretpostavlja da svi brodovi nisu imali stalne posade veslača, osobito ne u mirnodopskim razdobljima. Tada je većina brodova korištena u trgovini, a na trgovačkim brodovima nije bilo stalnih veslačkih postava radi racionalizacije korisnog prostora potrebnog za ukrcaj robe. Trgovački brodovi za pogon su koristili samo jedra i snagu vjetra.

IV.2. Razdoblje hrvatsko-ugarskih kraljeva, austrijske i austrougarske vlasti

Hrvatska 1102.

O. Iveković, HRVATI IZABIRU KOLOMANA KRALJEM 1102. ZAGREB, Zlatna dvorana u Opatičkoj ulici

Razdoblje hrvatsko-ugarskih kraljeva

Hrvatska je 1102. godine *Pactom conventom* ušla u državnopravnu zajednicu s Ugarskom pod vladarskom dinastijom Arpadovića. Hrvatsko-ugarski vladari zavladali su 1105. godine hrvatskim primorskim gradovima. Koloman, prvi hrvatsko-ugarski kralj, jamčio je tim gradovima potpunu samostalnost.

To je značilo temelj autonomije (samostalnosti) hrvatskih primorskih gradova u srednjem vijeku. Oni nastavljaju svoj pomorski razvoj, razvijaju se pomorski arsenali za gradnju, opremanje i održavanje ratnih brodova. U stalnoj opremi držali su svega nekoliko ratnih brodova za borbu protiv gusara. U slučaju širih sukoba za ratne potrebe opremali su i trgovačke brodove.

Hrvatsko-ugarski vladari nisu znali iskoristiti potencijalnu pomorsku silu Hrvata te nisu nikad izgradili kraljevsku (državnu) ratnu mornaricu. More je za hrvatsko-ugarske vladare bilo nepoznanica što je dovelo do potpune anarhije na njemu. Rezultat toga bilo je pojačano gusarenje, u čemu su prednjačili Omišani, te međusobni pomorski sukobi pojedinih gradova. Omišani su primjerice ratovali sa Splitom i Trogirom 1240. godine. U nesređenim prilikama i nekontroliranim događanjima u obalnom pojasu Hrvatske ojačala je moć poznatih plemićkih obitelji (feudalnih porodica) knezova krčkih (Frankopana) i bribirskih (Šubića) na području srednje Dalmacije.

Pomorska moć Hrvata u vrijeme Arpadovića je oslabila, što svjedoči i činjenica da je hrvatsko-ugarski kralj Koloman unajmio od Mlečana nekoliko brodova da preveze svoju vojsku u Apuliju gdje je ratovao s Normanima koji su napadali hrvatske primorske gradove. U tromjesečnoj vojni u Apuliji Koloman je zauzeo Brindizi i Monopolis te ih je predao Veneciji.

Cjelokupna pomorska sila hrvatsko-ugarskih kraljeva bila je simbolična i nije bila u stanju osigurati nesmetane pomorske komunikacije. Mnogi hrvatski primorski gradovi, kao i Dubrovnik, vremenom su se stavljali pod zaštitu Venecije, jer ih hrvatsko-ugarski kraljevi nisu mogli zaštititi niti jamčiti sigurnost plovidbe njihovih trgovačkih brodova.

Pomorska prevlast Venecije na Jadranu

Venecija u 12. i 13. st. uspostavlja prevlast na Jadranu. Neometano i nekažnjeno napada i razara hrvatske gradove koji joj

nisu bili podložni; 1116. godine djelomično razara Šibenik, a 1127. godine do temelja ruši hrvatski kraljevski grad Biograd. U posljednjim desetljećima 12. st. grad Zadar se ogorčeno borio protiv Mlečana. Tražio je saveznika čak i s druge strane mora. Tako je došlo do saveza s gradom Pizom, velikim suparnikom Venecije. Ugovor je, uz obveze međusobne zaštite, sadržavao i slobodnu trgovinu na moru i kopnu. Godine 1190. zadarska mornarica je u pomorskoj bici, u kojoj joj je pomoglo i brodovlje Pise, kod Punta Mike (Oštri rat) ostvarila sjajnu pobjedu protiv mletačke mornarice. Venecija je 20 godina nastojala pokoriti buntovnički Zadar, ali otpor Zadrana nije uspjela slomiti. Napokon je mletački dužd Enrico Dandolo iskoristio neimaštinu francuskih vitezova u križarskom pohodu na Svetu zemlju i umjesto plaćanja prijevoza morem križari su u IV. križarskoj vojni 1202. godine na račun Venecije osvojili i razorili Zadar.

Od ugarskih kraljeva primorski gradovi su mogli dobiti samo potvrdu *stare slobode i prava*, koju im oni nažalost nisu mogli jamčiti.

Zadar se od mletačko-križarske vlasti oslobodio 1203. godine uz pomoć splitskog nadbiskupa i šibenskog kneza koji je u to doba bio jedan od najmoćnijih hrvatskih velikaša. Zadrani su se nakon 1203. godine odali gusarstvu i iz osvete napadali mletačke brodove.

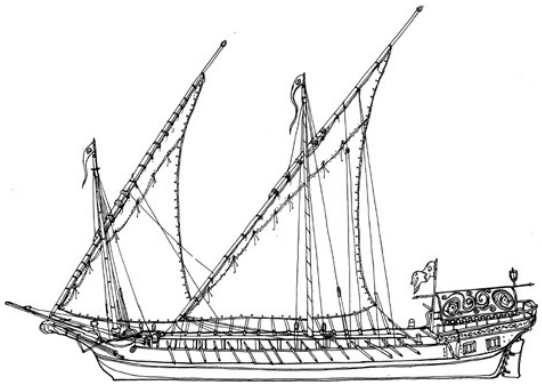
Hrvatski prostor i križarski ratovi

Mletačka galija, 15. i 16. stoljeće (lijevo)

A. Vicentino, KRIŽARSKO OSVAJANJE ZADRA 1202. GODINE

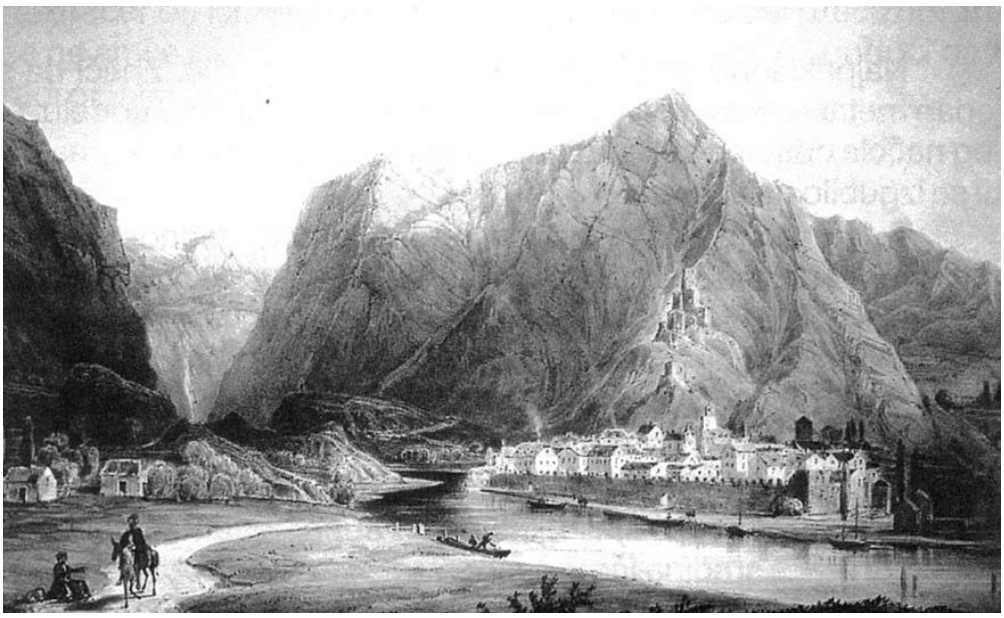
Ratni brod koji je dominirao Jadranom od 12. do 15. stoljeća

Dominantan ratni brod na vesla u periodu od 12. do 15. st. bila je *galija*. Galija se razvila iz bizantskog dromona. Prve galije su sagrađene u Veneciji i Genovi pod nazivom *galea italica*. U jednoj povelji iz 1097. godine Split se obvezuje izgraditi dvije galije za potrebe Venecije. Grad Pula imao je obvezu na svakih 15 mletačkih galija opremati i naoružati jednu vlastitu. U 14. st., prema nepotpunim podacima, na hrvatskoj obali opremano je i do 15 galija.

Omiški gusari

Omišani se spominju kao osobito opasni gusari koji su gusarstvom ometali plovidbu na dijelu srednjeg Jadrana kojeg su kontrolirali. Povoljan geostrateški položaj Omiša vezan je uz ušće rijeke Cetine u more. Ušće je predstavljalo prirodna vrata koja su značila važnu vezu primorja s unutrašnjosti i omogućavalo je sigurnu zaštitu brodovima omiških gusara. Ovo geografski i geostrateški važno područje bilo je naseljeno još u antičkom razdoblju.

Kanjon Cetine

Povijesno središte srednjovjekovnoga grada Omiša smješteno je na istočnoj obali Cetine. Tijekom 12. i 13. stoljeća gradom su vladali knezovi Kačići koji su ujedno bili na čelu omiških gusara. Kačići su od druge polovine 12. st. nastavili tradiciju neretljanskih vladara i koristeći izvanredan položaj Omiša i susjednih otoka postali gospodari srednjeg Jadrana. Omiške gusare u periodu od gotovo 100 godina, tj. do druge polovice 13. st., nitko nije mogao obuzdati. To su im, uza strateški vrijedan položaj grada, omogućile i omiške *strijele* – njihovi lagani i brzi brodovi na vesla, odličnih karakteristika. Jedna od najvažnijih karakteristika ovih brodova bio je plitki gaz koji im je omogućavao brzu pokretljivost a isto tako u slučaju opasnosti i učinkovito povlačenje u korito rijeke Cetine. Omiški su gusari sagradili podvodni zid u koritu rijeke Cetine na samom ulazu u more, koji je bio iznimno važan. Taj se bedem (Mostina) nije vidio jer je bio pod vodom; prilagođen omiškim brodovima imao je samo jedan otvor, koji se mogao zatvoriti lancima, tako da bi se neprijateljski brodovi tu nasukali ako bi ih pokušali slijediti, tj. ući u kanjon Cetine. Na lijevoj obali rijeke Cetine bila je izgrađena i mala tvrđava (Gomilica) s koje se, uz Mostinu, kontrolirao ulaz u kanjon.

Gusarsku povijest zorno predočuju gradske tvrđave Mirabella (Peovica) i Stari grad (Fortica): s Peovice se može vidjeti cijeli Omiš, a s Fortice cijeli Brački kanal, otoci Brač, Hvar i Šolta te srednja Poljica i ušće rijeke Cetine. Za gusarenje je to bilo veoma važno, jer se s jednoga mjesta moglo nadzirati veliko područje na kopnu i moru.

Tijekom 12. i 13. st. omiški gusari su napadali sve brodove, od papinskih galija do trgovačkih brodova moćne Venecije, pa i gradove na istočnoj obali, sve do najbližih susjeda grada Splita te Dubrovnika i Kotora. Dubrovnik je povremeno bio uz Omišane jer im je zajednički neprijatelj bila Venecija. Gusarenje Omišana bilo je povod za učestale ratove. O tim ratovima najviše doznajemo preko sklapanja sporazuma (primirja i mira) koji su često osiguravali plaćanje danka Omišanima za mirnu plovidbu. Međutim, svaki mir s omiškim gusarima bio je kratka vijeka što je dovodilo i do pravih ratova koje su protiv njih organizirali pape, Mlečani, pa i najbliži susjed grad Split. Protiv omiških gusara vođena su i dva križarska rata. Prvi rat poveo je papa Honorije III. 1221. godine. Povod

ratu bio je napad omiških gusara na križare koji su plovili prema Palestini. Rat je trajao do 1226. godine kada je Papinim posredovanjem sklopljen mir. Omišani su se obvezali da će odustati od gusarskog nasilja i spaliti svoje brodove za povrat dobara koja im je oduzeo hrvatsko-ugarski kralj. Otvoreni rat između Splićana i Omišana izbio je 1240. godine kada su Omišani zaposjeli Brač i Hvar. Iz opisa Tome Arhiđakona, koji je u djelu *Historia Salonitana* zabilježio mnogo podataka o gusarstvu Omišana i njihovim brodovima, doznajemo da su i u ovom ratu Omišani raspolagali brodovima liburnama, koji su bili brojniji i bolje naoružani od splitskih brodova. Omišani su u ratu poraženi te su Splićanima predali 6 velikih i mnogo manjih brodova, kako navodi pisac. On također navodi da su Splićani tijekom rata svoju flotu od 24 broda, namijenjenu za sprečavanje gusarskih djelovanja, ojačali novim većim brodom i posadom od 50 ljudi. Novoizgrađeni veći brod poput galije (trirema – brod s tri reda vesala) bio je dovršen za svega 20 dana. Drugi križarski rat protiv omiških gusara poveli su Mlečani 1286. i 1287. godine. Svojevrstan kraj moći knezova Kačića i njihove vladavine u gradu Omišu označen je porazom u ovom ratu. Nakon Kačića gospodari Omiša se izmjenjuju. Gusarstvo više nikada neće biti tako uspješno kao u vrijeme vladavine knezova Kačića.

Bribirski knezovi Šubići 1279. godine postaju i omiški knezovi. Oni su osigurali slobodnu plovidbu i u ovom dijelu Jadrana. Međutim, bili su preopterećeni borbama za prevlast u kopnenom dijelu Hrvatske te nisu bili u stanju, a možda nisu ni htjeli nadzirati gusarsku aktivnost svojih podanika Omišana. Nakon bribirskih knezova Omiš se nalazio u vlasti niza hrvatskih i bosanskih velikaša čija se vlast početkom 15. st. ograničavala uglavnom na kopno. Splićani, susjedi Omišana, ipak su i u tim uvjetima ugovorima s Omišanima osiguravali slobodnu plovidbu morem. Nakon što je 1444. godine mletačka okupacija obuhvatila omiško zaleđe sve do Poljica, grad se predao Veneciji. Nakon predaje Veneciji postupno se gasi omiška gusarska tradicija. Gusarstvo je djelomično obnovljeno u mletačko-turskim ratovima, osobito za Kandijskoga rata 1645.-1669. godine. Gusari tada djeluju kao hajduci, osobito oko ušća Neretve. Tako se u jednom dokumentu Dubrovačkoga arhiva navodi da su (...) *omiški hajduci s pet gondola ili leuta zaplijenili dubrovačku tartanu punu soli.*

Brodovi i snaga omiških gusara

Temeljem podataka mnogih izvora, a među njima prvenstveno onih splitskoga kroničara Tome Arhiđakona, doznajemo o djelovanju i snazi omiških gusara i o njihovim brodovima. Također doznajemo kakvi su ratni brodovi bili u uporabi na srednjem Jadranu, tj. kakvim brodovima su raspolagali Omišani. Omiški gusarski brodovi liburne, kako ih naziva kroničar Toma Arhiđakon, bili su najvjerojatnije strijele (sagitte) ili njima vrlo slični brodovi. Lik takvog broda kombiniranog pogona, vesla i čak dva latinska jedra, nalazi se na grafitu u crkvici sv. Luke na Braču iz 11.-12. stoljeća. Grafit prikazuje neretvansko-omišku gusarsku strijelu. To su brzi, veoma pokretljivi brodovi duljine do 20 m s 15 veslačkih klupa i 2 naprijed nagnuta jarbola s latinskim jedrima. Može ih se us-

Osnovni tipovi (nazivi) brodova omiških gusara su: lignus, galea, navis, liburna, strijela (sagitta), najveći tip lake galije – galijica ili galetta s ojačanim kljunom.

Model omiškoga gusarskog broda

porediti s lakim galijama, tj. galijicama – ratnim brodovima na vesla s 14-24 veslačke klupe, obično s jednim jarbolom i jednim jedrom. U opisu iz 13. st., kad su Omišom vladali bribirski knezovi, spominju se omiški brodovi različitih veličina: primjerice brod ispod 10 vesala, zatim 10-24, pa 24-40 i na kraju brodovi s 40 i više vesala. Ti omiški brodovi tipa strijela (sagitta) s više vesala i jedrima kao pomoćnim pogonom bili su mali i laki brodovi koji su podsjećali na starohrvatske brodove sagene. Omiški gusarski brod imao je ugrađen kljun ili skočnicu dugu do 1,2 m koja je služila za prijelaz na drugi brod ili izlazak na kopno. Neki povjesničari na osnovi izgleda i tipova današnjeg ribarskog broda leuta, s područja srednje Dalmacije, zaključuju kako je upravo današnji leut u izvjesnom obliku sačuvan oblik strijele, legendarnog omiškoga gusarskog broda.

Crtež broda XII. i XIII. stoljeće, o. Krk, Vrbuška, crkva sv. Jurja

Snagu omiške gusarske flote i veličinu omiških gusarskih brodova strijela donekle možemo procijeniti usporednom analizom s podacima koji govore o brodovima koji su se borili protiv omiških gusara. Primjerice kada Venecija nalaže Zadru da opremi *male galije* protiv omiških gusara, ili kad Dubrovčani stavljaju 20 ljudi na vesla na *brigantin* koji šalju na ušće Neretve ili kad Bračani i Hvarani opremaju brodove sa 70 odnosno 30 vesala, ili Venecija uz naplatu ustupa Trogiru brod od 60 vesala sve u cilju borbe protiv omiških gusara.

Brodom omiških gusara zapovijedao je knez. U ugovoru s Dubrovčanima iz 1245. godine nalaze se potpisi 96 knezova galija, ali to nije podatak koliko su Omišani tada imali brodova. Naoružanje omiških gusara bilo je, pretpostavlja se, mač, koplje i palice, šljemovi, štitovi, lukovi i strijele te samostrijeli.

Opis napada omiških gusara donosi dubrovački povjesničar Lukarević, koji ih naziva uskocima, navodeći da (...) *Oni izlijeću iz Omiša i planina, u stvari kanjona rijeke Cetine, kao i drugih dalmatinskih mjesta lakim brodovima, koji potječu od starih Liburna, napadaju i pljačkaju uz dalmatinsku obalu, a zatim, gonjani dubrovačkim brodovljem, spašavaju se bijegom uz rijeku Cetinu.*[F]

Gusari su svoje prepade vršili služeći se različitim ratnim lukavstvima. Napadali su iznenada i noću te za vrijeme tmurnog i olujnog vremena. Pred moćnijim neprijateljima znali su se povlačiti u uske zaljeve te potopiti svoje brodove i napasti s kopna. Imali su široku mrežu prikupljanja podataka o protivniku čak i u Veneciji. Također su imali i razvijenu vlastitu motrilačku službu. Pred jačim neprijateljem povlačili su se i u ušće rijeke Cetine, a ulaz je štitio podvodni zid i utvrda na ulazu.

Omiš je u sastavu mletačke vlasti ostao do 1797. godine. Zbog zaštićena položaja, u doba mletačke uprave, bio je vojničko i pomorsko naselje koje se razvijalo unutar zidina.

U vrijeme austrijske vlasti (1815.-1918.) Omiš gubi stratešku važnost, istovremeno slabi i pomorstvo te dolazi do cjelokupne stagnacije mjesta.

Pomorska moć hrvatsko-ugarskih vladara u 13. stoljeću

Bijednu sliku pomorske moći Arpadovića i povijesnih prilika na istočnom Jadranu u 13. st. zorno predstavlja činjenica da je hrvatsko-ugarski kralj Andrija II., koji se spremao za križarsku vojnu, 1216. godine unajmio mletačke brodove. Naime, on nije raspolagao nikakvim brodovljem, pa se za pomoć obraća Veneciji koja mu je za prijevoz ustupila 10 brodova, a kralj se odriče prava na Zadar u korist Venecije. Uz to je za svaki brod platio po 550 maraka srebra za vozarinu, ukupno 5.500 maraka, što je odgovaralo iznosu od 250.000 zlatnih franaka.

Zadarski jedrenjak iz 13. stoljeća

Primorski gradovi dali su k tome još četiri broda (na svaki brod moglo se ukrcati po 300 vojnika), po čemu se može vidjeti da Andrijina vojska ni po broju nije predstavljala silu koja bi mogla postići bilo kakav uspjeh. Nosivost unajmljenih brodova bila je 250 tona, a na svakom je bilo po 50 mornara.

Ugarski kraljevi dopustili su da hrvatskom obalom i morem gospodari Venecija. To je značilo da su s Venecijom morali dijeliti svoja vladarska prava na najljepše more i stotinama milja dugu obalu, a sve zbog toga što nisu imali pomorske moći i u strateškom jačanju svoga kraljevstva nisu znali iskoristiti more.

Zaokret u pomorskoj orijentaciji za kralja Ludovika I. Anžuvinca 1342.-1382. godine

Loša pomorska politika hrvatsko-ugarskih kraljeva prije Ludovika I. jasno je stavila do znanja da je svaka vlast na obali nesigurna ako nema uporišta i prevlast na moru i ne raspolaže vlastitim ratnim brodovljem. Kratkotrajni zaokret u pomorskoj orijentaciji hrvatsko-ugarske zajednice i ispravljanje loše pomorske politike učinjen je za kralja Ludovika I. Anžuvinca 1342.-1382. godine.

Zadarski mir i obnova mornarice

Ludovik I. shvatio je istinu o važnosti ispravne pomorske politike i jačanju pomorske sile jer je i sam iskusio njeno zapostavljanje. Naime, kada se Zadar 1345. godine pobunio protiv mletačke vlasti u pomoć mu je pritekao kralj Ludovik. Njegova je vojska 1346. godine pretrpjela teški poraz kod Zadra, jer nije imao mornarice kojom bi branio grad s morske strane.

J. Tintoretto,
BITKA PRED ZADROM 1346. GODINE
(detalj)

Dolazak ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika Anžuvinca u Zadar 1357. u pratnji brodova (detalj sa škrinje svetoga Šimuna iz istoimene zadarske crkve)

Poučen ovim iskustvom, a oduševljen nešto kasnijom pomorskom pobjedom Genovežana nad Venecijom, nastojao je oformiti jaku ratnu mornaricu. Ludovik ili Ljudevit Veliki nakon **Zadarskoga mira 1358. godine** i pobjede nad Venecijom zavladao je cijelom Dalmacijom od Kvarnera do granica grada Drača te je počeo stvarati jaku ratnu mornaricu.

Ta je ratna mornarica bila isključivo hrvatska. Svaki primorski grad davao je najmanje po jednu galiju ili manje lađe, liburne, a veći gradovi i više galija. Nažalost ova mornarica nije nikad dostigla onu moć, snagu i brojnost koju je imala u vrijeme moćnih kraljeva hrvatske narodne dinastije, ali je u savezništvu s Genovom osigurala pomorsku dominaciju na hrvatskom Jadranu.

Ludovik I. ustanovio je položaj *admirala mora* (*amiratus noster maritimus*). Prvi admiral mora hrvatske ratne mornarice bio je Jakov Šubić (Jacobus de Cessani)F iz zadarske loze poznate hrvatske velikaške obitelji Šubića. Admiral mora je osim zapovijedanja flotom dobio i upravu nad otocima Bračom, Hvarom i Korčulom. Ludovik I. želio je stvoriti vlastitu mornaricu. Okosnicu te mornarice trebali su činiti brodovi Jakova Šubića.

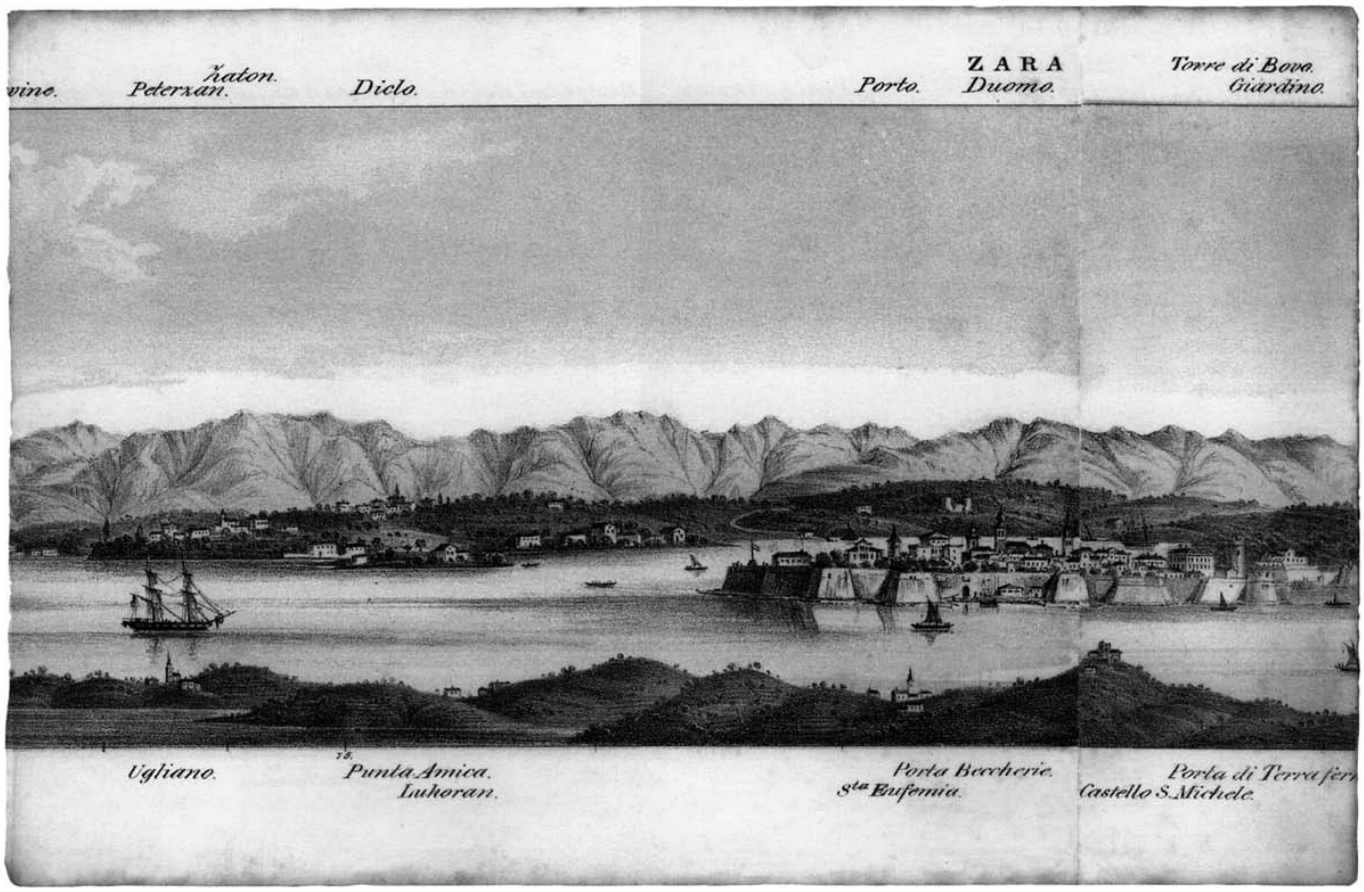
Krajem 14. stoljeća dalmatinski gradovi mogli su opremiti oko 17 galija i galijica te do 7 brigantina i veći broj manjih naoružanih brodova. U primorskim gradovima podižu se pomorski arsenali za gradnju, opremanje i održavanje ratnih brodova.

Mornarica je u vrijeme Ludovikove vladavine bila stacionirana u vodama oko Trogira, Visa, Hvara i Korčule. Na čelu mornarice bio je admiral, koji je za zamjenika imao jednog viceadmirala. Admiral je bio obično knez otoka Hvara, Brača i Korčule. S ovih otoka skupljao je najbolje mornare koji su činili jezgru te mornarice. Tadašnja hrvatska ratna mornarica imala je ne samo obrambenu nego i navalnu zadaću. Svim poduzetim mjerama, u smislu jačanja mornarice i imenovanjem hrvatskoga admirala, Ludovik I. nastojao je hrvatsko-ugarsku državu učiniti moćnom pomorskom silom.

Ipak treba imati na umu da još uvijek u tadašnjem svijetu nema stalnih (stajaćih) ratnih mornarica. Ratne flote se formiraju i opremaju *ad hoc*, po potrebi za pomorske ratove i pohode (galije se dosta brzo grade i opremaju). Svi su trgovački brodovi bili odgovarajuće naoružani i često rabljeni u ratnim zadaćama, a zimi su se flote uglavnom raspremale. Velike pomorske svjetske sile temelje stalnih ratnih mornarica postavljaju tek u 17. stoljeću.

Vojnopomorski savez Ludovika I. s Genovom

Ludovik I. sklopio je vojnopomorski savez s Genovom. Ovaj savez uperen protiv pomorske premoći Venecije imao je zapažene uspjehe. Godine 1379. (5. svibnja) u pomorskoj bici kod Pule Genovežani su ojačani brodovima hrvatskih primorskih gradova pobijedili Mlečane. U pomorskom ratu koji se vodio više godina, genoveška flota, popunjena

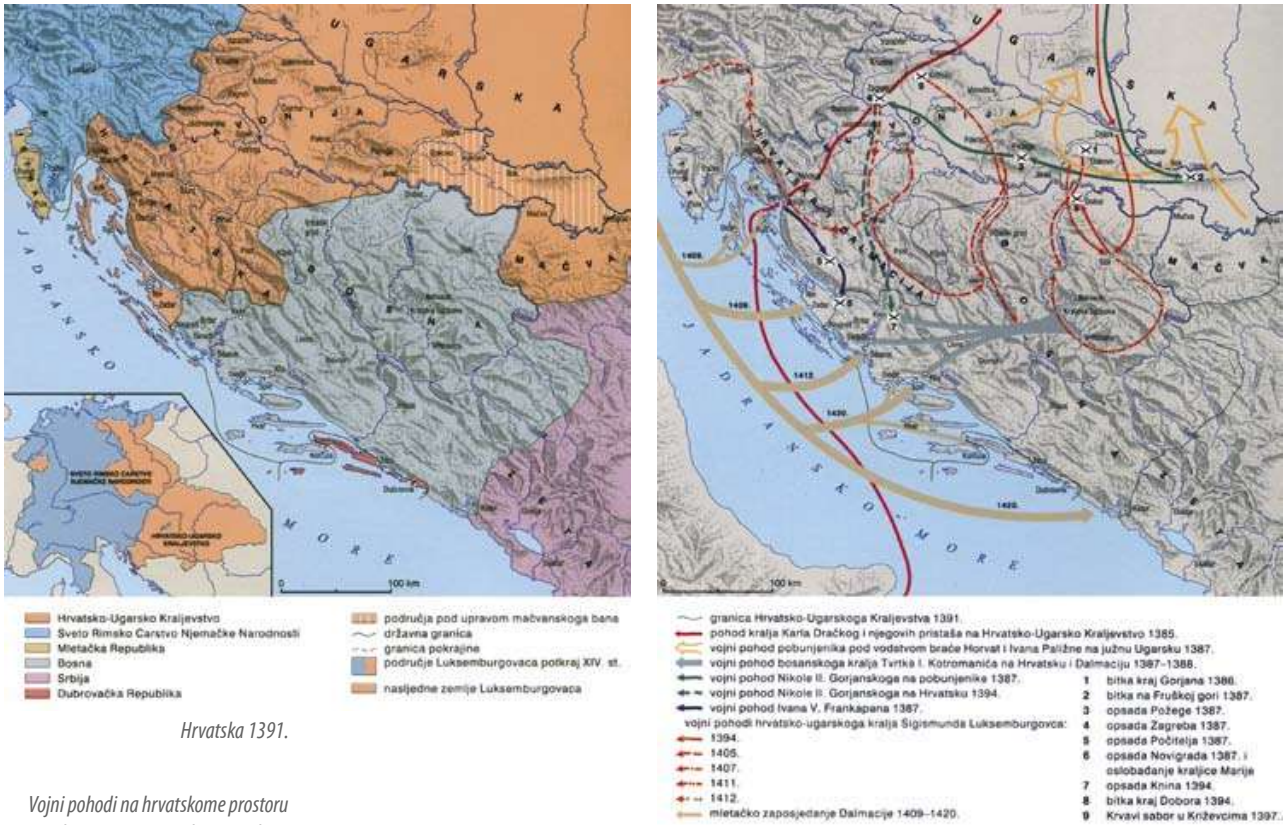
Rieger, PANORAMA ZADRA

sa 7 galija i 40 manjih lađa iz hrvatskih gradova, prodrla je pred Veneciju u lipnju 1380. godine. Ovo je, uz navedenu pomorsku pobjedu kod Pule, najveći uspjeh ovog saveza. Rat je završen porazom Venecije, a mir je sklopljen u Torinu 1381. godine. Venecija se morala odreći Dalmacije te platiti ratnu odštetu i godišnji iznos od 7.000 dukata.

Nakon Ludovika I. Venecija je potpuno zagospodarila Jadranom

Nakon smrti Ludovika I. nije se otišlo daleko u pomorskoj orijentaciji hrvatsko-ugarske države. Nije bilo više vladara koji bi imao snage i pameti nastaviti njegovu pomorsku politiku i hrvatsko-ugarsko kraljevstvo uvesti u red pomorskih sila. Pomorsku politiku Ludovika I. u izvjesnoj mjeri slijedio je Tvrtko I. Kotromanić (1353.-1391.) koji je vladao Bosnom te obalom Jadrana od Biograda do Kotora. Godine 1390. proglasio se kraljem Hrvatske i Dalmacije. Sagradio je utvrdu Novi (današnji Herceg Novi) u Boki kotorskoj. Izgradio je i pomorsku bazu Brštanik na Neretvi kod Počitelja. Njegovo širenje na prostore hrvatskih zemalja podržavali su i neki hrvatski velikaši. Pokušao je organizirati ratnu mornaricu uz pomoć Mlečana. Zapovjednik njegove mornarice u nastanku bio je Mlečanin Niccolo Basei. U Veneciji je kupio 3 galije i 2 brigantina. Prodori Turaka na Balkan (Kosovska bitka 1389.) i njegova smrt 1391. omeli su mu pomorske planove čime je omogućeno širenje Venecije na cijeli Jadran.

Četiri desetljeća nakon Ludovikove smrti hrvatska obala ponovo je potpala pod mletačku vlast. Razdijeljenost hrvatske vlastele nakon smrti Ludovika I. u izboru hrvatsko-

Hrvatska 1391.

Vojni pohodi na hrvatskome prostoru potkraj XIV. i na početku XV. stoljeća (desno)

ugarskoga kralja onemogućila je Hrvate da za svoga kralja izaberu jednog od brojnih svojih velikaša. Kakav je bio odnos većine stranih ugarskih vladara prema hrvatskim zemljama svjedoči i činjenica da je jedan od tih stranih pretendenata na hrvatsko-ugarsko kraljevsko prijestolje – sin kralja Karla Dračkog (koji je tragično završio u Ugarskoj), Vladislav ili Ladislav Napuljski, kojeg je podržavala, dovela i u Zadru 1403. godine okrunila za hrvatskoga kralja hrvatska vlastela – 1409. godine Veneciji prodao svoja prava na Dalmaciju za 100.000 dukata. Dakle, ono što Mlečani nisu uspjeli vojno pokoriti, riješili su kupnjom prava.

Galije ispred napuljske luke u XV. stoljeću

Ratovi s Mlecima nakon prodaje Dalmacije vodili su se od 1411. do 1413. i od 1418. do 1420. godine. U njima su otpor mletačkoj vlasti pružile hrvatske postrojbe i oslabljena hrvatska mornarica. Hrvatsko-ugarski kralj Sigismund, u tim ratovima opterećen teškim unutrašnjim borbama i borbom s Turcima, nije pružio adekvatnu pomoć gradovima na hrvatskoj obali i hrvatskoj vlasteli koja je bila nositelj otpora mletačkoj vlasti, pa je konačno nepovratno izgubio Dalmaciju.

Arsenal u Hvaru za gradnju i opremanje ratnih galija

Dalmatinski gradovi, nositelji hrvatske pomorske tradicije i otpora mletačkoj vlasti predaju se Veneciji, nastojeći u ugovorima o uvjetima predaje bar djelomično osigurati povoljan status pod mletačkom vlašću. Venecija je od svih tih ugovora prihvaćala samo one točke koje su njoj išle u korist. Mlečani su nakon 1420. godine definitivno zagospodarili hrvatskom obalom i njen cjelokupan gospodarski i pomorski potencijal podčinili isključivo svojim potrebama.

Hrvatska više nije imala ni jednog broda za obranu svoje obale. Nakon 1420. godine pod vlast Venecije potpali su svi pomorski gradovi na istočnoj obali Jadrana osim Dubrovnika. Dubrovnik nije priznavao vrhovnu vlast najjačega susjeda i kupovao je svoju samostalnost zahvaljujući političkoj spretnosti i bogatstvu koje mu je donosila trgovina. U razdoblju mletačke vlasti do 1797. godine svi prirodni i ljudski potencijali na hrvatskoj obali bili su u službi prosperiteta Mletačke Republike. Ona nije željela, niti dopuštala nikakvu moguću konkurenciju; u tom periodu, izuzevši Dubrovačku Republiku, ne može se govoriti o hrvatskom pomorstvu jer ono kao takvo i ne postoji.

Hrvatsko vojno pomorstvo od 15. stoljeća do propasti Mletačke Republike 1797. godine

Nakon što je Venecija 1420. godine u potpunosti zagospodarila područjem Dalmacije koje su kasnije nazivali starom stečevinom, jer se mletačka vlast u Dalmaciji širila i nakon 1420. godine, pomorstvo je na istočnoj obali Jadrana bilo u stalnom opadanju. To opadanje uvjetovano je neograničenim podređivanjem svih pomorskih resursa isključivo interesima Venecije. Obveza popune mletačke mornarice brodovima i ljudstvom bila je neograničena i provođena je uz prinudu. Osobito teška obveza bila je popuna mletačkih brodova veslačima (galiotima). Prema mletačkim procjenama Dalmacija i Istra su u 15. i 16. st. mogle naoružati i popuniti ljudstvom 60 galija. Međutim, pored svih nedaća koje su u tom periodu pogodile istočnu obalu Jadrana hrvatska vojnopomorska tradicija ipak se održala. To nam svjedoči i činjenica da se tijekom ratnih sukoba s Turcima u sastavu kršćanskih flota nalaze i brodovi iz gradova s hrvatske obale: Splita, Zadra, Trogira, Brača, Hvara, Korčule, Krka itd.

Brod dalmatinskih gradova, XVI. stoljeće

Broj brodova koje su opremali ovi gradovi nije velik i kreće se od jedan do dva broda, no i pored toga popis i nazočnost brodova ovih gradova govore da su oni i u ovim teškim uvjetima uspjeli sačuvati i održati svoj vojnopomorski povijesni kontinuitet.

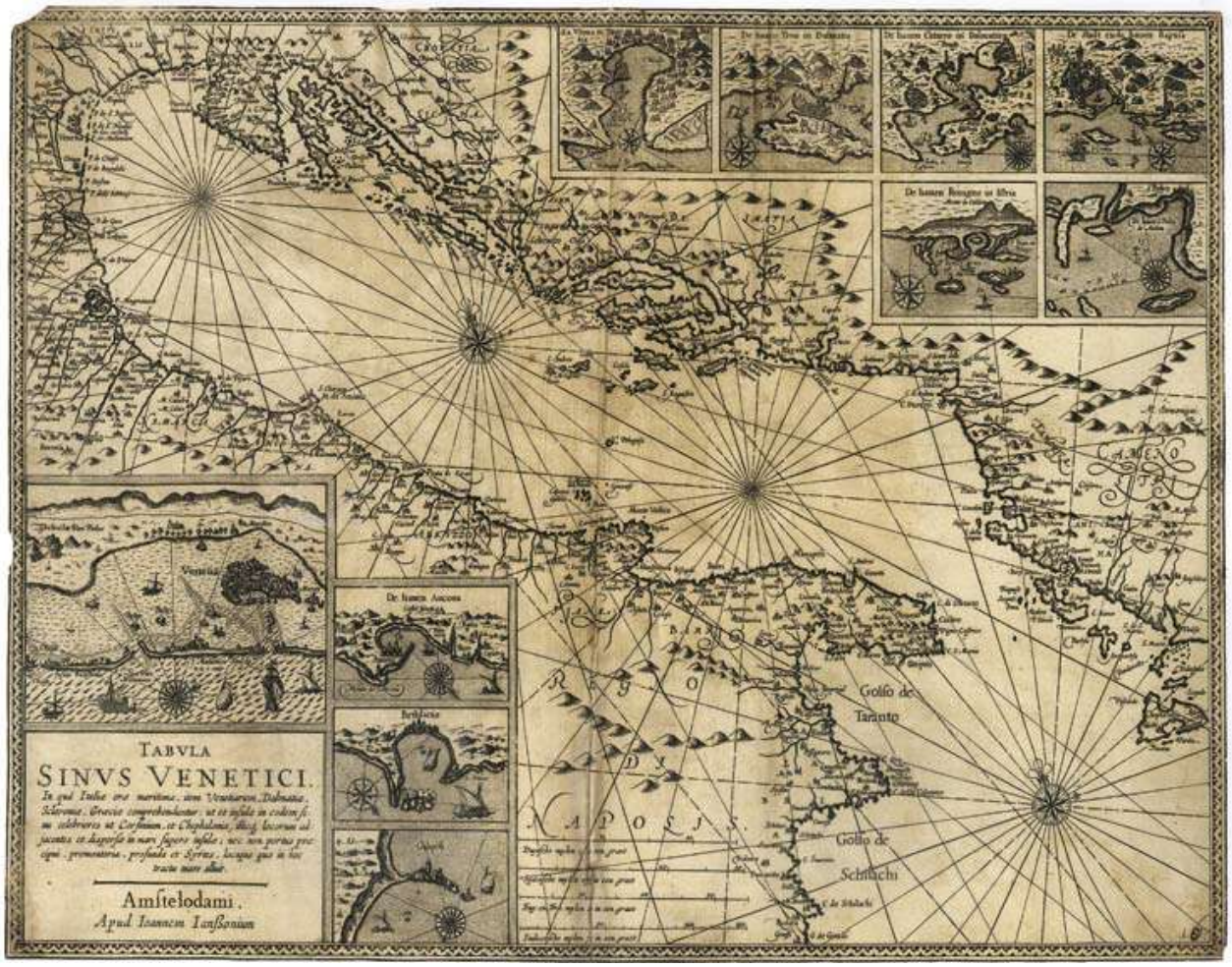
Osobito značajno mjesto zauzimao je Dubrovnik koji je u mletačko-turskim ratovima nastojao očuvati neutralnost koja mu je donosila trgovačke dobitke. Kotor u Boki kotorskoj također je bio važno pomorsko središte, a senjski uskoci bili su nastavljači hrvatske vojnopomorske tradicije u 16. st.

Jedrenjak, 1575.

Jedrenjak, XVI. stoljeće (desno)

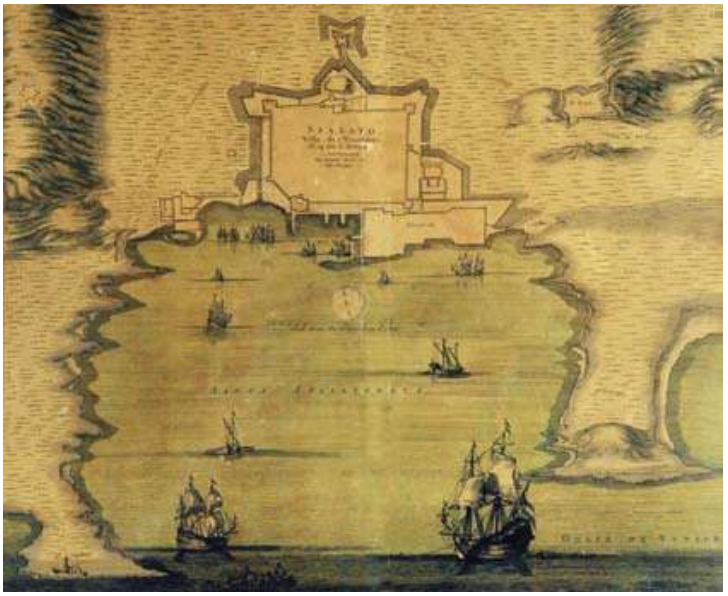

Kako vidimo i u razdoblju mletačke uprave nakon 1420. godine vojnopomorska tradicija na hrvatskoj obali je, iako u teškim uvjetima mletačke vlasti, ipak nastavila svoj kontinuitet. Taj kontinuitet se održao kroz vojno pomorstvo Dubrovačke Republike, senjskih uskoka i oslabljenih primorskih gradova.

Hrvati će i u ovom periodu ostati zabilježeni u svjetskoj povijesti pomorstva po svom udjelu u otkrivanju Novoga svijeta, sudjelovanju u poznatim mornaricama, primjerice španjolskoj armadi, ruskoj mornarici i poznatim bitkama kao što je bitka kod Lepanta.

Pierre Mortier, SPLIT,
Amsterdam, XVIII. stoljeće

Poznati Hrvati u svjetskim ratnim mornaricama 16.-18. st.

U svjetskoj povijesti pomorstva poznata su imena priznatih Hrvata kao što je Vicko Paletin istraživač Jukatana, španjolski admiral Petar Ohmučević na dvoru Filipa IV., Matija Zmajević na dvoru ruskog cara Petra Velikog.

Petar Ivelja Ohmučević (Pedro de Ivella) rodio se u Slanom kod Dubrovnika 1527.(?), a umro je u Lisabonu 1598. godine. Bio je španjolski admiral.

Kao zapovjednik eskadrona od 12 velikih dobro naoružanih dubrovačkih brodova, nazvanih *Dvanaest apostola*, čije su posade sačinjavali pretežno mornari s hrvatskih obala, sudjelovao je u ekspedicijama španjolskog kralja Filipa II. te u španjolskom ratu protiv Portugala i u ratu protiv Engleza. Poslije poraza španjolske armade 1588. godine u ratu protiv Engleza imenovan je u novootkrivenim posjedima Sjeverne Amerike za generalnog kapetana Indije. Bio je vrhovni zapovjednik flotile nazvane *Squadra dell Indie.*

Admiral Ohmučević

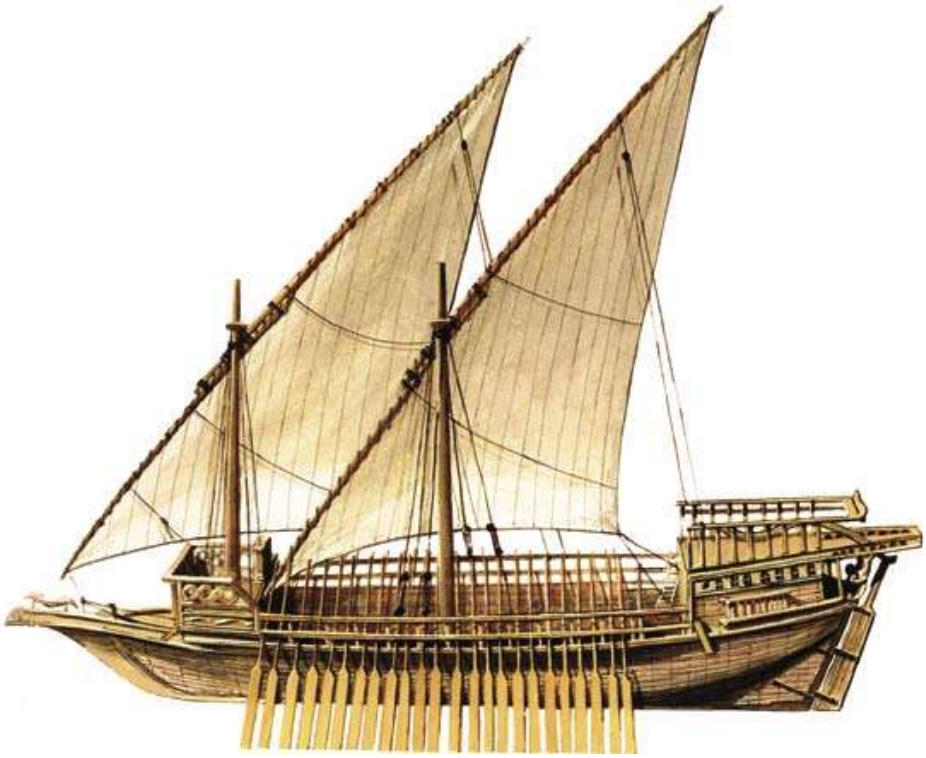
Matija Zmajević na dvoru ruskog cara Petra Velikog

Njegova je vojna karijera vrlo zanimljiva. Rodio se u Perastu u Boki kotorskoj 1681. godine. Potječe iz vrlo ugledne bokeljske obitelji Zmajevića, koji su bili pomorci, trgovci, političari i crkveni veledostojnici. Školovao se kod franjevaca u Perastu, pomorska znanja stekao je na očevim brodovima a školu brodogradnje u praškim brodogradilištima. Zapovjednik broda bio je već s 18 godina. U 28. godini zbog jedne afere napušta Perast, sklanja se u Dubrovnik a zatim u Carigrad gdje je došao pod zaštitu ruskog konzula koji ga je 1712. godine uputio ruskom caru Petru Velikom. Stekavši carevo povjerenje u svome znanju o nautici i ratnim vještinama, car mu daje čin kapetana bojnog broda i brod po njegovu izboru. Godine 1714. Zmajević dobiva čin kapetan-komodor. Sudjeluje u Nordijskom ratu (1700.-1721.) kao zapovjednik prvog sastava ruskih galija. U tom ratu nakon vojnih uspjeha i pobjede u pomorskoj bitci kod Ganguta kao zapovjednik ruskih galija stekao je veliku slavu. Car Petar Veliki uspoređivao je ovu bitku i njeno značenje s odlučnom bitkom ruske kopnene vojske na Poltavi u Sjevernom ratu. Godine 1719. promaknut je u čin kontraadmirala. Te je godine kao zapovjednik ruske flote od 143 ratna broda izvojevao presudnu pobjedu nad Šveđanima koji su bili prisiljeni sklopiti mir.

Zmajević je 1721. godine promaknut u čin viceadmirala, a 1722. godine postaje zapovjednik ruske lake flote. Povjerena mu je zadaća gradnje riječne flote na Dunavu. Na sprovodu Petra Velikog 1725. godine dodijeljena mu je čast da nosi carsku krunu. Dobio je najveća priznanja i odličja u ruskoj mornarici: primjerice 1725. godine kad mu je carica Katarina dodijelila Velered Aleksandra Nevskog. Godine 1727. imenovan je admiralom, najvećim činom u ruskoj mornarici. Ruska je flota pod njegovim zapovjedništvom imala

Matija Zmajević (rodio se u Perastu 1680., umro u Tavrovu na Donu, Rusija, 1735.) bio je admiral pomorske flote carske Rusije.

Ruska galija iz XVIII. stoljeća (desno)

17 velikih linijskih brodova, 145 galija, 30 brigantina te oko 400 manjih brodova. Pred kraj života posvetio se udaranju temelja ruskoj crnomorskoj floti koja će u kasnijoj povijesti Rusije odigrati značajnu ulogu. Prema izvorima sastavio je nacrt ruskog kodeksa ratne i trgovačke mornarice. Umro je 1735. godine a pokopan je u rimokatoličkoj crkvi sv. Ljudevita u Moskvi.

Matija Zmajević nije bio jedini Hrvat koji se uzdigao do najviših položaja u ruskoj mornarici. Admiral Marko Vojnović izvojevao je prvu pobjedu ruske crnomorske flote (eskadre) nad turskom flotom u bici kod Fidonisija 1788. godine. Dubrovčanin Stjepan Stulli istakao se u brojnim pomorskim bojevima u vrijeme ratova između Francuske i Rusije u razdoblju od 1806. do 1812. godine te je stekao čin admirala ruske ratne mornarice.

Pored navedenih imena neizostavna su imena iz poznatih dubrovačkih pomorskih obitelji u službi španjolske mornarice kao što su Martolosići, Mažibradići, zatim u ruskoj mornarici iz Boke kotorske Vojnovići, pimjerice spomenuti Marko Vojnović. Kapetani Vlaho i Dragutin Ivan Maskarić poznati su kao utemeljitelji austrijske ratne mornarice. Vlaho Maskarić je od 1799. godine zapovijedao flotilom austrijske ratne mornarice za srednji i južni Jadran.

Senjski uskoci

Uskoci su bili prebjezi iz krajeva pod turskom vlašću, koji su u skupinama prelazili, tj. *uskakali* i smještali se u pogranične hrvatske krajeve i odatle nastavljali borbu protiv Turaka. Jednu od takvih skupina prebjega 1530. godine u Klis je primio Petar Kružić.

Prikaz rekonstruirane nošnje uskoka (lijevo)

Grad Senj, 17. stoljeće

Nakon pada Klisa 1537. godine njegovi preostali branitelji naselili su se u Senjsku kapetaniju. Te izbjeglice, uz izbjeglice s područja mletačke vlasti koje su zvali *venturini*, činile su posebnu grupaciju koja je predstavljala otpor zavojevačima, prvenstveno Turcima pa i Mlečanima. U povijesti su oni poznati kao senjski uskoci, a bili su tvorci čuvene uskočke mornarice. Jedinstvene su i poznate njihove brze brodice različitih tipova: 12-16 veslača s posadom od 35 do 50 boraca. Senj je tako postao značajno vojnopomorsko uporište protiv turske i mletačke vlasti. Grad je priznavao vrhovnu vlast bečkoga dvora (Saborom u Cetingradu 1527. godine Hrvatska je priznala vrhovnu austrijsku vlast).

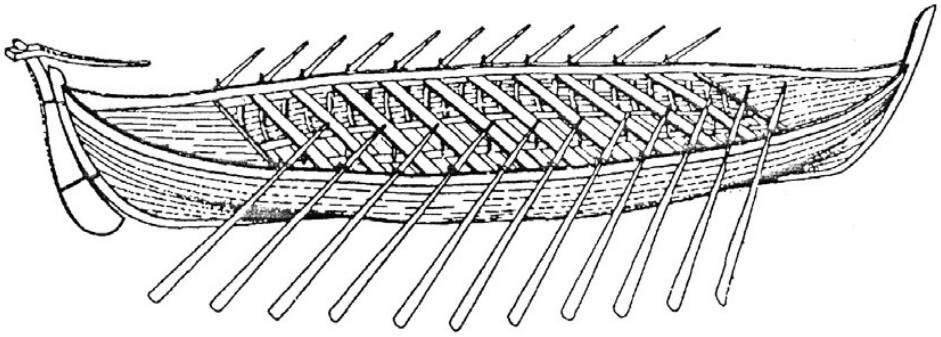
Gusarstvo senjskih uskoka

Uskoci su pretežito ratovali na kopnu, ali su ubrzo spoznali prednosti pomorskih akcija.

Uskočki su brodovi nastavak hrvatske tradicije gradnje brodova za vojnu namjenu. Strijele, brodovi omiških gusara, svojim obilježjima i mjerama podsjećaju na starohrvatske sagene, a prethodnica su brodova senjskih uskoka koji su tijekom 16. st. slijedili omišku vojnopomorsku tradiciju. Za uskočke brodove priznati povjesničar za Sredozemlje F. Braudel piše: (…) *uostalom, što učiniti protiv njihovih sićušnih barki na vesla koje plove velikom brzinom, a tako su lagane da plove i prolaze i najplićim otočkim kanalima kamo ih galije ne mogu pratiti a da se ne izlože opasnosti da probiju trup?* (…) *Lakše bi bilo, kaže jedan mletački senator, rukom pticama zabraniti zračni put nego uskočkim galijama morski put.*F

Senjski uskok s kraja XVI. stoljeća

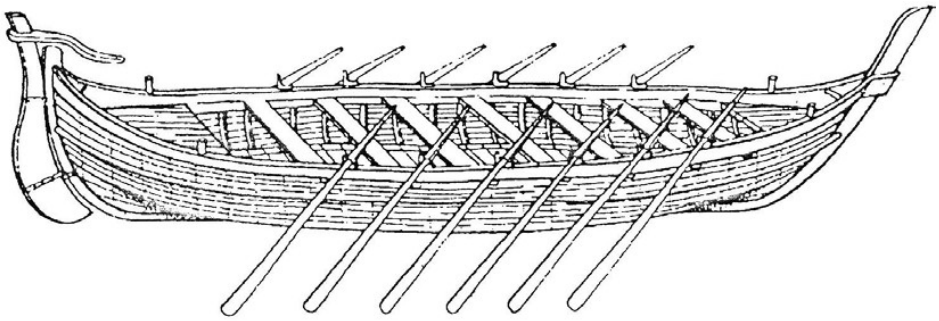
Velika veslarka senjskih uskoka, XVI.-XVII. st. (crtež B. Pešl)

Model uskočke veslarke s križnim jedrom, XVI. stoljeće

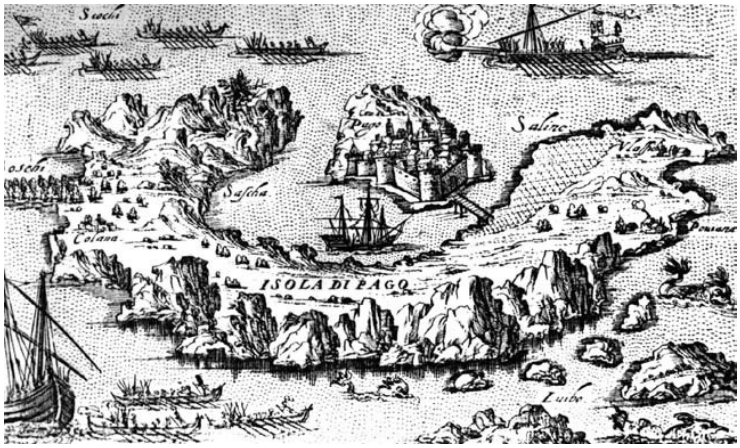
Venecija se u početku, dok se protiv Turaka borila za Dalmaciju, nije bunila protiv uskočke aktivnosti. Ona je tada išla na ruku i Mlečanima u njihovoj borbi s Turcima. Stanje se promijenilo nakon mletačko-turskog mira 1540. godine. Mlečanima uskočka protuturska aktivnost više nije odgovarala jer su imali obvezu štititi od uskočkih gusarskih napada turske i druge brodove koji su prevozili tursku robu. I uz mletačku zaštitu napadi su se nastavili te je turski sultan Sulejman zaprijetio da će poslati svoju flotu da uvede red na Jadranu. Mlečani su, da bi to spriječili, počeli progoniti uskoke, a 1557. godine blokirali su i grad Senj.

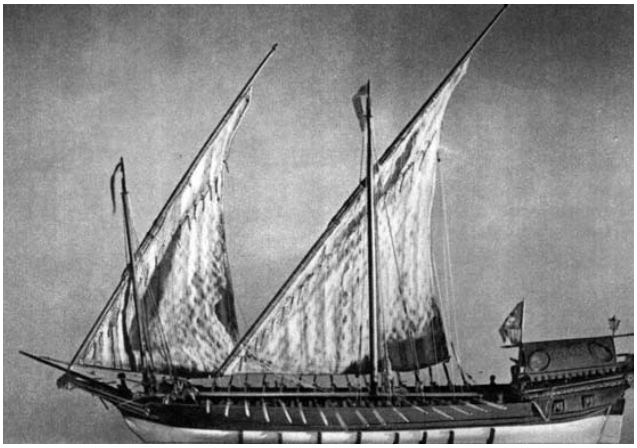
Kada je Venecija ponovo zaratila s Turcima u poznatom Ciparskom ratu (1570.-1573.) opet je podržavala uskoke u njihovoj protuturskoj djelatnosti. Tijekom ovog rata Turci su popalili mnoga dalmatinska mjesta i odveli u roblje brojno stanovništvo, primjerice 1570. godine stanovništvo Novigrada, Doca, Bubnjana, Račica, Kuklja, Posedarja i Pakoštana. Također su onemogućavali plovidbu brodovima dalmatinskih gradova. Polovinom 1571. godine kod Krfa su zarobili zadarsku galiju triremu. Bilo je to vrijeme poznate Lepantske bitke kada je svaki dalmatinski grad bio obvezan opremiti svoju galiju za borbu protiv Turaka. Senjski uskoci u Lepantskoj su bici bili su na brodovima Venecije.

Standardna senjska veslarka (XVI.-XVII. st.) za borbene akcije protiv Turaka i Mlečana (crtež B. Pešl)

Za njih se stanje ponovo promijenilo kada je Venecija potpisala mir s Turcima. Venecija je nakon potpisivanja mira opet počela zabranjivati gusarenje. Uskoci su i pored te zabrane nastavili svoje uskočke aktivnosti protiv Turaka. Mletačka je vlast, da bi spriječila gusarstvo, provodila okrutne mjere protugusarske djelatnosti; zapovjedila je svojim zapovjednicima galija da uskoke vješaju ili ih pretvore u galiote. Takve su mjere povećale uskočku odlučnost te su uskoro u svoje poduhvate počeli odlaziti u flotilama s brojnom momčadi. Venecija je zbog sve intenzivnijeg sukoba s uskocima organizirala posebnu flotilu s 5 brodova, koji su bili u stalnom pokretu štiteći promet turske robe. Na čelu s generalnim providurom nastojala je svim silama riješiti se uskoka; postojala je i posebna

Veće uskočke veslarke u Podvelebitskom kanalu (G. Rosacio, 1605.) (lijevo)

Model mletačke galije iz XVIII. stoljeća

funkcija *kapetana protiv uskoka*. Venecija je izvršila pritisak i na austrijsku vlast pod čijom je upravom bio Senj, nakon čega su carski činovnici u Senju počeli uskocima braniti izlazak na more.

Mlečani su, da bi osujetili uskočku gerilsku taktiku, svakoj galiji dodjeljivali po jedan manji naoružani brod da je čuva noću. Navedene mjere privremeno su smanjile uskočka djelovanja.

Nakon kratkoga zatišja uskoci su ponovo pojačali svoje gusarske aktivnosti na što su Mlečani odgovorili nizom represivnih mjera. Zabranili su trgovinu između dalmatinskih krajeva pod mletačkom vlašću i teritorija pod kontrolom uskoka, koji su inače bili pod austrijskom vlašću, što je dovelo do primjene brutalnih mjera odmazde.

Svojom flotom Mlečani su se zalijetali do Vinodola, palili su kuće te plijenili i palili brodove. Napali su Bag (Karlobag), zauzeli grad i tvrđavu i pobili skoro sve zarobljene branitelje.

Bečki dvor okrutno se obračunao s uskocima

O uskočkoj snazi doznajemo iz izvještaja od 2. prosinca 1599. godine, kojeg je za bečki dvor sastavio komesar Josip Rabata. On je od bečkih vlasti dobio zadaću da ukroti uskoke. U tom izvještaju navedeno je da je uskoka oko 400 te da raspolažu s 50 bracera, svaka sa 6-8 vesala. U svaki brod se ukrcava 24 čovjeka koji se mogu često izmjenjivati na veslima te tako održavati zavidnu brzinu i okretnost.

Mlečani su u borbi s uskocima koristili i veći broj bracera s arbanaškim posadama. Činili su to jer su galije, kao veći brodovi, stradavale u svakom sukobu s bržim i pokretnijim uskočkim brodicama. Osim toga galije su trebale i dobro opremljene arsenale za redovno održavanje.

Također su uveli pomorsku blokadu Hrvatskoga primorja pod austrijskom vlašću. Austrijskim vlastima to je smetalo u prvom redu zbog smanjenja carinskih prihoda od trgovine prekomorskom robom. Bečki dvor je, da bi riješio problem uskoka, u Senj poslao komesara Josipa Rabatu sa zadatkom kažnjavanja uskočkih vođa i raseljavanjem stanovništva iz Senja. Došavši u Senj Rabata nagovara uskoke da polože oružje, obećavši im opću amnestiju, što su ovi i povjerovali. Rabata je, čim su se uskoci odazvali pozivu i položili oružje, pogazio riječ i ubio dvojicu najistaknutijih uskočkih vođa 2. veljače 1601.

Smrt austrijskog generala J. Rabate 1601.

Pomorski okršaj uskočkih i mletačkih brodova pod Senjom (G. Keller, 1617.) (lijevo)

godine. Osim njih, pogubio je još nekoliko nižih zapovjednika te raselio oko 200 uskoka što u Otočac, što u Brinje i Brlog.

Surovi postupci austrijskog komesara ogorčili su uskoke i građane Senja koji su 31. prosinca 1601. godine provalili u gradsku tvrđavu, ubili Rabatu i njegovih 12 vojnika.

Uskoci se nakon toga vraćaju u Senj i ponovo se odaju gusarstvu. Uskoro su opet zadavali ozbiljne udarce venecijanskoj trgovačkoj mornarici, osokoljeni austrijskim političarima kojima mletačka premoć na Jadranu nije išla u prilog. Bilo je to vrijeme kada je Austrija protiv Turske vodila rat poznat pod imenom Dugi turski rat (rat je završio 1606. godine mirom na ušću rijeke Žitve), koji je većinom vođen u Madžarskoj, ali su za vrijeme tog rata izbili ustanci protiv Turaka u Banatu, Slavoniji i Hercegovini.

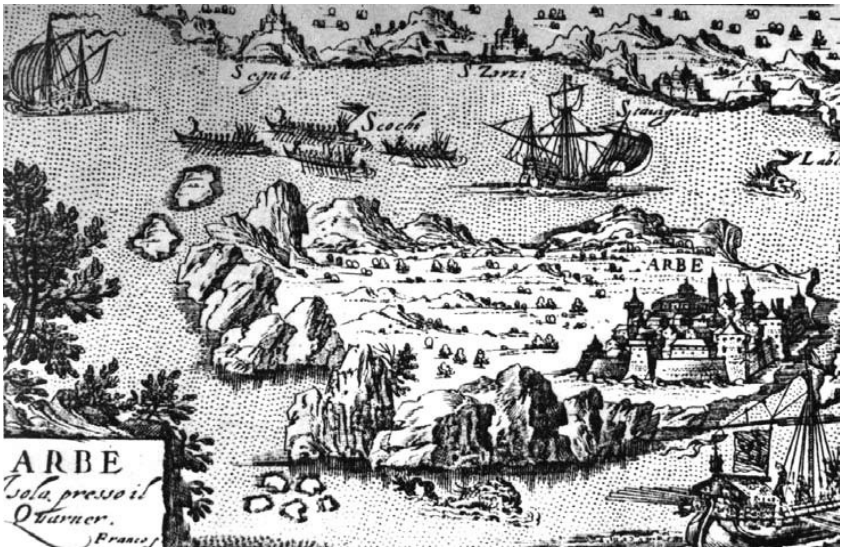

Lukavstvo senjskih uskoka na Ižu 1604. (A. Hanzen)

Godine 1604. u prosincu uskoci poduzimaju veliki pohod na područje pod turskom vlašću. U tom pohodu sudjelovalo je 400 uskoka na 20 brodova. Prodrli su u Tursku te su se uz bogat plijen, i pored mletačke posade iz Šibenika, istim putem vratili. Mlečani su čuli za pothvat i odlučili sačekati uskoke u visini otoka Ugljana. Ugledavši mletačku flotu uskoci su uzmakli prema Ižu gdje su našli pogodnu luku i izvukli brodove na kopno. Usred posla su ih napali Arbanasi s nekoliko naoružanih bracera, ali su uskoci tako žestoko uzvratili da su se ovi morali povući. Generalni mletački providur Dalmacije stigao je pred Iž, a odmah za njim i kapetan protiv uskoka sa svojom flotom. Usred pripreme napada udarila je bura i sasvim onemogućila manevre Mlečana. Jaka bura trajala je čitavu tu noć i naredna dva dana. Uskoci su to vrijeme iskoristili za

izradu oblica od maslinovog drveta. Treće noći (26./27. prosinca) prevukli su svoje brodove preko brda, tj. koristeći oblice kao valjke preko njih su kopnom prebacili brodove do mora na drugoj strani uvale. Nakon toga ukrcali su se u brodice i nestali dok je bura svejednako bjesnila. Tako su još jednom, zahvaljujući vremenskim prilikama i svojoj domišljatosti, uspjeli izmaći Mlečanima, ali su ovaj put ostali bez plijena. To ih je razbjesnilo, pa su nastavili pljačku po srednjodalmatinskim otocima i uz ušće Neretve. Venecija je bila vrlo uznemirena zbog tih drskih napada i protestirala je u Senju kod austrijskih vlasti i na bečkom dvoru, ali bezuspješno. Austrija je bila u ratu s Turskom i nije joj bilo ni na kraj pameti loše postupati s izvrsnim vojnicima poput uskoka.

Novi uskočki poduhvati i njihove međunarodne implikacije

Uskočke veslarke u Podvelebitskom kanalu (G. Rosaccio)

Kada se španjolski dvor, odnosno napuljski potkralj, stavio na čelo balkanskih kršćana u ratu protiv Turaka željelo se skršiti i venecijansko gospodstvo na Jadranu, jer je Venecija u to vrijeme zbog trgovine bila u dobrim odnosima s Turcima. Španjolci su sklopili i dogovor s uskocima, koji su time postali njihovi štićenici. Naravno, pljačkali su tursku robu i ometali turske komunikacije. Sultan je kao i ranije zahtijevao od Venecije prema ugovorima propisanu zaštitu turskih trgovačkih interesa. Venecija nije imala dovoljno financijskih mogućnosti za ozbiljnu borbu protiv uskoka i Španjolaca. Posebno se bojala stvaranja španjolske baze na Lastovu. Pokušali su se riješiti senjskih uskoka na taj način što su Senj i okolicu htjeli uzeti u zakup od austrijskih vlasti. Time bi sve svoje snage na Jadranu oslobodili za borbu protiv Španjolaca. Venecija nije uspjela ostvariti svoje planove jer se austrijska vlast ovaj put nije htjela odreći uskoka, radije je bila voljna nadoknaditi štetu koju su uskoci počinili gusarenjem.

Razvoj događaja bio je takav da su uskoci opet ostali bez nadzora te su u lipnju 1605. godine poduzeli još jedan veliki gusarski pothvat. U njemu je sudjelovalo 600 uskoka koji su brodovima zaplovili na jug, iskrcali se kod Slanog te su preko dubrovačkog teritorija prodrli na područje pod vlašću Turaka. Došli su do Trebinja i prikupili veliki plijen te krenuli natrag. Na povratku su opljačkali jednu tursku karavanu, neke Turke pobili a neke zarobili. Uskoci su u Slanom, prije no što su se Dubrovčani i Turci snašli, na nekoliko brodova ukrcali plijen i poslali ga u Senj, a dio odreda uskoka ostao je u Slanom. Grupa uskoka s plijenom je na putu prema Senju naišla na mletačkog kapetana protiv uskoka. U nemogućnosti da se ozbiljnije suprotstave jačem neprijatelju, napustili su veći brod grip i razbježali se u manjim brodovima. Čuvši za to, uskoci iz Slanog pokušali su se obračunati s Mlečanima. No, naišavši na topovsku paljbu i jak otpor pretrpjeli su težak poraz. Tada je poginulo 20, a ranjeno 40 uskoka. Venecija se ovim prvim većim uspjehom protiv malobrojnih uskoka dugo hvalila Turcima i isticala ga kao dokaz venecijanske kontrole Jadrana.

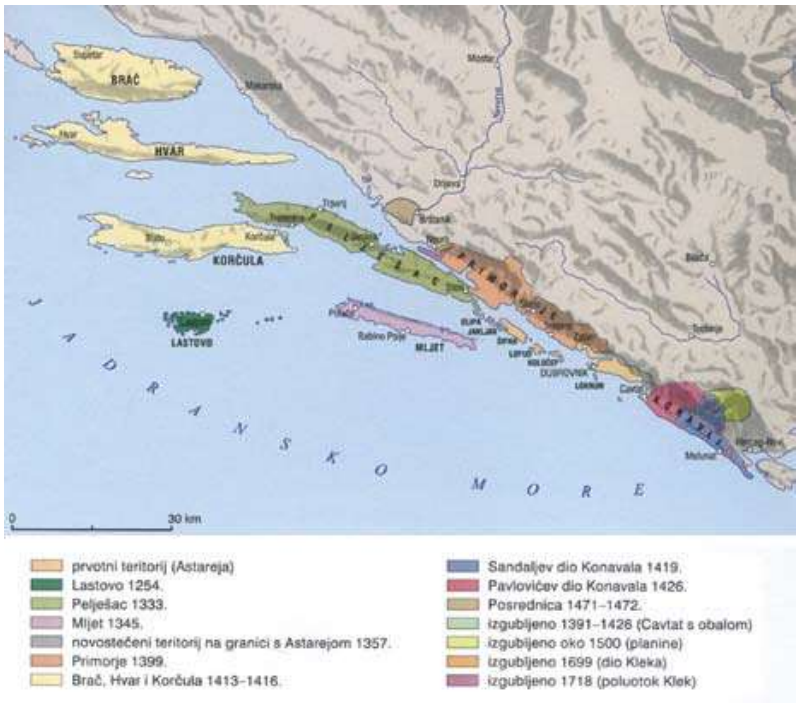
Ratna mornarica Dubrovnika

Grad Dubrovnik sa zaštitnicima

Dubrovnik je već od svog utemeljenja početkom 7. st., zahvaljujući geostrateškom položaju grada-utvrde, imao izvanredne uvjete za razvoj i stalni napredak pomorske i gospodarske moći. Vrlo rano, u 8. stoljeću, posjedovao je mornaricu, gradio je i opremao brodove prvenstveno za obranu. Budući da nije vodio osvajačku politiku, ta mornarica nikad nije bila velika. Istina je da se povremeno, ovisno o potrebama, opremala snažnija ratna flota i intenzivirala gradnja i naoružavanje ratnih brodova. Ovo potvrđuju i suvremeni dubrovački povjesničari kao što su Stulli, Foretić i prije svega Josip Luetić. Oni u svojim radovima obrađuju i dubrovačko ratno brodovlje i mornaricu. Luetić primjerice kaže da je Dubrovnik imao (...) *najskromniju ratnu mornaricu*. Geostrateški položaj, pomorstvo, brodogradnja, obrt i trgovina u razvoju Dubrovnika bili su presudni za njegov napredak i opstojnost tako da je on već u 9. stoljeću bio utvrđeni grad s jakim pomorstvom.

U pomorskoj povijesti Dubrovnika vrijedi posebno istaknuti vrijeme hrvatskog kralja Zvonimira (od 1075. do 1089. godine). Tada je bila sjedinjena cijela hrvatska obala i otoci od Kvarnera obuhvaćajući južno i Gornju Dalmaciju sa središtem u Dubrovniku. Dubrovačko naoružano brodovlje, skupa s ostalim ratnim brodovljem kralja Zvonimira, sudjelovalo je u normansko-bizantskom ratu od 1081. do 1085. godine i iz njega izašlo kao pobjednik. Dubrovčani su se istaknuli već u prvom pomorskom okršaju kod Krfa 1081. godine. Oni su, kako navodi izvor (...) *čestim bacanjem strijela* (kopalja, op. a.) *prekrili more.*[F]

Dubrovačka Republika - teritorijalni razvoj

Dubrovački brodovi koji su sudjelovali s bizantskom flotom protiv Arapa u 9. st., kao i brodovi koji su sudjelovali u savezništvu Normana protiv Bizanta i Venecije u 11. st. (normansko-bizantski rat) bili su trgovački brodovi naoružani i preuređeni za ratovanje. Dubrovnik je gradio i brodove ratne namjene, prvenstveno radi obrane teritorija Republike. Bili su to mali i brzi brodovi na vesla i jedra među kojima se obično ističu galijice, filjuge (feluka), ormanice i brigantini.

Broj brodova u sastavu ratne mornarice ovisio je o prilikama koje su se odnosile na sigurnost grada i pomorskih komunikacija. Kada je ta sigurnost bila ugrožena za borbu su osposobljavani i trgovački brodovi.

Dubrovačka ratna mornarica obično se sastojala 2-3 velike galije, jednog brigantina, jedne fregate i ormanice, 1-2 galijice (mala galija s jednim jarbolom s latinskim jedrom i 30 vesala), 2-3 filjuge, jedan do

dva druga broda te nekoliko filjugica i manjih lađa. Dubrovačke galije te galijuni ponajviše se spominju u španjolskim pomorskim pohodima u 16. st. u kojima su sudjelovali Dubrovčani.

Dubrovačka velika galija imala je 24 veslačke klupe, galeot i brigantin po 22 klupe, zatim brigantin mali (*cum brigantino parvo*), lignum od 24 klupe i lignum mali (*lignum parvum*). Pod nazivom lignum općenito se podrazumijeva brod, dakle i galija. Dubrovački ratni brodovi kao i drugi ratni brodovi tog doba imali su kombinirani pogon na vesla i jedra. Dubrovačka galija je dakle pored pogona na vesla imala je dva jarbola s latinskim jedrima, dok je galijica imala jedan jarbol s latinskim jedrom i 30 vesala.

Dubrovačka galijica, model broda

Pomorstvo i mudra politika Dubrovniku su omogućili samostalnost i gospodarski napredak

Nakon gubitka hrvatske nezavisnosti 1102. godine, kada se hrvatska država i pomorstvo našlo u novim nepovoljnim uvjetima, Dubrovnik je ostao jedina oaza na hrvatskoj obali koja je kroz naredna stoljeća sačuvala svoju samoupravu i identitet zahvaljujući svom pomorstvu i mudroj politici. Zahvaljujući velikoj ekonomskoj moći, koja se bazirala prvenstveno na pomorskoj trgovini, Dubrovčani su kupovali mir za kojeg su plaćali određeni danak najjačim susjedima. Bili su to Venecija, hrvatsko-ugarski kraljevi, Turci i Habsburgovci. Priznajući njihovo vrhovništvo time su osiguravali samostalan politički i gospodarski razvoj. Imali su i posebne odnose s Papom i dozvolu Vatikana za trgovinu na prostoru Turskog Carstva.

Stoljećima će hrvatski pomorci na brodovima Dubrovačke Republike biti uzorom pomoraca i nastavljači hrvatske pomorske tradicije u srednjem i novom vijeku. Arapski pisac Al-Idrisi 1153. godine govori o Dubrovniku kao (...) *najjužnijem hrvatskom gradu i gradu s mnogo brodova, koji idu na daleka putovanja.* O bogatom pomorskom životu Dubrovnika svjedoči Dubrovački statut, kodificiran i objavljen 1272. godine. U Statutu su (7 knjiga, 67 poglavlja) posebna poglavlja posvećana pomorstvu. Tu su vjerodostojni podaci o Orsanu, arsenalu u gradskoj luci. Služio je za gradnju i smještaj galja, u prvom redu za vojne svrhe. Postojao je drugi arsenal izgrađen u Malom Stonu.

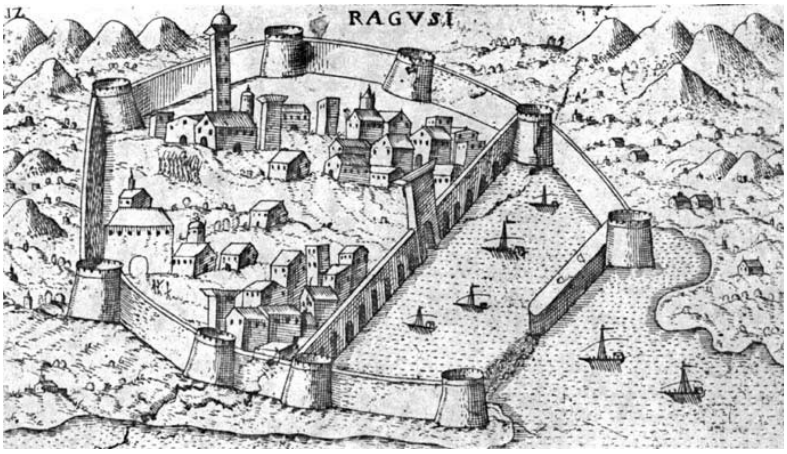
Pomorski sukob s Nemanjićima 1184. godine

U 12. st. u vrijeme Nemanjića naglo se uzdiže moć srpske države Raške. Kad je Zahumlje 1180. godine opet došlo pod Rašku njime je zavladao Miroslav, brat Stevana Nemanje. Zahumlju su pripadali glavni srednjodalmatinski otoci Brač, Hvar i Korčula. Nemanjići su pokušali uspostaviti svoju vlast nad ovim otocima, a otočani su u pomoć pozvali Dubrovnik jer je imao jaku flotu. Iz tog perioda zabilježena je pomorska bitka kod Poljica u Koločepskom kanalu 18. kolovoza 1184. godine. Bitka se vodila između Dubrovčana i srpskih vladara Nemanjića. Kako o tim događanjima piše povjesničar Vinko Foretić, slijedeći pisanje starog dubrovačkog pisca Restija, Nemanjin brat Miroslav pokušao je osvojiti i Dubrovnik, ali su ga Dubrovčani porazili kod Poljica. U toj bici, kako navodi izvor, Miroslav je pretrpio težak poraz i izgubio sve svoje lađe. Nakon bitke kod Poljica združena dubrovačko-korčulanska flota u Pelješkom je kanalu porazila brodovlje i drugog Nemanjinog brata (Stracimira). Izvor navodi: (...) *tada Stracimir drugi Nemanjin brat pođe na otoke Korčulu i Vis koji mu se očito nisu pokoravali te ih pljačkaše. Korčulani i Višani zazovu protiv ovog opakog neprijatelja*

u pomoć Dubrovčane koji su imali izvrsno brodovlje. Oni dođoše, zarobe sve Stracimirove lađe te se on sa svojim pljačkašima ne mogaše vratiti na kopno. O istom događaju piše još jedan stari dubrovački pisac Orbini. On taj događaj opisuje nešto drugačije, ali također govori o porazu Nemanjića. Nemanjići su tada i s kopna opkolili i napali grad želeći ga zauzeti, ali napadač nije bio dorastao obrani grada i njegovim utvrdama. U tim borbama sa srpskim vladarima za teritorijalni integritet i slobodu plovidbe, jer tko nadzire srednjodalmatinske otoke nadzire i plovidbu Jadranom, Dubrovnik je imao podršku i Normanskog kraljevstva u južnoj Italiji i na Siciliji. Godine 1186. Nemanjići odustaju od pokušaja uspostave svoje vlasti na srednjem Jadranu i potpisuju mir u kuriji normanskog kralja Wilhelma. Dubrovnik je dobio trgovačke povlastice na prostoru kojim su vladali Nemanjići.

Ratna mornarica Dubrovnika od 13. do 16. stoljeća

J. Seits, Prikaz sukoba dva dubrovačka broda s gusarima - barbarescima

Dubrovnik u XVI. stoljeću (G. Rosaccio, Viaggio...) (desno)

U 13. i 14. st. dubrovačka ratna (državna) flota opremala je i naoružavala galije, kondure i druge brodove za obranu trgovačkog brodovlja i obale od gusara i općenito za suzbijanje gusarenja koje je na Jadranu uzimalo sve više maha. Flota u 14. st. postaje djelotvorna i značajna i u međunarodnim okvirima. Tako eskadra (odred) dubrovačkih galija pod zapovjedništvom admirala (generala mora) Mata Đorđića sudjeluje u ratu između Venecije i Genove (1378.-1381.). Dubrovačka eskadra je 1409. godine u Pelješkom kanalu porazila flotu Ladislava Napuljskog, pretendenta na hrvatsko-ugarsko prijestolje, koji je iste godine prodao Veneciji svoja prava na Dalmaciju. Dvije dubrovačke galije spominju se u ekspediciji kršćanske flote u Dardanelima 1444. godine. Uspješne pomorske akcije dubrovačke flote bilježe se 1484. godine kada su u borbi protiv malteških korsarskih brodova zarobljena dva neprijateljska broda.

U razdoblju svog najvećeg uspona u 16. st., dubrovačko se pomorstvo oslanjalo na Španjolsku Karla V. i Filipa II. i na španjolske posjede u južnoj Italiji (Sicilija i Napulj). Dubrovnik je od toga imao ekonomske i političke koristi, ali je u svezi s tim bio uvučen u sukobe i ratove europskih razmjera.

Pomorska trgovina bila je izvor pomorske moći Dubrovnika

Dubrovnik je imao osobito raširenu pomorsku trgovinu. O njoj na području Mediterana od grada Pise do Carigrada svjedoče brojni sklopljeni pomorsko-trgovački ugovori s

nizom mediteranskih gradova. Dubrovnik je sklapao i međudržavne trgovačke ugovore, primjerice ugovori sa srpskim velikim županom Stevanom Nemanjom i bosanskim banom Kulinom, 1442. s Turskom, 1497. i 1557. s francuskim kraljem te 1507. godine sa španjolskim kraljem. Diljem Mediterana imao je konzularna predstavništva kojima je jedna od zadaća bila diplomatskim putem omogućiti pogodne uvjete za sigurnost i prosperitet dubrovačke pomorske trgovine.

Dubrovačka luka između XVII. i XVIII. stoljeća u "Liber viridis". Pred lukom su slijeva na desno brodovi: trabakul, nava, pink i tartana.

Iz povijesnih izvora doznajemo da je u 15. st., zahvaljujući prvenstveno izvrsnom položaju na moru, morem u Dubrovnik dopremano sve što je bilo potrebno za život. Razdoblje 16. i prve polovine 17. st. nazivano je zlatno doba pomorstva Dubrovnika. Dubrovnik je do 16. st. izgradio jaku trgovačku mornaricu koja je u tom razdoblju bila ravna mletačkoj mornarici, a u određenom periodu i veća od nje. Mornarica je sedamdesetih godina 16. st. brojala oko 180 velikih brodova duge plovidbe (oko 36.000 kola, tj. 56.810 tona) s više od 250 kapetana i preko 5.000 pomoraca. Dubrovčani su u to doba prvi u svijetu u izgradnji i uporabi trgovačkih galijuna. U pohodima španjolskih vladara dubrovački galijuni u španjolskoj floti djelovali su kao ratni brodovi.

Gradnja, opremanje i zapovijedanje brodovima dubrovačke ratne mornarice

Gradnja brodova u Dubrovniku započela je vrlo rano. Iz starih povijesnih izvora razabire se da je već u 9. stoljeću građen arsenal. O gradnji i opremanju ratnih brodova može se pouzdanije govoriti tek od 13. st. Tada je u gradskoj luci vjerojatno utemeljen veliki arsenal, koji je istovremeno mogao primiti 4 galije.

Dubrovačka koka

Vojne snage Dubrovnika činile su mala stalna ratna mornarica i mala plaćenička kopnena vojska. Saveznik su im bile utvrde Dubrovnika. U vrijeme kada se Dubrovnik zbog gusara nalazio u posebno otežavajućim prilikama kao ratno brodovlje koristili su se i naoružani i za borbu opremljeni trgovački brodovi. Postojala je i postrojba mornaričkog pješaštva koja je utemeljena odlukom Senata od 1626. godine. Bila je to postrojba od 30 vojnika, dodijeljenih državnom ratnom brodu ormanici, koja se novačila pored kopnene vojske. U tu su postrojbu bili uključeni i zapovjednik ratnog broda ormanice i kormilar. Tijekom druge polovine 17. st. Senat je ustrojio ratnu flotilu od 2 brigantina, nekoliko ratnih filjuga i više manjih slabije naoružanih lađa. Posebno naoružana i opremljena dubrovačka državna ratna flotila djelovala je na ugroženim morskim područjima zbog nasrtaja raznih gusarskih brodova, npr. 1645.-1650., 1652., 1654.-1656., 1658.-1660. godine.

Sjedište manjega dijela dubrovačke ratne flote bilo je u Cavtatu. Senat je u drugoj polovini 17. st. obnavljao ratnu flotu izgradnjom dvaju novih brodova brigantina te obnovom jedne filjuge. Također je bio nadležan za imenovanje zapovjednika ratne flote kao i admirala arsenala. U Dubrovniku je bila velika čast biti zapovjednik broda, a tu su dužnost obavljale osobe visokih stručnih i drugih kvaliteta. Brodski pisar je bio drugi po rangu na brodu, zvali su ga i tajnik. Bila je to osoba od povjerenja dubrovačke vlade. Iza njega su po rangu bili stariji kormilar, vođa palube te topnici. Dubrovački Senat vodio je posebnu brigu o svojoj ratnoj floti, nastojeći je održati uvijek u pripremi i dobro opremljenu za svaki slučaj obrane stanovništva, teritorija i sigurne plovidbe u svojim teritorijalnim vodama.

Naoružanje brodova

Top tipa spinjol, Dubrovački muzeji, Pomorski muzej

ARKEBUZA, kremenjača, oružje koje se upotrebljavalo kao obvezno brodsko naoružanje (desno)

Prema dubrovačkom zakonu iz 14. st. svaki brod iznad određene zakonom propisane nosivosti morao je biti naoružan radi samoobrane. Postojala je i posebna komisija koja bi pri isplovljavanju pregledala je li brod propisno naoružan; bez tog pregleda brod nije smio isploviti, a brodsko su naoružanje činili samostrijeli, lukovi i strijele, koplja, štitovi, mačevi, oklopi i kacige. Plaćenici u službi na brodovima bili su naoružani samostrijelima.

Samostrijeli sa štitovima bili su smješteni visoko na jarbolu u posebnoj košari, a to je bilo i mjesto za motrenje. Dubrovnik je u drugoj polovini 14. st. bio značajan proizvođač kvalitetnog oružja i vojne opreme. Vatreno oružje u Dubrovniku se prvi put spominje 1351. godine. Prvi spomen naoružanja brodova bombardama (bombarda – stari naziv za

top) u Dubrovniku potječe iz druge polovine 14. st. (1378. godine kada Vijeće umoljenih dariva dvije bombarde genovskoj floti). Bratovština *bombardijera* osnovana je 1509. godine. Početkom 15. st. Dubrovnik je imao ljevaonicu topova, pedesetak godina prije nego su je imali europski poznati centri npr. Augsburg, Prag, Beč i dr.

O naoružanju dubrovačkih galija doznajemo u izvješću iz 1529. godine. Tadašnje dvije dubrovačke ratne galije imale su na pramcu top za kamene kugle težine 17,3 kg, promjera 237 mm, a na krmi po jedan dugocijevni dalekometni top sa željeznim kuglama (olovne kugle sa željeznom jezgrom težine 2,63 kg i promjera 82 mm). Takav top imala je na pramcu veća fusta, dok je manja imala isti top manjeg kalibra (olovne kugle sa željeznom jezgrom težine 1,32 kg i promjera 65 mm). Dubrovačka *galijica* koja se najviše razvila i usavršila u 16. i 17. st., pored osobnog naoružanja posade, imala je 3-5 *pedrijera* (vrsta brodskih topova) smještenih na pramcu broda. Početkom 17. st. osim bombardama, brodovi se opremaju i maškulama. Dodatno naoružanje trgovačkih brodova, po odredbi dubrovačke vlade, uključivalo je 4 topa (pedrijere), 10 pušaka, 10 kopalja (spontona) i 11 sablji te najmanje 11 članova posade. Komplet streljiva za brodove sadržavao je 20 (pripravljenih) topovskih kugla i 10 (pripravljenih) kompletnih naboja za svaku pušku. Međutim, u vrijeme mletačko-turskog rata 1645. godine Dubrovnik je 24 trgovačka broda opremio oružjem. Tijekom 17. st. u uporabu su ušli topovi od lijevanoga švedskog željeza čija je izrada znatno manje koštala od brončanih topova.

Zavjetna slika s prikazom dubrovačkog broda kojeg napadaju turske fuste (Franjevački samostan u Slanom)

Da bi se unaprijedila vještina gađanja topovima u 15. st. je uvedeno nagradno natjecanje u gađanju u čemu su organizirano podučavani i vojnici. Sredinom 17. st. (1655. godine) osnovana je topnička škola. Godine 1666. tiskan je topnički ispitni program koji je i najstariji topnički udžbenik u Hrvata. Školovanje topnika imalo je teoretski i praktični dio. Obuka za 20 polaznika trajala je tri mjeseca, a instruktori i predavači bili su iskusni časnici. Topnička škola nastavila je rad i u 18. st. Vlasnici brodova mogli su posjedovati vlastito topništvo.

Dubrovačka Republika, kako je već rečeno, nije imala veću državnu ratnu mornaricu unatoč svim opasnostima koje su Dubrovniku prijetile s mora. Broj brodova u sastavu ratne mornarice ovisio je o prilikama koje su se odnosile na sigurnost grada i pomorskih komunikacija.

Korsarima se (lat. cursarius preko tal. corsaro) u početku nazivalo sve gusare koji su djelovali na Sredozemlju tijekom 15. i 16. stoljeća. Berberski gusari (korsari) bili su stanovnici sjevernoafričkih muslimanskih područja (Berberska obala) koji su pod zaštitom Otomanskog carstva pljačkali kršćanske brodove na Sredozemlju. Vodeći vjerski rat sebe su nazivali gusarima.

Gradnja i opremanje ratnih brodova u 16. stoljeću

U razdoblju od 1527. do 1532. godine u dubrovačkim brodogradilištima sagrađeno je šest velikih ratnih galija, najvećih i najskupocjenijih ratnih brodova. Bilo je to vrijeme aktualnih pomorskih sukoba kada su sjevernoafrički korsari nesmiljeno harali uz istočnojadransku obalu.

Karaka, dubrovacki brod iz XVI. stoljeća (oko 1530.)
Opis broda: Karaka je veliki trojarbolni jedrenjak iz razdoblja XIV.-XV. st. Imala je nosivost oko 900 t. Kao transportni brod mogla je prevesti do 1.000 vojnika. Koristila se i kao ratni brod. Za zaštitu od gusara bila je naoružana s 20 do 30 a ponekad i do 40 topova. U Engleskoj je dobila naziv argosy prema engleskom nazivu Dubrovnika (Aragossa).

Zbog opasnosti korsarskih napada Dubrovačka Republika je, da bi zaštitila svoje obalno područje i trgovačke brodove, opremila posebnu ratnu flotu od 10 velikih brodova, 2 galije, nekoliko fusta i 18 brigantina pod zapovjedništvom admirala Stjepana Zamanje.

U vrijeme mletačko-turskih ratova zbog narastajuće opasnosti od gusara, 1645. godine Republika je opremila flotu u sastavu 2 ormanice, pulaka, 2 filjuge i nekoliko naoružanih manjih brodova. Flotom je zapovjedao Stjepan Gundulić.

Osim domaće gradnje, Dubrovčani su kupovali galije prvenstveno u Veneciji. Dubrovački su brodograditelji bili najpoznatiji i najbolji majstori za gradnju galija na Sredozemlju. Sačuvan je podatak da je Turska 1516.-1517. godine zamolila dubrovačku vladu da pošalje grupu brodograditelja koji bi pomogli u izgradnji turske ratne flote.

Ratne galije opremale su se, naoružavale i održavale u arsenalima dubrovačke luke. Troškovi izgradnje velike galije bili su iznimno visoki, oko 12.000 dukata. Početkom 17. st. vojni troškovi Dubrovačke Republike sačinjavali su oko jedne trećine svih efektivnih državnih izdataka. Veliki i mali arsenal Dubrovačke Republike utemeljeni su početkom 15. st. (1409. godine), a u njima je u mirnim vremenima bilo usidreno ratno brodovlje i pohranjena njihova oprema i naoružanje.

Zapovijedanje ratnim brodovima

Flotom je zapovijedao general mora – admiral. On je uživao ugled glavnog vojnog zapovjednika i bio je smješten u admiralovoj palači koja se nalazila u gradskoj luci. Imao je čast podizanja stijega Dubrovačke Republike na Orlandovom stupu tijekom otvaranja proslave sv. Vlaha. Poznata su imena admirala, velikih pomorskih vojskovođa Dubrovačke Republike kao što je Mato Đorđić, jedan od najtalentiranijih pomorskih vojskovođa u srednjem vijeku.

Posadu na galiji činili su: *kapetan* (zapovjednik), *komit* (nadgledao je veslače, a oni su ga zvali naš čovjek, vođa palube *nostromo*, brodski pisar (tajnik), *časnik na pramcu, pisarčić, potkomit, zapovjednik straže, zapovjednik veslača, kormilari, bombardijeri* (topnici), *brodski tesar, djetić, mornari i veslači* (prema broju vesala, plaćeni ili kažnjenici).

Dubrovčani su svoje ratne brodove ukrašavali na pramcu i posebno na krmi s bogatim pozlaćenim rezbarijama. Pomorska zastava određena je još u 13. st. kao *Vexillum sancti Blassi*, lik sv. Vlaha na bijelom polju i sa slovima *S B*. Krajem 18. st. javlja se bijela zastava s modrim porubom i simboličnom riječi *Libertas*.

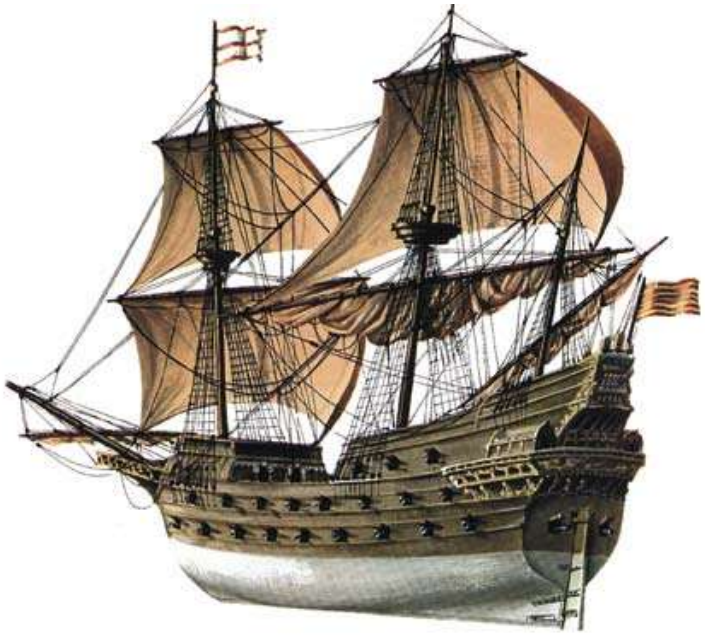
Dubrovčani u svjetskim mornaricama

Dubrovčani su sudjelovali u ekspedicijama otkrivanja novih kontinenata. Prema hrvatskoj povijesnoj, pomorskoj i književnoj tradiciji postoje pretpostavke o sudjelovanju dubrovačkih pomoraca u Kolumbovoj ekspediciji otkrića Amerike. U 16. st. u nizu špa-

njolskih, portugalskih i engleskih ekspedicija bilo je Hrvata, prvenstveno dubrovačkih pomoraca. Sredinom 16. st. Dubrovnik je uputio pomorsku ekspediciju u Sjevernu Ameriku, a ona je tamo i ostala. Trag te ekspedicije sačuvao se u zemljopisnom nazivu Croatan Sound kako se zove tjesnac na zapadnoj obali Sjeverne Karoline kao i mjesto Croatan na zapadnoj obali tog tjesnaca. Vrijeme otkrića je i vrijeme prijelaza ratnih brodova sa vesala na jedrenjake. To je epoha brodova tipa *karavela, nava, karaka, galijuna*. Takve brodove su dubrovčani posjedovali i gradili na svojim škverima u Gružu, Slanom i na Šipanu.

U Lepantskoj bitki 1571. godine, koja je ujedno bila i posljednja velika bitka brodova na vesla, Dubrovnik je sudjelovao s tridesetak brodova koji su bili među pozadinskim i transportnim brodovima.

U Španjolskoj armadi 1588. godine, u pothvatu španjolskog kralja Filipa, koji je poduzeo veliki pomorski vojni pohod protiv Engleske, sudjelovala su 33 naoružana dubrovačka broda (od ukupno oko 120 španjolskih brodova). To je, činilo četvrtinu španjolske flote. Pothvat je završio neuspješno za Španjolsku što se negativno odrazilo i na Dubrovnik, kako na ekonomskom tako i na političkom planu. Poznato je da su i prije navedenog pothvata u španjolskoj floti sudjelovali i dubrovački brodovi. Tako je 1580. godine četrdesetak dubrovačkih brodova sudjelovalo u španjolskoj floti u španjolskom osvajanju Portugala. Dubrovački pomorci bili su vrlo cijenjeni u Kraljevini Španjolskoj te su rado primani u njenu mornaricu. Bilo je više pomoraca iz Dubrovnika koji su u španjolskoj floti postigli visoke zapovjedne položaje. Među njima se osobito istakao Petar Ohmučević iz Slanog, zapovjednik čuvene eskadre galijuna poznate pod nazivom *Dvanaest apostola*, koji je krajem 16. st. bio jedan od visokopozicioniranih zapovjednika u španjolskoj floti.

Španjolski galijun "San Martin" XVI.st., sudinik pohoda Španjolske armade na Englesku

Sudjelovanje velikog broja dubrovačkih brodova u španjolskoj floti i veliki gubici dubrovačkih brodova u španjolskoj armadi, te gubitak španjolske utrke u prestižu s Englezima, nanijeli su veliki udarac pomorstvu Dubrovnika, negativno se odrazivši i na njegovo osvajanje novih tržišta.

Anton Pušić (1760.—1838. godine.) Admiral dubrovačke mornarice, doktor književnosti i znanosti bio je član portugalske mornaričke akademije i guverner Zelenortskih otoka. Dobro je poznavao portugalski jezik i književnost te je puno učinio na kulturnim vezama između Dubrovnika i Portugala.

Opadanje pomorske moći Dubrovnika u 17. stoljeću

Dubrovnik je u svom razvoju imao uspone i padove koji su bili uzročno-posljedično povezani s njegovom pomorskom moći. Razdoblje 16. st. bilo je vrijeme velikog uspona dubrovačkog pomorstva. U 17. st. došlo je do pada pomorske moći Dubrovnika zbog otkrića Amerike te podizanja važnosti Atlantika, čime je mediteransko pomorstvo došlo u krizu, a ojačale su atlantske države Europe. Pored navedenoga, još jedan razlog pada dubrovačkog pomorstva je strahoviti potres koji je 1667. godine jako razrušio grad i zadao težak udarac njegovu prosperitetu, što se drastično odrazilo i na pomorstvo. Bilo je to

razdoblje nesigurnosti i stalnih ratova u susjednim zemljama (Kandijski rat 1645.-1669. i Morejski rat 1684.-1699.). Navedene okolnosti uvjetovale su ekonomsko nazadovanje i slabljenje dubrovačke pomorske moći. Zbog nestabilnih prilika vlada drži pod opremom i pripravnošću u dubrovačkim obalnim vodama nekoliko ratnih brodova.

Pomorstvo Dubrovnika u 18. st i prtopast Dubrovnika početkom 19. st.

Pomorstvo Dubrovnika u 18. st. se obnavlja. Grade se novi tipovi brodova zbog novih uvjeta u plovidbi novim morima i oceanima. U 18. st. Dubrovački brodovi su bili česta meta napada ulcinjskih i berberskih gusara, zbog čega su se morali jače naoružaavati, uz

Kopija zavjetne slike iz crkve Gospe od Milosrđa, Dubrovnik XVIII. st., Dubrovački muzeji, Pomorski muzej

Brigantin Il pastor fedele (cap. A. Beran) koji su napali gusari kraj XVIII Dubrovački muzeji, Pomorski muzej (desno)

Dubrovačka stara luka s tvrđavom sv. Ivana

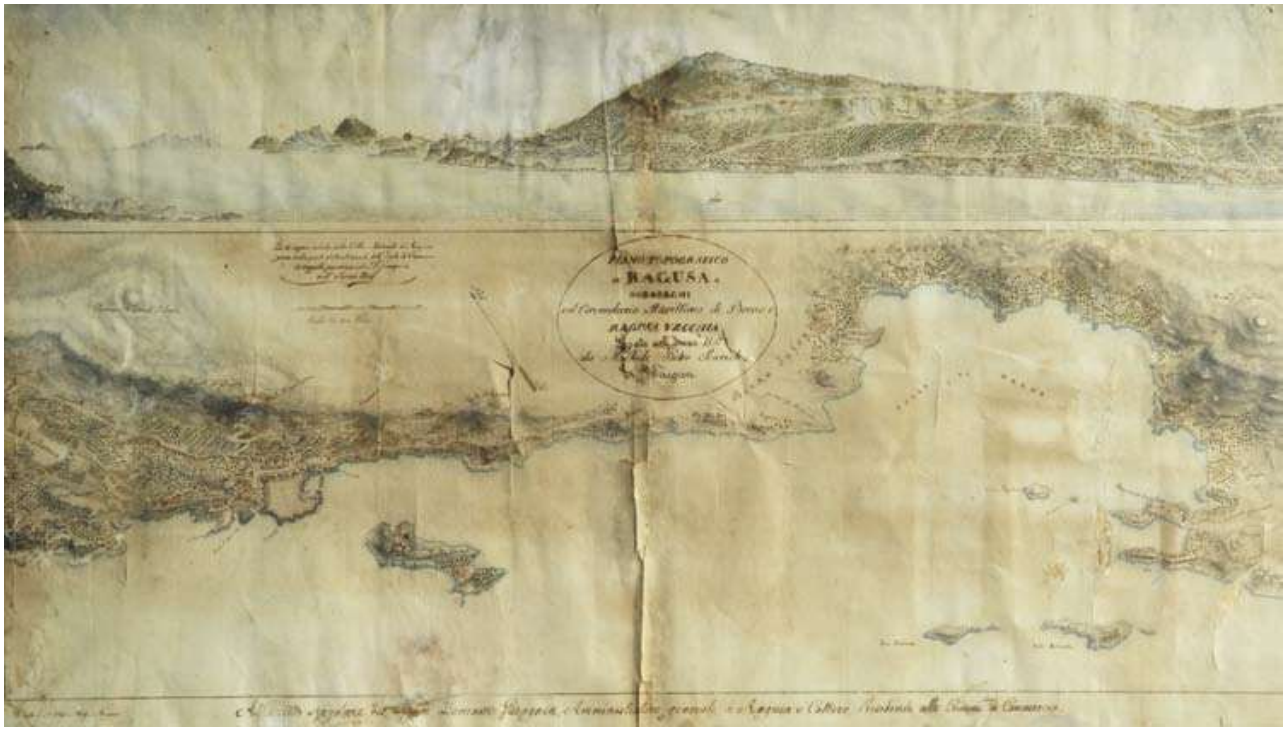

Karta istočnog Jadrana iz 1794.

to su dubrovačke vlasti politički intervenirale kod Porte (Turskog Carstva) i marokanskog sultana. U tpm periodu povremeno su opremane i manje ratne flote.

Moć dubrovačkog pomorstva nikada više neće dostići razinu na kojoj je bila drugoj polovini 16. i prvoj polovini 17. stoljeća. Karta istočnog Jadrana iz 1794.

Početkom 19. st., tj. 1803. godine Dubrovnik je imao 637 jedrenjaka, od čega 234 prekooceanska. Tada je također imao 270 kapetana duge plovidbe, 3.000 mornara i 25.000 stanovnika i bio je 8. svjetska trgovačka sila s 80 konzularnih predstavništava u svijetu.

Topografski plan dubrovačkog okruga, 1807.g., Michele P.

Bokeljski mornar, sredina XIX. stoljeća

Drugi kapetan bokeljske mornarice, sredina XIX. stoljeća (desno)

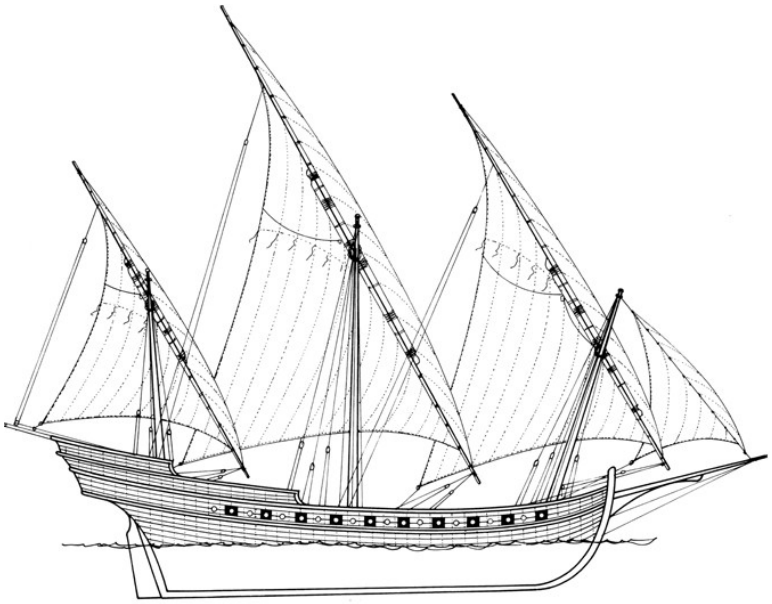
Napoleonovi ratovi donijeli su propast Dubrovačke Republike a tim i dubrovačkog pomorstva. Dubrovnik je 27. 5. 1806. godine zauzela Napoleonova vojska koja je u grad ušla bez borbi, čime je prestala njegova duga slobodarska povijest i bogata pomorska tradicija.

Brodovi propadaju, mnogi prelaze pod strane zastave a novi se ne grade. Ratna državna flota Dubrovačke Republike prestaje postojati. Veliki dio dubrovačkih pomoraca kao i pomoraca s ostalih dijelova hrvatske obale Jadrana odaje se gusarstvu, za svoj račun ili u službi Britanaca u borbi protiv Napoleonove *kontinentalne blokade*, poneki gusare i za Francuze u borbi protiv britanskih gusara i službi provođenja francuske *kontinentalne blokade.* Dubrovački pomorski kapetani se sve više sklanjau pod austrijsku zastavu i odlaze ponajviše prema Trstu. Među prvim časnicima austrijske ratne mornarice koja se razvijala početkom 19. st. spominje se Dubrovčanin, kapetan Vlaho Maskarić kao zapovjednik četeriju topovnjača, koji je pripomogao ponovnom organiziranju austrijske ratne mornarice.

Bokeljska mornarica

Pomorsko naslijeđe bokokotorskoga kraja predstavlja značajnu ulogu u hrvatskoj pomorskoj povijesti. Područje Boke kotorske kroz povijest je imalo sudbinu kao i ostala područja naseljena Hrvatima na istočnoj obali Jadrana.

U pomorskoj povijesti bokokotorskoga prostora osobito je značajno razdoblje od 1420. do 1797. godine. U to vrijeme pod mletačkom upravom, kako su se mijenjale granice mletačkih posjeda u Dalmaciji tako se mijenjalo i područje koje je ulazilo u sastav Boke kotorske, što je bilo vezano s mletačkim ratovima s Turcima. Do Karlovačkoga mira (1699.) to područje svodilo se na šire područje Perasta, Kotora, poluotoka Vrmaca i Luštice, Župe te budvanskog područja i područja Paštrovića. Odore bokeljske mornarice Od 1699. godine ili najdalje 1725. godine (zadnje mletačko-tursko razgraničenje na području Boke) do Berlinskog kongresa 1878. godine na ranije područje Boke kotorske pridodani su hercegnovsko i risansko područje s Krivošijama, a u doba koje je označeno Berlinskim kongresom, Boka je na jugoistoku proširena do vodotoka rječice Željeznice (šire područje Spič – Bar).

Bokeljski šambek iz XVII. stoljeća

Osnovni tipovi brodova bokeljske mornatice su bokeljski šambek i bokeljska trtana

Pomorska središta u Boki kotorskoj

Najpoznatija pomorska središta Boke su Kotor i Perast. Boka kotorska, prvenstveno s gradom Kotorom, područje je s iznimno bogatom pomorskom tradicijom. Pomorstvo je u ovom kraju predstavljalo važnu privrednu granu.

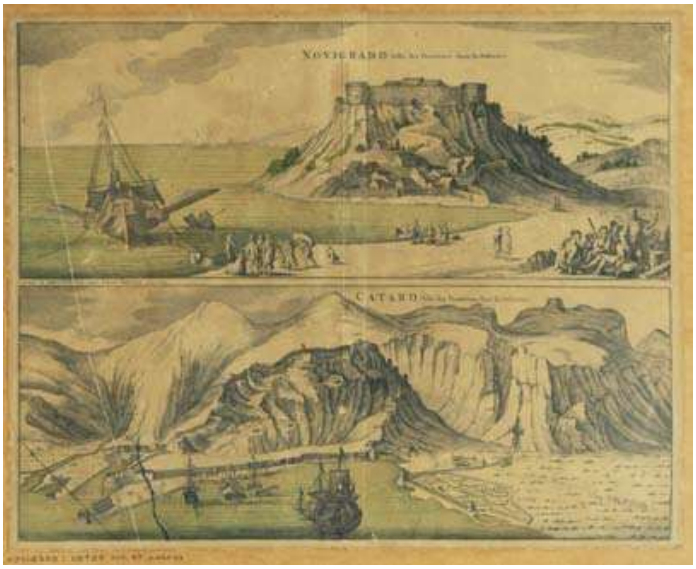
Zemljopisna karta Boke kotorske 1688.

Grad Kotor je već u 9. stoljeću imao svoje brodogradilište. Pomorci Boke kotorske na svojim brodovima plovili su Jadranskim, Sredozemnim i Crnim morem, a polovinom 16. st. Sjevernim morem i Indijskim oceanom. Brodovi bokeljske, kotorske mornarice bili su naoružani radi obrane od gusara.

Postojala je i neka vrsta ratne mornarice koju je činila jedna ili više naoružanih galija koje su služile za obranu Kotora i zaljeva Boke kotorske. Te galije su od 1420. godine, kada je grad došao pod vlast Venecije, ušle u sastav mletačke flote. Boka kotorska postaje strateški vrlo važna za Mletačku Republiku, pojavom turske pomorske sile na Sredozemlju i Jadranu. Venecija je vodila računa o obrani tog pomorskog središta jer je ono postalo najistureniji dio njenih jadranskih posjeda te važno pomorsko središte kontrole južnog Jadrana i ulaska u Jadransko more. U takvim uvjetima dat je polet vjekovnoj težnji domaćeg priobalnog stanovništva da u duhu svoje duge tradicije pomorstva

Tripolitanski šambek u bitci kod Patrasa 1751.

P. Mortier, NOVIGRAD I KOTOR, XVIII. stoljeće (desno)

i pomorskih potencijala Boke bez ograničenja uzdigne svoju pomorsku moć. Venecija je na taj način stvorila snažan kopneni i pomorski kordon prema Turcima i gusarima, koji su ugrožavali njen pomorski promet i komunikacije na jugu i prema Sredozemnom moru. Bokelji su budno motrili ulaz u južni Jadran i predstavljali su branu turskoj ekspanziji razvijajući svoje pomorstvo uz stanovite privilegije i slobode u sastavu Mletačke Republike.

Ugled bokeljskih pomoraca u Mletačkoj Republici

G. Keller, POMORSKI OKRŠAJ USKOKA I MLEČANA ISPRED SENJA, 1617.

Barjak sv.Tripuna (desno)

Ugled bokeljskih pomoraca u Mletačkoj Republici bio je vrlo visok. Poznato je pravo Perasta, koji je već početkom 16. stoljeća bio na glasu kao bogati pomorski grad i pomorsko središte Boke kotorske, na izbor dvanaest *gofaloniera* (iz dvanaest obitelji) koji su bili čuvari zastave sv. Marka na mletačkom admiralskom brodu.

Poznato je da se u sastavu flote Mletačke Republike, tj. u okviru kršćanske lige, u bitki kod Lepanta 1571. godine protiv turske flote, među ostalim galijama dalmatinskih gradova i Dubrovnika, borila i kotorska galija *Sveti Tripun od Kotora* pod zapovjedništvom kotorskog plemića Jerolima Bizantija (Jeronim Bisanti).

Kotorska galija u bitki se nalazila na desnom krilu kršćanske flote. U žestokom boju poginuli su prema nekim izvorima (Dubrovčanin M. Orbini, *Il Regno degli Slavi* (Kraljevstvo Slavena), Pesaro 1601., str. 308.) svi članovi posade i zapovjednik galije, dok mletački generalni kapetan mora S. Venier, 26. prosinca 1571. godine, tvrdi da je, boreći se hrabro u bitki kod Lepanta poginuo zapovjednik kotorske galije Jeronim Bisanti s većinom svojih ljudi.

Bokeljska mornarica u 18. i 19. st.

U stalnim borbama s Turcima tijekom 18. st. (1718.-1775.) zabilježeno je 27 sukoba (okršaja) Peraštana s ulcinjskim gusarima. Neke pobjede Bokelja opjevane su u narodnim junačkim pjesmama. Jednu od pobjeda opjevao je i Andrija Kačić Miošić. Radi se

Prikaz pomorske bitke tartane braće Ivanović i šambeka tripolitanskih gusara (V. Chilone, 1756.)

Spomen medalje braće Ivanović dodijeljene od mletačkog Senata u povodu pomorske bitke 1756.

o podvigu bokeljskoga broda (tartane) *Presveti križ i Gospa od Rozarija* koji je s posadom od 40 mornara i naoružanjem od 8 topova 1756. godine u vodama Pireja porazio i spalio tripolitanski brod (šambek) s 360 mornara i 40 topova.

Prema popisu iz 1827. godine Boka je imala 226 brodova duge plovidbe i na prvom je mjestu po broju jedrenjaka na hrvatskoj obali. Sredinom 19. st. Boka je imala 228 kapetana duge plovidbe i 218 brodskih pisara. Pod stranim zastavama osim austrijske plovilo je 38 bokeljskih kapetana i pisara te 420 mornara. Udruga Bokeljska mornarica na temu *Pomorski kapetani Boke* organizirala je prije nekoliko godina znanstveni simpozij u Zagrebu.

U mirnim razdobljima pomorska trgovina bila je jako razvijena jer je Boka imala niz povlastica u toj trgovini.

Bark Nemirna posljednji bokeljski jedrenjak duge plovidbe

Kolo Bokeljske mornarice 1200 obljetnica sv. Tripona 2009.

Pomorska udruga Bokeljska mornarica

Zbog velikog značenja pomorstva u Boki je još u srednjem vijeku (po neprovjerenim podacima još iz početka 9. st.) nastala pomorska udruga pod nazivom Bokeljska mornarica. U tu udrugu su bili uključeni svi mornari, vlasnici brodova, brodski majstori i konopari grada Kotora i njegove okolice. Pisani statut te udruge datira od 1463. godine, a udruga svake godine, 2. i 3. veljače, prilikom tripundanskih svečanosti sudjeluje u proslavi blagdana sv. Tripuna, zaštitnika grada Kotora. Udruga djeluje i danas pod nazivom Hrvatska bratovština Bokeljska mornarica 809.

Lepantska bitka i Hrvati

U Lepantskoj pomorskoj bitki koja se vodila u nedjelju 7. listopada 1571. godine između Svete lige, tj. lige kršćanskih zemalja, koju je predvodila Španjolska, Venecija i Papa, i turske flote – sudjelovali su brodovi i posade hrvatskih primorskih gradova. Do bitke je došlo nakon što je jaka turska flota na čelu s Mustafa-pašom u lipnju 1571. godine zauzela otok Cipar. Za kršćanski svijet to je bila otvorena prijetnja, jer je turska mogla ostvariti pomorsku dominaciju na Mediteranu odnosno na Jadranskom moru. Smatra se da je u toj bitki direktno sudjelovalo 19 galija hrvatskih primorskih gradova te veći broj dubrovačkih galeona među pozadinskim brodovima.

Prodor Turaka u Jadran 1571. godine

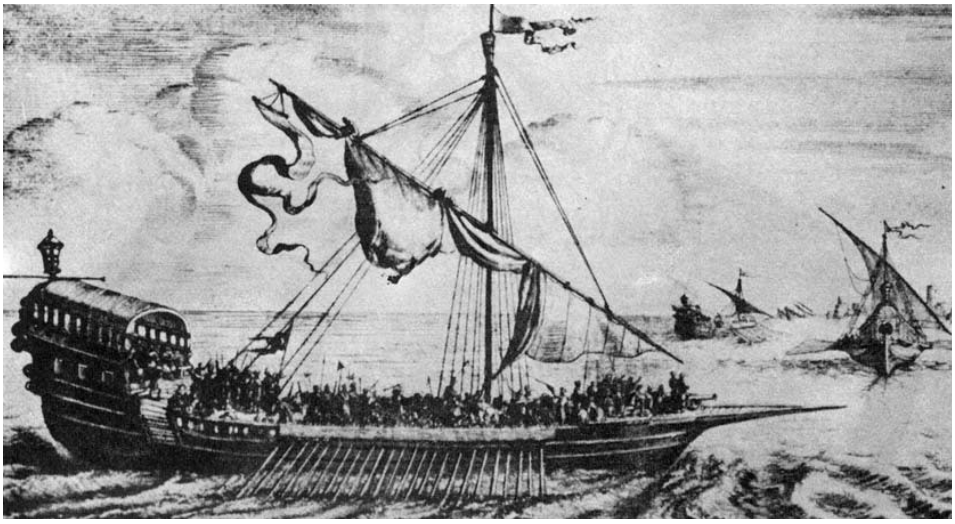
Opasnost od prodora Turaka u Jadran u to ratno vrijeme (Ciparski rat 1570.-1573.) bila je opće prisutna. Zbog pojačane opasnosti od Turaka dalmatinski gradovi su se spremali na obranu. Poduzimali su različite mjere kojima je cilj bio pojačanje obrambene moći. Da je taj strah bio opravdan svjedoči i činjenica da su Turci sredinom kolovoza 1571. godine, mjesec dana prije Lepantske bitke, flotom od šezdesetak galija prodrli u Jadran. Osvojili su, razrušili i zapalili Bar, Budvu, napali Korčulu i zapalili njeno predgrađe, znatan 17. kolovoza 1571. stigli na južnu obalu otoka Hvara, provalio u grad Hvar i njegova predgrađ

te ih opljačkao porušio i popalio. Istu sudbinu doživjeli su Stari Grad, Jelsa i Vrbovska na otoku Hvaru. Ovu svoju ekspediciju na Jadran Uluz Alija je morao prekinuti zbog ograničenog vremena i vratiti svoju flotu u sastav turske flote koje se nalazila u Korintskom zaljevu, uglavnom u luci Lepanto.

Za odlučujuću pomorsku bitku s Turcima, koju je pripremala Sveta liga, obvezu su imali svi hrvatski primorski gradovi. Oni su i ranije sudjelovali u pomorskim bitkama koje je kršćanski svijet vodio protiv Turaka. Tako je u sastavu flote Venecije, Španjolske i Pape (I. Sveta liga) 1537. godine u pomorskoj bitki kod Santa Maure sudjelovalo 11 galija iz hrvatskih primorskih gradova. Ova pomorska bitka završila je porazom kršćanske flote koja je brojala 140 galija. Nakon bitke u listopadu 1537. godine poražena kršćanska flota ušla je u Boku kotorsku te osvojila Herceg-Novi i Risan koje su držali Turci.

Obveze dalmatinskih gradova u Lepantskoj bitki

U pripremama za odlučujuću pomorsku bitku s Turcima 1571. godine svaki dalmatinski grad bio je obvezan opremiti svoju galiju. Tako je grad Šibenik opremio galiju pod nazivom *Sv. Juraj*. Šibensku navu *Martina* spominje u svom sastavu zapovjednik mletačke flote Venier. Osim brodova, za bitku su opremani i vojnici; tako je u svibnju ili lipnju poslan odjel vojnika u Kandiju (Kretu). Trogirani su jednom galijom sudjelovali u Lepantskoj bitki. Splićani nisu opremili galiju, ali je bilo veslača i drugih koji su sudjelovali u bitki. U Lepantskoj bitki sudjelovala je i kotorska galija *San Trifone di Cattaro (Sveti Tripun od Kotora)*. Galija je bila u sastavu flote mletačkog admirala Barbariga, po redu 42. na desnom krilu. U bitki su, hrabro boreći se, poginuli zapovjednik i cijela posada broda *Sveti Tripun od Kotora* kojeg su okružile 4 turske galije. Posadu kotorske galije činili su većinom građani Kotora i okolice, časnici su uglavnom bili ugledni Kotorani (vlastela). Pomorci iz Perasta imali su čast obično držati počasnu stražu ratne zastave admiralskog broda mletačke flote. U bitki je poginulo 7 Peraštana čuvara zastave. Na zapovjednom brodu cijele kršćanske lige (Don Juana Austrijskog) kormilar je bio Peraštanin. Na trogirskoj galiji poginulo je 150 članova posade. Jedan od zapovjednika u Lepantskoj bitki, Sebastian Venier i pisac-suvremenik Girolamo Catena spominju hvarsku galiju Sveti Jerolim na čijem se pramcu nalazio krilati zmaj – zvir (ovaj znak je u Domovinskom ratu bio na amblemu postrojbe mješovitog odreda mornaričkog pješaštva Hvar).

Eskadrom ovakvih galija zapovjedao je Uluz Alija u Lepantskoj bici.

Raspored hrvatskih galija tijekom Lepantske bitke

Raspored hrvatskih galija tijekom bitke bio je sljedeći:

Galije otoka Cresa San Nicolo (Sveti Nikola) i otoka Krka Cristo Risorto (Uskrsli Isus) bile su na lijevom krilu kršćanske flote. U središnjem dijelu nalazile su se galije Kopra Il Leone (Lav) i otoka Hvara San Girolamo (Sveti Jeronim).

Zvir pulena s broda sv. Jeronim, Hvar

Pramčani kip Pivac, otet sa turske galije u bitci kod Lepanta (desno)

Pod desnim krilom bile su rapska galija San Giovanni (Sveti Ivan), trogirska La Donna (Žena) i kotorska (Sveti Tripun). Lijevim krilom kršćanske flote zapovijedao je Sebastian Venier, središnjim dijelom zapovijedao je Don Juan Austrijski, a desnim krilom Markantun Colonna. U pričuvnom sastavu bila je šibenska galija San Giorgio (Sveti Juraj).

Konačni ishod bitke koja je završila pobjedom kršćana bio oko 25.000 poginulih Turaka i 7656 poginulih i 7784 ranjenih kršćana. Vojnika je izginulo oko trećina, a veslača i mornara dvije trećine. Bilo je zaplijenjenih nasukanih i izgorjelih 175 galija i 20 drugih

Raspored brodova kršćanske i turske flote početkom bitke pod Lepantom 1571.

brodova. Kršćani su izgubili oko 15 ratnih brodova. Zarobljeno je 15.000 ljudi, 10.000 kršćanski galijota oslobođeno je s turskih brodova.

U sastavu mletačke flote koja je brojala oko 41.000 ljudi (vojnika11.200, mornara 7.000 i veslača 22.800) bilo je oko 7.000 Hrvata među kojima dosta uskoka. Gubici Od 15.440 poginulih ili ranjenih kršćana u sastavu mletački snaga među kojima su bili i Hrvati poginulo je 4.836 ljudi a ranjeno 4.604 među kojima je svaki treći ili četvrti stradali bio iz Dalmacije ili Istre (prema procjenama poginulo je 1.330 Hrvata, a isto toliko je i ranjenih).

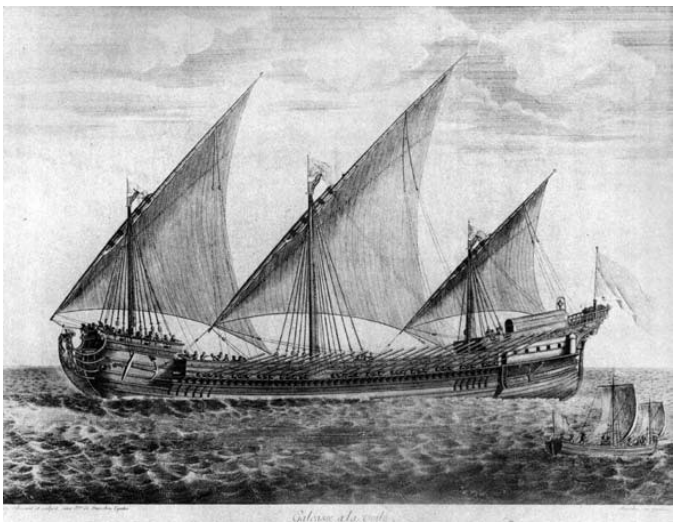
Značenje Lepantske bitke za Hrvate

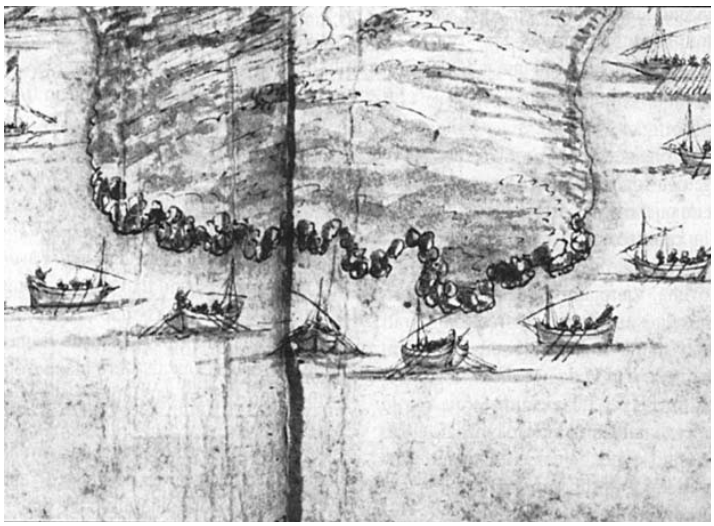
Pobjeda kršćanske lige u bici kod Lepanta imala je kako za Hrvate tako i za cijeli kršćanski Zapad izuzetno značenje. Hrvati su se na svojim galijama u toj bitki borili za goli

opstanak, jer su veliki dio Dalmacije sve do morske obale i primorskih gradova u to vrijeme osvojili Turci. Kakva bi bila sudbina primorskih gradova i otoka pokazuje razoran upad turske flote na područje istočnog Jadrana neposredno pred Lepantsku bitku. Da su Turci pobjedili u bici ostvarili i pomorsku dominaciju na Mediteranu i Jadranu time bi i položaj hrvatskih zemalja bio daleko teži.

Radost zbog pobjede Svete lige na hrvatskoj obali bila je velika. Bio je to veliki poticaj u otporu Turcima oko dalmatinskih gradova Splita, Trogira, Šibenika i Zadra. U Splitu je

Prikaz sukoba srednodalmatinskih i mletačkih pomorskih snaga s turcima 15. rujna 1666. godine

na vijest o pobjedi organizirano cjelonoćno narodno veselje a u Zadru 16. listopada 1571. godine odvijala se velika proslava u znaku pobjede. Bitku su opjevali i hrvatski književnici poput pjesnika Andrije Kačića Miošića (1704.-1760.) u njegovu djelu *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*.

Mlatački galeas iz doba Lepantske bitke 16. st. (lijevo)

Opis broda: Galeas (tal. Galeazza) je najveći ratni brod na vesla i jedra. Prvi su ga sagradili Mlečani u 15. St. Bio je sličan galiji ali je bio duži i širi. Imao je visoke bokove i masivno pramčano (kaštel) i krmeno (kasar)nadgrađe. Galeas je imao istisninu od 600 do 1000 tona, 50 vesala s po 5 do 8 veslača i 3 jarbola s latinskim jedrima. Bio je naoružan s 30 do 50 topova postavljenih na (kaštelu, kasru i bokovima. Posadu je činilo 700 do 1000 mornaara i marinaca (vojnika). Galeasi su najviše uspjehe postigli u Lepantskoj bici 1571. godine

Mirom koji je 1573. godine zaključen između Turske Carevine i Mletačke Republike, Turska se obvezala da će vratiti sav teritorij koji je za vrijeme *Ciparskog rata* osvojila u Dalmaciji.

Povodom 400. godišnjice Lepantske bitke u Zadru je 1971. godine (1571.-1971.) u organizaciji JAZU-a (HAZU) održan znanstveni skup o udjelu hrvatskih pomoraca u toj bitki. Rasprave s toga skupa i daljnji znanstveni radovi na tu temu objavljeni su tri godine kasnije, tj. 1974. godine u zborniku radova pod naslovom *Lepantska bitka 1571. i hrvatski pomorci*.

Spomen na Lepantsku bitku i udio Hrvata u toj bitki obilježilo je izaslanstvo Hrvatskoga sabora i hrvatski veleposlanik u Grčkoj. Oni su povodom godišnjice bitke 8. listopada 2006. godine podigli spomen-ploču kod današnjeg Naupaktosa.

Vojnopolitičke promjene na istočnom Jadranu početkom 19. stoljeća

Na prijelazu 18. u 19. st. na Jadranu su se događale krupne promjene koje će izmijeniti političku povijest naroda koji su živjeli na njegovoj istočnoj obali.

Napoleon je 1797. godine srušio Mletačku Republiku. Hrvatske zemlje koje su bile pod vlašću Mlečana više od 400 godina našle su se u novom okruženju. Austrijsko-francuski

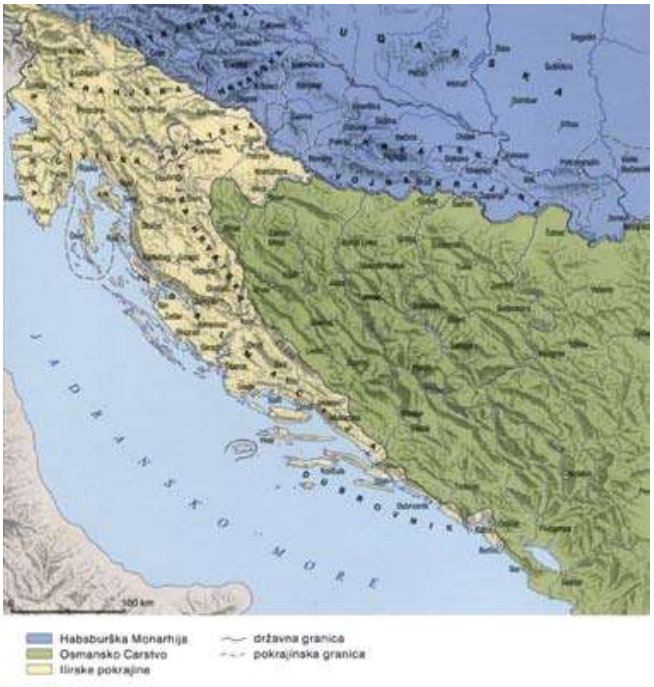
Karta istočna obala Jadrana (Rim, 1792 g.)

ratovi, njihovi ishodi i mirovni dogovori, odlučivali su o sudbini tih hrvatskih zemalja. Sukobi na Jadranu u prvoj polovini 19. st. vezani su za ratove koje je Napoleon vodio protiv europskih sila toga vremena, Austrije, Engleske i Rusije. Tako su se i ratne mornarice tih zemalja u tom razdoblju našle na Jadranu. Jadran je postao sjecište interesa europskih sila. Na njemu će se prelamati i odražavati rezultati kopnenih bitaka koje su prvenstveno odlučivale o konačnom ishodu te o političkoj i vojnoj prevlasti u Europi.

Jačanje pomorstva u vrijeme prve austrijske uprave u Dalmaciji od 1797. do 1805. godine

Korijeni austrijske mornarice na hrvatskoj obali sežu u 16. st. kada su Habsburgovci vladali Hrvatskim primorjem s Rijekom i Senjom, obalom Istre do Raše na sjeveru i tršćanskim teritorijem. Značajne promjene nastale su prekrajanjem karte Europe u vrijeme Napoleonovih ratova. Te promjene nisu mimoišle ni jadranske obale. Mirom u Campoformiju 1797. godine između Napoleona i Austrije, posjedi bivše Mletačke Republike, Istra, Dalmacija i Boka kotorska pripale su Austriji. Tako se prvi put, nakon srednjovjekovne Hrvatske u vrijeme narodnih vladara, cijeli današnji prostor hrvatskih zemalja našao u sastavu jedne države. Ovo će imati dalekosežno pozitivne posljedice u procesu buđenja nacionalne svijesti i ujedinjenja hrvatskih zemalja.

Pozitivne promjene dogodile su se i u jačanju pomorstva na hrvatskoj obali. U vrijeme prve austrijske uprave od 1797. do 1805. godine na istočnoj obali Jadrana uslijedio je nagli razvoj pomorstva uvjetovan slobodom plovidbe i trgovine. Venecija je stoljećima sputavala slobodu plovidbe i trgovine na hrvatskoj obali, podređujući cjelokupne resurse isključivo svojim interesima. Nastalim promjenama jača brodogradnja i pomorski promet. Tako je već 1805. godine na istočnoj obali Jadrana, od Trsta do Boke, bilo oko 1.600 brodova duge i obalne plovidbe. Taj razvoj prekinut je 1805. godine. Tada se, nakon poraza Austrije u novom ratu s Napoleonom i mira u Požunu (Bratislavi), područje nekadašnje Mletačke Republike našlo pod Napoleonovom vlašću. Ono je tada bilo pripojeno Napoleonovoj Kraljevini Italiji.

Hrvatska 1809 - 1813.

Ilirske provincije

Nakon mira u Požunu (Bratislavi) 1805. godine pod francusku vlast su potpale Istra i Dalmacija te Dubrovnik 1806. godine. Mirom u Schönbrunnu 1809. godine Austrija je Napoleonu morala prepustiti zapadnu Koruško, Goricu, Trst, Kranjsku te civilnu i vojnu Hrvatsku između Save i mora.

Rijeka pod Napoleonovom vlašću

Napoleon je 1809. godine, nakon mira u Schönbrunnu, nekadašnje posjede Mletačke Republike istočno od Soče s novoosvojenim zemljama u zaleđu jadranske obale do Save objedinio pod nazivom Ilirske provincije. Sjedište Ilirskih provincija bilo je u Ljubljani. Jadransko more zahvaćeno je tada Napoleonovom kontinentalnom blokadom. U Jadranu su se pojavile britanska i ruska flota. Austrija je, kao treći član protunapoleonovske koalicije, Napoleonovom blokadom bila odsječena od jadranske obale a njene veze s Britanijom prekinute.

Mornarice velikih sila koje su se početkom 19. stoljeća našle na Jadranu

Početkom 19. st. zbog razvoja događaja na europskom kopnu Jadransko more je postalo strateški vrlo važno. Zbog toga su se na njemu našle mornarice tada najvećih sila Europe. Bile su tu mornarice Velike Britanije, Francuske i Rusije. Svaka od navedenih mornarica imala je svoje strateške ciljeve koji su bili povezani s pretenzijama tih sila na europsko kopno. Nazočnost mornarica velikih sila svakako je imala utjecaj i na povijest i sudbinu naroda koji su tu obitavali. Tako su primjerice u mornaricama zaraćenih sila Velike Britanije i Francuske dio posada na brodovima činili Hrvati. U sukobima tih mornarica radilo se i o hrvatskom narodu i sudbini područja kojega su nastanjivali. U daljem tekstu prikazat ćemo pozicije velikih pomorskih vojnih sila i njihove pretenzije na Jadranu u prvoj polovini 19. st.

Ratna mornarica Velike Britanije na Jadranu početkom 19. stoljeća

Početkom 19. st. Velika Britanija i Francuska imale su ulogu vodećih pomorskih sila. U periodu kolonijalne ekspanzije Velike Britanije njena ratna mornarica odigrala je glavnu ulogu. Na prijelazu 18. u 19. st. ratna mornarica Velike Britanije imala je 141 linijski brod, 120 fregata, 246 manjih ratnih brodova s ukupno 135.000 ljudi.

Jadranske utvrde iz XIX. stoljeća u Hrvatskoj (izbor)

1 Pula (36 utvrda)
2 Veli Brijun
3 Hvar (2 utvrde)
4 Korčula
5 Vis (1 utvrda i 3 kule)
6 Komiža
7 Lastovo
8 Ston
9 Dubrovnik-Srd
10 Dubrovnik-Lokrum
11 Dubrovnik-Brgat
12 Dubrovnik-Daksa
13 Oštra

Britanska fregata s kraja XVIII. stoljeća (desno)

Ljudstvo u sastavu njene mornarice bilo je izvrsno obučeno i u tom pogledu prednjačilo je u odnosu na njene suparnice. Za taktiku britanske ratne mornarice, koja se odlikovala izrazito ofenzivnim duhom, jako važna je bila osobna inicijativa zapovjednog kadra i uzorno jedinstvo pogleda na taktiku vođenja boja. Osnovni zadatak britanske flote u Jadranu bio je onemogućavanje francuskog pomorskog prometa kako bi se poremetilo opskrbu francuske vojske u Dalmaciji i Boki kotorskoj te onemogućio eventualni prodor Francuza prema jugu Balkana.

Francuska ratna mornarica na Jadranu početkom 19. stoljeća

Francuska ratna mornarica je na prijelazu iz 18. u 19. st. raspolagala s 80 linijskih brodova, 70 fregata i oko 100 manjih ratnih brodova. Ona na prijelazu stoljeća zadržava mjesto druge svjetske pomorske velesile. Napoleon je 1797. godine srušio Mletačku Republiku i njenom zaplijenjenom mornaricom ojačao francusku mornaricu. Brodovi bivše Mletačke Republike nisu ostali na Jadranu nego su prebačeni kao pojačanje francuskoj floti na Sredozemlju. Francuzi na Jadranu nisu raspolagali jakom mornaricom, a stanje u francuskoj ratnoj mornarici bilo je inače dosta loše. O slaboj uvježbanosti ljudstva govori pismo koje je Napoleon 1806. godine uputio jednom admiralu. U tom pismu se navodi: *Topnici ratne mornarice nisu uvježbani. Svakom je jasno da treba već na usidrenim brodovima vježbati ciljanje i kao metu upotrijebiti neki stari, neuporabljivi brod. To neprekidno preporučujem ali nitko to ne vrši. (...) Mornarica se uvijek žali da mornarima nedostaju iskustva, a za to ništa ne poduzima da bi mornare uvježbala*. Ovakvo stanje u ratnoj mornarici i pored hrabrosti zapovjednika i požrtvovnosti mornara uvjetovalo je poraze te uvećalo francuske gubitke u većini pomorskih bojeva. Kopnena snaga francuske vojske bila je primarna osobito u vrijeme Napoleona kada su se na Jadranu i našle mornarice velikih europskih sila.

Francuska fregata s početka XIX. stoljeća

Glavni zadatak francuske ratne mornarice na Jadranu bio je održavanje prometa radi opskrbe postrojbi kopnene vojske uz jadransku obalu i na Krfu. Snaga francuske ratne mornarice na Jadranu nije bila dostatna da bi uspostavila pomorsku prevlast, iako je u svojim rukama držala cijelu jadransku obalu i otoke, izuzevši Vis koji je samo nominalno bio pod njenom vlašću.

Ruska ratna mornarica na Jadranu početkom 19. stoljeća

Ruska ratna mornarica jača i najveću moć dostiže početkom 19. st. kada je raspolagala sa 60 linijskih brodova te je predstavljala treću pomorsku velesilu. Posade ruskih brodova imale su bogata ratna iskustva iz ratova s Turcima na Crnom moru i sa Šveđanima na Baltičkom moru te su bile dobro uvježbane. Njihov najveći problem bio je udaljenost matičnih luka, poteškoće u popuni kadrom, remontu brodova i opskrbi. U prikazu ruskih brodova na Jadranu na prijelazu stoljeća možemo razlikovati dva međusobno nezavisna razdoblja. U prvom razdoblju od 1799. do 1801. godine ruska je flota povremeno zalazila u Jadran. Jadran je tada za nju bio od drugorazrednog značenja jer je njen glavni cilj bio osvajanje Krfa i Jonskih otoka. U drugom razdoblju od 1806. do 1807. godine ruski su brodovi, oslanjajući se na bazu na otoku Krfu, uplovili u Jadran koji je za njih tada predstavljao vrlo važno bojište. Glavni zadatak ruske flote u tom periodu bio je spriječiti Francuze u napredovanju prema jugu Balkanskoga poluotoka. Zadatak im je bio i spriječiti opskrbu francuske kopnene vojske na istočnoj obali Jadrana. Rusi su to provodili stalnim napadima na pomorske putove duž obale uz pomoć ratnih i gusarskih brodova. Od Austrijanaca su preoteli Boku kotorsku koja je prema francusko-austrijskom ugovoru trebala biti predana Francuzima, zauzeli su Korčulu i Brač, a krajem 1806. godine u Splitskim vratima vodili su pomorski boj s Francuzima.

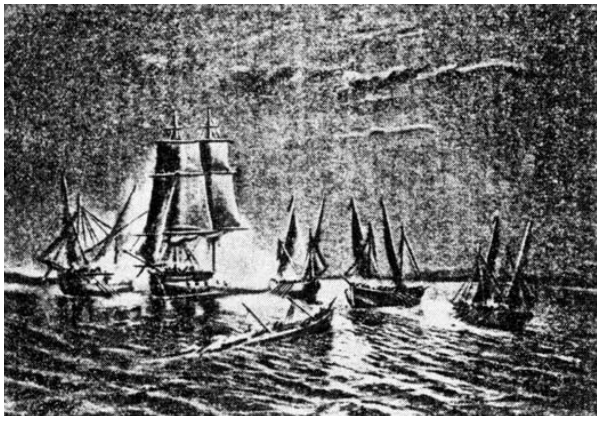
Sukobi ratnih mornarica nazočnih u Jadranu početkom 19. stoljeća

Ruski ratni brod iz početka XIX. stoljeća

Krajem 1806. godine u Jadran češće dolaze britanski ratni brodovi, naročito krajem studenoga, nakon što je Napoleon objavio dekret o kontinentalnoj blokadi kojim se zabranjuje svaka trgovina s Velikom Britanijom. Britanska je mornarica u srpnju 1806. godine imala zadatak blokirati Veneciju. Cilj joj je bio sprečavanje dovoza materijala za gradnju većih brodova u arsenalu u Veneciji i odlaska novosagrađenih francuskih brodova iz Venecije. Austrija je pod pritiskom Napoleona u proljeće 1807. godine zabranila dolazak britanskih brodova u svoje luke. Tada su Britanci zauzeli Mali Lošinj i otočić Sveti Petar i tu organizirali uporište za britanske, a kasnije i gusarske brodove koji su djelovali u sjevernom Jadranu. Francuzi su početkom 1808. godine zauzeli ove otoke nakon što se britanska flota povukla prema Otrantskim vratima s ciljem presijecanja puta francuskim trgovačkim brodovima iz talijanskih luka za Krf.

Rusko-francuski pomorski sukobi na Jadranu početkom 19. stoljeća

Boj u Splitskim vratima krajem 1806. godine između ruskih i francuskih brodova

Glavni zadatak ruske flote u tom periodu bio je spriječiti Francuze u napredovanju prema jugu Balkanskoga poluotoka. Zadatak im je bio i spriječiti opskrbu francuske kopnene vojske na istočnoj obali Jadrana. Rusi su to provodili stalnim napadima na pomorske putove duž obale uz pomoć ratnih i gusarskih brodova. Austrijancima su preoteli Boku kotorsku, koja je prema francusko-austrijskom ugovoru iz 1805. godine trebala biti predana Francuzima, zauzeli su Korčulu i Brač, a krajem 1806. godine u Splitskim vratima vodili su pomorski boj s Francuzima. Bio je to jedini sukob na Jadranu u toj godini jer ruska eskadra nije imala protivnika.

Rusi su do srpnja 1807. godine vodili niz desantnih prepada na području srednjeg i južnog Jadrana. Ruska mornarica djelovala je skupa s mornaricom iz Boke kotorske sukobljavajući se s francuskom mornaricom u vodama oko Boke kotorske, Dubrovnika, Korčule i Brača. Rusi su u periodu od 1806. do 1807. godine držali Boku kotorsku, koja im je bila glavna pomorska baza. Nakon rata s Napoleonom Rusija je pretrpjela poraz te je mirom u Tilzitu (7. 7. 1807.) bila izbačena iz rata. Prema odlukama toga mirovnog sporazuma Rusija je Francuskoj morala prepustiti Boku kotorsku, koju su Francuzi zauzeli u kolovozu 1807. godine, zatim dalmatinske otoke i cijelo Jonsko otočje. Ruska mornarica tada se povlači iz Jadrana.

Britansko-francuski pomorski sukobi na Jadranu početkom 19. stoljeća

Francuska korveta iz 1811.

Francuzi su ponovo u kolovozu 1807. godine zauzeli Krf što je bio veliki udarac za Britance. Otok Krf, iako nije u Jadranskom moru, ima veliku stratešku važnost jer zatvara ulaz u Jadransko more. Krf će u vrijeme Napoleonovih ratova postati krajnja francuska pomorska baza u istočnom dijelu Sredozemnog mora. Britanski brodovi onemogućavali su promet između jadranskih i mediteranskih luka. To je bio odgovor na Napoleonovu kontinentalnu blokadu kojom je on onemogućavao pristup britanskoj robi na europsko tržište. Budući da su u kolovozu 1807. godine Francuzi zauzeli Boku kotorsku, njihova dominacija na Jadranu postaje sve očitija. Britanci nakon ovih događanja pojačavaju i potiču gusarenje na Jadranu čime nastoje onemogućiti promet francuskoj mornarici.

U tom periodu stradalo je brodovlje istočne obale Jadrana; samo je na području Dalmacije 1808. godine nestalo 140 brodova duge plovidbe.

Britanci su, premda nisu držali istočnu obalu, zahvaljujući nadmoćnoj mornarici i važnim uporištima (Vis), krajem prvog desetljeća 19. stoljeća uspjeli ovladati pomorskim komunikacijama na Jadranu. Do 1807. (1809.) godine za popunu brodova i odmor ljudstva koristili su austrijske pomorske baze na području Trsta, Rijeke i Hrvatskoga primorja. Francuzi su zbog nesigurnih pomorskih komunikacija užurbano gradili putove u Dalmaciji, a u cilju brzog kopnenog prebacivanja vojske u slučaju invazije Britanaca. Nakon što su u novom ratu Austrijanci ponovo poraženi od Napoleona, 1809. godine sklopljen je mir u Schönbrunnu. Prema tom miru Austrija se morala odreći i posljednjih dijelova jadranskog primorja. Francuskoj je morala predati Trst, Rijeku, dio Istre, Hrvatsko primorje, sve otoke, dio Kranjske i Koruške i zapadnu Hrvatsku sve do Save. Pristup Jadranu austrijskoj ratnoj mornarici bio je presječen što je ujedno značilo i njen tadašnji kraj; njeni su brodovi bili rasprodani a mornarički kadar raspušten. Austriji je dopuštena pomorska trgovina preko Rijeke za svu robu osim britanske.

Sukob francuskih i engleskih brodova 1808.

Strateška važnost otoka Visa početkom 19. stoljeća

Jedini protivnik Francuske, u čijim je rukama nakon 1805. godine bila istočna i zapadna obala Jadrana, izuzevši otok Vis, bili su britanski ratni brodovi na Visu. Zapovjednik britanskih snaga bio je kapetan bojnog broda William Host. Vis je kao uporište britanske flote postao izuzetno važan.

Otok Vis je prema Schönbrunnskom ugovoru nominalno pripadao Francuzima. Međutim, Francuzi nisu odmah poduzeli adekvatne mjere da bi Vis pretvorili u svoju pomorsku bazu. U Visu je uspostavljena civilna uprava i viška luka postaje otvorena za sve vrste brodova, kako britanske tako i gusarske. Luka Vis postaje mjesto za odmor i opskrbu britanskih ratnih brodova i važan krijumčarski centar odakle se, unatoč strogim mjerama kontinentalne blokade koju je nametnuo Napoleon, prema obali krijumčarila britanska roba. U Vis je dolazilo mnogo trgovaca koji krijumčare britansku robu, tu se naseljavaju zanatlije i pomorci iz različitih krajeva. Zahvaljujući ovoj blagodati u vrijeme sveopće krize broj stanovnika na Visu, zbog dobre zarade i blagostanja, naglo raste. Tako se u periodu od 1808. do 1814. godine broj stanovnika na otoku povećao s 1.000 na 14.000. Vis je zahvaljujući svom važnom strateškom položaju omogućio britanskim brodovima kontrolu nad čitavim Jadranom. Ovo je potaknulo intervenciju francuske flote koja je dobila zadatak da zauzme Vis.

Prizor sukoba francuskih i engleskih brodova na zavjetnoj slici iz prvih godina XIX. stoljeća, ulje na drvetu, nepoznata provenijencija

Ilirska flotila

Francuzi su na području hrvatskih i slovenskih zemalja koje su bile pod njihovom vlasti formirali (1809.-1813.) upravno-političku oblast pod nazivom Ilirske provincije. Na prostoru Ilirskih provincija formirane su i posebne vojne postrojbe. Tako je formirana ilirska pukovnija, a novačenje se provodilo s prostora civilnih područja Ilirskih provincija,

TRABAKUL, Vjekoslav Parać

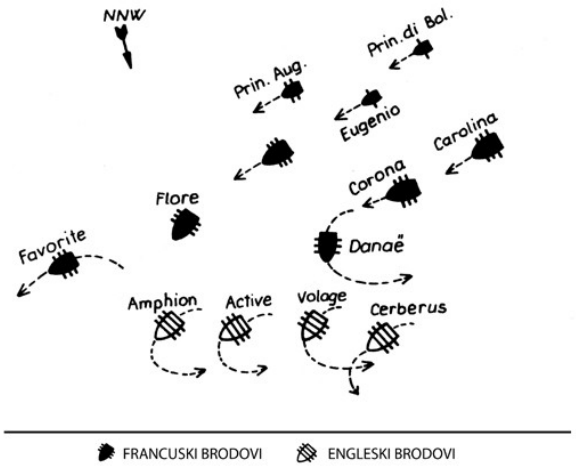
pretežito slovenskih zemalja, ali i s područja civilne Hrvatske, Hrvatskog primorja, Rijeke i Istre. U priobalnim su gradovima radi zaštite od Engleza, koji su krstarili Jadranskim morem, od lokalnog stanovništva po uzoru na Francusku i druge zemlje, ustrojene jedinice nacionalne garde. Također je ustrojena i ilirska flotila radi zaštite priobalne plovidbe. Francuzi su, dakle, osim organiziranja i ustrojavanja kopnenih snaga u Ilirskim provincijama pokušali osnovati i flotu, točnije ilirsku flotilu (Flottille d'Illyrie). U tu svrhu trebali su poslužiti brodovi koji su ostali nakon ruskog povlačenja iz Boke kotorske 1807. godine. Ruski brodovi koji su ostali Francuzima bili su u Trstu. Posade brodova su se preko Austrije vratile u Rusiju, a brodove u Trstu preuzeli su Francuzi. Ostaci ruske flote sastojali su se od 4 linijska broda, 2 fregate, 6 transportera i 3 brika. Brodovi su bili u lošem stanju i jedva su bili uporabljivi za plovidbu. Jedino su donekle bili očuvani linijski brod *Sedd-el-Bahr*, kojeg su Rusi ranije tijekom godine uzeli od Turaka, fregata *Lyogkiy* i korveta *Diomed*. General Marmont koji je bio na čelu Ilirskih provincija, poštujući Napoleonovu zapovijed, imenovao je komisiju koja je trebala utvrditi stanje u kojem se brodovi nalaze. Komisija je jedan linijski brod proglasila neuporabljivim te je bio uništen. Fregata je popravljena, opremljena i popunjena novacima od kojih se također ustrojila i posada linijskog broda *Rivoli* koji se nalazio u Veneciji. Fregata je predana Kraljevini Italiji s obzirom na to da Ilirske provincije nisu mogle pokriti njezine troškove.

Ilirska flotila bila je sastavljena od 2 galete, 2 briga, 10 šalupa-topovnjača i 10-20 manjih barki peniša. Flotila je bila razdijeljena u tri grupe koje su korištene za obranu obale i luka te za praćenje konvoja trgovačkih brodova i njihovu zaštitu od britanskih gusara. Osim toga, jedan od glavnih zadataka flotile bilo je provođenje kontinentalne blokade protiv uvoza britanske robe. Dio akcija zapljene britanske robe ilirska flotila je poduzela 1810. godine kod Trogira i na Visu. Većina ljudstva u flotili preuzeta je iz nekadašnje austrijske flote, koja je nakon austrijskog poraza u ratu s Napoleonom 1809. godine i gubitka priobalnog dijela Austrije prestala postojati.

Prva viška bitka 1811. godine

Prvi pokušaj Francuza da zauzmu Vis organiziran je u listopadu 1810. godine. On nije dao željene rezultate, iako su francuski brodovi koristeći engleske zastave nesmetano uplovili u višku luku i iskrcali pješaštvo u snazi od 500 vojnika. Ova ekspedicija nije dala krajnji rezultat ovladavanja Visom, jer su se Francuzi na vijest o približavanju nepoznatih brodova povukli s Visa. Njihov zapovjednik Bernard Dubourdieu (Diburdje), poginuo u Viškoj bitki 1811. godine, izbjegavao je otvoreni pomorski sukob s Englezima respektirajući njihovu nadmoć u brodovima i u-vježbanijim posadama. Napoleon je bio uvjeren da će zauzimanje Visa promijeniti stanje na Jadranu te je požurivao novi napad na Vis. Novi napad je poduzet u ožujku 1811. godine. Bila je to pomorska bitka između francuske i engleske mornarice koja se odigrala pod Visom 1811. godine, a u povijesti je poznata pod nazivom Prva viška bitka. U svom nastojanju da ovladaju Visom, francuski ratni brodovi su se noću 12./13. ožujka 1811. godine približavali Visu s ciljem njegova zauzimanja, jer je on bio uporište i britanska pomorska baza preko koje su Britanci uspostavili potpunu pomorsku kontrolu na Jadranu. Zapovjednik britanske flote na Jadranu

William Host odmah je po dojavi o približavanju francuskih brodova isplovio iz viške luke u susret francuskim brodovima. Borbeni plan zapovjednika francuskih snaga Dubourdieua bio je formiranje borbenog poretka u dvije kolone s prioritetom da se u borbi ciljaju palube neprijateljskih brodova. Cilj mu je bio onesposobiti djelovanje neprijateljskih topova. Ranija borbena taktika francuskih pomorskih zapovjednika bila je gađanjem jarbola i jedara onesposobiti neprijateljski brod za manevriranje i daljnje uspješno djelovanje ili povlačenje. Ova se taktika u ranijim bitkama pokazala neuspješnom.

Bitka kod Visa, 13. ožujak 1811. godine - shematski prikaz položaja brodova pred početak bitke

Tijek pomorske bitke pod Visom 1811. godine

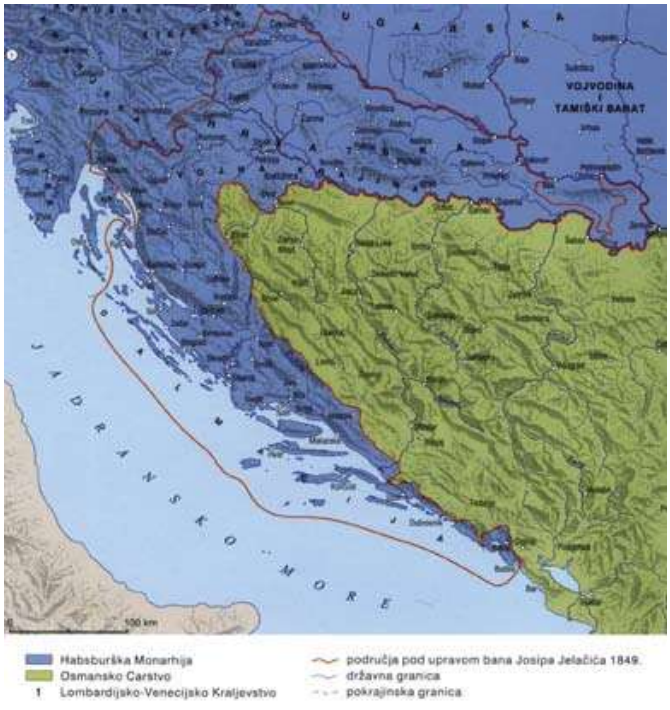
Flote su se još prije svanuća 13. ožujka našle jedna nasuprot drugoj. Nakon razmijenjenih i razumljenih borbenih signala oko 6,00 sati francuski brodovi su krenuli prema neprijatelju, nastupajući u dvije nesređene kolone. Borbeni poredak francuske flote bio je narušen jer se Du- bourdieu svojim brodom, koji je bio i najbrži, odvojio od glavnine i upustio se u borbu s britanskim brodovima ne sačekavši da se borbeni poredak ponovo uspostavi. Ovo je bilo kobno za konačni ishod bitke. Britanski brodovi, čije su posade bile vrlo dobro izvježbane, plovili su u borbenom poretku tako da je razmak među brodovima bio vrlo mali. Brodovi su se u koloni jedan za drugim skoro dodirivali. Ovakav tip borbenog poretka naziva se *smaknuti postroj*. Brzina britanske flote u nastupanju bila je oko 3 čvora, vrijeme je bilo izrazito mirno. Izvježbanost britanske flote bila je tolika da je na zapovjednom brodu pred početak bitke bio samo signal – *sjetite se Nelsona* – što su posade popratile borbenim poklicima. Cilj francuskog zapovjednog broda, koji se usamljen upustio u bitku, bio je razbijanje protivničkoga borbenog poretka.

Ovaj cilj francuski zapovjednik nije ostvario zbog protivničke jake topničke vare. Pokušaj abordaža na britanski zapovjedni brod također nije uspio jer su francuski mornari s udaljenosti od 10 do 20 metara kukama za privlačenje promašili protivnički brod. U tom momentu ispaljeni plotun iz svih topova na desnom boku britanskog broda napravio je pustoš na francuskom zapovjednom brodu. Poginuo je zapovjednik Bernard Dubourdieu a svi njegovi pomoćnici, časnici, izuzevši jednog, poginuli su ili su bili ranjeni. Daljnji nastavak boja bio je nepovoljan za Francuze. Dvije su francuske fregate onesposobljene a jedna se predala nakon što se našla u bezizlaznom položaju. Nepovoljan razvoj bitke u prvoj fazi negativno je utjecao na borbeni moral francuskih snaga. Borba je prekinuta i francuski brodovi su zajedrili prema Hvaru. Britanski brodovi nastavili su ih progoniti te sustigavši jednu francusku fregatu, nakon žestoke borbe, prisili su ih na predaju. Ovo se zbivalo oko 14,30 sati. Sudbina francuskog zapovjednog broda nakon što je u boju bio toliko oštećen te nije mogao ploviti bila je sljedeća: struja ga je odnijela i nasukala na rt Vela smokova gdje je posada pri napuštanju broda brod minirala zapalivši štapinima brodske komore za barut. Dva francuska broda Britanci su zaplijenili i doteglili u luku Vis. Gubici u posadama su bili teški. Francuzi su imali 200 poginulih i 500 ranjenih. Samo na zapovjednom francuskom brodu poginulo je 140 ljudi, a oko 100 ih je ranjeno. Britanci su imali 45 poginulih (prema nekim izvorima 72) i 145 ranjenih (vjerojatno i više jer je na jednoj britanskoj fregati od 245 ljudi ostalo samo 26 nepovrijeđenih). Zapovjednik britanske flote kapetan bojnog broda Host bio je ranjen i upućen u Veliku Britaniju na liječenje. Ponovo se vratio na zapovjedno mjesto na Jadranu u kolovozu iste godine. Otočić Host na ulazu u višku luku dobio je ime po ovom zapovjedniku.

Posljedice Viške bitke 1811. godine

Bitka u Viškom kanalu bila je sudbonosna za Francuze, ne toliko zbog gubitka tri broda i ljudskih gubitaka, koliko zbog gubitka pouzdanja u vlastite snage. Superiornost britanskog zapovjednog i ostalog mornaričkog kadra došla je u ovoj bitki do potpunog izražaja. Francuski brodovi praktično su se borili svaki sam za sebe. Ušli su u bitku bez borbenog poretka što je, uz pogibiju zapovjednika i izbacivanja njegova broda iz bitke, bio glavni razlog francuskog poraza, iako je njihova flota koja je sudjelovala u bitki bila materijalno jača. Pokazalo se da osobna hrabrost zapovjednika nije mogla izmijeniti konačni ishod bitke.

Nakon ove bitke, u kojoj su Britanci izašli kao pobjednici, Vis je utvrđen kao britanska pomorska baza. S Visa su vršili prepade na francuski promet i na obalu od Rovinja do Dubrovnika. Neuspješni pokušaji zauzimanja Visa 1810. i 1811. godine bili su osobna zamisao Napoleona. On je nastojao povećati moć francuske flote forsirajući izgradnju novih brodova u arsenalu u Veneciji. Novim ustrojem pokušavao je organizacijski povećati učinkovitost flote. Zbog toga je 1811. godine, pored postojeće talijanske flote, osnovao ilirsku flotilu. Cilj ovih mjera bio je osiguranje francuske prevlasti na Jadranu i smanjenje gubitaka koje su Francuzima nanosili Britanci ometajući francuske pomorske komunikacije. Međutim, stanje na Jadranu nije se bitno promijenilo. Vis je nakon Viške bitke 1811. godine preuzela britanska uprava; ojačan je novim utvrdama te je i dalje ostao britansko vojnopomorsko uporište. Britanci su s Visa nastavili nanositi teške gubitke francuskom pomorskom prometu na Jadranu, koji se pod tim pritiskom sve više smanjivao.

Hrvatska 1849. - 1860.

Promjene na istočnoj obali Jadrana nakon 1815. godine

Istočna obala Jadrana nominalno je ostala pod francuskom okupacijom sve do 1815. godine. No, već su od 1813. godine, nakon Napoleonova poraza u Rusiji i poraza u *bitki naroda* kod Leipziga 1813. godine, prvo Britanci a zatim i Austrijanci počeli zauzimati pojedine otoke i dijelove obale na istočnom Jadranu. Nakon konačnog sloma Napoleona u bitki kod Waterlooa u lipnju 1815. godine i Bečkog mirovnog kongresa 1814./1815. godine Francuzi su konačno istisnuti s Jadrana. Austrija je odlukama Bečkog kongresa ponovo dobila istočnu obalu Jadrana od Trsta do Budve te područje Venecije. U srpnju 1815. godine zaposjela je i otok Vis koji su joj prepustili Britanci u zamjenu za područja na Jonskim otocima. Tako se nakon velikih i čestih promjena na ovom prostoru na prijelazu stoljeća stanje donekle sredilo i cijeli istočni dio jadranske obale našao okupljen i u sastavu jedne države, tj. Austrije. Ove su promjene imale veliko značenje uzme li se u obzir činjenicu da je istočna obala Jadrana – Istra, Hrvatsko primorje, Dalmacija i Boka kotorska od 1797. do 1815. godine često mijenjala gospodare i nalazila se u sastavu različitih država, Austrije, Francuske, Velike Britanije (Vis), Rusije (Boka kotorska) i Turskog Carstva koje je na obali srednjeg Jadrana imalo dvije enklave, područje Neuma s Klekom i Sutorinu s Igalom u Boki kotorskoj.

Sudbine hrvatskih pomoraca i ratnika krajem 18. i početkom 19. stoljeća

Koliko je u tom razdoblju za stanovništvo na hrvatskoj obali situacija bila složena govori i činjenica gdje su se sve našli pomorci i ratnici iz tih krajeva: do 1797. godine bili su u mletačkoj vojsci i u njenoj ratnoj i trgovačkoj mornarici, zatim nakon 1797. godine u austrijskoj vojsci i njenoj ratnoj i trgovačkoj mornarici, dolaskom ruske flote u Jadran našli su se u ruskoj službi kao gusari u operacijama protiv Francuza. Kada je rusku flotu zamijenila britanska, našli su se kao gusari na velikim britanskim ratnim brodovima razbijajući francusku kopnenu blokadu. Pored većih gusarskih brodova koji su većinom bili strani i bokeljski (brikovi, brigantini, šambeci) u gusarskoj službi bio je i veći broj manjih brodova i čamaca u kojima su bili Hrvati s otokā i priobalnog dijela Hrvatske. Hrvatski su se pomorci i vojnici našli i u francuskoj vojsci, ratnoj i trgovačkoj mornarici te kao gusari u francuskoj službi. Francuska je također organizirala gusarstvo kao protumjeru britanskom gusarstvu uperenom protiv Francuza. Zabilježena su češća dezertiranja vojnika iz francuske mornarice i vojske te njihovo uključivanje u postrojbe i mornaricu koja se borila protiv Francuza.

Promjene nastale nakon 1815. godine pružale su nove mogućnosti kako političkog tako i gospodarsko-pomorskog razvoja. Godine 1815. bilo je svega 504 broda duge i obalne plovidbe na istočnoj jadranskoj obali. Sredinom 19. st. došlo je do naglog razvoja jedrenjaka duge plovidbe u vodećim pomorskim centrima na istočnom Jadranu, tj. u Lošinju, Pelješcu, Dubrovniku i Boki kotorskoj.

Period druge austrijske uprave u Dalmaciji 1815.-1918. godine – jačanje pomorstva

U periodu druge austrijske uprave (1815.-1918.) na cijeloj istočnoj obali Jadrana sustavno se izgrađuje austrijska ratna mornarica, jača pomorski promet i trgovačka mornarica te Austrija postaje vodeća pomorska sila na Jadranu. Krajem 19. st. austrijska ratna mornarica zauzimat će 8. mjesto u poretku svjetskih pomorskih sila. To je predstavljalo veliki napredak u odnosu na početak 19. st. kada Austrija nije predstavljala nikakvu snagu na moru, osobito u periodu od 1809. godine kada je u razdoblju od pet godina njena mornarica bila potpuno rasformirana. U osnovi austrijske pomorske politike, osobito do revolucija u Italiji polovinom 19. st., tj. 1848. godine, bilo je forsiranje Venecije i njenog vojnopomorskog potencijala, a potom Trsta kao glavne austrijske luke. Glavna austrijska ratna luka u drugoj polovini 19. st. postat će Pula, a u brodogradilištima na hrvatskoj obali gradit će se većina novih brodova austrijske ratne mornarice.

Ekonomske posljedice ratova na Jadranu početkom 19. stoljeća

Ratovi na Jadranu na prijelazu iz 18. u 19. st. trajali su od 1797. do 1814. godine. Ekonomsko stanje u tih 17 godina ratovanja toliko se pogoršalo da je stanovništvo na jadranskoj obali i otocima dovedeno na rub neimaštine.

Gradovi koji su bili bogati i koji su bili veliki pomorski i trgovački centri, Dubrovnik, Zadar, Korčula, gradovi u Boki kotorskoj te Trst i drugi pomorski centri koji su raspolagali velikim flotama trgovačkih brodova, tijekom ovih ratova imali su gubitke u većim brodo-

vima od 56 do 89%. Za male brodove podataka nema. Primjerice Dubrovačka Republika je 1805. godine raspolagala s 278 većih brodova, od čega je 1815. godinu dočekao sam 61 brod, što je značilo gubitke od 78%. Sačuvan je podatak da su Rusi 1806. godine zaplijenili 24 dubrovačka broda. Te godine su crnogorske postrojbe temeljito opljačkale dubrovačko zaleđe nakon neuspjelog rusko-crnogorskoga pokušaja zauzimanja Dubrovnika. Veliki broj brodova je stradao, tj. zaplijenili su ga gusari, a gusarstvom su se bavili kako Rusi tako Britanci i Francuzi. Trgovina je zbog gusarenja bila otežana te su mnogi brodovlasnici svoje brodove radije držali u lukama nego da postanu gusarski plijen. Na taj način brodovi su brzo propadali, a neki su nakon par godina stajanja u lukama i neodržavanja postali neupotrebljivi ili su potonuli. Potpuna propast trgovine uslijedila je nakon Schönbrunnskog mira 1809. godine. Nestašica je zahvatila primorske i otočne gradove te cjelokupno stanovništvo što je uvjetovalo opći negativan odnos prema francuskoj vlasti.

Austrijska ratna mornarica početkom 19. stoljeća

Kako je već prethodno rečeno korijeni austrijske mornarice na hrvatskoj obali sežu u 16. st. Novo razdoblje nastupilo je nakon 1815. godine kada se pomorstvo osobito snažno razvija. Odlukom Bečkog kongresa (1815.) u rukama Austrije tada je cijeli istočni Jadran. Austrija je naslijedila flotu Napoleonove Kraljevine Italije s arsenalom u Veneciji te mornaričke postrojbe i postaje na kopnu i otocima. Međutim, ona nije iskoristila sve ove predispozicije koje su je mogle uvrstiti u red pomorskih sila. Austrijski vojni krugovi navikli na kontinentalnu orijentaciju nisu dovoljno pozornosti poklanjali moru i mornarici, pa u tom smislu nisu iskoristili i stoljetno dragocjeno naslijeđe koje je nudila istočna obala Jadrana. Mnogi austrijski visoki vojni časnici držali su da je mornarica samo suvišan teret kopnenoj vojsci. Naslijeđeni je potencijal propadao tako da mnogi brodovi u izgradnji nikad nisu dovršeni a građa pripremljena za njih služila je čak i za ogrjev. Austrija je i dalje trošila snagu u zamršenoj europskoj borbi u kopnenom prestižu. Austrijskoj ratnoj mornarici glavni zadatak bio je osigurati plovidbu Jadranom. Cijela istočna jadranska obala bila je podijeljena na tri zapovjedništva pomorskih područja: Veneciju, Trst i Zadar. Vis je služio kao pomorska baza dalmatinskoj flotili. Austrija je i na Sredozemnom moru imala dvije samostalne eskadre, jednu na Levantu i jednu u vodama Napulj – Sicilija.

Razdoblje nakon 1849. godine i jačanje hrvatske komponente u austrijskoj ratnoj mornarici

Brogradilište Pula - Porinuće broda Monarch, 1895.

U prvom periodu razvoja austrijske mornarice do 1848./49. godine Venecija je bila pomorsko središte. Događanja 1848./49. godine naznačila su promjene. Revolucija koja je zahvatila Italiju i Veneciju imala je za cilj oslobađanje sjeverne Italije od austrijske vlasti i ujedinjenje Italije. U toj revoluciji većina austrijske mornarice s posadama i časnicima Talijanima pridružila se revolucionarima. Također im se od 162 broda ratne mornarice pridružilo njih 113. Austrijskom caru ostali su vjerni samo brodovi u Zadru i eskadra kapetana bojnog broda Buratovića. Nakon ugušenja ustanka u kolovozu 1849. godine u austrijskoj floti gotovo nestaje talijanska nazočnost. Kontraadmiral Ivan Buratović, Hrvat po nacionalnosti, godine 1849. bio je zamjenik zapovjednika austrijske ratne mornarice.

Venecija gubi značenje pomorskoga središta, čime završava austrijsko-mletačka faza u razvoju austrijske ratne mornarice. Sve mornaričke ustanove nakon toga su prebačene u Pulu gdje je 1856. godine utemeljen arsenal. Iste je godine u nazočnosti bana Jelačića

i nadvojvode Ferdinanda Maximilijana položen kamen temeljac za zgradu **Pomorske vojne akademije u Rijeci**. Reorganizacijom mornarice, prazninu nastalu odlaskom talijanskih kadrova popunjavaju uglavnom Hrvati koji su bili u časničkim službama trgovačke mornarice. O primanju Hrvata u austrijsku RM svjedoči Oglas za prijem mornara u austrijsku mornaricu, objavljen u Zadru 20. prosinca 1849. godine. Oglasom se u austrijsku RM pozivaju kandidati s hrvatske obale. Ovim započinje novo razdoblje u razvoju austrijske RM. Nove kadrove će od 1857. godine školovati Pomorska vojna akademija u Rijeci koja će svoju zadaću izvršavati sve do početka Prvog svjetskog rata 1914. godine. Modernizacija austrijske RM započela je izgradnjom oklopnih brodova. U periodu od 1854. do 1864. godine na čelu austrijske mornarice je nadvojvoda Ferdinand Maximilijan mlađi, brat cara Franje Josipa. On je osobito zaslužan za njenu modernizaciju i jačanje. Dužnost zamjenika zapovjednika austrijske RM u periodu od 1852. do 1856. godine obnašao je Hrvat, admiral Aleksandar Bujaković.

Nakon 1861. godine na Jadranu se pojavljuje još jedan važan pomorski čimbenik, a to je talijanska ratna mornarica, koja nastaje nakon II. talijanskog rata za ujedinjenje (1859.-1861.) spajanjem napuljske i sardinijske (pijemontske) ratne mornarice. Jaka francuska eskadra u to je vrijeme uplovila u Jadran, zauzela Mali Lošinj i pretvorila ga u svoju operacijsku bazu. Austrijska mornarica bila je slabija i ostala je u svojim bazama.

Austrijska ratna mornarica u drugoj polovini 19. stoljeća

Mornarice u drugoj polovini 19. st. mijenjaju svoj izgled pod utjecajem industrijske revolucije. Razvija se željezni brod na parni pogon i brodski oklop kao sustav zaštite. Brodsko topništvo dobiva eksplozivna rasprskavajuća zrna velike razorne moći. U uporabu se uvode i sidrene mine koje su prvi put uporabljene u Krimskom ratu (1853.-1856.). Rus Azarov prvi je 1882. godine konstruirao automatski sidreni uređaj za mine. Grade se parni linijski brodovi na vijak, parne oklopnjače, fregate i korvete. Dvokrilni propeler konstruirao je Josip Resel 1826. godine a usavršili su ga pedesetih godina 19. stoljeća Eriksson i Smit.

Središta ratne brodogradnje na istočnoj jadranskoj obali bili su Trst, Pula i Venecija. U pulskom arsenalu moglo se 1866. godine istovremeno graditi ili popravljati šest teških fregata. Kraljevica je izgrađivana kao otpremna luka ratne mornarice. U njoj je 1835. godine izgrađen prvi austrijski ratni brod na kotače.

Pronalazak torpeda zauzima značajno mjesto u razvoju pomorskog naoružanja. Prvi torpedo na automatski pogon konstruiran je prema ideji Ivana Vukića Lupisa u tvornici brodskih strojeva u Rijeci 1866. godine.

Krajem 19. stoljeća (1899.) francuski inženjer Maxime Laubeuf konstruirao je prvu podmornicu-ronilicu s dvostrukim trupom i dvojnim pogonom, parni stroj za površinsku i elektromotor s akumulatorom za podvodnu plovidbu.

Austrijska ratna mornarica borbena iskustva stekla je u prusko-danskom ratu šezdesetih godina 19. st. (1863.). Tada je Austrija u pomoć Pruskoj u Sjeverno more uputila eskadru komodora Wilhelma von Tegetthoffa koji je 1864. godine kod Helgolanda vodio pomorsku bitku s danskom eskadrom. Tegetthoff je u tim bitkama imao uspjeha pa je promaknut u čin kontraadmirala. Austrijska ratna mornarica na taj je način stjecala iskustvo koje će joj koristiti u nadolazećim sukobima na Jadranu. U pobjedama austrijske mornarice kod Helgolanda velikih zasluga imali su Hrvati koji su činili znatan dio austrijske posade. Prigodom

Giovanni Biagio Luppis poznatiji kao Ivan Lupis (Rijeka, 1814. - Torriggia (Italija), 1875.), pomorski časnik Austro-ugarske Mornarice rodom iz Rijeke. Bio je zapovjednik austrijske fregate "Venus". Konstruirao je 1860. godine mali čamac – spacilac obale čija je namjena bila uništenje protivničkih brodova u blizini obale. Izum je 1866. godine zajedno s britanskim strojaskim inženjerom Robert-om Whitehead-om, koji je bio direktor tvrtke "Stabilimento tecnico Fiumano, usavršen u torpedo.

pobjede kod Helgolanda austrijski ambasador u Hamburgu javio je u Beč da se (...) *svi dive hrabrosti kapetana bojnog broda Tegetthoffa i izvanrednoj borbenosti Dalmatinaca (Hrvata)*.

Važno je napomenuti da je u razvoju austrijske ratne mornarice i pomorstva od 1815. a osobito nakon 1849. godine osnovicu i oslonac činilo hrvatsko brodarstvo te hrvatski pomorski kadrovi, među kojima je bilo čak 20 admirala.

Admiral Aleksandar Bujaković rođen je 21. 10. 1792. godine na fregati koja je plovila između Kotora i Krfa, umirovljen je 1. 11. 1857. godine. Umro je u Veneciji 11. 11. 1870. godine.

Značajan trenutak u razvoju vojne industrije austrougarske mornarice predstavlja izum torpeda. Prototip torpeda konstruirao je Hrvat, umirovljeni časnik, mornarički inženjer austrijske ratne mornarice Ivan Vukić Lupis rođen u Rijeci 1813. godine. Nacrt torpeda predstavljen je caru Franji Josipu u Rijeci 1860. godine. Prototip torpeda usavršen je s Robertom Whiteheadom, engleskim strojarskim inženjerom koji je živio i radio u Rijeci. Znatno usavršen izum Lupis-Whiteheadovoga torpeda je od 1880. godine postao standardno naoružanje ratnih mornarica. Primjena torpeda utjecala je na promjene ratnih mornarica i pomorskog ratovanja. Javljaju se i novi tipovi brodova pod nazivom torpiljarke čije osnovno naoružanje postaje torpedo.

Torpedo, kalibar 460 mm, 1866. godina

Viška bitka 1866. godine

Jedan od najznačajnijih pomorskih vojnih događaja u 19. st. na Jadranu je Viška bitka 1866. godine. U njoj je došla do izražaja spremnost flote austrijske mornarice u kojoj su hrvatski pomorci imali znatnog udjela.

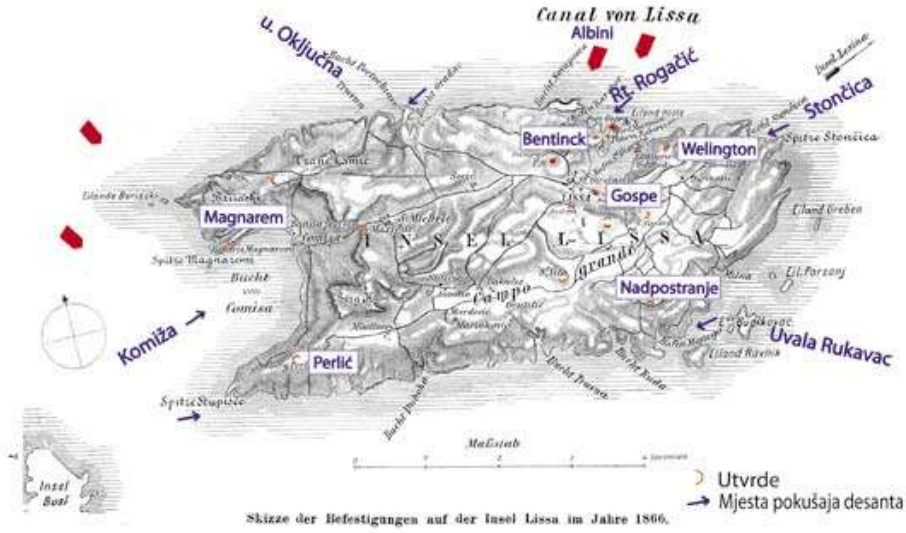
Pobjeda austrijske flote nad modernijom i brojnijom talijanskom flotom bila je rezultat kako bolje obučenosti ljudstva te stručnijeg i odlučnijeg zapovjedništva austrijske ratne mornarice tako i morala vojnika-mornara od kojih su većina bili Hrvati.

Obrana Visa

Zbog strateške važnosti Visa, Austrija je učinila sve da uspostavi svoju vlast nad njim. Nakon Bečkog kongresa kojim su posjedi nekadašnje Mletačke Republike i Dubrovačke Republike pripali Austriji, Vis je ostao u rukama V. Britanije. Austrija je dogovorom i zamjenom teritorija s V. Britanijom uspjela uspostaviti svoju vlast na Visu. Britanci napuštaju Vis 19. 7. 1815. godine, nakon čega je na otoku uspostavljena austrijska vlast.

Moderne utvrde na Visu Britanci su izgradili 1812. godine. Nakon 1815. godine Austrija ih je obnovila, a topničkim utvrdama utvrdila je Komižu i Rukavac.

Vis je 1860. godine proglašen austrijskom ratnom lukom, a obranu Visa 1866. godine činilo je 88 topova većeg i manjeg kalibra s 1.833 člana posade i pješaštva.

Skica utvrda na o. Visu 1866. godine i mjesta pokušaja desanta talijanske flote 18.-20. srpnja 1866. godine

Strateška uporaba pomorskih snaga u Viškoj bitki

U strateškoj uporabi pomorskih snaga u pomorskim ratovima polovinom 19. st. prevladavala je strateška doktrina **glavne bitke** kao osnovnog načina rješavanja ishoda rata. Ta teorija potvrđivana je kroz pomorske ratove 17. st. (englesko-holandski ratovi) i 18. st. (kolonijalni ratovi) te početkom 19. st. (Napoleonovi ratovi).

Strateške uporabe pomorskih snaga Italije i Austrije bile su jasno definirane prije bitke. To potvrđuju njihovi planovi i zapovijedi zapovjednicima.

Talijanska flota, brojčano i materijalno superiornija, imala je zadatak uspostaviti pomorsku dominaciju na Jadranu, tj. pronaći i uništiti ili blokirati protivničku flotu ako se ona povuče u matične luke.

Odluka o napadu na Vis u srpnju 1866. godine donesena je da bi Italija zaposjedanjem dijela protivničkog teritorija ojačala svoje pozicije u mirovnim pregovorima pri sklapanju mira.

Austrijska flota bila je potpora kopnene vojske na venecijansko-lombardijskom području. Ona je trebala spriječiti moguće iskrcavanje novih talijanski snaga na ovom području. Samo postojanje austrijske flote ograničavalo je djelovanje talijanske flote na području istočnog Jadrana te je u svezi s tim njena strategija bila izbjegavanje većih rizika.

Neposredne pripreme za bitku

Početak neposrednih priprema za bitku pod Visom bio je u prvoj polovini svibnja 1866. godine kada su imenovani zapovjednici flota, talijanske Persano (16. 5.) i austrijske Tegetthoff (9. 5.). Uz pojačane pripreme u planiranju i uvježbavanju snaga, razrade taktičkih postupaka i prikupljanje obavještajnih podataka o protivničkim sagama započele su neposredne ratne pripreme.

Težište u neposrednim pripremama talijanske flote bila je popuna flote novim brodovima. Prikupljanje podataka o protivničkim snagama bilo je zapostavljeno.

Tegetthoff je u neposrednim pripremama austrijske flote dao prioritet uvježbavanju flote i prikupljanju podataka o protivničkim pomorskim snagama. U tom cilju organizirao je izviđanja brodom *Stadium*, a kasnije, 17. 6., polovinom flote vršio je nasilno izviđanje u području Ancone.

Događanja pod Visom – opsada Visa 18. i 19. 7. 1866. godine

Talijanska flota u sastavu 11 oklopnjača (*Affondatore* se priključio 19. 7.), 7 drvenih fregata, 7 korveta i topovnjača, 5 izviđačkih i 3 transportna broda, ukupno 33 broda, isplovila je iz Ancone 16. 7. i stigla pred Vis 17. 7. 1866. godine.

Cilj joj je bio zauzeti otok Vis, pa ga je od 17. do 19. srpnja opsjedala i u više navrata pokušala je svojim snagama pomorskim desantom izvršiti invaziju na njega. Prethodno su Talijani planirali brodskim topništvom neutralizirati njegove obalne topničke utvrde.

Tijek događanja

Talijanski brod pod britanskom zastavom radi izviđanja 17. 7. uplovio je u višku luku. Zapovjednik austrijske flote, bazirane u Fažani (Pula), bio je obaviješten o *sumnjivom brodu* u viškoj luci.

Persano je često mijenjao planove invazije, pa je svojom neodlučnošću omogućio pravovremenu intervenciju austrijske flote.

Viška bitka - boj u Viškoj luci

Njegovi prvi planovi (18. 7.) bili su udariti na utvrde viške luke i na Komižu te uvalu Rukavac gdje je bilo predviđeno iskrcavanje pješaštva. Planirani napad započeo je tek u 10,30 sati. O događanju pod Visom telegrafski je s otoka Hvara obaviješteno austrijsko zapovjedništvo u Zadru.

Rezultati napada 18. 7.

Kontraadmiral Vacca prekinuo je napad na Komižu zbog procjene da su utvrde previsoko na brdu i da ih do noći neće moći osvojiti.

Viceadmiral Albini koji je predvodio napad na Rukavac, nakon što su obalne bitnice pogodile njegov brod, lakše ga oštetile uz dvojicu poginulih i nekoliko ranjenih, prekida napad i ostaje neaktivan. Persano je s glavninom snaga napao utvrde viške luke uplovivši u luku gdje je uza žestoke udarce obalnoga topništva nanosio obalnim bitnicama oštećenja i ljudske gubitke. Konačni uspjeh nije postigao pa povlači brodove i ljudstvo na odmor.

Navečer, 18. 7., ipak je poslao izvještaj u Anconu. Izvještaj je glasio: *Jadranski Gibraltar je savladan*.

Tijek događanja 19. 7.

Persano je 19. srpnja obnovio napad na utvrde viške luke, dio oklopnjača poslao je pod Komižu. Albini je trebao omogućiti iskrcavanje desantnog odreda od 2.200 ljudi u uvalu Rogač. Iskrcavanje nije izvršeno zbog procjene da je djelovanje branitelja još opasno. Provođenje odluke o iskrcavanju zapadnije, tj. dalje od utvrda, bilo je onemogućeno zbog juga i otpora obalnog pješaštva branitelja, pa Albini odustaje od desanta. Tako je protekao još jedan dan bez ostvarenih ciljeva.

U dvodnevnim borbama branitelji su imali 24 mrtva i 70 ranjenih te velika oštećenja na utvrdama.

Talijani su imali 16 mrtvih i 96 ranjenih, jednu oklopnjaču znatnije oštećenu i lakša oštećenja na više brodova.

Persano je navečer, 19. 7., na osnovi izvještaja donio konačni plan napada i invazije za 20. 7.

Noću 19./20. 7. iz Italije je stiglo pojačanje od još 500 vojnika.

Prema planu za 20. 7. glavnina flote trebala je ostati pod viškom lukom, dvije oklopnjače su upućene u Komižu, iskrcavanje je trebalo izvršiti u viškoj luci.

Tegetthoff pred Visom

Ujutro 20. 7. pred Visom se pojavioTegetthoff sa svojom flotom. Flotu je sačinjavalo 7 oklopnih brodova, 7 drvenih brodova, 9 topovnjača, 4 *raddampfera* (parni brodovi na kotače), ukupno 27 brodova. Njegov dolazak najavio je talijanski izviđački brod signalom: *Sumnjivi brodovi na vidiku NWN*.

Taktika u Viškoj bitki

Zapovjednik talijanske flote Persano bio je zagovornik **linijske taktike**, što je opravdano obzirom na prednosti u broju brodova, boljem topništvu i oklopu.

Zapovjednik austrijske flote Tegetthoff, energičan i s borbenim iskustvom, priželjkivao je borbu u metežu. Bila je to taktika udara kljunom, stara 2.300 godina. U tom smislu opremao je brodove i taktički je uvježbavao posadu.

Obzirom na odnos snaga, oba taktička postupka bila su prihvatljiva i opravdana.

Tijek pomorske bitke pod Visom 20. srpnja 1866. godine

Zapovjednici sukobljenih flota u cilju provođenja zamišljene taktike snaga odlučili su da najjače brodove stave u prvu borbenu liniju prema protivniku.

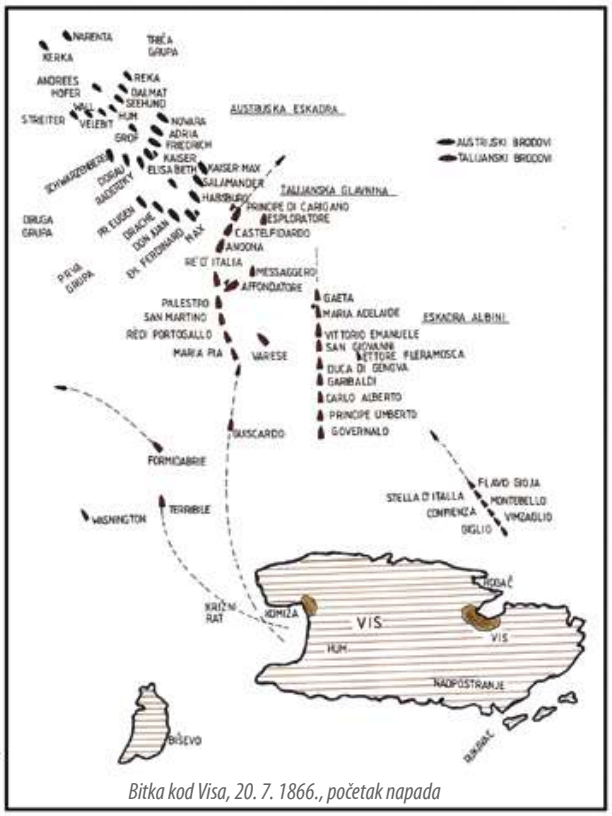
Tako su snage obiju flota bile poredane u tri eskadre (divizije). Prvu udarnu eskadru činili su oklopljeni brodovi koji su trebali primiti i uzvratiti najteži udar te zaštititi slabije drvene brodove.

Linijski borbeni poredak talijanskih brodova primijenio je vrstu grupnih kolona u kojoj su udarnu snagu predstavljali najnoviji oklopni brodovi određeni za prvi udar.

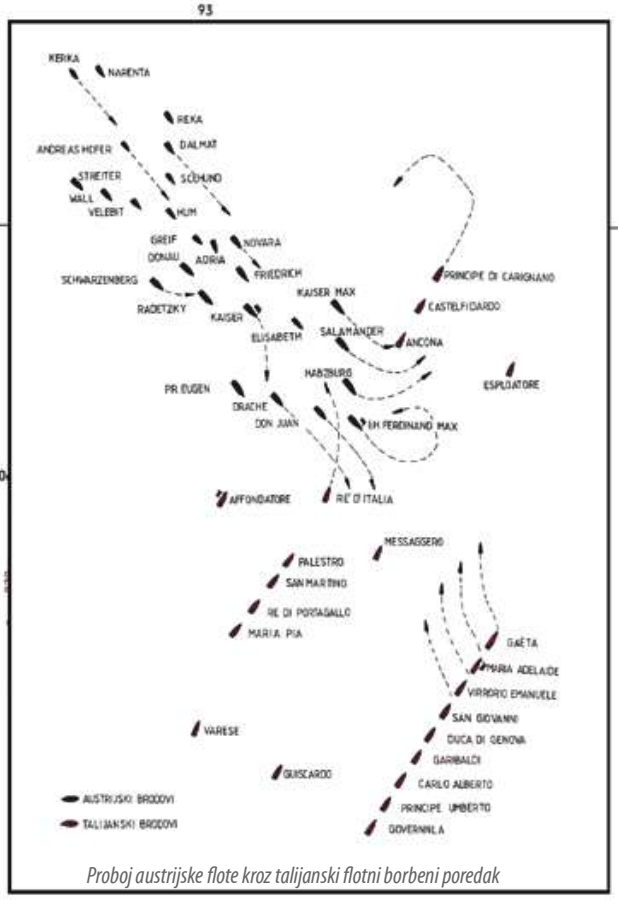
Austrijska strana primijenila je postroj kolone klinova. U tom postroju najnoviji oklopljeni brodovi također su bili u prvom klinu.

Akvatorij Viške bitke

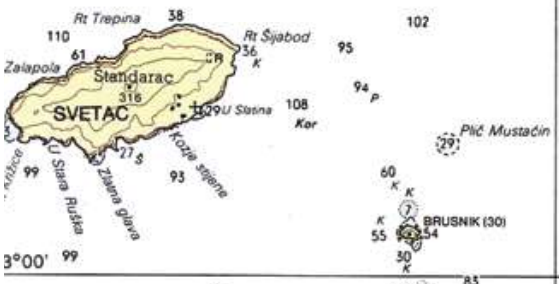
φ=43˚ 09′ N λ=016˚ 06′ E
φ=43˚ 09′ N λ=016˚ 10′ E
φ=43˚ 07′ N λ=016˚ 10′ E
φ=43˚ 07′ N λ=016˚ 06′ E

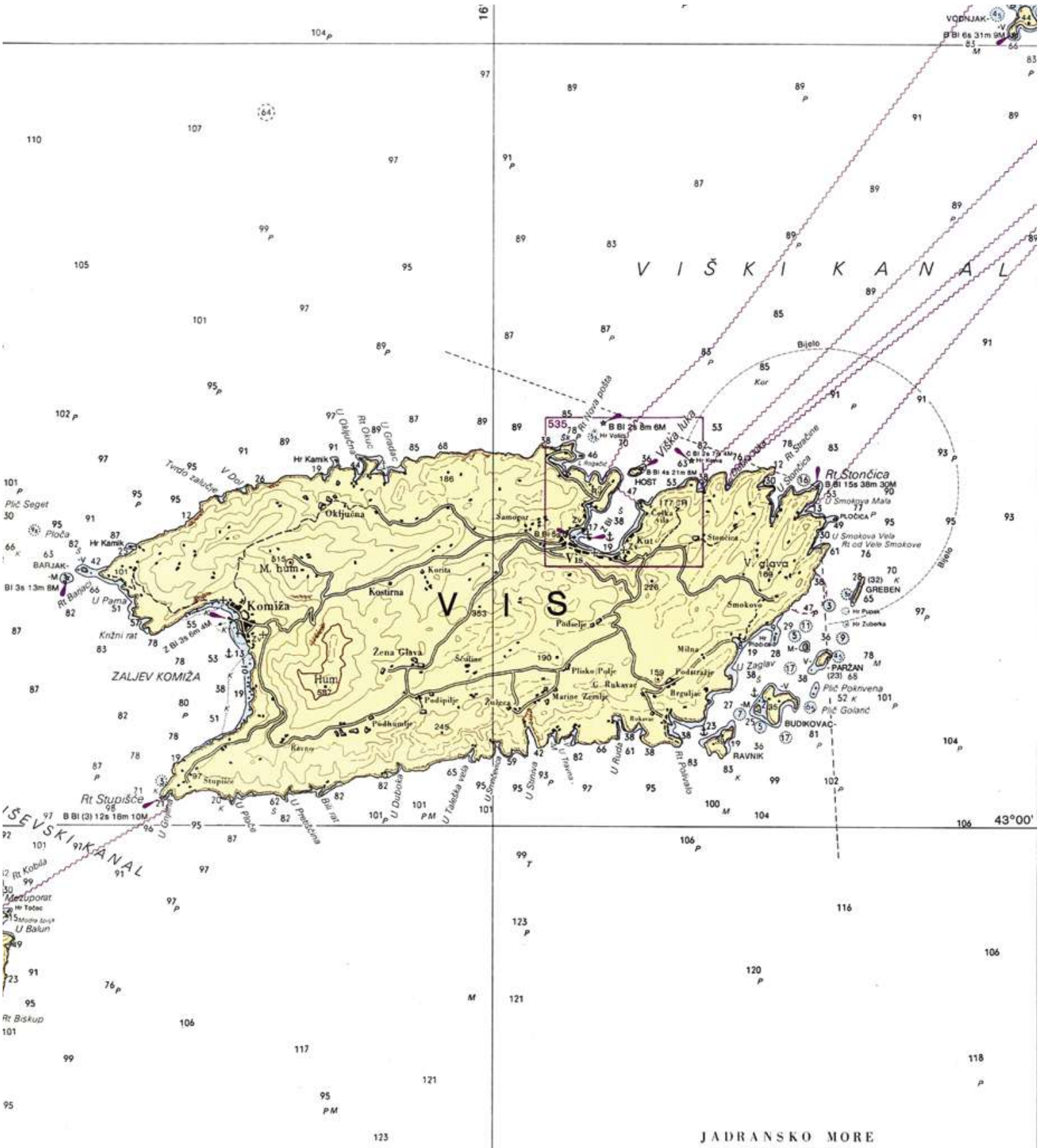
Bitka kod Visa, 20. 7. 1866., početak napada

Proboj austrijske flote kroz talijanski flotni borbeni poredak

JADRANSKO MORE

Mjerilo 1 : 100000

kab 10 5 0 1 2 M

metara 1000 0 2 4 km

Ekvidistancija 100 metara

Visine i dubine u metrima. Dubine se odnose na srednju razinu nižih niskih voda živih morskih mijena, a visine na srednju razinu mora.

OZICIJE DOBIVENE SATELITSKIM SUSTAVIMA

zicije dobivene satelitskim navigacijskim sustavima koje se odnose na WGS-84 treba ispraviti **0.01 minute južno** i **0.28 minute istočno** da bi se usuglasile s ovom kartom.

TELLITE - DERIVED POSITIONS

sitions obtained from satellite navigation systems are normally referred to WGS-84 datum; such sitions should be moved **0.01 minutes southward** and **0.28 minutes eastward** to agree with s chart.

A. Zieger, VIŠKI BOJ 1866., ulje na platnu, druga polovica XIX. st. (borba u metežu)

Faze boja u Viškoj bitki

U Viškoj bici uočljive su tri osnovne faze boja. Prva je približavanje brodova i traje od isplovljenja do kontakta s protivnikom. Njen osnovni cilj je obmanjivanje protivnika o osnovnoj nakani i smjeru kretanja što je podrazumijevalo osiguranje operativnoga smjera. U drugoj fazi naglašena je potreba protivničkih strana da prije početka borbenog djelovanja vlastite snage dovedu u povoljniji položaj u odnosu na protivnika, što je u Viškoj bitki bio uveliko određeno pravcima podilaženja.

Dodatno pogoršanje položaja talijanska flote bilo je promjena zapovjednog broda koja je obavljena na udaljenosti od svega oko 1.600 m od čelnog broda prvog klina protivničke flote. Zapovjednik Persano ovim je potezom narušio načelo neprekidnosti vođenja i zapovijedanja u borbenom djelovanju, a to je znatno utjecalo na ishod boja u cjelini. U trećoj fazi boja Tegetthoff je u potpunosti proveo načelo nametanja vlastitih oblika i načina vođenja borbenih djelovanja. Probojem kroz talijanski flotni borbeni poredak bitka se pretvorila u veći broj pojedinačnih bojeva čime je anulirana talijanska brojčana i materijalna prednost, osobito prednost talijanskog modernijeg topništva.

Austrijska flota ostvarila je načelo iznenađenja

Načelo iznenađenja kao ključno načelo u vođenju rata davno je naveo kineski strateg Sun Cu, i to je jedno od najstarijih načela ratne vještine. U Viškoj bitki ono je došlo do potpunog izražaja. Iznenađenje je bila i sama pojava austrijske flote kod Visa kao i primijenjena austrijska borbena taktika. Tegetthoff je sa sidrišta u Fažani isplovio 19. 7. ne sačekavši od nadređenih odobrenje za isplovljavanje. Njegovu odlučnost očitovala su u samom početku u zapovijedi koju je izdao, donjjevši odluku o akciji, a glasila je: *Sva sila put Visa*.

Iznenađanje za Persana je bilo potpuno jer kada je talijanski izvidnički brod signalizirao približavanje nepoznatih brodova Visu, talijanske snage bile su u tijeku desantiranja na otok Vis.

Sukladno *linijskoj taktici*, protubrodsko topničko djelovanje u Viškoj bitki trebalo se voditi u paralelnim pravcima, na prosječnoj udaljenosti od oko 1.000 metara. Međutim, na iznenađenje talijanske flote, boj se pretvorio u veći broj borbi pojedinačnih brodova i manjih skupina brodova, tj. u borbu u metežu koju je nametnuo zapovjednik austrijske flote Tegetthoff.

Granata iz Viškog boja 1866, prva generacija granata uopće

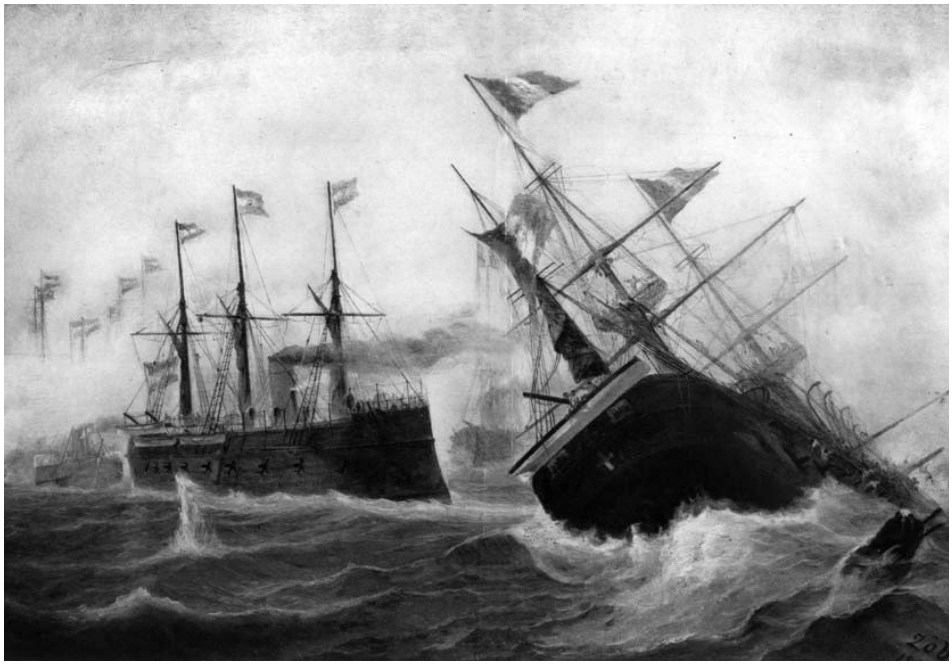
Načelo koncentracije snaga na odlučnom dijelu bojišnice

Tegetthoff je u kritičnoj fazi bitke ostvario materijalnu prednost svojih snaga u središtu, prikupivši 7 svojih oklopnjača, što je za ishod boja bilo od presudnog značaja. Odlučujući moment u tom dijelu bitke bio je kada se talijanska oklopnjača *Re di Italia* s oštećenim kormilom našla ispred austrijskog admiralskog broda *Erzherzog Ferdinand Maximilijan*. Tegetthoffov admiralski brod brzinom od 11,5 čvorova u 11,30 sati udario je u talijansku oklopnjaču probivši joj trup u dubini od oko 2 m. Talijanski brod potonuo je za manje od 3 minute.

Taktika udara kljunom

Povratak prastaroj taktici *udara kljunom* u Viškoj bitki imalo je zanemarivo značenje za razvoj pomorske ratne vještine u drugoj polovini 19. st. jer je upravo u tom periodu započeo *dvoboj* brodskog oklopa i topa U boju su talijanski brodovi izvršili 5, a austrijski 6 udara kljunom. Ova činjenica potvrđuje da ni jednoj od zaraćenih strana nije nedostajalo srčanosti u borbi. Austrijski brodovi su bili znatno uspješniji što je, uz srčanost, uvjetovala i temeljita obuka posada. Uspjeli su potopiti jedan brod *(Re di Italia)* i tri broda oštetiti. Kljunovim udarom Talijani nisu potopili niti oštetili nijedan brod (svih pet udara bilo je pod oštrim kutom). To govori o njihovoj neuvježbanosti za takvu vrstu napada.

U daljem nadmetanju oklopa i topništva konačno je pobijedilo topništvo te je od bitke kod Yalua 1894. godine taktika udara kljunom napuštena. Ova pomorska bitka u japansko-kineskom ratu (1894.-1895.) koja se odigrala na ušću rijeke Yalu na granici Kine

Bitka kod Visa, 20. 7. 1866., potonuće broda ***Re di Italia***

i Koreje, u kojoj je japanska flota porazila kinesku, pružila je mnoge pouke u taktičkom i tehničkom pogledu: borbeni postroj gipke brazde, važnost oklopa, usavršavanje streljiva.

Topništvo je krajem 19. i poč 20 st. preuzelo vodeću ulogu u protubrodskom djelovanju na moru.

Ishod bitke

Bitka se stišavala oko 12,15 sati, do 14,30 sati vodila se sporadična topovska borba s veće udaljenosti. Talijanska oklopnjača *Palestro* bila je zahvaćena požarom pa je eksplodirala oko 14,30 sati. S oklopnjače su spašena samo 23 člana posade.

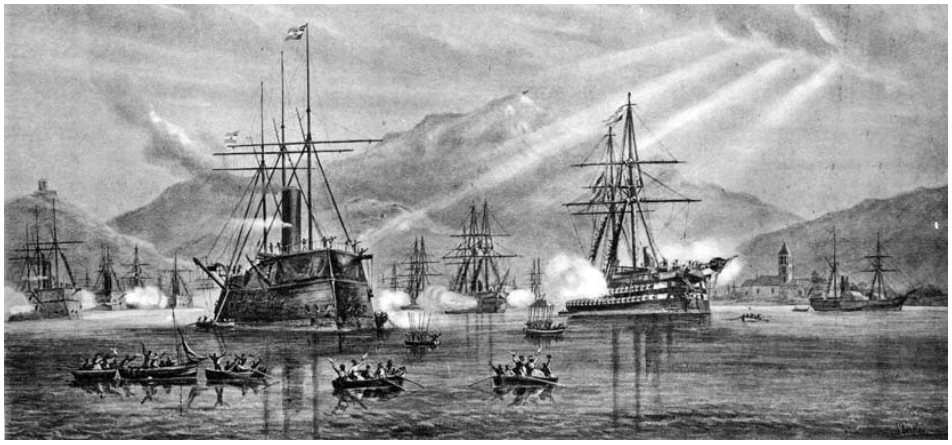
U popodnevnim satima ni jedna strana nije pokušavala obnoviti bitku, svatko iz svojih razloga.

Austrijski gubici: jedan teško oštećen drveni brod, poginulo je 35 mornara i dočasnika te tri časnika od kojih dvojica zapovjednika (ukupno 38 poginulih od kojih je prema Kuničiću bilo 20 Hrvata), teško ranjenih je bilo 52 mornara i dočasnika te 7 časnika od kojih jedan zapovjednik (ukupno 59), lakše ranjenih je bilo 70 mornara i dočasnika, 9 časnika od kojih jedan zapovjednik.

Talijanski gubici: potopljena je jedna oklopnjača, druga oklopnjača je potonula u eksploziji, poginulo je 605 mornara i dočasnika i 38 časnika (ukupno 643). Teško ranjenih je bilo 36.

Poginuli su pokopani na mjesnom groblju Prirovo u Visu gdje je 1867. godine podignut spomenik. Spomenik su u vrijeme kratke okupacije Visa nakon I. svjetskog rata (1918.-1920.) skinuli Talijani i prenijeli ga u Livorno.

Sadašnji spomenik kopija je prvog, a postavljen je 1998. godine. Postavilo ga je austrijsko društvo koje njeguje austrijske vojne tradicije.

Austrijska flota slavi pobjedu pod Visom

Tegetthoff je 20. srpnja uvečer u Beč poslao izvještaj. Javio je da se borio s 34 protivnička broda, od toga 12 oklopnjača, a potopio je jednu oklopnjaču, dok je druga potonula zbog eksplozije. *Kaiser* (austrijski veliki linijski brod) je u borbi bio teško oštećen. Poginula su dva zapovjednika. Zatim je nabrojao poginule i ranjene. Javio je da se talijanska flota povukla s Visa nakon prekinutog napada.

Tegetthoff je unaprijeđen u čin viceadmirala.

Persano – primjer pogrešnog zapovijedanja

Persanovoj pasivnosti pripisuju se ključni uzroci talijanskog poraza. On je svojom neaktivnošću, neodlučnošću i čestim mijenjanjem planova pri opsadi Visa dao vremena braniteljima i pružio mogućnost Tegetthoffu da razbije opsadu i pobjedi talijansku flotu u pomorskoj bitki. Persanovo zapovijedanje tijekom opsade Visa i tijekom pomorske bitke primjer je pogrešnog zapovijedanja. U sudskom postupku nakon bitke Persano je proglašen krivim, smijenjen je i kažnjen oduzimanjem čina. On je primjer kroz kojega se ocrtava odnos politike i rata, tj. odnos političkog i vojnog vodstva u ratu, političke podobnosti i stručnosti vojnog zapovjedništva.

Karakteristike Viške bitke

Viška bitka u povijesti pomorskih ratova zauzima istaknuto mjesto i proučavana je u svim pomorskim učilištima u svijetu. Glede važnosti Viške bitke, u razvoju pomorske ratne vještine, potrebno je istaknuti sljedeće: bila je to jedna od najvećih bitaka u pomorskoj ratnoj povijesti koja se odigrala u prijelazno doba s brodova na jedra na brodove na parni pogon, prva je bitka koja se poslije Trafalgarske (1805.) vodila na pučini, prva je bitka sastava oklopnih brodova u povijesti, ujedno je prva pomorska bitka u kojoj su uporabljeni topovi s olučenim (užlijebljenim) cijevima, bio je to dvoboj oklopa i topništva, posljednja je bitka u kojoj je prevladavala taktika borbe u metežu i primijenjena taktika udara kljunom broda. Poznati Tegetthoffov udarac kljunom broda u Viškoj bitki utjecao je u krtko u narednom periodu na borbenu taktiku u nekim mornaricama i doveo do gradnje posebnih brodova za udar kljunom; to je značilo i anakronu pojavu kad se uzme u obzir da je taktika udara kljunom jedna od najstarijih taktika u vođenju pomorske bitke.

U ovom pomorskom ratu Italije i Austrije borbena djelovanja svedena su isključivo na događanja pod Visom. Na pomorskim komunikacijama i na objema obalama zaraćenih zemalja mornarice nisu djelovale.

Hrvati u Viškoj bitki

Od ukupno 7.871 mornara u Viškoj bitki 1866. godine, njih oko 5.000 bili su Hrvati.

Zastupljenost Hrvata u dočasničkom i u časničkom kadru u Viškoj bitki je značajna. Dva časnika Hrvata bili su zapovjednici brodova. U činu kapetana bojnog broda Juraj Milošić, bi je zapovjednik fregate na vijak *Schwarzenberg* i veoma se istakao. Odlikovan je ordenom Leopolda s ratnom dekoracijom kao peti u rangu računajući od Tegetthoffa U prosincu 1971. godine u činu kontradmirala zamjenik je zapovjednika mornarice. Marko Eugen Florio u Viškoj bitki kao kapetan fregate bio je zapovjednik korvete na vijak *Erzherzog Friedrich*. Za pobjedu je odlikovna Viteškim križem Leopoldovog ordena te je promaknut u činu. Poslije tridesetogodišnjeg obnašanja raznih zapovjednih dužnosti umirovljen je u činu kontraadmirala. Milošić je poslije bitke promaknut u čin kontraadmirala. Spominju se i drugi časnici Hrvati sudionici bitke.

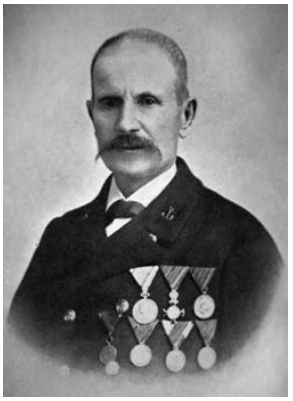
Zapovjednik Tegetthoff i zapovjednici brodova u Viškoj bitci među kojima su dvojica Hrvata

Osobit podvig učinio je dočasnik Nikola Karković s Hvara. Karković je unatoč jakoj puščanoj vatri, kada je Tegetthoffov zapovjedni brod *Erzherzog Ferdinand Maximilian* kljunom udario talijansku oklopnjaču *Palestro* takvom silinom da je sošnjak s krmenom zastavom s talijanskog broda pao na austrijski brod, ugrabio talijansku zastavu i privezao je na svoj brod. Bio je to vrijedan ratni trofej. Dijelovi zastave i danas se čuvaju kao uspomena na tu bitku i pobjedu te hrabrost hrvatskih mornara.

U hrvatskoj pomorskoj historiografiji i vojnopomorskoj tradiciji Viška je bitka ostavila neizbrisiv trag prvenstveno zbog toga što su mornari austrijske ratne mornarice bili uglavnom Hrvati. Vis je predstavljao vrlo važnu stratešku točku i često su ga nazivali vratima, ključem Jadrana. Talijanska vlast, tj. vlast Mletačke Republike u Istri i Dalmaciji koja je trajala preko 400 godina nije bila omiljena jer su negativne uspomene na tu vlast još uvijek bile žive u hrvatskom sjećanju. Hrvatski mornari, dočasnici i časnici u austrijskoj ratnoj mornarici, osjećali su zbog toga da se bore za obranu svoje zemlje i bili su maksimalno motivirani i odlučni u prihvaćanju borbe, što je uz sposobnost i energičnost zapovjedništva u svakom ratu presudno.

Odjek pobjede pod Visom u Hrvatskoj

Povijesni značaj pobjede u Viškoj bitki ponajprije je u obrani otoka Visa i sprečavanju talijanske dominacije na istočnom Jadranu, što je korespondiralo s povijesnim interesima hrvatskoga naroda. Italija je u ratu 1966. godine pobijeđena na kopnu i na moru ali je, kao rezultat cjelokupnog rata i poraza Austrije u talijansko-pruskom savezu, dobila venecijansku oblast. Italija je stoga ojačala na Jadranu, ali je pobjedom u Viškoj bitki i obranom otoka Visa osigurana njegova budućnost u sklopu Hrvatske. Osujećene su i dalje iredentističke težnje Italije prema bivšim mletačkim posjedima na istočnoj obali.

Nikola Karković, junak Viškog boja, koji je u jeku bitke ugrabio zastavu s talijanskog broda PALESTRO

Pobjeda pod Visom utjecala je na samo na vojne odnose snaga na Jadranu nego je postala vrlo značajna za narodni preporod u Dalmaciji. Uslijedila u vrijeme buđenja nacionalne svijesti, tj. u vrijeme narodnog preporoda u Dalmaciji, imala je u tom pogledu veliko značenje i utjecaj na pobjedu narodnjaka u Dalmatinskom saboru 1870. godine i izborima za gradsku upravu 1882. godine u Splitu. U borbi za hrvatski jezk u pomorstvu (upravi i školstvu) isticana je činjenica da se *jezik naroda koji je omogućio salvnu pobjedu pod Visom može rabiti u pomorskoj upravi*.

Hrvatska je obala ovom pobjedom bila sačuvana od talijanske invazije na području Dalmacije. Uspostavljanje talijanske vlasti još više bi otežalo položaj hrvatskoga naroda, jer bi se razbila njegova etnička i kulturna povezanost i otežala borba za integraciju hrvatskih zemalja ako bi se taj prostor našao razdijeljen u dvije države.

Hrvati su omogućili pobjedu austrijske flote pod Visom. U usmenom i pismenom predanju Hrvata i ova je bitka još jedna od stranica burne i surove borbe za *mare nostrum*, iako se ni tada hrvatski mornar nije borio pod svojom zastavom. Zato su i danas aktualni stihovi Petra Kunčića s naslovne stranice knjige *Viški boj*, objavljene 1892. godine u povodu 25. obljetnice tog boja, koji glase:

Dokle bude žarko sunce sjati,
i na svijetu teklo pametara,
Viški će se otok spominjati,
i junaštvo hrvatskog mornara.

Viška bitka bila je tema i motiv za inspiraciju kako pučkih pjesnika tako i poznatih hrvatskih književnika i većeg broja suvremenih slikara. Povodom 25. obljetnice Viškog boja splitski *Pučki list* donosi stihove:

Slava vama hrvatski junaci
Dalmatinci, braćo Istrijanci.
Vi pod Visom boriste se slavno
Prodičiste naše ime davno.
Neka živi hrvatska nam majka
Kada rađa takovih junaka.

Povodom proslave 25. obljetnice pobjede pod Visom stizale su poruke iz niza hrvatskih gradova primjerice iz Dubrovnika stiže poruka sa sadržajem *Slava junaštvu hrvatskih mornara. Slava Visu, iz Kotora Pridružuje se slavlju 25. godišnjice, kličući junacima viškim: Slava! Hrvatska dobrotska omladina*.

U hrvatskoj pomorskoj historiografiji i leksikografiji Viški boj je značajno zastupljen U nizu povijesnih i književnih djela, kao domoljubna pripovijest i povijesna istina, Viški boj je bio inspiracija umjetnicima, povjesnicima, slikarima, pripovjedačima i pjesnicima.

Hrvati u austrijskoj i austrougarskoj mornarici

Austrijska mornarica velikim je dijelom bila popunjena Hrvatima, koji su bili brojni u mornarskom, dočasničkom i časničkom kadru. Hrvatski pomorski kadar je bio veoma cijenjen. Cijenjeni i rado prihvaćeni hrvatski pomorci bili su i u francuskoj mornarici. U pismu iz 1797. godine jedan francuski ministar ih ističe kao najbolje mornare na svijetu. Kapetan Buratović koji se negdje u literaturi spominje kao Vicenc a negdje kao Nikola (rođen na otoku Braču ili Hvaru 1765.) sudjelovao je u bitki pod Visom 1811. godine na strani Francuza.

Pomorski časnici su krajem 18. i početkom 19. st. bez problema prelazili iz jedne mornarice u drugu, što je bila uobičajena praksa visokostručnog profesionalnog pomorskog kadra. Prilike na Jadranu u prvoj polovini 19. st. bile su specifične pa je dolazilo je do čestih promjena. Tako se nakon 1797. godine u austrijskoj mornarici našao veći broj časnika bivše Mletačke Republike među kojima je bilo Hrvata. Nakon što je Austrija izgubila Veneciju i istočnu obalu Jadrana 1805. godine, veći broj časnika jednostavno je ušao u sastav francuske mornarice. Nakon Bečkog kongresa 1814. godine Austrija ponovo dobiva izgubljene teritorije na Jadranu i francusku flotu Napoleonove Kraljevine Italije a s njom i njene časnike. U popisima hrvatskih časnika 1814. godine i pored njemačke i talijanske transkripcije imenā i prezimenā prepoznaju se hrvatska imena i prezimena. Tako je Vicenc ili Nikola Buratović (rođen na o. Braču 1765. godine), koji je karijeru započeo u venecijanskoj mornarici i služio u austrijskoj i francuskoj mornarici. Umro je u Veneciji 1847. godine kao kapetan bojnog broda austrijske mornarice. Imenovani Buratović bio je otac kontraadmirala austrijske RM Ivana Buratovića (rođen 1789. a umro 1849. godine). Zaslugama oca već je s tri godine bio registrirani pripadnik venecijanske mornarice. Njihove su sudbine u karijeri, glede služenja u mletačkoj, francuskoj i austrijskoj mornarici, bile vrlo slične.

Zastupljenost Hrvata u časničkom kadru vidljiv je iz popisa časničkog kadra ratne mornarice na početku 1848. godine. Tu su navedena imena časnika Hrvata koja su mahom iz onodobnih poznatih pomorskih hrvatskih obitelji: od četiri kapetana bojnog broda dva su imala hrvatsko prezime (Buratović i Marinović), od pet kapetana fregate dva su bili Hrvati (Bujaković i Maršić), među osam kapetana korvete su Balović i Nekić. Slično je stanje i kod nižih časnika.

Broj Hrvata časnika u austrijskoj mornarici osobito se povećao nakon ustanka u Veneciji 1848./49. godine. Tada su mnogi časnici austrijske RM mornarice pridošli s hrvatskih jedrenjaka duge plovidbe. Osnovicu i oslonac austrijske RM u drugoj polovini 19. st. činilo je hrvatsko brodarstvo te hrvatski pomorski kadrovi. Neki od tih časnika, među kojima je bilo čak 20 admirala, dostigli su najviše dužnosti u austrijskoj mornarici, primjerice kontraadmiral Ivan Buratović koji je u 1849. godini bio zamjenik zapovjednika austrijske RM, čiji životopis kratko navodimo u dijelu teksta koji slijedi.

Ivan Buratović je nakon završene mornaričke škole u ožujku 1805. godine postao mornarički kadet. Kada je Austrija izgubila Veneciju 1805. godine stupio je u talijansku službu i bio zapovjednik nekoliko manjih plovila, koji su bili tzv. talijanska mornarica u sklopu francuske ratne mornarice na Jadranu. U austrijsku RM ponovo je ušao 1814. godine. Kao zapovjednik korvete *Adria* u činu poručnika bojnog broda sudjelovao je 1829. godine u ekspediciji protiv Maroka, gdje je za hrabro držanje dobio pohvalu. Nakon promaknuća u čin kapetana korvete imenovan je za zapovjednika admiralskog broda, fregate *Venere* u eskadri na Levantu. U lipnju 1838. godine zajedno s ocem primljen je u austrijsko plemstvo s naslovom *von Flaggentreu*. Kao kapetan fregate 1840. godi-

N. 24021
5547

AVVISO.

L'i. r. marina di guerra austriaca nel desiderio di prendere al proprio servizio dei marinari dalmati ha trovato di aprire all'effetto, mediante quest'i. r. governo, un arruolamento volontario.

Essendo onorevole il servire *S. M. l' Imperatore*, e lo stàto, perciò si previene, che nel mentre si attende un corrispondente volontario concorso, non verranno per altro accettati che uomini di probità, e di buona condotta, fedeli al Sovrano, ed inoltre forniti di sana e robusta complessione, e chiunque invece fosse stato sottoposto ad una pena, sia per delitto, o per grave trasgressione di polizia, non potrà venir ammesso.

Condizioni d' accettazione.

Ognuno che vorrà ingaggiarsi dovrà produrre la fede di battesimo, ed un certificato di buon comportamento da parte della sua comune, e delle persone al cui servizio fosse stato ultimamente impiegato.

Non verranno accettati se non individui dai 17 ai 30 anni d'età, i quali siano perfettamente abili e sani, locchè dovrà essere comprovato da apposita visita medica.

Si arruoleranno marinai della 2.a e 3.a classe.

In qualità di marinai di 2.a classe verranno accettati quegl'individui, che hanno intrapresi viaggi su bastimenti grandi, e che conoscano bene la guarnitura e la manovra, indi quelli, che hanno servito sui bastimenti al grande cabottaggio.

Come marinai di 3 classe poi i pescatori, e gli abitanti delle coste assuefatti al mare.

Tempo del servizio e soldo dell' ingaggio.

L' arruolamento si effettuerà per anni 8, verso 16 o 20 fiorini d'ingaggio.

Di quest'importo il marinaio di seconda riceve fior. 20, quello della terza classe fior. 16, in moneta sonante, subito dopo prestato il giuramento di servizio.

Competenze durante il tempo di servizio.

Le competenze dei marinai al servigio sono,

Per il marinaio di 2.a classe fior. otto al mese, e per il marinaio di 3.a classe fior. sei.

Quando sono imbarcati ognuno gode oltre la paga suddetta la panatica di sistema.

Riceverà ognuno sempre la completa montura.

Quelli che si renderanno meritevoli saranno avanzati da gradi inferiori a gradi superiori.

Azioni di valore saranno ricompensate con medaglie d'oro e d'argento, e con aumenti corrispondenti.

Siffatte condizioni favorevoli e lusinghiere ritiensi serviranno d'impulso, e di eccitamento a molti dalmati per prendere servizio nell'i. r. marina di guerra.

Zara 20 dicembre 1849.

L'i. r. Amministratore Presidenziale

GHETALDI.

OGLAS.

C. K. Vojeno Austriansko Mornarstvo želeći primiti u svoju službu mornarah Dalmatinskih, pozivlje kroz ovu C. K. Vladu one, koji bi se sami od svoje volje u nju upisati htili.

Budući da je časti dostojan oni koi služi N. V. CESARA i Državje, za to dok čeka se da se podosta ljudih za tu službu prijavi, naviščuje se, da samo biti će u nju primljeni ljudi pošteni, dobroga vladanja, virni Cesaru, i tilom zdravi i jaki, i da neće se primiti nijedan od onizih, koji su bili sa krivine, ili teškoga pristupljenja pedipsani.

Ugovori primljenja.

Koigod bi se htio upisati, triba da pokaže svidočbu (viru) keršćenja, i svidočbu poštenoga vladanja, potverdjenu od njegove Vlasti obcinske, ili od osobah u kojih je najposli služio.

Biti će samo primljeni oni, koji su u dobi od 17 do 30 godinah, i jesu podpuno zdravi i spodobni, koje biti će potverdjeno od likarah za to odredjenih.

Zapisanje je u mornare od 2. i 3. reda.

U 2. red mornarah biti će primljeni oni, koji su putovali na velikim brodovim, i koji dobro poznaju vojeno vižbanje i što u brodu služi, za tim i oni, koji su po medjuzemnom moru brodili.

U 3. red mornarah biti će primljeni, ribari i primorci na more priviknuti.

Trajanje službe i plaća pri upisanju u mornare.

Služba 8 godinah traje, a kad se ko upiše dobije 16, ili 20 fiorinah.

Koi se upiše u mornare drugoga reda dobije 20 fiorinah, a u one trećega reda dobije 16 fior. u tverdoj jaspri, a to odmah kako se je zakleo.

Plaća za trajanja službe.

Plaća mornarah u službi jest:

Za mornara od 2. reda osam fior. na misec, a za mornara od 3. reda šest fiorinah.

Kad su ukercani svaki uz rečenu plaću i kruh dobiva.

Svaki će svagda dobiti i pristojnu odiću.

Od niže službe na višju biti će uzviseni oni, koji bi zaslužili.

Junaštvo biti će nadoknadjeno zlatnim i srebernim medaljama, i drugim pridatcima.

Derži se, da na ovako blage i ugodne ugovore mnogi Dalmatinci rado će se prijaviti za upisati se u C. K. Vojeno Mornarstvo.

U Zadru na 20 prosinca 1849

C. K. Odpravitelj Predsidnicki

GHETALDI.

Oglas o novačenju mornara u ajustrijsku mornaricu, Zadar, 20. prosinca 1849. godine

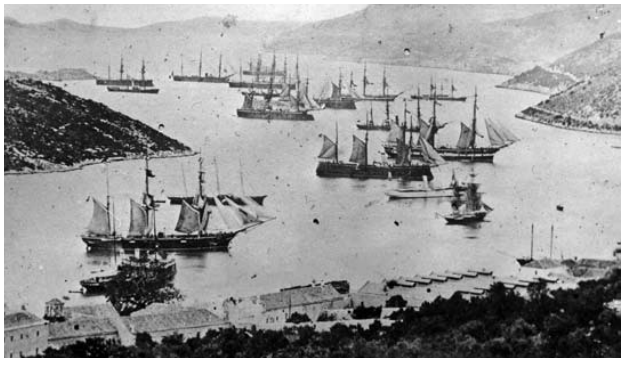
kbb Ivan Vitez Marinović

Admiral Aleksandar Bujaković

ne zapovijedao je fregatom *Medeja* u sastavu eskadre na Levantu koja je štitila austrijske trgovačke brodove na putu za Levant. Zapovijedajući *Medejom* sudjelovao je u austrijsko-englesko-turskom pohodu protiv pobunjenog sultanova vazala vicekralja Egipta generala Mehmed Alija. Za zasluge u tom pohodu, tj. borbe kod mjesta Akko (Acre) odlikovan je austrijskim carskim Ordenom željezne krune 3. stupnja (viteškim križem na vrpci). U revoluciji 1848. godine Buratović je kapetan bojnog broda i zapovijeda eskadrom sa sjedištem u Puli. Na zapovjednom brodu Buratovićeve eskadre, *Belloni*, nalazio se i Georg (Juraj) Milošić, kasnije istaknuti časnik austrijske RM hrvatskoga podrijetla. U burnim revolucionarnim danima od 162 broda austrijske flote ustanicima se pridružilo njih 113. Austriji je ostalo vjerno oko 70 časnika i oko 700 mornara od prvobitnih 5.000 pripadnika. Carstvu su ostali vjerni brodovi kojima je zapovijedao Buratović te brodovi u Zadru pod zapovijedanjem kapetana bojnog broda Bordinija. Buratović je za zasluge u događajima 1848. godine već u travnju odlikovan carskim odličjem – Ordenom Leopolda te u kolovozu unaprijeđen u čin kontraadmirala. Početkom travnja 1949. godine imenovan je za lučkog admirala u Trstu i za pobočnika (adlatusa) novog zapovjednika austrijske mornarice, iskusnog danskog viceadmirala Hansa Bircha Dahlerupa. U lipnju 1849. godine postao je i zapovjednik mornaričkog pješaštva. Obolio je od kolere i umro krajem kolovoza 1849. godine u Veneciji, nedugo nakon što je Austrija, nakon revolucionarnih previranja, ponovo uspostavila svoju vlast nad Venecijom.

Kapetan bojnog broda **Ivan vitez Marinović** (rođen u Veneciji 1793., tragično preminuo početkom pobune u Veneciji 23. ožujka 1848. godine) imao je bogatu časničku karijeru. Završio je Mornarički koledž u Veneciji, služio je kao zastavnik, potom poručnik fregate i bojnog broda. Kao kapetan korvete 1839. godine pratio je nadvojvodu Friedricha Ferdinanda Leopolda na putu u Grčku a 1842. godine i na putu u Englesku. Nadvojvoda F. F. Leopold je 1844. godine postao zapovjednik austrijske mornarice. Marinović je 1840. godine sudjelovao u spomenutoj austro-englesko-turskoj intervenciji protiv Mehmed Alija odnosno u zauzimanju Saide (bivši grad Sidon), gdje se flota europskih sila sukobila sa snagama Mehmed Alija, zatim u borbama kod grada Akkoa (Acre) gdje je engleska flota zauzela grad. Nakon smrti nadvojvode F. F. Leopolda godine 1847., kada je mjesto zapovjednika mornarice bilo upražnjeno do izbora novog zapovjednika, Marinović je u činu kapetana bojnog broda preuzeo vođenje mornaričkih poslova. Nakon toga od prosinca 1847. godine postaje zapovjednik arsenala u Veneciji. Arsenal u Veneciji predstavljao je najvažniju mornaričku ustanovu Austrije. Početkom 1848. godine odlikovan je austrijskim carskim Ordenom željezne krune 3. stupnja. Na početku pobune u Veneciji, 23. ožujka 1848. godine, u neredima nakon zauzimanja arsenala od strane ustanika, na smrt su ga pretukli njegovi dojučerašnji podređeni.

Ratni brodovi u gruškoj luci nakon Berlinskog kongresa (1878.), 1880., Dubrovački muzeji, Pomorski muzej

Aleksandar barun Bujaković

Poznato je da je na čelu austrijske RM u pravilu bio jedan od austrijskih nadvojvoda. Njegov zamjenik je bio stvarni operativni zapovjednik ratne mornarice. U razdoblju od 1852. do 1856. godine zamjenik zapovjednika austrijske RM bio je Hrvat, admiral Aleksandar Bujaković. Mnogo je Hrvata bilo na zapovjednim mjestima, tj. zapovjednika bojnog broda, fregata, ratnih luka i sl. Hrvati kao mornari brzo su prihvaćali tehničke inovacije u brodogradnji i pomorstvu te su se i u tehničkoj evoluciji austrijske flote zadržali u znatnom broju kao temeljna sastavnica momčadi na palubi, kotlovima, topništvu a kasnije i na minama i torpedima.

Osobito istaknuto mjesto među zalužnim hrvatima u austrijskoj mornarici zauzima ranije spomenuti **Juraj-Đuro Milošić** (1819.-1890.) koji je kao kapetan bojnog broda zapovijedao brodom u Viškoj bici, kasnije je postao zapovjednik eskadre s čimom kontradmirala. Krajem 1871. postao je zamjenik zapovjednika RM na kojoj dužnosti je ostao do umirovljenja krajem 1883. godine.

Admiral Juraj-Đuro Milošić

Jezik u austrijskoj mornarici

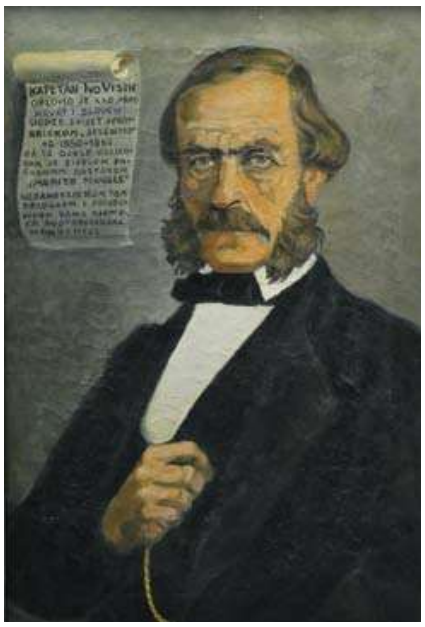
Hrvatski zapovjednici su do 1850. godine zapovijedali na svom materinjem jeziku. Tek nakon 1850. godine zapovjedni jezik postaje njemački, zapravo posebni palubni jezik, *lingua di bordo*, koji je bio mješavina njemačkoga, hrvatskoga i talijanskoga jezika.

Jedan tadašnji suvremenik zapisao je o jeziku u austrijskoj mornarici sljedeće: *Zapovijedanje na brodovima austrijske flote za lijepa vremena bilo je na njemačkom a za uzburkana mora na talijanskom, dočim se za nevere i olujnog vremena čuo samo hrvatski jezik.*

Hrvatski se jezik učio tijekom sve četiri godine školovanja u Pomorskoj vojnoj akademiji.

Pomorci Hrvati proslavili su Austriju u pomorskom svijetu

Pomorci Hrvati proslavili su Austriju u pomorskom svijetu i znamenitim pomorskim podvizima za koje im je izuzetna priznanja davao i car Franjo Josip I. On je 1850. godine uspostavio dvije počasne zastave za trgovačku mornaricu – bijelu i crvenu. **Bijela se počasna zastava** (*Merito Navale*) dodjeljivala pomorskim kapetanima kao priznanje za civilnu službu Carstvu. U prvom redu to je obuhvaćalo otvaranje novih trgovačkih putova kapetanovim putovanjem, ili njegovom pomorskom znanstvenom doprinosu, ili za značajno unapređenje austrijske navigacijske i pomorske trgovine općenito, ili za drugi značajni pothvat u upravljanju brodom. Jedina bijela počasna zastava dodijeljena je 31. lipnja 1860. godine kapetanu Ivanu Visinu (odnosno Ivo Visin ili Johann Visin), Hrvatu rođenom u Prčanju u Boki kotorskoj, danas u Crnoj Gori, za njegovo putovanje oko svijeta. Visin je jedrenjakom *Splendido* od 1852. do 1859. godine oplovio svijet.

Kapetan Ivo Visin, 1806. -1869., prvi Hrvat koji je svojim brikom Splendido oplovio svijet

Na put oko svijeta krenuo je 11. veljače 1852. godine iz Antwerpena te je nakon sedam i pol godina uplovio u Trst 11. veljače 1859. godine. Bio je to prvi austrijski i šesti trgovački brod na svijetu koji je to uspio. Prvi put na tom su putovanju uspostavljene austrijske trgovačke veze s mnogim dalekim zemljama.

Zastava se čuva u župnoj crkvi u Prčanju, zajedno sa svečanom poveljom kojom se poziva kapetana Visina na dodjelu priznanja.

Počasna bijela zastava MERITO NAVALE dodijeljena kap. Ivu Visinu 1860. od strane cara Franje Josipa I.

Model fregate Novara koja je od 1857. do 1859. godine oplovila svijet

Put oko svijeta austrijske ratne fregate *Novara* 1857.-1859. godine

Svrha putovanja bila su znanstvena istraživanja, putovanje je trajalo 849 dana i za to vrijeme fregata je prešla 51.686 nautičkih milja.

Među 345 članova posade na fregati je bilo oko 220 mornara i časnika s hrvatske obale Jadrana.

U Hrvatskom pomorskom muzeju u Splitu čuvaju se četiri knjige (dnevnici) koje je vodio zapovjednik ekspedicije **Novara** kapetan fregate Bernhard von Wüllerstorf-Urbair kao i spomen- medalja Novara koju su sudionici ekspedicije dobili nakon povratka.

Crvena počasna zastava uspostavljena je kao priznanje za zasluge pomorskih kapetana koji su pokazali izuzetnu hrabrost u obrani od neprijateljskih ili gusarskih napada. I ova zastava dodijeljena je samo jednom, i ovaj put hrvatskom pomorcu. Kapetan Antun Celestin Ivančić (Antonio Cölestin Ivancich), rođen u Malom Lošinju, dobio je zastavu 1859. godine. On je isplovio iz Cardiffa u Engleskoj prema Rijeci; ploveći u blizini Dugog otoka, ne znajući da su u međuvremenu Francuska i Austrija zaratile, bio je iznenađen kad su ga zarobila tri francuska broda. Zarobljeni brod upućen je prema Francuskoj u Toulon na sud. Tijekom prolaska pored Lastova, iskoristivši priliku za nevremena, uspio je razoružati francuske vojnike u pratnji na brodu i doplovio je do austrijske luke u Dubrovniku. Sudbina zastave kasnije nije poznata, ali se u Rijeci u muzeju čuva svečana povelja (pozivnica) za dodjelu zastave.

Jedna od četiri knjige brodskog dnevnika fregate Novara (desno)

Spomen medalja fregate Novara

Marko Florio

Doprinos Hrvata u pobjedi austrijske flote u Viškoj bitki 1866. godine bio je velik. Kako je prethodno navedeno, od ukupno 7.871 mornara bilo je oko 5.000 Hrvata. Visoki časnici Hrvati bili su i zapovjednici fregata u Viškoj bitki. Jedan od njih, Milošić, kasnije je bio zapovjednik eskadre u činu kontraadmirala, a od 1871. do 1883. godine zamjenik zapovjednika RM-a. Marko Florio kasnije je također promaknut u čin kontraadmirala.

Prema podacima iz 1869. godine, kada je potonula fregata *Radetzky*, navedena su imena članova posade od kojih su 94% mornara i palubnih dočasnika bili Hrvati. Hrvati su bili najbrojniji i u drugim službama vezanim za pomorstvo. Činili su oko 77% pomorskog pješaštva i 54% brodskih obrtnika.

Sudjelovanje hrvatskih mornara u ekspediciji na Arktik 1872.-1874. godine

Svrha ekspedicije bila je afirmacija Austro-Ugarske Monarhije, znanstveno istraživanje nepoznatih krajeva Arktika, a time i upoznavanje novih teritorija u interesu Monarhije. Trebalo je istražiti sjeveroistočni prolaz između Nove Zemlje i Spitzbergena sve do

Karskog mora. Na putovanje su krenuli brodom *Admiral Tegetthoff* na kojemu su od 24 člana posade trinaestorica bili pomorci iz Hrvatskoga primorja i Dalmacije. Posada je 30. kolovoza 1873. godine opazila kopno koje su nazvali Zemljom Franje Josipa.

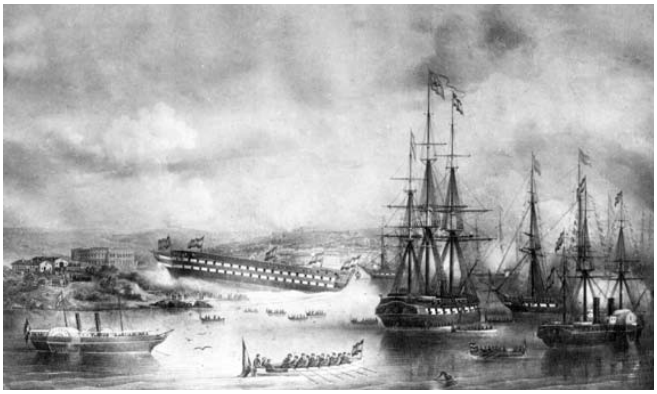
Posada parobroda Wilhelm von Tegetthoff L. Brade Bremerhaven, 1872.

Hrvatski pomorski kadar u austrijskoj mornarici na prijelazu u 20. stoljeće

Hrvatski pomorski kadar održao je svoj položaj u austrijskoj mornarici i kada je ona na prijelazu u 20. stoljeće i u razdoblju pred Prvi svjetski rat spadala u red jakih pomorskih sila. Hrvatski pomorci drže i dalje apsolutnu većinu svih brodskih postava. Porinuće broda u Puli, 1858. godine.jpg Potvrdu ove činjenice svjedoči popis posada austrougarskih brodova te posada opisanih ekspedicija kao i popisi posada u havarijama stradalih bodova austrougarske mornarice.

Linijski brod Kaiser 1858.

Odore austrougarske mornarice (lijevo)

Ratna mornarica Austro-Ugarske Monarhije u razdoblju pred i u vrijeme Prvog svjetskog rata bila je respektabilna vojna sila u kojoj su Hrvati činili njenu okosnicu. Najviši čin i položaj u Prvom svjetskom ratu postigao je Maksimilijan Njegovan. U izgradnji brodoiva austrougarske flote sve veće značenje doivaju brodogradilišta na hvatskoj obali.

Napomena: Popis admirala početkom 20. st., rođenih na području Hrvatske, koji su vjerojatno hrvatskoga podrijetla, dat je u prilogu na kraju knjige.

Austrougarska ratna flota u tivatskom zaljevu neposredno nakon osnivanje Pomorskog arsenala 1900. (lijevo)

Prvi svjetski rat na Jadranu

Hrvatska 1881. - 1918.

Pomorske ratne operacije na Jadranu u vrijeme Prvog svjetskog rata možemo razmatrati u sklopu pomorskih operacija na Sredozemnom moru. Njemačka sredozemna flota početkom Prvog svjetskog rata trebala se pridružiti austrougarskoj i talijanskoj floti.

Međutim, kako je Italija 1914. godine ostala neutralna u razvoju događaja, rat je kako na Sredozemnom moru tako i na Jadranu imao drugi slijed. Austrougarska flota je ostala na Jadranu s prvenstvenom zadaćom obrane njegova istočnoga dijela.

Početkom kolovoza 1914. godine zapovjedništvo britanske i francuske flote dogovorilo se o zadacima i zapovijedanju. Prema tome dogovoru francuska je flota trebala blokirati austrougarsku flotu u Jadranskom moru i štititi svoj i britanski pomorski promet na Sredozemlju. U skladu ovih britansko-francuskih dogovora, francuska je flota sredinom kolovoza 1914. godine uplovila u Jadransko more i našla se u vodama između Bara i Boke kotorske. Flotu je sačinjavalo 12 bojnih brodova, 8 oklopnih krstaša i veći broj krstarica i razarača, a austrougarska flota u Jadranu je blokirana. Pomorske snage Austro-Ugarske, koje su bile stacionirane u južnom dijelu Jadrana u Boki, početkom rata sastojale su se od 3 oklopnjače starijeg tipa, 4 krstarice (također starije), 4 razarača, 9 torpiljarki, jednog matičnog broda za torpiljarke, jedne stare oklopnjače i nekoliko hidroaviona. Zadatak ovih snaga bio je prvenstveno obrana vlastitih pomorskih granica. Prva borbena djelovanja na Jadranu u Prvom svjetskom ratu poduzele su austrougarske krstarice *Zenta* i *Sigetvar*, ispalivši plotune na radijsku postaju na rtu Volovica kod Bara. Budući da je Crna Gora sa Srbijom zaratila protiv Austro-Ugarske Monarhije, austrougarska mornarica je izvršila blokadu crnogorske obale. Pojavom francuske flote u Jadranu 16. kolovoza u blokadnoj zoni ispred Bara nalazila se austrougarska krstarica *Zenta* i razarač *Ulan*. Pokušaji da izbjegne napad francuske flote za krstaricu *Zentu* nisu bili uspješni te je ona potopljena. S krstarice se spasilo 139 mornara, što je bila polovina njene posade. Razarač *Ulan*, progonjen od francuskih brodova, uspio je umaći i skloniti se u Boku. Nakon toga se saveznička flota povlači iz Jadrana, blokirajući ulaz u Jadran u Otrantskim vratima na liniji Jonskih otoka i rta Santa Marija di Leuka.

Blokada Jadranskog mora

Francuska flota, koja je provodila blokadu Jadrana, imala je niz problema koji su proizlazili prvenstveno iz poteškoća njene opskrbe, jer u tom dijelu nije imala odgovarajuću pomorsku bazu. Blokadu su provodili oklopni krstaši i razarači koji su se opskrbljivali na otvorenom moru. Podmornice koje su bile aktivirane u blokadi ubrzo su bile povučene

zbog malog radijusa kretanja. Zapovjednik francuske flote u Sredozemnom moru bio je admiral Auguste Boue de Lapeyrer. On je povremeno s glavninom flote uplovljavao u južni Jadran, osiguravajući transporte koji su opskrbljivali Crnu Goru. Istodobno je imao cilj izazvati austrougarsku flotu na odlučujuću bitku. Međutim, Austrijanci se nisu osjećali ugroženi, a njihova prevlast na Jadranu nije bila ozbiljnije ugrožena, pa nisu prihvaćali te izazove. Planovi Francuza da uz pomoć crnogorskih pješačkih snaga zauzmu Boku kotorsku nisu realizirani, iako su bile poduzete konkretne akcije. Francusko-crnogorski pokušaj zauzimanja Boke početkom studenoga završio je neuspjehom jer su se napadači morali povući.

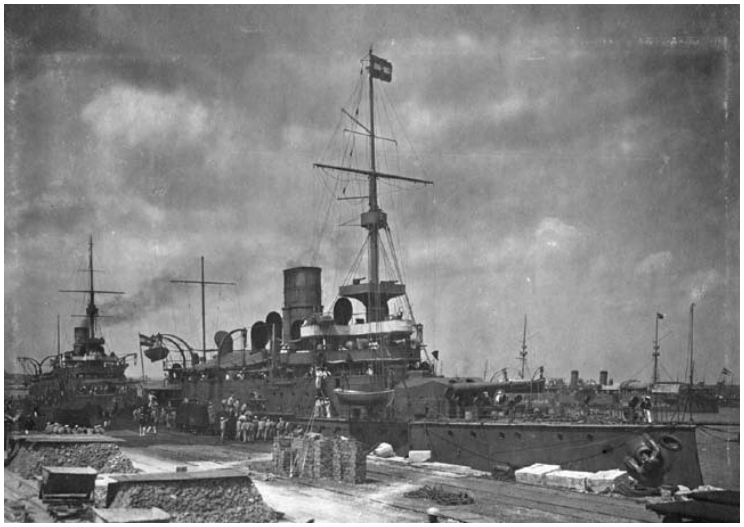
Prepad na glavnu bazu austrougarske flote u Puli

Francuzi su u prosincu 1914. godine pokušali izvršiti podmornički prepad na glavnu bazu austrougarske flote u Puli. Oklopnim krstašom doteglili su podmornicu *Curie* do Palagruže odakle je ona samostalno nastavila put prema Puli. Prepad nije uspio jer je podmornica na ulazu u pulsku luku 20. prosinca zapela u zaštitnu željeznu podvodnu mrežu i ostala je zarobljena. Podmornica je kasnie uvrštena u austrougarsku flotu pod imenom U 14.

Na osnovi obavještajnih podataka pronađenih kod zapovjednika zarobljene francuske podmornice, Austrijanci su poslali svoju podmornicu *U-12* u južni Jadran da napadne francusku flotu ako ona tamo uplovi radi podrške francuskom krstašu, koji je trebao sačekati podmornicu upućenu u napad na pulsku luku. Podmornica *U-12* sukobila se s

Mul za ugljen, Pula (lijevo)

Ispraćaj podmornice u RL Pula

francuskom flotom kada su francuski brodovi 21. prosinca pratili konvoj za Crnu Goru te uplovili u Jadran. Zapovjedni brod francuske flote (*Jean Bart*) tada je pogođen torpedom i teže je oštećen. Ovaj događaj natjerao je Francuze da budu oprezniji, pa je to njihovo deseto po redu uplovljavanje u Jadran s glavninom flote ujedno bilo i posljednje.

Promjena taktike blokade Jadrana

Francuzi su 1915. godine promijenili taktiku blokade Jadrana. U Navarinski zaljev, u kojem je flota vršila popunu gorivom, prebazirane su i francuske podmornice koje su u

blokadi Jadrana uzimale sve više udjela. Svakih pet dana tegljene su do otoka Otonija odakle su samostalno plovile do Bara i Boke kotorske, kasnije i do Visa, ostajući u zoni djelovanja po dva dana.

Austro-Ugarska je 1915. godine imala 10 podmornica a još dvije su bile u završnoj fazi izgradnje. One su postupno svoju aktivnost prenijele u zonu Otrantskih vrata. Francuska flota je pod pritiskom austrijskih podmornica 1915. godine blokadu Jadrana ponovo povukla južnije ispred Otranta. Ovakav potez Francuza bio je nužan, osobito nakon što je njihovog oklopnog krstaša (*Leon Gambetta*) 27. travnja 1915. godine potopila austrijska podmornica U 5. Glavne opskrbne baze francuske flote postale su Malta i kasnije Bizerta. Savezništvo materijalna opskrba Crne Gore vršena je preko Bara. Teretne brodove osiguravale su lake krstarice, razarači i minolovci.

Odnos pomorskih snaga Italije i Austro-Ugarske u svibnju 1915. g.

	Bojni brodovi drednoti	Bojni brodovi predrednoti	Oklopni krstaši	Krstarice	Razarači	Torpiljarke	Podmornice
Italija	4	9	10	8	33	69	20
Austro-Ugarska	4	12	3	8	19	56	6

Jadransko more 1915. godine strateški pada u drugi plan

Općenito je stanje na svjetskim kopnenim i pomorskim bojištima u nastavku rata 1915. i 1916. godine izmijenjeno ulaskom novih zemalja u rat na stranu Antante (Italija, Grčka, Rumunjska) i stvaranjem jedinstvenog savezničkog bojišta na Balkanu. Prioritet na Mediteranu dobiva savezнički napad na Dardanele. Uspjehom ove operacije omogućila bi se učinkovita obrana Egipta, rasteretilo rusko bojište na Kavkazu, deblokirala velika trgovačka flota zatočena u Crnom moru te diktirali uvjeti predaje Turske. Dardanelska vojna operacija savezničke flote poduzeta od 19. veljače do 18. ožujka 1915. godine bila je neuspješna. Pokazalo se da sama flota bez pješaštva nije u stanju forsirati Dardanelski tjesnac. Ovi događaji i kasnije operacije savezničkog desanta na Galipolje, koji je također završio neuspješno za Antantu, uvjetovali su da Jadransko more strateški bude u drugom planu. Nakon ulaska Italije u rat na strani Antante na Jadranskom moru je formirana saveznička flota. U sastav te flote pored talijanskih brodova ušla su 4 bojna broda i 4 krstarice iz sastava savezničkih snaga angažiranih u dardanelskim vojnopomorskim operacijama.

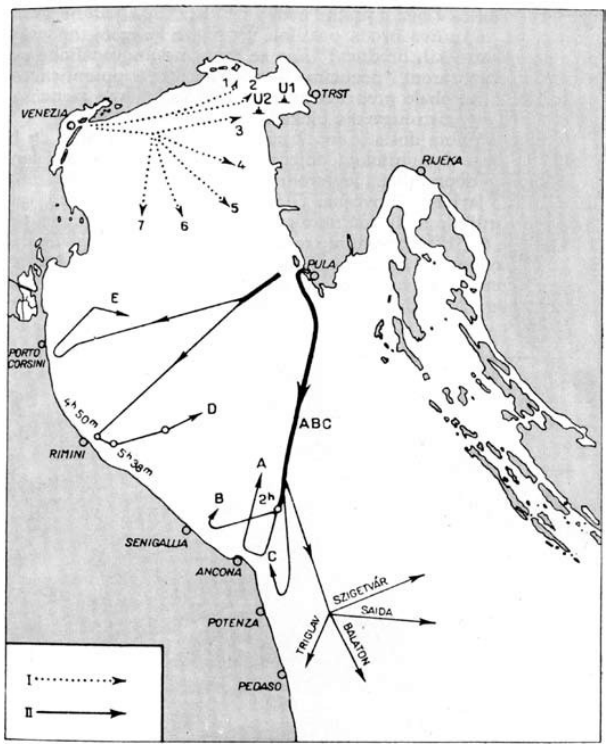
Operacije na Jadranu nakon ulaska Italije u rat

Dominacija flote Antante u odnosu na flotu Centralnih sila na Sredozemlju bila je neupitna. Ulaskom Italije na stranu Antante 23. svibnja 1915. godine ovaj odnos za Antantu bio je još povoljniji, pa je odnos snaga bio takav da je flota Antante na Sredozemlju bila tri do četiri puta jača od austrougarske flote. Ova činjenica je isključivala mogućnost da se austrougarska flota pojavi na glavnoj pomorskoj komunikaciji na Sredozemlju. Austro-Ugarska je ipak bila zadovoljna što je svojom flotom osigurala svoje posjede na jadranskoj obali i držala francusku flotu izvan svojih teritorijalnih voda. Opasnost za savezнички pomorski promet predstavljale su austrougarske i njemačke podmornice koje su se tijekom 1915. godine okupljale u Jadranskom moru. Njemačke podmornice su kopnenim putem u dijelovima dopremane u brodogradilišta na Jadranu gdje su sklapane pa upućivane u boj na Sredozemlje. Na Jadranskom moru trebala je djelovati flota

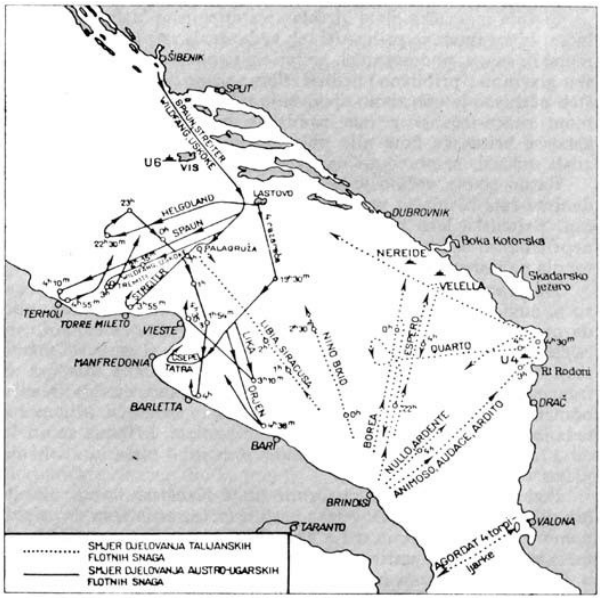
Antante sastavljena od glavnine talijanske flote potpomognute francusko-britanskim snagama. Savezничка jadranska flota bila je pod zapovjedništvom talijanskog admirala i činila je I. savezničku flotu. Francuska flota činila je II. savezničku flotu i djelovala je na Sredozemlju izvan Jadrana. U slučaju zajedničkog djelovanja I. i II. flote na Jadranu, oba zapovjednika flota imala bi zapovjednu ulogu na istoj razini.

Talijanskoj floti pridruženi su britanski i francuski brodovi u sastavu četiri starija bojna broda.

Glavnina austrougarske flote 1915. godine bila je u Puli. Čuvala je središnje položaje u odnosu na talijanske flotne sastave stacionirane u Veneciji i Brindiziju. U Šibeniku su bile stacionirane 2 austrougarske krstarice i 8 razarača. Sastav u Boki kotorskoj ostao je uglavnom isti kao i 1914. godine: 3 bojna broda (oklopnjače), 4 krstarice (krstarica *Zenta* potopljena je u kolovozu 1914.), 4 razarača, 9 torpiljarki, matični brod za torpiljarke, stara oklopnjača te nekoliko hidroaviona.

OPERACIJA AUSTROUGARSKE FLOTE 24. 5. 1915. (Sjeverni Jadran)

OPERACIJA AUSTROUGARSKE FLOTE 24. 5. 1915. (Južni Jadran)

I-talijanske snage; II-austrougarske sange; 1-7 talijanski nosači; A-10 austrougarskih bojnih brodova, 4 razarača i 20 torpiljarki; B-bojni brod ZrinYi i 2 torpiljarke; C-bojni brod RadetzkY i 2 torpiljarke; D- oklopni brod St. Georg i 2 torpiljarke; E-krstarica Navara, razarač Scharfschütze i 4 torpilarke

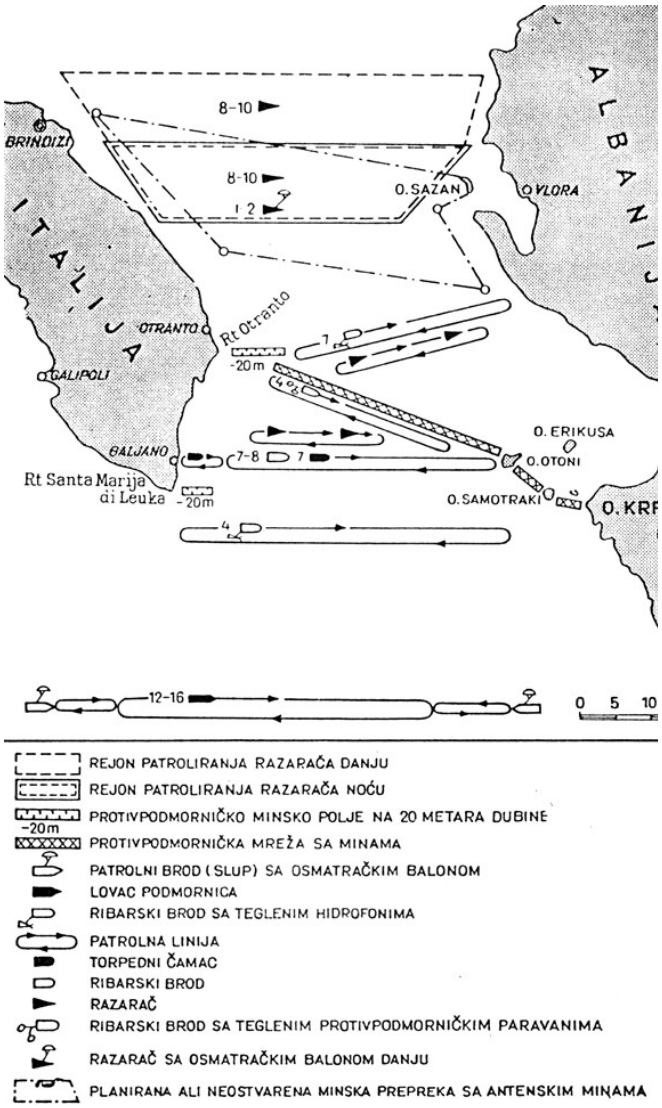
Napad austrougarske flote na talijansku obalu

U svibnju 1915. godine, neposredno nakon ulaska Italije u rat, austrougarska je mornarica 24. svibnja napala talijansku obalu bombardirajući niz lučkih gradova između Venecije i Barlete, s težištem u području Ancone. Austrijski bojni brodovi tukli su talijanske obalne utvrde, brodogradilišta, željezničke stanice, lučke uređaje i vojarne. Talijanska ratna mornarica zatečena je nespremna. Nanijete štete ovim napadom i prekid željezničkog prometa usporili su mobilizaciju u Italiji. Kao odgovor na napad, savezничка flota u jakom sastavu razarača i krstarica topnički je tukla Vis i Korčulu. Talijanska vlada je 16. 5. kao protumjeru objavila blokadu istočne jadranske obale koja je bila pod austrougarskom vlašću. Talijanske i francuske podmornice zajedno su djelovale pred Bokom kotorskom i kod rta Ploča. Snage Antante na Jadranu formirale su dvije operacijske zone: sjevernu u oblasti Venecije i južnu u oblasti Brindizi – Taranto. Ove su zone bile udaljene 400 nautičkih milja jedna od druge što je austrijskoj floti omogućavalo slobodu djelovanja u prostoru između njih. Austrijske torpedne flotile, jedna do dvije lake krstarice i odred (divizijun) razarača, vršile su prepade na talijanski obalni promet, jadransku željezničku prugu te vojne i industrijske objekte na talijanskoj obali, dok je istodobno uspješno obavljan pomorski promet duž istočne jadranske obale.

Akcija austrougarskih pomorskih snaga pred albanskom obalom

Savezнички promet od talijanske prema albanskoj obali pojačan je u razdoblju evakuacije srpske vojske na otok Krf krajem 1915. godine. Austrougarske pomorske snage iz Boke kotorske to je potaknulo na aktivnije djelovanje. U akcije ometanja i prekida pomorskog prometa na toj liniji angažirane su austrijske lake pomorske snage, podmor-

nice i pomorsko zrakoplovstvo. Polagane su minske prepreke pred albanskom obalom, bombardirani savezнички brodovi i skladišta. U sklopu tih akcija austrougarske pomorske snage poduzele su krajem prosinca (28./29. 12.) napad na luku Drač u kojoj su se, prema austrijskim izvještajima, nalazila 2 talijanska razarača i nekoliko transportnih brodova. Tada je potopljena francuska podmornica *Monge* na koju su austrijski brodovi slučajno naišli na svom putu prema Draču. Posadu podmornice spasili su austrijski brodovi izuzev zapovjednika podmornice Morillota, poručnika bojnog broda, koji je odbio napustiti podmornicu te je zajedno s njom potonuo.

OTRANTSKI BARAŽ, 1918.

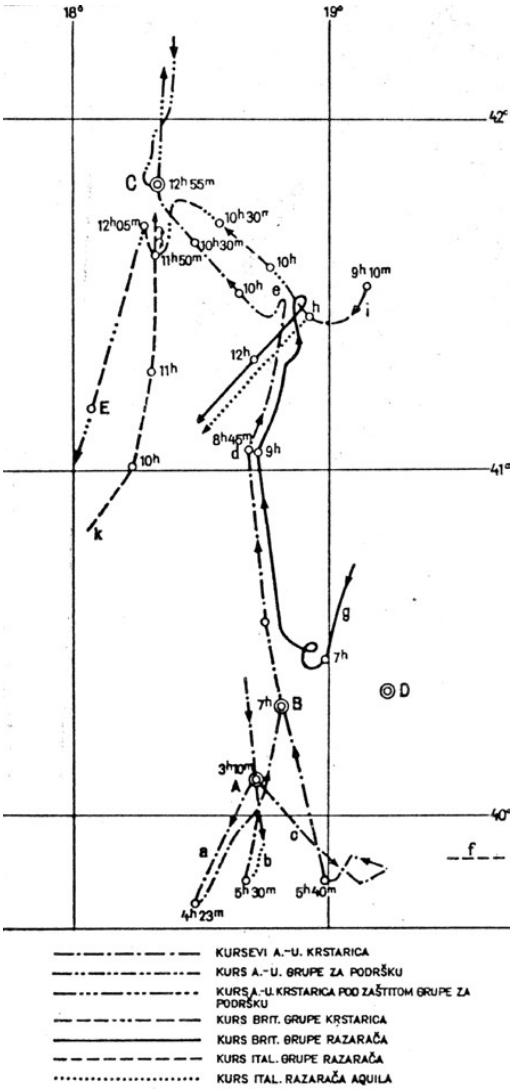
Izvršen je napad na luku Drač te su potopljena 3 transportna broda. Na talijanske razarače austrijska flota nije naišla. Austrijski razarač *Lika* potopljen je kada je ispred Drača naišao na minu, dok je razarač *Triglav* oštećen također nailaskom na minu. Austrougarske brodove pri povratku su presreli savezнички brodovi koji su isplovili iz Brindizija u jačini 4 krstarice i 9 razarača. Zapovjednik austrijskih brodova zapovjedio je potapanje oštećenog razarača *Triglav*, nakon čega je pokušao maksimalnom brzinom izmaći goniteljima ploveći jugozapadnim smjerom. Njegov cilj je bio zaobilaženjem u širokom luku izmaći u pravcu sjevera. Zbog nedovoljne brzine brodova nije mogao u potpunosti provesti svoju zamisao te se približio talijanskoj obali na svega 7 nautičkih milja. Pošto se dan bližio kraju, uspio je pod okriljem sumraka proći ispred savezničke kolone te je sutradan, s krajnjim pričuvama ugljena, uplovio u Šibenik.

Početkom 1916. godine otpočelo je savezničko prevoženje srpske vojske na Krf. Tijekom tih operacija savezници su izgubili 8 transportnih i 11 ratnih brodova. Austrougarska flota u tim akcijama ograničila je svoja djelovanja na polaganja mina, napade podmornicama i zrakoplovima, izgubivši u njima 2 razarača i 5 podmornica.

Podmornički rat

Njemačke obalne podmornice pristigle su u Pulu željeznicom u proljeće 1915. godine. One su ušle u sastav austrougarske flote koja je bila na Jadranu. Od velikih podmornica koje su uplovile u Jadran direktno iz Njemačke u Boku kotorsku formirana je sredozemna podmornička flotila s bazom u Boki kotorskoj (Bijela). Ova flotila je djelovala protiv trgovačkih brodova na Sredozemnom moru. Njene aktivnosti bile su pretežno u istočnom bazenu Sredozemlja. Podmornice su do kraja 1915. godine potopile 54 britanska i 38 brodova drugih saveznika Antante. Opasnost austrougarsko-njemačkih podmornica za pomorske snage Antante bila je vrlo velika. Zbog toga je savezničko zapovjedništvo donijelo odluku da se spriječi izlaz protivničkih podmornica iz Jadranskog mora. U tu svrhu formiran je **Otrantski baraž** kojeg su činili britanski ribarski brodovi (drifteri).

Njih 65 bilo je raspoređeno između Brindizija i Otranta. Svaki od ovih brodova teglio je ribarsku mrežu opremljenu protupodmorničkim minama. Tako su saveznici formirali prve elemente otrantskog protupodmorničkog baraža. Ove savezničke brodove osiguravao je flotni odred od jedne krstarice i 4 razarača. Podmornički rat je nastavljen sve većom uporabom podmornica koje su saveznicima tijekom 1916. godine nanosile gubitke. Krajem 1916. godine Nijemci su na Sredozemlju imali 20, a Austro-Ugarska 10 angažiranih podmornica. Aktivnost austrougarsko-njemačkih podmornica proširuje se i pored otrantskog baraža izvan Jadranskoga mora. zbog velikih gubitaka transportnih i ratnih brodova (u posljednjem tromjesečju 1916. godine potopljeno je oko 170.000 BRT-a savezničkog brodovlja) saveznici proširuju Otrantski baraž na 50 do 60 nm, pojačavaju ophodne snage te povećavaju broj driftera. Poduzete mjere nisu davale željene rezultate jer su u zoni baraža u 1916. godini uništene svega 3 podmornice. Na Jadranu je težište pomorskog rata 1916. godine prenijeto također na podmornice. Njemačke i austrougarske podmornice polagale su mine ispred talijanske i albanske obale, osobito na prilazima lukama Brindizi, Taranto i Valona.

Prepad austrougarskih krstarica na baražne brodove u Otrantskim vratima, 15. svibanj 1917.

Neograničeni podmornički rat

Podmornički rat krajem 1916. godine je pojačan, pa je u razdoblju 1917. i 1918. godine poprimio karakteristike neograničenog podmorničkog rata. Slično stanje bilo je kako na Sjevernom moru tako i na Atlantskom oceanu. Broj njemačkih podmornica u Sredozemlju popeo se na 24, a austrougarskih u Jadranu na 13. Gubici savezničkog brodovlja u prvoj polovini 1917. godine popeli su se na 671.400 BRT-a. Ovo je navelo saveznike da pojačaju snage protupodmorničkog rata opremanjem brodova većim protupodmorničkim mrežama, postavljanjem stalnih protupodmorničkih prepreka i slično.

Prepad na Otrantski baraž 14./15. svibnja 1917. godine

U želji probijanja otrantskog baraža austrougarska flota je u 1917. godini poduzela ukupno 9 prepada. Otrantska vrata postala su zonom pojačanih sukoba zaraćenih strana, osobito nakon dolaska Maksimilijana Njegovana na čelo austrougarske flote. Cilj tih djelovanja bio je olakšati njemačkim i austrougarskim podmornicama prolazak iz Jadranskog u Sredozemno more. Osobitu pozornost privlači prepad 14./15. svibnja 1917. godine kada su austrougarske pomorske snage u jačini 3 krstarice, 2 razarača i 3 podmornice napale brodove Antante koji su vršili blokadu Otrantskih vrata, potopivši tada 14 i teško oštetivši 3 driftera (drifter - ribarski brod s mrežama stajaćicama opremljenim protupodmorničkim minama). U tim akcijama južno od Valone napadnut je i uništen savezнички konvoj od 4 transportna broda i jednog razarača. Savezničke snage u jačini 3 krstarice i 4 razarača isplovile su iz luke Brindizi s namjerom da presjeku put austrijskim

brodovima i unište ih. Austrijski brodovi nastojali su uzmaknuti prema Boki kotorskoj, ali je došlo do borbenog kontakta sa savezničkim brodovima te je austrijska krstarica *Novara* teže oštećena. Austrijski su se brodovi nastojali izvući koristeći dimnu zavjesu, ali su teško izmicali moćnijim topovima od 150 i 120 mm koje su posjedovale savezničke krstarice. Intervencijom jednog oklopnog krstaša i starog bojnog broda *Monarh*, koji su isplovili iz Boke kotorske kako bi prihvatili austrijske brodove u povratku, austrijski brodovi uspjeli su uzmaknuti prema Boki.

Savezničke snage su pri povratku u Brindizi imale gubitke jer je austrijska podmornica U-27 torpedirala britansku krstaricu *Dartmut*, a razarač koji joj je krenuo upomoć potonuo je nakon što je naišao na mine.

Austrougarska ratna mornarica u Boki 1917.

Austrougarski car Karlo na brodu Viribus Unitis

Kraj podmorničkog rata

Godina 1917. uzima se kao prijelomna godina u Prvom svjetskom ratu. Tada je iz rata istupila Rusija a u rat su ušle SAD. Odnos snaga nakon ulaska SAD-a u rat radikalno se promijenio u korist Antante. Na Sredozemlju i Jadranu pomorske snage saveznika su ojačale jer ih je na tom prostoru potpomagao dio flote SAD-a.

Podmornički rat ni početkom 1918. nije jenjavao. Dapače, njegov intenzitet je povećan, a savezнички gubici bili su i veći zbog povećanog pomorskog prometa. U tom periodu na Jadranu i Sredozemlju djelovalo je 37 njemačkih i 17 austrougarskih podmornica. One su u prvim mjesecima 1918. godine potapale oko 150.000 BRT-a brodovlja mjesečno. To je saveznike natjeralo na nove napore u protupodmorničkom ratu. Pojačan je Otrantski baraž postavljanjem usidrene protupodmorničke prepreke duge 66 km te su povećane pomorske i zrakoplovne snage koje su činile baraž. Tako su na tim zadacima uključena 282 savezничка broda od čega 27 razarača, 12 podmornica, 36 američkih lovaca podmornica te manji ratni brodovi. Sve ove poduzete mjere nisu davale željene rezultate (u periodu travanj/kolovoz 1918. potopljene su samo dvije podmornice Centralnih sila). Međutim, one su otežale i umanjile operativne sposobnosti njemačkim i austrougarskim podmornicama jer su na putu iz Jadrana za Sredozemno more morale roniti u cijeloj širini baraža. Gubici savezničkog brodovlja od lipnja 1918. smanjeni su zbog povećane zaštite, plovljenja u konvojima i smanjenja njemačkih podmornica na području Jadrana i Sredozemlja. Zapadno bojište postaje presudno za saveznike i Njemačku te se i snage, kako kopnene tako i pomorske, prebacuju na to bojište.

Zbivanja na hrvatskom dijelu Jadrana 1918. godine

Značajnija događanja na Jadranu u 1918. godini su pobuna mornara u Boki kotorskoj početkom veljače, pokušaj velikog napada na Otrantski baraž u lipnju 1918. godine i predaja austrougarske flote krajem listopada. U pripremama napada na baraž austrougarska flota je pretrpjela najveći gubitak . Bilo je to potapanje bojnog broda *Szent Istvan* 10. lipnja 1918. godine.

Glavnina austrougarske flote tijekom Prvog svjetskog rata nije imala većih borbenih djelovanja. Uspjela je očuvati svoja područja, a iz Jadrana nije mogla izići zbog blokade u Otrantskim vratima i nemogućnosti operativnog djelovanja na Sredozemnom moru . Kopnena vojska je nosila glavnu težinu rata. Rat je iscrpio materijalna dobra i 1918. godine na prostoru istočne jadranske obale i šire živjelo se vrlo teško.

Admiral Maksimilijan Njegovan (Zagreb1858. - Zagreb 1930.).

Vojnu akademiju završio u Rijeci 1877., 1915. istakao se kao zapovjednik I. Eskadre bojnih brodova u prepadu na istočnu talijansku obalu, 1917. postaje zapovjednikom austrougarske flote, smijenjen i umirovljen 17. 2. 1918. nakon izbijanja pobune mornara u Boki kotorskoj.

Pobuna mornara u Boki kotorskoj početkom veljače 1918. godine

Austro-Ugarska Monarhija svojim političkim ustrojem nije zadovoljavala mnoge narode koji su živjeli u njenom sastavu pa tako ni Hrvate, koji su bili najbrojniji u njenoj ratnoj mornarici. Teško ekonomsko stanje kao posljedica iscrpljenosti ratom i revolucionarna vrenja u Europi, pod utjecajem revolucija u Rusiji 1917. godine, zaoštrili su prvenstveno socijalne odnose i odnose naroda prema središnjoj vlasti u Austro-Ugarskoj. Val štrajkova početkom 1918. godine zahvatio je primorska industrijska središta Austro-Ugarske. Sve ove činjenice utjecale su na podizanje pobune mornara na brodovima austrougarske ratne mornarice. Pobuna je organizirana i podignuta na brodovima koji su bili stacionirani u Boki kotorskoj. Pobunjenici su tražili mir, tj. završetak rata te pravo naroda za samoopredjeljenje, demobilizaciju i reorganizaciju državne uprave. U pobuni je sudjelovalo oko 40 brodova i oko 4.500 mornara. Otpočela je 1. veljače a za-vršila je neuspjehom nakon par dana (3. veljače). Vođe pobune, trojica Hrvata (A. Grabar, J. Šižgorić i M. Brničević) i jedan Slovak (F. Raš), osuđeni su na smrt strijeljanjem. Ovaj događaj potvrđuje značenje i brojnost hrvatske komponente u austrougarskoj ratnoj mornarici u Prvom svjetskom ratu. Navedena pobuna paralizirala je aktivnost austrougarske flote i odjeknula u ostalim zemljama Sredozemlja. Utjecala je na promjenu zapovjedne strukture u mornarici. Smijenjen je i zapovjednik mornarice admiral Maksimilijan Njegovan.

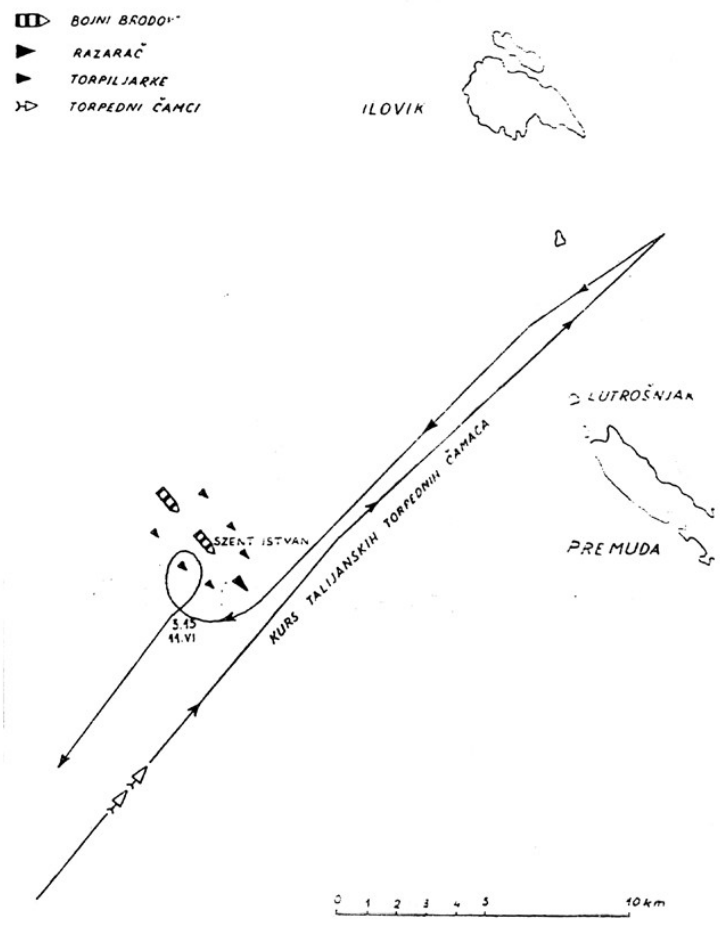
Novi zapovjednik austrougarske flote postao je Mađar, admiral Miklos Horthy.

J. Seits, ST. ISTZVAN, 1924.

Nerealizirani plan napada na Otrantski baraž

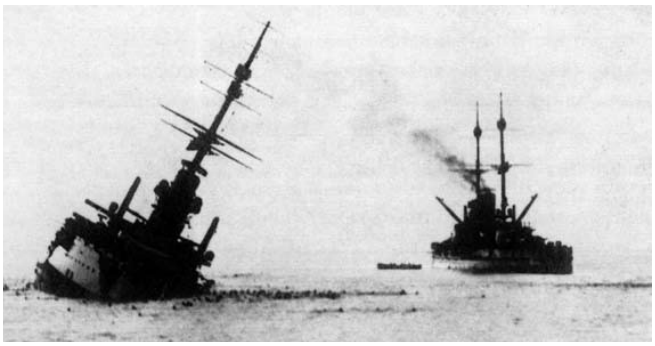

Dolaskom novog zapovjednika austrougarska flota se pokreće na nove aktivnosti te se planira opsežan napad na Otrantski baraž (savezničku blokadu Jadrana). U napadu je trebala biti angažirana većina austrougarske flote. Flota određena za napad koncentrirana je do 10. lipnja u Boki kotorskoj. Do planiranog napada ipak nije došlo. Razlog odustajanja možda treba tražiti u općim prilikama na europskom bojištu, koje su bile nepovoljne za Centralne sile. Neposredni razlog odustajanja bio je nenadano potapanje bojnog broda *Szent István*. Bojne brodove *Szent István* i *Tegetthoff*, s osiguranjem manjih plovnih jedinica na ruti Pula – Tajer, presrela su u vodama blizu

Prepad italijanskih torpednih čamaca kod Premude, 10. lipanj 1918. Ovaj pothvat je najznačajniji uspjeh talijanske ratne mornarice u Prvom svjetskom ratu uzet je za ***Dan talijanske ratne mornarice****.*

Potonuće bojnog broda Szent Istvan, 10. lipanj 1918. kod o. Premude

Talijanski torpedni čamci MAS koji potopili bojni brod Szent Istvan

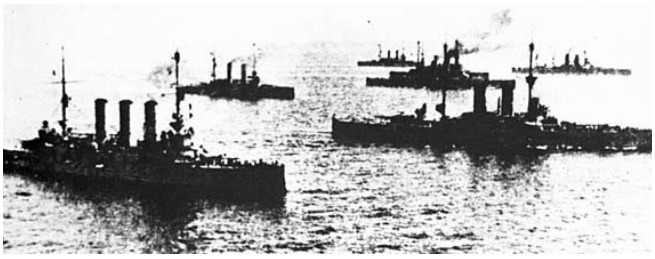
Premude 10. lipnja 1918. godine 2 talijanska torpedna čamca, koji su se na toj poziciji našli u protuminskom izviđanju, nisu znali za pokrete austriskih brodova. Navedeni bojni brodovi s pratnjom trebali su s glavninom austrougarske flote biti uključeni u sastav brodova za osiguranje, podršku i prihvat 2 odreda lakih pomorskih snaga određenih za prepad na Otrantski baraž. Talijanski su se torpedni čamci (MAS), zapazivši oko 3,15 sati austrijske brodove, odlučili za napad te su, probivši osiguranje iz neposredne blizine (oko 300 m) ispalili torpeda na bojne brodove.

Bojni brod *Szent István* bio je pogođen s 2 torpeda i nakon oko dva i pol sata je potonuo sa 75 mornara, 976 članova posade je spašeno.

Bojni brod *Tegetthoff* je manevrom uspio izbjeći torpedima. Potonuće broda *Szent István* je snimio mornarički časnik Josef Meusburger i ta slika je jedan od najpoznatijih dokumenata o pomorskim ratnim katastrofama. Nakon ove uspješne akcije talijanski torpedni čamci su se povukli. Ovo je ujedno bila i najuspješnija akcija talijanskih pomorskih snaga, osobito torpednih čamaca u Prvom svjetskom ratu. Talijanska RM ovaj uspjeh smatra svojim najvećim uspjehom i taj dan od 1919 godine slavi kao Dan RM .

Povijesni slijed događanja krajem Prvoga svjetskog rata

U jesen 1918. godine ishod rata bio je posve izvjestan. Ulaskom u rat svježih snaga SAD-a 1917. godine nije bilo moguće zadržati napredovanje saveznika (Antante) te je došlo do prekretnice na zapadnom bojištu. U jesen (rujan 1918.) je došlo do proboja solunskoe fronte. Slom Centralnih sila nakon ovih događanja bio je neminovan. Konačna kapitulacija Austro-Ugarske Monarhije bila je 3. a Njemačke 11. studenoga 1918. godine.

Austrougarska ratna flota uplovljava u Bokokotorski zaljev 1917.

Austro-Ugarska Monarhija se još prije službene kapitulacije raspala na niz nacionalnih država. Među tim državama bila je i Država Slovenaca, Hrvata i Srba (Država SHS), koja je nastala odlukom Hrvatskog sabora 29. listopada1918. godine, sa središtem u Zagrebu. U ovu državu ulazila su područja južnoslavenskih naroda koja su do tada bila pod austrougarskom vlašću.

Zgrada bivšeg Admiraliteta austrougarske mornarice

Primopredaja austrougarske flote

Dana 31. listopada 1918. godine oko 17 sati, u nazočnosti izaslanstva Države SHS na čelu s dr. Antom Tresić Pavičevićem, admiral Janko Vuković Podkapelski preuzeo je u ime Države SHS austrougarsku flotu u Puli.

Tom prilikom je uz intoniranje austrougarske himne s jarbola *Viribus Unitisa* spuštena zastava austrougarske mornarice a njen dotadašnji zapovjednik Mađar, admiral Miklos Horthy napustio je brod. U nazočnosti novog zapovjednika flote admirala Janka Vukovića Podkapelskog i izaslanstva Narodnog vijeća SHS-a, uz zvuke hrvatske himne *Lijepa naša*, na jarbol zapovjednog broda podignuta je hrvatska trobojnica. Hrvatska zastava podignuta je i na skoro svima ostalim brodovima i okolnim tvrđavama i drugim mornaričkim zgradama. S ratnih brodova saveznicima je (i Talijanima) upućen brzojav da je austrougarska flota prešla u ruke Narodnog vijeća SHS-a. Brodovi u pulskoj luci prvi put su, otkako je počeo rat, cijelu noć bili raskošno osvijetljeni.

Hrvatska 1918.
(Država Slovenaca, Hrvata i Srba)

Janko pl. Vuković Podkapelski *rodio se 29. rujna 1871. Jezerane. Poslije završene osnovne škole u Jezeranama, realnu gimnmaziju je završio u Osjeku. Na Pomorsku vojnu akademiju u Rijeci upisao se1886.. Kao kadet već je tijekom školovanja oplovio gotovo sva svjetska mora. Završetkom školovanja na akademiji i sa stečenim najvišim pomorskim vojnim obrazovanjem Podkapelski je već od 1. srpnja 1889. kao kadet 1. i 2. klase postao časnikom k. u k. Marine.*

S činom kapetana fregate koji je dobio 1. svibnja 1913. dočekao je početak I. svjetskog rata. Od 1914. pa sve do kraja rata u vojnim djelovanjima ratnog brodovlja k. u k. Kriegsmarine Janko pl. Vuković Podkapelski isticao se kao promišljen i smion zapovjednik, što je dokazao u mnogim pomorskim bitkama koje svjedoče o njegovim vojnopomorskim sposobnostima zapovjednika. U kolovozu 1915. je na čelu austrougarske Prve torpedne flotile koja je bombardirala talijansku bitnicu na Palagruži koju su Talijani nakon stupanja u rat zaposjeli. Janko Vuković je 1. studenoga 1915. promaknut u čin kapetana bojnog broda. S tim činom postao je zapovjednikom bojnog broda Babenberg, a već od svibnja 1917. postao je zapovjednik moderne krstarice Admiral Spaun.

Kruna austrougarske mornaričke karijere za Janka Vukovića je 11. ožujka 1918. kada je postavljen za zapovjednika bojnog broda Viribus Unitis, admiralskog i zapovjedničkog broda cjelokupne austrougarske mornarice. Za te i druge pothvate Janko pl. Vuković Podkapelski odlikovan je odličjem Željezne krune. U političkoj misiji zapžen je u pratnji grofa Tisza po Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj u svojstvu savjetnika o političkoj i vojnom stanju u tim krajevima.

Nakon sloma Austro-Ugarske Narodno vijeće Države Slovenaca Hrvata i Srba imenovalo ga je kontradmiralom i postavilo za zapovjednika flote. Poginuo je u Puli kada su talijanski divetzanti potopili admiralski brod Viribus Unitis, kojeg nije želio napustiti.

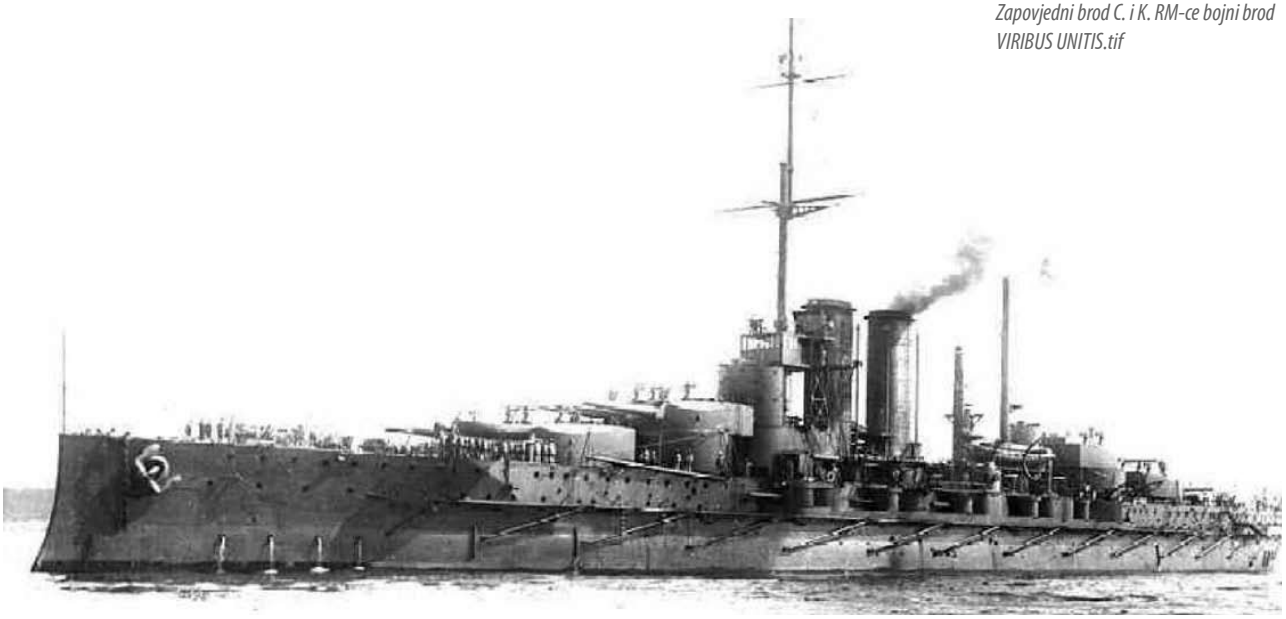
Talijanski povjesničari tvrde da talijansko zapovjedništvo nije ništa znalo o promjenama u Puli od 31. listopada. Isto su tvrdili, nakon diverzije, uhićeni talijanski diverzanti. Opće upute za diverzantski prodor u RL Pulu izdate su 30. listopada 1918. godine. One su sadržavale upute da se jedne noći bez mjesečine pokuša posebnim plovilom (pretača *jahaćeg torpeda* u Drugom svjetskom ratu) prodrijeti u RL Pulu i izvršiti diverziju na najbliže (ulazu u luku) neprijateljske brodove. Diverzanti su izvršili diverziju na zapovjedni brod *Viribus Unitis*, prošavši crtu od 5 drugih bojnih brodova. Zašto je uopće poduzet napad i za napad odabran zapovjedni brod *Viribus Unitis* ostaje prijeporno i teško je izreći konačan sud. Možda se neki zaključci mogu izvući iz izjave talijanskog admirala Paola Thaona di Revela, načelnika stožera talijanske ratne mornarice, koji je te događaje komentirao: *Kao što je hrvatski ban Jelačić za vrijeme revolucije 1848., davši azil caru Ferdinanadu, spasio Habsburge, tako današnji Hrvati hoće spasiti flotu, pokrivajući je simbolom* (zastavom) *naroda, koji je sve do jučer bio najljući progonitelj naših iredentista."*F

Slijed događanja 31. 10./1. 11. 1918. god.

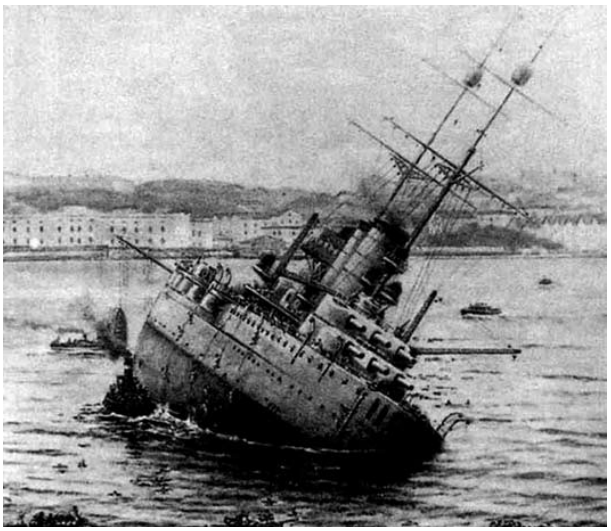
Dan 31. listopada 1918. godine bio je kraj austrougarske ratna mornarica na Jadranu i početak varljive nade za Hrvate, jer povijest je krenula drugim tijekom. Događaj koji je uslijedio samo 14 sati nakon predaje mornarice kao da je Hrvatima navijestio novo, tmurno razdoblje. Talijanima je bivša austrougarska flota, koja je iz rata izišla skoro neoštećena, predstavljala opasnost u smislu jake konkurencije koja bi mogla osporiti provođenje odredbi Londonskog ugovora iz travnja 1915. godine, jer su saveznici Italiji za sudjelovanje u ratu na njihovoj strani obećali istočnu obalu Jadrana.

Želeći prestiž i vojnu pobjedu, a nezadovoljni razvojem događaja krajem Prvoga svjetskog rata, Talijani su u noći 31. listopada na 1. studenoga 1918. godine izvršili diverziju na brodove bivše austrougarske flote u pulskoj luci. U toj diverzantskoj akciji 2 su talijanska diverzanta na trup broda *Viribus Unitis* neopaženo pričvrstili tempirane podvodne mine.

Tim minama, koje su u zoru 1. studenoga 1918. godine u 6,30 sati eksplodirale, u pulskoj luci potopljen je zapovjedni brod Viribus Unitis. S brodom je potonuo i zapovjednik flote admiral

Zapovjedni brod C. i K. RM-ce bojni brod VIRIBUS UNITIS.tif

Zapovjedni brod C. i K. RM-ce bojni brod VIRIBUS UNITIS (lijevo)

VIRIBUS UNITIS na morskom dnu u pulskoj luci. Talijani su kasnije u potaji izrezali i izvadili dijelove broda. Danas preostali ostaci broda leže ispod 1 metar dubokog mulja u pulskoj luci.

Janko Vuković Podkapelski i veliki broj mornara. Točan broj poginulih mornara teško je utvrditi budući da je zbog rasula i popuštanja stege došlo i do samovoljnog napuštanja broda, pa se ne može utvrditi ni točan broj mornara koji su se zatekli na brodu na dan njegova potonuća. Često se u literaturi susreće broj od 300 do 350 ponegdje i 400 poginulih u potonuću broda.

Saveznici nisu priznali Državu SHS ni predaju mornarice koju je Austro-Ugarska ustupila toj državi. Vrhovni ratni savjet Antante u Parizu je već 31. listopada 1918. godine usvojio nacrt ugovora o primirju s Austro-Ugarskom. Za austrougarsku flotu je odlučeno da se njen dio odmah preda saveznicima, dok se ostatak trebao raspremiti i razoružati. Ratna luka Pula je sa svim postrojenjima i utvrdama trebala odmah prijeći u ruke Antante i SAD-a. Odlukom mirovne konferencije nakon Prvoga svjetskog rata bivša austrougarska flota podijeljena je na šest dijelova koje su dobili saveznici, a među njima su bile Italija, Francuska i Velika Britanija.

Talijani su ušli u Pulu već 5. studenoga 1918. godine.

Novonastala Država Slovenaca, Hrvata i Srba utopit će se 1. 12. 1918. godine u zajednicu pod nazivom Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina SHS). Ona je u narednih 72 godine mijenjala svoje ime (Kraljevina Jugoslavije, te nakon Drugog svjetskog rata Federativna Narodna Republika Jugoslavija - FNRJ i Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija- SFRJ do 1990.), ali velikosrpske pretenzije na hrvatske zemlje i srpski unitarizam bili su kroz cijelo to razdoblje pogubni za Hrvate.

ADMIRALI autrijske RM početkom 20. stoljeća koji imaju hrvatske korjene

- **Viktor Wickerhauser** (Zagreb 1866. – Zemun 1940.), kontraadmiral od 1917.
- **Karl Dragutin von Prica** (Sveti Juraj kod Senja 1867. – Opatija 1960.), kontraadmiral od svibnja 1918.
- Dr. medicine **Vito von Vončina** (Volosko 1867. – Graz 1935.), kontraadmiral od svibnja 1918.
- **Arthur Catinelli pl. von Obradich-Bevilacqua** (Bresje 1867. – Blatnica, Bezirk Rečica kod Karlovca 1939.), kontraadmiral od svibnja 1918. godine. Artur Katineli 1927. godine živi u Rečici.
- **Paul Stupar** (Pazin 1866. – Beč 1928.), kontraadmiral od svibnja 1918.
- **Gustav vitez Cimiotti-Steinberg** (Rijeka 1848. – Trst, ?), riječki patricij, kontraadmiral od rujna 1918.
- **Marius August Peter Ratković von Modruš** (Ogulin 1870. – Beč 1918.), admiral od studenoga 1918.
- **Alois Bachich von Rečina** (Rijeka 1864. – ?), kontraadmiral od 1919. godine, 1927. godine živio na Sušaku kao **Vjekoslav Bačić**.
- **Maksimilijan Njegovan** (Zagreb 1858. – Zagreb 1930.), admiral od veljače 1917.
- **Anton Račić** (Venecija 1857. – Solin 1933.), kontraadmiral od 1916.
- **Emanuel Haračich** (Mali Lošinj – ?, 1858.), kontraadmiral od 1917.
- **Lucian Eugen Joseph Maria Matthias Raimund vitez von Ziegler**, od 1912. Lucian von Ziegler-Pozza (**Cigler-Pučić**), (Kotor 1852. – Dubrovnik 1930.), viceadmiral od 1909., u mirovini od 1910.
- **Silvius Enea Luigi Francesco Sigismondo Bersa pl. von Leidenthal** (Šibenik 1954. – Trst 1913.), kontraadmiral od 1910.
- **Konstantin vitez von Schwarz** (Pazin 1854. – Trst 1931.), kontraadmiral od 1906.
- **Joseph Beppo vitez von Schwarz** (Pazin 1859. – Trst 1933.), kontraadmiral od 1911.
- **Anton Willenik** (Zadar 1862. – ?), viceadmiral od svibnja 1915., u mirovini od svibnja 1918.
- **Hugo Zaccaria** (Venecija 1865. – Zagreb 1941.), otac Lea, viceadmiral od veljače 1918., u mirovini od 1917., u Zagrebu živio 1927.
- **Grancich v. Cetinathal Peter** (Sinj 1836. – Holitz 1917.), počasni kontraadmiral od 1892., 1913. godine nastanjen u Trilju

IV.3. Razdoblje između dva svjetska rata i Drugi svjetski rat

Hrvatska 1918.
(Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca)

Hrvatski prostor 1922-1929.

Ratna mornarica Kraljevine Jugoslavije – Kraljevska mornarica

Hrvatska je 1. prosinca 1918. godine ušla u sastav novonastale države pod nazivom Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, Hrvatska 1918. koja je 1929. godine promijenila naziv u Kraljevina Jugoslavija.

U tom se razdoblju i pomorstvo na hrvatskom Jadranu našlo u novim okvirima. Politički i vojni vrh novonastale državne zajednice, u kojoj su vodeću ulogu prigrabili Srbi, nije imao pomorske tradicije pa tako ni država nije imala razvojnu pomorsku politiku i orijentaciju. Budući da dotadašnja Kraljevina Srbija nije imala ratnu mornaricu, pristupilo se njenom ustrojavanju. U njen sastav primljeni su časnici i dočasnici austrougarske ratne mornarice, većinom Hrvati, manje Slovenci te manji broj Srba iz hrvatskih krajeva.

Popuna mladim kadrom počela je redovitim školovanjem, tj. otvaranjem Pomorske vojne akademije u Dubrovniku 1923. godine. Međutim, neposredno pred travanjski rat 1941. godine u djelatnoj službi ratne mornarice bila su 53 bivša austrougarska pomorska časnika s višim časničkim i admiralskim činovima. Ovi časnici su zauzimali sve važnije zapovjedne i druge dužnosti i imali odlučujući utjecaj na razvoj mornarice.

Budući da su oni u Prvom svjetskom ratu bili na suprotnoj strani u odnosu na sudjelovanje u ratu Kraljevine Srbije, vojni vrh u Beogradu od prvog je dana ratnu mornaricu smatrao hrvatskom tvorevinom i kao takvu nepovjerljivom i nepouzdanom. Godišnje se iz vojnog proračuna za ratnu mornaricu izdvajalo ispod 10% od ukupnih novčanih sredstava.

Kraljevina SHS od austrougarske flote dobila je 12 parnih torpiljarki, 4 minolovca, 5 remorkera i nekoliko pomoćnih brodova. Ratni brodovi i hidrozrakoplovi u početku su nabavljani u Njemačkoj na račun reparacija i kupovinom (6 minopolagača, laka krstarica bez naoružanja, brod za spašavanje *Spasilac*, matica za hidroavione *Zmaj*, mogao je nositi 10 manjih hidroaviona ili 2 veća,

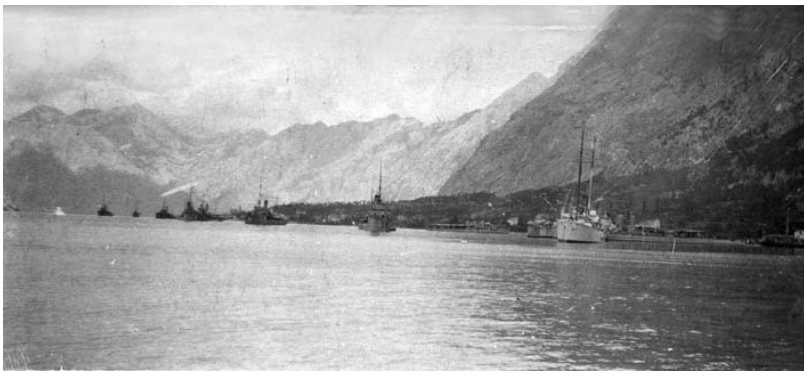
koji su s palube dizalicom spuštani u more radi polijetanja; kasnije je preuređen u minopolagača i školski brod *Jadran*). Naime, na *Zmaja* zrakoplovi nisu mogli sletjeti niti s njega poletjeti, pa bi za polijetanje dizalicom spuštani u more odakle bi polijetali i slijetali te dizalicom opet dizani na palubu. To je bilo vrlo nepraktično, pa se od toga odustalo. Stoga je *Zmaj* određen za zapovjedni brod odnosno preuređen je u minopolagača.

U Velikoj Britaniji i Francuskoj nabavljene su dvije veće podmornice (*Hrabri* i *Nebojša* od 1.182 t) i 2 manje podmornice (*Osvetnik* i *Smjeli* od 820 t), 2 torpedna čamca i razarač *Dubrovnik* (istisnina 2.500 tona, brzina 37 čvorova, naoružanje: 4 topa od 140 mm i 6 izbacivača torpeda) u Velikoj Britaniji, 8 motornih torpiljarki u Njemačkoj i 1 razarač u Francuskoj (s 4 topa od 120 mm i brzine 38 čvorova). U domaćim brodogradilištima dovršeno je 5 bivših austrougarskih manjih minopolagača i izgrađena su 2 razarača *Zagreb* i *Ljubljana* istih karakteristika kao *Beograd*, dok veliki razarač *Split* nije dovršen. Pomorsko zrakoplovstvo imalo je 79 hidrozrakoplova (školskih, za bombardiranje i izviđanje), od kojih je oko 35 imalo određenu borbenu vrijednost.

Mornar Kraljevske mornarice

Johann Seits, VJEŽBE BRODOVLJA, 1925. (lijevo)

Usidreni ratni brodovi pred Kotorom 1926.

Jezik u mornarici se također razlikovao od službenoga vojnog jezika koji je bio srpski. U mornarici je uz hrvatske izričaje bilo i mnogo germanizama što je bila posljedica tradicije i školovanja kadrova koji su nekada služili u austrougarskoj ratnoj mornarici. Karte i peljari bili su na njemačkom s rukom upisanim prijevodima. To je bilo u početnom razdoblju dok Hidrografski institut nije počeo objavljivati pomorske karte i priručnike na hrvatskom jeziku.

U travanjskom ratu 1941. godine ratna mornarica je uspješno položila planirane minske prepreke, zatim je dobila zadaću obrane obale. Bila je izložena stalnim napadima talijanskoga ratnog zrakoplovstva (na brodove i luke bačeno je 138.590 kg bomba), ali nijedan ratni brod nije bio potopljen. Osobito je Boka kotorska bila na udaru talijanskog ratnog zrakoplovstva. U Boki je bio veliki broj vojnih zapovjedništava kao i glavna

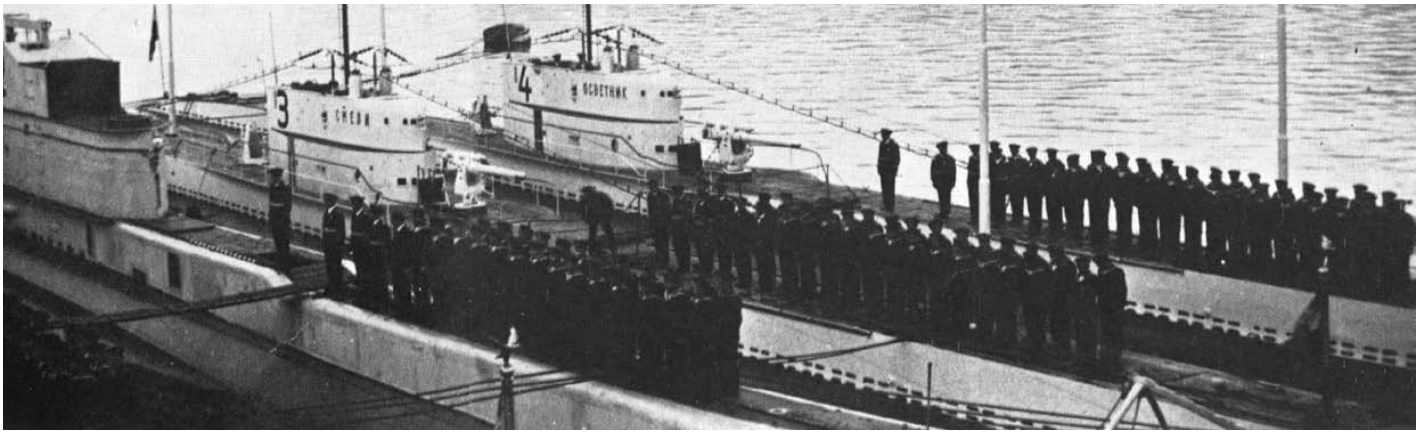
Dan ratne mornarice Kraljevine Jugoslavije bio je 31. listopada kao dan sjećanja na primopredaju austrijeske flote NV Države SHS i potonuće broda Virbus Unitis.

Iz Tivatskog ARSENALA 1926. (lijevo)

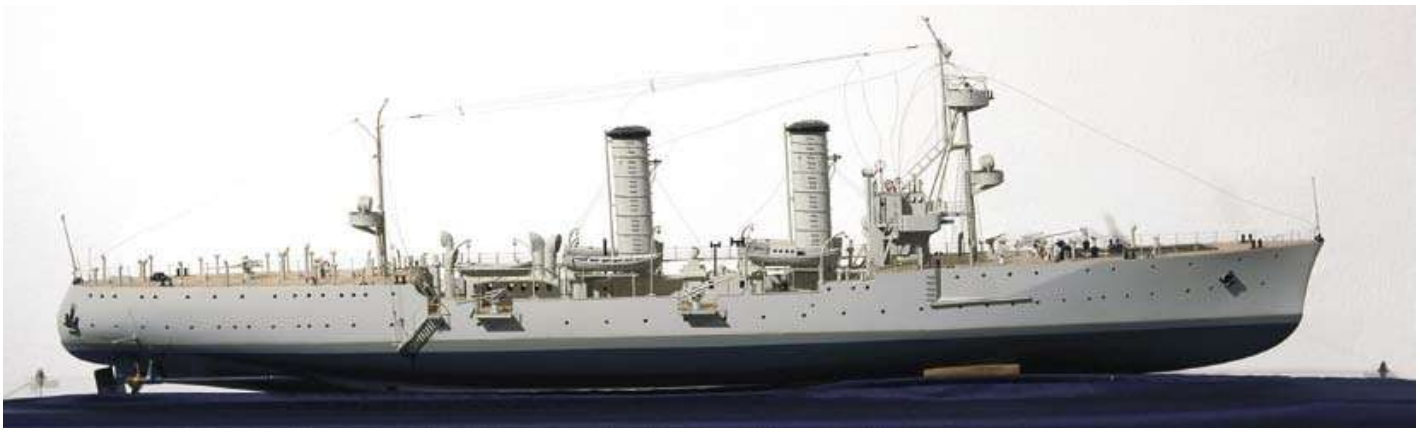
Torpiljeri u kotorskoj luci 1926.

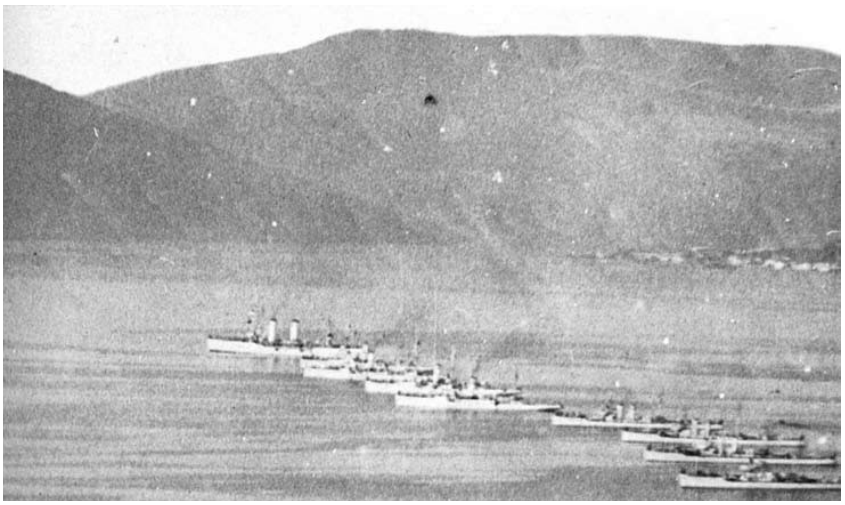
Postrojene posade podmornica Ratne mornarice Kraljevine Jugoslavije u arsenalu u Tivtu 1940.

Laka krstarica Dalmacija, izgrađena u Njemačkoj 1899.

Smotra flote Kraljevine Jugoslavije ispred Arsenala u Tivtu 1939.

baza ratne mornarice i središte južnog sektora pomorske obrane Kraljevine Jugoslavije. Tu je bio i zapovjedni brod Štaba flote (krstarica *Dalmacija*), glavnina flote s 3 razarača i 4 podmornice te nekoliko drugih ratnih i pomoćnih brodova kao i pomorski arsenal s 2 plivajuća doka. Ratni brodovi flote spremno su dočekali talijanske zrakoplovne napade na Boku prvih dana travanjskoga rata.

Talijansko zrakoplovstvo, osim oštećenja koja je nanijelo postrojenjima i potapanja jednog remorkera, nije postiglo veće uspjehe bombardiranjem Boke. Ratni brodovi su bili vezani uz obalu i maskirani a posade su, osim topnika i kuhara, bile iskrcane. Zbog općeg rasula u koncepciji obrane, opadanja borbenoga morala, neodlučnosti zapovjednika brodova i časnika većina brodova flote dočekala je kapitulaciju Kraljevine Jugoslavije u Boki kotorskoj. Kapitulacijom Kraljevine Jugoslavije sve ratne brodove preuzeli su Talijani, za Grčku su uspjeli isploviti podmornica (*Nebojša*) i motorne torpiljarke (*Durmitor* i *Kajmakčalan*), za Grčku je uspjelo odletjeti i 10 hidrozrakoplova, dok su razarač *Zagreb* minirali i potopili časnici ratne mornarice.

Drugi svjetski rat na Jadranu

Stanje na hrvatskom Jadranu u Drugom svjetskom ratu

Raspadom Kraljevine Jugoslavije 1941. godine prilike na hrvatskom Jadranu dobile su nove društvenopolitičke i povijesne okvire. Temeljna karakteristika nove situacije bila je odlučno nastojanje Kraljevine Italije da u potpunosti dominira ovim teritorijem odnosno čitavim Jadranskim morem. Novim Rimskim ugovorom iz 1941. godine odnos između novonastale Nezavisne Države Hrvatske (proglašena 10. travnja 1941. godine) i Italije bio je takav da je glavnu ulogu na Jadranu te njegovu pomorsku kontrolu imala Italija. Hrvatska prema tom ugovoru nije mogla imati ratnu mornaricu. Ugovorom sklopljenim u Rimu 18. svibnja 1941. godine utvrđene su granice između NDH i Italije. Italiji je pripao manji dio Hrvatskog primorja, veliki dio Dalmacije s otocima te čitava Boka kotorska i obala do rijeke Bojane. NDH je dobila dio obale od Bakra do rijeke Zrmanje i od Omiša do Cavtata, otoke Pag, Brač, Hvar, Šćedro te skupinu dubrovačkih otoka i poluotok Pelješac.

Odore časnika i mornara RM NDH

Anektirani dio hrvatske obale Talijani su podijelili u tri zone. U prvu zonu ulazio je dio Hrvatskog primorja i Dalmacije. Otoci Susak, Krk i Rab pripojeni su Riječkoj provinciji.

Obalno područje NDH, sa zaleđem dubokim oko 75 km, činilo je drugu zonu, koja se još nazivala i demilitariziranom zonom. NDH se obvezala da u toj zoni neće podizati nikakve vojne baze, tvornice te skladišta streljiva i ratnog materijala koje bi se mogle koristiti u ratne svrhe. Poslije izbijanja antifašističkog ustanka na ovim područjima, Italija je 22. kolovoza 1941. godine ukinula i onaj krnji suverenitet koji je NDH imala na Jadranu. Preuzela je privremenu vojnu i civilnu kontrolu nad čitavim obalnim pojasom od Rijeke do Crne Gore.

U dubini priobalnog dijela, 20-40 km od druge zone, protezala se treća zona nad kojom su Talijani krajem rujna i početkom listopada 1941. godine preuzeli vojnu vlast.

Torpedni čamac NDH KS-5 prebjegao iz Rijeke u Ist, 15. prosinca 1944. i ušao u sastav NOV.

Oružane snage NDH sastojale su se od domobranstva i ustaške vojnice. U sastavu Zapovjedništva vojske i Ministarstva domobranstva nalazio se Odjel za ratnu mornaricu, koji je vrlo brzo prerastao u Zapovjedništvo mornarice sa sjedištem u Zagrebu. Krajem studenoga 1941. godine formirano je Zapovjedništvo Hrvatske mornarice, koje je bilo podređeno Ministarstvu hrvatskog domobranstva, a činila su ga dva zapovjedništva: Zapovjedništvo obale i morskog prometa sa sjedištem u Splitu i Zapovjedništvo rijeka i riječnog prometa sa sjedištem u Sisku.

Zapovjedništvu u Splitu Talijani su vrlo brzo onemogućili rad tako da su njegovu ulogu preuzela lučka zapovjedništva u Crikvenici, Makarskoj i Dubrovniku, uza strogu talijansku kontrolu. Djelatnost lučkih zapovjedništava bila je svedena na najosnovnije oblike praćenja civilnog pomorskog prometa

Mornarica NDH imala je samo jedan veći i nekoliko manjih motornih čamaca na moru te samo jedan patrolni čamac na rijekama, a brojala je oko 2.000 ljudi, uglavnom pripadnika bivše austrougarske i jugoslavenske ratne mornarice. Talijani su preuzeli gotovo cijelu jugoslavensku ratnu flotu, zatečene brodove trgovačke mornarice, putničke i ribarske brodove i htjeli su potpuno uništiti hrvatsku pomorsku tradiciju, zabranjujući svim brodovima plovidbu pod hrvatskom zastavom.

Pomorski sukobi na Jadranu od 1941. do 1945. godine

Jadran u Drugom svjetskom ratu, osobito do 1943. godine nije bio u zoni interesa velikih pomorskih sila, pa zbog toga nije bilo značajnijih pomorskih sukoba i bitaka. Razvoj događaja na kopnu bitno je utjecao na mogućnosti i aktivnosti pomorskih snaga. Mornarice su na Jadranu imale pomoćnu ulogu kopnenim snagama. Pomorsko bojište istočnog Jadrana bilo je bojište na kojem se vodio i partizanski rat i na kojem se, osobito od kraja 1943. godine, ispreplitala organizacijska struktura sukobljenih snaga.

Razdoblje od 1941. do 1945. godine po karakteristikama i intenzitetu pomorskoga rata na Jadranu može se podijeliti u dva dijela. Prvo razdoblje od 1941. do 1943. godine i razdoblje od 1943. do 1945. godine.

Razdoblje 1941. - 1943. godine

Patrolni čamac 22- Streljko, naoružani kočar

Razdoblje od 1941. do 1943. godine na Jadranu karakterizira dominacija Italije na cijelom prostoru jer je ona u tom periodu držala istočnu i zapadnu obalu Jadrana. Saveznicima taj prostor početkom Drugog svjetskog rata nije bio strateški važan. Zbog toga dominacija Italije i njen pomorski nadzor Jadrana nije značajnije ugrozio mornaricu Kraljevine Jugoslavije, države koja je nestala u travnju 1941. godine, a čiju je mornaricu nakon njene kapitulacije zaplijenila Italija.

Novonastala Nezavisna Država Hrvatska nepovoljnim je ugovorima s Italijom 1941. godine bila isključena kao bilo kakav konkurent Italiji. NDH se, neposredno nakon proglašenja u Zagrebu, Rimskim ugovorom (18. 5. 1941.) obvezala da neće držati ratnu mornaricu, niti graditi bilo kakva ratna postrojenja uz jadransku obalu te da će Italija imati nesmetan prolaz kroz teritorijalne vode NDH.

U ovakvim uvjetima i uz činjenicu da je Italija pod neposrednom svojom vlasti i nadzorom držala znatan dio hrvatske obale, cijelu Boku kotorsku, najveći broj jadranskih otoka te jadransko zaleđe, njena dominacija na Jadranu bila je apsolutna. Na istočnom Jadranu su postojala dva talijanska mornarička zapovjedništva, u Rijeci i Splitu. Ova mornarička zapovjedništva raspolagala su manjim brodovima zaplijenjenim od bivše Kraljevine Jugoslavije, zatim odredima popisnih minolovaca te talijanskim ratnim pomoćnim brodovima i manjim brodovima i motornim čamcima. Postojala je i eskadra hidroaviona sa sjedištem u Divuljama kod Splita i odjeljenje u Kumboru (Boka kotorska). Temeljni zadatak ratne mornarice bio je osiguranje dužobalnog pomorskog prometa i protupartizanske borbe. U pomorskom prometu sudjelovalo je oko 60 manjih trgovačkih brodova i oko 100 motornih jedrenjaka. Ovi brodovi su tijekom 1942. godine prevezli oko 9.000.000 tona raznog tereta. Pri tom su u napadima partizana izgubljena 24 broda.

Naoružani brod Mornarice NOV u vožnji

Koliku je važnost Kraljevina Italija pridavala istočnoj jadranskoj obali svjedoče vrlo jake vojne snage stacionirane na tom

Strogo poverljivo

Vrhovni štab
Narodno-oslobodilačke vojske
i
partizanskih odreda Jugoslavije
18-XII-1942

2350

Štabu IV Operativne zone Hrvatske

Položaj

Prema ukazanoj službenoj potrebi obrazuje se pri štabu IV Operatvine zone Hrvatske, SEKCIJA ZA RATNU MORNARICU, kao organ Štaba zone.
Zadatak ove sekcije ogleda se u sledećem:

a) Da vrši mobilizaciju mornara, mornaričkih podoficira i oficira, na dobrovoljnoj bazi, i to kako onih iz bivše jugoslovenske mornarice, tako i onih iz takozvane hrvatske mornarice, u cilju formiranja narodno-oslobodilačkih mornaričkih odreda na Jadranu.

b) Da organizira, formira i obučava ljutstvo formiranih mornaričkih odreda u cilju izvršenja pretstojećih zadataka na moru.

c) Da vrši procenu i ispitivanje mogućnosti brzog ovkadjivanja pojedinih neprijateljskih ratnih luka na Primorju i da u tom smislu razrađuje potrebne planove i projektuje i iznalazi snage i sretstva za takve akcije.

d) U cilju izvršenja napred iznetih zadataka neophodno je potrebno da sekcija za ratnu mornaricu postupi po sledećem:
-da uspostavi i održava veze sa mornaričkim oficirima, podoficirima i mornarima, kako na Primorju, tako i sa onima u Zagrebu odnosno onima koji se nalaze na teritoriji Jugoslavije, i to putem preko postavljene obaveštajne mreže;
-da na osnovi prikupljenih podataka vodi evidenciju o dosadašnjem držanju i stavu prema narodno-oslobodilačkoj borbi uopšte svih mornaričkih starešina i mornara;
-da vodi evidenciju mornaričkog ljutstva u pogledu njegove stručnosti i sposobnosti za pojedine grane mornaričke službe i da prema tome predvidi njihove uloge i zadatke na plovnim jedinicama;

e) Da pri razradi planova za akcije na ratne luke ispituje mogućnost saradnje i sadejstva naših suvozemnih vojnih jedinica.

f) Ima da sprovede i razvije obaveštajnu službu na Primorju u cilju:
-da prikuplja podatke o rasporedu i jačini neprijateljskih ratnih luka, njihovom naoružanju i utvrdjenjima i organizaciji odbrane istih;
-da prikuplja sve potrebne podatke o broju neprijateljskih plovnih jedinica (tonaža, posada, naoružanje, akcioni radius i druge karakteristike), kao i o njihovom kretanju po Jadranu.
-da prati i ispituje moralno stanje u neprijateljskoj mornarici i mogućnost uspostavljanja kontakta sa posadom neprijateljskih ratnih jedinica u cilju saradnje i zajedničke borbe protivu fašističkih starešina i komandanata uopšte.
Pri organizaciji obaveštajne službe u smjeru ove direktive, bazirati na već postavljenu ob.mrežu glavnog ob.centra za Dalmaciju, s tim što treba, prema ovim novim zadacima proširiti i razviti obaveštajnu službu do maksimuma u cilju uspešnog izvršenja postavljenih zadataka.

g) Sekcija za ratnu mornaricu, kao organ toga štaba, neposredno je potčinjena i odgovorna za svoj rad tome štabu, koji ima dužnost da vodi nadzor i kontrolu nad njenim radom i da joj daje potrebna uputstva i naredjenja u duhu ove direktive.
Nastojati svim silama da se u najkraćem vremenu dodje što prije do izvesnih manjih plovnih jedinica, borbenih čamaca ili sličnog, kako bi se dejstvo naših mornaričkih odreda o'mah osjetilo na moru.
Izvršenju ovoga naredjenja pristupite odmah.
Prijem naredjenja potvrdite.

Smrt fašizmu-sloboda narodu!

VRHOVNI KOMANDANT

Faksimil naredbe vrhovnog komandanta NOV o formiranju sekcija ratne mornarice, 18. prosinac 1942.

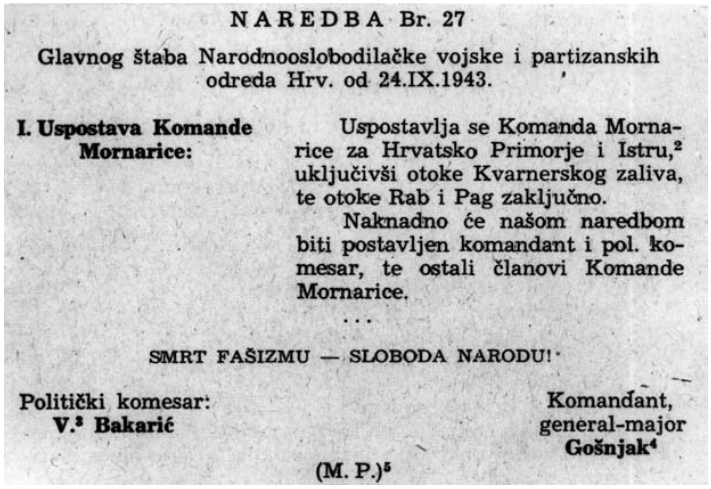
dijelu Jadrana. Druga talijanska armija sa sjedištem u Rijeci (Sušaku) imala je u svom sastavu 11. korpus u Ljubljani, 5. korpus u Crikvenici, 18. korpus u Splitu i 6. korpus u Dubrovniku, ukupno 225.000 vojnika, dočasnika i časnika. Ako se ovome doda 14. korpus sa 71.000 vojnika, dočasnika i časnika s teritorija Crne Gore, može se zaključiti da je na istočnoj jadranskoj obali i otocima te u njezinu bližem i daljem zaleđu, uključujući i južni dio Slovenije, bilo raspoređeno 296.000 vojnika, dočasnika i časnika.

Podgora, baza Primorske flotile, listopad 1943.

Mornarica NDH sastojala se isključivo od lučkih ureda, nije imala nikakvih naoružanih brodova niti čamaca. Slično je bilo i u pogledu trgovačke mornarice. Sva zatečena plovila duge plovidbe i većina manjih teretnih brodova te cjelokupna obalna plovidba došla je pod talijansku upravu. Početkom rata u Jadranu se zateklo samo 8 brodova od 77 brodova duge plovidbe bivše Kraljevine Jugoslavije, svi ostali brodovi ostali su izvan kontrole Italije.

Pomorski sukobi na Jadranu početkom Drugog svjetskog rata bili su lokalnog karaktera u kojem su se partizanske pomorske aktivnosti, uz uporabu lako naoružanih čamaca i brodica, svodile na sabotaže i diverzije na brodove u lukama, održavanje ilegalnih pomorskih veza između obale i otoka, prvenstveno zbog prebacivanja novih boraca na kopno, vađenje mina iz postojećih položenih minskih prepreka radi uzimanja eksploziva (osobito između Žirja i Kornata) i ometanja talijanskoga pomorskog prometa. Borbena djelatnost na moru obavljana je uz uporabu motornih ribarskih leuta i brodica naoružanih strojnicama.

NAREDBA Br. 27

Glavnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrv. od 24.IX.1943.

I. Uspostava Komande Mornarice:

Uspostavlja se Komanda Mornarice za Hrvatsko Primorje i Istru,[2] uključivši otoke Kvarnerskog zaliva, te otoke Rab i Pag zaključno.

Naknadno će našom naredbom biti postavljen komandant i pol. komesar, te ostali članovi Komande Mornarice.

...

SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

Politički komesar:
V.[3] Bakarić

Komandant,
general-major
Gošnjak[4]

(M. P.)[5]

Naredba GŠ NOV 24. rujna 1943. o uspostavi Komande Mornarice za Hrvatsko Primorje i Istru s Kvarnerom

Za borbu protiv ovakvih partizanskih akcija Talijani su opremali posebne manje protupartizanske brodove, uglavnom manje motorne jedrenjake, ojačane nadgradnjom koja je štitila kormilarnicu i posadu na palubi od zrna pješačkog naoružanja. Ovi brodovi su bili naoružani strojnicama a neki i topom manjeg kalibra. Posadu su sačinjavali i vojnici naoružani ručnim automatskim oružjem. Ovakav oblik pomorskog rata na Jadranu osobito je bio karakterističan do kapitulacije Italije u rujnu 1943. godine. Na morskom prostoru od Rijeke do poluotoka Pelješca bila su tijekom 1943. godine 32 protupartizanska broda. Radi opasnosti od partizanskih napada Talijani su organizirali pomorski promet u konvojima uz osiguranje ratnih brodova. To se osobito odnosilo na morski prostor od Splita do Metkovića. Pomorska vojna komanda Dalmacije u Splitu izdala je posebno *Upustvo* za borbu protiv partizana na moru. *Upustvo* je dokument od velikog značaja, jer se njime priznaje postojanje partizanskog rata na moru, sa svim inačicama njegova vođenja.

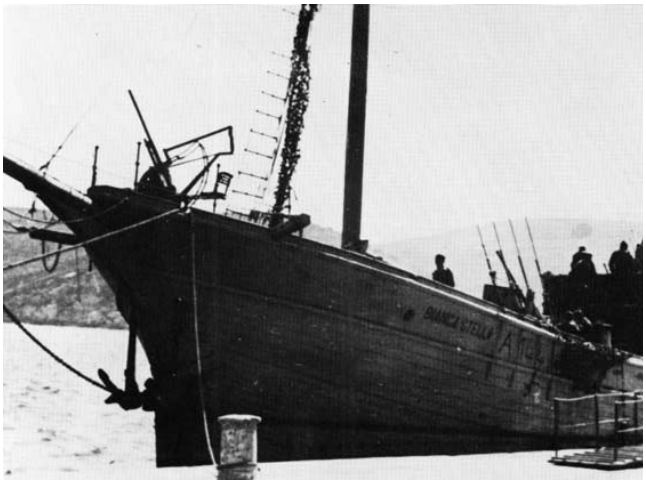
U nastanku partizanske mornarice značajan datum je 10. rujan 1942 godine. Istina je da je ovaj datum bio više simbolične prirode a da je do stvarnog formiranja prvog mornaričkog odreda u Podgori došlo tek 23. siječnja 1943. godine. U prosincu 1943. godine formirana je sekcija za RM pri štabu IV. Operativne zone za Dalmaciju na čelu s Velimirom Škorpikom. Potrebno je napomenuti da su u sastavu narodnooslobodilačkog pokreta (NOP) i

prije 1943. godine postojale određene mornaričke snage osobito u Makarskom primorju i na šibenskim i zadarskim otocima, dok u Hrvatskom primorju do rujna 1943. nisu postojali uvjeti da se u okviru narodnooslobodilačke borbe formiraju posebni mornarički odredi.

Partizanska je mornarica u početnom razdoblju svog djelovanja bila skoro u potpunosti sastavljena od Hrvata, primoraca i otočana, koji su sa svojim ribarskim i drugim brodovima vodili borbu za svoje more, želeći tada kao i uvijek u svojoj prošlosti ostati svoji na svome. Na partizanskim brodovima u početnom razdoblju postojanja te mornarice vijorila se hrvatska trobojnica.

Stanje nakon kapitulacije Italije 1943.-1945. godina

Zbog strateških razloga, mogućeg iskrcavanja saveznika na istočnoj obali Jadrana i otvaranja novog bojišta, Nijemci nisu smjeli dopustiti da istočna jadranska obala nakon kapitulacije Italije padne u ruke NOVJ-a i saveznika. Zbog toga su Nijemci poduzeli široku vojnu akciju na kopnu, a u sastavu Zaopovjedništva mornaričkih grupa Jug (Marine Gruppenkommando Süd) u Sofiji su formirali Zapovjedništvo Jadrana. Admiral Adria bio je službeni naziv toga zapovjedništva, čiji je stožer prvotno bio u Beogradu, a 26. siječnja 1944. godine premješteno je u Opatiju. U njegovu sastavu postojali su zapovjednici sjevernog Jadrana, Dalmacije i južnog Jadrana.

*Njemački protupartizanski brod **A-144**, bivši talijanski motorni jedrenjak **Bianca Stella** kojeg su njemci dobro naoružali i opremili za borbu protiv partizana. U njemačkoj operativnoj prepisi nosio ime **Anton**. Spadao je u grupu njemačkih brodova pod nazivom T**intenschiff** (sipa) što simbolizira njemačku borbenu taktiku. Brod je zarobljen i ušao u sastav mornarice NOV, gdje je sudjelovao u mnogim akcijama. 1. travnja 1945. naišao na minu i potonuo je. Tom prilikom poginulo je 17 članova posade, a ranjeno 11.*

Neprijateljske snage

Nijemci su nakon kapitulacije Italije i nastojanja uspostave potpune dominacije na hrvatskoj obali formirali svoju mornaricu na Jadranu. Ona se sastojala od dvadesetak zaplijenjenih talijanskih ratnih brodova. Talijanima su zaplijenili krstaricu *Cattaro* (bivša jugoslavenska *Dalmacija*, sada *Niobe*), pomoćnu krstaricu i minopolagač *Ramb III* (njemački *Kiebitz*, a po završetku rata brod JRM-a *Galeb*), razarače *Audoce*, *Insidioso*, *Giussepe Missori*, *Stella Polare* i *Spica*, 6 torpiljarki i eskortnih brodova, lovca podmornica, 2 džepne podmornice, 2 minopolagača, 3 torpedna čamca i 6 pomoćnih brodova. Nijemci su ove brodove opremili svojim posadama. U Jadran su kopnenim putem prebačeni desantno-jurišni čamci, a iz južne Francuske preko Genove i kombinacijom kopnenog prometa i rijekom Po torpedni čamci, minolovci i manji broj desantnih tenkonosaca. Navedene plovne jedinice, dopremljene u dijelovima kopnenim putem, sastavljali su u brodogradilištima u Trstu, Rijeci i Martinšćici. Istodobno je u sjevernojadranskim brodogradilištima nastavljena gradnja započetih ratnih brodova, prvenstveno eskortnih razarača i torpednih čamaca. Također je odmah počela realizacija plana izgradnje novih ratnih brodova prvenstveno desantnih tenkonosaca minopolagača, desantnih splavi i torpednih čamaca, koja je obavljana sve do kraja rata.

Krajem kolovoza 1944. godine njemačka je ratna mornarica na Jadranu imala 23.476 mornara-vojnika, dočasnika i časnika i 8 različitih plovnih sastava – divizijuna i flotila ratnih i pomoćnih brodova. Glavni su zadaci njemačke mornarice u Jadranu bili: organizacija i sudjelovanje u protudesantnoj obrani istočne jadranske obale, osiguranje povoljnog operativnog režima u obalnim vodama, organiziranje, obavljanje i osiguranje pomorskog prometa od sjevernojadranskih luka sve do Albanije i po mogućnosti do Grčke. Zadaće neprijateljske mornarice bile su i napadi na pomorski promet mornarice NOV-a, a u suradnji s kopnenim snagama u pomorskim desantima vršili su prepade na otoke.

Njemačka ratna mornarica navedene zadatke obavljala je uz velike gubitke ratnih i pomoćnih brodova, u prvom redu od savezničkoga ratnog zrakoplovstva. Brodovi njemačke ratne mornarice imali su česte okršaje sa savezničkim zrakoplovstvom koje je od kraja 1943. godine sve prisutnije nad Jadranom i hrvatskom obalom. Gubitke su im nanosile i lake pomorske snage saveznika te snage mornarice NOV-a.

Nijemci su, kao i ranije Talijani, za borbu protiv brodova mornarice NOV-a opremali prvo 2 a zatim još 4 specijalna protupartizanska broda pod nazivom *tintenfisch* (sipe). Bili su to dobro naoružani motorni brodovi nosivosti od 150 do 200 tona, izgledom slični brodovima mornarice NOV-a. Istodobno su mogli voditi borbu s više protivničkih brodova, odbijati napade zrakoplova i tući protivničke položaje na otocima i kopnu.

Njemačka kopnena vojska zbog otpora NOV-a nije uspjela, nakon kapitulacije Italije, u kratkom vremenskom roku zauzeti cijelu obalu i otoke kako je planiralo njeno zapovjedništvo. To im je uspjelo tek uz pomoć ratne mornarice polovicom siječnja 1944. godine. Ipak nisu uspjeli zauzeti otoke Lastovo i Vis te vanjski dio otokā od Žirja do Lošinja na kojem su osobito bile aktivne snage mornarice NOV-a potpomognute saveznicima prvenstveno s otoka Visa.

Pokušaj formiranja mornarice NDH krajem 1943. godine

Kapitulacijom Italije NDH je već u rujnu 1943. godine odbacila Rimski ugovor te je proglasila sjedinjenje hrvatskih zemalja s Hrvatskom, a koje su tim ugovorom pripale Italiji. Međutim, Nijemci su zauzeli Istru i Rijeku, a Zadar nisu predali NDH. U takvoj situaciji NDH je pokušala stvoriti svoju ratnu mornaricu na Jadranu, no ti pokušaji nisu imali značajnijih uspjeha. Uspostavljena su pomorska zapovjedništva u Dubrovniku, Splitu i Kraljevici, dok su predstavništvu koje je određeno za formiranje zapovjedništva u Zadru Nijemci zabranili ulazak u grad i uputili ga u Šibenik. Nijemci su u tom periodu priječili formiranje samostalnih pomorskih sastava ratne mornarice NDH.

Postrojbe Mornarice NOV I britanskih komandosa, Vis 1944.

Jačanje mornarice NOV-a

U jesen 1943. godine nakon kapitulacije Italije u Dalmaciji i Istri ojačao je partizanski pokret. Nešto kasnije saveznici su na Teheranskoj konferenciji (28. 11.-1. 12. 1943.) prihvatili partizanski pokret u Jugoslaviji kao saveznika i počeli su ga svesrdno materijalno potpomagati.

U tim je uvjetima 18. 10. 1943. godine na temelju zapovijedi Vrhovnog stožera formirana Mornarica NOVJ-a. Njenu kadrovsku jezgru činilo je 40 časnika bivše ratne mornarice Kra-ljevine Jugoslavije koji su do tada bili u zarobljeništvu a nakon kapitulacije Italije pobjegli su iz logora. Dio kadra Mornarice NOVJ-a činili su oni koji su napustili ratnu mornaricu NDH, primjerice kompletno zapovjedništvo u Crikvenici koje je na čelu sa zapovjednikom kapetanom korvete Jurajom Bonačijem 8. rujna 1943. godine prešlo na stranu NOP-a. U mornarički kadar NOV-a ulazili su i oni pomorci koji su se do tada krili ili se bavili drugim zanimanjima te kadar koji je pristupio iz trgovačke mornarice. Apsolutnu većinu kadra Mornarice NOVJ-a u početku su skoro 100% činili Hrvati. Temelj organizacije mornarice NOV-a činili su stožer,

koji je prvo bio na Hvaru a zatim na Visu te pomorski obalni sektori u Crikvenici, na otoku Pašmanu (zbog napada Nijemaca prebacio se na Dugi otok), Hvaru i Korčuli.

Pomorske snage sastojale su se od 16 naoružanih brodova većinom tunolovaca, ribarskih koča i motornih brodova, 66 patrolnih čamaca (manje ribarske koče, motorni leuti, motorne brodice i veći motorni čamci). Svi su navedeni brodovi bili naoružani topovima od 20 mm i teškim strojnicama, a više njih protutenkovskim topovima od 40 mm dobivenih od saveznika te strojnicama od 12,7 mm skinutih s oštećenih savezničkih zrakoplova – letećih tvrđava na viškom aerodromu. Uz 7 putničkih parobroda pomoćni brodovi su bili uglavnom motorni jedrenjaci, kojih je sredinom 1944. godine bilo 234.

Prema navedenom sastav Mornarice NOV-a činili su uglavnom hrvatski brodovi, vlasništvo otočana i primoraca od Sušaka do Cavtata. Tijekom rata izgubljeno je 10 naoružanih brodova, 16 patrolnih čamaca i 51 pomoćni brod. Krajem kolovoza 1944. godine stanje Mornarice NOV-a bilo je 4.800 boraca-mornara, dočasnika i časnika. Glavne zadaće su im bile: održavanje pomorskog prometa na plovnom putu Bari – Vis i obrnuto, jer je pozadinska osnovica partizanske aktivnosti na Jadranu od rujna 1943. godine bila obala Italije, šire područje Barija (luka Monopoli je bila baza partizanske mornarice). Važne su bile i komunikacije između Visa i punktova na otocima i obali, posebno na relaciji Vis – Kornati i obrnuto. Zadaće su bile i ometanje njemačkog pomorskog prometa te obrana Visa i vanjskoga niza slobodnih otoka. Mornarica je sudjelovala i u desantnim prepadima i desantima s kopnenim snagama na otoke i obalu. Za obranu otoka i sudjelovanje u desantnim prepadima polovicom 1944. godine formirani su bataljuni mornaričkog pješaštva u sastavu pomorskih obalnih sektora.

Središte Mornarice NOV-a bilo je na otoku Visu. Bio je tu stožer i logistika, organizirani su tečajevi škole; tu se nalazio 4. pomorski obalni sektor (POS) i 26. dalmatinska divizija.

Od savezničkih snaga na Visu su bile: specijalne snage – komandosi, dijelovi obalne i protuzrakoplovne obrane (PZO), mješoviti divizijun sastavljen od motornih topovnjača, torpednih čamaca i patrolnih brodova. Dok su diverzanti sudjelovali u diverzantskim i desantnim prepadima na obližnje otoke, dotle je najdjelotvorniji bio divizijun lakih pomorskih snaga.

Motorne topovnjače i torpedni čamci sustavno su napadali, s velikim uspjesima, njemački dužobalni pomorski promet sve od otoka Krka do otoka Mljeta, i bili su glavna opasnost njemačkim brodovima. Nijemci su protiv partizanskih komunikacija i uporišta na Jadranu poduzimali prepadne akcije s manje ili više uspjeha. Planirali su napad i iskrcavanje na Vis početkom 1944. godine. Taj plan nije realiziran zbog jakog

P/b "Ljubljana" prebacio je iz Italije u Vis 3. prekomorsku brigadu u ožujku 1944.

Četa Britanskih komandosa u Visu, veljača 1944.

Savezнички torpedni čamci, motorne topovnjače I pomoćni brodovi u Komiži, travanj 1944.

savezničkog pomorskog i zrakoplovnog nadzora nad tim hrvatskim otokom te dobro organizirane obrane.

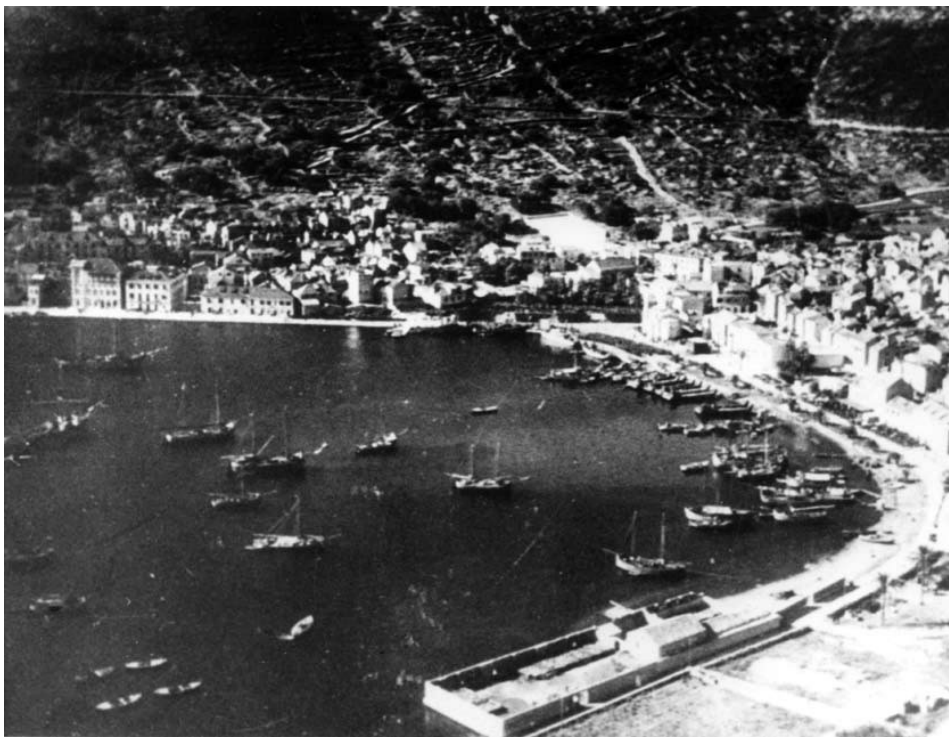
Savezničko zrakoplovstvo sustavno je izviđalo jadransku obalu i otoke sve od Valone do Trsta i obavljalo stalne napade na brodove, luke, prometnice, skladišta, brodogradilišta, aerodrome i sve ostale važne objekte. Zrakoplovi su polijetali s više aerodroma u Italiji, a od svibnja 1944. godine koristili su novoizgrađeni aerodrom na Visu. Zbog iznimno jake aktivnosti savezničkog zrakoplovstva Nijemci su tijekom 1944. godine užurbano uspostavljali protudesantnu obranu na istočnoj jadranskoj obali, na kojoj su radili sve do kraja rata. Posebnu su pozornost poklanjali minskim poljima te su postavili veliki broj minskih zapreka osobito u Kvarneru, Kvarneriću i ispred obale Istre zbog procjene da bi to područje moglo biti moguća zona savezničkog pomorskog desanta. Istodobno je, kako se rat bližio kraju, jačala partizanska aktivnost na Jadranu potpomognuta savezničkim zrakoplovstvom i lakim pomorskim snagama.

Baza Mornarice NOVJ u Monopoliju (Italija). Sastav Baze i slušatelji tečajeva pred svečano dizanje zastave, travanj 1944.

Ukrcavanje tovarnih životinja za prijenos brodskih haubica u Komiži pred desantni prepad na Brač, 1. Lipanj 1944. (desno)

Baza Mornarice NOVJ u Monopoliju (Italija). Sastav Baze i slušatelji tečajeva pred svečano dizanje zastave, travanj 1944.

Pomorsko pješaštvo u sklopu mornarice

U sklopu mornarice djelovalo je i pomorsko pješaštvo koje je nastalo odlukom Glavnog stožera NOV-a i PO-a Hrvatske. Stožer je 29. rujna 1943. godine zapovjedio da se za kontrolu obale i sprečavanje iskrcavanja neprijatelja na obalu i otoke ustroje i satnije mornaričkog pješaštva na otocima Krku, Cresu, Lošinju, Rabu, Pagu, Jablancu i Kraljevici. Početkom listopada 1943. godine satnije su dijelom ustrojene i premještene na otoke Krk, Cres, Lošinj, a dvije na obalu. Slične postrojbe ustrojene su na otocima Ugljanu i Pašmanu u sastavu Zapovjedništva NO-a mornarice za sjevernodalmatinsku obalu i otoke. U završnim ratnim operacijama mornaričko je pješaštvo sudjelovalo u oslobađanju otoka srednje Dalmacije i predstavljalo je proširenje primorskog krila 4. armije sa zadaćom uspostave kontrole na otocima sve do Istre.

Mornaričko pješaštvo NOV u završnim operacijama kod Plomina (Istra), travanj 1945.

Uloga mornarice u konačnom oslobođenju Hrvatske 1945. godine

Zbog pogoršanja općeg stanja na Balkanu te prodora Crvene armije na Dunav i iskrcavanja saveznika u Grčku, njemačko vrhovno zapovjedništvo zapovjedilo je da se njemačke snage povuku s južnog Balkana, Grčke i Albanije i da se napusti jadranska obala i uspostavi nova crta obrane na liniji Rijeka – Velebit – Mostar – Skadar s tim da se posebno brani uporište Knin i onemogući prodor NOV-a unskim pravcem prema Bihaću i Savi. U takvoj situaciji u rujnu 1944. godine počele su borbe za oslobođenje Dalmacije.

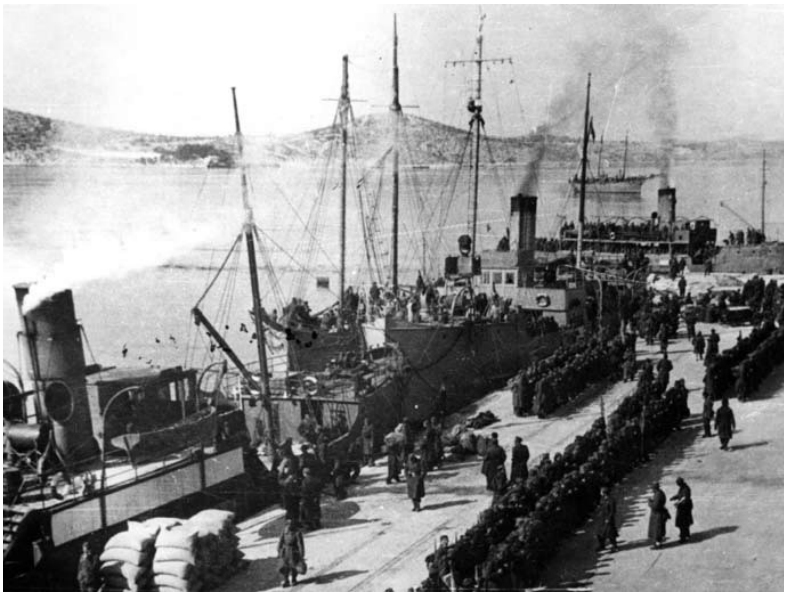
NB Partizanka u Splitu 1945.

Mornarica i 26. divizija s Visa su vršile pomorske desante na obližnje otoke, zatim na Pelješac i obalu na crti Neum – Klek gdje su vođene borbe s njemačkim snagama koje su se povlačile iz Dubrovnika. Zatim je izvršen pomorski desant na prostor Krila Jesenice.

Obala i otoci od Paga do Boke kotorske oslobođeni su do kraja listopada. Oslobođenjem Knina 3. prosinca 1944. godine oslobođena je cijela Dalmacija.

U vrijeme povlačenja njemačkih snaga u proljeće 1945. godine, kada je razvoj događaja na svjetskim bojištima zapečatio sudbinu Njemačke i njenih saveznika, partizanske snage na kopnu (4. armija) i moru započele su utrku sa saveznicima nastojeći prije savezničkih snaga, koje su nastupale kroz Italiju, stići i ovladati područjem Istre, Slovenskog primorja i Trsta. Mornarica NOV-a tada je imala glavni zadatak otvoriti pomorske plovne putove prema Trstu i opskrbu kopnenih snaga.

U završnim ratnim operacijama, koje su počele na Jadranu sa šireg područja Zadra, Mornarica NOV-a se nalazila na lijevom krilu 4. armije sa zadaćom probijanja do Istre, tj. Trsta. Izvršila je pomorske desante na Pag, Rab, Krk, Lošinj i Cres zajedno s 9. dalmatinskom divizijom te na Krk s dijelovima 26. dalmatinske divizije. Zatim se 9. divizija iskrcala

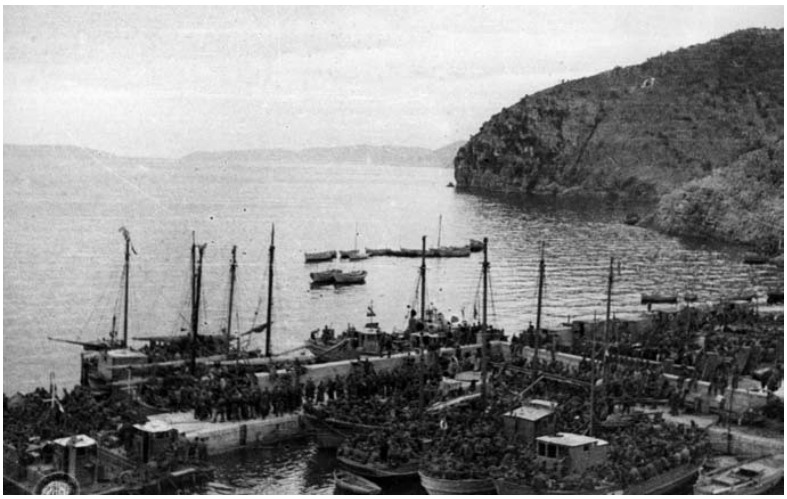

kod Brseća u Istri te se probila do predgrađa Trsta i sudjelovala u njegovu oslobođenju.

Prvi savezнички brod koji je unatoč gustim minskim preprekama 5. svibnja 1945. godine uplovio u Trst bio je patrolni čamac PČ 8. Ratne operacije na Jadranu prestale su 7. svibnja 1945. godine kada su se predale posljednje njemačke snage utvrđene na poluotoku Muzilu u Puli.

Mornarica NOV-a po svom je sastavu bila hrvatska jer ju je činilo 90% Hrvata, oko 6,5% Slovenaca i 1,5% Srba. Njene pomorske snage bile su sastavljene u najvećem broju od hrvatskih brodova koji su do rata otočanima i primorcima služili za egzistenciju.

Tako su Hrvati u Drugom svjetskom ratu opet, kao kroz cijelu svoju povijest, nastavili svoju tisućljetnu pomorsku tradiciju kojoj je cilj bio očuvanje svoga mora, obale i otoka.

Iskrcavanje jedinica u Šibeniku nakon završetka mostarske operacije, veljača 1945.

Koncetracija brodova Kvarnerskog pomorskog sastava s ukrcanim jedinicama NOV u luci Beli na Cresu, uoči iskrcavanja u Istri, 24. travanj 1945.

Praznik ratne mornarice u poslijeratnoj Jugoslaviji

Praznik ratne mornarice u poslijeratnoj Jugoslaviji slavio se 10. rujna. Taj praznik, u čast rađanja partizanske mornarice na Makarskom primorju u rujnu 1942. godine, pod nazivom Dan mornarice, službeno je uspostavljen naredbom ministra Narodne obrane od 10. kolovoza 1945. godine. Uz određene preinake u nazivu praznika, primjerice Dan ratne mornarice i pomorstva, od 10. rujna 1962. godine ili Dan ratne mornarice, pomorstva i riječnog brodarstva, od 10. rujna 1977. godine, taj dan se službeno obilježavao sve do raspada SFRJ-a početkom devedesetih godina dvadesetoga stoljeća.

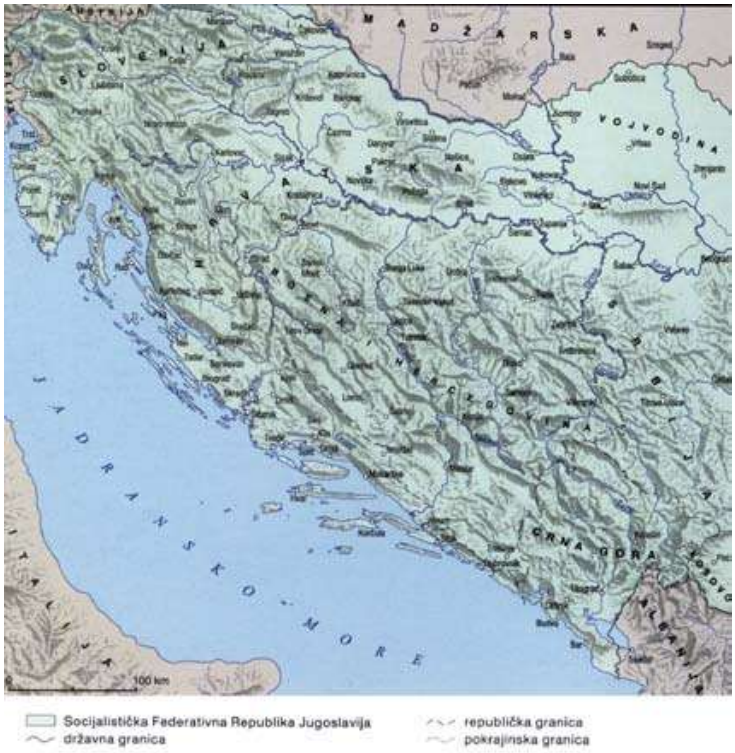

Spomenik GALEBOVA KRILA

IV.4. Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata do 1990. godine

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata do 1990. godine

Nakon Drugog svjetskog rata u drugoj Jugoslaviji, u kojoj će velikosrpski hegemonizam biti prikriven komunističkom ideologijom, razvija se ratna mornarica (Jugoslavenska ratna mornarica – JRM) kao sastavnica oružanih snaga Jugoslavije. Razvoj vojnih snaga u početku (1945.-1948.) kao i vanjskopolitička orijentacija zemlje bili su oslonjeni na Sovjetski Savez (SSSR). Nakon 1948. godine i političkoga razilaženja nove Jugoslavije i SSSR-a stanje se u oružanim snagama, dakle i u mornarici, promijenilo, a mijenja se i opći vanjskopolitički pravac Jugoslavije.

Hrvatska 1954. -1992.

JRM se, kao i općenito oružane vojne snage nove Jugoslavije, razvila u respektabilnu vojnu odnosno vojnopomorsku silu u poslijeratnoj Europi.

Početkom Domovinskoga rata flota JRM-a sastojala se od 128 ratnih brodova, 31 pomoćnog broda, 93 plovna sredstva, ronilačke postrojbe i eskadrile protupodmorničkih helikoptera.

JRM nije nikada imala dominantan hrvatski sastav, izuzevši samo period Drugog svjetskog rata kada je nastajala u okviru partizanskog antifašističkog pokreta. Na kraju rata u toj mornarici je bilo preko 90% Hrvata. Nakon rata taj se odnos drastično promijenio na štetu udjela Hrvata u sastavu JRM-a. U tom smislu predstoji nam proučavanje poslijeratnoga razvoja JRM-a te znanstveno utvrđivanje kako je i zašto došlo do smanjenja broja Hrvata u njoj.

Stanje se donekle promijenilo nakon što je Vojnopomorska akademija 1973. godine preseljena iz Divulja u Split. Tada se bilježi nešto veći upis Hrvata koji su se školovali za časnike JRM-a. Iako je u JRM-u, u odnosu na ostale rodove JNA, krajem 80-ih godina 20. st. pred Domovinski rat bilo najviše Hrvata, viši časnički kadar JRM-a bio je projugoslavenski orijentiran i činili su ga pretežno Crnogorci i Srbi. Jugoslavenska je ratna mornarica, kao sastavnica JNA, u Domovinskom ratu izvršila agresiju na Hrvatsku. Hrvatski kadar u sastavu JRM-a većim je dijelom početkom Domovinskog rata istupio iz sastava JRM-a i pristupio obrani domovine.

Karakteristična razdoblja u razvoju ratne mornarice druge Jugoslavije 1945.-1991. godine

Jugoslavenska je mornarica iz Drugog svjetskog rata izašla s onim snagama i sredstvima kojima je raspolagala u ratu, uglavnom drvenim naoružanim brodovima, patrolnim čamcima i mnoštvom pomoćnih brodova, od jedrenjaka do leuta. Ovi brodovi postupno su vraćani svojoj prvobitnoj civilnoj namjeni.

Poslijeratni razvoj JRM-a obilježila su četiri temeljna razdoblja. Ona se razlikuju u osobinama tehničko-tehnološkog čimbenika, doktrini, školovanju, obuci i zadaćama, organizacijskim i ustrojstvenim promjenama, a sastoje se od etapa, koje imaju svoje posebnosti po jednom ili više navedenih čimbenika.

Prvo razdoblje obuhvaća razdoblje od završetka Drugog svjetskog rata do početka realizacije *Prvog flotnog programa*, zaključno sa završetkom tršćanske krize (1953. godine).

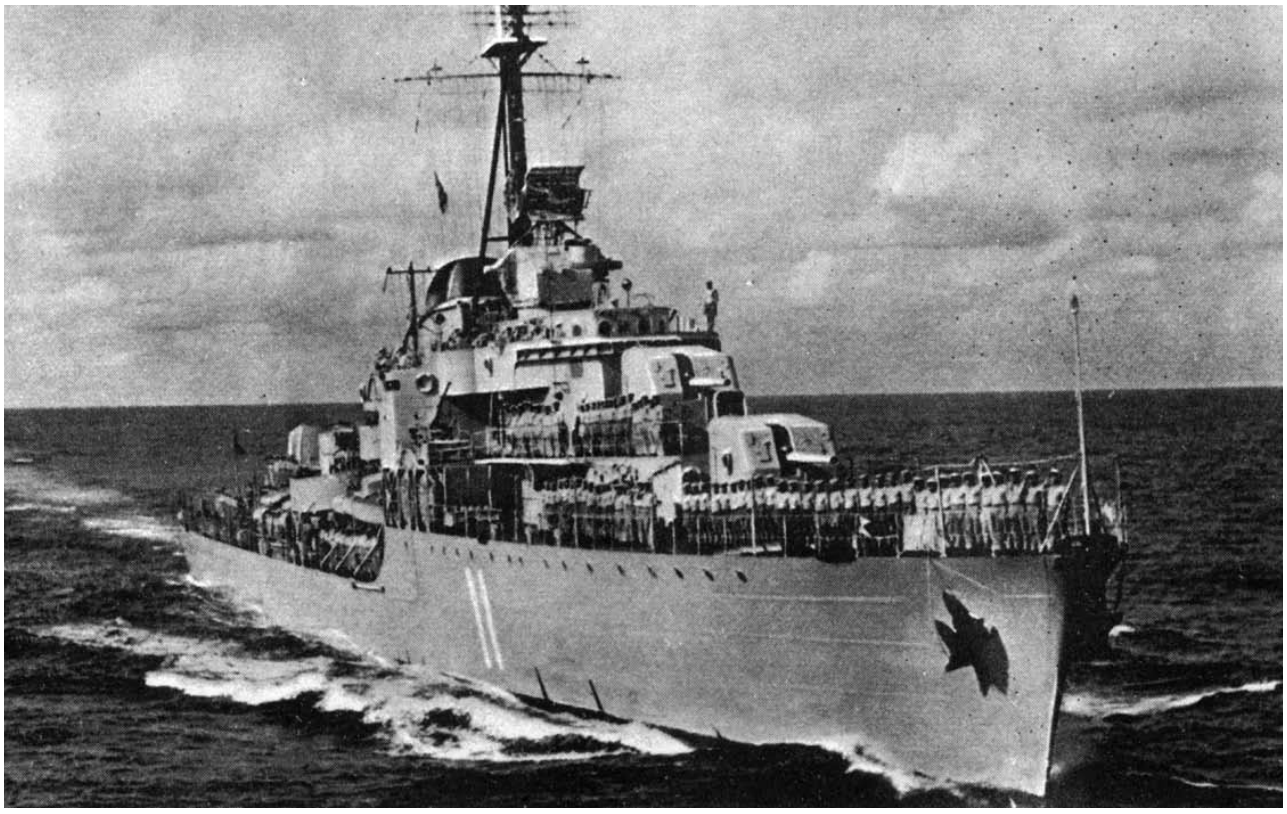
Drugo razdoblje obuhvaća razdoblje od početka 50-ih do polovine 60-ih godina prošlog stoljeća i karakterizira ga velika produkcija ratnih brodova po tzv. *Drugom flotnom programu*.

Treće razdoblje počinje krajem 60-ih i traje sve do početka 80-ih godina dvadesetog stoljeća. Razdoblje je obilježeno uvođenjem suvremenih ratnih brodova u sastav JRM-a, naoružanih raketnim sustavima brod-brod i brod-zrak.

Četvrto razdoblje razvoja JRM-a kao značajnog vida OS SFRJ-a obuhvaća razdoblje od početka 80-ih do raspada te mornarice 1991. godine. Karakterizira ga pojačano zanimanje JRM-a za nabavom sredstava, naoružanja i vojne opreme na zapadnom tržištu.

Razarač SPLIT

Brod je počela raditi Kraljevina Jugoslavije u brodogradilištu Split. Nije dovršen do 1941. godine kada su Split zaposjeli talijani. Talijani su nastavili njegovu gradnju ali ga nisu dovršili. U periodu talijanske okupacije na brod je izvršena partizanska diverzija. Brod je dovršila JRM poslije rata.

Prvo razdoblje

JRM je u ovom razdoblju uspješno provela čišćenje plovnih ruta i širih morskih prostora u istočnom Jadranu miniranih za vrijeme Drugog svjetskog rata, uspostavila je sustav obalne obrane (OO), utemeljene na obalnom topništvu (OT) i sustavu obalne službe motrenja i obavješćivanja (OSMiO).

Školski brod JADRAN

Uspostavljena su pomorska zapovjedništva za sjeverni, srednji i južni Jadran. Na obali i otocima razvijeni su pukovi pješaštva, topništva i inženjerije kopnene vojske (KoV). JRM je, s ovako izraženim elementima KoV-a, postala primorska vojna oblast namijenjena za obranu otoka, obalnog mora i obale, ponajprije snagama KoV-a.

U skladu s *Prvim flotnim programom*, u sastav ratne mornarice uvedene su i nove plovne jedinice – torpedni čamci (TČ) tipa *Higgins*, čija je serijska proizvodnja otpočela u brodogradilištu na Korčuli. Istodobno se pristupa uređenju operacijske osnovice, izgrađuju se potrebni bazni elementi nužni za boravak, održavanje i operativne aktivnost flotnih snaga.

Brod GALEB

Karakteristika ovog flotnog programa bila je izgradnja velikog broja novih TČ-a i početak produkcije patrolnih brodova (PB), minolovaca (ML) i desantnih sredstava (desantnih tenkonosaca minopolagača i dvotrupnih desantnih splavi dijelom opremljenih i za polaganje mina).

U vrijeme tršćanske krize snage JRM-a bile su respektabilne. Kao odgovor na koncentraciju kopnenih i pomorskih snaga i njihovu demonstraciju na zapadnim granicama Jugoslavije, Zapovjedništvo JRM-a u rujnu 1953. godine formira mješoviti združeni odred u koji su ušle gotovo sve tada raspoložive snage JRM-a: divizijun razarača, divizijun patrolnih brodova, dva divizijuna torpednih čamaca i odred pomoćnih brodova.

Drugo razdoblje

Jugoslavija se, osobito nakon sukoba s Informbiroom i Staljinom, okrenula Zapadu te započela opremanje svojih oružanih snaga materijalnim sredstvima, naoružanjem i vojnom opremom koja je bila dostupna na zapadnom tržištu. Zapad je u to vrijeme Jugoslaviji obilato pomogao izgraditi njenu ratnu mornaricu, ustupajući joj velike količine modernog oružja, opreme, uređaja te raznih alata za potrebe gradnje ratnih brodova u domaćim brodogradilištima.

Nabavama suvremenog naoružanja i vojne opreme u SAD-u modernizirano je, u prvom redu, brodsko protupodmorničko, protuminsko i topničko naoružanje. Na temelju američkog *off shore* - programa za pomoć prekomorskim zemljama, u Francuskoj su izgrađena tri moderna minolovca i dana je oprema za izradu četvrtoga na jugoslavenskim navozima. Isto tako u Francuskoj je izgrađen jedan patrolni brod, a u Engleskoj su kupljena dva starija razarača.

Flotne snage JRM-a u tom su razdoblju narasle na 3 razarača, 4 eskortna razarača, oko 70-ak torpednih čamaca tipa *Higgins*, 2 podmornice, 22 patrolna broda i čamca, 33 minolovca, 4 minopolagača te veći broj desantnih i pomoćnih brodova. U sastavu JRM-a tada se nalazio i jak mornarički desantni odred.

Pored jačanja flote jača se i sustav obalne obrane, uključujući i jedinice mornaričkog pješaštva namijenjene za obranu otoka i obalnog ruba. Uloženi su veliki napori i znatna sredstva za izradu fortifikacijskih objekata.

Treće razdoblje

Od 1961. do 1980. godine u JRM se uvode raketni čamci (RČ) i torpedni čamci (TČ) nove generacije te prateća vojna oprema. Na početku razdoblja u flotu RM-a uvršteno je 10 RČ-a tipa *301* izgrađenih u SSSR-u i 14 TČ-a tipa *211* dijelom nabavljenih u SSSR-u, a dijelom izgrađenih u brodogradilištu u Kraljevici.

Četvrto razdoblje

U razdoblju od 1978. do 1983. godine, po originalnom projektu Brodarskog instituta iz Zagreba, izgrađeno je u Titovom brodogradilištu Kraljevica i uvedeno u operativnu uporabu 6 raketnih topovnjača (RTOP) tipa *401*. Ovaj projekt ratnog broda bio je, i po mišljenjima stranih stručnjaka, veliko dostignuće domaće ratne brodogradnje. Odmah nakon tog projekta, a sukladno s njim, razrađuju se i programi za izgradnju suvremenijeg tipa raketnih topovnjača, koje su postupno trebale zamijeniti RČ tipa *301*. Topovnjače su opremane suvremenom elektroničkom opremom toga vremena.

U sastavu JRM-a (38. flotila PBR-a) ostala su 2 patrolna broda tipa *551* i 4 patrolna broda tipa *519*, koji su početkom razdoblja rekonstruirani i naoružani suvremenijim protupodmorničkim detekcijskim sustavima i naoružanjem.

Veliki patrolni brod - VPBR 31 SPLIT

Također se u naoružanje JRM-a uvode dva velika patrolna broda (VPBR) tipa *31*, prvi u razdoblju od 1975. do 1980., a drugi u razdoblju od 1980. do 1985. godine, čime je ublažen nedostatak većih brodova univerzalne namjene u sastavu pomorskih snaga.

Srednjoročnim planom razvoja Ratne mornarice i VPO-a za razdoblje od 1981.-1985. godine planiran je početak gradnje dvaju VPBR-a sličnih karakteristika kao VPBR tipa 31, ali sa snažnijim raketnim naoružanjem i boljom elektroničkom opremom.

Na početku promatranog razdoblja JRM je raspolagala s dvije podmornice tipa *Sutjeska* (811 i 812) i tri podmornice tipa *Heroj* (821, 822 i 823), a kasnije s dvije podmornice tipa *Sava* (831 i 832) koje su zamijenile podmornice *Sutjeska* (811 i 812). Podmornice *Heroj*

i *Sava*, opremljene odgovarajućim pogonsko-energetskim, upravljačkim, navigacijskim, komunikacijskim, detekcijskim i oružnim sustavima, po svojim maritimnim i taktičko-tehničkim mogućnostima bile su na razini suvremenih dizelelektričnih podmornica i zadovoljavale su potrebe JRM-a. Pored torpednih podmornica, krajem razdoblja prišlo se razvoju i izgradnji malih diverzantskih podmornica (911 *Tisa*), s temeljnom namjenom prevoženja diverzanata i ofenzivnog polaganja mina u plitkim obalnim vodama. Na završetku ovog razvojno-planskog razdoblja JRM-a, podmornička postrojba (88. brigada podmornica) imala je 5 torpednih i 6 diverzantskih podmornica. Važno je naglasiti da su sve spomenute podmornice razvijene u domaćim ustanovama i izgrađene u domaćim brodogradilištima (podmornice 811 i 812 u *Uljaniku* u Puli, ostale podmornice u Brodogradilištu specijalnih objekata u Splitu).

Plovna postrojba minolovaca (16. divizijun ML-a) sastojala se od 16 minolovaca. Do kraja 1975. godine otpisana su 2 ML-a (tipa *117*). U razdoblju od 1975. do 1980. godine otpisan je još jedan ML, a od 1980. do 1985. godine još 5 tih brodova, tako da je na završetku razdoblja u postrojbi minolovaca ostalo 8 ML-ova. Dio brodova koji su ostali u sastavu rekonstruirani su i modernizirani. Opremljeni su suvremenim sredstvima za otkrivanje i uništavanje mina. U *Srednjoročnom planu razvoja Ratne mornarice i VPO za razdoblje od 1981.-1985. godine* započela je rekonstrukcija i opremanje brodova u suvremene lovce mina (LM).

Minopolagači (MP) tipa DTM i DSMU ostali su sastavu JRM-a. Za ratne potrebe računalo se na popisne minopolagače, uglavnom trajekte, opremljene uređajima za polaganje mina. Osim toga, u određenim situacijama za polaganje mina koristile bi se podmornice i torpedni čamci. U ovom razdoblju uvedeno je 18 novih desantno-jurišnih čamaca (DJČ) tipa *601* i 12 tipa *621*, koji su također izgrađeni u domaćim brodogradilištima.

Pored postojećih patrolnih čamaca (PČ), za zadatke osiguranja granice na moru uveden je u operativnu upotrebu novi granični PČ tipa *Mirna* (ukupno 11 brodova), poboljšanih taktičko-tehničkih karakteristika, maritimnih svojstava i autonomije adekvatne namjeni.

Zbog tehničkog zastarijevanja i neadekvatnih mogućnosti upotrebe većeg dijela pomoćne flote, razvijeni su i uvedeni u sastav novi tipovi pomoćnih brodova višestruke namjene, lučki remorkeri i suvremenija plovna sredstva. Tri suvremena pomoćna broda oružara tipa *PO-91*, koji su izgrađeni u splitskom brodogradilištu do 1980. godine, pokazali su se kao vrlo uspješno rješenje.

Ronilačke jedinice u upotrebu uvode uspješnu izvedbu domaćega ronilačkog aparata otvorenog kruga disanja proizvodnje *Đuro Đaković*, ronilački aparat na kisik zatvorenog kruga *Dräger M-600* zapadnonjemačke proizvodnje te tada noviji tip francuskog protuminskog aparata na plinsku mješavinu *NITROX*, poluzatvorenog kruga disanja tipa *OXYMIX-3C*. Ronioci su uz to dobili nove uređaje za podvodnu komunikaciju i navigaciju.

U tom razdoblju u posebnom pogonu splitskoga brodogradilišta započinje redovita proizvodnja diverzantskih ronilica tipa *R-1* i *R-2*, a uvodi se i novi ronilački aparat na zatvoreni krug disanja.

Ulaskom u flotni sastav broda za ronjenje i spašavanje PS-12 *Spasilac* sredinom 70-ih godina prošlog stoljeća, uz podvodnomedicinsku potporu Instituta za pomorsku medicinu ratne mornarice, JRM usvaja tehnologiju dubokovodnog saturacijskog ronjenja ronilačkim zvonom do 150 metara dubine čime tadašnja država ulazi u krug malobrojnih zemalja u svijetu koje su usvojile tu najvišu tehničko-tehnološku razinu profesionalnog ronjenja na velikim dubinama.

Vojna podjela na hrvatskome prostoru Jugoslavije 1988. - 1991. - vojni sustav

U jedinice OT-a uvode se topovi 130 mm, dometa 27 km, a s upotrebom aktivno-reaktivnih projektila i do 36 km. Ova oruđa bila su u sastavu 5 obalnih bitnica i 2 pokretna obalna divizijuna – ukupno 10 bitnica s po 6 oruđa. Također je bila planirana zamjena topova 88 mm novim topovima OA kalibra 100 mm, većeg dometa i veće vatrene moći.

Radi bržeg manevra u prevoženju mornaričkog pješaštva morem i zrakom, u domaćim brodogradilištima izgrađen je novi tip DJČ-a nosivosti 60 vojnika s opremom i brzinom od 22 čvora te su uvedeni transportni helikopteri (Mi-8). Pored protuzrakoplovnih topova 20 mm, u naoružanje DJČ-a uvedeni su i bacači raketa, koji su se pokazali vrlo učinkovitim za neposrednu potporu pri iskrcavanju mornaričkog pješaštva.

U razdoblju do 1975. godine s 4 nove radarske postaje povećana je dubina motrenja akvatorija na 40 milja čime je bio pokriven cijeli Jadran. U taktičku mrežu motrenja i obavješćivanja od 1980. godine uvedeno je još 6 suvremenih radara s agilnim frekvencijama.

Uvođenje novog, automatiziranog, komandno-informacijskog sustava (KIS) započelo je u 1985. godini. JRM je njime dobivala mogućnost praćenja situacije na bojištu i prijam, obradu i dostavljanje podataka u realnom vremenu. Novi KIS *STINA – JADRAN*, u koji su bili spregnuti motrilački (radarski), izvidnički (radio i radio-tehničko izviđanje) i oružni sustavi RM-a, predstavljali su sasvim novu kvalitetu za praćenje situacije i zapovijedanje.

Iz SSSR-a su nabavljeni protubrodski raketni sustavi s krilatim raketama P-20, P-21, P-22 te švedski RBS-15. Ovi sustavi uvedeni su u naoružanje RTOP-a *401* i na VPBR, koji je postao njihov temeljni nositelj. Ugradnja lansera i sustava za upravljanje raketnim oružjem obavljena je u domaćim brodogradilištima, vlastitom tehnologijom, u kojoj su mnoge komponente bile iz samoga vrha elektroničke industrije Istoka i Zapada. U istom razdoblju iz SSSR-a su nabavljena lansirna vozila za obalne raketne bitnice, s autonomnim sustavom za upravljanje protubrodskim krilatim raketama (5 bitnica s ukupno 20 lansirnih vozila).

Osim protubrodskih raketnih sustava u tom razdoblju u RM su uvedeni i brodski raketni sustavi PZO-a malog dometa S-2M i OSA-M.

Rekonstrukcijama i nadogradnjama te opremanjem plovnih sastava suvremenim materijalnim sredstvima, naoružanjem i vojnom opremom JRM je na kraju ovog razvojnog razdoblja bila na razini koja, po mišljenju tadašnjih vojnih autoriteta, nije tehnološki bitno zaostajala za snagama ratnih mornarica zapadnih zemalja.

Unatoč tome što je JRM na početku Domovinskog rata raspolagala velikom količinom modernog naoružanja i opreme, već do početka lipnja 1992. godine primorana je na potpuno povlačenje iz hrvatskoga Jadrana.

V. Povijesni pregled vojnopomorskog školstva

ŠKOLE RATNE MORNARICE

Učitelj ruskih pomoraca Marko Matrinović iz Perasta

Počeci pomorskog školstva na hrvatskoj obali bili su uvjetovani različitim okolnostima kao i u drugim pomorskim državama i pomorskim središtima širom Europe. U statutima hrvatskih pomorskih gradova u 13. st., npr. u Splitu 1240. godine, nalaze se odredbe da se za zapovjednike, časnike i kormilare na brodovima mora birati sposobne ljude dorasle tim zanimanjima. Od tih vremena za potrebe plovidbe razvijaju se i znanstvene osnove plovidbe, kroz astronomske, matematičke i geografske radove, navigacijske i geografske karte te pomorske priručnike. Sredinom 15. st. u Dubrovniku je djelovala radionica astronomskih instrumenata, a pisane su i rasprave o astronomiji.

Obuka pomoraca na istočnoj jadranskoj obali u 17. stoljeću bila je i međunarodno priznata. Ovo potvrđuje činjenica da je venecijanski Senat odabrao Peraštanina kapetana Marka Martinovića da s još nekoliko istaknutih pomoraca poučava plemiće, koje je poslao ruski car Petar Veliki u Veneciju 1697. godine, radi stjecanja znanja iz pomorstva. Ruski plemići, budući pomorci, poslani su 1698. godine kapetanu Martinoviću, može se reći, na praktičnu nastavu iz pomorstva. Kapetan Marko Martinović svojim je ugledom pomorskog znalca i pedagoga predstavljao daroviti izdanak stoljetnih iskustava tradicionalne neinstitucionalne praktične nastave na brodovima, koja je bila izraz generacija naših pomoraca u nastojanju da ovladaju plovidbom.

Ratne vojne škole u svijetu javljaju se kasnije od pomorsko-trgovačkih škola. Tako su do polovine 17. st. posade ratnih mornarica stjecale pomorske vojne vještine praksom na ratnim ili naoružanim trgovačkim brodovima. Prva poznata vojna škola za časnički kadar ratne mornarice javlja se u Francuskoj 1669., zatim u Rusiju 1715., u V. Britaniji 1729., u SAD-u 1845., u Njemačkoj i Italiji 1860. godine itd.

Nove tehnologije u brodarstvu i pomorstvu u II. polovini 19. st. uvjetuju otvaranje mornaričko-tehničkih škola i akademija za obuku tehničkog kadra. Razvitkom podvodnih oružja torpeda (prvi konstruktor torpeda bio je Ivan Vukić Lupis, koji je 1860. godine u riječkom brodogradilištu prvi konstruirao prvu verziju torpeda koja je u ovome brodogradilištu usavršavana sve do 1966. godine) i mina pojavljuju se specijalizirane škole za izobrazbu i specijalizaciju pomorskih časnika. Iskustva iz I. svjetskog rata bila su osobito važna u obuci i specijalizaciji pomorskih časnika u podmorničarstvu i mornaričkom zrakoplovstvu.

Pojavom nuklearnog pogona na brodovima i podmornicama te raketnih oružja i složenih elektronskih sustava u najnovije doba dolazi do dalje specijalizacije i pojave novih škola i tečajeva za specijaliste navedenih vojnopomorskih specijalnosti. Vojnopomorske škole za časnički kadar obuhvaćaju ustanove za osnovno školovanje pomorskih časnika, škole za specijalizaciju i više vojnopomorske škole. Osnovno školovanje pomorskih časnika ostvaruje se u većini ratnih mornarica u vojnopomorskim školama i akademijama.

Škole ratne mornarice na istočnoj obali Jadrana u vijeme austrijske i austro-ugarske vlasti

Vojnopomorske škole na hrvatskoj obali Jadranskog mora nastaju u vrijeme austrijske vlasti nad tim hrvatski prostorom. Priobalni dio Hrvatske došao je pod austrijsku vlast 1797. godine nakon mira između Austrije i Napoleona u Campoformiju. Zamjenom zemalja s Napoleonom Austrija je stekla posjede bivše Mletačke Republike, time i istočnu obalu Jadrana. Prva austrijska uprava na tim područjima trajala je od 1797. do 1805. godine. Austrija je 1802. godine na ostacima mletačke *Scuole di marina*, osnovane 1774. godine u Veneciji, osnovala Pomorsku kadetsku školu. Ova škola bila je organizirana po uzoru nautičkih škola trgovačke mornarice.

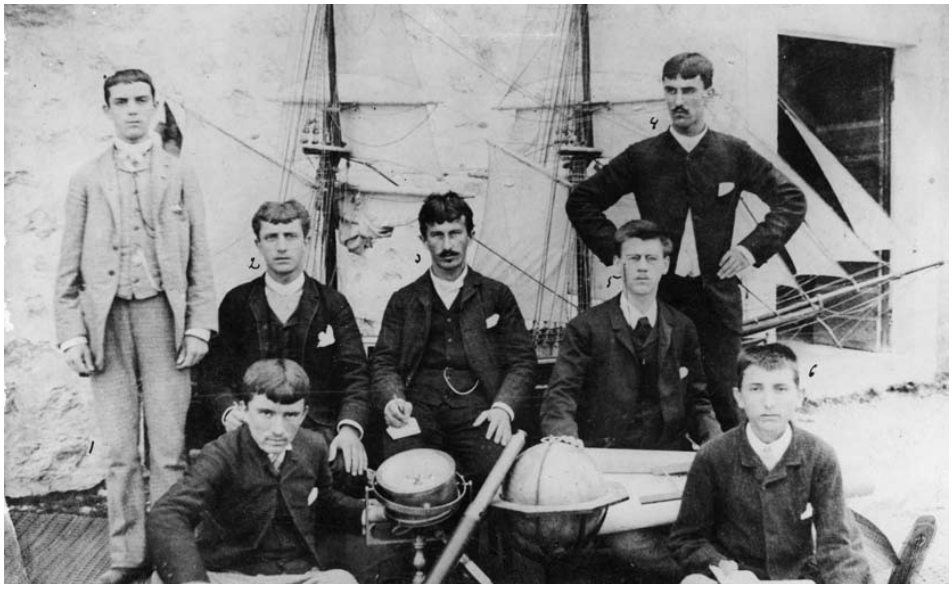

Mornarička vojna akademija, budući podmorničari naraštaj 1909. godine

Francuska je 1810. godine za potrebe ratne mornarice osnovala Mornarički koledž u Veneciji. Koledž je 1815. godine preuzela Austrija koja je ponovno nakon sloma Napoleona zagospodarila prostorima istočne obale Jadrana. Koledž je u Veneciji postojao do 1848. godine. Središte austrijskog pomorskog školstva 1848. godine premješta se iz Venecije u Trst pa u Rijeku. U Trstu je 1848./49. godine osnovan Pomorski kadetski koledž koji je 1852. godine prerastao u Pomorsku akademiju.

Pomorska akademija u Rijeci započela je radom 1857. godine te je (s prekidom od 1860. do 1866. godine) radila sve do 1914. godine. Tada je zbog početka I. svjetskog rata evakuirana u dvorac u blizini Beča te kasnije od 1915. do 1918. godine na rijeku Inn u blizini Salzburga. Zanimljivo je da je riječka općina iskoristila priliku nepovoljnog položaja zgrade akademije u Trstu, koja je gradnjom željezničkog kolodvora odvojena od mora te se trebala preseliti. Pomorska akademija premještena je u Rijeku tako da je općina po-

nudila besplatno gradilište uz uvjet da u akademiji budu stalno osigurana dva mjesta za besplatno školovanje kadeta podrijetlom iz Rijeke a poslije još po jednog iz Zadra, Splita, Dubrovnika i Kotora te Splitske trgovačke obrtničke komune.

Maturanti Nautičke škole u Kotoru, 1888.godina

Akademija je bila vrlo dobro opremljena učionicama, spavaonicama, sportskim terenima i prostorima za obuku i praktikume.

Školovanje u akademiji u Rijeci od 1865. godine trajalo je četiri godine. Nastavni plan je obuhvaćao sljedeće predmete: pomorsku taktiku, manevriranje, topništvo, pomorsko pravo, pravila službe, vojnokrivični zakon, geografiju, povijest, matematiku, fiziku, mehaniku, praktičnu geografiju, elemente diferencijalnog i integralnog računa, oceanografiju, talijanski i njemački jezik te vojnu stilistiku, vjerovanje i crtanje. Broj pitomaca je rastao razvojem flote. Tako je 1866. primljeno 90 pitomaca, 1871. – 100 pitomaca, 1882. – 110 pitomaca a 1914. godine 182 pitomca.

Pitomci su u Pomorsku akademiju primani s 14 do 16 godina starosti, sa završena četiri razreda niže srednje škole (malom maturom) i položenim prijamnim ispitom. Školovanje se djelomično plaćalo, ali je u svakom naraštaju bio određen broj besplatnih mjesta rezerviranih za sinove vojnih časnika te državnih i dvorskih činovnika. Na akademiji su se mogli školovati i stranci uz carevo dopuštenje.

Pitomci su nakon uspješno završenog četverogodišnjeg školovanja postajali pomorski kadeti. Sljedeće dvije i pol do tri godine morali su provesti na ukrcaju; 10 mjeseci po ukrcaju polagali su ispit za pomorske zastavnike a poslije 30 mjeseci za poručnike fregate.

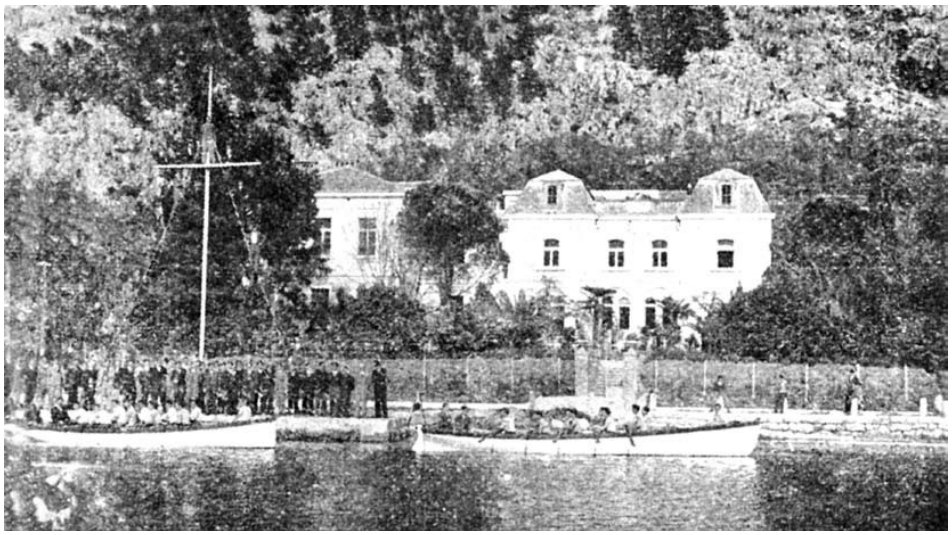
Kada su potrebe ratne mornarice za pomorskim vojnim časnicima bile veće, povremeno je u Puli radila Aspirantska škola. U nju je priman određeni broj kandidata (25-100 kandidata) po istim kriterijima kao i u Pomorsku akademiju, samo što su kandidati morali imati osam razreda gimnazije s velikom maturom. Školovanje je trajalo 18 mjeseci; 10 mjeseci teoretska nastava i 8 mjeseci praktična brodska obuka. Nakon završene obuke i položenih ispita aspiranti su postajali pomorski kadeti i bili su izjednačeni s kadetima koji su završili Pomorsku akademiju. Među njima se u službi i daljnjem napredovanju nije pravila nikakva razlika, iako su aspiranti imali veću opću naobrazbu a kadeti vojnopomorsku.

Strojari koji se u RM Austrije uvode od 1848. godine popunjavani su stručnim osobama iz građanstva – strojarskim, inženjerijskim i njima pridodanim stručnim osobama koje su postajale vojni činovnici.

Mornarički, brodograđevni, strojarski i topnički inženjeri primani su preko natječaja iz građanstva (do 26. godine starosti), a od 1892. godine iz građanstva su preuzeti i elektroinženjeri. Građevinski i hidrograđevinski inženjeri popunjavali su se studentima te časnicima iz pionirskih grupa i građevinskim inženjerima iz kopnene vojske (do 30. godine starosti), a kemičari apsolventima visokih tehničkih škola i sveučilišta.

Dočasnička zvanja

Strojarska dočasnička škola organizirana je 1870. godine. Teoretski i praktično osposobljavala je vojne osobe na tečajevima koji su trajali šest mjeseci, devet mjeseci ili godinu. Od 1914. godine svi tečajevi su trajali godinu dana. Škola za strojarski pomladak trajala je tri godine, a kroz to vrijeme polaznike se usmjerava u strojarstvo i elektrotehniku. Kandidati su se primali nakon završene osnovne škole u starosti 14-16 godina. U Puli je 1899. godine sagrađena velika zgrada Strojarske škole koja je godišnje osposobljavala više od 200 dočasnika strojarsko-električarske struke. Dalja naobrazba organizirala se kroz specijalizaciju i tečajeve na kojima se upoznavalo s tehničkim novostima u strojarstvu, elektrotehnici, brodskom naoružanju, posebno torpednom.

Pomorska škola Kotor sagrađena 1914. godine

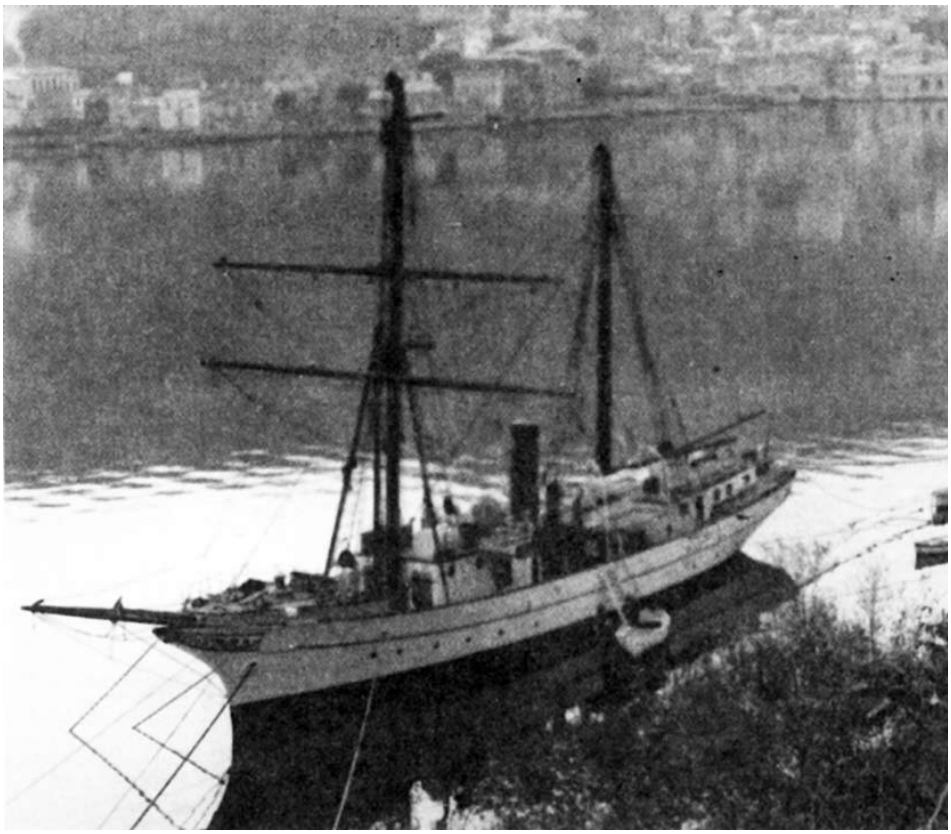
Mornarička dočasnička škola djelovala je u Šibeniku. Na poluotoku Mandalina (Kuline) izgrađena je velika zgrada sa spavaonicama, učionicama i sportskom dvoranom za potrebe mornaričke dočasničke škole. Škola je trajala tri godine i u nju su primani pitomci starosti od 14 do 16 godina sa završenom osnovnom školom. Nakon završetka škole kao pomorski dočasnici svi su završavali specijalizacije po određenim granama službe, primjerice brodarci, signalisti, torpedisti, topnici, radiotelegrafisti, mineri, i to na odgovarajućim tečajevima u Puli i Šibeniku.

Dočasnici strojarske i elektrotehničke struke školovani su u Strojarskoj školi u Kumboru. Škola je trajala tri godine i u nju su primani polaznici nakon završene osnovne škole i položenog prijamnog ispita. Svi dočasnici mogli su napredovati tijekom službe doškolovanjem putem tečajeva pri Brodarskoj (stručnoj) školi u Šibeniku i Strojarskoj školi u Kumboru.

ŠKOLE RM-a U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

Školovanje časnika

Godine 1922. za školovanje pomorskih časnika u Dubrovniku je otvorena Pomorska vojna akademija. Školovanje je u ovoj visokoškolskoj ustanovi RM-a trajalo tri godine. Primani su kandidati sa završenom srednjom školom i ispitom zrelosti uz položeni prijamni ispit (strani jezik, matematika, fizika i mehanika, kemija, geografija). Nastavni plan je obuhvaćao 34 predmeta; 20 predmeta I. kategorije i 14 predmeta II. kategorije. Praktična nastava se obavljala na školskom brodu i brodovima flote. Kadeti su po završenom školovanju i položenom ispitu postajali poručnici korvete i raspoređivani su na ratne brodove. Pomorska vojna akademija u Dubrovniku djelovala je od 1922. godine do 1941. godine. Akademiju je završilo 396 časnika, većinom Hrvata i Slovenaca.

Školski jedrenjak VILA VELEBITA, Bakar 1940.

Brod je sagrađen 1908. godine u Kielu (Njemačka) za potrebe Nautičke škole u Bakru. Od 1922. godine služi za potrebe nautičkih škola u Bakru, Dubrovniku i Kotoru. Brod je nestao u Drugom svjetskom ratu u vrijeme talijanske okupacije.

Nakon završene vojne akademije daljnje školovanje i osposobljavanje časnika obavljano je preko tečajeva za specijalizaciju. Postojali su topnički, torpedno-minski, podmorničarski, pomorsko-zrakoplovni, služba veze, hidrografski i kriptografski tečajevi, koji su se održavali u sklopu stručnih škola i ustanova.

Viši stupanj stručnog usavršavanja odnosno više školovanje pomorskih časnika provodilo se uspostavljanjem Višeg informativnog tečaja za više pomorske časnike, 1935. godine, koji je 1937. godine preimenovan u Viši vojnopomorski tečaj u trajanju od jedne godine. Nakon toga je pri Pomorskoj vojnoj akademiji u Dubrovniku 10. listopada 1937. godine počela s radom viša škola Pomorske vojne akademije koja je trajala dvije godine. Nju je završio samo jedan naraštaj koji je brojao sedam časnika. Drugi naraštaj u kojem je bilo pet časnika nije dovršio školovanje zbog izbijanja rata.

Školovanje strojara inženjerske struke i drugih stručnih kadrova potrebnih mornarici odvijalo se školovanjem mornaričkih stipendista na tehničkim fakultetima, popunjavanjem iz građanstva s doškolovanjem u pripremnim tečajevima za časnike oružnih struka mornarice. Za potrebe mornarice časnici za logistiku školovani su u Intendantskoj akademiji kopnene vojske.

Školovanje dočasnika

Stručna dočasnička škola mornarice bila je u Šibeniku, a nalazila se u prostorijama ranije dočasničke škole austrougarske ratne mornarice. Školovanje je trajalo dvije godine, dok su u trećoj godini polaznici bili na specijalizaciji u postojećim stručnim školama. Kandidati su u ovu školu upisani nakon završena četiri razreda osnovne škole i položenim prijamnim ispitom sa 16-18 godina starosti. Specijalizacija je provođena u Brodarskoj školi u Šibeniku, Telegrafsko-signalnoj školi u Šibeniku, Školi podvodnog oružja u Kumboru i Topničkoj školi u Meljinama. Dočasnici su u tim školama specijalizirani za brodarce, signaliste, torpediste, minere, topnike i radiotelegrafiste. Također je postojala i Pomorsko-zrakoplovna škola u Divuljama gdje su školovani dočasnici za hidrozrakoplovnu struku, posebno za zrakoplovne mehaničare i pilote. Dočasnici strojarske i elektronske struke školovani su u Strojarskoj školi u Kumboru. Sustav školovanja i napredovanja tijekom službi bio je kao i za vrijeme austro-ugarske vlasti. Doškolovanjem putem tečajeva provodilo se kao i ranije pri Stručnoj (brodarskoj) školi u Šibeniku i Strojarskoj školi u Kumboru.

ŠKOLE RM-a tijekom Drugog svjetskog rata

Tijekom Drugog svjetskog rata do rujna 1943. godine hrvatska obala je bila u vlasti Italije. Rimskim ugovorom NDH je bila isključena iz vojnopomorske nazočnosti na Jadranu i nije imala prava na vlastitu ratnu mornaricu. U takvoj situaciji nije bilo nikakvih uvjeta za nastavak rada bilo koje škole bivše ratne mornarice, a osobito ne Pomorske vojne akademije u Dubrovniku (na nastavak njenog rada se pomišljalo, no do te realizacije nije došlo). Otvorene su neke škole u Zagrebu i Sisku; radilo se zapravo o tečajevima kojima je bio cilj da školovanje završe oni polaznici koji su već do tada bili završili prvu i drugu godinu dotadašnjih dočasničkih škola bivše vojske i ratne mornarice. Za polaznike bivše Pomorske vojne akademije, Hrvate sa završenom prvom i drugom godinom, organizirano je školovanje u Sisku s ciljem da polaznici završe započeto školovanje, što je i realizirano. Školovanje novog dočasničkog kadra obavljano je kroz tečajeve, a časničkog kroz Domobransku akademiju. Neke specijalizacije i školovanje obavljani su u Njemačkoj, u školama i tečajevima njemačke ratne mornarice.

Nakon kapitulacije Italije 8. rujna 1943. godine stanje na Jadranu se promijenilo. Partizanske su vlasti uz suradnju sa saveznicima uspjele otok Vis pretvoriti u utvrđenu pomorsku bazu. Mornarica NOV-a je zbog velikih potreba mornaričkog kadra odmah na Visu organizirala kratke tečajeve za mornare, dočasnike i časnike. Tečajevi su organizirani već u veljači 1944. godine, i to za topnike signaliste, radiotelegrafiste, strojare, ložače i za obalnu navigaciju. Krajem svibnja 1944. godine u Visu je uspostavljena školska ustanova Uprava škola i kurseva, koja je objedinila školovanje potrebnog kadra za mornaricu. U rujnu je s Visa preseljena na Hvar, u studenom prelazi u Trogir a zatim u veljači 1945. godine u Divulje kod Splita. Tamo je 1945. godine formirana Komanda stručnih škola JRM-a. Bio je to prvi školski centar u čijem sastavu su ustrojene mornaričke škole i tečajevi različitih usmjerenja potrebnih za ratnu mornaricu. Ova ustanova je rasformirana 1947. godine reorganizacijom vojnog školstva kada je u Divuljama osnovan Vojnopomorski školski centar.

Stanje vojnopomorskog školstva nakon II. svjetskog rata

Redovito školovanje pomorskog časničkog kadra započelo je u drugoj polovini 1946. godine. U Dubrovniku je osnovano Vojnopomorsko učilište u kojem je školovanje trajalo u početku tri a kasnije četiri godine. Učilište je iz Dubrovnika preseljeno u Divulje u sastav Vojnopomorskog školskog centra.

Vojnopomorsko učilište preimenovano je 1948. godine u Školu aktivnih vojnopomorskih oficira. Ova škola je 1952. godine prerasla u Vojnopomorsku akademiju. Školovanje u ovoj instituciji trajalo je tri godine a od 1966. godine četiri godine.

Novoizgrađeni mornarički školski centar MARŠAL TITO u Lori Split, nastava je počela 1972. godine

Godine 1972. Vojnopomorska akademija mijenja naziv u Mornaričku akademiju, pomorski smjer u sastavu Mornaričke visoke škole. Mornarička akademija 1977. godine postala je samostalna ustanova u okviru Mornaričkog školskog centra, a imala je razinu najviše vojnopomorske škole. Počela je s radom u studenome 1949. godine. U sastavu Vojnopomorskog školskog centra u Divuljama bila je do 1956. godine te je preseljena u Split i djeluje kao samostalna nastavno-znanstvena ustanova. Viša vojnopomorska akademija 1971. godine promijenila je naziv u Mornarička komandno-štabna akademija RM-a.

Pored školovanja mornaričkih časnika postojala je i škola za mornaričke dočasnike. Mornarička podoficirska škola formirana je 1947. godine i u njoj su školovani pomorski dočasnici svih specijalnosti. Dočasnici strojarske specijalnosti školovani su u Mašinskoj podoficirskoj školi koja je formirana umjesto ranije Komande stručnih škola i tečajeva.

U Puli je 1950. godine uspostavljen Stručni školski centar gdje je u okviru odgovarajućih škola obavljano školovanje dočasnika za sve potrebe ratne mornarice, a 1961. godine osnovan je Mornarički nastavni centar za obuku mornara svih specijalnosti. Strojarski časnici školovani su u Vojnopomorskoj mašinskoj akademiji u Puli. Ukupno uzevši, u razdoblju do 1951. godine u sastavu RM-a osnovano je deset različitih škola, učilišta i akademija, nekoliko dočasničkih škola i petnaest specijalističkih tečajeva u kojima se školovao kadar za časnike i dočasnike pomorskih i mornaričko-tehničkih specijalnosti. Sve su te škole, tečajevi i akademije bile grupirane u Vojnopomorskom školskom centru u Divuljama i Mornaričkom tehničkom školskom centru u Puli.

Nastankom Mornaričkog školskog centara u Splitu (Lora) 1971. godine objedinjeno je mornaričko školstvo bivše države (SFRJ). Mornarički školski centar počeo je s radom 1972., a od 1985. godine reorganiziran je u Centar visokih vojnih škola Maršal Tito.

Praktična obuka mornara obavljala se na školskim brodovima i na brodovima borbene namjene. Časnici i dočasnici školovani su na poznatim školskim brodovima, iz tog sastava su školski brod *Jadran* koji je u uporabi od 1949. godine i školski brod *Galeb* koji je u uporabi od 1952. godine. Ove školske brodove, kao i ostale brodove JRM-a koji su bili u uporabi, nakon izvršene agresije i izgubljenog rata pokupili su njihovi gospodari koji su konačno nakon sedamdeset i četiri godine jugozajedništva napustili obale hrvatskoga Jadrana.

Škole JRM-a nisu imale hrvatsko obilježje, jezik i ideologiju. One su po sastavu i ideologiji bile jugoslavenske i velikosrpske orijentacije. Ovo su nedvosmisleno pokazale nakon 1990. godine kada je JRM udarila blokadom i topovima po hrvatskom pučanstvu i gradovima.

ŠKOLOVANJE U HRM-u OD 1992. GODINE

Zapovjedništvo za izobrazbu i obuku (ZIO) Hrvatske ratne mornarice u Splitu utemeljeno je odlukom ministra obrane RH od 26. 11. 1992. godine pod nazivom Mornarički nastavni centar (MNC).

Pogled na Učilište HRM-a u Lori Split

Mornarički nastavni centar počeo je s radom 23. prosinca 1992. godine primitkom prvog naraštaja mornara-ročnika te se taj dan slavi kao Dan ZIO-a HRM-a.

MNC je smješten u prostore bivše Mornaričke vojne akademije i srednje vojne škole u luci Lori. Temeljne zadaće MNC-a bile su vezane za vojnu izobrazbu i odgoj djelatnih časnika i dočasnika roda pomorstva i mornaričko-tehničke struke. Izobrazba se provodila kroz temeljnu izobrazbu, specijalističke tečajeve, naprednu (višu) izobrazbu i najvišu, zapovjedno-stožernu izobrazbu. Pored ostaloga, zadaće MNC-a bile su i osiguranje stabilnosti i stalnoga unapređenja nastavnog procesa, sustava vojne izobrazbe i sudjelovanje u znanstvenome i istraživačkom radu od interesa za HV i HRM.

Brigadir Veselko Tolj postavljen je za prvog zapovjednika MNC-a, a po ustrojstvenoj shemi bio je podređen zapovjedniku HRM-a. JRM je prilikom napuštanja luke Lore devastirala prostore, učionice i kabinete, a iz njih su odnesena nastavna sredstva i pomagala. Ostalo je nešto slika i shema, ali niti jedan školski model oružja i nijedno sredstvo koje se koristilo za potrebe izobrazbe. Začuđujuća je činjenica da su djelatnici bivše JRM otuđili i ona teška pomagala poput torpeda, školskih topova, mina i raketa. Odnesen je navigacijski trenažer, podmornički i protupodmornički trenažer, oprema za PZO simulator, navigacijski planetarij, oprema iz navigacijskog kabineta. Također je odvezena grafička sekcija, tj. tiskara sa svim strojevima. U knjižnici je ostalo nešto knjiga, ali su to uglavnom bili pravilnici i nešto starijih beletrističkih izdanja.

Mornaričko nastavni centar HRM u Lori
Split, 26. 10. 1993. godine

Da bi se mogla kvalitetno provoditi nastava, nastavnici su počeli samoinicijativno prikupljati sredstva koja su se mogla naći po skladištima raznih poduzeća i u drugim postrojbama. Usporedo s opremanjem kabineta, pristupilo se uređenju vježbališta i poligona. Za potrebe obuke na topničko vježbalište dovezeni su topovi s obalnih bitnica.

MNC-u je za potrebe praktične obuke iz pomorstva i navigacije dodijeljen brod *Andrija Mohorovičić* PH-72, koji je tada izašao iz Remontnog brodogradilišta Šibenik. Od ostalih plovnih sredstava na raspolaganju je bilo nekoliko kutera, dvije šljupke i nekoliko manjih čamaca koji su ulazili u sastav voda plovnih sredstava. Sva sredstva koja su do tada postojala u bivšem odredu školskih brodova JRM je odvukla sa sobom. Školski brod *Jadran* bio je u remontu u arsenalu u Tivtu gdje je i ostao, odvezeni su krstaši *Podgorka*, *Divna*, *Krupa*, *Snježana* itd.

Nastavni kadar i razine školovanja

MNC se vremenom postupno popunio nastavničkim kadrom. Najveći broj njih bili su nastavnici iz bivše JRM, pa nije bilo potrebno posebno prilagođavanje nastavnika na nove uvjete. Neki od nastavnika angažirani su iz pomorskih brodarskih poduzeća i s fakulteta. Dosta se radilo na stručnom i pedagoškom usavršavanju i osposobljavanju

kako novih tako i starijih nastavnika i instruktora pod stručnim vodstvom metodičara za nastavne procese te na fakultetima kroz dopunsku izobrazbu iz pedagoško-psihološke grupe predmeta. Admiral Sveto Letica jednom prigodom rekao je da su nastavnici u MNC-u u to vrijeme bili najstručniji kadar u čitavoj Hrvatskoj ratnoj mornarici.

Kako su se uvodile promjene u radu stožera i novim doktrinarnim pristupima u uporabi snaga, nastavnici MNC-a bili su sastavni sudionici svih vježbi stožera i zapovjedništava, tumači novih procedura, postupaka i taktika za sve razine djelatnika HRM-a.

Glavna preokupacija nastavnika u to vrijeme bila je izrada nastavne literature i metodološka razrada nastavnih planova i programa.

U MNC-u su se provodile sljedeće razine izobrazbe:

- zapovjedno-stožerna (granski dio u trajanju od šest tjedana),viša časnička izobrazba,
- temeljna časnička izobrazba,
- viša dočasnička izobrazba,
- temeljna dočasnička izobrazba,
- specijalistički tečajevi za časnike i dočasnike,
- specijalistička vojna obuka mornara,
- tečajevi za razvodnike HRM-a.

Nastavni kadar UHRM, lipanj 1999.

Nastavni odjel MNC-a bio je najodgovorniji za provedbu nastavnog procesa. On se sastojao od katedri: Taktike, Topničko-raketnog oružja, Podvodnog oružja, Elektronskih sustava i veze, Brodostrojarstva i elektrotehnike, Pomorstva i navigacije, Općih predmeta i Logistike. U ovom Odjelu nalazili su se još Visokoškolska knjižnica i Odsjek za potporu nastave.

Specijalističke katedre imale su i svoje kabinete, pa je tako Katedra topničko-raketnog oružja imala na raspolaganju i kabinete brodskog topništva, raketne tehnike te vježbalište obalnog topništva. Katedra podvodnog oružja raspolagala je sljedećim: kabinetom minskog oružja, kabinetom protuminskog oružja i upravljačkih uređaja, kabinetom torpednog oružja i protupodmorničkim kabinetom. Katedra elektroničkih sustava i veze imala je na raspolaganju: kabinet radarske tehnike, kabinet uređaja veze, kabinet hidroakustike, signalni kabinet, RTG kabinet, agregatnicu, signalnu postaju, radiopostaju i informatičku učionicu.

Pored općevojnih i vojnostručnih predmeta u školi su se provodili specijalistički tečajevi. Specijalizacije za časnike temeljne i više izobrazbe obuhvaćale su sljedeće specijalnosti: topničko-raketnu, minsko-protuminsku, podmorničko-protupodmorničku, vezu i OSMiO i brodostrojarsku.

Kod dočasnika za temeljnu izobrazbu specijalnosti su bile sljedeće: brodostrojarska, električarska, minsko-protuminska, brodarsko-navigacijska, protupodmornička, radarska, topničko-raketna, radijsko-telegrafska i radijsko-teleprinterska.

Učilište HRM-a Petar Krešimir IV.

Preustrojem u svibnju 1997. godine Mornarički nastavni centar dobiva naziv Učilište HRM-a *Petar Krešimir IV.* Tada je, odlukom vrhovnog zapovjednika u novom ustroju Hrvatskog vojnog učilišta (HVU-a), Učilište HRM-a ustrojeno kao gransko učilište te je dobilo ime po hrvatskom kralju Petru Krešimiru IV.

Polaznici III naraštaja TČŠ, terenska nastava iz navigacije na ŠB Andrija Mohorovičić, 1997. godina

Novim ustrojem HRM-a iz 2002. godine Učilište HRM mijenja naziv u Zapovjedništvo za izobrazbu i obuku HRM-a (ZIO HRM-a) *Petar Krešimir IV*.

U ZIO-u HRM-a od 2003. godine provodi se i dio civilno-vojne izobrazbe po modelu *Kadet*.

Polaznici škole za časnike UHRM s djelatnicima škole, V. naraštaj prigodom promocije 25. lipnja 1999.

Promjenama u ustroju OS RH 2007. godine i odvajanjem sustava školovanja od sustava obuke, jedan dio djelatnika ZIO-a HRM-a ulazi u sastav HVU-a *Petar Zrinski*, a drugi dio čini okosnicu ustroja Središta za obuku HRM-a.

Načelnik GS OS RH uručuje diplomu po završetku temeljne časničke izobrazbe

Od početka rada mornaričkog učilišta 23. 12. 1992. godine pa do kraja lipnja 2008. godine razne oblike izobrazbe časnika završilo je 757 polaznika (temeljnu časničku izobrazbu 324 polaznika u 14 naraštaja, naprednu časničku izobrazbu redovito 140 polaznika u 7 naraštaja, dopisnu 79 polaznika, temeljnu izobrazbu pričuvnih časnika 194 polaznika u 11 naraštaja). Razne oblike dočasničke izobrazbe završilo je ukupno 952 polaznika (temeljnu dočasničku izobrazbu 414 polaznika u 13 naraštaja, višu dočasničku izobrazbu 223 polaznika u 13 redovitih naraštaja i 193 polaznika u dva naraštaja dopisne izobrazbe, tečaj za razvoj temeljnih sposobnosti vođenja 112 polaznika u 4 naraštaja).

Organizacija šklovanja pripadnika HRM-a nakon preustroja 2007. GODINE

Preustrojem 2007. godine. na temelju zapovijedi načelnika GS OS RH (Klasa: VT 023-03/07-08/01; Ur. Broj: 512-06-07-42 od 19. Lipnja 2007. godine a u cilju objedinjavanja i racionalizacije školovanja u OS RH i zapovijedi Zapovjedništva za združenu izobrazbu i obuku Petar Zrinski Klasa: T. 023-03/07-08/2, Ur. Broj: 3352-01.0602-07-44, Zagreb 27. Lipnja 2007. godine zapovjeđen je proces operativnog podređivanja načelnika Odjela ZZIO i zapovjednika Časničke škole, Dočasničke škole, i Nastavnog odjela i Časničke škole, Dočasničke škole, i Nastavnog odjela iz sustava Zapovjedništva za izobrazbu i obuku HRM Petar Krešimir IV u Splitu Zapovjedništva za združenu izobrazbu i obuku Petar Zrinski u Zagrebu. Izdvojen je i pripadajući smještaj i učionički kapacitet. Zapovjed izvršiti od 3. Do 4. srpnja 2007. godine.

Ovim preustrojem izvršena je nova organizacija šklovanja pripadnika HRM-a

Časnička izobrazba

Temeljna časnička izobrazba (TČI), koja traje 10 mjeseci, organizirana je tako da se dio zajedničkih nastavnih sadržaja za sve grane HV-a provodi u HVU-u Petar Zrinski u Zagrebu. Nastavni sadržaji gransko-specijalističkog dijela za HRM provode se u Katedri rodova grana – Odsjek HRM-a i Katedri taktike – Odsjek pomorskih operacija u Splitu. Organizacija nastavnih sadržaja u Splitu provodi se uz potporu Središta za obuku HRM-a i ostalih postrojbi HRM-a. U sklopu nastavnih sadržaja koji se provode u Splitu planirana je višednevna školska plovidba brodom HRM-a. Opći dio tečaja za prvu časničku/zapovjednu dužnost provodi se u Zagrebu a specijalistički dio u Splitu. Nakon završetka svih nastavnih sadržaja planiranih NPP-om polaznici se upućuju na stažiranje. Stažiranje polaznika Temeljne časničke izobrazbe HRM-a provodi se u postrojbama HRM-a.

Polaznici 7. naraštaja TČI na prkatičnoj obuci iz mornarskih vještina - vezivanje čvorova i uzlova 12 prosinac 2007. godine

Napredna časnička izobrazba

Napredna časnička izobrazba planirana je i provodi se po istim načelima kao i TČI u trajanju od šest mjeseci. Tako se uz nastavne sadržaje općeg dijela, koji se provodi u Zagrebu, granski dio specifičan za HRM provodi se u Splitu. U granskom dijelu izobrazbe naglasak je dan na taktiku HRM-a. Obuka se provodi na način da se uz teoretski dio posebna pozornost posvećuje taktičkim zadaćama kroz stožerni rad gdje se obrađuju sadržaji borbenih djelovanja specifični za taktiku HRM-a.

Na kraju izobrazbe polaznici imaju obranu diplomskog rada. Izradu tog rada nadgleda i usmjerava mentor kojeg prema ponuđenim temama biraju polaznici.

Nakon završene izobrazbe u organizaciji HVU-a slijedi promocija dodjele diploma kako za TČI tako i za NČI.

9. naraštaj NČI, provedba stožernog rada u sklopu predmeta Mornaričke taktičke operacije, svibanj 2010. godine

Dočasnička izobrazba

Izobrazba u dočasničkoj školi organizirana je u tri razine, i to temeljna dočasnička izobrazba, napredna dočasnička izobrazba i visoka dočasnička izobrazba.

Temeljna dočasnička izobrazba

Temeljna izobrazba dočasnika provodi se u dvije cjeline: opći dio izobrazbe za sve grane HV-a organiziran je u dočasničkoj školi u Đakovu u trajanju od tri mjeseca. Nakon završetka općeg dijela polaznici se upućuju na specijalistički dio izobrazbe koji se za dočasnike HRM-a provodi u Dočasničkom odsjeku u Splitu a traje tri mjeseca. Izobrazba se provodi kroz specijalnosti HRM-a, i to: rod borbene potpore motrenje i navođenje sastoji se od operatorsko-motriteljske specijalnosti. Borbeni rod pomorstvo sastoji se od opće specijalnosti, topničko-raketne specijalnosti, podmorničko-protupodmorničke specijalnosti i minsko-protuminske specijalnosti. Tehnička služba

borbene potpore sastoji se od specijalnosti brodsko-pogonskih postrojenja, specijalnosti brodsko-elektrotehničkih sustava i specijalnosti brodsko-elektroničkih sustava.

Obuka minsko-protuminske specijalnosti

Napredna dočasnička izobrazba

Napredna dočasnička izobrazba provodi se u tri djela. Prvi opći dio provodi se u dočasničkoj školi u Đakovu u trajanju od mjesec dana, drugi specijalistički dio provodi se u Dočasničkoj školi odsjeku HRM-a u Splitu u trajanju od mjesec dana. Treći dio sastoji se od tri modula, i to: tečaj za prve dočasnike vod – satnija, tečaj za stožerne dočasnike i tečaj za instruktore. Polaznicima se dodjeljuje jedan od tri gore navedena modula, prema kvalifikacijama i ustrojstvenom mjestu polaznika.

Visoka dočasnička izobrazba

Visoka dočasnička izobrazba je intergranska i provodi se u dočasničkoj školi, Odsjek Visoke dočasničke izobrazbe u Zagrebu u trajanju od devet mjeseci. U sklopu izobrazbe polaznici škole provode dva tjedna u Lori sa zadaćom upoznavanja s HRM-om kao granom Oružanih snaga, te s dijelom taktike ratnih mornarica. U provedbi nastavnih sadržaja svih razina dočasničke izobrazbe pored nastavnika i instruktora HVU-a Odsjeka Split, ovisno o kvalifikacijama potrebitim za izvođenje nastave, uključeni su i djelatnici Zapovjedništva HRM-a, Središte za obuku, Flotila i ostali djelatnici HRM-a.

Zapovjednici učilišta HRM „Petar Krešimir IV“

brigadni general Veselko Tolj 1992.– 1998., brigadier Zdravko Klanac 1998. – 2000., kontraadmiral Ante Urlić 2000. - 2002., kapetan bojnog broda Stjepan Bernadić 2002., komodor Tihomir Erceg 2003.– 2004., kapetan bojnog broda Robert Hranj 2004. – 2006., kapetan bojnog broda Marinko Kardum 2006. – 2008., kapetan bojnog broda Tomislav Katić 2008, brigadir Dragiša Konsa 2008. – 2009.

Visokoškolska knjižnica HRM-a

Visokoškolska knjižnica HRM-a pripada krugu najstarijih bibliotečno-dokumentacijsko-informacijskih institucija na hrvatskoj obali Jadrana. Po veličini i složenosti svojevremeno je pripadala drugom redu knjižnica u RH, odmah iza Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Bila je najveća mornarička knjižnica, pokrivajući brojne znanstvene discipline od interesa mornarice: pomorstvo, brodogradnju, tehniku itd. Za razliku od svih ostalih morničkih institucija u Republici Hrvatskoj ova knjižnica je poprilično sačuvala materijalni identitet, kumulirano duhovno dobro, nadgradnju kroz svih šest ratnih mornarica na našoj obali u vremenu od 1815. do 2008. godine: Ratne mornarice Njegovog Veličanstva austrijskog cara Franje I., Ratne mornarice Kraljevine Jugoslavije, Ratne mornarice NDH, Mornarice NOV-a, Jugoslavenske ratne mornarice te Hrvatske ratne mornarice. Najnovijim ustrojem 2008. godine knjižnica postaje dio Središta za izdavaštvo i multimediju i ulazi u sastav Hrvatskog vojnog učilišta *Petar Zrinski* u Zagrebu.

Visokoškolska knjižnica Učilišta HRM-a

Dakle, ova knjižnica vuče svoje korijene od 1815. godine kada je Bečkim kongresom uspostavljena vlast Austrije nad Venecijom, a austrijski car Franjo I. od šest mletačkih biblioteka utemeljio je biblioteku pod službenim nazivom *K.u.K. MARINE – BIBLIOTHEK* o čemu svjedoče vrijedne knjige knjižničnog fonda iz tog razdoblja. Kada je 1866. godine mirovnim ugovorom u Beču Austrija definitivno napustila Veneciju, u novosagrađenu ratnu luku u Puli preseljena je i mornarička biblioteka. Završetkom Prvog svjetskog rata 1918. godine, propašću Austro-Ugarske gasi se i biblioteka. Najvrjedniji dio fonda odnosi se u Beč, dio ostaje na brodovima, a ostatak preuzima talijanska vlast. Dio knjižnog fonda oštećen je i nestao je u Drugom svjetskom ratu, a u vremenu nakon rata dijelovi knjižnice preseljeni su iz Pule u Split. Tri desetljeća kasnije, točnije 1975. godine, dio knjižnog fonda vraćen je iz Beča u Pulu, što je predstavljalo značajan kulturni događaj širih razmjera. Jedan dio knjiga iz *K.u.K MARINE – BIBLIOTHEK*, koji je sačinjavao fond priručnih brodskih knjižnica, nalazi se u našoj knjižnici. To je posebno zaštićeni fond iz područja pomorstva, pisan na stranim jezicima koji se čuva kao svjedočanstvo raznih povijesnih i političkih previranja na Jadranu.

Današnji fond sastavljen od 54 različite zbirke ima težište na vojnopomorskoj znanosti, ali obuhvaća i gotovo sva znanstvena stručna područja te se dijeli na fond monografskih publikacija, fond domaćih i stranih časopisa te na fond kartografskog materijala.

U knjižnici se prikuplja, stručno obrađuje (katalogizacija i klasifikacija), čuva i daje na korištenje cjelokupni materijal potreban za znanstveno-istraživački rad, stručno usavršavanje i školovanje djelatnika Hrvatske ratne mornarice. Danas se knjižni fond obnavlja sustavno i u skladu s planovima i programima izobrazbe mornaričkih časnika, dočasnika i kadeta. Knjižnica se nalazi u vojarni *Lori*, na prostoru površine oko 2.500 m2, sastoji se od niza planski raspoređenih prostorija uključujući reprezentativni prostor čitaonice i INDOK-a (informacijsko-dokumentacijsko središte s računalima s pristupom internetu).

Knjižnica HRM-a raspolaže s oko 250.000 primjeraka te oko 50.000 naslova razvrstanih po abecednom, stručnom, topografskom i referentnom katalogu.

Činjenica je da živimo u informatičkoj i multimedijskoj eri, ali ona ne smije odnijeti knjigu u zaborav – neka ona uvijek ostane dragi predmet zanimanja u našim rukama.

VI. Hrvatska ratna mornarica u Domovinskom ratu

VI.1. Ustrojavanje ratnih luka, pomorskih zapovjedništava i pomorskih snaga Hrvatske ratne mornarice

Ustrojavanje ratnih luka, pomorskih zapovjedništava i pomorskih snaga Hrvatske ratne mornarice

Ukazom predsjednika RH dr. Franje Tuđmana 12. rujna 1991. godine osnovana je HRM kao grana Oružanih snaga s ciljem objedinjavanja i rukovođenja cjelokupnim bojnim djelovanjima na moru i otocima.

Admiral Sveto Letica Barba imenovan je prvim zapovjednikom HRM-a.

Bojem između snaga HRM-a i JRM-a od 14. do 16. studenoga 1991. godine brodovi JRM-a protjerani su na otoke Vis i Lastovo. Deblokadom Dubrovnika i Konavala u svibnju 1992. godine te prevoženjem i iskrcavanjem operativno-taktičke skupine KoV-a Južnog bojišta u luci Cavtat 20. listopada 1992. godine oslobođena je cijela hrvatska obala; osim poluotoka Prevlake, hrvatski dio Jadranskog mora u cijelosti je postao slobodan za plovidbu.

Velikosrpska agresija na Hrvatsku 1991.-1992.

Hrvatska ratna mornarica (HRM) u svom nastanku 90-ih godina 20. st. ispunila je svoju povijesnu zadaću u očuvanju hrvatskoga dijela Jadrana i njegove hrvatske obale. HRM je uz Hrvatsku kopnenu vojsku (HKoV) i Hrvatsko ratno zrakoplovstvo (HRZ) obranila Hrvatsku i u periodu od 1991. do 1995. godine oslobodila njena područja okupirana u velikosrpskoj agresiji.

Uvjeti u kojima je nastajala Hrvatska ratna mornarica

Hrvatska ratna mornarica je nastala u teškim uvjetima kada su velikosrpske snage koristeći vojnu moć JNA, u ono vrijeme četvrte europske vojne sile, okupirale trećinu teritorija Hrvatske. Hrvatska obala tada se našla pod teškom blokadom pomorskih snaga JNA,

tj. JRM-a. Eskalacijom velikosrpske agresije 1991. godine hrvatski će časnički kadar, potekao iz JRM-a, uz dragovoljce provesti prve akcije na moru i pribaviti brodove i opremu koja će biti temelj nastanka Pomorskih snaga, tj. Flote HRM-a. Poznavanje obale, spremnost i domoljublje bili su glavna pokretačka sila hrvatskih pomoraca u tim presudnim trenucima za opstojnost hrvatske države.

Ustrojavanje Hrvatske ratne mornarice

Događanja u rujnu 1991. godine vezana za nastanak HRM i obranu domovine možemo povezati s događajima iz vremena kneza Branimira i rujnom 887. godine, koji su značajani u hrvatskoj vojnopomorskoj tradiciji i povijesnoj borbi Hrvata za opstanak na ovim prostorima. Naime, povijesna je činjenica da je 18. rujna 887. godine knez Branimir pobjedom nad mletačkom flotom osujetio mletačke planove o zauzimanju istočne obale Jadrana.

Zbog toga je taj povijesni datum, 18. rujna 887. godine, povezan sa značenjem rujna 1991. godine u stvaranju HRM-a. Taj dan se obilježava kao Dan HRM-a.

Zapovjedništvo HRM-a ustrojeno je od 13. do 20. rujna 1991. godine. Ustrojila ga je skupina dragovoljaca i pomorskih časnika koji su napustili JRM. Novonastala HRM bila je smještena u Jadranskoj ulici 1 u Splitu, a činili su je Zapovjedništvo HRM-a i dvije interventne desetine.

Preseljenjem HRM-a u zgradu *Montera*, u okviru Zapovjedništva HRM-a u rujnu i listopadu 1991. godine stvaraju se odjeli i postrojbe. Od časnika i dočasnika bivše JRM koji su se stavili na raspolaganje hrvatskoj vojsci, te od pomoraca i drugih civila koji su se željeli boriti u sastavu HRM-a, formiran je Stožer HRM-a. Ustrojene su postrojba za minsko i protuminsko djelovanje, postrojba pomorskih i podvodnih diverzanata, pomorske snage, postrojbe obalnog topništva, bojna veze i motrilačke postrojbe, postrojbe protutračne obrane (PZO), postrojbe mornaričkog pješaštva, postrojbe sigurnosti i vojne policije, zapovjedništva ratnih luka: Ploče, Pula i Šibenik, Odjel veze i logistika.

Sva ona područja koja HRM u početku nije mogla pokriti nastojalo se pokriti angažiranjem specijaliziranih pomorskih poduzeća, organizacija i instituta. Moraju se spomenuti: *Brodospas*, *Jadrolinija*, *Plovput*, lučka poduzeća iz Ploča, Splita, Rijeke, Šibenika, brodogradilišta Šibenik, Split, Kraljevica i Korčula, Hidrografski i Brodarski institut, Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje (FESB), marine i lučice, sportski klubovi okrenuti moru (posebice ronioci), Sindikat pomoraca i mnogi drugi.

Na otocima i obali ljudi su se samoorganizirali preko kriznih štabova u postrojbe koje su postojale u okviru bivše Teritorijalne obrane. Nakon ustrojavanja javljali su se Zapovjedništvu HRM-a koje je pružalo stručnu, materijalnu i kadrovsku pomoć u narastanju borbene spremnosti ovih postrojbi, koje su uskoro bile u stanju ne samo braniti otočni teritorij i akvatorij, već su bile pozivane i angažirane na najugroženijim pravcima na kopnu.

Zona odgovornosti HRM-a bila je obalni rub s gradovima i svi otoci na našem dijelu Jadrana osim otoka Paga i Raba, koji su se nalazili u sastavu operativne zone (OZ) Karlovac. Otoci Krk, Cres i Lošinj do travnja 1992. godine bili su u sastavu OZ-a Rijeka, od travnja 1992. godine ulaze u zonu odgovornosti Pomorskog zapovjedništvo za Sjeverni Jadran (PZSJ) Pula odnosno u zonu odgovornosti HRM-a.

PRVO ZAPOVJEDNIŠTVO HRM-a
Zapovjednik admiral Sveto Letica

Karlo Grbac
Augustin Kontrec
Kuzma Pecotić
Stjepan Bernardić
Franko Perković
Niko Pezelj
Nikola Bokšić
Niko Ninčević
Dane Vidošević
Davor Matanović
Lovre Korda
Kruno Ivančić
Miro Lozina
Milan Lozina
Tiho Pražen
Ivan Anić
Marin Stošić
Ante Ševanja
Vatroslav Carev
Robert Hranj
Goran Jurin
Šime Marasović
Damir Gulin
Franko Grgat
Dušan Jovanović
Ante Franičević
Ivan Matić
Rozario Lovrić
Grgo Mišić
Ivo Barčot
Marin Rebić
Šime Omrčen
Meho Skelić
Ingrid Gamulin
Radojka Ševo

Dragovoljci HRM-a Split iz vremena, Rujan '91 su:
Ante Franičević, Samir Mustafić, Mile Brešić, Željko Đomlija, Miro Lozina, Milan Lozina Mića, Goran Jurin, Marin Rebić, Ivan Matić Sep, Tonko Tomas, Duje Sučić, Tonči Bagat - Bager, Vlatko Huljić, Davor Karl, Dragan Ban, Mate Jurčević, Nediljko Zvonko Šare, Davor Perković Bosna, Petar Dulčić, Nikola Batarelo, Mirko Ćurković, Mile Bikić, Ante Ban, Petar Čulić D, Petar Čulić M, Zvone Vučemilović, Željko Hržić, Tonći Čovo, Ivica Primorac Pipe, Boris Miliša Krcko, Davor Plenković, Dragan Kliškinić, Dalibor Sardelić, Robert Mihanović, Boško Mihanović, Sven Šegavčić, Ivan Lozina, Igor Franceschi, Ivica Perišić Pele, Joško Cvitković, Mladen Kliškinić Zeleni, Tomislav Balenović, Igor Bulić, Miro Čulap, Branko Cvitanović Mujo, Mladen Ivišić Buco, Ante Jurišić - Jure, Vlatko Kolak, Ivan Madunić, Zlatko Mandac, Helverto Mikulić, Boško Kalajžić Boka, Josip Perić, Ante Plavčić Kumpir, Ante Pletikosić, Porin Šegvić, Ashim Selmani, Robert Subašić, Željko Tudor, Velimir Ujdur, Mile Vasiljevski, Miljenko Vidaković Prika i Mehmedalija Mujkić, Srđan Božinović, Frane Milić, Zulin Dubravko, Hari Damjanović, Robert Kramarić, Dejan Maras, ...
Dodatne osobe potrebno verificirati. Radi se na pronalaženju popisa izdanih HRM Split Iskaznica, Rujan 1991, (Remark; Split 25/02/2026).

Stvaranje uvjeta za obranu – poseban doprinos akcije *Zelena tabla – Male Bare* i Remontnog brodogradilišta Šibenik

Ustrojavanjem pomorskih obrambenih snaga na Jadranu i osiguranjem potrebne opreme i naoružanja stvarani su uvjeti za oružani otpor neprijatelju.

Oprema i naoružanje s kojima je omogućeno suprotstavljanje neprijatelju u velikoj su mjeri nabavljeni oduzimanjem od Jugoslavenske ratne mornarice (JRM). Jugoslavenska Služba za informiranje Komande Vojnopomorske oblasti (KVPO) u svom priopćenju za javnost u tom kontekstu ističe da je najviše opreme i naoružanja od postrojbi JRM-a oduzeto na području Šibenika, Ploča i otoka Korčule.

Akcija *Zelena tabla – Male Bare*

Značajnu ulogu u opremanju sredstvima za obranu imala je akcija *Zelena tabla – Male Bare* provedena u Pločama 14./15. rujna 1991. godine. Njezino je značenje i šire u jačanju obrane RH, jer su tom akcijom zauzeta velika vojna skladišta bivše JNA u kojima su zaplijenjene znatne količine naoružanja i vojne opreme. Bivša JRM u ovoj je operaciji preživjela svoje prve gubitke.

Odlukom tadašnjeg ministra obrane Luke Bebića združene snage MUP-a i ZNG-a iz Ploča, Metkovića i Vrgorca, uz potporu lučkog odreda i odreda Narodne zaštite iz mjesnih zajednica, trebale su izvršiti operaciju napadnih djelovanja na sve vojne objekte na području grada Ploča, u 19,00 sati u petak 13. rujna 1991. godine. Djelovanja su zbog organizacijskih razloga odgođena za 24 sata. U subotu, 14. rujna, točno u 19,00 sati započeo je sinkronizirani oružani napad hrvatskih združenih snaga na sve objekte JNA u Pločama. Zapovjedno mjesto kombiniranog stožera bilo je u zgradi MUP-a u Pločama pod zapovjedništvom generala Petra Šimca.

Napadnuti su objekti garnizona *Stanko Parmać* sa zapovjedništvom, luka Baćina s divizijunom minolovaca, skladišni kompleks *Male Bare* i skladišni kompleks *Tatinja*. Napad je proveden s kopna i s mora. Nekoliko pripadnika lučkog odreda i pripadnici ZNG-a Ploče pomoću lučke dizalice *Birina* i lučkih remorkera s mora napali su divizijun minolovaca na sidrištu Baćina. Skladišni kompleks *Tatinja* napadnut je s trajekta *Pelješčanka* i lučke pilotine (vrsta lučkog plovila). Nakana je bila zarobiti sve brodove na vezu. Međutim, preuzimanje brodova nije provedeno, ali je akcija u ostalom u potpunosti uspjela, budući da su osvojeni objekti s velikom količinom naoružanja, streljiva i vojne opreme.

Borbena su djelovanja trajala do oko 22,00 sata a ukrcaj naoružanja i streljiva i opreme iz skladišta *Male Bare,* pod vatrom neprijateljskih zrakoplova, trajao je cijelu noć.

Vozač *Jadrantransa* poginuo je u akciji, a nekoliko pripadnika hrvatskih snaga bilo je ranjeno.

Ovom akcijom JNA je istjerana s područja Ploča, a hrvatske postrojbe tu noć su postale bogatije za desetke topničkih cijevi, otprilike 7.000 puščanih cijevi, više tona streljiva, stotinjak motornih vozila, za velike količine minskog oružja u podzemnim skladištima kompleksa *Tatinja*, za veće količine energenata te vrijedne infrastrukturne objekte.

Poduzeće Luka Ploče svim se svojim resursima također uključilo u obranu domovine. U luci su provedene dvije značajne akcije: akcija *Pšenica*, kojom su osvojene veće količine pšenice zatečene u lučkim skladištima a potom plasirane na domaće tržište, te akcija *Zbrojevka* koja je omogućila naoružavanje lučkog odreda i 1. satnije ZNG-a Ploče.

Lučki radnici formirali su lučki odred (zapovjednik Braco Milošević), a uprava poduzeća stavila se na raspolaganje obrani grada sa svim raspoloživim materijalnim sredstvima. Tako je pripadnik odreda, pokojni Kiš, već u rujnu, lučkim sredstvima nabavio komplet novih odora za pripadnike odreda.

Za akciju *Zelena tabla – Male Bare* u luci se posebno pripremalo. Donesena je odluka o zaprečivanju izlaza iz luke svim brodovima JRM-a kao bi ih se na taj način onemogućilo u napuštanju područja. Na najužem dijelu morskoga kanala, između lučke obale i svjetionika Bat razapeto je čelično uže promjera 22 mm i potopljeno na dno s namjerom da ga se odgovarajućim lučkim strojevima nategne u trenutku kada bi brodovi krenuli kanalom izvan luke.

Akcija se odvijala po planu i neprijateljski objekti su se predavali jedan po jedan. Problemi su nastali na sidrištu divizijuna minolovaca JRM-a. Brodovi su bili pred predajom; međutim, kako se naknadno ispostavilo, zapovjednik divizijuna kapetan bojnog broda Janković, koji je u to vrijeme bio u stanu u gradu i pod nadzorom, uspio se neopaženo izvući, doći do tehničke radionice, uzeti čamac i preveslati do minolovaca, gdje je svoje podređene natjerao na pružanje otpora. Uslijedila je višesatna žestoka borba. Hrvatske snage su napadale s okolnih uzvišenja oko grada te s plovne dizalice *Birina* i lučkih remorkera sa streljačkim naoružanjem (puške i nekoliko ručnih bacača). Neprijatelj se u borbenim djelovanjima, pored ostaloga, koristio brodskim PZO topovima 20 mm. Iako nadmoćan u naoružanju, neprijatelj se odlučio za žurno napuštanje sidrišta. Jedan od brodova JRM-a pogođen je granatom iz ručnog bacača. Izlaz iz luke Ploče bio je zapriječen čeličnim užetom koje je trebalo spriječiti izlaz brodova JRM-a iz luke, jer je namjera hrvatskih snaga bila zarobljavanje brodova u luci. Međutim, kako se pod jakom paljbom nije moglo manipulirati zaprekom od čeličnog užeta, neprijateljski su brodovi to iskoristili. Nakon što su pripadnici JRM-a presjekli željezno uže na izlazu u luku, brodovi su napustili lučki akvatorij. Borbe na moru prekinute su oko 21,30 sati radi naleta zrakoplova JNA. Zrakoplovi sa zrakoplovne luke JNA u Mostaru pojavili su se oko 21,30 sati i izvršili su napad. Djelovali su po skladištima nastojeći spriječiti izvlačenje naoružanja. Tijekom noći u Neretvanski kanal pred luku Ploče dolazi skupina neprijateljskih brodova s Visa. Brodovi su bili sastava jedan veliki patrolni brod (VPBR), jedna raketna topovnjača (RTOP) i dva katetna čamca (RČ). RTOP je djelovala topničkom vatrom na položaje i objekte pod nadzorom hrvatskih snaga te po skladištu *Male Bare* u kojem su se nalazile tenkovske granate. Najveće skladište *Male Bare* zapaljeno je i u naredna dva dana izgorjelo je do temelja. Ujutro 15. 9. ispred pločanske luke bilo je 5-6 brodova JRM-a. Tada nisu borbeno djelovali; namjera im je bila odvesti pripadnike JNA i njihove obitelji prema bazama JRM-a na Visu u čemu im hrvatske snage nisu pravile zapreke.

Rujanski rat na području Šibenika 16.-23. 9. 1991. godine

Najveće količine naoružanja i vojne opreme i najveći broj ratnih brodova neprijatelju je oduzet na području Šibenika tijekom *rujanskoga rata* (od 16. do 23. 9. 1991.). Tome je prethodilo zaposjedanje obalne topničke bitnice južno Žirje (4 topa 90 mm) što je omogućilo da postrojbe 113. brigade HV-a i Policijske uprave Šibenik osvoje vojarnu *Kuline*.

Bodovi HRM-a u Mandalini i MTRZ-u „Velimir Škorpik" u Šibeniku, 4. 12. 1991.

U tom razdoblju realizirana je i prva akcija postrojbi obalne obrane. Dana 16. rujna 1991. godine obalna topnička bitnica Žirje bojno djeluje po neprijateljskim tenkovima na Šibenskom mostu i brodovima neprijatelja u Šibenskom zaljevu.

Istodobno su radnici Mornaričko-tehničkog remontnog zavoda (MTRZ) *Velimir Škorpik* preuzeli zavod u svoje ruke; tada su preuzeta 34 broda i plovila: 15 u vojarni *Kuline* i 19 u MTRZ-u.

Djelatnici brodogradilišta nagovorili su na predaju mornare s brodova koji su bili na remontu. Jugoslavensko je zrakoplovstvo 19. rujna počelo gađati brodogradilište, kako bi spriječilo njegov pad u hrvatske ruke. Mornarima je rečeno neka napuste brodove i sklone se u protuzrakoplovno sklonište brodogradilišta. Najprije se iskrcala grupa od 52 mornara, zatim 12 časnika JRM-a s broda za spašavanje PS-12 *SPASILAC* te 36 mornara i 3 časnika s desantne splavi minopolagača DSM-110. Svi su pri dolasku u sklonište bili razoružani. Tako je 15 napuštenih brodova uzapćeno bez borbe.

Razmještaj vojarni na području Šibenika u rujnu 1991.

Radilo se o raketnoj topovnjači 402 (kasnije RTOP-21 *ŠIBENIK*), raketnim čamcima 301 i 310, torpednim čamcima 219 i 222, remorkeru LR-72, lovcu mina ML-151, hidrografskom brodu PH-33 *ANDRIJA MOHOROVIČIĆ*, već spomenutom *SPASIOCU*, desantno-jurišnim čamcima (DJČ-613, DJČ-615, DJČ-622, DJČ-623), DSM-110, patrolnim čamcima (PČ-172, PČ-180, PČ-181) i drugim brodovima.

Sljedećih je dana u bazi *Kuline* uzapćeno još 12 brodova (desantni brodovi DTM-213, DTM-215, DTM-217 i DTM-219, desantno-jurišni čamci DJČ-601, DJČ-602, DJČ-603 i DJČ-624 te razni pomoćni brodovi. Među njima je zarobljen i PBR-524, kasnije potopljen u napadu zrakoplova. Područje su uspjeli napustiti samo jedan protivnički patrolni brod s dva desantno-jurišna čamca. U zrakoplovnom napadu na brodogradilište teško je oštećen lovac mina ML-151 kojeg je zahvatio požar. Brod je vjerojatno pogođen ruskom raketom (inačica američke rakete tipa *Maverick*). U vrijeme napada djelovala je PZO obrana grada i PZO RTOP-a *Šibenik*. Prema neprovjerenim podacima jedan avion je pogođen.

Brodovi zarobljeni na šibenskim vezovima činit će temelj plovnih snaga Hrvatske ratne mornarice.

Ustrojavanje ratnih luka

U razdoblju koje je neposredno prethodilo ratnim sukobima neprijateljski su se brodovi najvećim dijelom bazirali u lukama Pula, Šibenik, Split (Lora) i Ploče. Neke od tih luka hrvatske postrojbe oslobodile su još u rujnu 1991. godine i u njima formirale zapovjedništva i postrojbe ratnih luka HRM-a (Ploče i Šibenik).

Ratna luka Ploče

Zapovjedništvo RL-a Ploče ustrojeno je temeljem zapovijedi zapovjednika HRM-a admirala S. Letice 22. 9. 1991. godine nakon akcije *Zelena tabla – Male Bare* kada je oslobođena vojarna JNA u Pločama. Zadaća mu je bila kontrola pomorskog prometa u južnom Jadranu, osiguranje infrastrukture u gradu i u pločanskoj luci, osiguranje i raspodjela naoružanja, streljiva i vojne opreme koja je osvojena u vojarni te pružanje pomoći u obrani grada Dubrovnika probijanjem pomorske blokade u području Ston – Šipan – Dubrovnik. Zapovjednik RL-a Ploče bio je Zvonimir Franjković.

Zbog opasnosti za grad već prvog dana ustroja RL-a Ploče ubojna sredstva premještena su u nova skladišta tako da neprijatelj nije znao njihovu lokaciju. Situacija koja je nastala zauzimanjem luke Slano i presijecanjem komunikacija prema Dubrovniku, nametnula je potrebu za osnivanjem i privremenog Zapovjedništva RL-a Ston početkom listopada 1991. godine.

U svrhu osiguranja novoosvojenih vojnih objekata u garnizonu Ploče, Zapovjedništvo RL-a Ploče dana 5. listopada 1991. godine od ročnih vojnika iz Općine Ploče (47 ljudi) ustrojava satniju mornaričko-desantnog pješaštva. Zapovjednikom postrojbe bio je imenovan Vlaho Orepić. Osim Zapovjedništva RL-a, pristožernih postrojbi i logistike, tijekom studenoga 1991. godine u zgradu Zapovjedništva useljeno je i Zapovjedništvo 3. (pločanske) bojne 116. brigade.

Za borbu protiv brodova iz sastava borbene grupe Ploče – kojima je neprijatelj kontrolirao Hvarski i Neretvanski kanal – ustrojeni su topnički vodovi kod Drvenika, Zaostroga i Ploča.

Topnički vodovi imali su zadaću spriječiti iskrcavanje s neprijateljevih brodova na obalu. Međutim, zbog nedostatka topničkog naoružanja na otoku Hvaru, gdje nisu bile ustrojene obalne bitnice, ti topnički vodovi brojem i paljbenom moći svojih topova ipak nisu mogli prihvatiti borbu s paljbeno nekoliko puta jačim brodovljem koje će se polovinom studenoga naći u Hvarskom i Neretvanskom kanalu.

Početkom siječnja 1992. godine RL Ploče preustrojava se u Pomorsko zapovjedništvo za Južni Jadran – Ploče.

Ratna luka Šibenik i počeci stvaranja plovnih snaga Hrvatske ratne mornarice

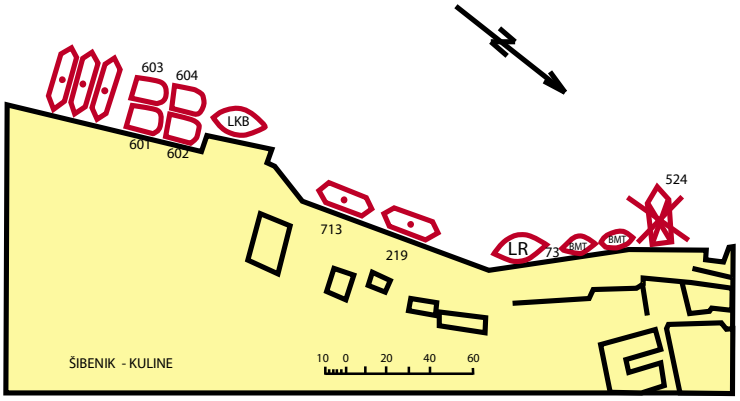
Šibenik je prije Domovinskog rata bio druga najveća ratna luka JRM-a. U luci Kuline bile su smještene četiri mornaričke postrojbe: divizijun graničnih brodova, mješoviti divizijun desantnih brodova, odred pomoćnih brodova i odred za podvodna djelovanja.

U području ulaza u Kanal Svetog Ante, u uvali Paninkovac i uvali Dumboka, nalazili su se veliki skladišni kompleksi mornaričkog oružja (mine i torpeda), opreme i goriva.

U Šibeniku je bilo sjedište Zapovjedništva 8. vojnopomorskog sektora JRM-a koje je teritorijalno bilo nadležno za područje srednjeg Jadrana (Dugi otok – Korčula – Lastovo).

U šibenskom Mornaričko-tehničkom remontnom zavodu *Velimir Škorpik* obavljan je remont gotovo svih ratnih brodova JRM-a.

Dana 16. rujna 1991. godine u vojarnama na području Šibenika bilo je oko 1.000 pripadnika JNA.

Osvojeni brodovi u vojarni „Kuline"

Veliki je broj časnika i dočasnika do rujna 1991. godine napustio postrojbe JNA i JRM-a.

U razdoblju od sredine rujna do početka listopada 1991. godine u gradu Šibeniku kao i na njegovom širem području koordiniraju se i realiziraju borbene akcije tada već formirane 113. brigade ZNG-a i snaga MUP-a kojima se preuzima veći broj vojarni u Šibeniku.

Hrvatski branitelji tih dana otimaju ili zarobljavaju od tadašnje JRM dio ratnog brodovlja koji se tu zatekao. Preko 30 brodova i plovnih sredstava različite vrste i namjene ulazi u sastav HRM-a.

Tijekom *rujanskoga rata* u Šibeniku od 16. do 23. 9. 1991. godine skupina dragovoljaca nije bila u mogućnosti preuzeti brodove jer su okolne vojarne još bile u rukama JNA. Zaposjednuto je područje Kulina i MTRZ-a koje su pripadnici JRM-a napustili noću 17./18. 9. s 1 PČ-a i 2 DJČ-em i otplovili prema otoku Visu a dio njih, preko MTRZ-a, sklonio se u vojarne JNA *Ante Jonić* i *Rade Končar*. Radnicima MTRZ-a predalo se 108 pripadnika bivše JRM koji su prevezeni u gradsku luku i predani MUP-u, a kasnije su upućeni svojim kućama.

Prema zapovijedi zapovjednika HRM-a 24. 9. 1991. godine u zgradi TO-a Šibenik ustrojava se Ratna luka (RL) Šibenik sa zapovjednikom Mirkom Lukinom.

Dana 25. 9. 1991. godine pripadnici Zapovjedništva RL-a obilaze MTRZ i luku Kuline te utvrđuju stanje osvojenih brodova. U MTRZ-u je osvojeno 19 a u luci Kuline 15 plovila.

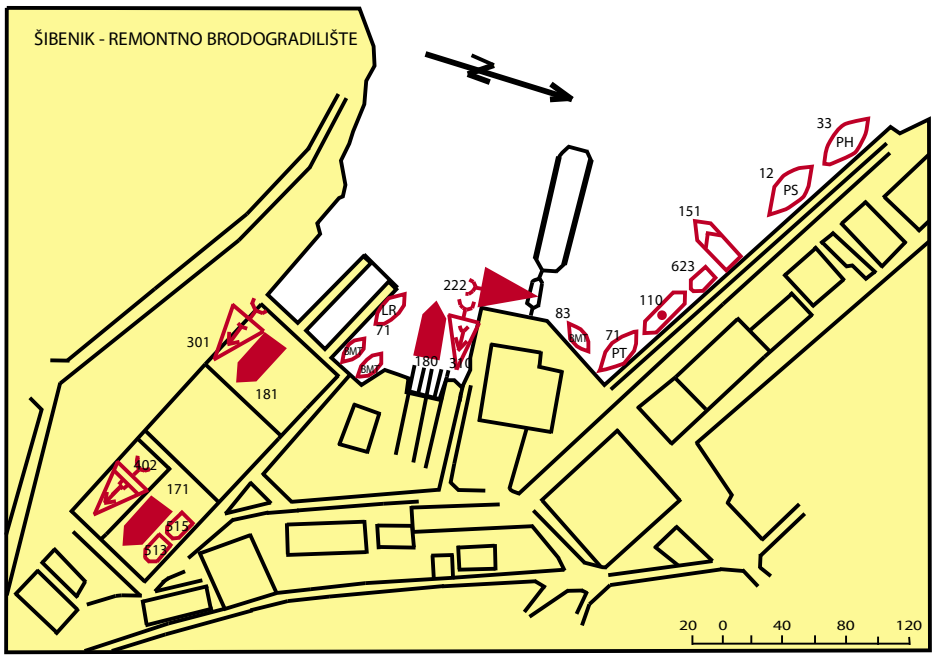
Dana 26. 9. 1991. godine od strane zapovjednika HRM-a postavljena je prva posada broda HRM-a (DJČ-622 – zapovjednik Jerko Bošnjak) i počinje okupljanje posada za druge brodove u MTRZ-u i luci Kuline. Na brod PČ-181 u MTRZ-u na mjesto zapovjednika dolazi Davor Valdec.

Dana 28. 9. 1991. godine popunjavaju se i ostali brodovi dragovoljcima iz Šibenika i Splita, a 4. 10. 1991. godine započinje popuna pričuvnim mornarima sa šibenskoga i splitskoga područja.

Dana 29. 9. 1991. godine od osvojenih brodova oformljenj je prvi plovni sastav HRM-a koje će biti preteča budućih Pomorskih snaga a potom Flote HRM-a. Prvi zapovjednik plovnog sastava HRM-a je bio Franko Perković.

Brodovi iz Šibenika u ožujku 1992. godine ušli su u plovni sastav HRM-a. Zahvaljujući danonoćnom angažiranju posada brodova i zaposlenika Remontnog zavoda u Šibeniku, brodovi su u kratkom vremenu osposobljeni za obranu hrvatskoga mora.

Neprijatelj je znao koliko je brodova i topova izgubio i ostavio šibenskim braniteljima, tako da se više nije usudio ozbiljnije napasti grad s mora.

Osvojeni brodovi u MTRZ-u Šibenik

Ratna luka Šibenik početkom siječnja 1992. godine preustrojava se u **Pomorsko zapovjedništvo za Srednji Jadran (PZSrJ) – Šibenik.**

Ratna luka Pula – prva djelovanja mornaričkih postrojbi u preuzimanju vojarni

Temeljem zapovijedi ZHRM-a od 15. 10. 1991. godine određena je skupina časnika i dočasnika iz sastava ZHRM-a sa zadaćom odlaska u Pulu i formiranja Ratne luke Pula. Zapovjednikom Ratne luke Pula imenovan je Ante Budimir.

Skupina časnika i dočasnika krenula je iz Splita 20. 10. 1991. godine.

Dana 23. 10. 1991. godine skupina časnika i dočasnika koja je pristigla iz Splita stupila je u kontakt s Kriznim štabom Općine Pula. Tog dana je formirano Zapovjedništvo ratne luke Pula.

Otpočinje prvo okupljanje časnika bivše JNA koji su napustili JNA i stavili se na raspolaganje Uredu za obranu Pula, Kriznom štabu i policiji.

Do kraja listopada od dragovoljaca prijavljenih u Uredu za obranu ili Kriznom štabu (približno 400 osoba) ustrojena je prva postrojba HV-a u Puli. Naoružanje za ovu prvu skupinu dragovoljaca dobiveno je od policije, a sastojalo se od 40-ak lovačkih pušaka i karabina, koji su svojevremeno po raznim osnovama oduzeti od građana. Također je krajem mjeseca listopada, 28. 10. 1991. godine, ovoj skupini dragovoljaca priključena i skupina dragovoljaca iz Rovinja, oko 30 ljudi, zajedno s naoružanjem koje je prikupljeno na razne načine. Ova skupina dragovoljaca bila je dobro naoružana (oko 40 komada suvremenih pušaka, 10 komada samokresa te veća količina streljiva).

Zajedno s ovom skupinom i skupinom dragovoljaca iz Pule formirana je postrojba od oko 70 ljudi. Postrojba je bila zadovoljavajuće naoružana osobnim naoružanjem, a neadekvatno lovačko naoružanje vraćeno je policiji.

Ovako naoružana i opremljena postrojba nakon samo nekoliko dana osnovne izobrazbe bila je osposobljena izvršiti i prve akcije u gradu ili na njegovim prilazima. Postavljene su i prve blokadne i kontrolne točke poradi praćenja odlaska JNA.

Tijekom 28./29. 10. 1991. godine ova je skupina uz pomoć članova Zapovjedništva RL-a Pula i grupe diverzanata HRM-a iz Splita zauzela vojarnu *Zonka* (stanica za gorivo i ulje JNA). Manji dio ove skupine osiguravao je akciju blokirajući prilazne putove selu Štinjan od strane Pule. Akcija je izvedena uspješno, bez uporabe oružja. Budući da je poslije koordinirane akcije članova Zapovjedništva RL-a i diverzanata HRM-a pulska policija zbog krijumčarenja gorivom zatvorila dvojicu zastavnika JRM-a koji su zapovijedali vojarnom *Zonka*, po pozivu napadača vojnici i dočasnici dragovoljno su se predali. Vojnici JNA odvezeni su u grad, dana im je civilna odjeća te su zbrinuti i upućeni svojim kućama. Ova akcija može se smatrati i prvom oružanom akcijom u Puli i Istri u Domovinskom ratu.

Zauzimanjem vojarne *Zonka* u uvali Žunac i zaposjedanjem rta Proština (Krišto) s tvrđavom na ulazu u pulsku luku s lijeve strane, omogućena je potpuna kontrola ulaza i izlaza brodova JRM-a iz luke.

Zapovjedništvu Ratne luke Pula, 4. 11. 1991. godine zapovjedilo je aktiviranje već formiranog Samostalnog odreda za podvodna djelovanja Pula (SOzPD Pula). Ovaj odred je oformljen i priključen postrojbama HV-a, tj. stavljen je na raspolaganje Kriznom štabu Pula 17. kolovoza 1991. godine. Zapovjedni kadar i većina ronilaca SOzPD-a bili su članovi Centra za podvodne aktivnosti (CPA *PULA*). Toga dana je na sastanku zapovjedništva odreda odlučeno da se ronilačka oprema (oprema iz ronilačkih klubova) skloni, a da se ljudstvo upozori i bude spremno za trenutno prikupljanje.

Tijekom rujna 1991. godine izvršena je bojna provjera odreda za podvodna djelovanja. Provjerom je utvrđeno da je postrojba u potpunosti spremna i sposobna za izvršenje namjenskih zadaća.

Zapovijed za aktiviranje SOzPD- a stigla je iz Zapovjedništva Ratne luke Pula 4. 11. 1991. godine. Ovaj datum može se uzeti kao datum aktivnog djelovanja ove postrojbe pod Zapovjedništvom Ratne luke Pula. Postrojba je najprije smještena u taborište 119. brigade HV-a, a kasnije je zbog sigurnosnih razloga premještena.

Postrojba je 7. 11. 1991. godine dobila prvu konkretnu zadaću.

Bivša JNA napustila je vojarnu *Barbariga*, prethodno potopivši u more, na pozicijama sjeverno od otočja Brijuni, svo topničko streljivo od 30 do 130 mm. Istoga dana pretraženo je obalno područje uz vojarnu *Barbariga*. Prve količine topničkog streljiva izvađene tog dana mogu se smatrati i početkom rada odnosno formiranja tehničke radionice za remont streljiva.

Pulsku zrakoplovnu luku postrojbe Jugoslavenskog ratnog zrakoplovstva i protzračne obrane (JRZ i PZO) napuštaju 8. 11. 1991. godine, odvozeći sa sobom sve što su mogle ponijeti. Istoga dana zrakoplovnu luku od članova Kriznog štaba Pula preuzimaju djelatnici HV-a, a Zapovjedništvo RL-a Pula preuzima zaostale i ispravne aviobombe od 250 i 500 kg. One su uporabljene već narednog dana, tj. 9. 11. 1991. godine za blokadu pulske luke i zabranu svakog uplovljenja i isplovljenja iz luke svim brodovima JRM-a. Ovo je učinjeno zbog prijetnje prema JNA i našeg zahtjeva da brodovi JRM-a deblokiraju riječku, splitsku i dubrovačku luku. Prijetnja je urodila plodom, jer su brodovi bivše *Jadrolinije*, jedan trajekt pod stranom zastavom i trajekt *Sv. Stefan* iz Bara čekali na ukrcaj i evakuaciju naoružanja,

opreme, ljudstva i članova obitelji oficira JNA i JRM-a s Muzila za Boku kotorsku. Blokada navedenih luka prekinuta je kako bi snage Ratne luke Pula deblokirale pulsku luku. Ovo je također jedna od vrlo uspješnih akcija djelatnika Ratne luka Pula. Navedenih nekoliko dana zaista je bilo burno u njenom radu. Iz sastava dragovoljaca formira se prva postrojba vojne policije sa zadaćom osiguranja svih vojnih objekata preuzetih od bivše JNA.

Narastanjem broja postrojbi početkom prosinca 1991. godine u organizaciji RL-a Pula prisegu su položili pripadnici postrojbi koje su bile u njenom formalnom ustroju (mornaričko-desantno pješaštvo (satnija), vojna policija, SOPD i djelatnici Zapovjedništva RL-a Pula).

Ovim činom prisege postrojbe i Zapovjedništvo Ratne luke Pula dobile su potpuni legimitet pred javnošću, bile su priznate i formalno uključene u sastav HV-a odnosno HRM-a te gotovo iz svečanog postroja prisege odlaze na izvršenje borbenih zadaća.

Dana 25. 11. 1991. godine u Kraljevicu odlazi prva skupina iz sastava SOPD-a sa zadaćom stalnog i neprekidnog dnevnog i noćnog osiguranja objekata u luci Kraljevica. U brodogradilištu *Kraljevica* u izgradnji je bio vrlo važan brod RTOP-11. Odvoženje broda u Boku kotorsku, prilikom povlačenja JRM-a, odugovlačenjem završnih radova na brodu spriječili su radnici brodogradilišta. Drugi dio SOPD-a zajedno s pripadnicima Brodarskog instituta iz Zagreba i dalje radi na razminiranju i vađenju potopljenog streljiva iz mora.

Satnija MDP-a osigurava i razminirava objekte preuzete od bivše JNA odnosno Kriznog štaba grada Pule: *Barbariga*, *Perojska šuma*, vojarne *Zonka*, *Katarina*, *Valaunga*, centralno opskrbno skladište, ambulanta HV-a i svi objekti u bivšoj Goričkoj ulici (Gorička 5 i 7), stara zgrada Croatia osiguranja u Vukovarskoj ulici, vojarne u Umagu, odmarališta u Rovinju, izbjeglički kamp na Savudriji, prihvat i osiguranje objekata gdje su smještene izbjeglice te prognanici iz Vukovara. Zajedno s Brodarskim institutom iz Zagreba, uz pomoć *Uljanika*, Zapovjedništvo Ratne luke Pula pokrenulo je izgradnju dva eksplozivna, radijskim putem vođena čamaca brzine oko 70-75 čvorova, nosivosti 150 kg plastičnog eksploziva smještenog u pramcu čamca. Čamac je bio dužine oko 4,5 m.

Dan ranije, 24. 11. 1991. godine, određen je časnik i upućen na Lošinj kao član Kriznog štaba bivše Općine Cres – Lošinj. Od 28. 11. 1991. godine počinje praćenje aktivnosti preostalog dijela postrojbi JNA i JRM-a na vezu i sidrištima u luci Lošinj. Svakodnevno se prate brodovi JRM-a koji potapaju streljivo u more, određuju se pozicije iskrcavanja i prikupljaju ostali podaci zanimljivi za pravovremene akcije Kriznog štaba. Dana 24. 11. 1991. godine otpočinje djelovanje odjeljka Ratne luke Pula na otoku Lošinju.

Početkom prosinca preuzeto je naoružanje i streljivo JNA koje je pripadalo štabovima TO-a Cres, Lošinj i TO-a Rab i Pag koje se čuvalo u vojarni *Tovar*. Sredstva je izuzeo 60. samostalni bataljun ZNG-a koji je djelovao na ovom području a operativno su mu bile podređene domobranske postrojbe koje su na otoku u ovom razdoblju već bile formirane. Nakon odlaska JNA 60. samostalni bataljun ZNG-a ulazi u vojarnu *Kovčanje*. Razminiranje vojarni *Kovčanje*, *Tovar* i *Velopin* izvršio je inženjerijski vod 60. samostalnog bataljuna ZNG-a. Osiguranje lošinjskoga aerodroma provodile su dvije desetine PZO-a 60. samostalnog bataljuna naoružane LPRS-om tipa *Strijela* SA7 (S2M) i poduprte bitnicom PZO-a domobranskih postrojbi. Iz vojarne *Kovčanje* izvučeno je 12 topova tipa ZIS koji su predani na remont u Šibenik. Dio izvučenog naoružanja smješten je u skladišta poduzeća *Jadranka* u Malom Lošinju.

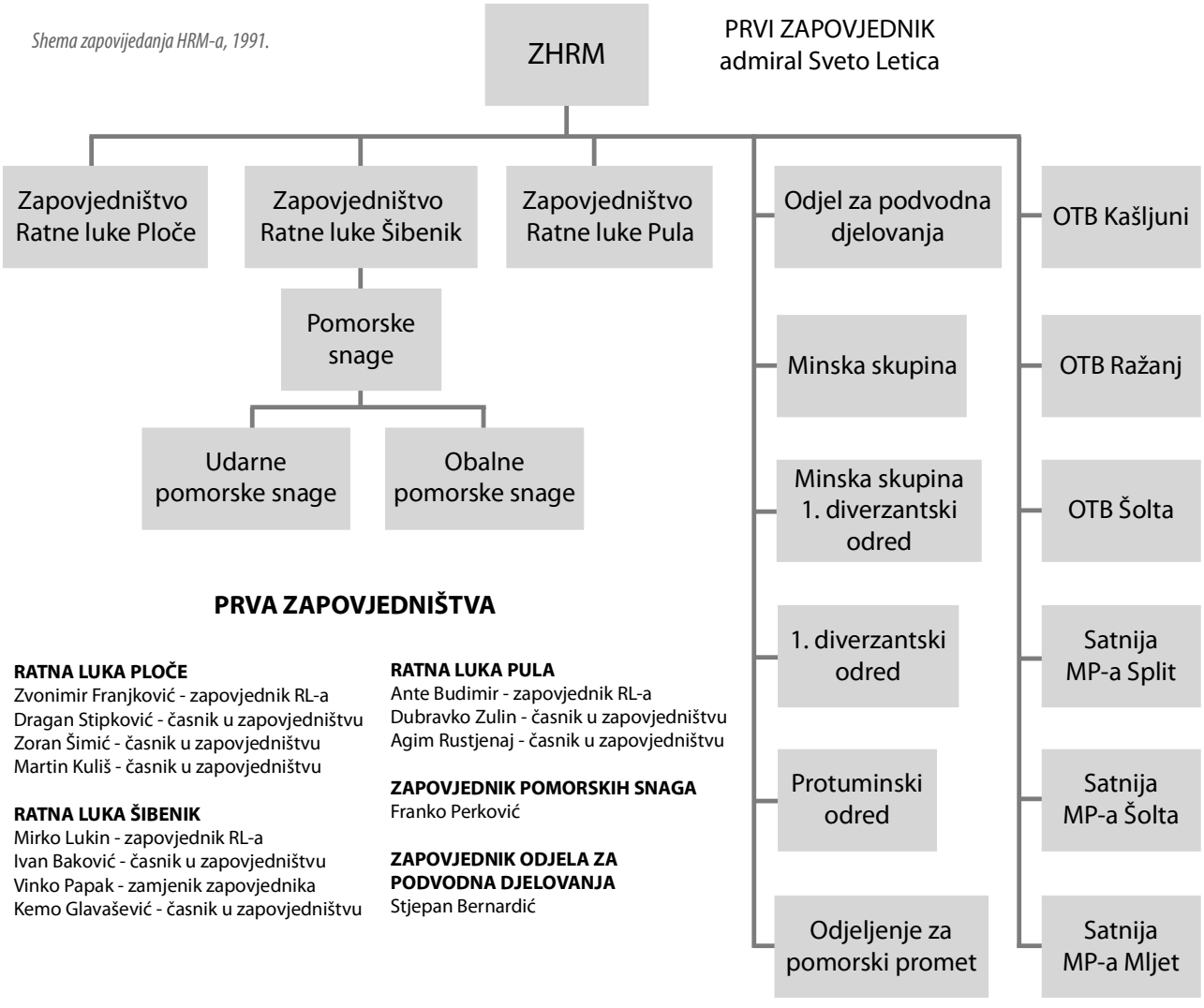
Dana 15. 12. 1991. godine i posljednje postrojbe JNA i JRM-a napuštaju Lošinj, a istoga dana u njihove objekte ulaze postrojbe HRM-a i Kriznog štaba te otpočinju s razminiranjem.

Narednih dana mobilizirani su svi ronioci iz klubova na Cresu i Lošinju sa zadaćom protuminskog pretraživanja morskog dijela luka Kovčanje, Velopin i Tovar te cijele luke Mali Lošinj zbog prijetnji i osnovane sumnje da je JRM minirala luku Mali Lošinj i njeno sidrište. Mobilizacijom tri ribarska broda i ronilaca pridodanih ovoj skupini, otpočinje i na o. Lošinju vađenje potopljenog streljiva 85, 88 i 90 mm za potrebe remontne radionice streljiva u Puli. Nakon remonta streljivo je odmah upućivano na ratišta gdje je bilo najpotrebnije.

Prikupljanjem lakog PZO naoružanja 12,7 i 20 mm, koje je preuzeto iz dobivenih skladišta bivše TO, oko 20. 12. 1991. godine ustrojava se prva postrojba PZO-a na istarskom poluotoku.

Nakon ustroja dijelovi postrojbe upućuju se na zadaće PZO-a na pulski aerodrom, gdje je u tijeku razminiranje uzletišta i rubnih prilaza te ustrojavanje Zrakoplovne baze Pula. Jedna skupina odlazi na zadaću PZO-a luke Kraljevica, jedna skupina osigurava *Uljanik*, jedna skupina PZO zaštitom osigurava *Plomin*. Nakon napada zrakoplova JNA na aerodrom Vrsar, jedan vod PZO-a upućuje se onamo poradi PZO osiguranja.

Shema zapovijedanja HRM-a, 1991.

PRVA ZAPOVJEDNIŠTVA

RATNA LUKA PLOČE
Zvonimir Franjković - zapovjednik RL-a
Dragan Stipković - časnik u zapovjedništvu
Zoran Šimić - časnik u zapovjedništvu
Martin Kuliš - časnik u zapovjedništvu

RATNA LUKA ŠIBENIK
Mirko Lukin - zapovjednik RL-a
Ivan Baković - časnik u zapovjedništvu
Vinko Papak - zamjenik zapovjednika
Kemo Glavašević - časnik u zapovjedništvu

RATNA LUKA PULA
Ante Budimir - zapovjednik RL-a
Dubravko Zulin - časnik u zapovjedništvu
Agim Rustjenaj - časnik u zapovjedništvu

ZAPOVJEDNIK POMORSKIH SNAGA
Franko Perković

ZAPOVJEDNIK ODJELA ZA PODVODNA DJELOVANJA
Stjepan Bernardić

Krajem mjeseca prosinca iz sastava Ratne luke Pula izdvojio se dio časnika i dočasnika koji čine jezgru za ustrojavanje Zapovjedništva Nastavnog središta Muzil. Oni preseljavaju na Muzil 1. 1. 1992. godine.

Zadaće Zapovjedništva Ratne luke Pula sve su mnogobrojnije. Trebalo je pružiti svekoliku logističku potporu u formiranju NS-a Muzil. Prihvat prve generacije vojnika i vojnika dosluženika, svakodnevna skrb o prehrani, smještaju (kreveti, odjeća, obuća), pribor za pisanje i nastavu. Sve ove zadaće bilo je potrebito logistički pokriti sklapanjem ugovora s poduzećima u Puli i Istri, pa i šire.

Broj izvađenih granata iz mora povećava se iz mjeseca u mjesec, kako iz područja sjeverno od otočja Brijuni tako i iz akvatorija otoka Lošinja.

Prevoženje granata u radionicu, delaboracija, sušenje baruta, izrada upaljača, probno gađanje ovim streljivom na topničkim bitnicama otoka Premude i Muzila, gotovo su svakodnevne aktivnosti djelatnika Ratne luke Pula.

Tijekom siječnja i veljače 1992. godine izvlačeni su oštećeni i ostavljeni topovi 85 mm (15 komada) i 88 mm (8 komada) s o. Lošinja i Muzila. Remontom u Šibeniku osposobljena su 4 ispravna obalna topa 88 mm bez ciljničkih sprava. Od ovih topova ustrojava se topnička bitnica Muzil.

Sredinom ožujka 1992. godine Zapovjedništvo Ratne luke Pula preustrojeno je u Pomorsko zapovjedništvo za Sjeverni Jadran – Pula (PZSJ).

Krajem istog mjeseca, točnije 30. 3. 1992. godine, iz PZSJ-a se izdvaja dio ljudstva, časnika i dočasnika i ustrojava se Pomorska baza Pula, koja promjenom ustroja mijenja naziv u 309. PloB.

Pomorska zapovjedništva HRM-a (1992.-1996.)

Pomorska zapovjedništva HRM-a sljedbenici su ratnih luka ustrojenih početkom jeseni 1991. godine. Kao teritorijalno-operativne postrojbe ustrojavaju se Pomorsko zapovjedništvo za Sjeverni Jadran – Pula, Pomorsko zapovjedništvo za Srednji Jadran – Šibenik i Pomorsko zapovjedništvo za Južni Jadran – Ploče. Temeljna zadaća ovih zapovjedništava bila je stvaranje uvjeta za obranu i objedinjavanje napora u obrani operacijske osnovice Hrvatske ratne mornarice na otocima, obali i djelomice u akvatorijskom dijelu pomorskoga bojišta.

Njihovu osnovu činile su postrojbe mornaričkog pješaštva (mješoviti odredi mornaričkog pješaštva – MOMP, satnije mornaričkog pješaštva), domobranske pješačke postrojbe i postrojbe obalnog topništva. Sastavni dijelovi pomorskih zapovjedništava bile su i manje plovne postrojbe, inženjerijske postrojbe, postrojbe veze, postrojbe obalnog motrenja, postrojbe vojne policije i logističke postrojbe.

Nakon završetka Domovinskog rata pomorska se zapovjedništva od kraja 1995. godine preustrojavaju prvo u vojnopomorske sektore za sjeverni, srednji i južni Jadran (početak siječnja 1996.), a potom u Vojnopomorski sektor Sjever – Pula i Vojnopomorski sektor Jug – Ploče (početak travnja 2003.).

Pomorska zapovjedništva HRM-a odigrala su istaknutu ulogu u oslobađanju i obrani Republike Hrvatske na moru i kopnu, posebno postrojbe mornaričkog pješaštva i obalnog topništva.

Pomorsko zapovjedništvo za Sjeverni Jadran – Pula (PZSJ)

Dana 1. 1. 1992. godine ukinuta je Ratna luka (RL) Pula (ustrojena 21. 10. 1991. godine) a ustrojena je Pomorsko zapovjedništvo za Sjeverni Jadran, čiji je zapovjednik bio kapetan bojnog broda Ante Budimir. Postrojba je ukinuta 18. ožujka 1996. godine. Njen pravni slijednik je Zapovjedništvo Vojnopomorskog sektora (VPS) Sjeverni Jadran. Postrojba je 1. 4. 2003. godine ukinuta, ustrojava se Zapovjedništvo Vojnopomorskog sektora (VPS) Sjever. Preustrojem HRM-a 2007./2008. godine VPS Sjever se gasi, a u sklopu Pomorske bazeSplit ustrojava se Odjeljak pomorske baze Sjever, Pula.

U sastavu Pomorskog zapovjedništva za Sjeverni Jadran, pored ostalih, bile su postrojbe: MOMP Cres – Lošinj, satnija mornaričko-desantnog pješaštva (*Vange*), obalna topnička grupa Pula, samostalni odred za podvodna djelovanja, laka topnička bitnica PZO-a, vod vojne policije i PloB Pula te domobranske postrojbe s tog područja.

Samostalni odred za podvodna djelovanja ustrojen je 17. 8. 1991. godine. Preimenovan je u samostalni vod za podvodna djelovanja u ožujku 1992. godine. Postrojba u razdoblju Domovinskog rata provodi zadaću vađenja potopljenog streljiva iz mora na pozicijama sjeverno od otočja Brijuni i uz obalu vojarne *Barbariga*. Postrojba se ukida 25. 12. 1995. godine.

Laka topnička bitnica PZO-a ustrojena je 21. 12. 1991. godine. Tijekom Domovinskog rata postrojba sudjeluje u akcijama na Južnom bojištu (19. 4.-8. 5. 1992.), a ukida se 1993. godine.

Vod vojne policije ustrojen je 13. 11. 1991. godine. Tijekom Domovinskog rata postrojba sudjeluje u akcijama na Južnom bojištu (20. 4.-20. 5. 1992. i 1. 8.-17. 9. 1992.) i u području Maslenice (1993./1994.). Postrojba se ukida 1. 3. 1993. godine a nasljeđuje je 2. vod 73. bojne vojne policije. Život za domovinu dao je jedan pripadnik postrojbe.

Pomorska logistička baza (PloB) Pula ustrojena je 8. 3. 1992. godine. Tijekom Domovinskog rata logistička baza pruža logističku potporu postrojbama u zoni odgovornosti teu djelovanjima na Južnom bojištu i u području Maslenice 1993. Postrojba je ukinuta 31. 7. 1993. godine a nasljeđuje je 309. PloB.

309. pomorska logistička baza ustrojena je 1. 8. 1993. godine, a ukinuta je 31. 3. 2003. godine. Nasljeđuje je 324. logistička satnija Pula koja je ukinuta preustriojem 2007. godine.

Detaljnije o postrojbama PZSJ-a Pula i postrojbama mornaričkog pješaštva i obalnog topništva govori se u posebnim dijelovima ove knjige posvećenima tim rodovskim postrojbama.

Pomorsko zapovjedništvo za Srednji Jadran – Šibenik (PZSrJ)

Pomorsko zapovjedništvo za Srednji Jadran – Šibenik sljedbenik je Ratne luke Šibenik. Ustrojava se 1. siječnja 1992. godine kao teritorijalno-operativna postrojba. Temeljna zadaća ovog zapovjedništva bila je stvaranje uvjeta te objedinjavanje napora u obrani operacijske osnovice Hrvatske ratne mornarice. Područje djelovanja PZSrJ-a bilo je na srednjodalmatinskim otocima, obali i djelomice u akvatorijskom dijelu pomorskog bojišta u području srednjeg Jadrana.

U sastavu Pomorskog zapovjedništva za Srednji Jadran, pored ostalih, bile su postrojbe: MOMP Ugljan – Dugi otok, MOMP Brač, MOMP Hvar, domobranska bojna Brač, do-

mobranska bojna Hvar, domobranska satnija Vis, OTB Žirje, OTB Zečevo, OTB Smokvica, OTB Marinča rat, OTB Pelegrin i OTB Smokovo.

Pomorsko zapovjedništvo za Srednji Jadran (PZSrJ) 18. 3. 1996. godine preustrojeno je u Zapovjedništvo Vojnopomorskog sektora za Srednji Jadran (VPSrJ) – Šibenik. Zapovjedništvo VPSrJ-a ukinuto je 31. 3. 2003. godine.

Pomorskim zapovjedništvom i VPS-om zapovijedali su kbb Vladimir Kovačić, nakon njega kbb Marinko Primorac, potom kbb Vinko Papak.

Detaljnije o postrojbama PZSJ-a – Šibenik, postrojbama mornaričkog pješaštva i obalnog topništva govori se u posebnim dijelovima ove knjige posvećenima tim rodovskim postrojbama.

Pomorsko zapovjedništvo za Južni Jadran – Ploče (PZJJ)

Zapovjedništvo RL-a Ploče (ustrojeno 22. 9. 1991.) preustrojeno je u Pomorsko zapovjedništvo za Južni Jadran 1. 1. 1992. godine. Pomorsko zapovjedništvo za Južni Jadran 18. 3. 1996. godine preustrojeno je u Vojnopomorski sektor Južni Jadran (VPSJJ), potom 31. 3. 2003. godine u Vojnopomorski sektor (VPS) Jug.

Preustrojem HRM-a 2007./2008. godine VPS Jug se gasi, a u sklopu Pomorske baze Split ustrojava se odjeljak Pomorske baze Jug.

Ratni zapovjednici PZJJ-a Ploče bili su kapetan bojnog broda Dževad Beširević i kapetan bojnog broda Ante Urlić.

Nakon toga dužnost zapovjednika obnašali su kmd Ivica Tolić, kbb Velimir Barbir i kbb Dane Rendulić.

Zadaća PZJJ-a bila je kontrola pomorskog prometa u zoni južnoga Jadrana. Nakon blokade grada Dubrovnika uspostavljena je gliserska crta opskrbe Dubrovnika iz luka Ston i Broce (poluotok Pelješac) do o. Šipana i prema Dubrovniku, a kasnije iz luke Prapratno prema o. Šipanu i Dubrovniku. Opskrba je dostavljana gliserima ONB-a Dubrovnik.

Pomorsko zapovjedništvo kao postrojbu činili su OTG Dubrovnik koja se sastojala od šest obalnih topničkih bitnica (pokretna bitnica Molunat, dvije bitnice na Mljetu, Šipanu, Lastovu i Korčuli), tri mješovita odreda mornaričkog pješaštva (MOMP Korčula, MOMP Pelješac i MOMP Dubrovnik), domobranske bojne Korčula, domobranske satnije Lastovo i Ploče, inženjerijskog voda i voda za podvodna djelovanja. Zapovjedništvu PZJJ-a Ploče bio je operativno podređen i odjeljak 308. pomorske logističke baze sa svojim skladišnim, radioničkim i transportnim kapacitetima. Ova logistička postrojba zasigurno je bila posebno značajna za potporu djelovanja HV-a na Južnom bojištu kao i za mnoga druga djelovanja na bojištima u Domovinskom ratu. MOMP Korčula, MOMP Pelješac, pokretna topnička bitnica Molunat i dijelovi OTG-a Dubrovnik obnašali su borbene zadaće u sastavu Južnog bojišta.

Laki topnički divizijun Ploče ustrojen je 13. 9. 1991. godine. Nakon osvajanja vojarne JNA u Pločama postrojba je opremljena ratnom tehnikom i izvršava zadaće PZO-a grada Ploče i postrojbi u sastavu Južnog bojišta. Postrojba 30. 9. 1993. godine prelazi u sastav 204. topničko-raketne brigade.

Vod zemaljskog topništva (ZIS) ustrojen je 14. 10. 1991. godine. Zadaća postrojbe bila je protjerivanje brodova JRM-a iz Neretvanskoga i Pelješkoga kanala. Nakon protjeriva-

nja neprijateljskih brodova postrojba sudjeluje u oslobađanju Stona i Dubrovačkoga primorja. Ugašena je 1. 9. 1992. godine.

Vod vojne policije ustrojen je 1. 12. 1991. godine. Zadaća postrojbe bila je osiguranje zapovjedništava, osoba i objekata u zoni Pomorskog zapovjedništva Južni Jadran. Dio postrojbe sudjelovao je u akciji *Maslenica*. Postrojba je od 1. 3. 1993. godine u sastavu 2. satnije 73. bojne vojne policije.

Odjeljak 308. pomorske logističke baze Ploče ustrojen je 21. 9. 1993. godine. Postrojba provodi zadaće logističke potpore postrojbi HRM-a u području odgovornosti PZJJ-a, a jednim dijelom i postrojbi na Južnom bojištu. Postrojba je ugašena 31. 10. 1996. godine kada se ustrojava 321. logistička satnija.

Detaljnije o postrojbama PZJJ-a – Ploče, postrojbama mornaričkog pješaštva i obalnog topništva PZJJ-a govori se u posebnim dijelovima ove knjige posvećenima tim rodovskim postrojbama.

Pomorske snage HRM-a

Temeljem odluke ministra obrane RH Gojka Šuška, dana 1. 10. 1991. godine Glavni stožer Hrvatske vojske izdaje zapovijed o ustrojavanju pomorskih snaga HRM-a. Ustroj je stupio na snagu 31. 12. 1991. godine.

Između 14. i 15. rujna 1991. godine u brodogradilištu *Greben* (Vela Luka, o. Korčula) otet je neprijateljski brod – desantno-jurišni čamac DJČ-613. Ovo je prvi brod oduzet neprijatelju koji će kasnije ući u sastav pomorskih snaga a zatim u foltni sastav HRM-a pod oznakom DJČ-103, kasnije DJB-103. Oteli su ga od JRM-a Ivan Matić i Ante Franičević (obojica do tada časnici trgovačke mornarice) uz pomoć djelatnika brodogradilišta *Greben* Željka Županovića i Dalibora Zlokića. Oni su se noću 14. na 15. rujna 1991. godine ukrcali na brod i odvezli ga, iako je u to vrijeme JRM držala pod blokadom sav pomorski promet. Brod su uveli rijekom Cetinom do Radmanovih mlinica.

Znak diviziona desantnih brodova HRM-a

Dana 29. 9. 1991. godine od osvojenih brodova u MTRZ-u ustrojavaju se dvije borbene skupine: **skupina Udarnih pomorskih snaga** (UPS) sastava RTOP-402, RČ-310, TČ-222, PČ-180, PČ-181, PČ-171 i **skupina Obalnih pomorskih snaga (OPS)** sastava DTM-219, DSM-110, PDS-713, PT-71, PS-12, PH-33, DJČ-602, DJČ-603, DJČ-612, DJČ-613, DJČ-623, DJČ-624, LR-71, LR-73, BRM-42, BRM-51, BRM-83 i LKB-1. Obje skupine čine 24 broda. Kasnije se prvoj skupini priključuje RTOP-410 koji se nalazio u brodogradilištu *Kraljevica* (današnji RTOP-11 *Kralj Petar Krešimir IV*), a drugoj DBM-242 (današnji DBM-81 *Cetina*) iz brodogradilišta u Splitu. Započinje užurbana priprema brodova za plovidbu i njihovo naoružavanje. Zapovjednik borbene skupine brodova UPS-a bio je Marin Stošić, potom Ivan Šarinić. Zapovjednik skupine brodova OPS-a bio je Ivan Bakavić. Brodovi su bazirani u Šibeniku.

Značajnu ulogu brodovi su imali u protuzrakoplovnoj obrani Šibenika.

Posade brodova HRM-a tada su činili dragovoljci koji su napustili JRM, dragovoljci civili, nekolicina radnika šibenskoga MTRZ-a i radnika splitskoga brodogradilišta. Logističku potporu pružali su im MUP Šibenik i 113. brigada ZNG-a.

Formiranjem dijela posade a u suradnji s djelatnicima MTRZ-a, težište djelovanja se usmjerava na žurni remont brodova. Brodovi se ubrzano popunjavaju i opremaju potrebnim naoružanjem, uređajima i opremom. Popunu posada na brodovima u gradu Šibeniku provodili su Ivan Bakavić i Vinko Papak sukladno napucima zapovjednika HRM-a admirala S. Letice i Franka Perkovića. Brodovi su od 4. listopada popunjavani i pričuvnim sastavom, tj. mobilizacijom preko uredā za obranu Šibenik i Split.

Mornaričko-tehnički remontni zavod „Velimir Škorpik" – Šibenik

U vrijeme pomorske blokade Splita i srednje Dalmacije u studenom 1991. godine izvršena su dva neuspjela torpedna napada na neprijateljske brodove u Splitskom kanalu.

U očekivanju velikog zrakoplovnog napada, 11. studenoga 1991. godine, većina brodova isplovila je iz RL-a Šibenik i sklonila se po okolnim otocima, a brodovi RTOP-21, TB-51 i OB-64 zaklon su pronašli u potkopu Zagračina na Dugom otoku. Dana 12. 12. 1991. godine ova tri broda prvi put uplovljavaju u splitsku luku.

Od spomenutih skupina brodova 31. 12. 1991. godine ustrojavaju se Pomorske snage HRM-a. Franko Perković postavljen je za prvog zapovjednika postrojbe.

U to vrijeme jedini bojevno spreman, ali bez odgovarajuće količine streljiva i cijevi 20 mm bio je PČ-181 (danas OB-64).

Mješoviti divizijun desantnih i pomoćnih brodova sastojao se od odreda desantnih brodova i odreda pomoćnih brodova. Odred desantnih brodova dijelio se na grupu desantnih brodova i grupu desantno-jurišnih čamaca, a odred pomoćnih brodova na grupu brodova za spašavanje i opskrbu te grupu barkasa. Zapovjednik ovog divizijuna bio je Ivan Bakavić.

Skupinu desantnih brodova sačinjavali su: DTM-219, DTM-217 (potopljen), DSM-110, DBM-242 (današnji DBM-81) i PDS-713. U skupini desantno-jurišnih čamaca bili su: DJČ-602 (današnji DJB-101), DJČ-603 (današnji DJB-102), DJČ-612 (otpisan, u sastavu HRM-a

Prvu borbenu plovidbu izvan luke Šibenik izveo je DTM-219 za otok Žirje 28. rujna 1991. godine. Brod je prevozio inženjerijska sredstva za zaprečivanje mogućeg područja desantiranja neprijateljskih snaga na o. Žirje. Ovaj datum se obilježava kao Dan Flote HRM-a.

PRVI BROD HRM-a, *DJČ-103*

103

bio je pod oznakom DJB-103), DJČ-613 (današnji DJB-107), DJČ-615 (današnji DJB-104), DJČ-623 (otpisan, u sastavu HRM-a bio je s oznakom DJB-105) i DJČ-624 (današnji DJB-106).

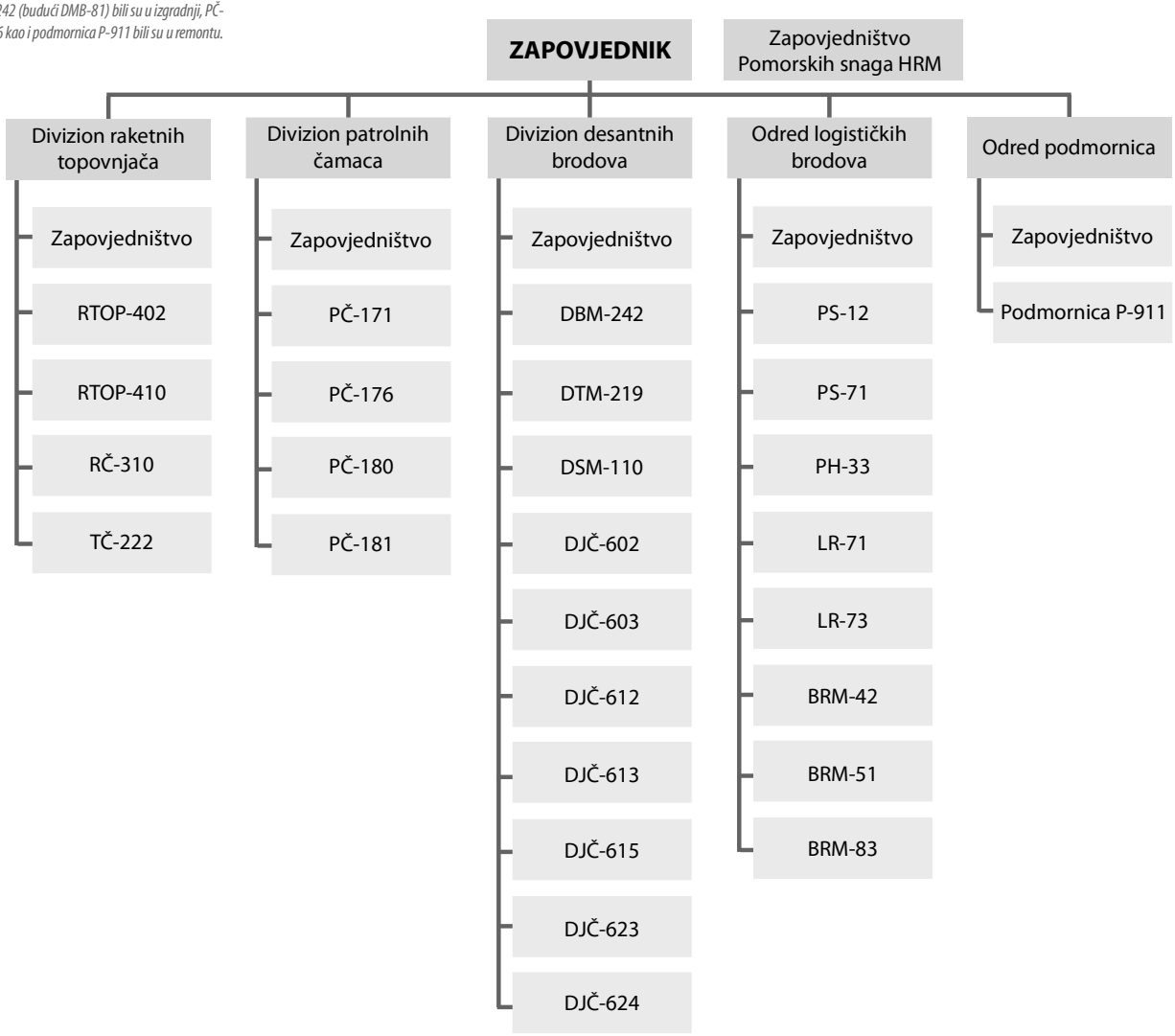
Skupinu brodova za spašavanje i opskrbu sačinjavali su: PS-12 (danas BS-73 *Faust Vrančić*), PT-71, LR-71, LR-73, LKB-01 i PH-33 (današnji školski brod BŠ-72 *Andrija Mohorovičić*).

Grupu barkasa sačinjavale su: BRM-83, BRM-42 (potopljena na ulazu u RL Loru 1992.) i BRM-51.

Odred logističkih brodova (OLB) nastao je početkom 1992. godine razdvajanjem unutar mješovitog divizijuna desantnih i pomoćnih brodova. Prvi zapovjednik bio je kfr Miro Vukasović Lončar. OLB su sačinjavali: BS-73 *Faust Vrančić*, BŠ-72 *Andrija Mohorovičić*, PT-71, LR-71, LR-73, BRM-83 i BRM-51. U to vrijeme u operativnoj uporabi bili su PT-71, LR-73, LR-71, BRM-83 i BRM-51, provodeći namjenske zadaće: dostavu vode postrojbama na otocima, priobalju i izbjegličkim centrima, tegljenje neispravnih brodova i osiguranje i pretraživanje akvatorija od minsko-eksplozivnih sredstava. U operativnu uporabu 1993. godine uvodi se i školski brod BŠ-72 *Andrija Mohorovičić* a godine 1995. i BS-73 *Faust Vrančić* (oba su bila u remontu 1991. godine i dalje).

Privremeni ustroj Pomorskih snaga, 31. prosica 1991. godine

NAPOMENA: RTOP-410 (budući RTOP-11) kao i DBM-242 (budući DMB-81) bili su u izgradnji, PČ-176 kao i podmornica P-911 bili su u remontu.

U sastav OLB-a ulaze i jahte, *Jadranka* u studenom 1994. godine te *Učka* u svibnju 1995. godine. Provode rezidencijalne zadaće, a u ljetnom razdoblju najčešće su bazirane u pulskoj luci.

Od preostalih brodova mješovitog divizijuna desantnih i pomoćnih brodova ustrojava se divizijun desantnih brodova (DDB).

Pomorske snage HRM-a, u vremenima koja slijede, kao plovna postrojba više puta mijenjaju svoj ustroj, sukladno dinamici promjena u Oružanim snagama RH.

Dan Flote HRM-a je 28. rujna, a vezan je uz datum kada su formirane prve posade brodova u Šibeniku.

BRODOVI FLOTE HRM-a (1991.-1995.)

Naziv Flata HRM-a u službenoj je uporabi od kolovoza 1993. godine.

Pomorske snage HRM-a preustrojem od 1. 10. 1994. godine dobivaju naziv Flota HRM-a čiji zapovjednik postaje kapetan fregate Franko Perković.

RTOP-21 *ŠIBENIK*

RTOP-21 *Šibenik* (bivši RTOP-402 *Vlado Četković*) izgrađen je 1977. godine po projektu Brodarskog instituta iz Zagreba i opremljen je švedskom elektronskom opremom. Zatečen je u šibenskom MTRZ-u u fazi rekonstrukcije. Oznaku RTOP-21 i ime *Šibenik* dobio je na prijedlog uprave MTRZ-a i tadašnje posade broda, a u čast šibenskih branitelja i radnika MTRZ-a Šibenik.

Prva posada došla je na brod iz Splita 28. 9. 1991. godine. Istog dana, a nakon ukrcaja topničkog streljiva, brod se uključuje u PZO grada Šibenika. Jedan je iz skupine brodova koji 5. 10. 1991. godine obara neprijateljski zrakoplov, isti onaj koji je prije toga pogodio minolovca ML-151 i skladište *Sv. Petar.* Osposobljavanjem glavnih strojeva brod je 10. 10. 1991. godine bio spreman za uporabu. Pod zapovijedanjem Roberta Hranja, koji je bio prvi zapovjednik broda, ulazi u sastav Udarnih pomorskih snaga HRM-a.

Važnije zadaće RTOP-21:

- 5. 10. 1991. godine zajedno s TB-51 i RB-41 djeluje po neprijateljskom zrakoplovu MIG-21 u sklopu zadaće PZO-a grada Šibenika. Zrakoplov je pogođen.
- prijevoz predsjednika RH dr. Franje Tuđmana u Kraljevicu na porinuće RTOP-11 *Kralj Petar Krešimir IV*,
- 15. 4. 1992. godine na poligonu *S* južno od o. Šolta izvršio je prva bojna topnička gađanja na metu *R* zajedno s brodovima RB-41 i TB-51. U to vrijeme JRM je još nazočna na otocima Visu i Lastovu.
- sudjelovanje u potpori pješaštvu na Južnom bojištu tijekom 1992. godine,
- prijevoz hrvatskoga izaslanstva na britansku fregatu *Avanger* u sklopu pregovora o povlačenju JNA s dubrovačkoga područja,
- sudjelovanje u OA *Maslenica* 1993. godine – PZO zaštita izgradnje pontonskog mosta na Maslenici,
- sudjelovanje u provedbi prvog raketnoga gađanja raketama RBS-15 B na vježbi *POSEJDON 94*, pod zapovjedništvom pbb Predraga Stipanovića,
- sudjelovanje u vježbama na moru u sklopu međunarodne vojne suradnje.

Namjena: Nanošenje raketnog udara neprijateljskim brodovima samostalno ili usklađeno s MOL-om; topnički boj na moru, PZO i PRO brodova i plovnih sastava.

Istisnina: 263,5 t

Dimenzije: 45,8 x 8,41 x 3,0 m

Naoružanje: Rakete 4 x RB-15 B dometa 40-90 km, top 57 mm – 12 km/8 km, 200 metaka u minuti, top AK-630 30 mm/VI – 4/5 km, 6.000 metaka u minuti, bacači za PED *Palisade* i *Baricade* dometa 2 km

Brzina: 22-40 čv

Godina gradnje: 1977. (Kraljevica)

RTOP-21 *„ŠIBENIK”*

21

RTOP-11 *KRALJ PETAR KREŠIMIR IV*

S porinuća RTOP-11 „Kralj Petar Krešimir IV" u naznočnosti predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana, koji je bio kum broda, (snimljeno 21. 3. 1992., fotograf Božo Vukičević, Slobodna Dalmacija)

Namjena: Nanošenje raketnog udara neprijateljskim brodovima samostalno ili usklađeno s MOL-om; topnički boj na moru, PZO i PRO brodova i plovnih sastava.

Istisnina: 381 t

Dimenzije: 53,6 x 8,44 x 2,87 m

Naoružanje: Rakete 8 x RB-15 B dometa 90 km, top 57 mm – 12 km/8 km/200 metaka u minuti, top AK-630 30 mm/VI – 4/5 km/6.000 metaka u minuti, bacači za PED *Palisade* i *Baricade* dometa 2 km

Brzina: 36 čv

Godina gradnje: 1992. (Kraljevica)

Projekt JRM-a RTOP-410 u trenutku agresije na Hrvatsku zatekao se na navozu u brodogradilištu *Kraljevica*. Trebao je biti porinut još 1. svibnja 1991. godine, ali su djelatnici brodogradilišta namjerno odugovlačili dovršenje gradnje. Brod je nakon povlačenja JRM-a dovršen i ulazi u flotni sastav HRM-a. Tijekom dovršenja gradnje i opremanja topovnjača nosi radno ime *Ban Jelačić*, a nakon porinuća odlukom Glavnog stožera HV-a dobiva oznaku RTOP-11 i ime *Kralj Petar Krešimir IV.* Topovnjača predstavlja znatno ojačanje udarne moći HRM-a. Prva posada ustrojena je 28. 9. 1991. godine i dopunjena je 11. 10. iste godine nakon čega je nastavljeno intenzivno opremanje broda.

Dana 21. 3. 1992. godine svečano je porinuta u more. Kum broda bio je predsjednik Republike Hrvatske dr. Franjo Tuđman. Porinuće ove suvremene RTOP bilo je od velikog značenja za pomorske snage HRM-a i obranu Hrvatske. Neprijateljska JRM u ovoj raketnoj topovnjači vidjela je veliku opasnost, pa je čin njenoga porinuća i ubrzano opremanje potakao JRM na odluku da se povuče s otoka Lastova i Visa.

Dana 25. 5. 1992. godine obavlja svoju prvu samostalnu plovidbu u akvatoriju Riječkog zaljeva. Tada je izvršeno ispitivanje pogona i topničkog naoružanja. Nakon uspješnog završetka navedenih ispitivanja brod ulazi u operativnu uporabu i 7. 6. 1992. godine uplovljava u matičnu luku Loru. Prvi zapovjednik RTOP-11 bio je Tonči Vidan.

Važnije zadaće koje je brod provodio:

- 28. i 29. listopada 1992. godine prevozi predsjednika Republike Hrvatske dr. Franju Tuđmana u sklopu proslave oslobođenja hrvatskog juga na ruti luka Lora – luka Hvar – luka Vis – luka Ubli (Lastovo) – luka Gruž i na povratku u luku Korčula, luku Vela Luka i u svoju matičnu luku Loru.
- 6. svibnja 1993. godine izvršena je zadaća prevoženja predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana na ruti l. Bol (o. Brač) – l. Baška Voda – l. Split.

- 9. srpnja 1993. godine provodi plovidbu na ruti l. Lora – l. Lukovo Šugarje – l. Valbiska (o. Krk), a u cilju osiguranja otvaranja pontonskog mosta u Masleničkom ždrilu i osiguranja predsjednika RH u području Lukovo Šugarje – o. Krk.
- 21. svibnja 1994. godine provodi plovidbu na ruti l. Lora – Divulje – Podgora – Makarska – Divulje – l. Lora sa zadaćom prevoženja predsjednika RH dr. Franje Tuđmana, admirala Svete Letice i vrhovništva RH.
- 22. lipnja 1994. godine provodi plovidbu na ruti l. Pula – l. Poreč – l. Brijuni – l. Pula – l. Lora sa zadaćom prevoženja predsjednika RH dr. Franje Tuđmana i dužnosnika Vlade povodom Dana antifašističke borbe.
- 16. srpnja 1994. godine brod sudjeluje u vježbi *BANDIRA 94.*
- 8.-13. listopada 1994. godine sudjeluje u vježbi *POSEJDON 94*.
- 9. listopada 1995. godine provodi plovidbu na ruti l. Lora – l. Vela Luka – l. Dubrovnik sa zadaćom prevoženja predsjednika RH dr. Franje Tuđmana.

Raketni brod (RB)

RB-41 *DUBROVNIK*

Namjena: Ophodnja državne granice na moru, ofenzivno polaganje minskih zapreka.

Istisnina: 210 t

Dimenzije: 38,6 x 7,6 x 2,7 m

Naoružanje: 2 topa AK-230 30 mm/II – 4/5 km/2.000 metaka u minuti, BK 16 mina, bacači za PED *Palisade* i *Baricade* dometa 2 km

Brzina: 40 čv

Godina gradnje: 1969. (SSSR)

Jugoslavenska je mornarica u Sovjetskom Savezu kupila 10 raketnih čamaca tipa *Osa-I*. Predani su joj u razdoblju od 1965. do 1969. godine i bili su poznati kao raketni čamci tipa *Osa*.

Početkom Domovinskog rata RČ-310 *Velimir Škorpik* zatečen je u MTRZ-u Šibenik u fazi velikog remonta. Prva posada je ukrcana na brod 28. rujna 1991. godine, kada se na njemu i prvi put zavijorio hrvatski stijeg i od tada je u sastavu Udarnih pomorskih snaga HRM-a. Dolaskom posade na brod nastavlja se njegov remont. Dana 10. studenoga 1991. godine osposobljeno je brodsko topničko oružje i ukrcano streljivo, pa je brod uključen u PZO grada Šibenika. Oznaku RB-41 i ime *Dubrovnik* dobio je na prijedlog posade broda i zapovjednika Mješovitog odreda brodova HRM-a za vrijeme žestoke agresije na grad Dubrovnik, a u čast herojske borbe njegovih branitelja. Prvi zapovjednik broda bio je poručnik bojnog broda Ante Jurjević.

Značajnije zadaće broda:

- 5. 10. 1991. godine zajedno s RTOP-21 i TB-51 djeluje po neprijateljskom zrakoplovu MIG-21 u sklopu zadaće PZO-a grada Šibenika. Zrakoplov je pogođen.
- 10. 12. 1991. godine RB-41 prvi put uplovljava u gradsku luku Split.
- 11. 3. 1992. godine brod je prebaziran iz luke Šibenik u luku Lora te je ušao u sastav Pomorskih snaga HRM-a.
- od 18. 3. do 31. 3. 1992. godine provodi zadaće nadzora međuotočnog akvatorija u vrijeme nazočnosti neprijateljske mornarice na otocima Visu i Lastovu.
- 15. 4. 1992. godine na poligonu *S* južno od o. Šolta izvršio je prva bojna topnička gađanja na metu *R* zajedno s brodovima RTOP-21 i TB-51. U to vrijeme JRM je još nazočna na otocima Visu i Lastovu.

RTOP-11 *„KRALJ PETAR KREŠIMIR IV”*

- Od 18. do 20. 5. 1992. godine provodi zadaće PZO-a grada Splita zajedno s RTOP-21, TB-51 i PB-64.
- 31. 5. 1992. godine plovi na ruti l. Lora – l. Ubli na o. Lastovu i prvi uplovljava u luku Ubli na Lastovu nakon odlaska brodova JRM-a s Visa i Lastova.
- 16. 6. 1992. godine prvo uplovljenje sastava ratnih brodova u l. Gruž (RTOP-21, TB-51, RB-41).
- 28. i 29. 10. 1992. godine zajedno s RTOP-11 i TB-51 provodi zadaću prevoženja predsjednika RH dr. Franje Tuđmana na ruti l. Lora – l. Vis – l. Ubli – l. Gruž – l. Korčula – l. Vela Luka – l. Split.
- Brod je u periodu od 1992. do 1995. godine provodio stalnu zadaću osiguranja državne granice RH na moru.
- Od 10. do 14. 2. 1993. godine sudjeluje u PZO-u Zadra.

RB-41 *„DUBROVNIK"*

Namjena: Nanošenje torpednog udara neprijateljskim brodovima; topnički boj na moru, PZO i PRO brodova i plovnih sastava.

Istisnina: 170 t

Torpedni brod (TB)

TB-51 *VUKOVAR*

Početkom Domovinskog rata brod je zatečen u MTRZ-u Šibenik u fazi malog remonta. Posada ga je napustila za *rujanskoga rata* u Šibeniku. Brod nije pretrpio ozbiljnija oštećenja. Izgrađen je u Kraljevici, a u sastavu bivše JRM bio je s oznakom TČ-222 *Partizan*.

TČ-222 je 28. rujna 1991. godine ušao u sastav HRM-u pod oznakom TB-51 *Vukovar*. Prva posada došla je na brod 20. rujna 1991. godine. Brod je 1991 godine bio u sastavu Udarnih pomorskih snaga (UPS) kojeg su činili RTOP, RČ, TČ i PČ.. Dolaskom posade na brod nastavljeni su intenzivni radovi osposobljavanja broda za borbeno djelovanje. Topničko streljivo ukrcano je 3. 10. 1991. godine i brod je stavljen u funkciju PZO-a grada Šibenika. Sva tri glavna stroja zamijenjena su mu do 11. listopada 1991. godine. Ime *Vukovar* dobio je na prijedlog posade broda i zapovjednika Mješovitog diviziona u vrijeme najjače agresije na grad Vukovar a u čast borbe njegovih branitelja. Prvi zapovjednik broda bio je poručnik bojnog broda Vojko Marelić.

Dimenzije: 34,7 x 6,7 x 1,5 m

Godina gradnje: 1971. (Kraljevica)

Naoružanje: 4 torpedne cijevi 533,4 mm, 4-6 mina, 2 topa AK-230 30 mm/II – 4/5 km/2.000 metaka u minuti

Brzina: 50 čv

TB-51 *„VUKOVAR"*

Važnije zadaće koje je brod provodio:

- 5. 10. 1991. godine zajedno s RTOP-21 i RB-41 djeluje po neprijateljskom zrakoplovu MIG-21 u sklopu zadaće PZO-a grada Šibenika. Zrakoplov je pogođen.
- 4. 11. 1991. godine na brod se prvi put ukrcava bojni komplet od 4 torpeda TR-53VA.
- 10. i 11. studenoga 1991. godine izvršeni su neuspješni torpedni napadi s po 4 torpeda na neprijateljski ratni brod VPBR-31. Prema zapovjedi su u svakom napadu bila ispaljena 2 samonavođena i 2 pravolinijska (s isključenom glavom za

samonavođenje) torpeda. U prvi torpedni napad TB-51 isplovio je iz l. Šibenik 10. studenoga u 2,00 sati. Napad je izvršen u 3,35 sati u području Splitskoga kanala (sjeverozapadna obala otoka Šolte). Nakon prvog torpednog napada TB-51 se vratio u bazu u Šibenik na popunu torpedima. Drugi torpedni napad izvršen je 11. studenoga. Brod je isplovio u 2,00 sati iz luke Šibenik. U 3,34 sata napad je izvršen s pozicije južno od otoka Čiova ispred uvale Mavarštica. Podilaženje području napada kao i sam napad izvedeni su noću u uvjetima pomorske blokade i potpune nadmoći neprijatelja na moru i u zraku. Posada broda je pokazala veliku hrabrost u neopaženom približavanju VPBR-u. Nakon drugog torpednog napada TB-51 je sa sastavom brodova mješovitog odreda HRM-a (RTOP-21, OB-64) uplovio u područje Dugog otoka, odakle se sljedeće noći vratio u luku Šibenik.

- 10. 12. 1991. godine izvršena je plovidba na ruti luka Šibenik – luka Split i prvo uplovljenje brodova HRM-a u gradsku luku Split.
- 11. 3. 1992. godine brod se prebazirao iz luke Šibenik u luku Loru, svoju novu matičnu luku baziranja u sklopu Pomorskih snaga HRM-a.
- Od 18. 3. do 31. 5. 1992. godine za vrijeme nazočnosti neprijateljske mornarice na otocima Visu i Lastovu TB-51 provodi zadaću nadzora međuotočnog akvatorija.
- 15. 4. 1992. godine izvedena su prva bojna topnička gađanja TB-51 s brodovima RTOP-21 i RB-41 na metu *R* na poligonu *S* na otoku Šolti. U to vrijeme JRM je još nazočna na otocima Visu i Lastovu.
- 18.-20. 5. 1992. godine TB-51 zajedno s RTOP-21, RB-41 i PB-64 provodi zadaće protuzrakoplovne obrane grada Splita.
- 16. 6. 1992. godine zajedno s RTOP-21 i RB-41 čini sastav ratnih brodova HRM-a koji prvi put uplovljavaju u dubrovačku luku Gruž.
- 28. i 29. 10. 1992. godine u sastavu je ratnih brodova (RTOP-11 i RB-41) koji prevoze predsjednika RH dr. Franju Tuđmana na ruti luka Lora – luka Vis – luka Ubli – luka Gruž – luka Korčula – luka Vela Luka – luka Split.
- 21. 1.-4. 5. 1993. godine TB-51 sudjeluje u akciji *Maslenica* i PZO osiguranju grada Zadra.
- Osiguranje raketnoga gađanja u sklopu vježbe *POSEJDON 94*.

Namjena ophodnih brodova 61, 62, 63, 64: Ophodnja na moru, nanošenje topničkog udara po ciljevima na moru i kopnu, PZO, protupodmornička borba.

Istisnina: 142,6 t

Dimenzije: 32,0 x 6,7 x 2,6 m

Ophodni brodovi (OB)

OB-61 *Novigrad*

Brod je u JRM-u nosio brojčanu oznaku PČ-171 i ime *Biokovo*. Početkom Domovinskog rata zatekao se u MTRZ-u Šibenik u potpunoj raspremi. Velikim naporima radnika brod se osposobljava i prvi put plovi pod hrvatskim stijegom 14. srpnja 1992. godine. U operativnu uporabu ulazi 8. rujna 1993. godine pod oznakom PB-61 i imenom *Novigrad*. Prvi zapovjednik broda bio je Branko Svirčić.

Važnije zadaće koje je brod provodio:

- osiguranje predsjednika RH dr. Franje Tuđmana za vrijeme njegova boravka na Brijunima,
- sudjelovanje u vježbi *POSEJDON 94* sa zadaćama osiguranja poligona gađanja,
- tijekom 1994. i 1995. godine sudjeluje u akcijama *TURS-94* i *TURS-95* sa zadaćama zaštite i osiguranja plovidbe tijekom turističke sezone i provodi zadaće nadzora državne granice RH na moru u području južnog Jadrana.

Brod nije neposredno sudjelovao u bojnim djelovanjima.

Naoružanje: Top 40/l mm, top 20/4 mm, 2 bacača osvjetljavajućih raketa, brodski lanser za protuzrakoplovne rakete S-2M, klizači za dubinske bombe

Brzina: 30 čv

Godina gradnje: 1982.-1984. (Kraljevica)

OB-62 *Šolta*

Početkom Domovinskog rata PČ-176 *Mukos* u sastavu JRM-a sudjeluje u neprijateljskoj pomorskoj blokadi akvatorija Bračkog kanala i luke Split. Dana 14. studenog 1991. u Splitskim vratima brod je pogođen i onesposobljen od strane diverzanata HRM-a navođenim diverzantskim torpedom. Nekoliko članova posade je poginulo a ostali su napustili brod i prekrcali se na druge brodove JRM-a.

OB-62 „Šolta"

Sutradan (15. studenog) žitelji otoka Šolte su oštećeni i pramcem potopljeni brod doteglili u uvalu Nečujam. Tijekom noći 17. na 18. studenog 1991. brod su oteglili u Remontno brodogradilište Šibenik radi popravka. U znak zahvalnosti žiteljima otoka Šolte za spašavanje broda, brodu je dato ime *Šolta*. Prvi zapovjednik broda bio je Mile Tomas.

U operativnu uporabu brod ulazi 15. svibnja 1992. godine kada je prvi put uplovio u luku Loru. Iste noći isplovio je na zadaću protupodmorničkog osiguranja Hvarskog kanala i akvatorija ispred luke Makarska gdje je navodno zamijećena podmornica JRM-a.

Nakon povlačenja brodovlja JRM-a s otoka Visa i Lastova, brod 31. svibnja 1992. zajedno s RTOP-21 *Šibenik* provodi prevoženje 2. satnije MDP-a iz Lore na otok Vis. Tom prilikom im je u luci Vis priređen svečani doček.

Dana 28. i 29. listopada 1992. zajedno s RTOP-11, RB-41 i TB-51 uplovljava u luku Gruž u sklopu osiguranja dolaska predsjednika RH dr. Franje Tuđmana na završnu proslavu oslobođenja hrvatskog juga.

Do kraja Domovinskog rata brod provodi zadaće nadzora državne granice RH na moru.

OB-63 *Cavtat*

Početkom Domovinskog rata PČ-180 *Cer* u sastavu JRM-a topničkom vatrom djeluje po Šibeniku i pogađa kupolu šibenske katedrale sv. Jakova, spomenika nulte kategorije. Nakon djelovanja hrvatskih snaga po brodu posada otvara ventile (kingstone) s namjerom da ga potopi te napušta brod. Brod se plavi i tone, no djelatnici Remontnog brodogradilišta Šibenik i HV-a tegle ga u brodogradilište gdje je osposobljen za plovidbu. Prvu plovidbu ima 30. 1. 1992. godine, a prvi zapovjednik broda je Boris Katičin. U operativnu uporabu brod ulazi 21. 4. 1992. godine te provodi zadaće ophodnje i nadzora državne granice RH na moru. Brod nije neposredno sudjelovao u bojnim djelovanjima.

OB-64 *Hrvatska Kostajnica*

Poput mnogih drugih brodova JRM-a i ovaj brod PČ-181 *Durmitor* u vrijeme početka rata našao se zatečen u Remontnom brodogradilištu Šibenik, u završnoj fazi velikog remonta. Radnici brodogradilišta ga preuzimaju 26. 9. 1991. godine a već 28. 9. 1991. godine porinut je u more. Zapovijedi Vinka Papka u brodogradilište su upućeni Davor Valdec i Šimun Aščić sa zadaćom preuzimanja broda od strane HRM-a.

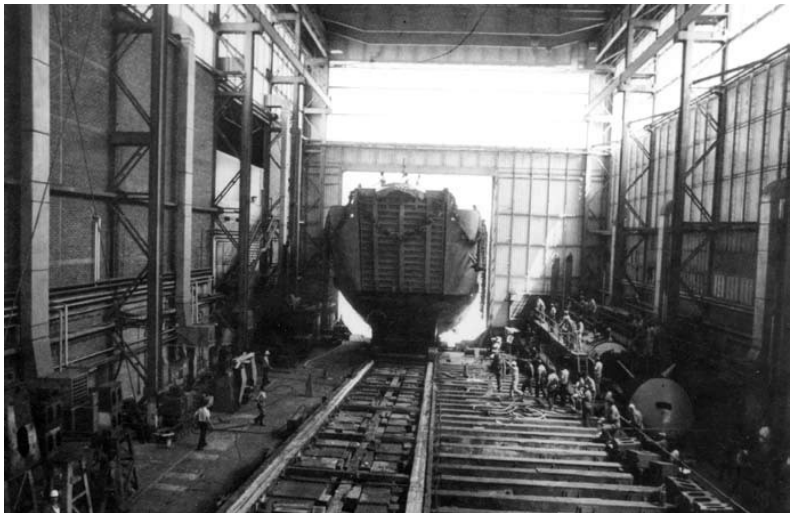
Preustrojem HRM-a 2007./08. ophodni brodovi: OB-61, OB-62, OB-63 i OB-64 su u sastav Obalne straže RH.

Dana 1. 10. 1991. godine na Kulinama je opremljen i u potpunosti naoružan PZO topovima 20 mm sa 7.000 komada streljiva. Dana 6. listopada 1991. godine na brod stiže prvih osam pričuvnih mornara, a od 10. do 26. listopada popunjava se časničkim i mornaričkim kadrom. Dana 10. i 11. listopada 1991. godine brod je operativno razmješten u potkop na Dugom otoku. Ime *Hrvatska Kostajnica* dobiva 15. listopada 1991. godine u čast gardistima i stradalnicima toga gradića. Prvi zapovjednik broda bio je Davor Valdec.

Tijekom Domovinskog rata brod provodi zadaće nadzora državne granice RH na moru kao i zadaće osiguranja tijekom boravka predsjednika Republike Hrvatske na Brijunima. Nije sudjelovao u neposrednim bojnim djelovanjima.

Desantni brodovi minopolagači (DBM, DTM, DSM)

Porinuće desantnog broda minopolagača – 81 „Cetina", izgrađenog u splitskom Brodogradilištu specijalnih objekata, 18. 7. 1992.

DBM-81 *CETINA*

Kobilica broda (DBM-242 *RAB* bivše JRM) postavljena je još početkom 1990. godine u splitskom brodogradilištu. Brod je dovršen nakon osamostaljenja Hrvatske a porinut je 18. 7. 1992. godine u nazočnosti brojnih državnih uglednika. Kum broda bio je tadašnji ministar obrane RH Gojko Šušak. Nakon ispitivanja od 9. 2. do 19. 2. 1993. godine brod ulazi u flotni sastav HRM-a s prvim zapovjednikom Ivom Raffanellijem. DBM-81 od tada izvršava zadaće prevoženja ljudi i tehnike. Najvažnije zadaće bile su prevoženja MOMP-ova sa srednjodalmatinskih otoka i opskrba ljudstva na prvoj crti obrane ti-

DBM-81 *„CETINA"*

Namjena: Prevoženje vojnika i MTS-a, desantiranje i minsko zaprečavanje.

Istisnina: 1.000 t

Teret: do 6 tenkova ili 300 vojnika ili 300 t drugog tereta.

Dimenzije: 49,7 x 10,2 x 3,2 m

Naoružanje: Morske mine od 72 do 152 kom., 2 topa AK-230 30 mm/II, 1 top 20 mm/IV

Brzina: 12,5 čv

Godina gradnje: 1993. (Split)

jekom OA *Maslenica*. Tijekom 1994. godine brod je sudjelovao u prevoženju vojske i MTS-a u području južnog Jadrana. Iste godine sudjelovao je u ispitivanju mina MNS-M90. Brod je sudjelovao u potpori veježbe *Posejdon 94*.

DBM-82 *Krka*

Kobilica broda postavljena je 19. 2. 1993. godine u splitskom brodogradilištu, a brod je porinut 17. 9. 1994. godine. Kum brodu bio je general Janko Bobetko. Primopredaja broda izvršena je od 8. veljače do 9. ožujka 1995. godine. DBM-82 *Krka* od tada provodi svoje namjenske zadaće. Najvažnije zadaće bile su prevoženje vojnog naoružanja i opreme na južnom Jadranu. Prvi zapovjednik broda bio je poručnik fregate Jerko Bošnjak.

DBM-82 *„KRKA"*

Namjena: Prevoženje vojnika i MTS-a, desantiranje i minsko zaprečavanje.

Istisnina: 1.000 t

Teret: do 6 tenkova ili 300 vojnika ili 300 t drugog tereta.

Dimenzije: 49,7 x 10,2 x 3,2 m

Naoružanje: Morske mine od 52 do 114 kom., 1 top 40 mm/I i 2 topa 20 mm/I

Brzina: 12,5 čv

Godina gradnje: 1995. (Split)

OB-64 *„HRVATSKA KOSTAJNICA"*

DTM-219

Desantni tenkonosac-minopolagač DTM-219 porinut je u more 1955. godine. Na brodu su 1968. godine napravljene preinake i od tada, pored prevoženja i desantiranja, služi i za polaganje mina. Zbog tehnološke zastarjelosti bivša JRM predvidjela ga je za raspremu. Svoju posljednju vožnju pod zastavom JRM-a obavio je 29. kolovoza 1991. godine nakon čega je posada broda napustila JRM.

Tijekom *rujanskoga rata* na području Šibenika (16. 9.-23. 9. 1991.) brod nije znatnije oštećen. Nakon pada vojarne *Kuline* 22. rujna 1991. godine dragovoljci Sahit Gaši, Jozo Penić i Boško Škrbić preuzimaju brod i osposobljavaju ga za plovidbu. Sljedeći dan na jarbolu broda zavijorio je hrvatski stijeg, samo par stotina metara od vojarne *Dumboka* koja je tada još bila u rukama JRM-a.

Dana 24. rujna 1991. godine određena je prva posada broda, a za zapovjednika je imenovan Sahit Gashi.

Prva ratna zapovijed za plovidbu izdana je 28. rujna 1991. godine. Pomoću vozila i djelatnika MUP-a, oko 23,00 sati u luci Kuline na brod se ukrcava posada. Brod isplovljava i do 4,00 sati 29. rujna na pristanu kod šibenskog autobusnog kolodvora ukrcava 10 protudesantnih ježeva za potrebe uređenja topničke bitnice Žirje. Brod u 6,00 sati 29. rujna isplovljava i Kanalom Sv. Ante, na čijoj su lijevoj strani bile snage JRM-a a na desnoj ZNG-a, nastavlja plovidbu do luke Mune na otoku Žirju.

DTM-219 izvršio je više plovidbi prevozeći na o. Žirje hranu, vodu i streljivo za potrebe topničke bitnice. S otoka Žirja prevozilo se streljivo kojim su se opskrbljivala bojišta diljem Hrvatske u trenucima presudnima za opstojnost hrvatske države.

Od 21. siječnja do 25. ožujka 1993. sudjeluje u OA *Maslenica.*

DSM-110

Desantna splav-minopolagač DSM-110 izgrađen je 1953. godine. Zarobljen je u MTRZ-u Šibenik u *rujanskom ratu* 1991. godine. Dana 25. rujna 1991. godine zapovjednik broda postaje Dževad Kajan, a 4. listopada 1991. godine brod je popunjen s dijelom prve posade i doveden u operativnu uporabu s mjestom baziranja u l. Kuline.

Prvu ratnu zadaću, opskrbu topničke bitnice na otoku Žirju, izvršio je 30. listopada 1991. godine. Plovilo se noću bez svjetala, bez naoružanja, u dometu neprijateljskoga oružja. Brod do kraja lipnja 1992. godine provodi zadaću opskrbe topničke bitnice na otoku Žirju te prevoženja topničkog streljiva s otoka Žirja za potrebe obrane RH.

Pristizanjem izbjeglica iz susjedne BiH u prihvatni kamp na otoku Obonjanu brod provodi humanitarnu zadaću opskrbe otoka.

Kao brod HRM-a za prevoženje DSM-110 je u razdoblju 1991.-1993. godine preplovio je oko 3.000 nm i prevezao 70 raznih vozila, 7 građevinskih strojeva, 570 osoba te 1.473 tone raznog tereta.

Dana 23. ožujka 1993. godine odlazi u zadarski akvatorij (Paški most – Velebitski kanal – Starigrad Paklenica – Ražanac) sa zadaćom smjene broda DTM-219.

Od dolaska na Maslenicu 24. ožujka 1993. godine pa do 14. svibnja iste godine izvršio je 37 zadaća s ukupno 75 sati plovidbe, prešao 492 nautičke milje. Prevezao je 54 razna vozila, 13 građevinskih strojeva, 140 osoba, 2 topa, 2 tenka, 2 VBR-a te 985 tona tereta. Dana 14. svibnja zapovijedanje brodom preuzima narednik Jerko Bošnjak.

DSM-110

Od 14. svibnja pa do kraja 1993. godine brod provodi zadaće prevoženja na rutama Paški most – Starigrad – Paški most te Ražanac – Starigrad – Ražanac. DSM-110 izvršio je 156 zadaća s ukupno 224 sata i 44 minute plovidbe, prešao je 1.675 nautičkih milja te prevezao 357 raznih vozila, 43 građevinska stroja, 1.137 osoba, 24 topa raznih vrsta i tipova, 3 tenka, 1 VBR i 3.993 tone tereta.

DSM-110 sudjelovao je u OA *Oluja* sa zadaćom potpore snagama HV-a. Nakon završetka operacije 11. kolovoza 1995. godine brod je uplovio u luku Loru.

PDS-713

PSD-713

Pomoćna desantna splav PDS-713 zarobljena je u MTRZ-u Šibenik u *rujanskom ratu* 1991. godine. Do kolovoza 1992. godine provodio je zadaće za potrebe OTB-a Žirje i prihvatnog centra za izbjeglice na o. Obonjanu. Nakon remonta u brodogradilištu *Vranjic* u studenome 1992. godine podređuje se PZSJ-u Pula gdje provodi zadaće u akvatoriju otočja Brijuni i pulske luke.

Prvi zapovjednik broda bio je Avdo Ibrahimović.

Namjena: Prevoženje ljudi i MTS-a.

Dimenzije: 25,8 x 14 x 1,8 m

Naoružanje: 2 topa 20 mm M-71

Brzina: 8 čv

Godina gradnje: 1954. (Pula)

Desantno-jurišni brodovi (DJB)

Napomena: Naziv desantno jurišni čamci (DJČ) bio je u uporabi u JRM-u, preustrojem pomorskih snaga u Flotu HRM-a uvodi se naziv desantno-jurišni brodovi (DJB).

Namjena: Desantiranje, prijevoz materijalno-tehničkih sredstava, ljudstva i opreme.

Naoružanje: Top Hispano–20 mm (1 ili 2 ovisno o tipu) bacač granata ABG - 30 mm (1 ili 2 ovisno o tipu)

Nosivost: od 5,6 do 8 tona tereta u raznim inačicama ukrcaja ovisno o tipu broda.

Dimenzije: 21,30 x 4,8 x1,2 m

Brzina: 15-25 čv

DJB-101

Zaplijenjen je u luci Šibenik (vojarna *Kuline*) kao neispravan pod imenom DJČ-602. Izuzetnim naporom dragovoljaca HRM-a i djelatnika Remontnog brodogradilišta Šibenik brod je osposobljen za namjenske zadaće. Pod zapovijedanjem Jerka Bošnjaka u noći 4./5. 10. 1991. godine izvršio je svoju prvu ratnu zadaću prevoženja ljudi i materijalnih sredstava za potrebe obalne topničke bitnice na otoku Žirju u vrijeme dok je Kanal Sv. Ante još bio pod nadzorom JRM-a.

Dana 15. 11. 1991. godine zapovijedanje brodom povjereno je Draženu Slavici. Sredinom prosinca 1991. godine zajedno s DJB-103 baziran je u Stobreču, a 21. 2. 1992. godine uplovljava u luku Loru. Za nekoliko dana brod odlazi u luku Ploče gdje provodi zadaće prevoženja za potrebe postrojbi HRM-a. Brodom u to vrijeme zapovijeda Tonći Munitić. Danas je DJB-101 izložen u *Muzeju Domovinskog rata* u Vukovaru.

DJB-101 i DJB-103

DJB-102

Zaplijenjen je u luci Šibenik (vojarna *Kuline*) kao neispravan pod imenom DJČ-603. Ubrzo je popravljen te pod zapovijedanjem Vaska Dimovskog Dunda 7. 11. 1991. godine sudjeluje u pokušaju spašavanja ranjenika u Prokljanskom jezeru. Nakon uplovljenja u luku Loru 6. 4. 1992. godine zapovijedanje brodom preuzima Ivan Bota.

Brod od tada provodi zadaće prevoženja materijala i tehnike u području srednjeg i južnog Jadrana.

DJB-103

Prvi brod na kojem se 14. 9. 1991. godine zavijorila hrvatska zastava i prvi brod koji je 21. 2. 1992. godine uplovio u l. Loru bio je DJB-103 (bivši DJČ-612).

Nakon Ante Franičevića i Ivana Matića, koji su brod oteli iz brodogradilišta *Greben*, brodom su zapovijedali Ante Ivanović i Agim Gagica.

Značajnije zadaće:

- 4. 11. 1991. godine uplovljenje u luku Split.
- 13. 11. 1991. godine prilikom izvršenja zadaće na ruti u Kaštelanskom zaljevu, na brod je otvorena jaka topnička vatra iz smjera luke Lore. Snalažljivošću posade brod nije pogođen, već je sklonjen u lučicu ispred Instituta na Marjanu.
- 21. 4. 1992. godine brod je prebaziran u luku Ploče gdje provodi zadaće logističke potpore snagama HV-a.
- Dana 25/26 5. 1992. godine vrši prevoženje ljudstva, topova i streljiva za o. Šipan.
- Od 10. 6. do 23. 6. 1993. godine izvršava zadaće na zadarskoj bojišnici.

DJB-104

Zaplijenjen je u MTRZ-u Šibenik pod imenom DJČ-615. Prvi zapovjednik bio je Zvonko Tomić. Brodom su potom zapovijedali Nikola Raičković, Jerko Bošnjak i Vasko Timovski.

Značajnije zadaće:

- 22. 12. 1991. godine prebaziranje za luku Ploče u cilju provedbe zadaća prevoženja.
- 29. 2./1. 3. 1992. godine provodi zadaću prevoženja dva topa i streljiva iz l. Ploče u l. Gruž u uvjetima neprijateljskog okruženja grada i prvi je ratni brod HRM-a koji je uplovio u Dubrovnik.
- 18. 10. 1992. godine (zajedno s DJČ-106) brod je u Dubrovniku sa zadaćom borbenog prevoženja i desantiranja.
- 29. 10. 1992. godine sudjeluje u središnjoj proslavi oslobođenja Južnog bojišta u luci Gruž odakle se 2. 11. 1992. godine vraća u Ploče. Nakon toga pet mjeseci izvršava zadaće logističke potpore na zadarskoj bojišnici.
- Sudjeluje u OA *Maslenica* 1993. godine.

DJB-105

Zaplijenjen je tijekom *rujanskoga rata* na području Šibenika pod imenom DJČ-623. Prvi zapovjednik broda bio je Marko Kokeza.

Značajnije zadaće:

- 25. listopada 1991. godine brod prvi put plovi i od tada provodi zadaće logističke potpore postrojbi na srednjodalmatinskim otocima i u području sjevernog Jadrana.
- 8. 4. 1992. godine prebazirao se u luku Ploče gdje provodi zadaće logističke potpore snagama HV-a na Elafitskim otocima, prevozeći topove, streljivo i ljudstvo.
- Dana 25/26 5. 1992. Godine vrši prevoženje topova i streljiva za o. Lopud.
- Od 21. siječnja 1993. godine sudjeluje u OA *Maslenica* prevozeći snage MOMP-a.
- Nakon OA *Maslenica* prevozi postrojbe HV-a i provodi zadaće njihove logističke potpore na zadarskoj bojišnici.

DJB-106

Zaplijenjen je u luci Šibenik (vojarna *Kuline*) pod imenom DJČ-624, gdje ga 24. 9. 1991. godine preuzimaju Jerko Bošnjak kao zapovjednik i Vladimir Šabić kao strojar.

Dana 28. 9. 1991. godine brod odlazi u MTRZ Šibenik gdje se do 18. 10. 1991. godine, uz velike napore posade i djelatnika MTRZ-a, dovodi u operativno stanje.

Važnija događanja vezana uz ovaj brod:

- Od 18. listopada do 5. prosinca 1991. godine DJČ provodi zadaće u luci Šibenik – polaganje telefonskog kabela, prevoženje MS-a i potpora PZO-u grada.
- U noći 5. 12. 1991. godine prebazirao se u Split (Institut – rt Marjana).
- 12. 12. 1991. godine prebazirao se u l. Ploče gdje uplovljava kao prvi ratni brod HRM-a. Provodi logističku potporu postrojbi na Pelješcu i Elafitskim otocima te prevozi vojne i civilne dužnosnike na ruti l. Ploče – l. Trpanj. Do kraja 1991. godine brod je izvršio 14 zadaća.
- Dana 8./9. siječnja 1992. godine prevozi ministra za informiranje u Vladi RH Branka Salaja na ruti l. Ploče – l. Trpanj – l. Ploče.
- Dana 28./29. siječnja 1992. godine prevozi topove za o. Šipan (2 topa sa streljivom i posadama) na ruti l. Ploče – l. Šipan (o. Šipan) – l. Ploče.
- 13. ožujka 1992. godine prevozi tadašnjeg ministra obrane RH Gojka Šuška na ruti l. Ploče – l. Trpanj – l. Ploče.
- 28./29. ožujka 1992. godine prevozi topove sa streljivom i posadama iz l. Ploče za Dubrovnik (l. Gruž) kada zbog loših meteoroloških uvjeta i jakog mora dolazi do oštećenja broda. U brodogradilištu *Greben*, od 30. ožujka do 3. travnja 1992. godine, sanirana su oštećenja, nakon čega se brod prebazirao u l. Ploče.
- Dana 7. svibnja 1992. godine prevozi generala Petra Stipetića iz l. Ploče za l. Trpanj, zatim 17. i 20. svibnja generala Janka Bobetka na istoj ruti.
- 25./26. 5. 1992. prevozi 2 topa sa streljivom i posadama iz l. Ploče na otok Koločep.
- Brod sudjeluje u akciji HV-a u deblokadi grada Dubrovnika.
- Dana 4. lipnja 1992. godine brod se prebazirao iz l. Ploče za l. Loru. Do toga je dana izvršio 54 zadaće s ukupno 126 sati i 55 minuta plovidbe te prešao 1.780 nautičkih milja za što je potrošio 22.091 litru goriva.
- Od 18. 8. do 6. 10. 1992. godine brod je na remontu u RB-u Šibenik. 7. 10. odlazi u l. Loru da bi se 14. listopada 1992. godine prebazirao u l. Ploče gdje je u pripravnosti za nove zadaće.
- Dana 18. listopada 1992. godine nalazi se u Dubrovniku zajedno s DJČ-104 u pripravnosti za izvršavanje prevoženja pripadnika HV-a i i materijalnih sredstava za l. Cavtat.
- Dana 29. 10. 1992. godine sudjeluje u središnjoj proslavi oslobođenja Južnog bojišta u luci Gruž, a dana 2. 11. 1992. godine prebazirao se u l. Ploče. Početkom siječnja 1993. godine vraća se u l. Loru.

- Od 15. 9. 1991. godine do odlaska na Maslenicu brod je izvršio 78 zadaća s ukupno 178 sati plovidbe, prešao 2.800 nautičkih milja, prevezao 60 raznih vozila, 550 osoba, 6 vrsta topova te MS-a ukupne težine 196 tona.
- Dana 21. 1. 1993. godine prevozi pripadnike HV-a s otoka Ugljana (I. Lukoran) za Starigrad Paklenicu kada počinje OA *Maslenica*.
- Dana 24. 3. 1993. godine, tijekom plovidbe na ruti Starigrad Paklenica – Ražanac, brod je pogođen s 4 projektila tipa *Orkan*. Ranjeni su mornari Branimir Šimanić, Vladimir Turk i strojar Vladimir Šabić. Brodom je u tom trenutku zapovijedao Marko Kokeza. Brod je uskoro popravljen i nastavlja s provedbom zadaća.

Od početka OA *Maslenica* 21. 1. 1993. godine do 14. svibnja iste godine brod je izvršio 230 zadaća, prešao 2.608 milja s ukupno 168 sati plovidbe i prevezao 140 raznih vozila, 1 top, 2.500 ljudi i raznog tereta (uglavnom streljiva) ukupne težine oko 725 tona.

Od 15. rujna 1991. godine do 14. svibnja 1993. godine brod je izvršio 308 zadaća, prešao 5.408 nautičkih milja s ukupno 346 sati plovidbe, prevezao 200 vozila, 3.050 osoba (uglavnom pripadnika HV-a, a često i visoke vojne i civilne dužnosnike), 7 topova raznih vrsta i raznog tereta ukupne težine 921 tonu. Dana 14. svibnja 1993. godine zapovjednik broda odlazi na novu dužnost a zapovijedanje brodom preuzima Ante Pletikosić.

Brod, uz zadaće prevoženja, sudjeluje i u vježbama *BANDIRA 94* i *POSEJDON 94.*

DJB-107

Zaplijenjen je u MTRZ-u Šibenik pod imenom DJČ-613, gdje se nalazio u velikom remontu do svibnja 1993. godine kada zapovijedanje brodom preuzima Mustafa Hodžić. Od tada izvršava zadaće prevoženja na zadarskoj bojišnici, a potom i na južnom Jadranu.

Brod spasilac (BS)

BS-73 *Faust Vrančić*

Namjena: Spašavanje i tegljenje brodova, osiguranje ronjenja, prevoženje ljudi i TMS-a, popuna gorivom drugih brodova, polaganje kablova.

Istisnina: 1.483 t

Dimenzije: 55,47 x 11,6 x 3,88 m

Naoružanje: Top 20 mm M-75.

Brzina: 13,4 čv

Godina gradnje: 1976. (Beograd)

Brod je izgrađen 1976. godine u Beogradu pod oznakom PS-12 *Spasilac*. U JRM-u je služio kao ronilački brod za podvodne radove, za spašavanje podmorničara i podmornica s velikih dubina (do 150 metara uz asistenciju ronilaca i do 600 metara dubine sa spasilačkom podmornicom) kao i za druge zadaće spašavanja na moru kao što su tegljenje, odsukivanje, gašenje požara i dr.

Za vrijeme *rujanskoga rata* 1991. godine oteli su ga radnici RB-a Šibenik te je stavljen pod nadzor HV-a s novim imenom BS-73 *Faust Vrančić*. Na brod dolazi prva posada te se nakon uklanjanja postavljenih mina usredotočuje na realizaciju osnovnih funkcija neophodnih za rad i život na brodu.

Za potrebe MTRZ-a Šibenik brod je služio kao pričuvni izvor vode za PP zaštitu i kao baza za posade drugih brodova HRM-a. U jednom napadu pogođen je granatom koja nije eksplodirala. Pretrpio je samo lakša oštećenja na oplati i pregradama. Remont broda

obavljen je u Remontnom brodogradilištu Šibenik. Nakon završetka radova 24. 11. 1995. godine brod pod oznakom BS-73 *Faust Vrančić* ulazi u sastav Flote HRM-a pod zapovijedanjem Gorana Pestića.

BS-73 više nije u funkciji spašavanja podmorničara i potpore ronjenja na velikim dubinama. Osnivanjem Obalne straže RH-a 2008. godine brod provodi zadaće spašavanja na moru, a koristi se i za školske i protokolarne plovidbe u Jadranu i izvan njega.

BS-73 *„Faust Vrančić"*

Školski brod (BŠ)

BŠ-72 *Andrija Mohorovičić*

Namjena: Školski brod, rezidencijalne zadaće, zadaće Obalne straže.
Istisnina: 1.544 t
Dimenzije: 73,30 x 11,20 x 4,32 m
Brzina: 16,5 čv
Godina gradnje: 1971. (Gdanjsk, Poljska)

Brod PH-33 *Andrija Mohorovičić* od 10. 9. 1971. godine u sastavu je JRM-a kao specijalizirani hidrografski brod Hidrografskog instituta tadašnje ratne mornarice. Od listopada 1990. godine brod je na remontu i preinaci u Šibeniku. Planirana je bila njegova prenamjena u školski brod kako bi zamijenio *Galeba*. Zarobljen je u rujnu 1991. godine a preinaka je završena koncem 1993. godine. Prvi zapovjednik BŠ-72 je bio Renato Žarković.

BŠ-72 *Andrija Mohorovičić* od siječnja 1994. godine služi kao školski brod HRM-a. Preustrojem HRM-a 2007./2008. prelazi u sastav Obalne straže.

BŠ-72 *„Andrija Mohorovičić"*

Pomoćni teretni brod (PT)

PT-71

PT-71 izgrađen je 1956. godine u Trogiru kao brod pomoćne namjene za prijevoz tereta. Kasnijom ugradnjom spremnika za vodu u skladišni prostor prenamijenjen je za prijevoz vode. Tijekom *rujanskoga rata* 1991. godine zarobili su ga radnici MTRZ-a Šibenik i stavljen je pod nadzor HV-a. Brod se nalazio u remontu, no s tek započetim radovima. Velikim naporima radnika RB-a Šibenik i ustrojene posade remont je završen u svibnju 1992. godine. Prvi zapovjednik PT-71 je bio Ante Urlić (iz trgovačke mornarice).

Odmah po završetku remonta otpočeo je s provedbom namjenske zadaće, tj. opskrbom vodom postrojbi HV-a na Jadranu kao i izbjegličkih centara na otoku Obonjanu, Ugljanu i Šolti. Brod je aktivno sudjelovao u OA *Maslenica* i vježbi *POSEJDON 94*. Preustrojem HRM-a 2007./2008. prelazi u sastav Obalne straže.

Namjena: Popuna pitkom vodom postrojbi i brodova.

Istisnina: 825 t (kapacitet 356 t vode)

Dimenzije: 44,75 x 8,20 x 4,10 m

Naoružanje: Top 40 mm i top 20 mm

Brzina: 10 čv

Godina gradnje: 1956. (Trogir)

PT-71

Motorna jahta *Učka*

Namjena: Rezidencijalni brod.

Istisnina: 128 t

Dimenzije: 38,95 x 6,86 x 2,25 m

Brzina: 22 čv

Godina gradnje: 1963. (Korčula)

Motorna jahta *Učka* izgrađena je u brodogradilištu u Korčuli 1963. godine kao rezidencijalni brod za potrebe bivše JNA pod imenom *Podgorka*.

Od 11. 8. 1993. do 30. 4. 1994. godine bila je u sastavu Nacionalnog parka Brijuni, kada prelazi u sastav Pomorskog zapovjedništva za Sjeverni Jadran.

Od 1. 5. do 30. 9. 1994. godine nalazi se u sastavu 1. HGZ-a, a od 1. 12. 1994. godine ulazi u sastav Flote HRM-a.

U razdoblju od 3. 9. 1993. do 5. 5. 1994. godine brod je u brodogradilištu *Punat* poradi remonta – izmjene glavnih strojeva, navigacijske opreme, osnovnog uređenja i opremanja za zadaće rezidencijalne namjene.

U navedenom razdoblju pod zapovijedanjem Milorada Belušića brod provodi prevoženja predsjednika Republike Hrvatske, visokih civilnih i vojnih dužnosnika.

Motorna jahta *„Učka"*

Motorna jahta *Jadranka*

Motorna jahta *Jadranka* izgrađena je 1987. godine u brodogradilištu COSCA (Arno, Italija). Brodogradilište *Greben* iz Vela Luke, koje je bilo i dotadašnji vlasnik broda, izvelo je remontne radove na brodu i njegovo uređenje. Uređenje je završeno 18. 2. 1994. godine kada ju je brodogradilište *Greben* poklonilo HRM-u. Istisnina joj je 40 t, dužina 21,18 m, širina 5,57 m, gaz 2 m, a brzina 20 čvorova.

Ulaskom u sastav HRM-a, a pod zapovijedanjem Marka Kokeze, brod provodi prevoženja predsjednika Republike Hrvatske, visokih civilnih i vojnih dužnosnika.

Motorna jahta *„Jadranka"*

Motorna roniteljska barkasa (MRB)

MRB-83

Brod je izgrađen 1980. godine u brodogradilištu *Punat* na otoku Krku za potrebe ondašnje JRM. Tijekom *rujanskoga rata* 1991. godine zarobili su ga radnici MTRZ-a Šibenik i stavljen je pod nadzor HRM-a. Prvi zapovjednik BRM-83 bio je Branko Kovačević.

MRB je namijenjen za osiguranje ronjenja lakom autonomnom ronilačkom opremom do 60 m dubine te za spašavanje podmornice pirenjem tankova ronjenja s površine i ventiliranjem odsjeka podmornice s površine (do 60 m dubine). Danas svoje zadaće provodi kao brod za osiguranje školskih i borbenih ronjenja.

Značajnija događanja vezana uz brod:

- 7. 4. 1992. godine MRB provodi prevoženje pomorskih diverzanata u cilju pretraživanja potkopa na otoku Braču.
- 28. 4. 1992. godine osigurava obilazak i pregled potkopa na otoku Braču i Rogoznici.
- 6. 6. 1992. godine na zadaći je prevoženja i osiguranja ronjenja u pretraživanju podmorja područja Elafitskih otoka.
- 6. 7. 1992. godine osigurava pregled vezova u l. Starigrad. 12. 8. 1992. godine na zadaći je protuminskog pretraživanja Splitskih vrata, 9. 9. 1992. godine protuminskog pretraživanja l. Broce, a 27. 10. 1992. godine pregledava l. Ubli.

Namjena: Osiguranje ronjenja lakom autonomnom ronilačkom opremom do 60 m dubine.

Istisnina: 45 t

Dimenzije: 20,50 x 4,50 x 2,40 m

Brzina: 11 čv

Godina gradnje: 1980. (Punat na o. Krku)

- 8.-10. 7. 1992. godine osigurava vađenje opreme s potonule barkase ispred l. Lore.
- 21. 7. 1992. godine daje potporu ronilačkim protuminskim pretraživanjima u uvali Maslinica.
- Od 2. 11. do 24. 11. 1994. godine i od 26. 6. do 7. 7. 1995. godine sudjeluje u ispitivanju mornaričke mine MNS.
- 11. 12. 1992. godine osigurava protuminski pregled l. Maslinova i Smrka, 6.-10. 6. 1994. godine protuminsko pretraživanje područja uvale Meja i od 25. 7. do 3. 8. 1994. godine pretraživanje područja Baćina s 54. protuminskim divizijunom.

Brod je sudjelovaou potpori vježbe *POSEJDON 94*.

MRB-83

Namjena: Lučko tegljenje, obuka u manevriranju, osiguranje regata.
Istisnina: 86 t
Dimenzije: 21,50 x 4,90 x 2,5 m
Naoružanje: 1 x 20 mm M-71
Brzina: 9 čv
Godina gradnje: 1952. (Rijeka)

Lučki remorkeri (LR)

LR-71

Lučki remorker LR-71 izgrađen je 1952. godine u Rijeci kao brod pomoćne namjene, a služi za tegljenje brodova i ostalih plovnih sredstava, tegljenje meta za topničko gađanje na moru te za asistiranje većim brodovima kod uplovljenja i isplovljenja. Prvi zapovjednik bio je Zoran Visković.

LR-71 na početku Domovinskog rata zatekao se u Šibeniku u neispravnom stanju. Tijekom rata nije imao drugih namjena osim izvršavanja zadaća tegljenja oštećenih brodova do remontnih brodogradilišta te tegljenje mete *R* za topnička gađanja obalnog topništva Šipana, Mljeta, Korčule, Lastova, Visa, Zečeva i brodova Flote HRM-a. Izvršavao je i zadaće osiguranja i praćenja jedriličarskih i veslačkih regata. Preustrojem HRM-a 2007./2008. prelazi u sastav Obalne straže.

LR-71

LR-73

Izgrađen je 1950. godine u Rijeci, a namjenom je istovjetan LR-71. Brod se na početku Domovinskog rata zatekao u Šibeniku u neispravnom stanju. U šibenskoj je luci do 6. 3. 1992. godine. Tijekom rata LR-73 izvršavao je zadaće tegljenja neispravnih brodova, osiguranja područja za topničko gađanje bitnica, tegljenja mete *R* za bojna gađanja obalnog topništva. Prvi zapovjednik bio je Slavko Ćuća Gentile.

LR-73

Proslava Dana HRM u luci Lora, 18. 9. 1993.

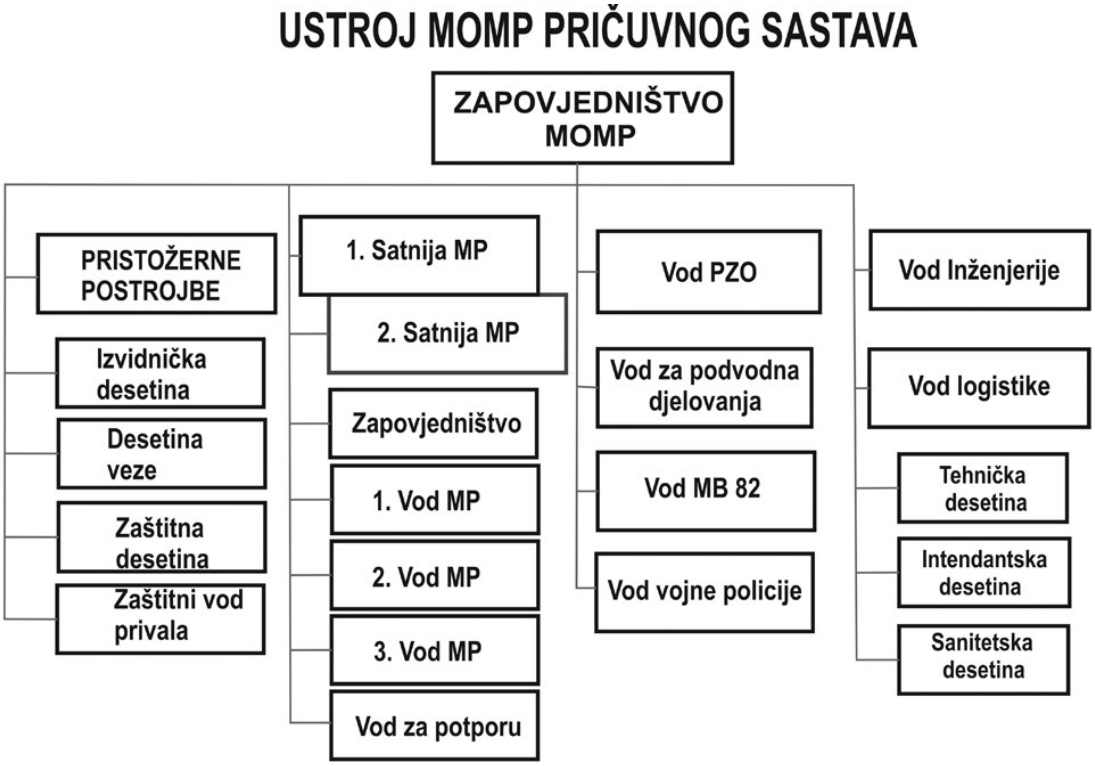
VI.2. Ustrojavanje i djelovanja postrojbi mornaričkog pješaštva, obalnog topništva, domobranstva i drugih postrojbi potpore HRM-a

Mornaričko pješaštvo i domobranske bojne HRM-a

Velikosrpska agresija na Republiku Hrvatsku nametnula je potrebu organiziranja stanovništva priobalja i otoka za obranu. Od velikog broja dragovoljaca koji su se javili za obranu zemlje nastaju dragovoljačke pješačke postrojbe.

One su se nalazile u sastavu Zbora narodne garde (ZNG), a pod zapovjedništvom tadašnjih kriznih stožera narodne obrane ili postrojbi obrane otoka.

U područje odgovornosti Zapovjedništva HRM-a u studenom 1991. godine ulaze svi otoci i pješačke postrojbe na otocima. Postrojbe se postupno preustrojavaju u postrojbe

mornaričkog pješaštva ili u domobranske postrojbe, sukladno operativnim potrebama i prostorno-demografskim mogućnostima.

Kao mornaričke postrojbe opremaju se, naoružavaju i obučavaju za provedbu bojnih zadaća na prostoru kopnenog bojišta.

Ustrojstveno ili u smislu operativnog podređivanja imale su status samostalnih postrojbi, ili su se nalazile neposredno pod Zapovjedništvom HRM-a kao pristožerne postrojbe, ili su bile u sastavu pomorskih zapovjedništava. Tijekom izvođenja bojnih djelovanja bile su pod operativnim zapovijedanjem bojišta ili su njima zapovijedala zapovjedništva operacija.

Postrojbe mornaričkog pješaštva i domobranstva HRM-a tijekom Domovinskog rata više su puta reorganizirane.

Organizacijska struktura postrojbi mornaričkog pješaštva i domobranstva HRM-a

Postrojbe mornaričkog pješaštva i pješaštva domobranstva organizirale su se u satnije, bojne i mješovite odrede.

Satnije mornaričkog pješaštva (sMDP) predstavljale su temeljnu pričuvu zapovjednika pomorskih zapovjedništava.

Bojne mornaričko-desantnog pješaštva (bMDP) predstavljale su temeljnu pješačko-interventnu manevarsku pričuvu zapovjednika HRM-a u području odgovornosti HRM-a.

Mješoviti odredi mornaričkog pješaštva (MOMP) ustrojavaju se s temeljnom zadaćom organizacije i provedbe protudesantne obrane otoka i obale na širim prostorima svojih lokacija.

Pod Zapovjedništvom HRM-a na otocima su ustrojene i **domobranske bojne i satnije** kojima je zadaća bila osiguranje matičnih otoka te su rijetko borbeno djelovale na nekom drugom prostoru.

Znak postrojbe 53. BMDP

Pripadnici mornaričkog pješaštva prvi put podižu hrvatsku zastavu u RL Lori 4. siječnja 1992.

Prva postrojba mornaričkog pješaštva u Splitu (od lipnja 1993. godine zove se 53. bMDP)

Prva postrojba mornaričkog pješaštva HRM-a iznikla je od dragovoljaca Domovinskog rata.

Pripadnici postrojbe djelovali su kao specijalni odjel pri HRM-u za otklanjanje mogućih subverzivnih djelovanja neprijatelja u gradu Splitu, te su kao skupina za osiguranje sudjelovali u polaganju protubrodskih zapreka (mina) ispred Ratne luke Lore.

Pripadnici prve postrojbe mornaričkog pješaštva sudjelovali su i u izvlačenju naoružanja i opreme u akciji *Zelena tabla – Male Bare* u Pločama. Postrojba se tada nalazila na Bačvicama u Jadranskoj ulici u Splitu.

Prvi put službeno se postrojila 16. rujna 1991. godine, a u stroju je bilo 60-ak dragovoljaca; stoga se 16. rujna obilježava kao dan njenog osnutka.

Nakon službenog postrojavanja postrojbe i njenog jačanja u ljudskom i organizacijskom smislu, satnija združeno s drugim postrojbama ZNG-a grada Splita sudjeluje u blokadama Ratne luke Lore i vojarne *Dračevac*.

Pored toga postrojba je osuiguravala Zapovjedništvo HRM-a, obučni kamp u Stobreču, vojnu bolnicu u Splitu i Hidrografski institut.

Pripadnici prve postrojbe mornaričkog pješaštva tih su dana bili okosnica mnogim postrojbama HRM-a koje su se u to vrijeme ustrojavale – vojna policija, topništvo, PZO postrojbe i mnoge druge.

Ratni put postrojbe

Prva jedinica mornaričke pješadije HRM-a Split, Studeni 1991 pridošli su Dragovoljci:

Juro Tunjić, Neno Umiljenović, Goran Odak, Miro Češljar, Željko Juretić, Robert Bulić, Ivo Čorvila, Milivoj Jurić, Marijan Juričić, Mladen Kinkela, Dario Križan, Darko Hrstić, Leo Klarić, Jerko Pleić, Maja Žiško, Ivica Kovačić, Gordan Živković – Bokurina, Rudolf Šaravanja, Dejan Radović, Denis Banovac, Ivan Prnjak, Joško Asanović, Mijo Vučak, Zdenko Didak, Jozo Bešker, Tomislav Hrstić, Danijel Cazi, Vedran Krešo, Boris Rošić, Ivan Munivrana, Tonći Ćapin, Dražen Kulić, Ivica Matić, Marijo Čaljkušić, Borislav Maretić, Vladimir Nerlović, Tanja Penava, Damir Ćosić – Roda, Branko Svirčić, Ante Mić, Dalibor Burić, Nenad Fistonić, Dario Prkić Ante Vrlić, Radimir Guina, Nenad Bratić, Damir Klarić, Rozano Rubeša, Neno Kuvačić, Ivan Ladić, Vjenceslav Beroš, Ivica Marović, Goran Štrbac, Tino Antonini, Leno Franceschi, Edo Matković, Roko Šutić, Ivan Gudić, Silvije Šarić, Boris Oman, Petar Babić, Josip Madunić, Mirko Buzov, Toni Dropulić, Mladen Perić, Miroslav Virijević, Mladen Jelčić, Marko Živković, Ante Cvitanović, Joško Kulić, Tonći Aljinović, Dušan Rnjak, Zvonko Marjanović, Marko Stojanov, Damir Janačković, Srđan Zekan, Borislav Jelović, Milan Mravulj, Dražen Kurbaša, Ivica Čule, Branko Šukara, Ivan Glavičić, Edislav Ratković i Marijan Lelas.

Izvor, http://www.registarbranitelja.com/r.php?i=Ton%C4%87i&p=%C4%8Covo&o=575&... 09/04/2009

15. prosinca 1991. godine nakon žestokog neprijateljskog napada na Dubrovačko primorje, prvi i drugi vod satnije kreće na područje pelješkog bojišta – Stona i Malog Stona. Na tom području kasnije se utvrđuje prva crta obrane.

Na koti Zec (područje Stona) 19. prosinca poginuo je prvi pripadnik postrojbe Samir Mustafić.

Dana 29. prosinca 1991. godine jedan vod satnije preuzima od neprijateljske vojske vojarnu u Divuljama. Nakon preuzimanja vojarne *Lore*, 4. siječnja 1992. godine, satnija se u njoj stacionira, a potom se ustrojava kao bojna mornaričko-desantnog pješaštva s prvim zapovjednikom Marinkom Primorcem.

Druga satnija se ustrojava i popunjava početkom travnja 1992. godine. Neposredno nakon toga, točnije 13. travnja, prva satnija bMDP-a upućuje se na poluotok Pelješac sa zadaćom protudesantne obrane područja Žuljani – Popova Luka – Janjina – Trstenik do uvale Lovišta. Tu se nalazi do 28. svibnja 1992. godine i početka operacije oslobađanja hrvatskoga juga. Nakon toga se pridodaje 4. gardijskoj brigadi i zaposjeda položaje u području Velja Međa – Dvrsnica – Ravno – Čvaljina.

Nakon odlaska JNA s otoka Visa 30. svibnja 1992. godine dio druge satnije iskrcava se na otok te do kolovoza iste godine provodi zadaću osiguranja vojnih objekata.

Dana 19. rujna 1992. godine skupina od 30-ak dragovoljaca postrojbe kreće u obranu Bosanske Posavine i ondje ostaje do neprijateljskog zaposjedanja ovoga hrvatskog prostora.

Dana 24. siječnja 1993. godine, pod zapovijedanjem Stjepana Korde, postrojba sudjeluje u OA *Maslenica*. Djeluje na prostoru Babin Dub – Prkos – Škabrnja – Senj – Smoković, a u drugoj fazi operacije u području Pridraga – Novigrad – Paljuv.

Od 1. lipnja 1993. godine postrojba se preustrojava u 53. bojnu mornaričko-desan-

Svečana prisega II. satnije MDP u vojarni Lora, 13. 11. 1992.

tnog pješaštva i dobiva novu odgovornu zadaću specijalističke i završne vojne obuke mladih naraštaja ročnih vojnika za izvođenje pomorskog i zrakoplovnog desanta, s prepoznatljivim značajkama i posebnošću hrvatskih marinaca.

53. bMDP-a bila je nositelj i provoditelj mnogih taktičkih vježbi koje je izvodila Hrvatska ratna mornarica.

Zapovjednici postrojbe

Postrojbom MDP-a zapovijedali su: Nediljko Stanić, Vukosav Šegavčić (od 26. rujna do studenog 1991.), Marinko Primorac (do lipnja 1992.), Zvonko Maričić (od lipnja do listopada 1992.), Ivica Tolić (od listopada 1992. do studenoga 1994.), Svemir Rešetar (kao o. d. zapovjednika), Josip Žgela te Alen Bigava (od travnja 1995. do lipnja 1999. godine).

Poginula su dva pripadnika postrojbe, Samir Mustafić 19. prosinca 1991. godine i Mile Brešić 9. svibnja 1992. godine.

Prvi odred pomorskih diverzanata HRM-a

Počeci nastanka prvog odreda pomorskih diverzanata sežu u 1991. godinu kada je 1. kolovoza utemeljen kamp za izobrazbu u Radmanovim mlinicama kod Omiša.

Prvi diverzantski odred HRM-a ustrojen je 2. listopada 1991. godine. Okosnicu odreda činilo je 45 pripadnika omiškog 3. S voda, koji je do tada bio u sastavu 3. bataljuna 114. brigade ZNG-a, , i određeni broj podvodnih diverzanata koji su napustili bivšu JRM (bivši 82. pomorski centar iz Divulja).

Postrojba se prvi put svečano postrojila 1. listopada 1991. godine.
Zapovjednik postrojbe bio je Mile Čatlak.

Znak, Omiški 3.S vod

Pomorski diverzanti uz južnu obalu o. Brača, listopad 1993.

Prvi odred pomorskih diverzanata djelovao je u sastavu Odjela ZHRM-a za podvodna djelovanja na području od Pule do otoka Šipana. Velike uspjehe postigao je u vrijeme pomorske blokade Jadrana s težištem djelovanja na širem području Splitskih vrata i Elafitskih otoka. Potapanjem PČ-176 *Mukos* 14. studenoga 1991. godine HRM započinje operaciju za razbijanje pomorske blokade Jadrana.

Odred se u prosincu 1991. godine istakao i napadom na neprijateljski brod u l. Ubli (Lastovo) prilikom kojeg je oštećen jedan neprijateljski pomoćni brod. Napad je izvršen s diverzantskog plovila.

Tijekom prosinca 1991. godine postrojba je rasformirana (demobilizirana) a pripadnici postrojbe raspoređeni u druge postrojbe.

Brod bivše Jugoslavenske ratne mornarice PČ-176 „Mukos" pogođen 14. studenog 1991. navođenim torpedom diverzanata HRM-a, a potom nasukan u uvalu Nečujan (otok Šolta)

Divizion pomorskih i kopnenih diverzanata

Prema zapovijedi načelnika GS HV-a, od 16. listopada 1991. godine, zapovjeđeno je formiranje diverzantskih grupa i diverzantskih odreda za diverzantsko djelovanje u operativno-taktičkoj dubini neprijatelja na obalnom rubu i otocima.

Na temelju zapovijedi zapovjednika HRM-a od 18. studenoga 1991. godine formira se divizion pomorskih i kopnenih diverzanata. Postrojba je bila smještena u Institut pomorske medicine (IPM) bivše vojne bolnice. Zapovjednikom postrojbe imenovan je Slobodan Preradović koji tu dužnost obnaša do rujna 1992. godine . Od 2. rujna 1992. godine do rujna 1995. godine zapovjednik postrojbe je Petar Mihovilović, u rujnu 1995. godine zapovjednik postrojbe postaje poručnik bojnog broda Miljenko Rilje.

Ubrzo nakon preustroja, pored ostalih zadaća, provodi obuku diverzanata. Tako se već početkom prosinca 1991. godine prema zapovijedi zapovjednika HRM-a, Klasa: 8-91/01-91/215 pov. Ur. br. 512-101-91 od 9. 12. 1991. godine, pristupilo obuci kandidata za pomorske diverzante organizacijom i izvođenjem I. kursa kandidata za pomorske diverzante. Obuka je provedena u vremenu od 16. 12. 1991. do 28. 2. 1992. Prvi kurs kandidata za kopnene diverzante proveden je od 27. siječnja 1992. do 25. ožujka 1992. godine. U narednom periodu postrojba je pored ostalih aktivnosti na terenu provodila tečaje za pomorske diverzante i obuku pripadnika drugih postrojbi HV-a u ronjenju (primjerice u lipnju i srpnju 1992. godine obuku pripadnika HV-a iz Duge Rese, obuku ronjenja u srpnju 1993. godine 350. diverzantskog odreda GS HV-a, obuku ronjenja antiterorističke postrojbe VP-a, obuku pripadnika 1. hrvatskog gardijskog zdruga i izviđačko-diverzantskih satnija gardijskih brigada te pripadnika podmorničara HRM-a). Pored navedenog postrojba je provodila redovitu obuku ročnih mornara ronilačkih specijalnosti po naraštajima u Mornaričko-nastavnom centru u Lori.

Znak postrojbe diviziona pomorskih diverzanata

Postrojba je djelovala na bojištima oko Vrlike i Drniša, štitila je objekte INA-e, zatim se angažirala u okolici Peručkoga jezera te sudjelovala u OA *Maslenica* i u OA *Oluja*.

Dana 26. ožujka 1996. godine divizijun pomorskih i kopnenih diverzanata preustrojava se u 352. bojnu diverzantsko-ronilačku DELTA.

Bojna se 1. ožujka 2003. godine preustrojava u 352. satniju diverzantsko-ronilačku DELTA, sa zapovjednikom poručnikom bojnog broda Ivicom Baturinom.

Preustrojem HRM-a 2007./2008. godine postrojba se gasi. Dio njenih pripadnika ulazi u sastav bojne za specijalna djelovanja HV-a, dio u sastav Središta za obuku HRM-a, a dio djelatnika odlazi u druge ustrojstvene cjeline HRM-a.

Na Južnom bojištu u svibnju 1992. godine na izvršenju zadaće poginuo je pripadnik postrojbe Branko Zemljarić.

Pripadnici MOMP-a Cres – Lošinj, Ličko Lešće, veljača 1992.

MOMP Cres – Lošinj

MOMP Cres – Lošinj nastaje od 60. samostalnog bataljuna ZNG-a Cres – Lošinj, koji je bio ustrojen 1. 8. 1991. godine. U početku je bataljun djelovao samostalno a tijekom mjeseca prosinca 1991. godine ulazi u sastav OZ-a Rijeka. Postrojba je sudjelovala u blokadi vojarni na otoku Lošinju (od 1. 9. do 24. 12. 1991.), zatim u vađenju potopljenog streljiva u akvatoriju Lošinja (od 1. 9. 1991. do kraja 1993.) te na ličkom bojištu (od 15. 2. do 20. 3. 1992.).

Tijekom veljače 1992. godine započeo je preustroj 60. samostalnog bataljuna koji završava 9. 4. 1992. godine ustrojavanjem MOMP-a Cres – Lošinj.

MOMP Cres – Lošinj sudjeluje u borbenim djelovanjima na Južnom bojištu od

12. 7. do 12. 8. 1992. godine, zatim u razminiranju vojarni na Lošinju od 10. 8. do 30. 10. 1992. godine te u djelovanjima na području Novigrada, Maslenice i Velebita od 23. 2. do 11. 4. 1993., od 27. 9. do 17. 12. 1993. i od 26. 2. do 6. 4. 1994. godine.

Postrojba se gasi 30. 11. 1999. godine.

Zapovjednici MOMP-a Cres – Lošinj bili su Milan Topić od 15. 6. 1991. do 31. 12. 1994. i Branko Viskić od 1. 1. 1995. godine do gašenja postrojbe.

Poginula su četiri pripadnika postrojbe: Mladen Bujačić (16. 10. 1991.), Rifet Mustić (16. 10. 1991.), Mladen Mrvac (19. 7. 1992.) i Ivica Miletić (6. 8. 1992.).

MOMP Ugljan – Dugi otok

Ustrojavanje postrojbe

U svibnju 1991. godine na zadarskom otočnom arhipelagu ustrojavaju se krizni stožeri s dragovoljačkim postrojbama. Tijekom srpnja i kolovoza 1991. godine na otocima su djelovale i mjesne straže. Samoorganiziranjem postojećih dragovoljačkih postrojbi polovicom kolovoza (15. kolovoza) 1991. godine formiran je otočni bataljun pod zapovijedanjem Gorkoga Kurtina. Dana 20. kolovoza održana je prva smotra postrojbe u Sutomišćici. Službeno

Na crti bojišnice, Suhovare 1992.

ustrojavanje otočnog bataljuna *Sv. Mihovil* bilo je prema zapovijedi zapovjednika 112. brigade dana 21. 8. 1991. godine. Tako je od postojećih već samoorganiziranih dragovoljačkih postrojbi u mjestu Kali na otoku Ugljanu osnovan samostalni otočni bataljun *Sv. Mihovil* koji će činiti jezgru kasnije nastalog MOMP-a Ugljan – Dugi otok. Neposredno nakon ustrojavanja postrojba je djelovala samostalno. Prvi službeno postavljen zapovjednik otočnog bataljuna *Sv. Mihovil* bio je Joško Pulja (30. rujna 1991. godine).

Zadaće otočnog bataljuna bile su obrana i opskrba otoka te razbijanje pomorske blokade. Formirane su i obalne bitnice na otocima Molat i Premuda. Kasnije je prema zapovijedi Glavnog stožera HV-a od 21. travnja 1992. godine samostalni otočni bataljun *Sv. Mihovil* ušao u sastav mješovitog odreda mornaričkog pješaštava (MOMP) Ugljan – Dugi otok (*Jarusi*) te postao postrojba HRM-a. U njoj se provodila obuka ročnika u zapovjednoj bazi Lukoran. Dan postrojbe se slavi 30. rujna.

Znak otočnog bataljuna MOMP-a Ugljan – Dugi otok

U ratnim djelovanjima postrojbe ističu se sljedeći događaji:

Dana 4. i 5. 10. 1991. i 10. 11. 1991. godine postrojba je vlastitim snagama i sredstvima uspjela zaustaviti neprijateljske brodove u svome akvatoriju. U razdoblju od 2. 1. 1992. do 31. 5. 1992. godine u širem je području s. Suhovara i s. Šarića u funkciji obrane zadarskoga zaleđa. Postrojba sudjeluje i u *OA Maslenica* (opisano u posebnom dijelu *Povjesnice*), na bojišnici na Velebitu u prosincu 1993. i siječnju 1994. godine te na Južnom bojištu u razdoblju od 7. 7. do 7. 10. 1995. godine.

Zapovjednici postrojbe bili su Joško Pulja, Ante Batistić i Davor Roščić.

Živote za domovinu dali su Miljenko Zorić (23. 1. 1993.), Denis Špika (27. 1. 1993.), Danijel Grbin (9. 2. 1993.) i Dragan Špar (19. 12. 1993.).

Prva djelovanja na moru na zadarskoj bojišnici 1991. godine

Uz logističku podršku 112. zadarske brigade već je u srpnju 1991. godine praktično uspostavljena funkcija HRM-a na zadarskoj bojišnici. Dana 31. srpnja 1991. godine privatnim čamcima, ribarskim brodovima i trajektima izvršeno je prevoženje snaga HV-a preko Novigradskog mora u Kruševo. Tada su prevezena dva bataljuna 4. brigade ZNG-a i dijelovi 112. brigade s opremom. U prevoženju postrojbi te izvlačenju domaćeg stanovništva iz Kruševa sudjelovali su ribarski brodovi iz Novigrada, privatni brodovi i gliseri pojedinaca i poduzeća iz Zadra.

Prisega pripadnika ONB-a Kali, 1991.

Odred naoružanih brodova (ONB) Kali

ONB Kali, prema općem mišljenju, prva je postrojba HRM-a. Odred je osnovan u Kalima na otoku Ugljanu 8. rujna 1991. godine prema zapovijedi Zapovjedništva 112. brigade ZNG-a RH, S. P. Broj 222-2/91, Zadar 21. 8. 1991. godine, a pretežno su ga činili dragovoljci. Prema izrađenom ustroju ONB se sastojao od zapovjedništva, odreda veze i grupe brodova i gliseri. Brodovi su bili ribarski motorni tunolovci: *Kali II (NB-1)*, *Jelofini (NB-11)* i *Ždrilo (NB-17)*. Stacionirani u Kalima, bili su iz popisa ribarskih brodova zadarskog poduzeća za ulov ribe *Adria*. Brodovi su također bili i u pričuvnom sastavu tadašnje JRM. Do 28. rujna brodovi se pripremaju, skida

ONB Kali s topom za protuzraklopovnu obranu

se ribarska oprema i jarboli, prebrojavaju se sivom bojom i dobivaju oznake *NB-1*, *NB-11* i *NB-17*, ojačava se oplata i puni pijeskom, opremaju se VHF pomorskim stacionarnim protupožarnim pumpama, radarima, agregatima i sl. Bili su naoružani topom tipa *Bofors* 40 mm D60 i puškostrojnicom 7,9 mm M53. Početkom studenoga na pramce brodova postavlja se i top 20 mm *Örlikon*, ukrcavaju se i protupodmorničke i protudiverzantske mine. Prvi gliseri ulaze u sastav ONB-a 8. listopada 1991. godine. Gliseri su prilagođeni za oružani otpor agresorskoj JRM i prvobitno se naoružavaju RB-om M-57, a krajem listopada i *Maljutkama* 9M14. Do kraja studenoga u sastavu ONB-a bila su tri glisera: *Maša*, ZD2666 i *Nirvana*; svi su gliseri bili naoružanim istim prethodno navedenim naoružanjem, a naknadno su na njih ukrcane i protudiverzantske (PDRB M61) i protupodmorničke (M73) bombe. U opremanju i naoružavanju brodova sudjelovale su istaknute zadarske radne organizacije: *Adira*, Tankerska plovidba, tvornica duhana, *Zadranka*, Croatia osiguranje, HPT, SAS, Brodopromet – Zadar te PZ *Maslina* – Kali i Mehaničke radionice – Kali.

Kontakti zapovjedništava ONB-a i HRM-a uspostavljeni su početkom listopada 1991. godine, ali nisu dali željene rezultate, pa je ONB do daljnjeg ostao izvan sastava HRM-a.

Zadaće odreda bile su zaštita akvatorijalnog dijela šireg zadarskog područja, izviđanje, zaštita pomorskih komunikacija, humanitarno djelovanje i bojne zadaće u razbijanju neprijateljske blokade. Zona djelovanja ONB-a bila je od otoka Premude do otoka Murtera.

Odred je izveo više borbenih zadaća; 19. rujna 1991. godine prema zapovijedi obrane grada Zadra, mrežama tunarama zapriječen je Pašmanski kanal između otočića Planac do obale i o. Planac i o. Čavatul te je na taj način onemogućen planirani neprijateljski pomorski desant. Dana 10. studenoga 1991. godine, u vrijeme neprijateljske blokade hrvatske obale i otoka, jugoistočno od o. Premude u uvali kod otočića Škarda, pripadnici ONB-a, koji su se s glisera i jedne gajete iskrcali na otok, izvršili su diverzantski napad na dva neprijateljska minolovca M-141 i PČ-171. *Maljutkom* 9M14 pogođen je neprijateljski

brod PČ-171. Pogođeni brod se u dimu, uz pomoć drugog neprijateljskog broda, uspio izvući prema neprijateljskoj bazi u Malom Lošinju. Značajno je napomenuti da nakon ovog događaja neprijateljski brodovi nisu više uplovljavali u unutrašnje vode zadarskoga akvatorija na potezu o. Lošinj – o. Žirje, pa su obilazili zadarski pomorski sektor na 10 milja od vanjskog otočnog ruba. Zadarski pomorski sektor ovime je bio deblokiran.

Prvi zapovjednik ONB-a Kali bio je Zdenko Vidov, nakon njega od 20. prosinca 1991. godine Slobodan Gauta. Odred je 15. 12. 1991. godine u Kalima dao svečanu prisegu.

U humanitarnom djelovanju tijekom 1991. godine i 1992. do rasformiranja ONB Kali je izvršio mnogobrojne zadaće prevozeći radnike, liječnike, prognanike i bolesnike. Osobito je značajna humanitarna akcija ONB-a bila 16. veljače 1992. godine kada je prilikom neprijateljskoga granatiranja mjesta Preko ranjeno 12 civila. Hitnom intervencijom odreda tada je gliserom prevezeno 8 ranjenika u bolnicu u Zadar.

Dana 31. ožujka 1992. godine izvršena je demobilizacija većine ljudi ONB-a, a brodovi su stavljeni u niži stupanj pripravnosti. Odred je po zapovijedi Glavnog stožera HV-a od 21. 4. 1992. godine ušao u sastav MOMP-a Ugljan – Dugi otok. Dana 30. lipnja 1992. godine brodovi ONB-a Kali su demobilizirani jer je prestala potreba za takvom vrstom naoružanih brodova. ONB Kali je tada potpuno rasformiran. Preostalo ljudstvo većinom je ostalo u MOMP-u Ugljan – Dugi otok ili je otišlo u druge postrojbe HV-a.

MOMP Brač

Protudiverzantski vod, vod za podvodna djelovanja te obalna topnička bitnica bile su prve dragovoljačke postrojbe na otoku. Navedene postrojbe ustrojio je Krizni štab Općine Brač u kolovozu 1991. godine. Djelovale su pod Zapovjedništvom obrane otoka Brača čiji je zapovjednik bio poručnik Zoran Marinelić. Ove dragovoljačke postrojbe prvi put su angažirane za izvršenje bojne zadaće na otoku Braču 25. kolovoza 1991. godine. Protudiverzantski vod provodio je uspješnu blokadu Splitskih vrata njihovim miniranjem i onemogućavao brodovima JRM-a prolaz najkraćim putem do Ratne luke Lore. U borbenim djelovanjima ovih postrojbi tijekom bitke za Split pješačkim i PZO naoružanjem oborena su dva neprijateljska zrakoplova *Super Galeb*. OTB-a Brač oštetio je jedan brod neprijateljske JRM. U ovim djelovanjima imao je dva poginula i tri teško ranjena pripadnika.

Znak postrojbe MOMP-a Brač

Nakon protjerivanja brodovlja JRM-a provodi se razminiranje podmorja Splitskih vrata te uništavanje velikog broja neeksplodiranih projektila (na kopnu i pod morem) ispaljenih prethodnih mjeseci s neprijateljskih brodova.

U ožujku 1992. godine od svih dragovoljačkih postrojbi ustrojena je postrojba pod nazivom MOMP Brač.

Postrojba je 1993. godine provodila zadaće na području zadarske bojišnice a 1995. godine na Južnom bojištu.

Zapovjednici postrojbe MOMP-a Brač bili su pfr Ivica Vranjičić (od travnja do listopada 1992.), por Joško Pulišelić (od 28. 10. 1992. do 15. 8. 1993.) i pfr Neven Katić (od 16. 8. 1993. do 5. 12. 1996.).

Dužnost zapovjednika postrojbe od kraja 1996. godine do preustroja 1999. godine obnašali su npr Ante Boko te npr Željko Skejo. Pravna slijednica MOMP-a Brač, nakon

Svečana prisega (admiral S. Letica, zapovjednik HRM-a i predsjednik Kriznog stožera općine Brač, Milna, siječanj 1992.

preustroja 1999. godine, postala je 877. pješačka bojna Supetar (Brač) čime je okončano postojanje postrojbe pod imenom koje je bilo prepoznatljivo u ratu. Krajem 2000. godine 887. pješačka bojna je ugašena.

Kroz postrojbu je tijekom njenog postojanja prošlo oko 1.000 branitelja. Tijekom rata mnogi njeni pripadnici uključili su se u djelatne postrojbe HV-a gdje su nastavili sudjelovanje u obrani domovine.

Za uspješno provođenje postavljenih zadaća te iskazanu odgovornost na bojišnicama postrojba je pohvaljena od generalā Ante Gotovine i Nojka Marinovića te pukovnika Damira Tomljenovića Gavrana.

Postrojba je dobila i priznanje vrhovnog zapovjednika OS RH.

Poginula su tri pripadnika postrojbe: Luka Martinić (17. 11. 1991.), Nikša Dragičević (17. 11. 1991.) i Matko Dukić (19. 7. 1992.).

MOMP Hvar

ZVIR – znak MOMP-a Hvar

Ustrojavanje postrojbe: Dan 16. rujna 1991. godine odabran je kao datum osnivanja postrojbe. Na otoku Hvaru toga dana sve do tada ustrojene postrojbe pričuvnog sastava ZNG-a i odreda narodne zaštite (4 voda s oko 90 ljudi) objedinile su se pod Zapovjedništvo obrane otoka Hvara. Postrojba je provodila zadaće obrane otoka i objekata infrastrukture na otoku.

U studenom 1991. godine otok Hvar ulazi u područje odgovornosti HRM-a. Odlukom zapovjednika HRM-a admirala Svete Letice postrojbe na otoku objedinjuju se u bojnu mornaričkog pješaštva (bMP) Hvar.

Dana 28. veljače 1992. godine postrojba je novim mobilizacijskim razvojem preimenovana u mješoviti odred mornaričkog pješaštva (MOMP) Hvar. Naziv i znak postrojbe *Zvir* uzet je po puleni s hrvatske galije koja je sudjelovala u bici protiv Turaka kod Lepanta (riječ je o figuri, obično mitološkoj, koju su u srednjem vijeku jedrenjaci nosili kao zaštitni

Pripadnici 2. satnije MP-a STARI GRAD, (tada bataljuna MP-a), o. Hvar, studeni 1991.

Prisega pripadnika MOMP-a Hvar (tada bataljuna MP-a) pred admiralom Svetom Leticom

znak na pramcu broda). Od 16. 9. 1991. do 17. 6. 1992. godine postrojba provodi zadaće protudesantne i protudiverzantske obrane otoka te nadzora teritorija i otočnog akvatorija s težištem na Neretvanskom i Viškom kanalu.

Od 21. 5. do 28. 6. i od 28. 8. do 6. 10. 1993. godine ojačana satnija mornaričkog pješaštva iz sastava postrojbe provodi obrambene zadaće u zaleđu Zadra (Novigrad) tijekom OA *Maslenica*.

Od 9. 1. do 6. 3. 1994. godine postrojba, zajedno s pridodanom viškom domobranskom satnijom, izvodi obrambena djelovanja na Velebitu u području Male i Velike Bobije, s. Marune i Tulove grede.

Postrojba je nakon Domovinskog rata bila u statusu pričuvne postrojbe s dva djelatna časnika i jednim dočasnikom. Tijekom Domovinskog rata kroz postrojbu je prošlo ukupno 794 časnika, dočasnika i vojnika s otoka Hvara. Ugašena je 1. lipnja 1999. godine ustrojavanjem 878. pješačke bojne Hvar.

Zapovjednici postrojbe bili su Nikola Šimunović od osnutka do lipnja 1992. godine i Panajoti Gilve od lipnja 1992. do lipnja 1999. godine.

Poginuo je pripadnik postrojbe Predrag Bogdanić (Novigrad, 23. 6. 1993.), 2 pripadnika su teže ranjena, 7 pripadnika je lakše ranjeno ili ozlijeđeno.

MOMP Korčula

Znak MOMP-a Korčula

Ustrojavanje postrojbe: Dana 20. 8. 1991. godine u Orebiću i Žrnovu a dan kasnije u Blatu i Vela Luci prvi put su postrojene četiri satnije bojne ZNG-a tadašnje Općine Korčula (u sastav tadašnje Općine Korčula ulazio je i zapadni dio poluotoka Pelješca). Dana 15. 9. 1991. godine provedena je mobilizacija bojne ZNG-a. Oduzimanjem naoružanja iz vojarni JNA na otoku su ustrojene i ostale postrojbe obrane Općine Korčula. Za zapovjednika obrane imenovan je Tomislav Katić.

Nakon bitke protiv brodova JRM-a postrojbe obrane Općine Korčula tijekom studenoga i prosinca 1991. godine uključuju se u djelovanja na stonskom bojištu. Tada je dio postrojbi obrane Općine Korčula ušao u sastav obrane poluotoka Pelješca pod zapovijedanjem Ante Bilića. Time postrojbe obrane Općine Korčula ulaze u sastav HRM-a.

Nakon zaustavljanja i protjerivanja neprijatelja sa stonske bojišnice i dijela Dubrovačkog primorja pa do početka lipnja 1992. godine većina pripadnika postrojbe je razvojačena.

Preustrojem postrojbi HV-a na otoku početkom 1993. godine ustrojava se mješoviti odred mornaričkog pješaštva (MOMP) Korčula. Dana 1. 6. 1999. godine postrojba je preustrojena u 879. pješačku bojnu, a od 1. 4. 2003. godine prelazi u sastav 879. pješačke brigade koja je ugašena 1. siječnja 2005. godine.

Ratna djelovanja postrojbe

Nakon djelovanja 1991. i 1992. godine na području Korčule, stonskog bojišta, Elafita i otoka Lastova, od 1993. do 1995. godine MOMP Korčula djeluje u dubrovačkom zaleđu.

Od 15. 6. do 15. 10. 1993. godine MOMP je djelovao u sastavu 114. brigade HV-a na prostoru Popova polja u području sela Suše i Lopoč. Od 25. 12. 1993. do 10. 1. 1994. godine postrojba je na prvoj crti obrane na položajima: Ravanj – k. 547 – Plješivac. Od dana 23. prosinca 1993. godine MOMP je organizirao i branio dodijeljeno područje od-

Pripadnici obrane Općine Korčula na prisegi 1991.

govornosti uz rijeku Bregavu i na području Hutovog Blata. Dana 10. 1. 1994. godine zbog situacije na Južnom bojištu MOMP dobiva novo područje odgovornosti: Zavala – Belanići – Orahov Do gdje ostaje na crti obrane do 1. 4. 1994. godine.

U vremenu od 5. 3. do 15. 10. 1995. godine MOMP, kao nositelj borbene skupine *Jug*, sudjeluje u bojnim djelovanjima u sklopu akcija na širem području Prevlake (Konavle).

Zapovjednik postrojbe od 20. kolovoza 1991. godine do 15. veljače 2002. godine bio je Zdravko Žuvela, a nakon njega do rasformiranja 879. pješačke bojne zapovjednik je bio Željko Seretinek.

Poginuli pripadnici postrojbe: Tihomir Antunović (Đonta Doli, 25. 11. 1991.), Goran Lasić (most Bistrina, 12. 2. 1992.), Ivan Kunjašić (Smokvica, 3. 5. 1992.), Željko Baničević (Smokvica, 17. 7. 1993.), Branko Bosnić (Svitava, 13. 11. 1993.) i Alen Pecotić (Zavala, 16. 1. 1994.).

MOMP Pelješac

Ustrojavanje postrojbe: MOMP Pelješac nastaje od satnije pričuvnog sastava ZNG-a Ston ustrojene 10. 6. 1991. (zapovjednik Božidar Šare), pelješko-župske satnije ustrojene u rujnu 1991. (zapovjednik Ante Radović) te orebićke satnije ustrojene 15. 9. 1991. godine (prvi zapovjednik je bio Tihomir Antunović). Od svog ustrojavanja stonska i pelješko-župska satnija djeluju samostalno, dok orebićka satnija djeluje kao 1. satnija bataljuna ZNG-a, u sklopu postrojbi obrane Općine Korčula.

U kritičnoj situaciji na stonskom bojištu početkom prosinca 1991. godine odgovornost obrane Pelješca od 6. OZ-a preuzima Zapovjedništvo HRM-a. Od postrojbi zatečenih na bojištu – Zapovjedništva Ratne luke Ston, pješačkih satnija s Pelješca, voda MUP-a iz Slanoga, posada naoružanih brodova iz Dubrovnika, pomorskih diverzanata iz Splita, topničkih vodova 76 mm iz Trpnja i 85 mm iz Splita, izvidnika i topnika PZO-a iz Stona i Ploča te dragovoljaca, ponajviše s područja Stona i Dubrovnika – zapovjednik Ante Bilić počinje ustrojavati mornarički odred (MO) Pelješac.

Znak MOMP-a Pelješac

Zapovjedništvo HRM-a iz Splita u MO Pelješac upućuje dio zapovjedništva i smjene za bitnicu topova 85 mm te vod vojne policije. Iz sastava postrojbi obrane Općine Korčule MO-u pristupaju pješačke satnije, koje se zajedno sa satnijama s Pelješca izmjenjuju na prvoj crti.

Od topničkih postrojbi s Korčule (76 i 85 mm, minobacača MB 82 i 120 mm i topničkih izvidnika) ustrojen je minobacačko-topnički (MT) divizijun mornaričkog odreda Pelješac.

Tako ustrojenim odredom pod zapovijedanjem Ante Bilića zaustavlja se prodor neprijatelja prema Pelješcu.

Položaj topa 85 mm kod Ponikava, Pelješac 1992.

Zapovjednik Ante Bilić tijekom ožujka 1992. godine zbog narušenog zdravlja odlazi u Split. Budući da je njegov tadašnji zamjenik Berivoj Mrković ranjen, zapovijedanje obranom Pelješca preuzima Zdravko Žuvela.

U sklopu operacije za deblokadu Pelješca i oslobađanja šireg područja Dubrovnika postrojbe mornaričkog odreda Pelješac izvode napadna djelovanja. Dana 19. 5. 1992. godine oslobađaju sela Konštari i Zamasline te se kod benzinske postaje u mjestu Doli spajaju s 1. gardijskom brigadom.

Do kraja svibnja, uz potporu topništva iz sastava MO-a Pelješac, stacioniranih u selu Doli (85 mm) i na otoku Šipanu (76 mm, 85 mm, MB 120 mm i PZO), 1. gardijska brigada nastavlja napadna djelovanja kroz Dubrovačko primorje prema Dubrovniku.

Početkom lipnja 1992. godine slijedi razvojačenje prvo pješačke a potom i dijela topničkih postrojbi, dok dio topništva (OTB 85 i 76 mm) nastavlja djelovanja na Južnom bojištu.

Dana 7. 1. 1993. godine od postrojbi s Pelješca HRM ustrojava MOMP Pelješac koji time postaje sljedbenik postrojbi iz 1991. i 1992. godine. Prvi zapovjednik MOMP-a bio je Zvonko Maričić. Dana 1. 10. 1999. godine MOMP Pelješac se gasi, a dio pripadnika ulazi u sastav 879. pješačke bojne sa zapovjedništvom u Vela Luci (o. Korčula).

Ratna djelovanja satnija

Stonska satnija

Do ulaska u sastav MO-a Pelješac provodi zadaće u području Imotice, Čepikuća, Slanog, Dola, Elafitskih otoka i Stona.

Stonska satnija, ulaskom u sastav MO-a, od 15. 3 do 1. 4 i od 10. 4. do 19. 5. 1992. godine brani prvu crtu u području Malog Stona nakon čega sudjeluje u napadnim djelovanjima.

Župsko-pelješka satnija

Do ulaska u sastav MO-a sudjeluje u zauzimanju odašiljača Rota kojeg je držala JNA i organizira protudesantnu obranu (PDO) središnjeg dijela Pelješca. Dio pripadnika ulazi

u topnički vod 76 mm ZIS, koji prije ulaska u sastav MO-a Pelješac paljbeno djeluje po neprijatelju s položaja u područjima Smokovljana, Zamasline i Prapratnog.

Satnija ulaskom u MO, s manjim prekidima, brani crtu osloncem na položaj Vrijesovica.

Orebićka satnija

Nakon ustrojavanja u kolovozu 1991. godine postrojba organizira protudesantnu obranu zapadnoga dijela Pelješca. Krajem studenoga sudjeluje u zaustavljanju prodora neprijatelja prema Pelješcu. U obrani s. Doli poginuo je zapovjednik postrojbe Tihomir Antunović a tri pripadnika postrojbe su ranjena. Orebićka satnija u veljači 1992. godine ulazi u sastav MO-a Pelješac iz sastava MO-a Korčula. Zadaća satnije bila je uspostava prve crte obrane na području Malog Stona.

U krtičnim trenucima na bojištu u drugoj polovini prosinca 1991. godine satnija brani i crtu bojišta u području brda Vrijesovice. U napadnim operacijama u svibnju 1992. godine angažirana je na području Slanog, a krajem svibnja 1992. godine je razvojačena.

Nakon novog preustroja i mobilizacije 7. 1. 1993. godine pripadnici bivše orebićke satnije ulaze u sastav MOMP-a Pelješac.

Od 9. 1. do 3. 5. 1993. godine MOMP Pelješac je pridodan 116. brigadi HV-a. U zoni odgovornosti 116. brigade uspostavlja i brani područje obrane s. Zavala – s. Belenići – s. Orahov Do.

Od 25. 7. 1993. do 10. 1. 1996. godine postrojba je pridodana Zapovjedništvu 115. brigade HV-a. U zoni odgovornosti 115. brigade uspostavlja i brani područje obrane: s. Rupni Do – s. Ravno – s. Čvaljina – s. Zavala.

Od 10. 1. 1996. godine do demobilizacije 29. 2. 1996. godine postrojba je bila raspoređena u području s. Majkovi i s. Mravinci.

Zapovjednici postrojbi bili su:

Božidar Šare (zapovjednik stonske satnije od 10. 6. 1991.), Ante Radović (zapovjednik pelješke satnije od rujna 1991.), Tihomir Antunović (zapovjednik orebićke satnije od 15. 9. 1991. do pogibije 25. 11. 1991.), Petar Borovina (zapovjednik orebićke satnije od 25. 11. 1991.), Ante Bilić (zapovjednik MO-a Pelješac od 7. 12. 1991. do 1. 6. 1992.), Zdravko Žuvela (obnašatelj dužnosti zapovjednika MO-a od 25. 3. 1992. do 1. 6. 1992.), Mario Pavlović (zapovjednik MOMP-a od 1. 6. 1992. do 15. 2. 1993. i od 1. 7. do 21. 8. 1995.), Zvonko Maričić (od 7. 1. do 9. 4. 1993.), Tomislav Ančić (od 9. 4. 1993. do 8. 6. 1994. i od 10. 1. do 1. 7. 1995.) te Budimir Jurasović (od 8. 6. 1994. do 10. 1. 1995.).

Poginuli pripadnici postrojbi koje su bile u sastavu MOMP-a Pelješac:

Ante Kalinić (4. 10. 1991.), Dražen Vatović (17. 10. 1991.) i Ranko Bongvardo (18. 12. 1991.).

Odred naoružanih brodova (ONB) Dubrovnik

Tijekom rujna 1991. godine u pripremama za obranu Općine Dubrovnik počeo se formirati ONB koji će kasnije činiti jezgru **mješovitog odreda mornaričkog pješaštva** (MOMP) Dubrovnik. ONB je svojim djelovanjem počeo još u rujnu 1991. godine. Službeni datum njegova ustroja je 23. rujna 1991. godine. Tada je osposobljen i stavljen u funkciju prvi ratni brod odreda pod imenom *Sveti Vlaho*. Bio je to preuređeni gliser s jednom strojnicom 7,9 mm, kabinom i nešto oklopa radi zaštite. Brod je s hrvatskom zastavom

Znak ONB-a Dubrovnik

Odred naoružanih brodova Dubrovnik, 1991.-1992.

Visoko vojno izaslanstvo ONB-u Dubrovnik, Dubrovnik 1992.

isplovio na svoju prvu vožnju 24. rujna 1991. godine. Tijekom listopada neprijatelj je žestoko nadirao prema Dubrovniku i 4. 10. 1991. godine kod Slanog presjekao je kopnenu vezu s ostalim dijelovima Hrvatske. Tada je ONB s nekoliko brzih čamaca održavao prijeko potrebnu vezu sa slobodnim područjima. Veza je održavana preko poluotoka Pelješca. ONB je u svom sastavu imao bojne i transportne brodove. Imao je zadaću izviđanja i bojnog interveniranja kada je to bilo potrebno te probijanja neprijateljske pomorske blokade u cilju prevoženja ljudi, dopreme hrane, lijekova, naoružanja i vojne opreme u grad; pomagao je u gašenju požara i spašavanju brodolomaca. Iz opkoljenoga grada prevozio je mrtve, ranjene, stare i nemoćne. Prevozio je i smjene dragovoljaca, branitelja Dubrovnika iz ostalih krajeva Hrvatske. Njegovi su brodovi prevalili oko 52.000 nautičkih milja. Luke isplovljenja i uplovljenja ONB-a bile su Broce i Zaton Doli, a u gradu luka Gruž i uvala Lapad.

Zapovjedništvo HRM-a je od samog početka u cilju organizacije i povezivanja obrane i opskrbe grada organiziralo IZM u Stonu, koje je tijekom listopada preimenovano u Ratnu luku (RL) Ston čiji je zapovjednik bio Zoran Šimić.

Ratna zastava ONB-a – Dubrovnik

MOMP Dubrovnik

Ustrojavanje postrojbe

Na sastanku u Dubrovniku 31. 10. 1991. godine, kojem je nazočio i zapovjednik obrane grada Dubrovnika pukovnik Nojko Marinović, donesena je odluka o ustrojavanju mornaričkog odreda Dubrovnik i vojne policije pri odredu te da se uspostavi suradnja s već ustrojenim ONB-om.

Tako je 1. studenoga 1991. godine ustrojen MOMP Dubrovnik. Nakon ustroja postrojba je angažirana na zadaćama obrane grada Dubrovnika koji se nalazio u neprijateljskom okruženju s kopna i mora. Budući da je neprijatelj ugrožavao Durovnik, prva zadaća MOMP-a Dubrovnik bila je organizacija protudesantne obrane i utvrđivanje borbenih položaja crtom: obala uvale Lapad – luka Gruž – obala Gorice – Boninova – Danača – Pile – gradske zidine – o. Lokrum.

OTB Šipan, 25. prosinca 1991. (top „Sv. Ante")

Vod vojne policije (VP) djeluje od 3. 11. 1991. godine, a satnija *Grad* od 4. 11. 1991. godine. Satnija Elafiti utemeljena je na otoku Koločepu 15. 11. 1991. godine, a u njezin sastav ušli su vod Koločep, Lopud i Šipan. Osim spomenutih postrojbi u sastav MOMP-a Dubrovnik ušli su tehnički i logistički vod te vod OSMiO-a. U sastavu MOMP-a djelovale su i OTB 85 mm Petka i OTB 88 mm Šipan.

U daljnjim akcijama postrojba MOMP-a Dubrovnik sudjelovala je u obrani Elafitskih otoka, oslobađanju Župe dubrovačke, Dubrovačkog primorja i dubrovačkog zaleđa.

Ratna djelovanja

Krajem listopada stanje na bojišnici obrane Dubrovnika bilo je vrlo nepovoljno. Neprijatelj je izbio na proplanak Žarkovica iznad grada. Satnija *Grad* dana 4. 11. 1991. godine preuzima obranu obalnog ruba od rta Dance do *Solituda*.

U studenom, kada se neprijatelj preko područja Bosanke pokušava probiti do tvrđave Imperijal na brdu Srđ, pripadnici voda *Pilari* pridružuju se ostalim braniteljima na Bosanki. U žestokim borbama poginuo je prvi pripadnik MOMP-a Dubrovnik. Nešto kasnije u području blizu utvrde Strinčjera, na sjevernim obroncima Srđa, u borbama je sudjelovao

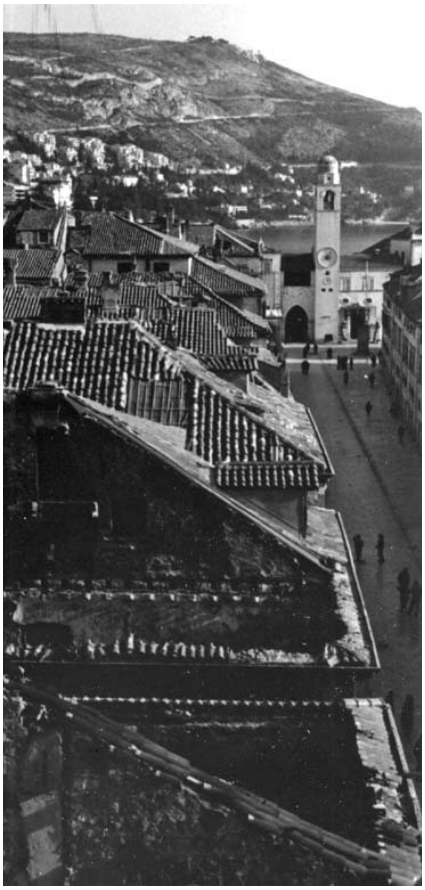
i vod VP-a Dubrovnik. U njima su 12. studenoga 1991. godine poginula četiri pripadnika voda VP-a.

Broj pripadnika MOMP-a Dubrovnik do kraja studenoga 1991. godine popeo se na više od 400 ljudi.

Daljnji razvoj MOMP-a usmjeren je na provedbu protudesantne obrane dubrovačkog područja s mora. Uspostavlja se režim regulacije i nadzora pomorskog prevoženja od l. Gruž do l. Suđurađ (o. Šipan) i jača se sustav obrane na Elafitskim otocima.

Nakon izbijanja neprijatelja iznad samoga grada do tvrđave Srđ, u prvoj polovini prosinca pojačani su napori za uspostavu sustava protudesantne obrane (PDO) na Elafitskim otocima. U svrhu nadzora i obavješćivanja o situaciji u dubrovačkom akvatoriju montiran je radar na otoku Sv. Andrija.

Noću 30. 11./1. 12. o. Lopud ojačan je s 11 pripadnika satnije mornaričkog pješaštva Grad. Dana 10. prosinca na o. Šipanu mobiliziran je vod mornaričkog pješaštva. Od 6. do 8. prosinca, stalnim nadzorom i pružanjem pomoći, na otocima Lopud i Koločep uspostavljen je planirani sustav protudiverzantske obrane.

Razaranje Dubrovnika od strane JRM-a, 1992.

Dana 6. prosinca 1991. godine izvršen je najžešći neprijateljski topnički napad na grad. U garantiranju su poginula dva pripadnika satnije *Grad*. Izbili su i mnogobrojni požari u čijem se gašenju ističu pripadnici MOMP-a. Značajno je da su uspjeli spasiti dubrovačku knjižnicu.

Područje Srđa bilo je posebno ugroženo, s realnom prijetnjom da njime neprijatelj u potpunosti zavlada. U tom razdoblju pripadnici MOMP-a Dubrovnik ispunjavali su sve zadaće koje je postavljalo Zapovjedništvo obrane grada Dubrovnika.

Dana 8. 12. 1991. godine ministar Davorin Rudolf upoznao je Zapovjedništvo MOMP-a Dubrovnik s novim sporazumom Vlade RH i JNA u dijelu koji se odnosio na dubrovačko područje. Dan kasnije zapovjednik MOMP-a te predstavnik MUP-a i predstavnik lučke kapetanije precizirali su stavove za pregovore s neprijateljem o formiranju komisije za pregled brodova koji će uplovljavati u Gruž i luke na dubrovačkom području. Uspostavljena je redovita brodska linija iz Dubrovnika za Elafitske otoke, otok Mljet, luku Zaton i luku Cavtat.

Nakon potpisivanja sporazuma MOMP Dubrovnik intenzivira praćenje pokreta i bazi-ranja brodova JRM-a, brodova Europske zajednice i domaćih brodskih linija. Zapovjednik MOMP-a inzistira na strogom poštivanju svih odredaba sporazuma i oštro reagira na njihovo kršenje. Tako je 5. siječnja 1992. godine otvorena topovska paljba upozorenja na dva patrolna čamca JRM-a koja su se uputila kroz Vela vrata prema luci Slano. Protivnički brodovi tada su gađani i protutenkovskom vođenom raketom *Maljutkom*. Reakcija JRM-a bila je povlačenje suglasnosti o održavanju spomenutih brodskih linija. Slijedili su novi naporni pregovori koji rezultiraju ponovnom uspostavom pomorskog prometa.

Stanje na Južnom bojištu i zahtjevi za popunjavanjem 163. dubrovačke brigade doveli su do promjene u ustroju angažiranih postrojbi. Stoga je temeljem zapovijedi zapovjednika Južnog bojišta generala Janka Bobetka od 30. svibnja 1992. godine rasformiran MOMP Dubrovnik. Dio zapovjedništva MOMP-a, postrojba OSMiO-a i veze, veći dio satnije *Grad*, dio satnije Elafiti, obalna topnička bitnica *Petka* te elementi logistike ulaze u sastav obalne topničke grupe (OTG) Dubrovnik. U sastavu OTG-a Dubrovnik, bivši pripadnici MOMP-a sudjelovali su u deblokadi Dubrovnika te oslobađanju Župe dubrovačke i Konavala. U prosincu 1992. godine satnija *Grad* skoro u cijelosti prelazi u sastav 163. brigade.

Nakon potpunog povlačenja JRM-a u Boku kotorsku, ONB Dubrovnik je do 23. prosinca 1992. godine u najvećem dijelu rasformiran.

Zapovjednici

Zapovjednik satnije *Grad* i kasnije MOMP-a Dubrovnik u 1991. godini bio je Željko Čizmić. Nakon njega na početku studenoga 1991. godine (7. 11.) zapovjednik MOMP-a bio je poručnik bojnog broda Nikola Prižmić, potom od kraja studenoga 1991. do 30. svibnja 1992. godine kapetan fregate Petar Matana.

Poginuli pripadnici MOMP-a Dubrovnik

Vod vojne policije Dubrovnik: U borbenim djelovanjima dana 12. 11. 1991. godine u obrani grada Dubrovnika na brdu Srđ pored utvrde Strinčjera poginula su četiri pripadnika postrojbe: Siniša Tkalec, Ivan Raić, Zdenko Baričević i Tomislav Bender.

Satnija *Grad*: Franci Lazibat (9. 11. 1991. na brdu Bosanka), Bruno Glanz (6. 12. 1991.) i Ante Jablan (6. 12. 1991.).

Pripadnik satnije Elafiti Mario Krstičević poginuo je u zadaći minera na otoku Šipanu (15. 4. 1992.).

Poginuli pripadnici ONB-a Dubrovnik: Goran Gojković (21. 5. 1992.) i Đuro Raguž (24. 5. 1992.).

Satnija mornaričko-desantnog pješaštva Pula (Vange)

Znak satnije MDP-a Pula

Datum ustrojavanja postrojbe je 28. 10. 1991. godine. Od 1. 8. 1993. godine preimenovana je u 271. satniju mornaričko-desantnog pješaštva. Postrojba je u početku popunjavana pričuvom. Zauzima i štiti mnogobrojne vojne objekte u Puli. Opremanjem oružjem bivše JNA, koja uskoro napušta područje Pule i Istre, te pristizanjem sve većeg broja dragovoljaca s ratnim iskustvom s bojišnica širom Hrvatske, postrojba postaje sposobna za bojna djelovanja na području cijele Hrvatske.

Ratna djelovanja postrojbe

Dana 24. svibnja 1992. godine satnija je iz Pule upućena na svoju prvu bojnu zadaću na Južno bojište gdje u razdobljima 25. 5.-25. 6. 1992., 12. 7.-12. 8. 1992. i 27. 8.-16. 9. 1992. godine provodi obrambene i napadne zadaće. U to su vrijeme na Južnom bojištu vođene operacije za oslobađanje Dubrovnika. Postrojba dolazi na položaje u Čepikućama, dijeleći odgovornost za obranu tog prostora s 1. gardijskom brigadom. Neprestanim udarima Hrvatske vojske neprijatelj je primoran na povlačenje. Tako pripadnici satnije izbijaju sve do rijeke Trebišnjice (s. Budin Dol). Pozivni znak u prometu, veza VANGA, tada postaje općeprihvaćen naziv za postrojbu.

Od 24. 7. do 16. 9. 1992. godine dio postrojbe pod zapovjedništvom Luke Solde nalazi se na bojištu Posavine.

Od 22. 1. 1993. godine u sklopu OA *Maslenica* postrojba se uključuje u djelovanja na zadarskom području. Dana 6. veljače satnija dolazi u novigradsko područje sa zadaćom sudjelovanja u napadnim djelovanjima za njegovo oslobađanje. Na zadarskoj bojišnici nalazi se do 28. 4. 1993. godine. Postrojba je ugašena 15. 4. 1994. godine.

Zapovjednici postrojbe bili su Nediljko Artuković (od prosinca 1991. do srpnja 1992.), Zdenko Benčik (od srpnja do listopada 1992.) i Luka Soldo (od 1. 10. 1992. do gašenja postrojbe 1994 . godine).

Živote za domovinu su dali: Petar Kuprešak (30. 8. 1992.), Haris Hadžišehić (7. 9. 1992.), Adem Musa (8. 9. 1992.), Senahid Meškić (8. 9. 1992.), Niko Nišandžić (8. 9. 1992.), Anđelko Kecman (13. 2. 1993.), Dragan Grabovac (12. 2. 1993.), Miljenko Kvesić (12. 2. 1993.) i Muharem Hamzić (9. 2. 1993.).

sMDP Pula – ukrcaj na brod za polazak na bojišnicu (lijevo)

Satnija mornaričkog pješaštva Šibenik

Postrojba je ustrojena 16. ožujka 1992. godine kao temeljna pričuvna postrojba zapovjednika Pomorskog zapovjedništva za Srednji Jadran. S novim ustrojem krajem 1993. godine preimenovana je u 272. satniju mornaričkog pješaštva.

U postrojbi se od samog njenog osnutka provodila zajednička i specijalistička obuka ročnih vojnika.

Novim ustrojem HV-a postrojba se gasi i ulazi u sastav 876. pješačke bojne kao 1. satnija.

Zapovjednik postrojbe od 1994. godine bio je Silvije Grgić.

Postrojba pješaštva Luka Ploče (lučka garda)

Postrojba pješaštva Luka Ploče ustrojena je 1. srpnja 1991. godine kao postrojba ZNG-a. Nakon ustroja postrojba provodi zadaće priprema za obranu luke i grada Ploča te za napade na vojarne JNA u Pločama u kojima sudjeluje 14. 9. 1991. godine.

Nakon oslobađanja vojarni postrojba nastavlja s provedbom zadaća obrane luke i grada Ploča. Pripadnici postrojbe na dragovoljnoj osnovi povremeno odlaze na zadaće probijanja neprijateljske pomorske blokade i dopremu naoružanja i vojne opreme za obranu grada Dubrovnika. Zapovjednik postrojbe bio je Mladen Milošević Braco.

Postrojba je ugašena 21. siječnja 1992. godine.

Satnija mornaričkog pješaštva Ploče

Znak 273. satnije mornaričkog pješaštva

Satnija mornaričkog pješaštva Ploče ustrojena je 1. 10. 1991. godine kao prva satnija u kojoj su ročni vojnici počeli služiti vojni rok. Temeljna zadaća satnije bila je obuka ročnog sastava. Satnija se sastojala od 4 voda: 3 voda ročnika i voda dragovoljaca. Vod dragovoljaca se sastojao od desetine vojne policije (prvi pripadnici VP-a pri HRM-u), desetine diverzantskih ronilaca i pješačke desetine.

Vrijedno je spomenuti da su ročnici satnije mornaričkog pješaštva Ploče prvi ročnici u OS RH koji su dali svečanu prisegu. Čin prisege održan je 8. 12. 1991. godine.

Tijekom listopada 1991. godine (20. 10.) jedan vod dragovoljaca iz pričuvnog sastava satnije odlazi na dubrovačko bojište sa zadaćom ispomoći u obrani grada Dubrovnika. U početku brani Župu dubrovačku, ali se postupno povlači prema Dubrovniku. Vod se nakon 12 dana izvlači iz Dubrovnika preko Stona i dalje u Ploče. Nakon toga postrojba više ne sudjeluje u neposrednim bojnim djelovanjima.

Postrojba je 1993. godine preustrojena prvo u **273. satniju mornaričkog pješaštva Ploče** u sastavu PZJJ-a Ploče a nakon toga 1. lipnja 1999. godine u **882. pješačku satniju**, koja je ugašena 1. 3. 2003. godine kao postrojba VPS-a Jug.

Od 1. 3. 2003. godine ustrojava se 321. logistička satnija, Ploče, u koju ulazi veći dio ljudstva 882. pješačke satnije. Zapovjednik 321. logističke satnije bio je Ivica Arar.

Prvi zapovjednik satnije mornaričkog pješaštva Ploče bio je Vlaho Orepić od ustrojavanja 1. 10. 1991. godine do 12. 12. 1991. godine. Nakon toga satnijom zapovijedaju: Radovan Košak (1. 12. 1991.-15. 9. 1993.), potom Željko Nikolac i Martin Nikolac.

Polaganje prisege I. naraštaja ročnika sMDP-a Ploče, 8. prosinca 1991., prvog naraštaja ročnika u hrvatskoj vojsci u Domovinskom ratu.

Znak satnije MDP-a Mljet

Satnija mornaričkog pješaštva Mljet

Obrana otoka Mljeta odvijala se u uvjetima pomorske blokade koju je provodila JRM. Na dijelu otoka bile su smještene neprijateljske snage jačine ojačanog voda (vojarna *Gruj*). Na području Stona, u blizini ovog prostora, izvodila su se bojna djelovanja širih razmjera i visokog intenziteta.

Pod vodstvom kriznog stožera otoka stanovnici Mljeta organizaciju obrane započeli su još krajem ljeta 1991. godine. Kako je JNA povukla naoružanje Teritorijalne obrane s otoka, početak vojnog organiziranja obilježen je nedostatkom odgovarajućeg oružja i druge vojne opreme. Takvo se stanje tijekom jeseni i zime 1991./1992. godine postupno mijenjalo, ponajprije zahvaljujući Zapovjedništvu obrane Općine Korčula, a kasnije i Zapovjedništvu HRM-a.

Postrojbe kriznog stožera uspješno su provodile akcije blokade vojarni *Goli* i *Gruj* potom i preuzimanje kompleksa obalne topničke bitnice Goli (4 x 88 mm).

Razvoj situacije na dubrovačkom jugu prvih mjeseci 1992. godine zahtijevao je promjene i u organizaciji otočne obrane. Tako je polovinom ožujka 1992. godine proveden preustroj postrojbi kriznog stožera i zbog toga je ustrojena satnija mornaričkog pješaštva Mljet. Tijekom svog mobilizacijskog razvoja operativno je objedinjavala i druge postrojbe otočne obrane: OTB Goli (4 x 88 mm), OTB Gruj (3 x 76 mm), elemente obalnog motrenja, vojne policije i dr. Zadaće postrojbe bile su protudesantna obrana otoka Mljeta te zaštita stanovništva i infrastrukturnih objekata na otoku. Satnija je bila operativno podređena prvo MOMP-u Dubrovnik, potom OTG-u Dubrovnik nakon čega ulazi u sastav Pomorskog zapovjedništva za Južni Jadran – Ploče.

Satnija je 24. svibnja 1992. godine uspješno provela akciju kojom je od neprijatelja preuzela vojarnu *Gruj*. Postrojba nije sudjelovala u bojnim djelovanjima na kopnu.

Zapovjednik satnije mornaričkog pješaštva Mljet od 10. ožujka 1992. godine do njenoga gašenja u studenome 1992. godine bio je poručnik bojnog broda Laszlo Komenda.

Domobranske bojne

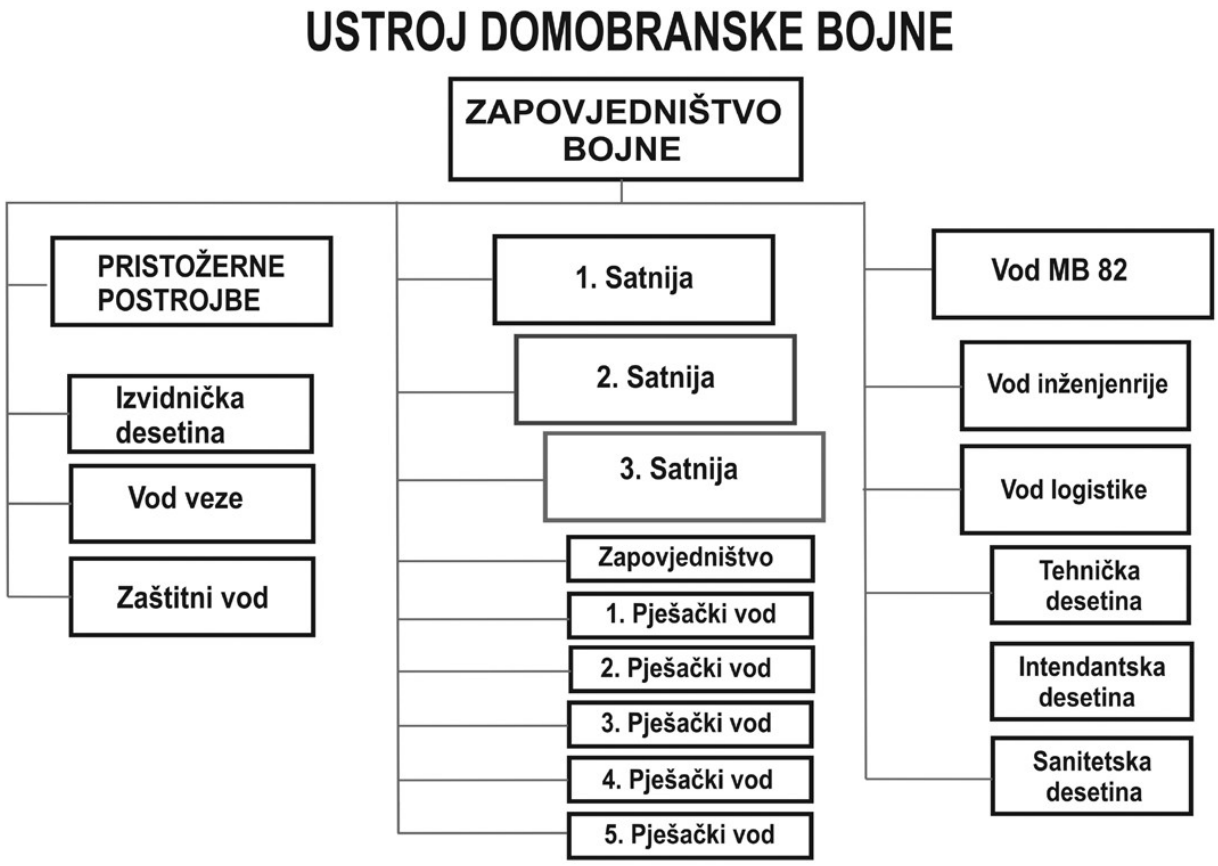
Domobranska bojna Brač

Domobranska bojna Brač ustrojena je 20. svibnja 1992. godine. Temeljna zadaća postrojbe tijekom rata bila je obrana otoka Brača i zaštita infrastrukturnih objekata na otoku. Postrojba je ugašena 1. listopada 1999. godine.

Domobranska bojna Hvar

Domobranska bojna Hvar ustrojena je 15. svibnja 1992. godine. Zadaća postrojbe tijekom rata bila je obrana otoka Hvara i zaštita infrastrukturnih objekata na otoku. Tijekom Domovinskog rata bojna nije aktivirana, pa je bila u statusu pričuvne postrojbe s djelatnom jezgrom od dva časnika i jednog dočasnika.

Zapovjednik bojne bio je satnik Luka Perisuti. Postrojba je ugašena 1. lipnja 1999. godine.

Domobranska bojna Korčula

Domobranska bojna (DB) Korčula ustrojena je 29. prosinca 1992. godine. Zadaće postrojbe tijekom rata bile su obrana otoka Korčule i zaštita infrastrukturnih objekata na otoku. Od 27. 10. do 28. 12. 1992. godine postrojba je angažirana na Južnom bojištu sa zadaćom uspostave i obrane crte u širem području rijeke Bregave. Od 13. 6. do 15. 10. 1993. godine bojnu ojačava MOMP Korčula vodom MB-a 82 mm, a od 10. 1. do 1. 4. 1994. godine bitnicom MB-a 120 mm.

Prvi zapovjednik DB-a Korčula bio je satnik Nikica Petković, a nakon njega zapovjednik bojne bio je Ivica Barčot.

Postrojba je ugašena 1. lipnja 1999. godine.

Domobranska satnija Lastovo

Domobranska satnija Lastovo ustrojena je 30. svibnja 1992. godine. Zadaća postrojbe tijekom rata bila je obrana otoka Lastova i zaštita infrastrukturnih objekata na otoku. Postrojba nije bojno djelovala.

Prvi zapovjednik domobranske satnije Lastovo bio je Bartul Sangaleti.

Postrojba je ugašena 1. listopada 1999. godine.

Raketne bitnice obala-more

Današnja postrojba 161. raketni divizijun ustrojena je odlukom državnog i vojnog vodstva tijekom Domovinskog rata o izgradnji mobilnih obalnih lansera (MOL) za protubrodske rakete RBS-15. Odlučeno je da se na podvozje *Tatre* (tip 815-T) ugradi kontrolno-upravljačka kabina, lanser raketa (4 lansera) te sustav za provjeru i upravljanje raketnim gađanjem. Realizacija je povjerena PCE-u Split. Prvi MOL je izgrađen i osposobljen za borbenu uporabu tijekom 1995. godine. Bila je ustrojena i privremena posada MOL-a sastavljena od djelatnika iz hrvatskog vojnog učilišta u Lori te djelatnika 96. raketne baze.

Nakon sudjelovanja u vojnom mimohodu na Jarunu 1995. godine MOL-1 pod zapovijedanjem Marija Badrova sudjelovao je i u OA *Oluja*, ali nije bojno djelovao. Bio je raspoređen u području istočne Slavonije sa zadaćom nanošenja raketnog udara po strateškim ciljevima neprijatelja u slučaju njegovog protuudara.

Raketni divizijun (RD) kao postrojba HRM-a nastaje 25. ožujka 1997. godine nakon što je ministar obrane RH Gojko Šušak potpisao ustrojstvenu knjigu postrojbe. U tom trenutku postojala su tri MOL-a smještena u 96. raketnoj bazi u Žrnovnici bez stalne posade.

Postrojba kao **161. raketni divizijun** djeluje od 29. listopada 2002. godine.

Prvi zapovjednik raketnog divizijuna bio je brigadir Ljubomir Mirko Palošek, koji je ovu dužnost obnašao od 1. 7. 1997. do 30. 12. 2002. godine.

Mobilni obalni raketni lanser protubrodskih raketa RBS-15 na položaju

Obalno topništvo HRM-a

Obalno topništvo HRM-a zaslužuje posebno mjesto u ovoj knjizi, jer je odigralo značajnu ulogu u pomorskoj obrani Hrvatske. Osobito se istaklo u razbijanu neprijateljske blokade hrvatske obale i otoka 1991. godine. Značajna je njegova uloga i u kasnijim operacijama tijekom Domovinskog rata. Zahvaljujući prvenstveno djelovanjima obalnog topništva, neprijatelj je zauvijek otjeran iz voda srednjeg i južnog Jadrana.

Znak 1. obalne topničke bitnice 88 mm Kajšuni, Split

Obalne topničke bitnice oduzete od JRM-a u drugoj polovini rujna 1991. godine stavljene su u funkciju obrane zahvaljujući kriznim stožerima, civilnoj zaštiti, MUP-u te postrojbama ZNG-a na jadranskoj obali i otocima.

Dana 14. rujna 1991. godine postrojbe MUP-a Šibenik osvojile su obalnu topničku bitnicu 90 mm Žirje.

Snage civilne zaštite Rogoznice, MUP-a Primošten i dio pripadnika 3. bojne 4. brigade ZNG-a 16. rujna zauzele su obalnu topničku bitnicu 100 mm Zečevo i vojarnu *Kruščica* (Rogoznica).

Znak 412. OTB-a Zečevo

U toj akciji na Zečevu je bilo zarobljeno: 5 topova 130 mm (3 topa su bila u položaju za otvaranje paljbe po Šibeniku), 4 obalna topa 100 mm, 4 obalna topa 88 mm, 6 obalnih topova 85 mm i 11 topova PZO-a 20/3 mm. S ovim topovima ustrojavaju se obalna topnička bitnica 100 mm Zečevo, obalna topnička bitnica 85 mm Murter, pokretna topnička bitnica 130 mm te pokretna topnička bitnica 85 mm koje ulaze u sastav šibenske 113. brigade ZNG-a.

Bitnicu 88 mm na otoku Smokvici s cjelokupnim naoružanjem i opremom 19. rujna 1991. godine zarobila je skupina specijalaca ZNG-a i MUP-a Primošten. Postrojbe MUP-a i civilna zaštita otoka Šolte 17. rujna 1991. godine preuzele su topništvo na Veloj straži i Marinča ratu. Od dijela topova preuzetih u Rogoznici i na otoku Šolti, Zapovjedništvo HRM-a ustrojava obalne topničke bitnice 88 mm Marinča rat (Šolta), obalnu topničku bitnicu 85 mm Ražanj (Brač) te obalne topničke bitnice Kašjuni i Duilovo (Split). Pješačka bojna ZNG-a Korčule i pripadnici MUP-a Korčule 17. rujna preuzimaju sve vojarne na

Obalna topnička bitnica, o. Smokvica, 5. 12. 1991.

Znak 7. OTB Pelegrin, o. Hvar

Znak OTB-a Vis, o. Vis

otoku Korčuli. Od preuzetih topničkih oružja ustrojene su obalne topničke bitnice (OTB) 88 mm Ražnjić, OTB 85 mm Privala, OTB Velo dance i pokretna obalna topnička bitnica (POTB) 76 mm M-42 ZIS.

Većinu zarobljenih topova pripadnici JNA onesposobili su za bojno djelovanje skidanjem zatvarača, ili njegovih dijelova i ciljničkih naprava. Topovi su osposobljeni za bojnu uporabu izradom novih dijelova ili zatvarača u cjelini. Ti dijelovi su rađeni u BSO-u Split i brodogradilištu *Radež* u Blatu na o. Korčuli. Ciljničke naprave su pored ostalih radili i radnici brodogradilišta *Inkobrod* u Korčuli.

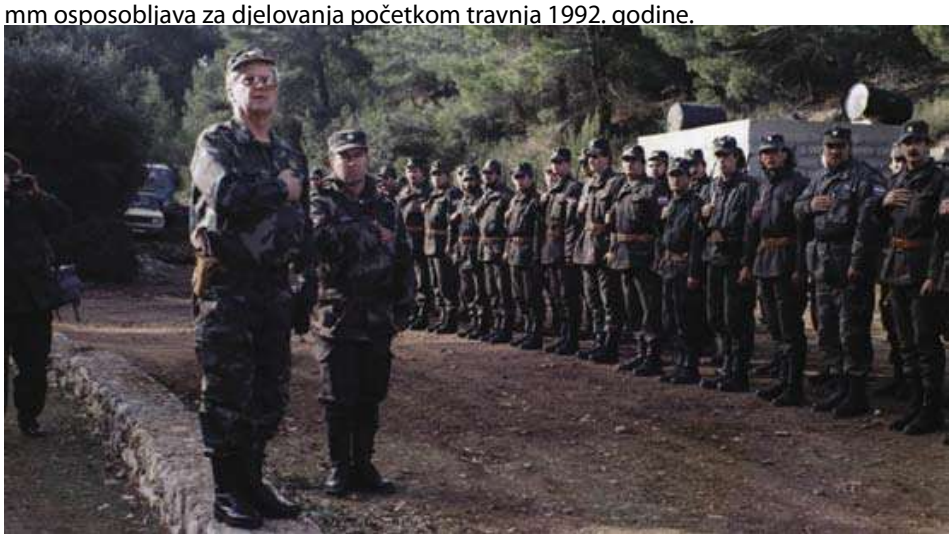
Na o. Šipanu civilna zaštita i policija 18. listopada 1991. godine preuzimaju obalnu topničku bitnicu 88 mm Šipan. Bitnica je odmah popunjena ljudstvom sa Šipana i iz područja grada Dubrovnika. Početkom 1992. godine na području grada Dubrovnika ustrojen je topnički vod *Petka* (2 x 85 mm). Obje postrojbe djeluju u sastavu MOMP-a Dubrovnik, sve do njegova rasformiranja polovinom 1992. godine.

U studenome 1991. godine na otoku Lošinju, Premudi i Molatu MUP i HV preuzimaju vojarne JNA. Od zaplijenjenih topova 88 mm 20. studenoga ustrojavaju se obalne topničke bitnice Premuda na o. Premudi i Bonaster na o. Molatu.

Na ustrojavanju obalnog topništva u ZHRM-u u početku njegovog stvaranja radili su Franko Perković i Vatroslav Carev. U drugoj polovini listopada 1991. godine ustrojavanje obalnog topništva HRM-a preuzeli su Ante Bilić i Josip Macanić.

Do kraja 1991. godine (23. prosinca) HRM ustrojava i 7. obalnu topničku bitnicu 85 mm *Pelegrin* na o. Hvaru. ~~Bitnica je uredila paljbene položaje na krajnjem zapadnom dijelu o. Hvara, (k 144) Pelegrin. Zadaća 7. OTB-a bila je kontrola pomorskih komunikacija prema o. Visu. Bitnica je raspolagala s 2 obalna topa 85 mm, 2 PZO topa 20 mm i 2 PZO strojnice 12,7 mm. Zapovjednik 7. OTB-a bio je Željko Novak~~. Nako povlačenja snaga JNA s Visa 30. svibnja 1992. godine dana 15. lipnja iste godine kompletno naoružanje i dio ljudstva 7. OTB-a *Pelegrin* prebačeno je na o. Vis, u vojarnu *Smokova*. Nakon obuke nove posade OTB-a s o. Visa, koju provodi dio posade i zapovjednik 7. OTB-a *Pelegrin*, OTB Vis kao samostalna postrojba počela je djelovati 16. srpnja 1992. godine. ~~Zapovjednici OTB-a Vis su bili Ivica Vidović i Vicko Mardešić. OTB Vis je ukinut 31. ožujka 2003.~~

Na otoku Mljetu postrojbe kriznog štaba zaposjedaju OTB Goli. Bitnica se s 4 topa 88 mm osposobljava za djelovanja početkom travnja 1992. godine.

Pripadnici 7. OTB-a „Pelegrin", o. Hvar, 7. veljače 1992. godine prigodom polaganja svečane prisege

Nakon toga slijedi ustrojavanje OTB-a *Gruj* (17. 6. 1992. godine) s 3 topa 76 mm ZIS. Bitnica se u travnju 1995. godine naoružava topovima 100 mm za koje su uređeni posebni paljbeni položaji. ~~Otočne bitnice nisu sudjelovale u bojnim djelovanjima, ali su doprinijele ograničenju plovidbe brodova JRM-a baziranih u području otoka Lastova sve do njihovog napuštanja hrvatskih voda tijekom svibnja 1992. godine.~~

Do polovine 1992. godine bila je ustrojena 21 obalna topnička bitnica.

Zapovjedništvo HRM-a polovicom 1992. godine organiziralo je obalne topničke bitnice u tri obalno-topničke grupe: OTG Pula, OTG Šibenik i OTG Dubrovnik.

Preustrojem u rujnu 1993. godine ZHRM je ukinulo zapovjedništva OTG-ova. Tada OTB-ovi kao samostalne postrojbe ulaze u sastav pomorskih zapovjedništava za sjeverni, srednji i južni Jadran (PZSJ, PZSrJ i PZJJ).

Djelovanje obalnog topništva

U vremenu napada na Šibenik od 16. do 20. rujna 1991. godine bojno su djelovale bitnice OTB-a Žirje i OTB-a Zečevo. OTB Žirje se istakla djelovanjem po skupinama brodova ispred Šibenika i ciljevima na kopnu u potpori djelovanjima 113. brigade. OTB Zečevo istakla se obaranjem neprijateljskih aviona i helikoptera. Obaranje dva aviona 19. rujna 1991. godine zabilježeno je videokamerom a poklič – *Obadva, obadva su pala!* – ušao je u povijest Domovinskog rata.

Znak OTB-a Gruj, o. Mljet

Uvjeti za početak operacije za konačno oslobađanje Jadrana sazreli su polovicom studenoga 1991. godine. Tada su gotovo sve obalne bitnice bile stavljene u funkciju obrane akvatorija Republike Hrvatske. Posebno iznenađenje postignuto je ustrojavanjem pokretnih obalnih bitnica koje su po neprijateljskim brodovima mogle djelovati s položaja s kojih oni to nisu očekivali.

OTB Zečevo (Rogoznica), 5. 12. 1991.

RED BR	OBALNA TOPNIČKA BITNICA	BROJ I KALIBAR TOPOVA	USTROJENA	UKINUTA
1	MUZIL, Pula	4x88 mm	15.10.1992.	31. ožujka 2003.
2	PREMUDA, o. Premuda	3x85 mm	20.11.1991.	15. lipnja 1994.
3	BONASTER, o. Molat	3x85 mm	20.11.1991.	15. lipnja 1994.
4	SJEVERNO ŽIRJE	2x90 mm	14.09.1991.	srpanj 1992.
5	JUŽNO ŽIRJE	4x90 mm	14.09.1991.	30. studenog 2001.
6	ZEČEVO, Rogoznica	4x100 mm	17.09.1991.	Predata 308. PLOB 01.07.2008.
7	SMOKVICA, Rogoznica	4x88 mm	21.09.1991.	srpanj 1994.
8	MARINČA RAT, o. Šolta	4x88 mm	20.09.1991.	31. srpnja 1995.
9	KAŠJUNI, Split	4x88 mm	01.10.1991.	srpanj 1992.
10	DUILOVO, Split	4x85 mm	01.10.1991.	16. lipnja 1993.
11	RAŽANJ, o. Brač	3x85 mm	24.09.1991.	16. lipnja 1993.
12	PELEGRIN, o. Hvar	2x85 mm	23.12.1991.	23. lipnja 1993.
13	SMOKOVO, o. Vis	3x85 mm	16.07.1992.	31. ožujka 2003.
14	VELJE MORE, o. Lastovo	3x85 mm	01.07.1992.	siječanj 2007.
15	PRIVALA, o. Korčula	2x85 mm	17.09.1991	lipanj 1992.
16	VELO DANCE, o. Korčula	2x85 mm	17.09.1991.	lipanj 1992.
17	RAŽNJIĆ, o. Korčula	4x88 mm	17.09.1991	30. studenog 2001.
18	Pokretna OTB 76 mm M42 ZIS, o. Korčula, p/o. Pelješac	7x76 mm	17.09.1991.	lipanj 1992.
19	GOLI, o. Mljet	4x88 mm	01.04.1992.	30. studenog 2001.
20	GRUJ, o. Mljet	3x76 mm	17.06.1992.	31. ožujka 2003.
21	ŠIPAN, o. Šipan	4x88 mm	18.10.1991.	30. studenog 2001.
22	PETKA, Dubrovnik	2x85 mm	03.03.1992.	lipanj 1992.
23	MOLUNAT, Dubrovnik-Konavle	6x85 mm	17.06.1992.	31. ožujka 2003.

Tabelarni prikaz obalnih topničkih bitnica HRM-a ustrojenih tijekom Domovinskog rata prema raščlambi „Borbena djelovanja Hrvatske ratne mornarice tijekom 1991. godine", Povjerenstvo HRM-a, Split 1999.

Obalna topnička bitnica Smokvica, o. Smokvica, 5. 12. 1991.

Bojevima u Splitskom i Korčulanskom kanalu 15. i 16. studenog 1991. godine pogođeno je više brodova iz sastava flote JRM-a. Postrojbe obalnoga topništva dale su značajan doprinos okončanju posljednje, treće pomorske blokade koju su provodili brodovi flote JRM-a na Jadranu.

Obalna topnička bitnica, o. Zečevo, 5. 12. 1991.

Dio postrojbi OTG-a Dubrovnik – u koju su osim zapovjedništva, topničkih bitnica, postrojbi pješaštva, veze i OSMiO-a te logističkih postrojbi na širem području Dubrovnika ulazili i OTB-ovi Šipan, Gruj i Goli (o. Mljet), Ražnjić (o. Korčula) i Velje more (o. Lastovo) – učinkovito su djelovale i po ciljevima na kopnu. U tim su djelovanjima OTB-ovi 85 mm sa svojih paljbenih položaja na Gorici, Trapitu i Bosanci (paljba se navodila s položaja Žarkovica) po ciljevima na Župskim brdima (Zvijezda, Malaštica) u dubrovačkom zaleđu i na širem području Cavtata ispalile nekoliko tisuća granata. Iako je po položaju na Trapitu neprijatelj ispalio više stotina granata, zbog čega je on nekoliko puta bio u požaru, spomenute zadaće naši topnici ostvarili su bez ljudskih žrtava. Prije rasformiranja Zapovjedništva OTG-a Dubrovnik (rujan 1993.) i POTB-a Molunat, postrojbe OSMiO-a osiguravaju najjužniji dio naše pomorske granice. Jedan vod iz sastava POTB-a Molunat sudjeluje u obrani Popovog polja. Na otočnim se bitnicama provodila obuka obalnih topnika iz ročnog sastava.

Od potpunog oslobađanja i osiguravanja jadranske obale, koje je uslijedilo nakon povlačenja jugovojske iz Konavala 19. listopada 1992. godine, pa do kraja rata Zapovjedništvo HRM-a je rasformiralo većinu obalnih bitnica.

Preostale OTB bile su dodijeljene na upravljanje pomorskim zapovjedništvima za sjeverni, srednji i južni Jadran.

Obalno motrenje u Domovinskom ratu

Nastanak i ustrojavanje obalne službe motrenja i obavješćivanja (OSMiO) veže se za početak Domovinskog rata, odnosno za mjesec rujan i listopad 1991. godine kad se ustrojavaju i ostale postrojbe HRM-a. Prva akcija motrenja i obavješćivanja o kretanju neprijateljskih brodova u Domovinskom ratu bila je tijekom akcije *Zelena tabla – Male Bare* 14. rujna 1991. godine. Tada se prema zapovijedi i za potrebe Centra za obavješćivanje (COB) u Pločama s jahte *Jasmina* iz kanala na ušću Neretve radarom motrio Neretvanski kanal. Motrilački nadzor teritorijalnog mora i priobalja postaje vrlo važna zadaća u potpori obrambenih snaga pa se već početkom listopada 1991. godine pristupa ustrojavanju prvih radarsko-motrilačkih postaja. Jedna od prvih takvih postaja, koja je počela s radom 3. 10. 1991. godine, bila je na otoku Žirju. Ona se tada u eteru predstavljala kao *signalna postaja HRM-a Žirje*. Radar je posuđen s privatne ribarice iz Murtera, a poslužitelji su bili dragovoljci iz šibenskog kraja i časnici trgovačke mornarice. Djelujući integrirano s obalnom topničkom bitnicom, postaja je odigrala značajnu ulogu u obrani šibenskog akvatorija.

Znak OSMiO-a HRM-a

U istom vremenskom razdoblju ustrojavaju se i prve motrilačke postaje u prostoru okruženoga grada Dubrovnika, u početku vizualnim sredstvima, a zatim navigacijskim radarima posuđenim s raznih brodova nevojne namjene. Dana 12. listopada 1991. godine počela je s radom prva pokretna radarska postaja sa zadaćom navigacijske pomoći brzim plovilima koja su probijala blokadu grada Dubrovnika. Radar ~~je~~ posuđen s broda *Sv. Vlaho*, a 25. studenog 1991. godine uništen je topničkim pogotkom (srećom nije bilo ljudskih žrtava); ~~zatim~~ se nastavilo s radom na isturenim položajima na otocima ispred grada. Dana 15. studenog 1991. godine počela je s radom postaja na otoku Lopudu, s radarom posuđenim s jednoga od *Atlasovih* brodova.

U siječnju 1992. godine od *Atlasa* je posuđen radar za ustrojavanje pokretne radarske postaje koji je pratio topničku bitnicu 85 mm. Intenzivna djelatnost obalnog motrenja nastavlja se na južnom Jadranu u dosta teškim uvjetima stalnog pokreta neprijateljskih brodova i zrakoplovstva. Postaja je također sudjelovala u korekturi paljbe topničke bitnice i imala je stalni nadzor nad pokretom neprijateljskih brodova u vodama otoka Lastova i nadzor nad Mljetskim i Korčulanskim kanalom.

Motrilačka postaja na o. Mljetu

Tijekom ožujka 1992. godine osposobljena je i počela je s radom postaja obalnog motrenja Grpašćak na Dugom otoku. Za nju treba istaći da je jedina predana u ruke hrvatskim vlastima s naoružanjem i pripadajućom opremom tijekom rujna 1991. godine. Početkom 1992. godine pristupilo se organiziranju i ustrojavanju obalnog radarskog motrenja na sjevernom Jadranu. Objekti i oprema koji su ostali od JNA bili su uglavnom devastirani. Zahvaljujući velikim naporima i požrtvovnom radu prvih pripadnika postrojbe obalnog motrenja kao i velikoj stručnoj pomoći PCE-a Split, postaje na sjevernom Jadranu su osposobljene. Djelatnici PCE-a Split uspjeli su osposobiti gotovo uništena sredstva. Tako je u svibnju 1992. godine ustrojena prva postaja na Savudriji, zatim druga u Puli, a treća radarska postaja na Malom Lošinju započela je s radom u lipnju 1992. godine.

Motrilačka postaja na o. Moluntu

Glede organiziranja obalnog motrenja na srednjem Jadranu, zapovjednik HRM-a je 26. lipnja 1992. godine zapovjedio da se radar iz Krušćice pored Šibenika, gdje je bio u okviru bitnice, premjesti na otok Lastovo. Početkom srpnja 1992. godine radarska postaja na Lastovu stavljena je u funkciju, a 1. prosinca 1992. godine počela je s radom i radarska postaja Vis.

Krajem listopada 1992. godine uvodi se u uporabu i najjužnija postaja HRM-a na prostoru Ćilipa. Na otoku Mljetu, u sklopu OTB-a Goli, od ožujka 1992. godine u funkciji je i navigacijski radar s civilnog broda kojim se sustavno prati kretanje brodova JRM-a u akvatoriju Lastovskog i Mljetskog kanala. U prosincu iste godine ustrojena je postaja na južnom dijelu otoka Mljeta (OTB Gruj).

Povijesnom tijeku ustrojavanja i djelatnostima obalnog radarskog motrenja u Domovinskom ratu treba dodati i djelovanje radarskih postaja koje su radile za potrebe obalnih topničkih bitnica i odreda mornaričkog pješaštva na ostalim hrvatskim otocima.

Potrebno je istaknuti da u prvim mjesecima rata obalna služba motrenja nije ustrojena kao jedinstvena postrojba, već se ustrojavanju radarskih postaja pristupilo spontano i prema potrebama pojedinog bojišta.

U prosincu 1991. godine ustrojena je 274. satnija OSMiO-a HRM-a.

Obalna služba motrenja i obavješćivanja ustrojena je 1. ožujka 1996. godine kao 274. bojna obalnog motrenja sa zapovjedništvom u Splitu.

Svi podaci dobiveni vizualnim motrenjem i radarskom detekcijom putem nadzorno-zapovjedno-komunikacijsko-informacijskog sustava u realnom vremenu šalju se u zapovjedna mjesta OSRH.

Od 3. listopada 2004. godine ti podaci koriste se u sklopu koordinacije ministarstava RH, a u svrhu cjelovitog nadzora unutrašnjih morskih voda, teritorijalnog mora i zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa RH.

Raspolaganje podacima u realnom vremenu osigurava brze i djelotvorne reakcije svih službi te skraćenje vremena od dobivanja podataka do donošenja odluke u koordiniranoj akciji svih sudionika u obrani i zaštiti interesa RH na moru, posebno Obalne straže.

Motrilačka postaja na o. Moluntu

Za obavljanje naprijed navedenog, 274. bojna obalnog motrenja koristi sredstva za vizualno motrenje te stacionarne radare s izmještenom antenom. Nabavom 8 radara GEM u Italiji 1993. i 1994. godine i njihovom ugradnjom na motrilačke postaje u periodu od 1996. do 1998. godine elektronski nadzor se znatno poboljšao.

Potrebno je posebno naglasiti uvođenje u operativnu uporabu novog radarskog sustava ENHANCHED PEREGRINE, započeto 2004. godine, čime se zaokružuje potpuni radarski nadzor akvatorijalnog dijela teritorija RH.

Zapovjednici postrojbe

Boris Sumić od 1. 2. 1992.-31. 10. 1992., Stipan Jurišić od 1. 11. 1992.-31. 7. 1995., Šimun Svalina od 1. 8. 1995.-30. 6. 1997., Francoise Buj od 1. 7. 1997.-31. 3. 2003., Neven Krnić od 1. 3. 2003.-15. 7. 2006., Drago Perić od 15. 7. 2006.-17. 9. 2007., Ante Tolić od 17. 9. 2007. godine.

Bojna veze

Povijest postrojbe

Počeci djelovanja postrojbe povezani su s počecima stvaranja HRM-a 18. 9. 1991. godine. Prva djelovanja postrojba započinje u rujnu mjesecu 1991. godine povezivanjem topničkih i protuzrakoplovnih bitnica na Marjanu (žične veze) u sustavu obrane grada Splita. Dio sastava postrojbe angažiran je na održavanju veza prema Zagrebu (središte veze, kratki val, RTU-100, RTU-400) iz potkopa na Kili. Korišteni su uređaji zatečeni u potkopima. Veza se održavala i iz kamiona veze 4. gardijske brigade (*Hagenuk*) koji je također bio smješten na prostoru Kile. U listopadu 1991. godine formirano je prvo radijsko središte u Karanovića vili u Splitu. U početku je praćen radijski promet jugoslavenske flote stacionirane u Splitskom kanalu.

Znak bojne veze HRM-a

Vozilo bojne veze na vježbi

Zaoštravanjem borbi na Južnom bojištu dio sastava postrojbe odlazi u Ston i stonsko zaleđe. Tu se pri borbenim postrojbama mornaričko-desantnog pješaštva (MDP) organiziraju i održavaju žični i bežični sustavi komuniciranja s pripadajućim telefonskim centralama kao i sustav *Paket-radio* u zapovjedništvu u Stonu.

Dolaskom u Cavtat (oslobađanjem južnog dijela Hrvatske) dio ljudstva vraća se u Split a dio ostaje na održavanju dostignutog stupnja komunikacijske uvezanosti zapovjedništava i postrojbi na terenu.

Porastom broja pripadnika HRM-a usporedo se popunjava postrojba koja je u to vrijeme nosila naziv 51. bataljun veze HRM-a. Zapovjedno mjesto bilo je u zgradi *Montera* u Splitu. Početkom 1992. godine, po odlasku JRM-a iz Pomorske baze Lore, postrojba se smješta u nju.

U ratnim godinama koje su slijedile postrojba je aktivno sudjelovala u OA *Maslenica*. Osiguravala je komunikacijsku potporu snagama MDP-a na terenu kao i dijelovima pomorskih snaga HRM-a koje su bile angažirane u operaciji. Uspostavljeni su komunikacijski pravci prema Puli, Pločama, Šibeniku, Zagrebu i brodovima HRM-a, ustrojavanjem radijskih središta u zgradi ZHRM-a u Splitu, u Puli, Šibeniku i u Pločama.

U završnim operacijama na Južnom bojištu tijekom 1995. godine ustrojeno je privremeno radijsko središte na IZM-u u Cavtatu odakle su održavane radijske i žične komunikacije s postrojbama na terenu kao i sa ZHRM-om u Splitu. Usporedo s organiziranjem i ustrojavanjem žičnih i radiokomunikacijskih sustava, organiziran je sustav zaštite informacija za potrebe ZHRM-a u Splitu, Pločama, Šibeniku i Puli. Postrojba je davala personalnu i tehničku potporu provedbi svih zadaća koje je HRM izvršavala, kako u Domovinskom ratu tako i u mirnodopskom razdoblju.

Nakon Domovinskog rata 51. bataljun veze prilagođava se radu u mirnodopskim uvjetima tadašnjeg ustroja HRM-a. U sastavu bataljun ima 4 satnije: 1. satnija za potporu VPS-a Sjever u Puli, 2. satnija za potporu VPS-a Šibenik, 3. satnija za potporu VPS-a Ploče i 4. satnija Split za potporu Zapovjedništva HRM-a i IZM-a HRM-a te ostalih postrojbi u zoni odgovornosti.

Preustrojem i gašenjem VPS-a Šibenik postrojba se preustrojava i mijenja naziv u 805. bojnu veze.

805. bojna veze ima zadaću osiguranja sustava veza za potrebe ZHRM-a i njenih postrojbi.

Preuzimanjem zadaća iz PfP programa *(Partnership for Peace – Partnerstvo za mir)*, približavanja NATO asocijaciji te usvajanjem *Strateškog pregleda obrane* (SPO-a) i donošenjem *Dugoročnog plana razvoja OS RH* (DPR-a), postrojba preuzima i nove funkcije kao što su bilateralne i multilateralne vježbe i aktivnosti u okviru PfP programa i s NATO članicama. Cilj tih vježbi je intenziviranje obuke i usvajanje novih sustava i tehnologija za rad u NATO stožernom okružju, osiguranju sustava veza za potrebe namjenski organiziranih snaga (NOS-a) HRM-a, Obalne straže, za potrebe traganja i spašavanja na moru te nadzora zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa (ZERP-a) RH.

Preustrojem HRM-a započetim 1. 11. 2007. godine postrojba se gasi, a njeni dijelovi ulaze u sastav novoustrojene postrojbe, bojne OSMiO-a, kao satnija komunikacijsko-informatičke potpore (KIP).

Postrojbom veze zapovijedali su pukovnik Željko Protić, kapetan fregate Šime Marasović, pukovnik Veseli Balić i bojnik Nikša Mikuličić.

Vojna policija u HRM-u

Nastanak postrojbe

Početkom Domovinskog rata u rujnu i listopadu 1991. godine osnivani su vodovi vojne policije u Splitu, Dubrovniku i u Puli. Od tih vodova VP-a nastala je 14. prosinca 1991. godine samostalna satnija VP-a pri HRM-u. Njenim preustrojem u siječnju 1993. godine nastaje 73. bojna Vojne policije Split.

Znak 73. bojne VP-a HRM-a

Kronologija nastanka vodova VP-a:

- Vod VP-a u Splitu, pri Zapovjedništvu HRM-a, osnovan je prema zapovijedi zapovjednika HRM-a admirala Svete Letice 20. 9. 1991. godine.
- Vod VP-a u Dubrovniku osnovan je 25. 10. 1991. godine.
- Vod VP-a u Puli, pri Pomorskom zapovjedništvu za SJ, 27. 11. 1991. godine.
- Vod VP-a u Pločama, pri Pomorskom zapovjedništvu za JJ, 1. 12. 1991. godine.
- U prosincu 1991. godine, prema zapovijedi načelnika Uprave VP-a, vodovi VP-a HRM-a spajaju se u samostalnu satniju VP-a pri HRM-u.
- Početkom 1993. godine, narastanjem postrojbe i proširenjem djelokruga zadaća satnija VP-a pri HRM-u, na temelju novog ustroja VP-a od 23. veljače 1993. godine, službeno se preustrojava u 73. bVP-a.

Dan ustrojavanja 73. bojne VP-a je 20. 9. 1991. godine kada je prema zapovijedi zapovjednika HRM-a admirala Letice osnovan vod vojne policije u Splitu. Zapovjednik voda bio je Điđi Frančeski.

Područje odgovornosti i zadaće postrojbe

Područje odgovornosti (mjesna nadležnost) protezalo se cijelom hrvatskom obalom, svim otocima te gradovima Pula, Šibenik, Split, Ploče s okolnim područjem.

Zadaće postrojbe, u skladu s tada važećim zakonima i pravilnicima, bile su:

- osiguranje Zapovjedništva HRM-a u Splitu, Puli i Pločama,
- preventivno i represivno djelovanje prema pripadnicima OS RH, počiniteljima kaznenih djela i prekršiteljima vojne stege.

VP je samostalno i u suradnji s djelatnicima MUP-a provodila i sljedeće zadaće:

- potražne službe,
- izvidi kaznenih djela, kriminalističke obrade i podnošenje kaznenih prijava,
- sprovodničke službe,
- provedbe raznih osiguranja i hodnji kolona vojnih motornih vozila, očevidi prometnih nezgoda i druge zadaće iz djelokruga rada Vojne policije.

Svečana prisega Vojne policije HRM-a, 15. prosinca 1991.

- Pripadnici postrojbe tijekom Domovinskog rata bili su povremeno angažirani i izvan zone odgovornosti u sklopu združene satnije VP-a OSRH, koja je tijekom 1993. godine djelovala na zadarskom području, a tijekom 1993. i 1994. godine u Sektoru *Jug*.
- Osim na vojno-policijskim poslovima pripadnici postrojbe tijekom Domovinskog rata bili su angažirani i na borbenim zadaćama u obrani suvereniteta Republike Hrvatske (Posavina, Južno bojište, zadarsko područje, Sektor *Jug*) i na drugim područjima, samostalno ili u sklopu s drugim postrojbama Hrvatske vojske.

U 73. bojni Vojne policije bilo je više od 300 djelatnih vojnih osoba. U vrijeme Domovinskog rata s pričuvom je bilo angažirano i do 400 pripadnika. Sjedište postrojbe bilo je u Splitu, gdje je bilo zapovjedništvo, služba dežurstva, služba za suzbijanje kriminaliteta, logistički vod, desetina zaštitno-tragačkih pasa, desetina antiterorističke VP i jedna satnija opće Vojne policije. Druga satnija Vojne policije bila je u Puli, treća satnija u Pločama i jedan vod u Šibeniku.

Specifičnost ustroja u odnosu na ostale postrojbe VP-a je vod pomorske VP za provedbu zadaća na moru i otocima, samostalno i u suradnji s mjesno nadležnim pripadnicima civilnih policijskih postaja.

Djelovanje postrojbe tijekom Domovinskog rata

Na početku Domovinskog rata pripadnici tadašnjih vodova Vojne policije angažirani su na blokiranju i zauzimanju objekata bivše JNA. Pripadnici vodova iz Dubrovnika i Ploča angažiraju se u obrani grada Dubrovnika. U obrani grada na brdu Srđ poginula su četiri pripadnika dubrovačkog voda.

Obljetnica 73. bojne VP-a, Split, 16. 10. 1993.

Krajem 1991. i tijekom 1992. godine pripadnici samostalne satnije VP-a pri HRM-u bili su angažirani na vojno policijskim i borbenim zadaćama diljem Južnog bojišta (Ston i Dubrovnik).

U ljeto 1992. godine nekolicina pripadnika Vojne policije zajedno s pripadnicima MDP-a dragovoljno odlazi u obranu Posavine. Tijekom akcija u Posavini jedan je pripadnik postrojbe nestao.

Također je 1992. godine dio pripadnika bio angažiran na oslobođenju Miljevaca te u borbenim djelovanjima u obrani šibenskog zaleđa.

Postroj 73. bVP s ratnom zastavom u Lori

Krajem 1992. i početkom 1993. godine postrojba se osim na Južnom bojištu angažira na terenima zadarskog zaleđa, uglavnom obnašajući vojno policijske poslove u zoni borbenih djelovanja. Postrojba je sudjelovala i u OA *Maslenica*. Kasnije sudjeluje u obrani Škabrnje, kada se 30-ak pripadnika našlo u okruženju jakih neprijateljskih snaga. Nakon bliskih borbi s neprijateljskim pješaštvom, u okrilju noći i uz potporu topništva HV-a, pripadnici 73. bVP-a povukli su se iz navedenog mjesta bez većih gubitaka. Nekoliko pripadnika vojne policije tada je ranjeno.

Sredinom 1993. godine intenzivirana je obuka pripadnika postrojbe s težištem na protuoklopno bojno djelovanje te se pristupa dodatnom opremanju postrojbe svim vrstama pješačkog naoružanja, lakim strojnicama, jurišnim i snajperskim puškama, ručnim bacačima granata (RPG) i minobacačima 60 mm hrvatske proizvodnje.

Tijekom 1993. i 1994. godine 73. bojna Vojne policije bila je angažirana na izvršenju vojno-policijskim zadaćama na Južnom bojištu (kontrolno-blokadni punktovi na granici s Bosnom i Hercegovinom i sa Srbijom i Crnom Gorom) i zadarskom zaleđu. Na navedenim terenima angažirane snage bile su jačine jednoga voda. Tijekom 1993. i 1994. godine dio pripadnika bio je angažiran na izvršenju vojno-policijskih i borbenih zadaća u Sektoru *Jug*.

Postrojba je, sukladno Splitskom sporazumu od 25. srpnja 1995. godine, sudjelovala u OA *Ljeto 95.* u okviru združenih snaga VP-a, kada su hrvatske snage (HV i HVO) oslobodile područje Glamoča i Bosanskog Grahova.

Sudjelovala je u borbenim djelovanjima probijanja neprijateljskih linija na potezu Pakovo Selo – Žitnić u okviru *OA Oluja* i među prvima je ušla u oslobođeni Drniš. U navedenoj operaciji i nakon nje izvršavala je i vojno-policijske poslove na oslobođenim područjima te osiguravala skladišta UBS-a u Golubiću. Krajem 1995. godine ojačani vod 73. bVP-a nalazio se na području Drvara te je u suradnji s vojnom policijom HVO-a i Armije BiH izvršavao vojno-policijske zadaće.

Značajno je spomenuti da su se pripadnici 73. bVP-a, jačine jednog voda, tijekom 1994., 1995. i 1996. godine angažirali na osiguranjima zračnih luka Brač i Šepurine, a u sklopu posebnih zadaća od interesa za obranu Republike Hrvatske.

Kroz postrojbu je prošlo oko 950 djelatnih i pričuvnih pripadnika. Sedam je pripadnika bojne VP-a tijekom Domovinskog rata izgubilo živote, jedan se vodi kao nestao a više ih je ranjeno.

Obitelji vojnih policajaca 73. bVP-a, poginulih 1991. godine na Srđu

Poginuli pripadnici postrojbe

Dana 12. studenog 1991. godine u Dubrovniku su poginula četiri pripadnika voda VP-a Dubrovnik (Siniša Tkalec, Ivan Raić, Zdenko Baričević i Tomislav Bender), koji su tada bili u sastavu MOMP-a Dubrovnik.

Obavljajući vojno-policijske zadaće na kontrolno-blokadnom punktu u Rogotinu 2. 4. 1992. godine poginuo Vedran Ostojić.

U rujnu 1992. godine na zadaćama obrane Posavine nestao je pripadnik VP-a Željko Đomlija.

Smrtno stradali pripadnici 73. bVP-a su Tonči Maleš (29. siječnja 1994. godine u Splitu) i Joško Erak (9. 8. 1995. godine).

Zapovjednici postrojbe

Postrojbom su zapovijedali Điđi Frančeski, Željko Šime Blajić, pričuvni satnik Ante Ledenko (14. 12. 1991.-14. 1. 1992.), poručnik bojnog broda Predrag Ćutić (15. 1.-30. 8. 1992.), kapetan korvete Siniša Odak (1. 9. 1992.-31. 3. 1993., do ustrojavanja 73. bVP-a, potom 2. 9.-31. 12. 1997.), pukovnik Željko Maglov (1. 4. 1993.-1. 9. 1997.), bojnik Franjo Šoljić (1. 8. 1998.-14. 10. 2001.), satnik Zlatko Kralj (15. 10. 2001.-15. 10. 2007.) i npr Josip Titlić (od 15. 10. 2007.). Postrojba je preustrojem od 30. svibnja 2008. ugašena. Pravni slijednik je Zapovjedna satnija ZHRM-a.

Pomorska baza Lora Split

Nastanak postrojbe

Pomorska baza Lora Split osnoavana je 6. siječnja 1992. godine. Zapovjednik HRM-a admiral Stevo Letica izdao je zapovijedi 6. siječnja i 22. veljače 1992. godine s popisom djelatnika i njihovih zadaća čime je određen privremeni ustroj postrojbe. Prvi zapovjednik postrojbe bio je Pavao Samardžić.

Privremeni ustroj Pomorske baze Lora Split stavljen je izvan snage knjigom ustroja od 16. veljače 1993. godine kada je osnovana 308. pomorska logistička baza Split. Novi ustroj stupa na snagu 21. rujna 1993. godine i ustrojava se 308. pomorska logistička baza (PloB) Split, lokacija vojarna Sv. Nikola, Lora. Po tom ustroju u sastavu postrojbe je odjeljak 308. pomorske logističke baze Ploče u Pločama, kao i skladište podvodnog oružja u Šibeniku. Prema istoj knjizi ustroja 16. veljače 1993. godine osnovana je i 309. pomorska logistička baza Pula, lokacija poluotok Katarina.

Ustroj 308. PloB-a od rujna 1993. godine ostao je fomalno nepromijenjen do kraja rata i stavljen je izvan sange knjigom preustroja HRM-a od 15. ožujka 1996. godine po kojoj je 31. 10. 1996. godine ukinut odjeljak 308. pomorske logističke baze Ploče. Od 1. 1. 2003. godine novim ustrojem ukinuta je 308. PloB a ustrojava se 308. logistička brigada. Prema knjizi ustroja od 24. svibnja 2007. godine ukinuta je 308. logistička brigada a od 1. 1. 2008. počinje ustrojavanje Pomorske baze Split.

Stanje i izgled skladišta u RL Lora nakon povlačenja JRM-a

Niže ustrojstvene cjeline 308. PloB-a na području Splita bile su u luci Lora, vojarni Seget (MT i T skladišta) vojarni Brižine (skladište PG-a i MS-a) i vojarni Marjan.

Zadaće postrojbe

Prva zadaća Pomorske baze Lora bile su, čišćenje, osposobljavanje, sređivanje i stavljanje u funkciju devastiranih objekata i ostale infrastukture te organizacija života i rada ostalih postrojbi u Lori.

Vrlo brzo postrojba je osposobljena za pružanje logističke potpore po svim segmentima logističkog osiguranja postrojbi (mornaričko-tehničko, opskrbno-prometno, graditeljsko, zdravstveno-vetrinarsko i financijsko), ne samo postrojbama smještenim u vojarni Lora nego

djelom i postrojbama HRM-a angažiranim na crtama bojišnice. Tako je za ispomoć u organizaciji logističke potpore postrojbi angažiranih na Južnom bojištu 1992. godine u Pločama organizirana specijalizirana skupina djelatnika Pomorske baze Lora , kao i na prvoj crti bojišnice u sastavu TG-3.

Osnovne zadaće postrojbe u ratu bile su: opskrba postrojbi HRM-a streljivom, naoružanjem, hranom, lijekovima i ostalom intendantskom opremom, mornaričko-tehničkim i tehničkim materijalnim sredstvima, graditeljskim materijalnim sredstvima; održavanje sredstava i opreme, zdravstvena skrb te specijalistička izobrazba ročnika, dočasnika i časnika logističkih specijalnosti itd.

Orkestar HRM-a

Orkestar HRM-a ustrojen je 15. rujna 1991. godine. Prvi javni nastup imao je povodom dizanja hrvatskoga stijega u osvojenoj vojarni (tvrđavi) *Gripe* istog dana.

Orkestar HRM-a , svibanj 1994.

Znak Orkestra HRM-a

Aktivnosti Orkestra

U razdoblju 1991.-1995. godine Orkestar redovito provodi protokolarne zadaće i nastupa na brojnim koncertima za branitelje i građanstvo.

U 1992. godini osobito značajne nastupe ima u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu povodom međunarodnog priznanja Republike Hrvatske i u Dubrovniku povodom oslobođenja dubrovačkog juga.

Najznačajniji nastupi Orkestra u 1993. godini bili su na Dubrovačkim ljetnim igrama (21. 8.), u HNK-u Split povodom Dana HRM-a uz nazočnost najvišeg državnoga vrha (12. 9.) te u Gospiću (30. 9.) povodom proslave Zbornog područja Gospić.

U 1994. godini sudjeluje na proslavi povodom Dana državnosti (30. 5.) u Zagrebu, nastupa za građanstvo u HNK-u Split (15. 6.) i provodi druge protokolarne zadaće.

Orkestar HRM-a, Unešić, prosinac 1991.

Tijekom 1995. godine najznačajniji nastupi Orkestra su u HNK-u Split povodom zatvaranja Splitskog ljeta (14. 8.), u Pločama povodom obilježavanja akcije *Zelena tabla – Male Bare* (14. 9.) te u HNK-u Zadar povodom središnje proslave Dana HRM-a (18. 9.).

Nastup orkestra HRM-a na priredbi „Mi smo hrvatski mornari" u HNK-u Zagreb,15. siječnja 1992.

Završetkom Domovinskog rata Orkestar HRM-a nastavlja sa svojim protokolarnim, koncertnim i promenadnim aktivnostima. Nastupao je diljem naše domovine, a također i u inozemstvu (u Francuskoj i Italiji) gdje je ostvario zapažene uspjehe.

U okviru Orkestra djeluje i mali zabavni orkestar koji već tradicionalno nastupa na koktelima koje priređuje predsjednik Republike Hrvatske te drugi visoki državni i vojni dužnosnici.

Klapa *Sv. Juraj* 2005. godine pridružena je Orkestru HRM-a.

Sastanak zamjenika zapovjednika HRM-a prof. dr. Nikole Pezelja s djelatnicima Pomorskog muzeja, Biblioteke i Orkestra HRM-a, 16. ožujka 1992.

Preustrojem OSRH 2007./2008. godine Orkestar HRM-a izlazi iz grane ratne mornarice i ulazi u sastav Orkestra OSRH, ustrojstvene cjeline Zapovjedništva za potporu.

Orkestrom HRM-a ravnali su Dragan Smiljan, Ante Lozić, Ivan Oreb, Damir Marušić i Đorđe Radovniković.

Ostale značajne ustanove HRM-a

Vojni komleks *Gripe* s Pomorskim vojnim muzejom je jedna od prvih ustanova bivše JRM koja je prešla u ruke branitelja.

Na osnovi Izvješća o izvršenim pripremama za ulazak Vojnopomorskog muzeja (VPM) u sastav HRM-a, kojeg je upravitelj Pomorskog muzeja kbb Ivan Kolak dostavio zapovjedniku HRM-a admiralu Sveti Letici, neposredno nakon izvršenja zadaće, proizilazi sljedeće:

U nedjelju 15. rujna 1991. godine, u 17,30 sati, Vojnopomorski muzej, Garnizonska biblioteka i Vojni orkestar iz sastava JRM-a dobrovoljno prelaze u sastav Hrvatske ratne mornarice. Sam čin je bio svečan: na legendarni hrvatski brod *Bakar,* koji se nalazi u dvorištu VPM-a, podignuta je zastava Republike Hrvatske te je uz himnu *Lijepa naša domovino* izvršen postroj pripadnika Zbora narodne garde.

Pripreme za prijelaz svih ovih institucija u sastav HRM-a počele su već u lipnju 1991. godine, a u njima su neposredno sudjelovali djelatnici muzeja: kbb Ivan Kolak, puk Dragan Smiljan, pbb Goran Cipra, prof. Josip Ožić–Bebek i Ivan Mustapić. Osnova ozbiljnih priprema za izvršenje ove zadaće bila je visoka razina tajnosti, prije svega zbog rizične lokacije tvrđave Gripe u kojoj su bile smještene ove institucije. Jasno je da je stoga u danim okolnostima i najbolji scenarij mogao završiti s tragičnim posljedicama nesagledivih razmjera za grad Split.

Neposredni dogovori sa zapovjednikom HRM, admiralom Svetom Leticom, započeli su prvih dana rujna, a prigodom posljednjih konzultacija, dan uoči dogovorene svečanosti, rečeno je da je sa inicijativom upoznat i Zvonimir Puljić, predsjednik Kriznog štaba Općine Split.

Zadaća je uspješno realizirana: opća sigurnost grada nije bila ugrožena, a osim prijelaza djelatnika ovih institucija u sastav HRM, u cijelosti je sačuvan iznimno vrijedan fundus Pomorskog muzeja, kao i ne manje značajan knjižni fond današnje Knjižnice HRM. Muzej je do 1995. bio u sastavu HRM-a pod imenom Vojnopomorski muzej HRM-a.

Oružje iz Drugog svjetskog rata, eksponati Pomorskog muzeja, bilo je osposobljavano i korišteno u obrani domovine početkom Domovinskog rata.

Vojna bolnica

Bivšu bolnicu JRM-a na Križinama u Splitu 16. rujna 1991. godine preuzeli su djelatnici bolnice. Bolnica je nakon toga ušla u sastav mornarice pod nazivom Bolnica HRM-a. U sklopu HRM-a djeluje do 2. 4. 1992. godine kada prelazi u nadležnost Ministarstva zdravstva RH i dobiva naziv Nova bolnica Split. Tijekom rata bolnica je imala značajnu ulogu jer su se u njoj pored ostalih liječili ranjeni i bolesni pripadnici HV-a i HVO-a i veliki broj izbjeglica osobito s područja BiH-a.

Institut pomorske medicine HRM-a

Institut pomorske medicine HRM-a (IPM) je preventivno-medicinska i znanstveno-istraživačka ustanova, ali i operativna postrojba Oružanih snaga RH kakvu imaju sve mornarice svijeta. Kao ustrojstvena cjelina Hrvatske ratne mornarice utemeljena je 16. rujna 1991. godine. Taj dan se obilježava kao Dan Instituta pomorske medicine HRM-a. Ustanovu su 16. rujna 1991. godine preuzeli hrvatski domoljubi i neoštećenu je uključili u obranu domovine. Ona je imala značajnu ulogu u području preventivno-medicinske zaštite i u liječenju koje se provodilo kroz terapije hiperbarične oksigenacije.

Znak Instituta pomorske medicine

Ustrojstvene cjeline IPM-a su: Zapovjedništvo, Odjel za podvodnu i hiperbaričnu medicinu, Odjel za medicinu rada, Odjel za mikrobiologiju i medicinsku oceanografiju, Odjel za epidemiologiju i zdravstvenu ekologiju, Odjel za sanitarnu kemiju i toksikologiju te desetina za potporu. Kao i sve druge postrojbe i ustanove OSRH, IPM prolazi kroz proces preustroja koji bi u konačnici trebao dovesti do cjelovitog i objedinjenog saniteta

OS RH, opremljenog i osposobljenog za sve zadaće preventivno-medicinskog i dijela kurativnog zbrinjavanja.

Djelatnici IPM-a od početka Domovinskog rata do danas obavili su brojne kemijske i bakteriološke analize uzoraka vode i hrane, najrazličitijih organskih uzoraka i otrova, nadzirali uvjete smještaja i rada postrojbi u vojnim bazama i na bojištima, nekad sasvim blizu bojišnici, sudjelovali u sanitetskom osiguranju postrojbi na terenu, liječili najteže ranjenike u barokomori, sudjelovali u kolaudacijskom ispitivanju specifične opreme, održavali nastavu iz najrazličitijih područja preventivno-medicinske zaštite, obavljali selekcijske i preventivne preglede djelatnika te niz drugih aktivnosti u službi očuvanja zdravlja ljudi.

Svojim slobodnim kapacitetima IPM pruža usluge civilnom sektoru. Uz Hrvatski zavod za javno zdravstvo IPM obavlja detekciju antraksa u različitim uzorcima. Stručnjaci IPM-a kontinuirano održavaju tečajeve usavršavanja liječnika iz medicine ronjenja kroz koje je do danas prošlo preko 200 polaznika. Održani su brojni tečajevi higijenskog minimuma za djelatnike koji rade na poslovima prehrane.

BAROKOMORA
NAMJENA: Široka primjena u hiperbaričnoj medicini i liječenju ronilačkih bolesti u postrojbama HRM-a i za potrebe civilnih struktura (jedina ove veličine u RH).

IPM danas raspolaže bogatim iskustvom u primjeni hiperbarične oksigenacije pri liječenju ratnih ozljeda. Ti i drugi rezultati primjene hiperbarične oksigenacije redovito su među najzanimljivijim iskustvima koje IPM prezentira stranim vojnim i civilnim izaslanstvima.

Ustanova ima zapažene rezultate u znanstveno-istraživačkom radu što je rezultiralo objavljivanjem brojnih radova u najuglednijim svjetskim časopisima. U ustanovi je organizirano pet značajnih znanstvenih skupova, od čega tri međunarodna. U njoj je i sjedište Hrvatskog društva za pomorsku, podvodnu i hiperbaričnu medicinu. IPM je nastavna baza u dodiplomskom i poslijediplomskom studiju medicine za predmete zdravstvena ekologija i medicina rada te pomorska i hiperbarična medicina. Navedeni nastavni kolegiji se održavaju za potrebe studenata završne godine studija medicine na Sveučilištu u Splitu i Rijeci, polaznike doktorskog studija u Splitu te specijalizante medicine rada i sporta.

Novim preustrojem OSRH 2008. godine Institut pomorske medicine izlazi iz grane ratne mornarice, mijenja naziv u Zavod za pomorsku medicinu te ulazi u sastav Vojnozdravstvenog središta Zagreb kao ustrojstvena cjelina Zapovjedništva za potporu.

Zapovjednici

Prvi zapovjednik IPM-a u RH bio je brigadir prof. dr. sc. Bashkim Agolli. Krajem 1992. godine na mjesto zapovjednika dolazi brigadir Josip Blažević, u svibnju 1996. godine na čelo ustanove postavljen je brigadir prof. dr. sc. Darko Ropac, zatim 2003. godine brigadir mr. sc. Ivan Bagarić, a od kraja 2003. zapovjednik IPM-a je brigadir prof. dr. sc. Nadan M. Petri.

Sanitet HRM-a u Domovinskom ratu

Sanitet u HRM-u u Domovinskom ratu strukovno je djelovao i u sklopu Kriznog stožera saniteta Ministarstva zdravstva, tj. saniteta OSRH. Zapovjedno je bio podređen HRM-u. Problemi u nastanku i organizaciji vojnog saniteta početkom Domovinskog rata identični su sa stanjem u zemlji 1990./91. Tada se JNA deklalirala kao agresorska vojska, a Hrvatska nije imala svoju vojsku niti vojni sanitet. Osnivanjem Kriznog stožera saniteta Ministarstva zdravstva, osnovanog u prosincu 1990. godine, a koji je u cijelosti aktiviran u svibnju 1991. godine, zdravstvo se pripremilo za djelovanje u izvanrednim prilikama. Preko Stožera saniteta Ministarstvo zdravstva obavljalo je najveći dio svojih operativnih zadaća u ratu.

Nedostatak vojnih bolnica bio je jedan od problema u početku rata. Zbog toga je bilo nužno civilne bolnice prilagoditi za ratne potrebe. Prilike u Splitu značajno su se promjenile kada su bivšu bolnicu JRM-a na Križinama 16. rujna 1991. godine preuzeli djelatnici bolnice nakon čega je ona ušla u sastav HRM-a. U Puli je neprijatelj tijekom povlačenja uništo dio kapaciteta i infrastrukture vojne bolnice.

U početku ratnih zbivanja cjelokupnu ulogu zdravstvenog zbrinjavanja na terenu (bojištu) preuzeo je na sebe civilni zdravstveni sustav. Preduvjet razvoja vojnog saniteta bio je neprestan boravak zdravstvenih djelatnika na terenu u blizini bojišnice. Početkom borbenih djelovanja formirane su pokretne kirurški timovi sastavljeni od dragovoljaca. Utemeljenjem i jačanjem Hrvatske vojske vojni sanitet postupno narasta, organizacijski se strukturira i razvija te se povećava broj zdravstvenih djelatnika. Postupno dolazi do integracije civilnog i vojnog zdravstvenog sustava i njihove vrlo uspješne suradnje. Civilni sustav je vodilo Ministarstvo zdravstva preko svog Stožera a vojni sustav vodilo je Ministarstva obrane. U principu organizaciju zdravstvene službe na bojišnici preuzima vojni sanitet. Civilni sanitet preuzima specijalističko i bolničko liječenje. Organizirana je i higijensko-epidemiološka služba te zbrinjavanje civila u okružju. Ovakav integralni sustav zdravstvene zaštite u potpunosti je opravdao očekivanja u Domovinskom ratu.

Osnivanjem HRM-a u rujnu 1991. godine i ustrojem Zapovjedništva HRM-a, unutar logistike ustrojena je i sanitetska služba. U sastavu Saniteta HRM-a u Splitu tada su bile Bolnica Hrvatske ratne mornarice, Institut pomorske medicine i saniteti pojedinih postrojbi HRM-a. Sanitetska služba HRM-a osnovana je i u Pločama, Šibeniku i Puli. Prvi načelnik saniteta HRM-a bio je dr Krševan Bosotina.

Osnovanjem postrojbi HRM-a uspostavlja se i sanitetska služba unutar tih postrojbi. Tu službu obično čine liječnik, medicinski tehničar i bolničar. Medicinsko osoblje su

činili uglavnom dragovoljci. U vrijeme boravka postrojbi na bojišnici sanitetske timovi odlazili su s postrojbama.

JRM 4. siječnja 1992. godine napustila vojarnu Lora. Pri povlačenju onesposobljena je cjelokupna infrastruktura vojarne uključujući i stacionar i ambulantu bivše JRM u Lori.

Prema zapovjedi prvog zapovjednika HRM-a admirala Svete Letice 6. siječnja 1992. godine u Pomorskoj logističkoj bazi Lora osnovana je i stavljena u funkciju Ambulanta Lora. Unutar ambulante je funkcionirao stacionar, primarna zdravstvena zaštita (opća medicina i stomatoligija), ljekarna i labaratorij. Organizirana je služba dežurstva izvan radnog vremena koju su davali djelatnici ambulante uključujući i medicinsko osoblje postrojbi HRM-a. U namjensko građenoj i opremljenoj ambulanti Lora kasnije su svoje ambulante i ordinacije imali i pripadnici saniteta postrojbi HkoV-a, koji su također bili uključeni u službu dežurstva.

Brigu o stacionaru u Lori vodili su pripadnici ambulante Lora. U stacionaru je organizirana produžena medicinska skrb za pripanike HRM-a i ostalih postrojbi HV-a te HVO-a pa i pripadnike ABiH.

Do ožujka 2003. godine sanitetska struka HRM-a funkcionira u sastavu 308 pomorske logističke baze Split.

336. sanitetska satnija kao podstožerna postrojba HRM-a utemeljna je preustrojem od 2003. godine, kao samostalna satnija počima funkcionirati od 1. ožujka 2003. Godine.

Preustrojem od 30 lipnja 2008. godine 336. sanitetska satnija prestala je postojati. Razdvaja se na vod specijalističko konzilijarne zaštite koji ulazi u sastav Vojnozdravstvrnog središta (VZS) sa sjedištem u Zagrebu. Dok Odjel primarne zdravstvene zaštite (stomatološka i općemedicinska ambulanta) i odjel sanitetske potpore (labaratorij, ljekarna i sanitetska vozila) pod nazivom Sanitetska ambulanta ulaze u sastavu Pomorske baze Split.

Hidrografski institut

Hidrografsko –navigacijsko osiguranje plovidbe Jadranom kroz izmjeru dubine mora i izdavanje pomorskih – navigacijskih karata djelije od 1862. godine kroz hidrografsku službu sa jedištem u Trstu potom u Puli. Hidrografski institut kao institucija RM djelije u Splitu od 1929. godine pod nazivom Hidrografski institut mornarice. Ušao je u sastav HRM-a 991. godine. Od 1992. godine djeluje kao državna upravna organizacija. Od 1998. godine osniva se kao javna ustanova koja u RH skrbi o hidrografsko-navigacijskoj sigurnosti plovidbe Jadranom.

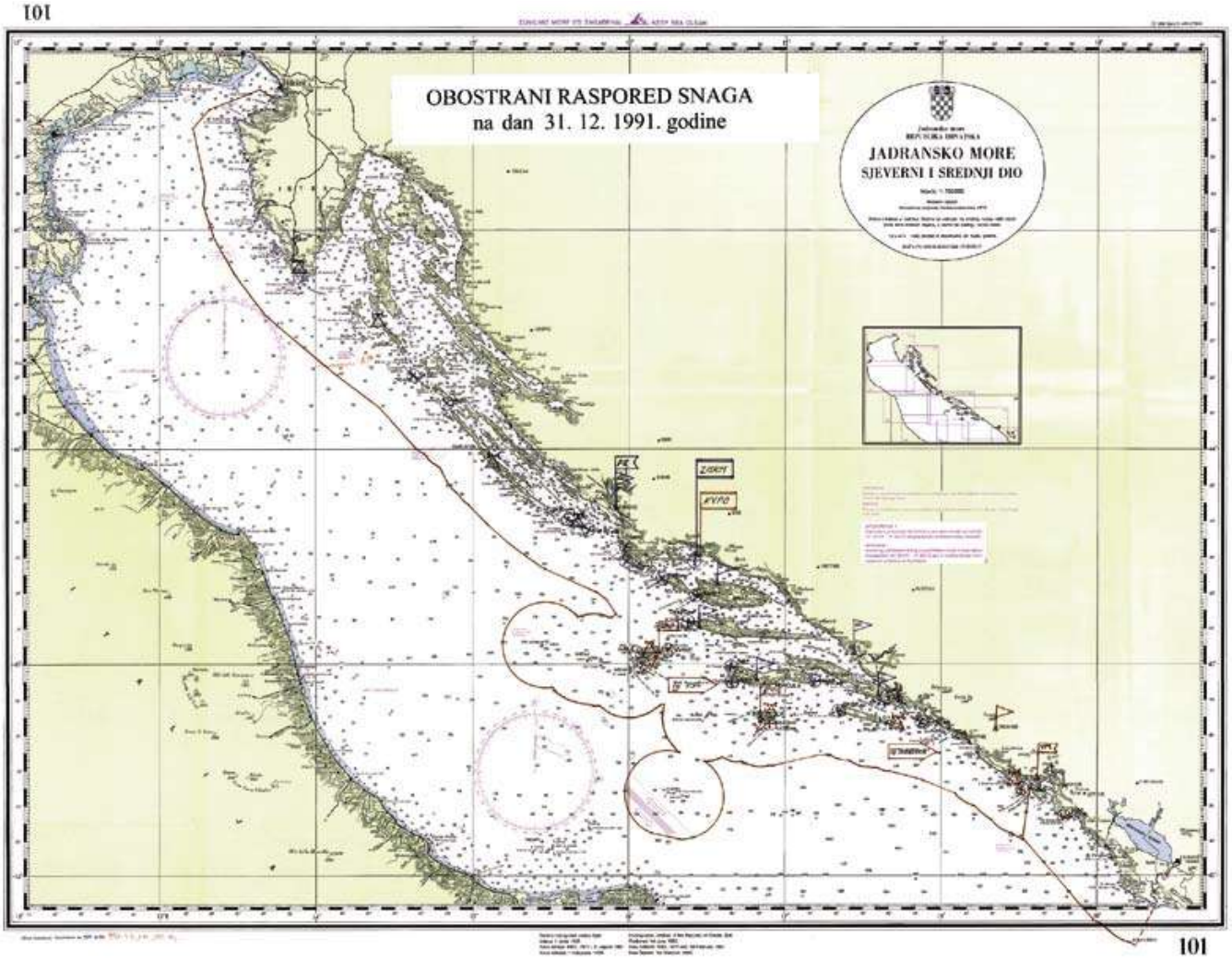
Djelovanje Hidrografskog instituta: Hidrografsko – navigacijsko osiguranje pomorskog prometa i upravljanje obalnim akvatrijem, zaštita okoliša, pomorska obrana prvenstveno hidografskop navigacijsko osiguranj e instituta koristi HRM, zatim pravo mora, istraživanje i korištenje morskih pomorskih bogastava, turizam i nautički turizam.

VI.3. Značajnija djelovanja snaga Hrvatske ratne mornarice 1991.-1995. godine

Značajnija djelovanja na jadranskom pomorskom bojištu tijekom 1991. i početkom 1992. godine

Snage JRM-a 1991. godine

Prema ocjeni stranih stručnjaka brodovi i naoružanje kojima je raspolagala JRM bili su kvalitetni, dobro dizajnirani i s dobro obučenim posadama imali su visoke ocjene borbene sposobnosti. Komanda VPO-a predstavljala je strategijsko-operativnu grupaciju koja je u sebi obuhvaćala: flotne snage, tri vojnopomorska sektora i 9. korpus KoV-a

u Kninu. Ustrojstveno je to bila respektabilna snaga koja se desetljećima opremala za obranu obale poglavito od pomorsko-zrakoplovnog desanta. Doktrina JRM-a počivala je na idejama koje su vodile pobjedi mornaricu NOV-a u Drugom svjetskom ratu i na iskustvima pomorskih ratova iz bliže prošlosti sukoba na moru. Najvažnija ratna pravila i upute posebno su naglašavali da se obrana zemlje i sva borbena djelovanja u ratu trebaju voditi s potpunim osloncem na narod. Međutim, uvjeti su se korjenito izmijenili. Nitko nije prijetio nikakvim osvajanjem Jugoslavije izvana, nitko se nije želio miješati u unutrašnje prilike u zemlji u kojoj je stanje izmaklo nadzoru.

Svo vrijeme ova mornarica je učena i odgajana da borbena djelovanja vodi protiv vanjskog agresora osloncem na narod, a u logističkom smislu na elemente (...) *šire društveno političke zajednice* (Strategija ONO i DSZ, 1987.). Ovaj put nije bilo agresora a potpora naroda u potpunosti je izostala. Posljedica toga je da je sve potrebno za brodove koji su provodili blokadu, kao i za vojarne koje je imala na obali, morala pribavljati svojim logističkim brodovima ili preko članova EZ-a i uz zamolbu lokalnim hrvatskim vlastima. Ovo je uvelike smanjivalo borbenu spremnost JRM-a, ali to nikako ne znači da još uvijek nije bila moćna. Reagirala je na svaku provokaciju pucnjavom iz topova, strojevi na brodovima radili su ispravno, a koliko se vidjelo i ostali mehanizmi na brodovima bili su u ispravnom stanju. Osim toga u povremenim komunikacijama s hrvatskim vlastima njeni pripadnici još uvijek su bili krajnje arogantni i bahati. Bio je to protivnik kojeg se moralo respektirati.

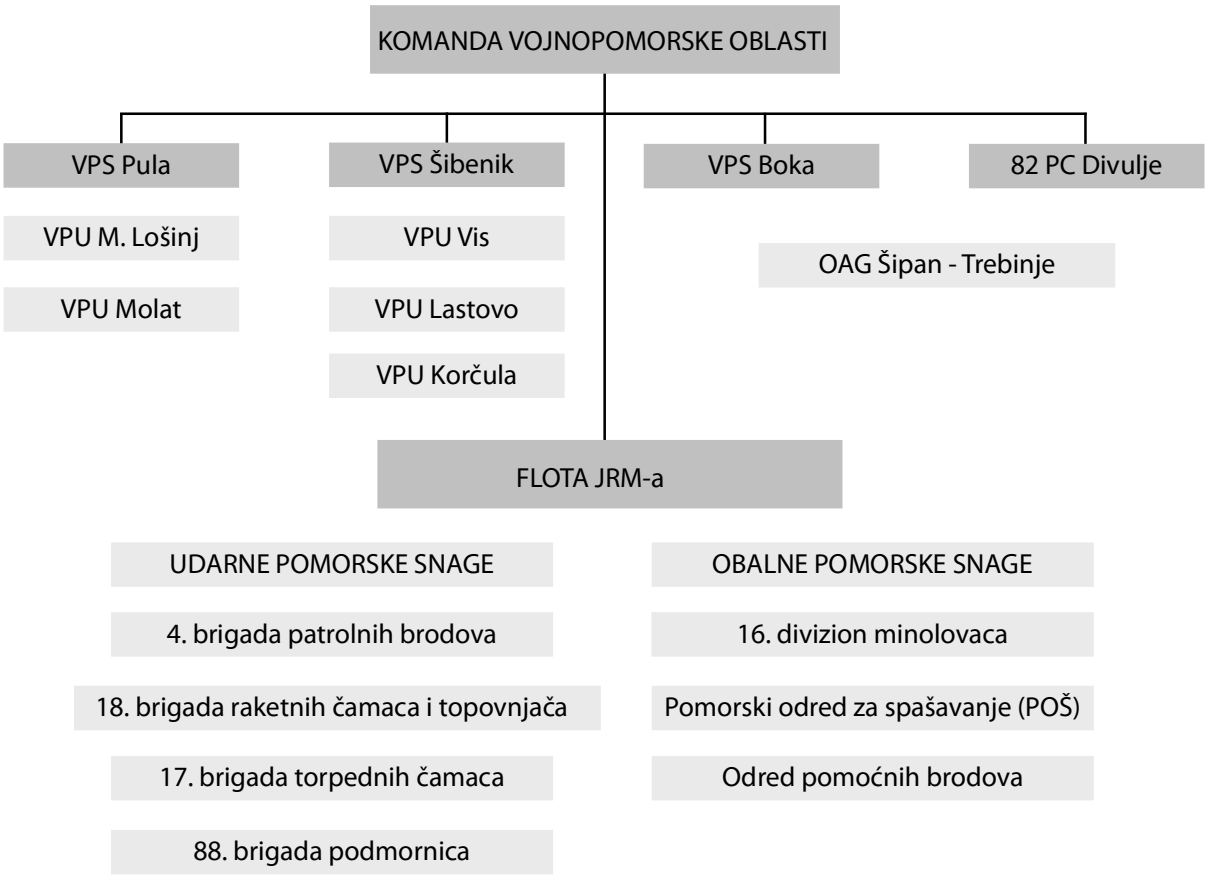
Napadom na Sloveniju i kasnije agresijom na Hrvatsku, sastav JRM-a počeo se osipati. Prvo ju je napustio najveći broj Slovenaca, a potom i Hrvata (određeni broj ljudi tih nacionalnosti i nadalje je ostao u sastavu JRM-a, gledajući na koju će se stranu okrenuti ratna sreća). Isto tako mornari-ročnici počeli su samovoljno napuštati JRM te je u njoj počelo nedostajati svih struktura, od mornara do djelatnika specijalista. Nedostajući mornari i ljudi neke druge specijalnosti mobilizirani su iz Srbije i Crne Gore, ali nisu nikako bili adekvatna zamjena za one koji su napustili JRM. Kadrovski oslabljena JRM izgubila je dio svoje borbene spremnosti. Vodstvo iz Beograda već u lipnju preuzelo operativno zapovijedanje 9. kninskim korpusom, iako su zapovijedi formalno išle preko zapovjednika (komandanta) VPO-a viceadmirala Mile Kandića koji se nalazio na IKM-u na o. Visu.

SASTAV JRM-a PRIJE SUKOBA 1991.

LJUDI
JRM – 12.800 pripadnika:

Raspored prema sljedećem:
- *3.600 na brodovlju,*
- *2.000 u procesu obuke,*
- *4.500 u zapovjedništvima,*
- *2.300 obalna obrana,*
- *400 mornaričko zrakoplovstvo.*

SREDSTVA
Sastav flote JRM-a:
- *128 ratnih brodova,*
- *31 pomoćni brod,*
- *93 plovna sredstva,*
- *ronilačke postrojbe,*
- *eskadrila protupodmorničkih helikoptera.*

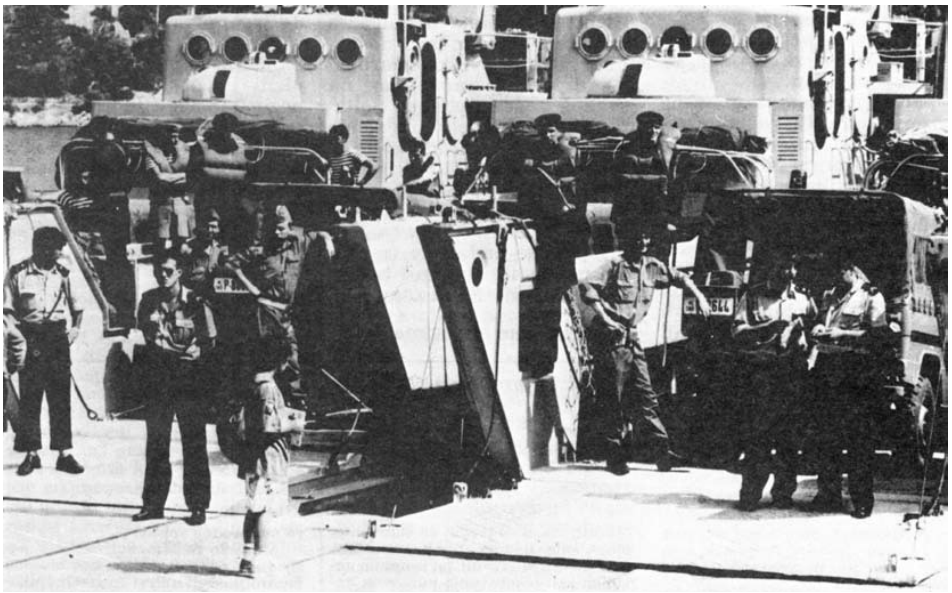
Shematski prikaz ustroja Komande VPO-a

Prve vojne intervencije JRM-a – desant na Šoltu

Snage JRM-a 6. kolovoza 1991. godine izvršle su pomorskon-zračni desant na o. Šoltu. Ratni brodovi su blokirali sve luke na otoku te pomorski prolaz između Splita i Šolte. U luci Rogač iskrcali su vozila i vojnike, dok su helikopteri prebacili više stotina vojnika na srednji dio otoka te blokirali prilaze Srednjem Selu, Grohotama i Rogaču i prekinuli telefonske veze, zauzeli lučku ispostavu u Rogaču i policijsku postaju u Grohotama. Razlog ovog desanta je, prema riječima zapovjednka akcije, bio nestanak veće količine naoružanja iz baze JNA u Grohotama. Snage JRM-a povukle su se s otoka sutradan 7. kolovoza oko 17,00 sati nakon što su tijekom dana brodovi JRM-a zaustavili i pretresli trajekte koji su plovili između Splita i Šolte, ometajuću pomorski promet na toj relaciji. Bila je ovo prva oružana akcija bivše JRM koja će u narednom periodu do kraja 1991. godine provesti više blokada cijele hrvatske obale i otoka.

Dana 27. rujna izvršen je desant na Privalu (o. Korčula) u kojem je neprijatelj uspio odvesti sve podvodne mine i devastirati vojarnu. Nakon toga su izostala sva planirana desantna djelovanja većih razmjera (pomorski desant na Župu na Pelješcu u cilju zauzimanja poluotoka Pelješca).

Flota JRM-a prije rata bila je stacionirana u dijelu lukā Pula, Šibenik, Split i Ploče. Neke od ovih luka hrvatske postrojbe oslobodile su još u rujnu 1991. godine i u njima formirale zapovjedništva i postrojbe ratnih luka HRM-a.

Vojna intervencija JRM-a na o. Šoltu, 6. kolovoza 1991.

Prva bojna djelovanja i zadaće postrojbi HRM-a 1991. godine

Prvo bojno djelovanje postrojbi HRM-a po brodovima bilo je 16. rujna 1991. godine. Tada je OTB južno Žirje – sastava 4 topa 90 mm – otvorila paljbu po neprijateljskim tenkovima ispred Šibenskog mosta i po brodovima u Šibenskom zaljevu. Ova obalna bitnica odigrala je ključnu ulogu u obrani Šibenika i primorala brodove JRM-a da se povuku iz šibenskoga akvatorija. U to doba bila je u sastavu MUP-a (Šibenik).

Zadaće postrojbi HRM-a bile su razbijanje pomorske blokade i protjerivanje neprijateljskih snaga iz hrvatskoga dijela Jadrana. U tu svrhu provodilo se:

- motrenje pokreta neprijateljskih snaga i prikupljanje informacija;
- preuzimanje nadzora nad ratnim lukama JRM-a te onemogućavanje pristupa neprijateljskog brodovlja obali i njegove opskrbe;
- ograničavanje manevra protivničkim brodovima;
- osiguranje pomorskog prometa, što se uspješno provodilo stalnim probijanjem pomorske blokade radi prevoženja ljudi, sredstava i tehnike;
- napadi na neprijateljsko brodovlje u cilju deblokade svih jadranskih luka i zaštite civilnog stanovništva;
- protjerivanje neprijatelja iz svih njegovih uporišta na hrvatskom dijelu Jadrana.

Bitka za Šibenik i doprinos šibenskoga remontnog brodogradilišta nastanku i razvoju HRM-a

Napadi JNA na području Šibenika i Zadra počeli su polovinom rujna 1991. godine. Neprijateljski su zrakoplovi 16. rujna napali radijske i televizijske odašiljače. Istog dana napadnuto je područje Splita i grad Solin. Na području Šibenika oštećeno je mnoštvo civilnih ciljeva. Brodovi JRM-a gađali su Vodice te otoke Prvić i Zlarin. Tenkovi JNA došli su na Šibenski most. Hrvatska obrana, iako slabije naoružana, nije odstupila.

Među brodovima koji su gađali Šibenik najviše su štete počinili patrolni čamci PČ-173 i PČ-180 te desantni čamac DJČ-622. Hrvatska je obrana 18. rujna pogodila PČ-180 s 20-ak metaka. Oštećen je i DJČ-622. Brodovi su napušteni u krugu brodogradilišta. PČ-180 se nasukao u plićaku. DJČ-622 je zarobljen 22. rujna; privremeno je popravljen te je pojačao protuzrakoplovnu obranu Šibenika. PČ-180 je nakon popravka stupio u sastav HRM-a pod imenom *Hrvatska Kostajnica*.

MTRZ Šibenik, rujan 1991.

Ratni brodovi JRM-a zarobljeni u Šibeniku temelj su Flote HRM-a

Djelatnici brodogradilišta nagovorili su na predaju mornare s brodova koji su bili na remontu. Jugoslavensko je zrakoplovstvo 19. rujna počelo gađati brodogradilište kako bi spriječilo njegov pad u hrvatske ruke. Mornarima je stoga rečeno neka napuste brodove i sklone se u protuzrakoplovno skloniste brodogradilišta. Prvo se iskrcala grupa od 52 mornara, zatim 12 časnika JRM-a s pomoćnog broda PS-12 *SPASILAC* te 36 mornara i 3 časnika s desantne splavi DSM-110. Svi su pri dolasku u skloniste bili razoružani.

Petnaest napuštenih brodova na taj je način zarobljeno bez borbe. Riječ je bila o raketnoj topovnjači 402 (kasnije RTOP-21 *ŠIBENIK*), raketnim čamcima 301 i 310, torpednim čamcima 219 i 222, remorkeru LR-72, velikom minolovcu M-151, hidrografskom brodu PH-33 *ANDRIJA MOHOROVIČIĆ*, već spomenutom *SPASIOCU*, DJČ-613, DJČ-615, DJČ-622, DJČ-623, DSM-110, PČ-172, PČ-180, PČ-181 i drugim plovilima. Sljedećih je dana u bazi Kuline zarobljeno još 12 brodova (desantni brodovi DTM-213, DTM-215, DTM-217 i DTM-219, desantni čamci DJČ-601, DJČ-602, DJČ-603 i DJČ-624 te razni pomoćni brodovi, među njima i PBR-524, kasnije potopljen u napadu zrakoplova).

Uspio se izvući samo jedan protivnički patrolni brod s 2 desantna čamca. U zrakoplovnom napadu na brodogradilište teško je oštećen i izgorio je veliki minolovac M-151, a topovnjača RTOP-402, prema raspoloživim podacima, tada je srušila neprijateljski zrakoplov.

Zarobljeno obalno topništvo odigralo je značajnu ulogu u obrani Šibenika

Tijekom sukoba kod Šibenika 14. rujna 1991. godine postrojbe MUP-a Šibenik osvojile su obalnu topničku bitnicu 90 mm Žirje.

Dana 16. rujna snage civilne zaštite Rogoznice, MUP-a Primošten i dio pripadnika 3. satnije 4. brigade ZNG-a zauzeli su vojarnu *Zečevo* i vojarnu *Kruščica* (Rogoznica). Tom akcijom na Zečevu je preuzeto 5 topova 130 mm (3 topa su bila u položaju za otvaranje paljbe po Šibeniku), 4 obalna topa 100 mm, 4 obalna topa 88 mm, 6 obalnih topova 85 mm i 11 topova PZO-a 20/3 mm.

Obalno topništvo u obrani šibenskog akvatorija

Dio zarobljenih topova postavljen je na Jelinjak. Bitnica je već idućega dana otvorila paljbu prema mostu i šibenskoj luci. Istodobno su zaplijenjeni protuzrakoplovni topovi branili grad od zrakoplovnih napada.

Dana 19. rujna 1991. godine skupina specijalaca ZNG-a i MUP-a Primošten oslobodila je otok Smokvicu i zaplijenila bitnicu 88 mm s cjelokupnim naoružanjem i opremom. Bitnicom na Žirju (90 mm) šibenski su topnici mogli djelovati protiv brodova JRM-a i na širem području Šibenika.

JRM je kod Šibenika izgubila manji patrolni čamac i 5 desantnih brodova. Kod *Solarisa* je pogođen raketni čamac RČ-308, koji se zatim nasukao, ali je spašen i otegljen na o. Vis. Kasnije je prebaziran u Boku kotorsku i tamo raspremljen. Prema podacima iz izvješća Kriznog štaba Šibenika tijekom obrane grada šibenski su branitelji oborili više protivničkih zrakoplova i 2 helikoptera te je uništeno i zarobljeno više neprijateljskih tenkova. Neprijatelj je 18. rujna odbačen od Šibenskog mosta, a snage JNA 20. rujna prisiljene su na povlačenje. Tom je prigodom uništeno ili zarobljeno 8 tenkova. Blokada Šibenika je razbijena. Brodovi koji su zarobljeni u Šibeniku postupno su osposobljeni i postaju jezgra u stvaranju Flote Hrvatske ratne mornarice.

Opsada Dubrovnika

Potkraj rujna 1991. godine težište neprijateljskih operacija prebačeno je na jug. Cilj je bio Dubrovnik, koji je prema planovima neprijatelja trebao služiti kao izlaz na more. Budući da je neprijatelj započeo provoditi pomorsku blokadu, hrvatski branitelji sredinom rujna počeli su se pripremati za održavanje pomorskih komunikacija u ratnim uvjetima. U marini Mokošica i brodogradilištu *Atlasa* u Rijeci dubrovačkoj nalazili su se ranije zaplijenjeni brzi krijumčarski gliseri. Oni su bili provizorno naoružani, neki su bili oklopljeni, a nova je postrojba nazvana odredom naoružanih brodova Dubrovnik (ONB).

Stradanje Dubrovnika – brodovi u plamenu

Prvi brod ONB-a bio je gliser *Sveti Vlaho*, a opremljen je radarom i jednom strojnicom 12,7 mm tipa *Bren*. Brod je stupio u službu 23. rujna 1991. godine, na dan prekida prve blokade hrvatske obale. Tjedan dana kasnije Komanda VPS-a Boka objavila je novu pomorsku blokadu dubrovačkog područja unutar crte koja se protezala od o. Koločepa, preko svjetionika Grebeni do o. Lokruma i rta Pelegrin.

JNA je 1. listopada 1991. godine otpočela otvoreni napad na Dubrovnik i prekinula njegovu opskrbu vodom i strujom. Odred naoružanih brodova (ONB) započeo je prevoziti dragovoljce za obranu opkoljenoga grada te ga opskrbljivati neophodnim potrepštinama. Tijekom pomorske blokade jedan je patrolni brod JRM-a patrolirao pred Rijekom dubrovačkom. Četiri su patrolna čamca i jedna topovnjača zatvarali unutarnju stranu Elafitskih otoka. U pojedinim je razdobljima u blokadi sudjelovala i podmornica JRM-a, koja je s pučine nadzirala širi dubrovački pomorski prostor. Brodovi ONB-a često su plovili neposredno uz obalu kako bi izbjegli protivničke radare. Tako je *Sveti Vlaho* naletio na greben i bio teško oštećen. U ulozi *zastavnog broda* zamijenio ga je 12-metarski gliser *Nr. 1*.

ONB Dubrovnik tijekom listopada činile su 22 plovne jedinice. Hrvatski mornari, osim glisera, raspolagali su gumenim čamcima, trabakulima i remorkerima. Teško topništvo nadomještalo se protutenkovskim lakoprijenosnim raketnim bacačima tipa *Zolja*, *Osa* i RPG. Neki su brodovi bili oklopljeni čeličnim pločama, ali je najbolju zaštitu pružala velika brzina i poznavanje vlastitih voda. Tijekom opsade Dubrovnika hrvatski su brodovi prešli ukupno 35.000 nautičkih milja (NM), prevezli 3.500 vojnika i 1.500 civilnih osoba te 4.000 tona potrepština za opkoljeni grad.

ONB Dubrovnik, naoružani gliser

Konvoj *Libertas*

Da bi se svijetu prikazalo stanje na hrvatskom jugu i u opkoljenom gradu Dubrovniku, koji je bio pod UNESCO-vom kulturnom zaštitom, iz Rijeke je u pomoć 28. listopada 1991. godine krenuo konvoj od 30-ak brodova pod nazivom *Libertas*. Na trajektu *SLAVIJA I* nalazio se veliki broj političara, umjetnika i novinara. Među njima je bio i tadašnji predsjednik Predsjedništva SFRJ-a Stjepan Mesić. U sklopu konvoja nalazili su se i hidrogliseri, tegljači, ribarski brodovi i trabakuli. Konvoju se 29. listopada u Splitu priključilo još nekoliko brodova i čamaca te je plovidba nastavljena prema Korčuli. Brodovi su u Dubrovnik prevozili 600 izbjeglica povratnika te hranu i lijekove. JRM je tvrdila kako konvoj vozi oružje, streljivo i dragovoljce za obranu grada. Zbog toga je patrolni brod JRM-a *Kosmaj* 30. listopada zaustavio konvoj i izvršen je pregled brodova. Samo je jedan trabakul vraćen na Korčulu. Konvoj je nastavio put u luku Gruž.

Dolazak konvoja dao je novu nadu braniteljima Dubrovnika, iako su napadi na grad nastavljeni kada je konvoj napustio Dubrovnik. Organizacijom konvoja ipak je postignut promidžbeni cilj u smislu upoznavanja domaće i strane javnosti o stanju na jugu Hrvatske. Ova akcija, iako nije izravno vezana za djelovanje HRM-a u Domovinskom ratu, od velike je važnosti jer je imala snažan odjek u zemlji i svijetu, ukazujući na ponašanje i djelovanja JRM-a u provođenju pomorske blokade Dubrovnika i cijele hrvatske obale.

Diverzantska djelovanja HRM-a

Zbog nedostatka opreme i embarga na uvoz oružja diverzanti HRM-a bili su oskudno opremljeni. U početku je to bilo streljačko naoružanje, a od oružja s većom paljbenom moći samo lakoprenosivi raketni bacači *Ose* i *Zolje*. U morskim prolazima i tjesnacima tim sredstvima pravljene su zasjede protivničkim brodovima. Stalne posade u Splitskim vratima (Milna, o. Brač), na o. Šolti te u prolazima Mali i Veli Vratnik (između po. Pelješca i o. Šipana) uspostavljene su u listopadu 1991. godine. Utemeljene su i posebne grupe diverzanata koje su na zadaće upućivane prema potrebi.

Pripreme za tegljenje broda PČ-176 „Mukos" u Šibenik u remontnu bazu

Pogođeni brod PČ-176 „Mukos", prilikom vađenja i pripremanja za tegljenje; u sastavu HRM-a brod zaplovio je pod nazivom PBR-62 „Šolta".

Vidjevši da ih se napada u prolazima, brodovi JRM-a bi se pri plovidbi kroz prolaze i tjesnace grupirali i osiguravali jedni druge, posebice logističke brodove. Tako bi protivničke RTOP, RČ, TČ i PČ otvarale prethodnu topničku vatru po mjestima odakle bi brodovi u prolazu mogli biti ugroženi. U drugoj polovini listopada diverzantima je stavljeno na raspolaganje nekoliko lansera s protuoklopnim raketama *Maljutkama*. Ovim sredstvima postizani su uspjesi u djelovanju po protivničkim brodovima u Splitskim vratima i prolazu Veli Vratnik. U prolazu Veli Vratnik nerijetko bi se umiješalo i protivničko zrakoplovstvo bojno djelujući po otocima.

Razvijaju se nova sredstva za daljinsku diverziju od kojih su neka uspješno primijenjena u diverzantskim akcijama. Ovdje valja istaći diverzantsko minitorpedo, kojim je 14. studenoga 1991. godine pogođen protivnički patrolni čamac *Mukos*.

Valja također istaknuti daljinski navođeni eksplozivni čamac *Duh svetog Vlaha* kojeg su napravili djelatnici Brodoprojekta iz Rijeke. Eksplozivni čamac potonuo je na sredini prola-

DATUM	OBJEKTI NAPADA	MJESTO NAPADA	SREDSTVO NAPADA	UČINAK
10. 10. '91.	DJČ	SPLITSKA VRATA	Strojnice, Osa, Zolja	Oštećen
11. 10. '91.	PČ	SPLITSKA VRATA	Zolja	Oštećen
16. 10. '91.	PČ	O. OLIPA	Zolje, Ose	Potopljen
18. 10. '91.	DJČ	MALI VRATNIK	Strojnice, Zolja	Oštećen
22. 10. '91.	RTOP	VELI VRATNIK	Zolja	Oštećen
11. 11. '91.	PČ-173	O. ŠKARDA ZADAR	Maljutka	Pogođen - zapaljen
12. 11. '91.	PT-72	SPLITSKA VRATA	Zolje, Ose	Oštećen
14. 11. '91.	PČ-176	O. BRAČ	Minitorpedo	Potopljen - popravljen
28. 11. 1991.	PO-92	UVALA V. LAGO O. LASTOVO	Zolje, Ose	Oštećen

Djelovanje diverzanata HRM-a 1991.

za između o. Drvenika i o. Šolte, prilikom prebaziranja iz Trogira za o. Šoltu, tako da nije došlo do njegove bojne primjene. Razlozi potonuća krili su se u nedovoljnoj čvrstoći konstrukcije. Protivnička je strana procijenila da je eksplodirala neka od položenih mina u tom prolazu, pa i taj prolaz više nije koristila za plovidbu prema Visu.

Treba još navesti i daljinski upravljane skutere i katamarane. Ovi brodovi su bili namijenjeni za diverzantska djelovanja po protivničkim brodovima u lukama baziranja na o. Lastovu i o. Visu. Zbog razvoja opće situacije do njihove uporabe nije došlo.

Uvođenjem novih sredstava za prevoženje i vezu, diverzanti HRM-a uskoro su bili u stanju napasti protivnika na svakom mjestu. Tako su 27. prosinca 1991. godine na otoku Lastovu brzim desantnim čamcem napali neprijateljski logistički brod. Protivnička obrana reagirala je nespremno što je dovelo do razmjene vatre između vlastitih brodova i strojničkih gnijezda na obali. Diverzanti su potom napustili ne samo uvalu Velji Lago gdje su djelovali, već i akvatorij otoka Lastova.

Diverzanti HRM-a 1991. godine, u vrijeme kad su bili skromno opremljeni, izvršili su svoju zadaću tako da se protivnička strana nije mogla osjećati sigurno u akvatoriju hrvatskoga mora.

Polaganje minskih zapreka

Mineri HRM-a uspješno su proveli zadaće polaganja minskih zapreka ispred luke Lore, u području Splitskih vrata te u prolazima Mali i Veli Vratnik.

Polaganje minske zapreke ispred luke Lore

Počevši još od kraja 1990. godine vođeni su razgovori i izrađivani planovi za izolaciju RL Lore, koja je bila iznimno opasna za Split i okolicu. Među ostalim napravljene su i pripreme za stvaranje fizičke zapreke potapanjem broda iz rezališta na ulazu u luku.

U okviru blokade vojarni odlučeno je da se vojarna i luka Lora zapriječe podvodnim minama. Cilj je bio prekinuti pomorske komunikacije neprijateljskih snaga s ovom najvećom vojarnom na jadranskoj obali i na taj način primorati pripadnike JNA na pasivnost, tj. nemogućnost daljnjeg ugrožavanja Splita i okolice.

Minska zapreka pred lukom Lorom

U akciji *Zelena tabla – Male Bare* (14.-16. rujna 1991.) oslobođeno je skladište podvodnih mina u uvali Tatinje (luka Ploče). Odlučeno je da se tim minama zapriječi luka Lora. Polaganje mina u danim okolnostima bio je rizičan pokušaj zbog nazočnosti brodova iz sastava TG-a Kaštela. Brodovi ove skupine nadzirali su sve plovidbe, a svi sumnjivi brodovi bili su pregledavani ili vraćani u polaznu luku.

Prevoženje mina iz Ploča brodovima do Splita zbog toga nije dolazilo u obzir. Mine su prevezene kamionima Jadranskom magistralom.

U polaganju mina sudjelovali su:

Jadrolinija Rijeka, posada trajekta Gradac,
Brodospas Split, posada remorkera Regulus,

G. Stjepan Bernardić - Kula
G. Rozario Lovrić,

Dragovoljci:
Dalibor Sardelić,
Boris Miliša,
Dejan Maras,
Dragan Kliškinić,
Robert Kramarić,
Davor Perković,
Ante Jurišić,
Tonći Čovo,
Davor Plenković

Kako bi položili mine i pri tome maskirali svoja djelovanja, mineri HRM-a zajedno s Kriznim štabom *Jadrolinije* smislili su varku. Poslana je radijska poruka – koju su slušali pripadnici JRM-a u zgradi Komande VPO-a – da trajekt *Gradac* ima kvar na glavnom stroju i da će morati na popravak u splitsko brodogradilište. Polaganje mina maskirano je na način da je jedan remorker teglio prema splitskom brodogradilištu trajekt *Gradac* nakrcan minama spremnim za polaganje.

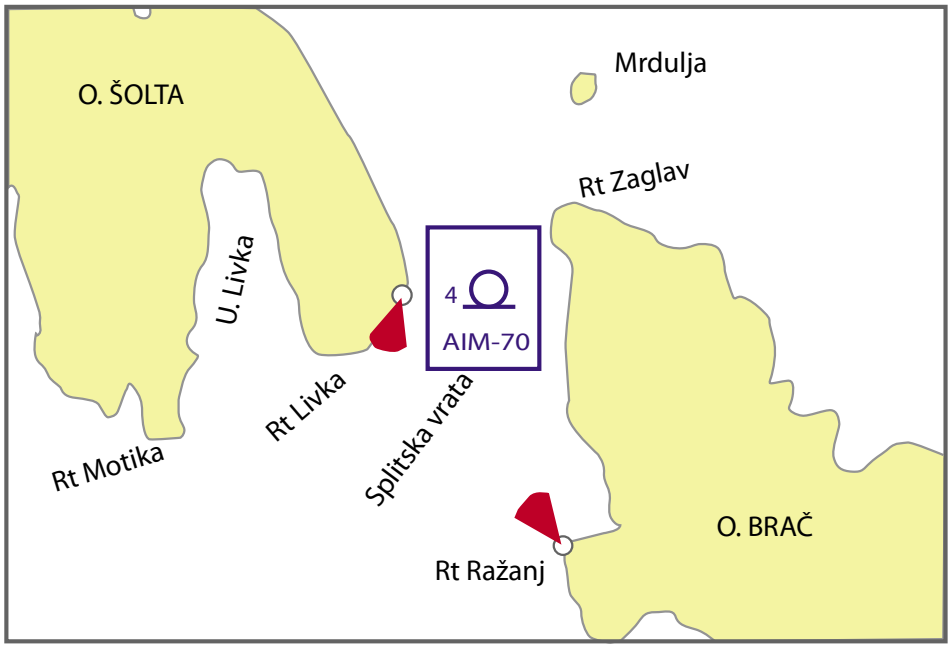
Tegalj brodova prošao je neposredno ispred luke Lore i u ranim jutarnjim satima (od 4,15 do 4,22 sata) 25. rujna 1991. godine s trajekta je na daljini od 150 do 180 metara položeno 20 podvodnih mina tipa SAG-2. Na jednu od mina istog jutra oko 11,00 sati naišla je protivnička barkasa i potonula. Na brodu je poginulo 5 mornara, a 2 člana posade teško su ozlijeđena. Nakon ovog događaja uplovljavanje u luku Loru bilo je onemogućeno. Takvo stanje je potrajalo dok prolaz za brodove nije očišćen i označen plutačama.

Minsku zapreku ispred luke uklonili su pripadnici minsko-protuminskog divizijuna HRM-a, nakon što je JNA (JRM) napustila RL Loru u razdoblju od kraja prosinca 1991. do 4. siječnja 1992. godine. Sve mine u ovom pretraživanju i vađenju ipak nisu bile pronađene i deaktivirane. Dana 28. siječnja 1992. godine barkasa HRM-a (BHRM-41) naišla je na minu ispred RL Lore. Tada su poginula dva pripadnika HRM-a a trojica su ranjena. Naknadnim pretraživanjem pomorski diverzanti pronašli su i označili preostale mine, a minsko-protuminska grupa ih je deaktivirala.

Pripadnici JNA napustili su RL Loru u razdoblju od kraja prosinca 1991. do 4. siječnja 1992. godine.

Polaganje minske zapreke u Splitskim vratima

HRM je nastojala što prije iz splitskog akvatorija protjerati brodove iz sastava TG-a Kaštela te otežati opskrbu brodova JRM-a angažiranih u pomorskim blokadama i zadaćama ophodnje. Budući da je ovaj prolaz iznimno prometan i da kroz njega neprekid-

Minska zapreka u Splitskim vratima

no prolaze vlastiti brodovi, odlučeno je minama zapriječiti Splitska vrata, tj. postaviti dirigirane mine kojima se upravlja s obale. Zbog dubine mora od 40 i više metara u Splitskim vratima nisu se mogle uporabiti sidrene, već na dnu ležeće mine, kojima je isključen paljbeni sustav. Detonatori mina bili su izravno povezani s obalom preko kabela, tako da je mine mogao aktivirati jedino čovjek s obale. Na okidačima (upaljačima) ovih mina bili su angažirani diverzanti HRM-a, a poslije njih i pripadnici otočnog bataljuna *Brovi* s Brača.

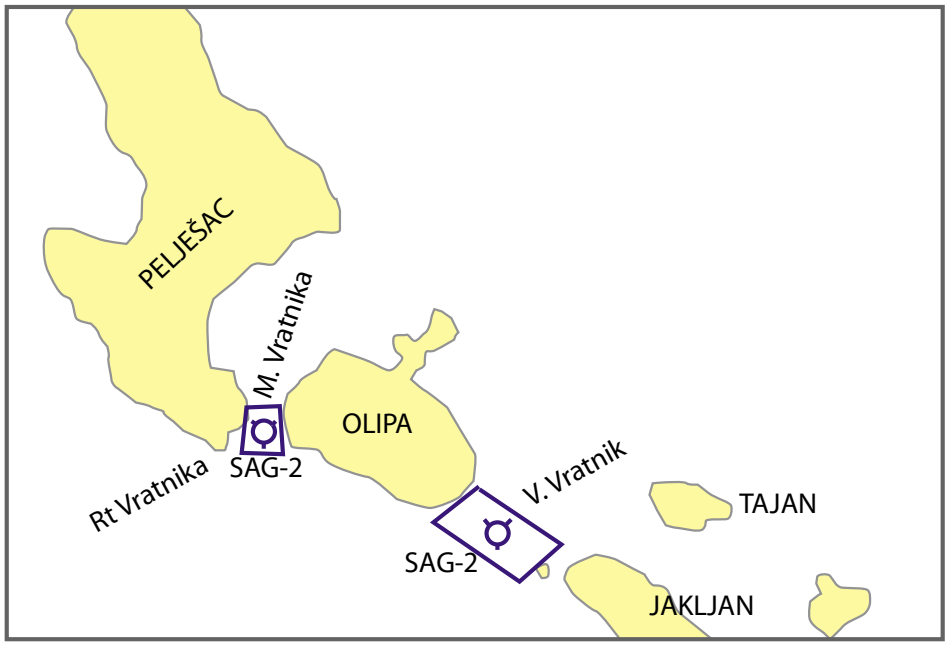
Zbog ovakvog načina aktiviranja mina, kroz Splitska vrata nesmetano su mogli ploviti svi drugi osim neprijateljskih brodova. Aktiviranje mina bi uslijedilo samo prilikom prolaska brodova JRM-a.

Pretpostavlja se da je protivnik saznao za ovu prepreku, jer su brodovi JRM-a koristili ovaj prolaz vozeći se u neposrednoj blizini trajekata. U tim se okolnostima nitko nije usudio aktivirati minu.

Ukupno su položene 4 mine tipa AIM-M-70 koje su uklonjene u veljači 1992. godine nakon odlaska brodova JRM-a iz ovog područja.

Minske zapreke u prolazima Mali i Veli Vratnik

Nakon što je grad Dubrovnik dospio u neprijateljsko okruženje, nastale su poteškoće u njegovoj opskrbi. Neprijateljsku blokadu već početkom listopada 1991. godine počela su probijati plovila HRM-a (odreda naoružanih brodova Dubrovnik) Koločepskim kanalom prema Dubrovniku. Polazna luka bila je u Brocama, na po. Pelješcu, a luka Šipan koristila se kao prolazna postaja do Dubrovnika. Najizloženije područje u probijanju blokade bilo je u prolazima Veli i Mali Vratnik u kojima su često patrolirali protivnički patrolni brodovi ili raketne topovnjače. Kako bi se otklonila ova opasnost, odlučeno je da se spomenuti prolazi miniraju podvodnim minama. Hrvatska ratna mornarica u to vrijeme nije raspolagala pogodnim minama kojima bi se zapriječili ovi prolazi.

Minska zapreka na ulazu u Koločepski kanal

Nekontaktna sidrena mina, model 90

Zbog nepovoljnih dubina mora u prolazima sidrene mine tipa SAG-2, obzirom na njihovu malu dubinu polaganja, nisu bile pogodne za uporabu. Naposljetku su ipak položene na položajnu dubinu od 10 metara ispod površine, ali su imale nastavak akustičnog kanala koji im je dodan putem kabla i hidrofona. Položeno je 10 mina u prolazu Veli Vratnik i 4 mine u prolazu Mali Vratnik. Sve mine su položene velikim gliserom *Elisabeta Rose*, posebno pripremljenim za tu zadaću.

Nakon polaganja mina ovaj prolaz protivnik više nije koristio, pa se plovidba odvijala obilaznom rutom koju su osiguravali njihovi patrolni brodovi iz luke Slano.

Mine su uklonjene u rujnu 1992. godine.

Mina SAG-2

Iskustva u minskim djelovanjima

Pored položenih mina, protivničkoj strani su servirane lažne informacije i o miniranju drugih područja.

Tako je radijskim putem ~~TG~~ Ploče upozorena da su u akvatoriju luke Ploče položene mine. S brodova JRM-a uočeni su manevri plovila u području skladišta *Tatinje* i u samom kanalu. Ove aktivnosti posade neprijateljskih brodova su shvatile kao opasnost za svoju sigurnost. Zbog toga nisu više zalazile ni u ovaj kanal, odakle su prije bojno djelovale po gradu i luci Ploče.

DAN	AKTIVNOST
20. 9. 1991.	Čeličnom užadi zapriječen je ulaz u luku Ploče. U zaprečavanju je korišteno čelično uže promjera 72 mm i 2 remorkera. Od tada brodovi JRM-a ne ulaze u luku Ploče.
25. 9. 1991.	Ispred ulaza u ratnu luku Loru položeno je 20 mina SAG-2. Aktiviranjem jedne od mina potopljena je barkasa JRM-a.
11. 10. 1991.	U Splitskim vratima položene su 4 mine AIM-M 70.
9. 11. 1991.	Aviobombama težine 250 i 500 kg brodovima JRM-a blokiran je izlaz iz Ratne luke Pula zbog čega je JRM prekinula 2. blokadu Jadrana.

Djelovanje minera HRM-a 1991.

Luku Slano JRM je odredila kao buduću luku baziranja svojih patrolnih brodova iz koje bi brodovi provodili nadzor šireg dubrovačkog akvatorija. Kako bi se uvjerili da područje luke nije minirano, prvo su primorali trajekt *Slaviju* s preko 800 putnika da uđe u zaljev luke Slano. Kad su se na taj način uvjerili u sigurnost plovidbe akvatorijem, odmah su pustili trajekt da nastavi svoj put prema odredištu. Patrolni brodovi JRM-a, od tada pa do konačnog napuštanja luke Slano, smanjili su učestalost plovidbi a njihove komunikacije s lukom Slano odvijale su se uz posebne najave kretanja hrvatskoj strani.

Mina AIM M-70

Podvodne mine odigrale su značajnu ulogu u smanjivanju manevarskog prostora i u ponašanju JRM-a. Bilo je vidljivo da prijetnja minskim oružjem daleko nadilazi same lokacije minskih zapreka.

Na polaganju i uklanjanju ovih prepreka HRM je stekla dragocjena iskustva i natjerala protivnika da s posebnom pozornošću osigurava ulaz u Bokokotorski zaljev i prilaze lukama Baru i Budvi.

Ostala događanja tijekom 1991. godine

Pored navedenih događanja u 1991. godini posebno važno mjesto zauzimaju djelovanja vezana za pomorske blokade i za borbe na stonskoj bojišnici.

Pomorske blokade hrvatske obale od strane JRM-a

Snage JRM-a u jesen 1991. godine provodile su pomorsku blokadu hrvatske obale i otoka. Brodovi su bili podijeljeni u 5 taktičkih grupa (TG). Ciljevi blokade bili su nanijeti gospodarsku štetu onemogućavanjem kopnene i pomorske komunikacije te psihološkim pritiskom okrenuti otočno i obalno stanovništvo protiv nove vlasti u Hrvatskoj. Povlačenjem snaga iz Republike Hrvatske JNA je blokadu koristila i za omogućavanje povlačenja ljudstva, oružja i opreme prema bazama u Boki kotorskoj.

~~Potpunu kontrolu lučkih područja Rijeke, Zadra, Šibenika, Splita, Ploča i Dubrovnika uspostavile su snage JRM-a koje su provodile blokadu~~.

JRM je od rujna do studenoga 1991. godine provela tri velike pomorske blokade hrvatske obale.

Prva pomorska blokada hrvatske obale

Prva pomorska blokada hrvatske obale provedena je od 17. do 23. rujna 1991. godine. U blokadi je sudjelovala većina brodova JRM-a. U viškoj luci u tom razdoblju bazirani su: školski brod *Galeb*, zapovjedni brod flote JRM-a PB *Vis*, podmornica, raketna topovnjača, 5 raketnih čamaca, 2 torpedna čamca i nekoliko pomoćnih brodova. Veliki patrolni brodovi (VPBR) JRM-a poslani su na o. Lastovo, dok su pojedine manje skupine brodova smještene u područja većih lučkih gradova, Pule, Rijeke, Zadra, Šibenika, Splita, Ploča i Dubrovnika. Istodobno su snage protivnika započele s djelovanjima po Masleničkom

Razvoj događaja u ratu, kako na kopnu tako i na moru, ovisio je o pregovorima s međunarodnim snagama.
Na slici: Sastanak admirala S. Letice i generala Philippa Morillona, zamjenika zapovjednika snaga UNPROFOR-a (21. svibnja 1992. u ZHRM-u – Lora), u svezi prekida vatre u Sektoru „Jug", raspoređivanja mirovnih snaga UN-a na to područje i uspostavljanja vlasti RH na teritoriju s većinskih hrvatskim stanovništvom u RH.

mostu, kako bi prekinule promet Jadranskom magistralom. Raketna topovnjača RTOP-404 s patrolnim čamcima PČ-132, PČ-135 i nekoliko helikoptera bila je u ophodnji pred Rijekom. Pulu su blokirali brodovi iz te ratne luke, a Zadar brodovi iz Lošinja.

Zapovjedništvo Vojnopomorskog sektora (VPS) u Kumboru zabranilo je plovidbu u dubrovačkom akvatoriju. VPBR s dvije raketne topovnjače poslan je u blokadu Splita. Neprijateljski zrakoplovi u međuvremenu su uništili već prazno skladište *Male Bare* (Ploče). Hrvatski su diverzanti tijekom noći protutenkovskim raketama napali minopolagače koji su bili usidreni pred lukom Ploče. Nakon tog napada brodovi JRM-a više nisu prilazili luci, nego su se zadržavali kod ulaza u Neretvanski kanal.

Tijekom borbi u području Šibenika bili su napadnuti i Zadar i Split. Zadar je zbog svog položaja otvorenog prema kopnu bio izložen jakim tenkovskim i topničkim napadima protivnika. Brodovi JRM-a gađali su grad, a branitelji su topovima postavljenima na kamione oštetili dvije raketne topovnjače lošinjske grupe. JRM je zbog toga prekinula izravnu pomorsku blokadu i povukla se na ophodnu crtu između o. Vira i o. Molata. Prva blokada hrvatskih luka službeno je okončana 23. rujna 1991. godine.

Iako je blokada bila službeno okončana, brodovi JRM-a ponovo su 24. rujna bojno djelovali po Splitu. Napad je iz smjera Čiova izvela skupina sastava: VPBR *Koper*, 1 RTOP, 1 torpedni i 2 patrolna čamca; po gradu su djelovali i brodovi iz luke Lore. Hrvatski su diverzanti s o. Brača napali brod *Koper* oštetili ga. U trenutku napada između VPBR-a i topničke bitnice HRM-a našao se drugi brod JRM-a. Posada oštećenog VPBR-a, uvjerena kako je napadnuta s tog broda, osula je paljbu po vlastitom brodu. Nakon toga su se brodovi JRM-a povukli u uvalu Bobovišća na otoku Braču, a zatim na o. Vis na popravak.

Druga pomorska blokada

Završetkom prve pomorske blokade na Jadranu zavladalo je kratko zatišje, zatim je rat nastavljen svom žestinom. Ponovo je 3. listopada na snazi pomorska blokada koja službeno traje do 13. listopada 1991. godine. Potrebno je napomenuti da je i prije uvođenja ove blokade JRM ometala i onemogućavala plovidbu na nekim područjima Jadrana. osobito u dubrovačkom akvatoriju. Komande VPS-a JRM-a proglašavale su zabranu isplovljivanja i uplovljivanja iz svih luka unutar određenog rajona. Uvođenjem ovakvih blokada JRM je u stvari ratovala protiv civilnog stanovništva RH jer su brodovi kojima se prijetilo, *postupanjem po pravilima borbene uporabe bez upozorenja*, pripadali civilnim brodovima i bili u službi civilnih potreba.

Blokadu Rijeke i Pule provodila su 4 broda. Bio je to veliki patrolni brod (VPBR) *Koper* (brodovi ove klase nazivani su razaračima), topovnjača RTOP-405, torpedni čamac *Jadran* te još jedan neidentificirani brod.

Zadar je također bio pod neprijateljskom blokadom i trpio je snažne napade protivničkog topništva s mora i s kopna. Dana 5. listopada uslijedio je topnički dvoboj zadarskih branitelja i brodova JRM-a.

Zrakoplovstvo JNA trećeg je dana blokade avionima nadlijetalo Paški most i namjeravalo ga srušiti. Rušenjem mosta bila bi prekinuta prometna komunikacija Dalmacije sa sjevernim Jadranom i ostalim dijelom Hrvatske. Idućeg dana napad je izvršen s 3 zrakoplova tipa *Galeb*. Tom prilikom oštećen je kolnik i ograda mosta s 5 avionskih bombi. Most je taj dan pretrpio četiri napada neprijateljskih zrakoplova i helikoptera i bio je pogođen s još 3 rakete, ali ipak nije srušen.

Pregovori o deblokadi vođeni su na svim razinama, počevši od lokalnih na svim blokiranim dijelovima jadranskog područja, pa do pregovora na najvišoj razini zaraćenih strana pod patronatom međunarodne zajednice (sporazum iz Igala i Beograda ponovljen u Hagu početkom listopada 1991. godine s potpisnicima Tuđmanom, Miloševićem i Kadijevićem).

Dana 10. listopada ~~iz blokirane pulske luke~~ pripadnici JNA napustili su ~~sve ili dio jedinica JNA i~~ odnijeli vojnu opremu. Deblokirana je i zadarska luka. Riječki zaljev djelomično je deblokiran 10. listopada, no time nije omogućena slobodna plovidba. Nakon iscrpnih pregovora Zapovjedništva HRM-a i Komande Vojnopomorske oblasti JRM-a, brodovi JRM-a također su 10. listopada napustili prostor neposredno ispred splitske luke.

Dana 14. listopada 1991. godine ~~javljeno je (Reuter/Hina) da su promatrači misije EZ-a objavili da je prestala blokada jadranskih luka i vojarni savezne armije u Hrvatskoj 13. listopada oko 19,00 sati.~~ Predstavnik promatračke misije Simon Smits izjavio je da je uklonjena pomorska blokada svih sedam jadranskih luka na dalmatinskoj obali.

Blokada hrvatske obale ovim nije okončana. VPBR *Koper* i jedna topovnjača ponovo su uplovili u Riječki zaljev. U dubrovačku luku dopušteno je uplovljavanje samo brodovima s hranom, lijekovima i vozilima sanitetskih i humanitarnih ekipa. Iz Dubrovnika su mogle izići samo žene, djeca, stari i bolesni te ranjenici. Neprijateljski ratni brodovi ostali su usidreni u vodama Neretvanskog kanala i ispred luke Ploče. Oni su kontrolirali ulaz i izlaz brodova iz pločanske luke, čak su vatreno djelovali na kočaricu u vodama oko otoka Hvara. I ovakvo ograničena sloboda plovidbe na Jadranu došla je u pitanje 17. listopada kada je JRM, osobito na dubrovačkom području, pojačala mjere nadzora i kontrole. Slično stanje se ponavljalo i na drugim područjima pod nadzorom neprijateljske mornarice. Tako su brodovi JRM-a 17. listopada u 14,20 sati u dva navrata otvorili vatru s mora u pravcu otoka Brača. Napadu su prethodila nadlijetanja četiriju neprijateljskih zrakoplova nad spomenutim područjem. Uslijedila je i radijska poruka s VPBR-a *Split* Lučkoj kapetaniji Split da se do daljnjeg zabranjuje svako kretanje brodovima i čamcima kroz Splitska vrata. Sve navedeno je ukazivalo da se neprijatelj sprema uvesti i treću po redu blokadu Jadrana.

Treća pomorska blokada hrvatske obale

Kao rezultat međunarodne aktivnosti političkog vodstva RH na čelu s predsjednikom dr. Franjom Tuđmanom te razvoja stanja na bojištu, krajem listopada 1991. godine JNA je bila primorana napustiti područja RH. JRM je trebala organizirati i provesti povlačenje ljudi i opreme JNA.

Neprijatelj je u večernjim satima 7. studenoga zabranio plovidbu dubrovačkim akvatorijem. Ova je zabrana narednog jutra prenesena na sve jadranske luke. JNA je istog dana, u namjeri potpune izolacije Dalmacije, svojim zrakoplovima oštetila Paški most, tada jedinu vezu Dalmacije s kontinentalnim dijelom Hrvatske.

JRM je 8. studenoga 1991. godine proglasila posljednju, ujedno i najdužu blokadu hrvatskih luka (osim Pule) i otoka Visa, Lastova i Mljeta, kako bi zaštitila svoje povlačenje sa sjevera.

~~Zrakoplovi JNA 8. studenoga~~ kod Paškog mosta raketama su napali trajekte *Vir* i *Borik* i teško ih oštetili. Brodove JRM-a koji su bili u blokadi Zadra u uvali uz otočić Škardu, 10.

studenoga 1991. godine *Maljutkama* 9M14 napali su pripadnici ONB-a Kali. Jedan neprijateljski patrolni čamac je pogođen i zapaljen, ali ga je minolovac M-141 odvukao na pučinu. Nakon toga napada JRM se povukla, pa je prekinuta i pomorska blokada Zadra.

Istog dana obalna topnička bitnica JRM-a s otoka Visa topovima je gađala talijanski trgovački brod *Europeo 2*, koji je plovio blizu obale otoka. Dva dana kasnije topovnjača JRM-a uz zapadnu obalu o. Šolte potopila je malteški brod *Euro River*.

Posljednje razdoblje treće pomorske blokade bilo je ograničeno samo na južni dio Jadrana, gdje je iznova najviše stradao Dubrovnik. Osim oštećenih brodova iz stroja JRM-a izbačeni su i stariji brodovi te brodovi koji zbog neispravnosti nisu bili uporabljivi. Bivša JRM spala je na svega trećinu predratne snage. Branitelji Pelješca su 19. studenog 1991. godine, prema raspoloživim podacima, južno od otočića Olipa (kod o. Šipana) protuoklopnom raketom *Maljutkom* 9K11 u nadgrađe pogodili PČ-132. Brod se nakon toga uspio izvući prema otoku Mljetu. Treća neprijateljska blokada službeno je prekinuta tek 3. prosinca 1991. godine u 12,00 sati.

Posebno značajna djelovanja HRM-a u razdoblju pomorskih blokada Jadrana

Djelovanja s presudnim značenjem za razbijanje pomorskih blokada hrvatskoga dijela Jadrana bili su bojevi u Splitskom i Korčulanskom kanalu.

Pomorsku blokadu srednjeg i dijela južnog Jadrana neprijatelj je provodio s 3 skupine brodova:

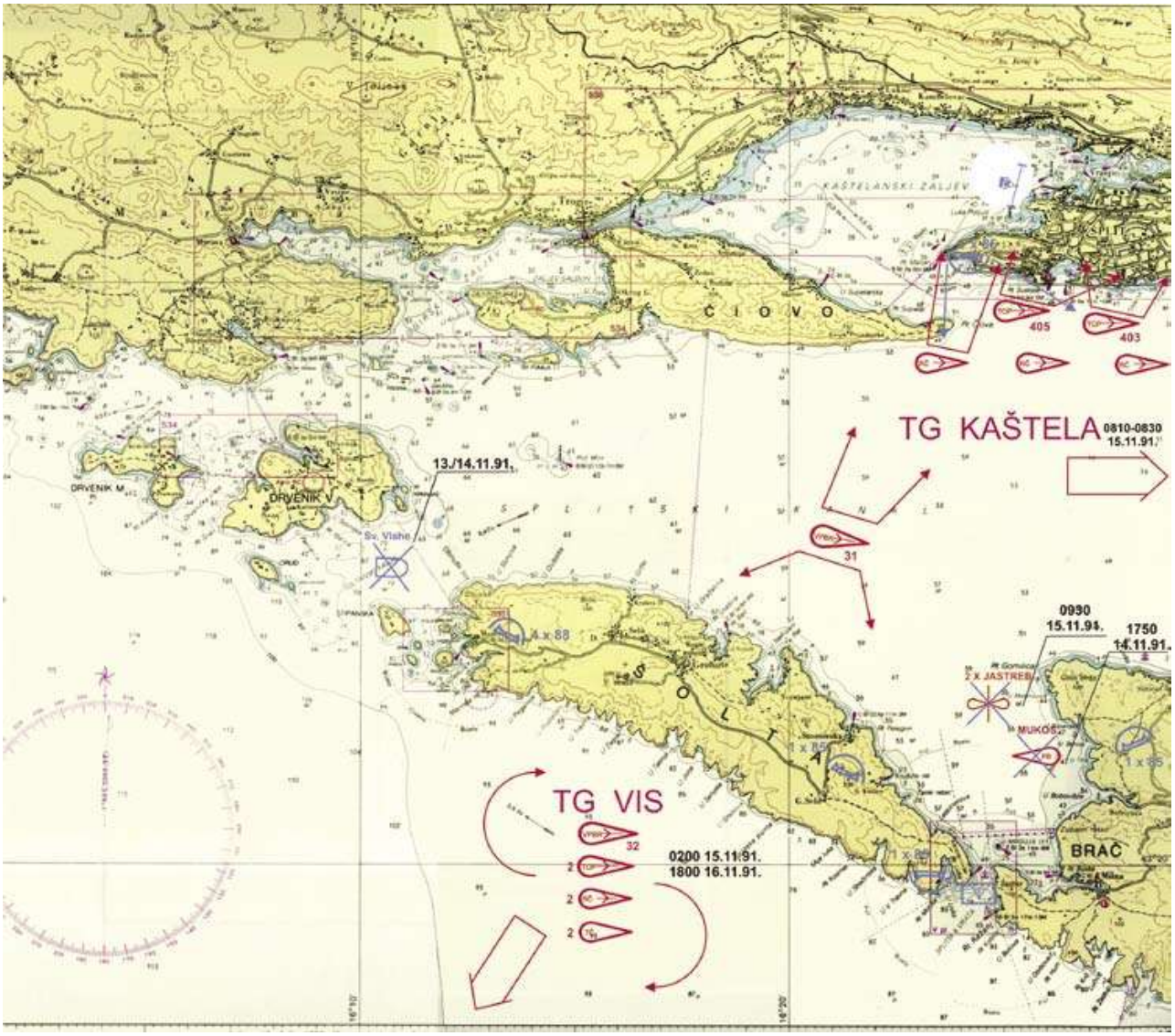
- **TG Kaštela** (VPBR-31, 1 RTOP, 1-2 RČ-TČ-a, 1-2 PČ-a), koja je djelovala u akvatoriju Splitskih vrata i Splitskog kanala.
- **TG Vis** (VPBR-34, 1 RTOP, 1-2 RČ-TČ-a, 1-2 PČ-a), koja je djelovala u Viškom i Korčulanskom kanalu s osloncem na VPU Vis i VPU Lastovo.
- **BG Ploče** (1 RTOP, 1-2 RČ-a, 2-3 ML-a), koja je djelovala u Neretvanskom kanalu s osloncem na luku Ploče i VPU Korčula, a od sredine rujna na VPU Vis.

Boj u Splitskom kanalu

Događanja sredinom studenoga 1991. godine na području splitskog akvatorija značajno su utjecala u konačnom protjerivanju neprijateljskih snaga s hrvatskoga Jadrana.

JRM je iz Visa blokirala pristup Splitu i u nekoliko navrata bojno djelovala po gradu i okolici. Na ta su djelovanja branitelji energično uzvraćali. Tako su 12. studenoga hrvatski diverzanti i topnici bitnice 85 mm s Brača raketama *Osa* i *Zolja* i jednim projektilom 85 mm pogodili protivnički opskrbni brod PT-72, koji se nakon oštećenja povukao. Zbog toga je JRM 14. studenoga u napad na Split poslala svoju taktičku grupu Kaštela sastavljenu od VPBR-31 *Split*, RTOP-405, RČ-306, TČ-224 i PČ-176 *Mukos*. Brodovi su uplovili u Splitski kanal sjeverno od o. Šolte. PČ-176 *Mukos* poslan je prema jugu, kako bi nadzirao Splitska vrata. Posade brodova nisu bile svjesne opasnosti u kojoj se nalaze.

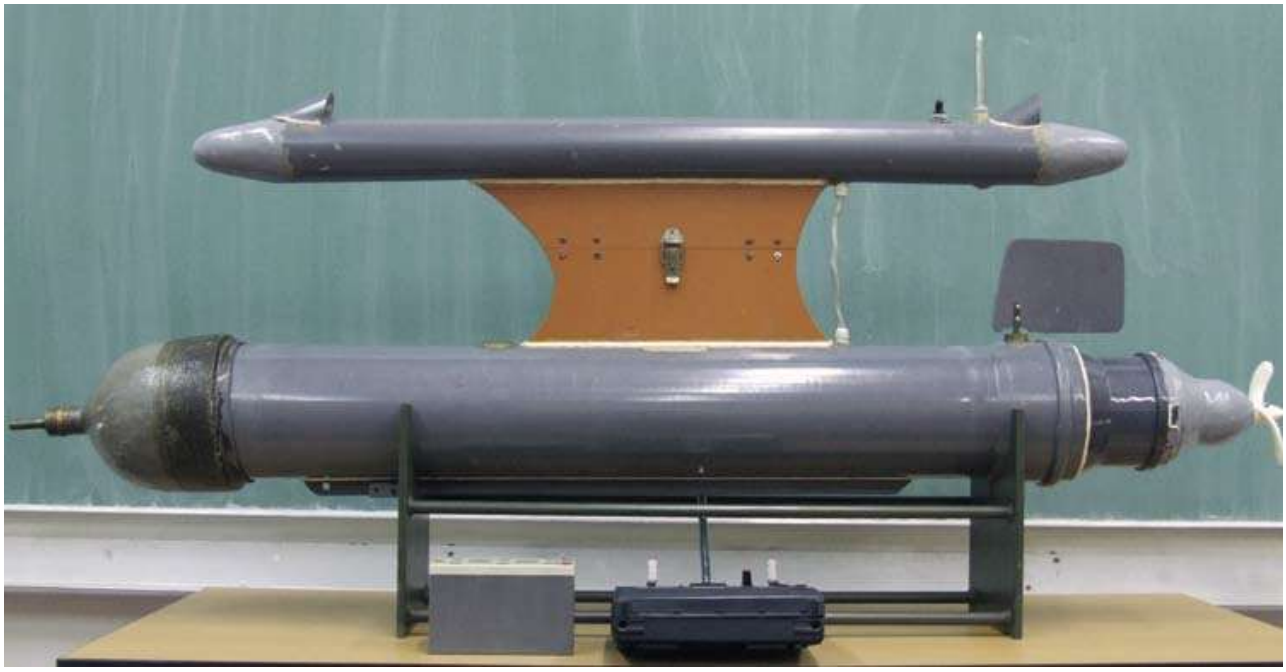
Diverzanti HRM-a u to su vrijeme raspolagali improviziranim oružjem, lakim radiovođenim torpedom domaće proizvodnje koje je izrađeno u Trogiru. Cilj je bio VPBR *Split*, ali su se i VPBR i raketna topovnjača nalazili predaleko na pučini. Zato je torpedna grupa,

Boj u Splitskom kanalu 14. i 15. studenog 1991.

predvođena zapovjednikom grupe, torpedo usmjerila na patrolni čamac PČ-176 i pogotkom ga teško oštetila. Posada je u 17,30 sati pozvala druge brodove u pomoć. TČ-224 spasio je preživjelu posadu (tri su mornara poginula u pramčanom dijelu broda) koja se prekrcala na VPBR. PČ-176 *Mukos* bio je napušten i ostao je plutati u uvali Bobovišća. U bijegu s broda zaboravljeni su i važni dokumenti: knjiga kodova i pomorske karte JNA. Obitelj Kalebić svojom je kočom oteglila patrolni čamac prema otoku Šolti, u uvalu Stomorska, gdje su ga nasukavanjem spasili od potapanja. Brod je 16. prosinca otegljen u šibensko brodogradilište gdje je obnovljen i nakon toga uvršten u sastav HRM-a pod imenom *Šolta*.

Komanda Vojnopomorske oblasti JNA stavila je sve brodove u prvi stupanj borbene pripravnosti. U napadu JRM-a planiranom za 15. studenoga, TG Kaštela, koju je predvodio zapovjednik VPBR-31 kapetan fregate Dragan Jovin, trebala je djelovati sa sjevera, dok je VPBR *Koper* s raketnom topovnjačom i 2 raketna čamca trebao napasti s juga o. Šolte. Raketna topovnjača, raketni čamac i nekoliko manjih brodova ostali su na o. Visu, a na o. Lastovu bili su VPBR *Pula*, 2 raketna i 2 torpedna čamca. U Neretvanskom kanalu

Školski primjerak minitorpeda ručne izrade kojim su 14. studenog 1991. godine diverzanati HRM-a pogodili brod JRM PČ-176 „Mukos", brod se potom nasukao u uvali Nečujan (otok Šolta)

stražarila su 3 minolovca i raketni čamac. Četvrti VPBR *Kotor* ostao je u pričuvi i nije sudjelovao u djelovanjima.

Zbog procjene zapovjedništva JRM-a da su Splitska vrata i Šoltanski kanal zapriječeni podvodnim minama i da je do gubitka *Mukosa* došlo uslijed njegova nailaska na minu, dvije taktičke grupe brodova nisu se smjele spojiti i zajednički djelovati.

Dana 15. studenoga 1991. godine ratni brodovi iz sastava TG-a Vis u 00,50 sati predvođeni VPBR-om *Koper* iz Hvarskog kanala otvorili su topničku paljbu po otocima Braču i Šolti i topničkim položajima branitelja te su gađali mjesta Milnu i Grohote. Kako im topništvo HRM-a nije odgovorilo, paljbu su do 1,20 sati nastavili po naseljenim mjestima Milne na Braču i Gornjega sela na Šolti, kojima je nanesena znatna materijalna šteta.

Kad je neprijatelj ponovo otvorio paljbu po naseljima, zapovjednik šoltanske bitnice Marinča rat (4 x 88 mm) zapovjedio je uzvraćanje paljbe po skupini neprijateljskih brodova (VPBR *Koper*). Nakon naizmjenične paljbe koja je trajala do 5,00 sati, brodovi JRM-a prisiljeni su na povlačenje prema o. Visu.

Dana 15. studenoga 1991. godine u 6,00 sati zapovjednik VPBR-31 *Split* dao je zapovijed ojačanoj splitskoj skupini da djeluje po unaprijed *odabranim ciljevima* u Splitu. Ista zapovijed upućena je i snagama u samome gradu, razmještenima po vojarnama JNA u Splitu i Divuljama.

Jugovojska iz vojarni u gradu nije djelovala dok brodovi iz sastava TG-a Kaštela oko 6,30 sati iz Splitskog kanala nisu započeli žestoki topnički napad na grad Split. U tom barbarskom napadu neprijateljski su brodovi pogodili Arheološki muzej, zgradu Općine Split, dvoranu na Gripama, Higijenski zavod, Tehničku školu, trajekte *Bartol Kašić* i *Vladimir Nazor* te mnoge druge civilne objekte. Na trajektu *Vladimir Nazor*, koji je bio privezan u gradskoj luci, smrtno su stradali Jure Kalpić, vođa stroja i Dinko Maras, upravitelj stroja. Oni su se u vrijeme napada zatekli u garaži trajekta. Ranjen je bio Ante Vidović, kormilar na trajektu. Pored njih u Splitu još je bilo ranjeno i šestoro građana.

DATUM	VRSTA BRODA	VRSTA OŠTEĆENJA	PODRUČJE	POSTROJBA	ZAPAŽANJA	NAPOMENA
25. 9. '91.	Ronilačka barkasa	Potapanje	Kaštelanski zaljev	Mineri	Zapovjednik BRM-a se spasio, mornari su poginuli	
10. 10	DJČ	Manja oštećenja	Splitska vrata	Diverzanti HRM-a	Pogođen *Zoljom*	Nije potvrđeno
11. 10	PČ	Manja oštećenja	Splitska vrata		Pogođen *Zoljom*	Nije potvrđeno
16. 10	PČ-136 (?)	Potapanje	Elafiti (V. Vratnik)		Posada prešla na RTOP	Nije potvrđeno
18. 10	DJČ	Manje oštećenje	Elafiti (M. Vratnik)		Pogođen *Zoljom*	Otplovio ka Mljetu
22. 10	ML	Oštećenje	Koločepski kanal		Pogođen *Zoljom*	Potvrđeno
22. 10	RTOP-403	Oštećenje	Koločepski kanal		Pogođen *Maljutkom*	Popravljen u RZ Tivat
15-30.10.	RTOP-404 PČ-172	Manje oštećenje	Zadar	Top na kamionu	Manja oštećenja boka	Potvrđeno
11. 11.	PČ-173	Manje oštećenje	o. Škarda Zadar	Diverzanti Zadar	Pogođen *Maljutkom* ispod vodene linije (popravljen)	
12. 11.	PT-72	Veliko oštećenje	Splitska vrata	Diverzanti i OTB Ražanj	Dva pogotka *Osom*, *Zoljom* u desni bok, 1 x 85 mm u nadgrađe	
14. 11.	PČ-176 *Mukos*	Veliko oštećenje	Splitska vrata Bobovišće	Diverzanti HRM-a	Pogođen minitorpedom, napušten, popravljen u HRM-u	
15. 11.	VPBR-31	Veliko oštećenje	Bračk i kanal	OTB Šolta, Kašjuni i Brač	3-4 pogotka u krmeni dio ispod vodene linije	
15. 11.	RTOP	Oštećen	Splitski i Bračk i kanal		Nema detaljnih podataka	
16. 11.	ML-144 *Iž*	Potopljen	Korčulan. kanal	POTB 76 mm ZIS obrane Općine Korčula	Nasukan u uvali Torac na Hvaru – veliko oštećenje	
16. 11.	ML-143 *Olib*	Veliko oštećenje	Korčulan. kanal		Otvor na boku od vodene linije do palube	
16. 11.	RČ-306	Oštećen	Korčulan. kanal		Pogođen u krmu – oštećeno kormilo	
16. 11.	TČ-224	Oštećen	Korčulan. kanal		Pogođen u pramac	
16. 11.	M-153	Oštećen	Korčulan. kanal		Pogođen u lijevi bok	
16. 11.	VPBR-31	Oštećen	Korčulan. kanal	POTB 76 mm OTB Privala	Više puta pogođen u lijevi bok Oko 20,00 nasukan na o. Šćedro, ispumpavao vodu	
19. 11.	PČ-132	Oštećen	Koločep. kanal	Diverzanti HRM-a	Pogođen ispod zap. mosta	
28. 11.	PO-92	Oštećen	Lastovo (Velji Lago)		*Ose* i *Zolje* u krmu i bok broda	

Rezultati borbenih djelovanja, listopad/studeni 1991. godine (prema Raščlambi HRM-a za 1991.)

Topničke posade sa splitskih Kašjuna, s položaja Vela Straža na o. Šolti i s paljbenog položaja Golo brdo OTB-a Ražanj na o. Braču odmah su uzvratile paljbu. Nešto poslije 7,00 sati neprijateljski su brodovi odustali od daljnjeg djelovanja po civilnim ciljevima, pa su paljbu preusmjerili na obalne topničke bitnice HRM-a. Djelovali su ne samo brodskim topništvom, već i protupodmorničkim dubinskim bombama lansiranim s broda iz sustava RBU 6000, primjerice na OTB Kašjuni na Marjanu.

Djelovanjem obalnog topništva u Splitskom i Bračkom kanalu rukovodio je načelnik obalnog topništva HRM-a pukovnik Ante Bilić. Tijekom topničkih djelovanja motreni su bliski pogoci oko VPBR-a *Split*. Topnici s Brača otvorili su paljbu po raketnoj topovnjači, raketnom i torpednom brodu što je brodove iz TG-a Kaštela prisililo na povlačenje izvan dometa obalnog topništva HRM-a.

Hrvatska protuzrakoplovna obrana također je bila učinkovita: od 6 protivničkih zrakoplova poslanih u pomoć brodovima JRM-a, postrojbe s otoka Brača oborile su 2 zrakoplova. Pilot iz jednog pogođenog neprijateljskog zrakoplova bio je zapovjednik eskadrile Života Ninković (zvani Đubre) koji je pao u more u blizini o. Šolte. Helikopter JNA izvukao je pilota iz mora i prevezao ga na o. Vis. Hrvatska strana nije spriječila akciju spašavanja jer je helikopter imao oznaku Crvenog križa.

Nakon boja s topničkim bitnicama HRM-a u Splitskom kanalu i nakon bliskih pogodaka u VPBR 31 i jednu RTOP, zapovjednik TG-a Kaštela je oko 8,00 sati 16. studenoga zapovjedio povlačenje svih brodova iz akvatorija.

Obzirom da su prolazi prema o. Visu iz Splitskog kanala po prosudbi čelnika JRM-a bili minirani, brodovi su se povlačili obilaznom rutom – Bračkim i Neretvanskim kanalom.

Boj u Korčulanskom kanalu

U tijeku prolaska brodova JRM-a kroz Hvarski kanal postrojbe obalne obrane s položaja kod Živogošća i Drvenika lakim su oružjem djelovale prema brodovima u prolazu.

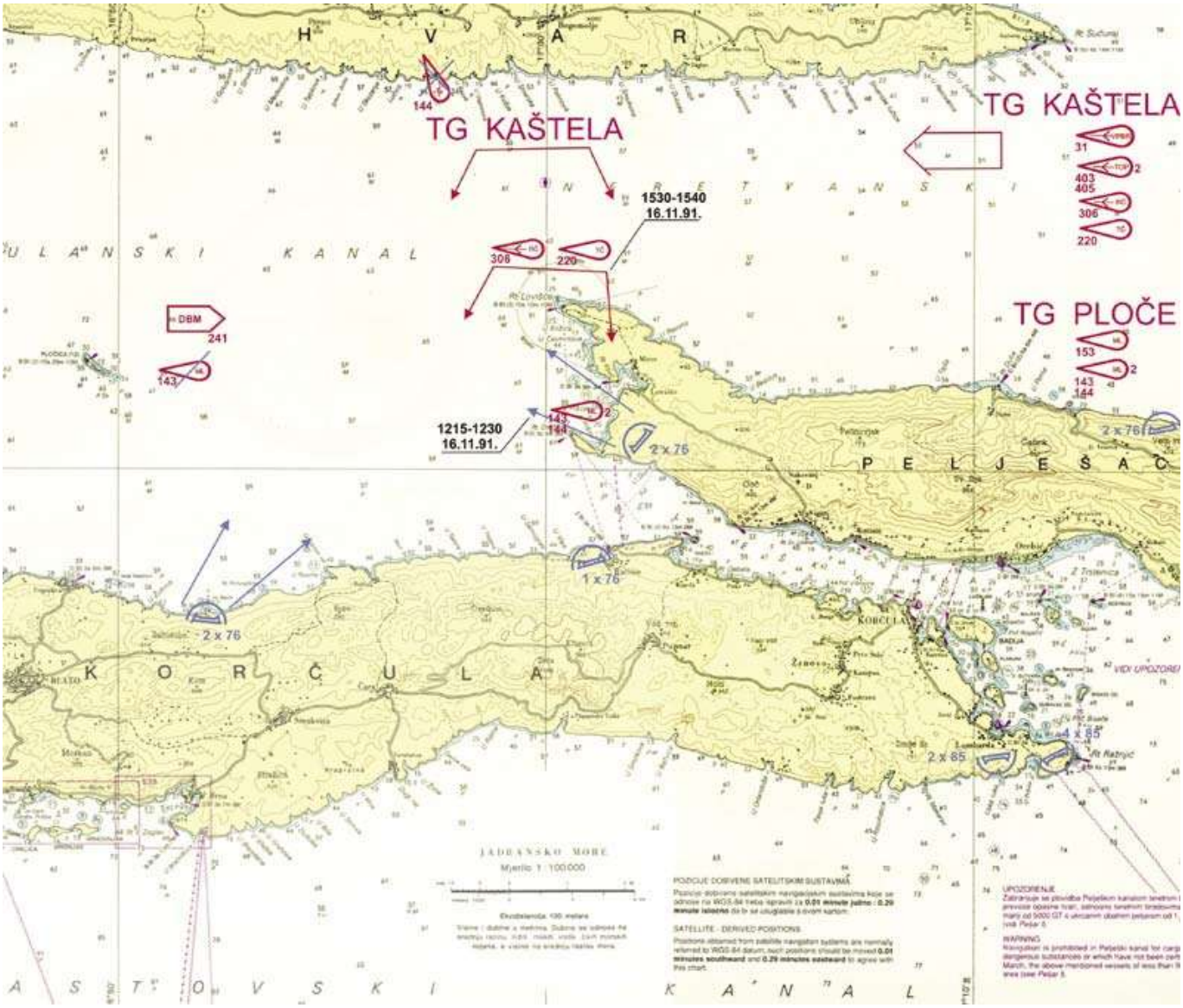
TG-u Kaštela u Neretvanskom kanalu pridružili su se brodovi iz sastava BG-a Ploče, koji su do tada provodili blokadu pomorskog prometa u Neretvanskom, Pelješkom i Korčulanskom kanalu.

U Korčulanskom kanalu tada se našlo ukupno 9 brodova JRM-a. Ovi brodovi su po paljbenoj moći nadilazili paljbenu moć postrojbi HRM-a razmještenih u području o. Korčule, o. Hvara i poluotoka Pelješca.

Topničkim vodovima razmještenim na položajima u Trpanjskoj dubi, Lovištu na poluotoku Pelješcu i Blacama na Korčuli, bitnica 76 mm ZIS nadzirala je s najmanje 4 topa akvatorij dijela Neretvanskog kanala od rta Sućuraj na Hvaru te akvatorij Korčulanskog kanala do Privale na zapadnom dijelu otoka Korčule.

Težište obrane bio je akvatorij Lovišta, oko kojeg je u tijeku boja bio doveden vod *Maljutki* (u mjesto Lovište) i jedan top 76 mm ZIS (u Račišće na otoku Korčuli).

Navečer 15. studenoga spremalo se nevrijeme. Ujutro 16. studenoga nevrijeme se razvilo u orkansko jugo koje je natjeralo dio neprijateljskih brodova da se usidre u uvali Bezdija pokraj Lovišta, a veći dio je prenoćio u uvali Duboka na Hvaru. Nakon što su se 2 minolovca zbog nevremena povukla u uvalu Lovište, od Zapovjedništva HRM-a dobivena je zapovijed admirala Letice koja je glasila: *U slučaju dolaska brodova JRM u domet topova na njih otvoriti vatru!*

Boj u Korčulanskom kanalu na dan 16. studenog 1991. godine (Prvi dio boja ispred Lovišta)

Paljbu po minolovcima u uvali Lovište oko 12,15 sati započeo je topnički vod Lovište, a vod Blace djelovao je po brodovima koji su se nalazili ispred uvale Lovište i o. Hvara.

Združena paljba vodova 76 mm M-42 ZIS iz Lovišta i Blaca zbunila je neprijatelja, zbog čega je u prvi mah s brodova u Korčulanskom kanalu nasumice vatreno djelovao po o. Hvaru. Branitelji Hvara nisu odgovarali na napad jer na o. Hvaru tada nije bilo obalnog topništva.

Vod iz Lovišta u samom početku bitke pogodio je minolovca M-143 u pramac a minolovca M-144 u krmu. M-144 se nasukao u uvali Torac na Hvaru. Krizni štab otoka skinuo je s broda radar i montirao ga na tvrđavu iznad grada Hvara. Brod M-144, prema prosudbi povjerenstva HRM-a, nije bio rentabilan za popravak.

Uskoro je uhvaćena neprijateljska radijska poruka o novom napadu na Lovište. Poruka je prenesena topnicima te je obrana bila pripravna za nove napade.

M-144 nasukan u uvali Torac, o. Hvar

Novi napad otpočeo je oko 15,30 sati kad su jedan raketni i jedan torpedni brod krenuli prema Lovištu i otvorili paljbu iz topova 30 mm. Obrana je prvo iz Lovišta a potom i iz Blaca spremno odgovorila vatrom.

Na udaljenosti od oko 1.500 m od obale topnički vod s Lovišta, prema raspoloživim podacima, pogodio je RČ-306 a potom i TČ-224. Neprijateljska grupa brodova za potporu, koja se nalazila između rta Lovište i o. Hvara, djelovala je po području Lovišta. Združenom paljbom topničkih vodova s Lovišta i Blaca pogođen je veliki minolovac M-153. Uskoro se moglo vidjeti kako se 3 pogođena broda ispred uvale Lovište vrte u krug.

Prisluškivanjem razgovora između neprijateljskih brodova doznalo se da je pogodak na jednom brodu prouzročio veliki požar. Na drugom brodu bio je pogođen radar. Treći je brod pogotkom onesposobljen za manevar.

U bici s neprijateljskim brodovima vod Lovište na njih je ispalio ukupno 76 projektila. Završetkom boja, a u očekivanju zrakoplovnih napada na Lovište, vod je predvečer premješten na svoj pričuvni položaj.

Neprijateljska grupa od 6 brodova izvlačila se uz o. Hvar. Na tom je putu M-144 ostao nasukan u uvali Torac.

Vod Blace, od početka bitke ispred Lovišta, zaprečnom je paljbom onemogućavao ulazak grupi brodova za potporu u uvalu Lovište.

Druga grupa brodova sastava VPBR-31 Split i dvije raketne topovnjače krenula je u izvlačenje s područja Lovišta uz Korčulu kako bi se kod o. Šćedra sastala s prvom grupom koja se izvlačila uz o. Hvar. Tom prilikom su djelovali po područjima na obali između Račišća i Blaca.

U vrijeme njihova prolaska ispred položaja topova 76 mm Blace na jednom je topu otkazala poluga udarnog mehanizma. Posluga je iz njega ipak uspjela ispaliti 5-6 projektila, udarajući kamenom po drvenom komadu od česvine naslonjenom na udarač mehanizma za opaljivanje. VPBR *Split* je, po dojavi motritelja, pogođen u lijevi bok dok se nalazio u blizini otočića Pločica. Brod se zaustavio, ali je nakon određenog vremena nastavio plovidbu u smjeru zapadnog dijela otoka Korčule, prema bitnici 85 mm Privala.

Vod Blace tijekom bitke ispalio je ukupno 36 projektila.

VPBR *Split* je ispred Privale, kako bi zaštitio brodove iz pratnje, otvorio paljbu po topničkoj bitnici. U topničku bitku uključio se i VPBR Koper s pozicije između Visa i Sušca. Jedanaest projektila s bitnice Privala ispaljeno je po VPBR-u, . S više preciznih pogodaka brod je bio natjeran na povlačenje prema o. Šćedru.

Neprijateljski su se brodovi pod zaštitom magle i nadolazeće noći izvukli prema o. Visu i o. Lastovu.

Boj u Korčulanskom kanalu time je okončan.

Značaj djelovanja postrojbi HRM-a tijekom jeseni 1991. godine

Uspješnim minskim djelovanjima, djelovanjima obalnog topništva HRM-a te diverzantskim akcijama hrvatskih diverzanata JRM je bila prisiljena na povlačenje iz unutrašnjih morskih voda RH. Samo zadnja uporišta na o. Visu i o. Lastovu koristila je za baze.

Nakon boja HRM-a i JRM-a od 14. do 16. studenoga 1991. godine brodovi JRM-a su se povukli u svoja posljednja zakloništa u lukama na otocima Visu i Lastovu i više nisu isplovljavali radi bojnih djelovanja. Sve ostale aktivnosti koje je JRM poduzimala svodile su se na mjere borbenog osiguranja vlastitih snaga.

Učinci u operacijama 14. - 16. studenog 1991. prema "Raščlambi HRM-a za 1991."

SPLITSKI KANAL	**KORČULANSKI KANAL**
PČ-176 Mukos – Pogodili su ga diverzanti HRM-a navođenim torpedom. Brod je zarobljen nasukavanjem na obalu. VPB R-31 Split – Pogođen u Splitskom kanalu djelovanjem DTB Šolta i Kašjuni. Izvukao se ka Korčuli. RTOP 405 – Pogođena u Splitskom kanalu djelovanjem DTB Ražanj (Brač). Izvukla se ka Korčuli. Dva zrakoplova Galeb – Pogođeni su iznad djelovanjem PZO-a s Brača. Zrakoplovi su potonuli, a posade su izvučene helikopterima.	M-143/Ž – Pogođen u provu, izvučen na Vis. M-144 – Pogođen u krmu, nasukan je na Hvaru. M-153 – Pogođen u bok (rupa 120 x 70), izvukao se na Vis. TČ-220 – Pogođen u pramac, imao je prodor vode, izvukao se na Vis. RČ-306 – Pogođen u kormilo, uz srednja oštećenja izvukao se na Vis. (potb 76 mm ZIS) VPBR-31 Split – Pogođen ispred Blaca i Privale, otegljen je na Vis. (potb 76 mm ZIS i OTB Privala)

LJUDI	**ORUŽJE**	**STRELJIVO**
U izvedbi operacije izravno je sudjelovalo oko 200 pripadnika postrojbi HRM i postrojbi obrane općine Korčula. Tijekom provedbe operacije nije bilo poginulih i ranjenih branitelja.	4 topa 88 mm (OTB Marinča rat) 6 topova 85 mm (3 OTB-a Ražanj, 1 V. Straža, 1 OTB Kašjuni, 1 OTB Privala) 4 topa 76 mm ZIS (2 OTV-a Lovište, 2 OTV-a Blace)	1 priručno torpedo 36 granata 88 mm 73 granate 85 mm i 112 granata 76 mm

Pripadnici JRM napuštaju Korčulu, rujan 1991.

Iako je još neko vrijeme vladalo stanje proglašene pomorske blokade, na moru se nitko više na nju nije osvrtao, a putnički i trgovački brodovi slobodno su plovili. Izuzetak je bila pomorska komunikacija za Dubrovnik koju su još uvijek kontrolirali patrolni brodovi JNA, provodeći nadzor svih tereta koji su trajektima pristizali u Dubrovnik. Težište bojnih djelovanja HRM-a u 1992. godini stoga se preseljava sa središnjeg dijela jadranskog pomorskog bojišta na njegov južni dio.

Zahvaljujući svojim kadrovima, organizaciji i operativnom djelovanju, HRM je pokazala da se na nju može računati u nastavku rata za oslobađanje okupiranih područja Hrvatske.

Događanja u Splitskom, Bračkom, Hvarskom, Neretvanskom i Korčulanskom kanalu od 14. do 16. studenoga 1991. godine bila su presudna u razbijanju neprijateljske pomorske blokade hrvatske obale i otokā te čine jednu od prvih velikih pobjeda i najvjerojatnije prvu veću uspješnu oslobodilačku operaciju Hrvatske vojske u Domovinskom ratu. Bila je to najava početka vojnog, političkog i moralnog poraza neprijatelja. JNA se povukla u zadnja uporišta na Visu i Lastovu. Povlačenjem neprijateljske flote oslobođeni su za plovidbu unutrašnji plovni putovi srednjeg i dijela južnog Jadrana do poluotoka Pelješca, čime je omogućen pomorski promet i opskrba stanovništva i postrojbi HV-a na obali i otocima.

Spomenuta događanja imala su i svoj politički epilog: u Zagrebu je 15. studenoga 1991. godine između predstavnika Vlade RH Mate Granića i generala JNA (5. vojna oblast) Aksentijevića dogovoreno trinaesto primirje od početka rata. Prema tom dogovoru i stanju na terenu 16. studenoga 1991. godine JRM je bila primorana potpisati sporazum o prekidu borbenih djelovanja na jadranskom bojištu. Prekid borbenih djelovanja potpisan je u Splitu. Potpisali su ga admiral Sveto Letica, zapovjednik HRM-a, i zamjenik zapovjednika VPO-a general Nikola Mladenić u nazočnosti predstavnika međunarodne zajednice. Sporazum o prekidu vatre trebao je stupiti na snagu od 18,00 sati 16. studenoga 1991. godine. Na sastanku u Splitu također je zaključeno da će odlazak ratnih brodova JRM-a iz hrvatskog dijela Jadrana biti određen posebnim sporazumom. Taj sporazum o povlačenju JRM-a iz vojarni u Splitu, Šibeniku, Lastovu i Visu u Boku kotorsku u roku od 30 dana potpisan je u Zagrebu 20. studenoga 1991. godine. Potpisnici su bili ministar vanjskih poslova RH Davorin Rudolf i generali JNA Nikola Mladenić i Vladimir Vuković. Sutradan 21. studenoga 1991. godine u Žitniću je potpisan sporazum o odlasku pripadnika JNA s cijelog vojnopomorskog bojišta uključujući i 9. kninski korpus.

Dolazak izaslanstva Vlade RH na o. Vis, 10. 6. 1992.

Prestanak borbi na pomorskom bojištu omogućio je prebacivanje postrojbi HRM-a s jadranskog na druga bojišta. Zbog situacije na širem području Stona krajem studenoga i u prosincu 1991. godine najveći dio postrojbi bio je prebačen na stonsko bojište.

JRM je do kraja studenoga 1991. godine izvukla oštećene ratne brodove s o. Visa prema lukama baziranja u Crnoj Gori. Uporišta na otoku Visu i Lastovu do kraja svibnja 1992. godine napustio je i zadnji vojnik JRM-a. HRM je dakle još u početku rata izvršila jednu od svojih temeljnih zadaća – oslobađanje akvatorija hrvatskoga Jadrana.

Dana 16. studenoga 1996. godine prigodom obilježavanja pete godišnjice bitke u Korčulanskom kanalu, tadašnji je zapovjednik HRM-a admiral Vid Stipetić o provedbi pomorske operacije HRM-a rekao:

Odluka za izvođenje ove operacije, progona i kasnije poraza jugomornarice, utvrđena je 13. studenog 1991. godine u Zagrebu, kada su se stvorili svi opći i posebni uvjeti za njeno izvođenje.

Pomorska bitka koja je započela 14. studenog u popodnevnim satima ispred Splita u Splitskom i Hvarskom kanalu nastavila se 15. i 16. u Splitskom, Hvarskom, Neretvanskom i Korčulanskom kanalu. Ovo je bila najveća samostalna operacija HRM-a u Domovinskom ratu.

Istom prigodom u svome svečanom obraćanju postrojbama obrane Općine Korčula, prvi zapovjednik HRM-a admiral Sveto Letica je istaknuo: *Povijest i vojni teoretičari će sigurno odrediti, kako postrojbama tako i svakome od nas, mjesto za to što je tko učinio tijekom Domovinskog rata. Mi u Zapovjedništvu HRM-a borili smo se da se prizna da je HRM tada, ovdje u Korčulanskom, ali isto tako i u Splitskom i Bračkom kanalu, potukla neprijateljsku mornaricu i izvojevala prvu pobjedu u Domovinskom ratu. I to onda kada smo se na kopnu morali povlačiti. Borili smo se da se to prizna, jer je to povijesna činjenica i, u interesu istine, to je tako. Zasluga je to svih mornara, ribara, seljaka Pelješca, i Korčule, i Hvara, i Brača, i Splita.*

Nakon izvršenih raščlamba bojnih djelovanja HV-a za 1991. godinu slično je potvrdio i načelnik Glavnog stožera HV-a admiral Davor Domazet. On je u analizi događanja na

jugoistoku Europe, među osam velikih događaja u tijeku 1991. godine *(5. travnja, osnivanje Narodne zaštite; 20. travnja, postrojbe MUP-a prerastaju u ZNG, odlukom predsjednika RH; 28. svibnja, svečana smotra postrojbi ZNG-a na stadionu NK Zagreb; 7. rujna, opća mobilizacija; 14. rujna, opća blokada i napad na vojarne JNA; 18. studenoga, nakon uspješne tromjesečne obrane pad grada Vukovara; potkraj prosinca uspješna napadna operacija HV-a u zapadnoj Slavoniji; djelotvornost ukupnog obrambenog sustava Hrvatske, jer Srbi nisu izbili na crtu Virovitica – Karlovac – Karlobag)* naznačio i uspješnu operaciju HRM-a u međuotočju srednjeg Jadrana i razbijanje pomorske blokade 14.-16. studenoga.

Popis i razmještaj postrojbi koje su neposredno bojno djelovale u operaciji od 14. do 16. 11. 1991. godine:

- diverzantski odred, zapovjednik odreda Mile Čatlak;
- OTB Split, Kašjuni (1 x 85 mm) i Pelješac (2 x 85 mm), zapovjednik Baković;
- OTB Šolta, Marinča rat (4 x 88 mm), Vela Straža (1 x 85 mm), zapovjednik bitnice Ivan Parlov;
- OTB Ražanj – Brač (3 x 85 mm), zapovjednik bitnice Stjepan Martinić;
- POTB 76 mm Korčula – Pelješac, Trpanjska Duba (2 x 76 mm M-42 ZIS), Lovište (2 x 76 mm M-42 ZIS), Blace (2 x 76 mm M-42 ZIS), Račišće (1 x 76 mm M-42 ZIS), zapovjednik bitnice Željko Seretinek;
- OTB Privala (2 x 85 mm), zapovjednik bitnice Markiša Zlokić.

Povlačenje JRM-a iz Hrvatske krajem 1991. i početkom 1992. godine

Borbenim djelovanjima u Splitskom i Korčulanskom kanalu od 14. do 16. studenoga 1991. godine razbijene su neprijateljske formacije TG-a Kaštela i BG-a Ploče koje su bile okosnica JRM-a u provedbi pomorske blokade hrvatskoga dijela Jadrana. Ovim su braniteli silom svog oružja osigurali provođenje spomenutog primirja potpisanog u Splitu 16. studenoga 1991. g.

Brodovi HRM u Splitskoj luci, 10. 1. 1992.

Pregovori o povlačenju JNA i JRM-a s cijelog hrvatskoga područja vođeni su pod pokroviteljstvom Europske zajednice. Sporazum o prestanku blokade potpisan je 3. prosinca u Splitu. JRM je u cijelosti iskoristila uvjete primirja te je u crnogorske luke povukla ukupno 80 brodova (od oko 130 brodova predratne flote), 5.000 tona streljiva, 6.000 morskih mina, oružje i opremu iz Pule, Lore, Divulja i naftu iz luke Gaženice kod Zadra.

Dana 10. prosinca 1991. godine u gradsku luku u Splitu stigli su i prvi hrvatski ratni brodovi. U njihovom su sastavu bili: topovnjača *Šibenik*, torpedni brod *Vukovar* (TČ-222) i ophodni brod *Hrvatska Kostajnica*. Idućeg je dana u Splitu održana svečana smotra brodova pod hrvatskim stijegom.

JRM i JNA su se u proljeće 1992. godine pripremile za povlačenje s Visa i Lastova. Za zaštitu transportnih brodova služile su im VPBR *Koper*, *Kotor* i *Pula*. Na Visu su se koncem 1991. i početkom 1992. godine nalazile i 2 raketne topovnjače, 3 raketna i 2 torpedna čamca, 1 patrolni čamac i nekoliko pomoćnih brodova. Lastovo je čuvala raketna topovnjača s 2 raketna, jednim torpednim i jednim ophodnim čamcem. Jedna se topovnjača s 3 čamca pograničnih jedinica nalazila u Cavtatu. Ostali su brodovi JRM-a bili povučeni u Boku kotorsku gdje su služili kao strategijska pričuva, ~~ili su~~ bili na popravku ili već raspremljeni.

Nakon što je bivša JRM napustila Split (luka Lora 4. 1. 1992.) postrojbe HRM-a otpočele su s razminiranjem pristupa luci. Kako ulaz u luku još uvijek nije bio u potpunosti razminiran, naša barkasa je u povratku sa zadaće (traženja topovskih zatvarača koje su u more odbacili pripadnici JRM-a radi onesposobljavanja topova) dana 28. siječnja 1992. godine naletjela na jednu od 3 preostale mine. Uslijed eksplozije mine barkasa BRM-42 je potonula, 2 pripadnika HRM-a su poginula (Darko Jurišin i Nikola Perleta) a 2 su bila ranjena.

Zapovjedništvo HRM-a uselilo se u luku Loru u siječnju 1992. godine.

Brodovi HRM-a su 13. ožujka 1992. godine trajno prešli iz Šibenika u RL Loru u Split.

JRM je do 31. svibnja 1992. godine napokon napustila Vis i Lastovo te vojarnu na rtu Gruj (o. Mljet) te se povukla u Boku kotorsku.

Prvi ratni brodovi HRM-a, RTOP-21 *Šibenik*, *Šolta* i DJČ-603, u višku su luku uplovili već 1. lipnja 1992. godine.

Raketni čamac HRM na o. Lastovo nakon odlaska bivše JRM, 31. 5. 1992.

Stanje skladišta u vojarni Lora nakon odlaska JRM, 4. 1. 1992.

Stonsko bojište 1991. godine

Dana 7. prosinca 1991. godine, kada je neprijatelj izbio na crtu: Konštari – Zamaslina – most Bistrina ustrojeno je Zapovjedništvo obrane poluotoka Pelješcau čiji sastav ulaze časnici HRM-a. Zapovjedništvo se nalazilo u Stonu. U zaustavljanju neprijatelja i deblokadi p/o Pelješca sudjelovalo je više od 1000 pripadnika HRM-a.

Djelovanja na stonskom bojištu tijekom 1991. i 1992. godine zauzimaju istaknuto mjesto ne samo u povijesti Hrvatske ratne mornarice već i općenito u povijesti Domovinskog rata. Zajedničkim naporima postrojbi ZNG-a i mornaričkih postrojbi (mornaričkog pješaštva i topništva) s Pelješca, te otoka Korčule i Dubrovačkog primorja, kao i postrojbi mornaričkog pješaštva iz drugih krajeva jadranske obale (iz Pule i Splita), neprijatelj je zaustavljen. Vojne ciljeve zauzimanja poluotoka Pelješca i daljnjeg prodora prema rijeci Neretvi neprijatelj nije ostvario. Hrvatske snage su pregrupirane i popunjene te su se uskoro ostvarili uvjeti za oslobađanje privremeno zaposjednutih područja na jugu Hrvatske.

Prodor neprijatelja do crte Zamaslina – Konštari

Poslije prodora neprijateljskih snaga kroz Dubrovačko primorje i pada Slanog u listopadu 1991. godine situacija u širem području Stona znatno se pogoršala. Neprijatelj je iz smjera Rudina i Slanog, uz jaku potporu topništva, 65. pješačkim bataljunom *Ivanić-Grad* ojačanim jednom oklopnom satnijom napredovao prema Stonu. Desno od njega nastupale su postrojbe lake brigade *Sava Kovačević*. Neprijatelj je glavnim snagama nastojao ovladati komunikacijom most Bistrina – Hutovo odakle bi stekao mogućnost ovladavanja dolinom Neretve i prostorom južne Dalmacije.

Postrojbe HV-a su bez većeg uspjeha pokušavale zaustaviti brojnijeg i daleko bolje naoružanog neprijatelja. U drugoj polovini studenoga zapovijedanje obranom Pelješca preuzeo je Petar Šimac. U to vrijeme u zaustavljanju neprijatelja ispred Pelješca bili su angažirani: satnija mornaričkog pješaštva Pelješac s približno 70 vojnika, ojačan vod iz Istre od 45 branitelja, vod MUP-a iz Slanog (25 policajaca), 2 topa 76 mm ZIS iz sastava POTB-a Korčula (postrojbe obrane Općine Korčula), 2 topa 85 mm iz sastava HRM-a, sredstva za protuoklopnu borbu, pripadnici Ratne luke Ston te diverzantska skupina HRM-a s brodovima za prevoženje.

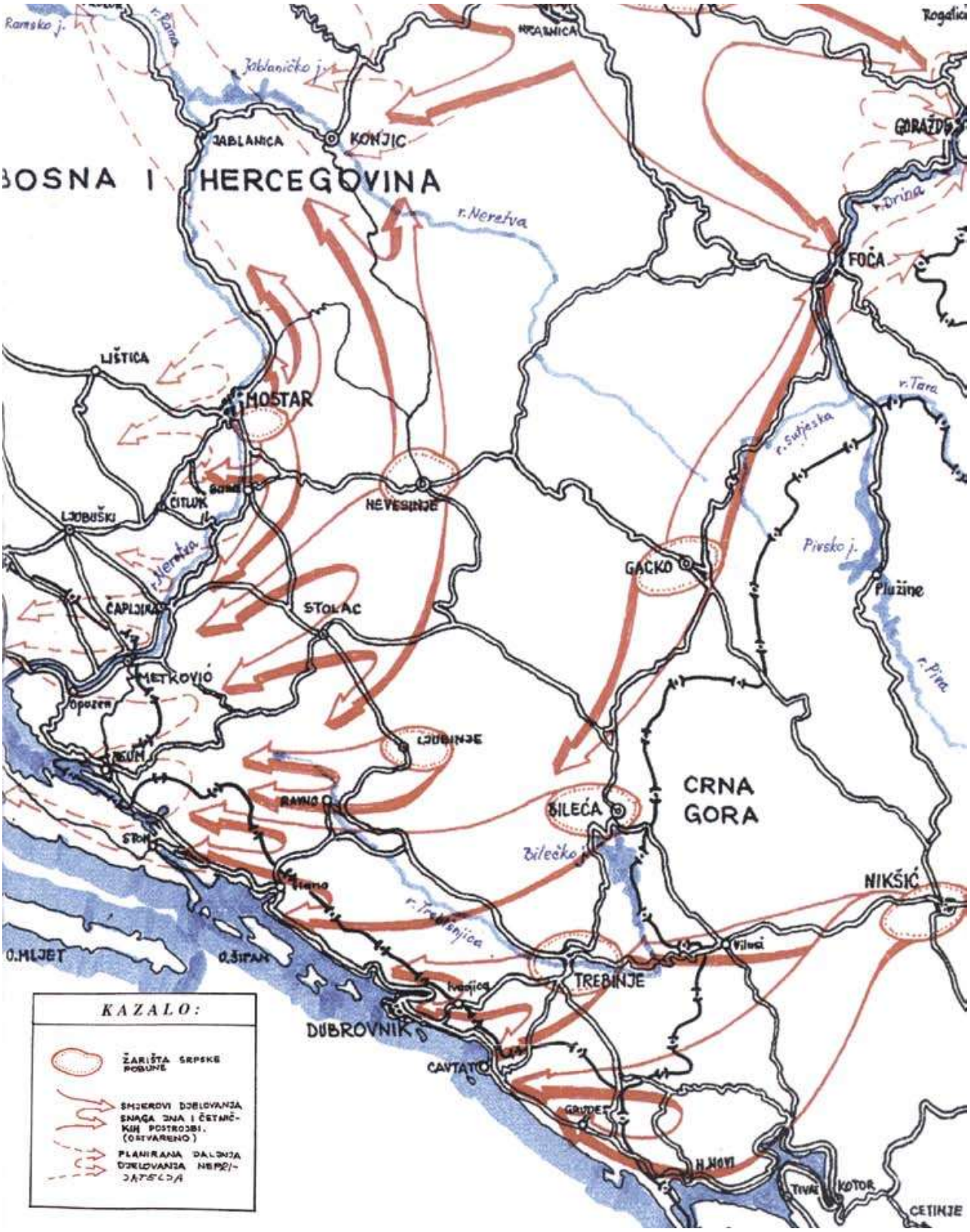
Pripadnici voda veze prislušnog radio centra KLUPCA koji su vršili EI za potrebe Južnog bojišta, o. Korčula 1991.

~~Obranu Pelješca činile su postrojbe obrane općine Korčula i postrojbe p/o Pelješca. Na bojišnici su se nalazili topovi 85 mm sa paljbenim položajem u Ponikvama (Pelješac), topovi 76 mm na paljbenim položajem u Stonskom polju. Na brdu Zec su se smjenjivale pješačke satnije s Pelješca (Ston, Kuna, Orebić – 1. prva satnija općine Korčula), a u Malom Stonu satnije s otoka Korčule (2. satnija Korčula, 3. satnija Blato i 4. satnija Vela Luka). Uz to su bili i topnički izvidnici na brdu Vresovici, čiji su sastav činili pripadnici s o. Korčule. Postojala je logistička satnija u Ponikvama (p/o Ston) koju su činili pripadnici HRM-a iz Splita i domicilno stanovništvo. Vezisti iz Splita bili su popunjeni ljudstvom iz Stona. U Stonu je bila i VP iz sastava 73. bojne VP Split.~~

Kritična situacija za branitelje Stona bila je 20./21. studenoga kada je neprijatelj uz jaku zrakoplovnu (oko 14 zrakoplova) i topničku potporu nadirao prema selu Doli. Ne-

Planirana i ostvarena djelovanje neprijateljskih snaga, JNA i paravojnih postrojbi, na jugu RH do 10. travnja 1992. godine

prijateljski napad topničke je postrojbe branitelja, koje su se tada nalazile u Dolima, primorao na povlačenje. Dva topa 88 mm izvučeni su prema Splitu, 2 topa 85 mm povučeni su na nove položaje kod Prapratnog (iza Stona), a 2 topa 76 mm ZIS s položaja kod DTS-a prebačena su u područje Konštara.

Neprijatelj je u zrakoplovnom napadu gađao stonske zidine. Branitelji iz Dola topovima *Bofors* pogađaju jedan neprijateljski zrakoplov.

U toj situaciji Zapovjedništvo obrane Općine Korčula od 21. do 24. studenoga u borbu uvodi skupinu dragovoljaca (oko 100 pješaka) ojačanu minobacačkom postrojbom 82 mm koji pokušavaju spriječiti ulazak neprijatelja u mjesto Zaton Doli.

Zauzimanjem Rudina 23. studenoga 1991. godine neprijatelj je s dominantnih kota nadzirao sve položaje branitelja. To mu je omogućavalo da prati sve aktivnosti branitelja i da po potrebi vrlo brzo djeluje topništvom. Neprijatelj je u to je vrijeme, u odnosu na 100 ispaljenih granata iz topova i minobacača branitelja, ispaljivao i po nekoliko tisuća projektila. Djelovanje braniteljskih MB-a 82 mm bilo je znatno otežano jer su vrlo lako postajali meta neprijatelju.

Prilikom pokušaja ojačanja obrane oko sela Doli, 25. studenoga 1991. godine smrtno je stradao zapovjednik 1. orebićke satnije Tihomir Antunović. Tog su dana oko Dola ranjena još 4 branitelja, što je dovelo do povlačenja braniteljskih pješačkih postrojbi a neprijatelju omogućilo ulazak u selo Zaton Doli. Braniteljske topničke postrojbe 85 i 76 mm grupirale su se povrh uvale Prapratno.

Dan poslije pretrpljenih gubitaka pješačke postrojbe i postrojbe MB-a 82 mm obrane Općine Korčula povukle su se na otok Korčulu kako bi se konsolidirale i pripremile za organizaciju uporne obrane, uz dovođenje jačih sredstava potpore na područje Stona.

Na ulazu u Mali Ston 1991.

U noći 26. studenoga 1991. godine na napuštene položaje pod jakom topničkom paljbom uvodi se *A* satnija ZNG-a Metković, kojom je zapovijedao Dane Rendulić. U narednim danima satniji iz Metkovića priključilo se 30 pripadnika 126. brigade iz Sinja te oko 50 pripadnika 4. gardijske brigade s 3 priručno izrađena transportera kojima je zapovijedao Andrija Matijaš. Ove su snage svakodnevno bile izložene snažnoj topničkoj vatri. U nekoliko pješačkih napada naših snaga neprijatelju su naneseni gubici u ljudstvu, no crta nije pomaknuta. Dana 3. prosinca 1991. godine protivnik je poduzeo izuzetno snažan kombinirani topničko-pješački napad. Postrojba iz Sinja taj dan imala je 6 ranjenih, a u tih nekoliko dana poginuo je Renato Čović, pripadnik postrojbe iz Metkovića, koja je imala ukupno 7 ranjenih, od čega nekoliko teže. Nakon ovih borbi hrvatske snage se povlače prema Bistrini gdje uspostavljaju novu crtu obrane.

Nakon povlačenja spomenutih snaga u području Stona ostale su samo postrojbe koje su i do tada bile angažirane na bojištu.

~~Stanje postaje sve teže~~. Kritični dani u zaustavljanju neprijateljskih napada na Ston bili su 4., 5. i 6. prosinca 1991. godine.

Posebno jak okršaj dogodio se 5. prosinca kada je neprijatelj prešao preko magistrale i zauzeo brdo Konštar. Uz potporu topništva naše su snage, pod vodstvom zapovjednika policijskih snaga Nevena Klinca, organizirale i provele akciju kojom je neprijatelj primoran na povlačenje s vrha Konštara.

Toga dana u pokušaju zaustavljanja prodora neprijatelja ispred Malog Stona poginuli su Ljubomir Todorovski i Miodrag Perkušić, koji je bio zapovjednik skupine pomorskih diverzanata HRM-a.

Silina napada neprijatelja uz jaku topničku potporu, nedostatak koordinacije te poljuljan moral u redovima branitelja zbog pretrpljenih gubitaka olakšali su neprijatelju zauzimanje Konštara i Zamasline, prvih sela na Pelješcu uz Jadransku magistralu. Srećom, uz dio pripadnika stonske satnije, u Mali Ston već su bili pristigli i pripadnici orebićke satnije bataljuna ZNG-a općine Korčula , predvođeni novim zapovjednikom Petrom Borovinom, koji su spriječili neprijatelja da nastavi napredovanje prema Stonu.

Budući da je zapovjednik Petar Šimac upoznao nadređeno Zapovjedništvo 6. operativne zone (OZ) sa stanjem u Stonu, zapovjednik 6. OZ-a zatražio je od zapovjednika HRM-a da preuzme odgovornost za obranu Pelješca. Admiral Letica zbog tih je okolnosti u Splitu održao sastanak na koji je pozvao zapovjednika obrane Općine Korčula Tomislava Katića i zapovjednika bataljuna ZNG-a Zdravka Žuvelu. Na sastanku ih je upoznao s odlukom da za novog zapovjednika obrane Pelješca imenuje dotadašnjeg načelnika obalnog topništva HRM-a pukovnika Antu Bilića.

Zapovjednici obrane Općine Korčula preuzeli su obveze u svezi organiziranog upućivanja i prihvata postrojbi s otoka Korčule na stonsko bojište. Dogovoreno je upućivanje na prvu crtu jedne pješačke satnije, 3 minobacača 120 mm, 4 MB-a 82 mm i 2 topa 76 mm ZIS (koji su se već nalazili kod Stona). U svrhu organizacije protudesantne obrane u dubini poluotoka Pelješca, s otoka je još trebalo poslati pješački vod na brdo Čučin i 2 topa 85 mm u selo Dingač.

Stabiliziranje obrane na crti Konštari – Zamaslina – Bistrina

Početkom prosinca, točnije 7. prosinca, dolaskom pukovnika Ante Bilića za zapovjednika obrane Pelješca, uz angažiranje postrojbi obrane Općine Korčula, neprijatelj je zaustavljen na crti Konštari – Zamaslina – most Bistrina.

Topnički položaj 76mm, Đonta Doli, svibanj 1992. Pripadnici bitnice sa zapovjednikom obrane o. Korčule

Obrana je stabilizirana utvrđivanjem postrojbi na prvoj crti. Ubrzo se od topničkih postrojbi ustrojava minobacačko-topnički divizijun i otpočinju sve ravnopravniji topnički okršaji. Kako je neprijatelj bio nadmoćniji u topništvu, njegova su djelovanja bila daleko intenzivnija. Zbog pomanjkanja granata za topove i minobacače branitelji nisu često otvarali paljbu, ali kada je bilo neophodno djelovalo se silovito. Topničkim djelovanjima otežavala se i opskrba neprijatelja. Napadi pješačkih postrojbi uspješno su zaustavljani. Neprijatelj je bio primoran na pregrupiranje i dovođenje pojačanja. Zaustavljanje neprijatelja koji je do tada lako nastupao dalo je poleta našim snagama da budu upornije i odlučnije u obrani.

Ubrzo je, 7. na 8. prosinca, izvršeno opsežno inženjerijsko uređenje bojišnice. Srušen je vodopropust na Jadranskoj magistrali između prijevoja Mali voz prema mostu na Bistrini. Ujedno je provedeno zaprečivanje puta između uzvisina Zec i Vrijesovica, pa je neprijatelju uvelike otežano dovođenje tenkova i teže tehnike u blizinu prve crte.

Neprijatelj, budući da je pregrupirao svoje snage, nastavlja s napadnim djelovanjima u pravcu Stona i dalje u dubinu Pelješca. Dana 18. prosinca pri zaustavljanju prodora neprijatelja na brdo Zec poginuo je Ranko Bongvardo, dragovoljac iz pelješko-župske satnije. Kako bi odmorio pripadnike satnije, zapovjednik Bilić na prvu crtu uvodi smjenu, tj. 1. satniju 53. bojne MDP-a Split koja posjeda borbene položaje Zec – Vrijesovica – Marinica. Nedugo po uvođenju u borbu 19. prosinca od tromblonske mine poginuo je Samir Mustapić, a nekoliko pripadnika 53. bojne MDP-a bilo je ranjeno što je dovelo do izvlačenja 1. satnije 53. bojne s položaja i njenoga stavljanja u pričuvu s područjem razmještaja kod Trpnja. Pri

Odlazak I. satnije mornaričko desantnog pješaštva Split (kasnije 53. bojna MDP Split) sa zapovjednikom kfr M. Primorcem na Južno bojište (snimljeno 13. travnja 1992. u krugu ZHRM)

zaustavljanju prodora neprijatelja i potpori izvlačenja branitelja topnici su ispalili oko 1.000 granata. U držanju promijenjene crte obrane istakla se orebićka satnija, koja je nekoliko dana držala cijelu crtu od Malog Stona preko Supave do Vrijesovice.

Potpora pješačkim postrojbama na prvoj crti pojačava se topništvom. Ojačani minobacačko-topnički divizijun u svom je sastavu imao vod topničkih izviđača, bitnicu 85 mm (4 topa), bitnicu 76 mm (4 topa), minobacački vod 120 mm (3 minobacača) i satniju minobacača 82 mm (11 minobacača). Svo je topništvo bilo dobro utvrđeno. Formiranjem stalne topničke izvidnice na brdu Supavi i uvezivanjem svog topništva žičnom vezom omogućena je neprekidna kontrola prostora čime su branitelji, usprkos stalnom pomanjkanju streljiva, u potpunosti ovladali bojištem.

Reorganizacijom i uvježbavanjem topničkih postrojbi branitelja djelovanje topništva po neprijateljskim ciljevima postajalo je daleko brže i učinkovitije.

Protudesantna obrana Pelješca organizirana je po dubini. Branjen je širi prostor uvale Žuljane i Trstenika. Jednim pješačkim vodom branjeno je brdo Čučin. Topničkim vodom 85 mm (kasnije 76 mm) branjen je položaj kod Dingača. Uvalu Lovište na zapadnoj strani poluotoka Pelješca branio je vod 76 mm ZIS (2 topa). Jedna satnija iz 53. bojne MDP-a Split bila je u pričuvi u Trpnju.

Zapovjednik Ante Bilić ubrzo je uspostavio sustav dnevnog zapovijedanja i neprekidnu vezu sa svim zapovjednicima postrojbi na terenu u čemu mu je pomagao načelnik stožera Berivoj Mrković.

Odgovoran za rad svih pješačkih postrojbi s Korčule koje su ušle u sastav zapovjedništva obrane Pelješca bio je Zdravko Žuvela, a dužnost zapovjednika topničkog divizijuna obnašao je Željko Seretinek.

U posebnoj publikaciji Hrvatskoga memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata napravljenoj prema izvješću zapovjednika Ante Bilića, ovako su opisana događanja na stonskom bojištu tijekom prosinca 1991. godine:

Sva borbena djelovanja tijekom prosinca 1991. godine na stonskoj bojišnici odvijala su se topničkom razmjenom paljbe.

Dana 7. prosinca u 13,15 počelo je paljbeno djelovanje po području sv. Mihovil, Ilijino brdo, Prapratno, Hrasno, Bižanj i Solana; u 16,15 istog dana neprijateljski izvidnici izbili su ispred položaja 2. smp, no snažnom paljbom streljačkim oružjem isti su odbačeni u područje Zamasline.

Tijekom 13. prosinca 1991. u 07,23 sati neprijateljsko je topništvo osulo paljbu po područjima Ošlje i Vepar; tenkovima ciljaju Mali Ston, a minobacačima 82 i 120 mm Vresovicu, Zec i Ston.

Do 09,30 pratila se situacija, a potom je otvorena topnička paljba po paljbenim položajima MB 120 mm u području Grgovići i MB 82 mm istočno od brijega Zec, raskrižju Ston – Ploče i Ploče – Dubrovnik te raskrižja Konštari – Zamasline i Zamasline – Ston. Paljba je trajala do 11,15 sati. Neprijatelju je oštećen jedan oklopni transporter. Između 12,30 i 12,45 sati povukli su pješaštvo iz područja Zamasline i Konštara. Položaje i raskrižje benzinska postaja – Zamasline – Konštari nadziru s vodom tenkova i dva oklopna transportera, a položaj Zec s jednim pješačkim vodom. Istog dana na te položaje uvode novu smjenu pješaštva.

U tijeku paljbenog djelovanja topnički vodovi obrane Stona (85 i 76 mm) bili su snažni i učinkoviti.

Dana 17./18. prosinca 1991. više od 12 sati vode se topničko-minobacačke borbe, uz prekide paljbe zbog režima ispaljenih projektila po cijevi.

U 13,15 neprijateljsko topništvo otvara snažnu paljbu po područjima Stupa, Vepar, Kulina, a istu prenosi u 14,30 sati na Mali Ston, Bartolomiju, Supavu, Vresovicu, Ston, Bižanj, Kobaš, vrh Stari Grad, vrh Kosor i Ponikve. Naizmjenično mijenja ciljeve i paljbom djeluje s kraćim prekidima do 14,40 sati.

Topničko-minobacačke postrojbe MOMP Pelješac uvode se u boj u 14,40 sati. Paljbom se djeluje po p/c obrane neprijatelja: Zec – Konštari – Zamasline – raskrižje Ston, Ploče – Česvinica – Debeli vrh – Smrčevac te paljbenim položajima Grbljava – vrtača ispred sv. Petra (Doli) – Brštanova dolina – Zaton Doli i zapovjednom mjestu pb "IG" Đonta Doli.

U 14,43 zapovjeđen je prekid paljbe, jer je nekoliko minuta ranije prestala paljba neprijateljskog topništva.

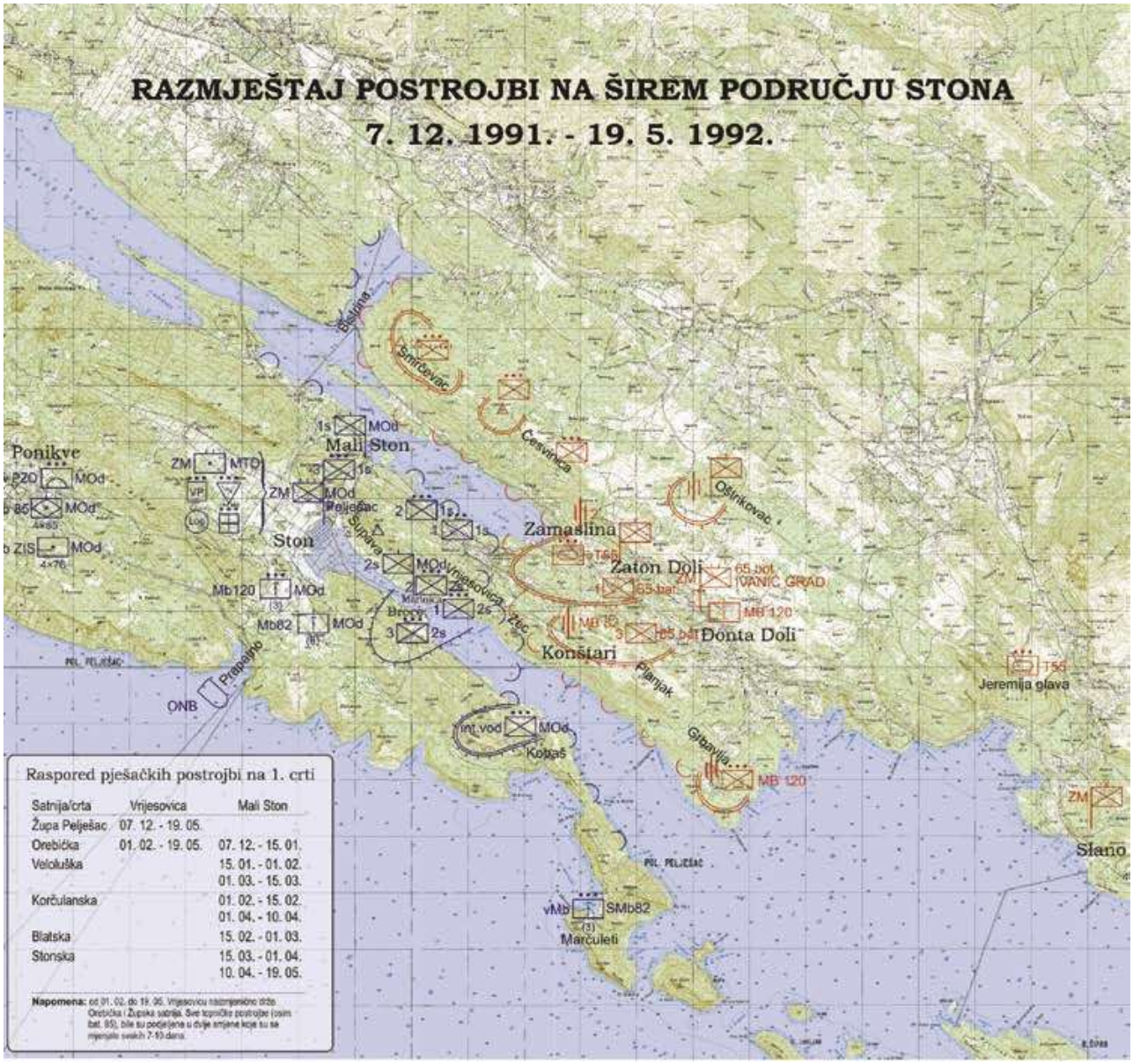
Neprijatelj je djelovao učinkovito. Smrtno je pogođen jedan vojnik, a drugi teže ranjen (iz 1. smp); trojica su zaglušena u bitnici 85 mm i ne čuju ništa.

Dana 19. prosinca 1991. u ranim jutarnjim satima 1./53 bmdp Split zaposjeda borbeni položaj Zec, Vresovica, Marinica. U 11,00 sati smrtno je pogođen tromblonskom trenutnom minom jedan vojnik, a dvojica su ranjena. Svojevoljno su se izlagali neprijateljskim cijevima.

Tijekom poslijepodnevnih i večernjih sati 22. prosinca 1991. radiopostaje Podgorica, Nikšić, Herceg Novi, Trebinje i Nevesinje svaki sat emitiraju vijesti u kojima stalno ponavljaju da su pripadnici jugovojske i crnogorskih postrojbi oslobodili Ston i Neum od "ustaša" i Hrvatske vojske.

Dana 23. prosinca 1991. godine u 07 sati i 15 minuta neprijateljsko topništvo iz područja Brštanovi Doli (s. Crvanj) – Rvač, Rudine – Čepikuće i Golić (tt. 188) – Slano – Gradina otvara paljbu po područjima: Stupa, Štedrica, Vepar, Topolo, Imotica i Goli brijeg (tt. 257).

U 09,30 sati zapovjednik Zapovjedništva sektora obrane Dubrovnik zahtjeva od zapovjednika MOMP-a Pelješac topničku paljbu po neprijateljskom topništvu. Zapovjednik MOMP-a Pelješac ne dobiva odobrenje od zapovjednika HRM-a za stupanje u boj.

RAZMJEŠTAJ POSTROJBI NA ŠIREM PODRUČJU STONA
7. 12. 1991. - 19. 5. 1992.
Ponikve
Mali Ston
Ston
Zamaslina
Zaton Doli
Donta Doli
Konštari
Osinkovac
Česvinica
Slano
Jeremija glava
Marčuleti
ONB
Raspored pješačkih postrojbi na 1. crti
Satnija/crta | Vrijesovica | Mali Ston
Župa Pelješac | 07. 12. - 19. 05.
Orebićka | 01. 02. - 19. 05. | 07. 12. - 15. 01.
Veloluška | 15. 01. - 01. 02.
01. 03. - 15. 03.
Korčulanska | 01. 02. - 15. 02.
01. 04. - 10. 04.
Blatska | 15. 02. - 01. 03.
Stonska | 15. 03. - 01. 04.
10. 04. - 19. 05.
Napomena: od 01. 02. do 19. 05. Vrijesovicu raszmjenično drže Orebićka i Župska satnija. Sve topničke postrojbe (osim bat. 65), bile su podijeljene u dvije smjene koje su se mijenjale svakih 7-10 dana.

Legenda:
zapovjedništvo postrojbe
brigade
pukovnije
bojne
satnije
vod
postrojba
pješačka
topnička
obalnog topništva
minobacačka
protuzračne obrane
oklopna
vojne policije
prednja crta
otporna točka
motrionica
plovna sredstva
središte veze
sanitetska stanica
logistička postrojba
top, top PZO, minobacač

Oko 09,40 sati neprijateljske pješačke postrojbe probijaju prve crte obrane Stupa – uvala Bistrina, a 3 tenka prolaze kroz minsko polje.

Zapovjednik MOMP-a Pelješac u 10,10 sati ponovno od zapovjednika HRM-a traži odobrenje za stupanje u boj, ali ga opet ne dobiva.

U 10,14 sati topničko-minobacačke postrojbe MOMP-a Pelješac otvaraju paljbu po neprijateljskim paljbenim i borbenim položajima te koloni vozila na Rudinama (tt. 334). Kolona se kretala u smjeru Slano – Rudine – Smokovljani. Na Rudinama (tt. 334) je naciljano jedno vozilo, a ostala su se vratila prema Slanom. Naciljani su paljbeni položaji Brštanova dolina i selo Grgovići.

Oko 10,30 sati neprijateljski prednji dijelovi izbili su ispred Štedrice. U 10,39 neprijateljski tenkovi s pancirnim projektilima neprestano ciljaju Mali Ston. Topničko-minobacačke postrojbe ciljaju Česvinicu, pogon "Chromosa", Ston, Bartolomiju, Supavu, Vresovicu, Zec, solanu, vinariju, paljbene položaje bitnice 85 mm i 76 mm te vod MB 120 mm.

Naciljani su Zapovjedništvo, solana, vinarija i paljbeni položaj 120 mm MB iza samostana sv. An te zdravstvena postaja u samostanu Ston.

Naizmjenična topničko-minobacačka paljba traje do 12,30 sati. Tada načelnik stožera Hercegovačkog korpusa traži od zapovjednika MOMP-a Pelješac prekid obostrane paljbe i primirje do daljnjega. Također nudi povlačenje svih snaga na polazne položaje, što je i prihvaćeno. Zapovjednik i poslužitelji 3. desetine voda minobacača 120 mm zadobili su kontuzije. Materijalne štete bile su ogromne a mrtvih i teže ranjenih nije bilo.

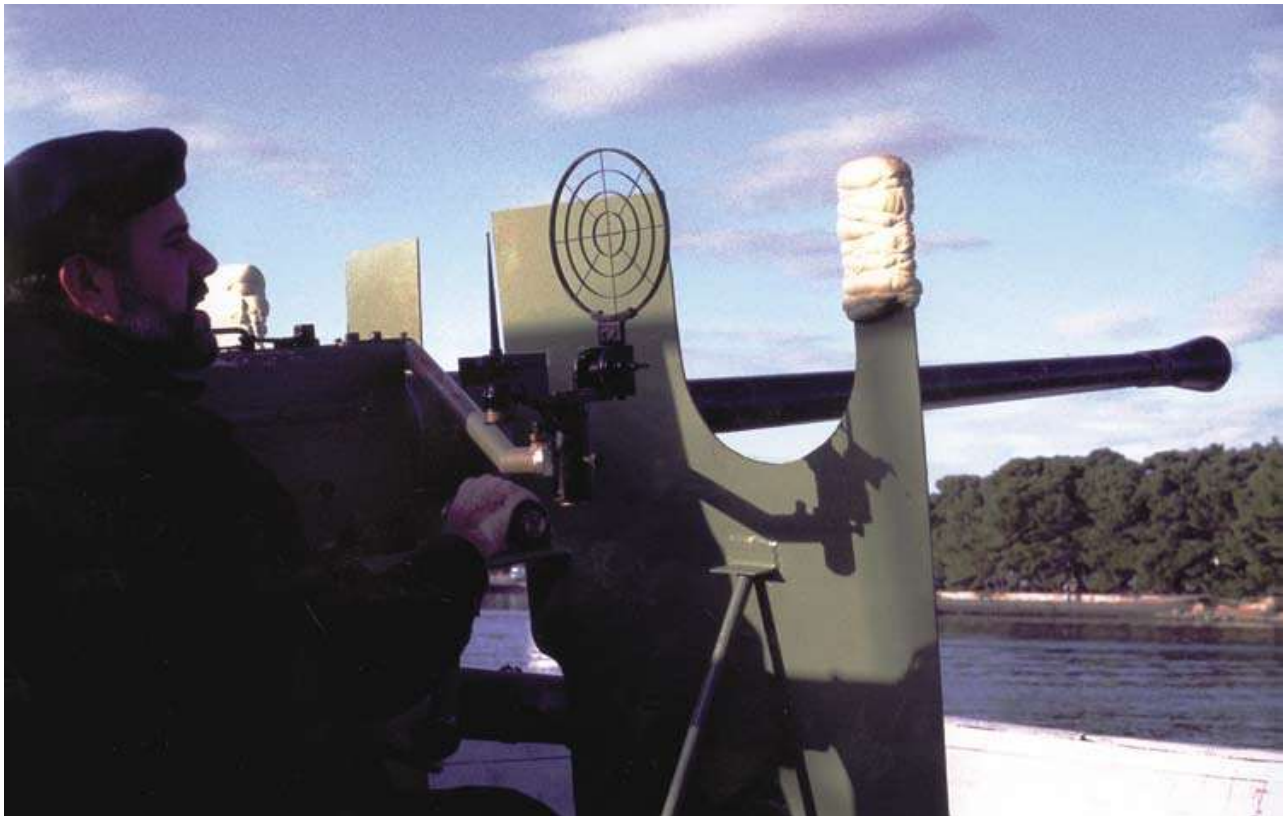
Kod neprijatelja su naciljani: zapovjedno-stožerno vozilo i vozilo na Rudinama te jedan tenk. S paljbenih položaja izbačeni su minobacači u selo Grgovići (Doli) i selo Crvanj, a topnička postrojba u Brštanovu dolinu.

Tijekom prosinca bojeva više nije bilo.

Nakon zaustavljanja neprijateljskih napada pristupa se dodatnom utvrđivanju bojišnice i njezinom povezivanju sredstvima veze. Posebno se čvrsto uređuju položaji oko Malog Stona, gdje prvo orebićka a za njom i ostale satnije iz sastava bataljuna ZNG-a Općine Korčula grade bunkere i uređuju taborišta te prilaze do položaja na crti.

Posada OTB - Šipan, trenutci odmaranja, Božić 25. prosinca 1991.

ONB Kali na vježbi u Kukljici,
23. prosinca 1991.

Svečana prisega časnika i dočasnika
HRM, 15. prosinac 1991.

Pripadnici voda Blace i zapovjedništva bitnice na položaju Zahumlje ~~JB~~

Pripadnici Odreda naoružanih brodova ~~Dubrovnik~~

1992. godina

Situacija na stonskom bojištu tijekom 1992. godine

Crta obrane južnog bojišta, 10. travnja 1992.

Nakon priznanja Republike Hrvatske od strane vodećih svjetskih sila početkom 1992. godine s neprijateljem su vođeni pregovori u svezi prekida vatre. Između našeg zapovjedništva i komande JNA uspostavila se i *vrućа linija*. U održavanju potpisanih primirja jača i uloga europskih promatrača.

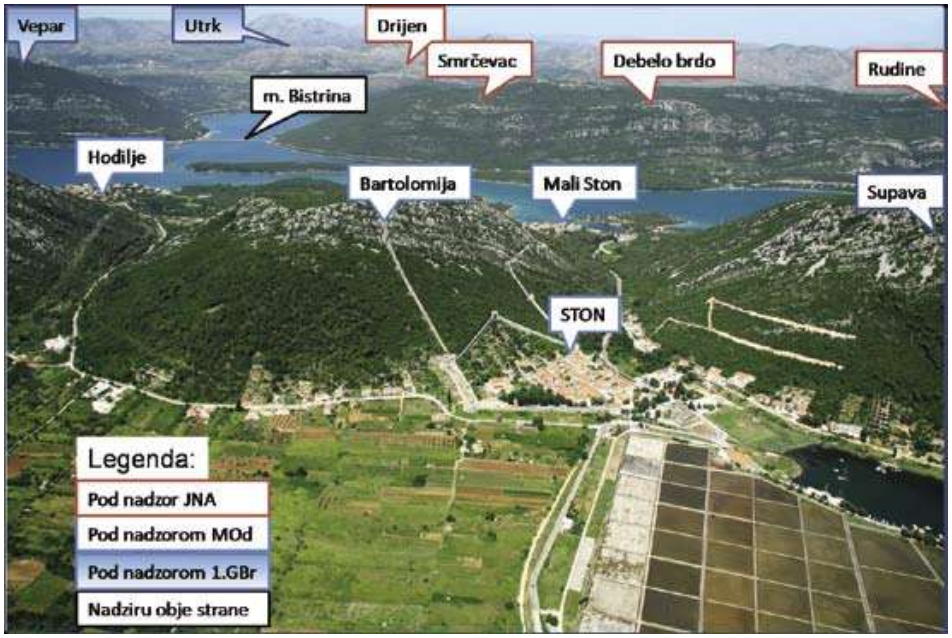
Prave se novi i ojačavaju se stari zakloni a položaji se osiguravaju i minama. Prestankom borbenih djelovanja u postrojbama je došlo i do malog opuštanja. U tom je razdoblju (dana 12. veljače) od krhotina potezne mine, na koju je naišao, smrtno stradao ~~jedan od zapovjednika~~ u minobacačkoj bitnici 82 mm Goran Lasić, a lakše je ranjen i jedan pripadnik postrojbe.

Prije odlaska na smjenu pogiba pripadnik bitnice MB-a 120 mm Ivo Kunjašić iz Smokvice, a na položaju topova 85 mm prilikom rukovanja s eksplozivom ranjen je Daniel Tomić.

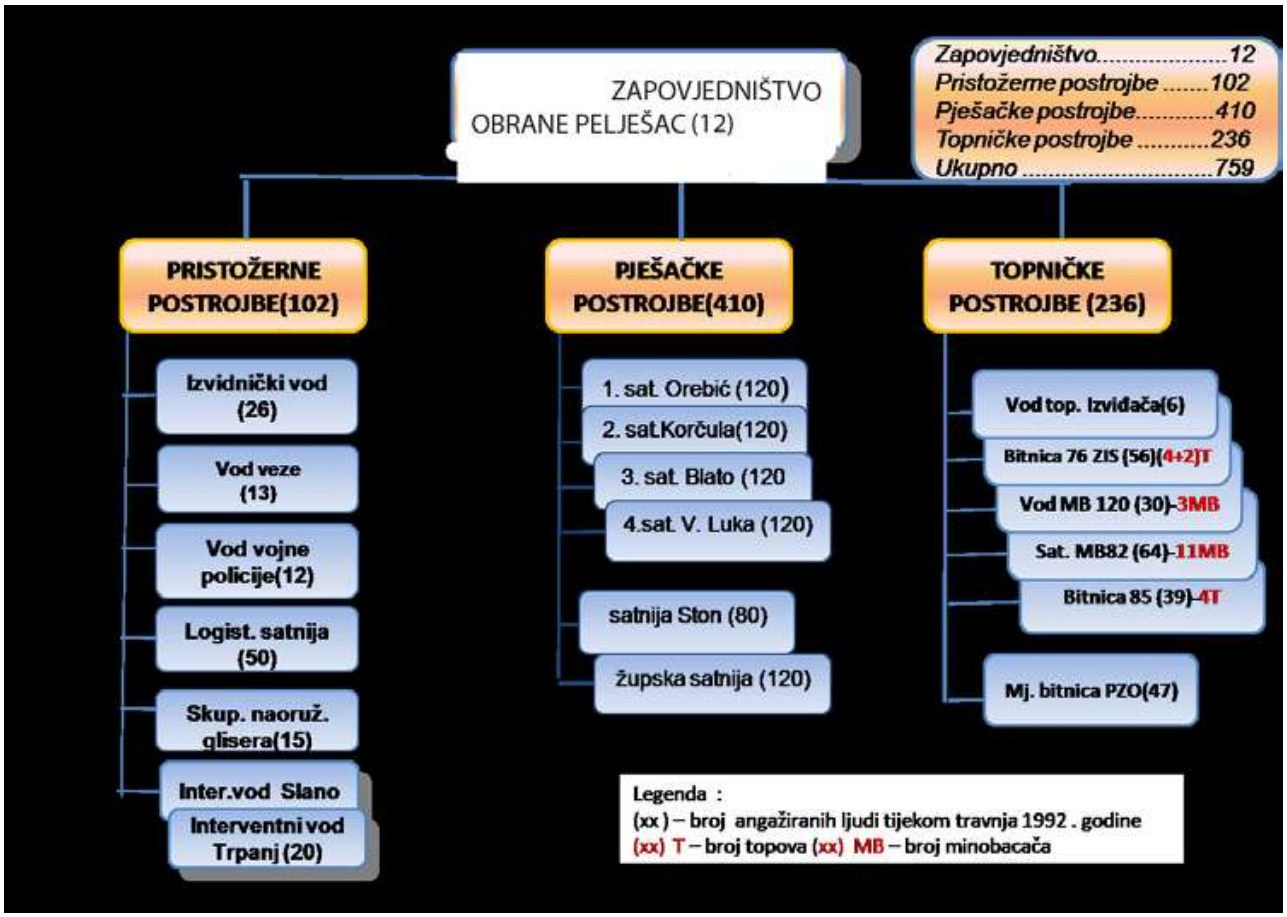
U očekivanju novih napada neprijatelja, radi se na dovođenju paljbenog djelovanja i stanja obučenosti svih postrojbi na višu razinu.

Početkom proljeća 1992. godine zbog narušenog zdravlja zapovjednik stonskog bojišta Ante Bilić odlazi u Split a njegov dotadašnji zamjenik Berivoj Mrković ranjen je u nogu prilikom pokušaja osposobljavanja topa 40 mm *Bofors*. U toj situaciji zapovijedanje obranom Pelješca Zapovjedništvo HRM-a povjerilo je Zdravku Žuveli.

Prema raspoloživim obavještajnim podacima, neprijatelj je tijekom travnja provodio pripreme na otoku Visu za pomorski desant na Pelješac. Zbog toga se početkom travnja pristupa ojačanju postojeće organizacije protudesantne i protudiverzantske obrane Pelješca. Posebna je pozornost usmjerena na obranu od pomorskog desanta u područjima uvale Žuljana i Trstenika. Od zrakoplovnog desanta osiguravaju se područja Janjinskog i Potomskog polja. Ukupan broj boraca angažiranih u obrani Pelješca prije početka naših napadnih djelovanja bio je oko 750.

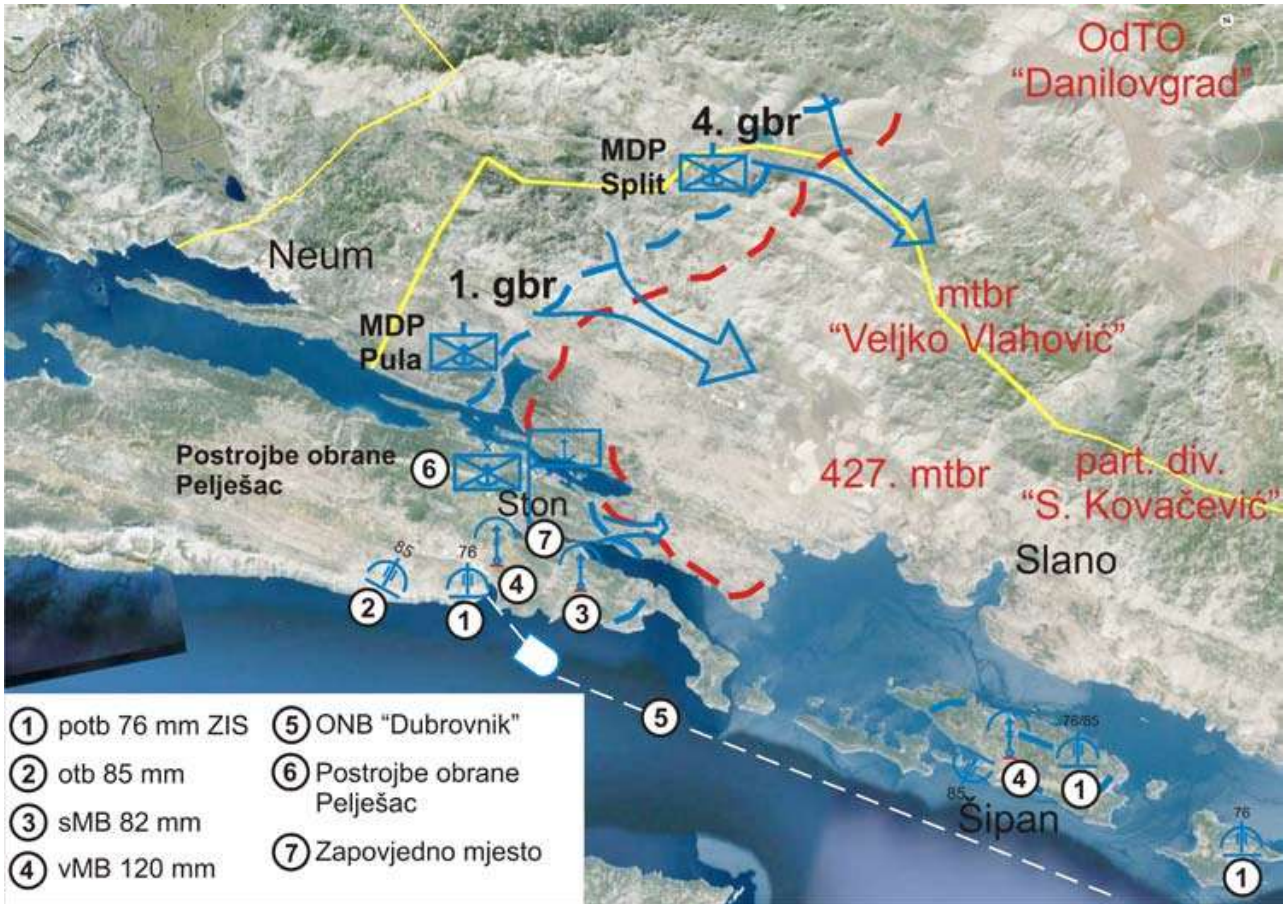
Prva crta područja odgovornosti zapovjedništva obrane Pelješac prije deblokade Pelješca

Ustroj postrojbi obrane p/o Pelješac od kraja 1991. do lipnja 1992.

Operacija za obranu i oslobađanje južne Hrvatske

Na temelju zapovijedi načelnika Glavnog stožera HV-a od 4. travnja 1992. godine počinje razrada plana za oslobođenje juga Hrvatske pod nazivom *Neretva*. Na pripremi plana operacije uz GS HV-a i Ministarstvo obrane sudjeluju i visoki časnici iz Zapovjedništva HRM-a, HRZ-a, PZO-a i 6. OZ-a Split.

Napadna djelovanja HV i razbijanje obrane neprijatelja u deblokadi p/o Pelješca, svibanj 1992.

Prema zapovijedi trebalo je izvršiti sljedeće: *Odsudnom obranom na neretljanskom pravcu spriječiti bilo kakvo iznenađenje i gubitak teritorije uz istovremeno razbijanje i uništenje snaga neprijatelja na području Stona i Dubrovnika i izbacivanja izvan teritorije južne Dalmacije.*

Za provedbu zadaće određene su snage sastava:

- Sektor Dubrovnik: 116. brigada HV-a, 4. brigada ZNG-a, TG-1 (1. brigada ZNG-a), 116. brigada HV-a i 156. brigada HV-a;
- snage obrane Dubrovnika: 163. brigada HV-a i MOMP Dubrovnik;
- snage HRM-a: MO Pelješac, 1. satnija mornaričko-desantnog pješaštva, grupa pomorskih diverzanata i određeni dio pomorskih snaga i snaga obalne obrane južnog Jadrana (MO Korčula, satnija mornaričkog pješaštva Mljet i 4 DJČ-a koja su za tu priliku stalno bila bazirana u uvali Baćine u Pločama za provedbu zadaća prevoženja i borbenog osiguranja);
- operativna pričuva: 114. i 115. brigada HV-a;

- topnička potpora: bitnica 6 x H-122 mm (D-30), bitnica 4 x H-155, vod topova 2 x 130 mm i 2 x SUBR 122 mm *Grad*.

U okviru završnih priprema iz sastava 1. brigade ZNG-a formirana je TG-1 i u vremenu od 25. do 27. ožujka 1992. godine prebačena je na područje južne Dalmacije gdje se podredila Zapovjedništvu Sektora Dubrovnik.

Temeljem zapovijedi pomoćnika ministra obrane za opskrbu, Kl. 213-01/92-37, Ur. broj 592-07/92-5 od 1. travnja 1992. godine, regulirana je logistička potpora postrojbi na području južne Dalmacije, osloncem na pomorsku logističku bazu (PLOB) Pomorskog zapovjedništva za Južni Jadran (PZJJ) u Pločama.

Radi osposobljavanja za tu funkciju baza je popunjena ljudstvom PLOB-a iz Splita, logistike 6. OZ-a, ljudstvom iz GS HV-a i mobiliziranjem s područja Ploča.

Istureno zapovjedno mjesto (IZM) HRM-a u Pločama

U svrhu pripreme, organiziranja i provedbe bojnih djelovanja utemeljen je Operativni centar na IZM-u HRM-a koji je stavljen u funkciju prema planu u 14,00 sati 6. travnja 1992. godine.

IZM je u početku formiran od ljudstva iz Zapovjedništva HRM-a i dijela ljudstva PZJJ-a, da bi se od 9. travnja, kad je neprijatelj intenzivirao napadna bojna djelovanja, pojačao s časnicima 6. OZ-a.

Vrijeme između potpunog aktiviranja IZM-a i napada neprijatelja bilo je prekratko da bi se apsolutno ovladalo situacijom. Ustrojavanje IZM-a bilo je potrebno radi operativnije organizacije i učinkovitijeg upravljanja snagama. Sukladno tome trebalo je poduzeti odgovarajuće mjere; uvesti pričuvu i ojačati topničku potporu najslabijih dijelova obrane. Osobito su bili osjetljivi dijelovi bojišnice koji su bili posjednuti na brzinu i nisi bili uređeni za obranu. Takav slučaj bio je s dijelom kojeg je držala bojna 115. brigade HV-a na crti brdo Bočnik – s. Drenovac.

DJB-106, na povratku sa zadaće prevoženja naoružanja (topova) i straljiva iz l. Ploče za Šipan, uvala Prapratna - Pelješac, 28. siječnja 1992.

Zapovjedništvo Južnog bojišta

Dana 10. travnja 1992. godine umjesto brigadira Luke Džanka za zapovjednika Južnog bojišta (JB) imenovan je general Janko Bobetko. Njegovim dolaskom uspostavljen je novi sustav zapovijedanja.

Tada je IZM HRM-a u Pločama postalo sastavni dio Zapovjedništva Južnog bojišta. Dio časnika HRM-a zamijenjen je časnicima iz Zapovjedništva 6. OZ-a. Osim toga IZM je dopunjen časnicima iz GS HV-a.

Ove promjene događaju se u vrijeme kada je neprijatelj izvršio proboj preko Stoca i Drenovca te izbio na sjeverne padine Budisavine, Crnoglava, Stolova i Trnovskog brijega i istočne vrhove iznad Gornjeg Hrasna. Time je ugrožena obrana na neretvanskom pravcu.

Poslije toga, u drugoj polovini travnja, crta obrane je stabilizirana. Krajem travnja i početkom svibnja 1992. godine dio izgubljenih položaja je vraćen. Nakon toga su postupno stvoreni uvjeti za preuzimanje inicijative i napadna djelovanja.

Sudjelovanje postrojbi mornaričkog pješaštva u oslobađanju hrvatskoga juga

MOMP Pelješac u deblokadi poluotoka Pelješca

Dana 15. travnja 1992. godine iz neprijateljskih zrakoplova bacane su bombe (krmače) po području oko Stona i Ponikava. Tom prilikom izbio je i veliki požar na brdu Supava u gašenju kojega su se istakli stonski vatrogasci. Svi položaji topništva branitelja bili su pod neprijateljskom vatrom. Branitelji su uzvraćali paljbu tako da nije došlo do pomicanja bojišnice.

Protuavionski top pp LIBURNA, 1991./1992.

Desetak dana po dolasku generala Bobetka neprijatelj je od 24. do 28. travnja zadnji put pokušao probiti crtu obrane. U pripremi napada topništvom je silovito tukao crtu obrane. Kad nisu bili pod neprijateljskom paljbom, topnici mješovitog topničkog divizijuna (MTD) Pelješac topovima i minobacačima podupirali su obranu ne samo svoje već i prve crte obrane 1. gardijske brigade. Usprkos velikim poteškoćama crta obrane Pelješca ostala je nepromijenjena. Gubici naneseni neprijatelju bili su veliki. Poslije neuspjelih neprijateljskih napada, ispred crta obrane 1. i 4. gardijske brigade, branitelji su zatekli oko 60 poginulih neprijateljskih vojnika. Neprijateljska strana je odbila njihovo preuzimanje te su ih pripadnici HV-a sahranili.

U ofenzivi snaga HV-a pod zapovijedanjem generala Bobetka postrojbe OMP-a Pelješac napadaju neprijatelja na desnom boku. Dana 18. i 19. svibnja, prije nego što je otpočeo s povlačenjem, neprijatelj je granatirao područje Stona. To je prouzročilo materijalne

štete u Stonu i na vojnoj ambulanti koja se nalazila izvan Stona. Nakon proboja neprijateljske crte kod Hutova 18. svibnja i povlačenja neprijatelja pod jakom topničkom paljbom topništva HV, pješačke postrojbe obrane Pelješca 19. svibnja ulaze u Konštare i Zamaslinu. Kod benzinske postaje na magistrali dočekuju pripadnike 1. gardijske brigade, nakon čega se dobija zapovijed o izvlačenju pješaštva OMP-a iz borbe i o podređivanju topništva OMP-a Pelješac zapovjedniku 1. gardijske brigade.

U vezi s usklađenim djelovanjem topništva s Pelješca i pješaštva 1. gardijske brigade, nekoliko dana prije početka napada s načelnikom topništva 1. gardijske brigade pravodobno su izvršene sve potrebne pripreme za topničku potporu brigadi u njenom napadnom djelovanju kroz Dubrovačko primorje. Da bi olakšao izvlačenje svojih snaga, neprijatelj je 21. svibnja zrakoplovima tukao položaje obrane na Šipanu i u Zamaslini. *Strelom* 2 M PZO HV pogođen je zrakoplov čime je neprijateljski napad prekinut.

Topništvo OMP-a Pelješac tada je premješteno preko magistrale (satnija MB-a 82 mm u Mali Ston, bitnica 85 mm u Gregurićе, bitnica 76 mm ZIS u Đonta Dole i vod MB-a 120 mm u kamenolom Vriješac), no uslijed velike dinamike napada neprijatelj je ubrzo izašao izvan dometa naših oruđa. Donijeta je odluka da se dio topništva (bitnica 76 mm ZIS i MB 120 mm) morskim putem premjesti na Elafitske otoke. Dana 22. svibnja vod MB-a 120 mm i topnički izvidnici prebačeni su na otok Šipan. Prema zahtjevu pješaštva 1. gardijske brigade topništvo HV djeluje po neprijateljskim ciljevima. Tijekom 24. i 25. svibnja na Elafitske otoke prevezena su 4 ZIS-a (2 na Šipan, 1 na Lopud i 1 na Koločep), 3 topa PZO-a 20/1 i raketa *Strela* 2 M.

Zahtjevi za djelovanje topništva HV bili su česti. Dana 25. svibnja, tijekom paljbenog djelovanja po neprijatelju sa Šipana, prilikom uporabe teških minobacačkih mina raspuknula se cijev minobacača 120 mm, a mina je pala nedaleko od cijevi minobacača. Na sreću nije bilo neželjenih posljedica.

Težište u djelovanju topništva obrane bilo je po komunikaciji koja vodi od Slanoga ka Orahovu dolu i Popovu polju.

Pripadnici voda MB 120 mm na paljbenom položaju na o. Šipanu, svibanj 1992.

U svrhu osiguranja položaja koje je 1. gardijska brigada osvojila duž kopnenih komunikacija od Dola prema Slanom, dana 25. svibnja pješaštvo župske i stonske satnije morskim se putem prebacuje u uvalu Janska kod Slanoga.

Neprijatelj se do 30. svibnja povukao izvan dometa topništva HV. Temeljem zapovijedi zapovjednika Južnog bojišta generala Bobetka razvojačuje se sav pričuvni sastav OMP-ova Korčula i Pelješac. Bitnica topova 85 mm i vod PZO-a 40 mm premještaju se na položaje u dolinu rijeke Neretve te se podređuju zapovjedniku 156. brigade HV-a za napad na Klepce, Tasovčiće i Pribilovce. Minobacači 120 mm predaju se 163. brigadi HV-a. Ostale postrojbe obalnog topništva ulaze u sastav novoustrojene postrojbe HRM-a – obalne topničke grupe (OTG) Dubrovnik.

Satnije mornaričko-desantnog pješaštva HRM-a u oslobađanju hrvatskoga juga

Sudjelovanje satnija mornaričko-desantnog pješaštva HRM-a (1. satnije MDP-a Split i 2. satnije MDP-a Pula) u oslobađanju hrvatskoga juga planirano je u zapovijedi zapovjednika HRM-a za obrambeno-napadnu operaciju. Zadaća navedenih satnija bila je da se u drugoj etapi napadne operacije morskim putem ubace u područja Slano – Trsteno čime bi se omogućilo brže i lakše napredovanje 1. brigade ZNG-a na glavnom pravcu napada u zahvatu dužobalne komunikacije (Jadranske magistrale).

Budući da je neprijatelj solidno organizirao obranu Slanog, pokušaj ubacivanja diverzanata HRM-a i pripadnika ONB-a Dubrovnik nije uspio. Pri pokušaju ubacivanja u noći 16. svibnja 1992. godine poginuo je Branko Zemljarić, pa je i zadaća satnijama MDP-a koje su trebale iskoristiti početni uspjeh diverzanata promijenjena.

1. satnija MDP-a Split

1. satnija MDP-a Split pod zapovjedništvom kapetana fregate Marinka Primorca u pripremi za operaciju prebačena je na područje Ploča. Polovinom svibnja 1992. godine satnija je premještena u Hutovo i podređena 4. brigadi ZNG-a.

Prateći napredovanje 2. samostalne satnije i u zajedničkom djelovanju s njom od 20. svibnja 1992. godine provodili su čišćenje oslobođenih sela, preuzeli ih i organizirali sustav obrane na padinama planine Bratogošac i u području s. Velja Međa – s. Dvrsnica – Govedak.

Polovinom lipnja 1992. godine nakon primopredaje zone odgovornosti između 4. brigade ZNG-a i 115. brigade HV-a, TG-1 ulazi u sastav nove TG-1 i sudjeluje u obrani zone do 3. kolovoza 1992. godine kada njihov sektor preuzima postrojba 156. brigade HV-a.

Pripadnici prve satnije MDP-a Split na južnom bojištu u operacijama oslobađanja juga RH 1992. godine

Pripadnici MDP-a Split na Južnom bojištu 1992.

Jedna satnija 53. bojne MDP-a HRM-a od kraja travnja 1992. godine organizirala je obuku i protudesantnu obranu rajona u. Trstenik – u. Žuljana, po dubini selo Janjina, zatim je dva tjedna pridodana 115. brigadi HV-a, a poslije do kolovoza pridodana je 4. brigadi. Zamijenila ju je satnija 2. brigade u kolovozu u Veloj Međi.

2. satnija MDP-a Pula

2. satnija MDP-a Pula u zonu bojnog djelovanja uvedena je 22. svibnja 1992. godine na pravcu Slano – Zavala, zajedno sa snagama 1. gardijske brigade ZNG-a. Satnija se posebice istakla u oslobađanju Orahova dola i zauzimanju Budim-dola, koje su branile znatne neprijateljske snage, te u obrani ovog značajnog dijela bojišnice koja je bila vrlo važna za stabilnost cijelog Južnog bojišta.

U sklopu obrane koju je provodila TG-1, satnija drži sljedeće položaje:

- Orahov dol (zapovjedništvo satnije, smjena i interventni vod, 70 + 23 vojnika);
- na položaju ispod Vjenčanika, iznad Češljara, 7 vojnika;
- na položaju tt. 269 iznad s. Budim-dol ukupno 32 vojnika.

Satnija je u svom sastavu imala i 5 MB-ova 82 mm.

U provedbi svojih zadaća dokazala se kao sigurna, odgovorna i kvalitetna postrojba čime je stekla visok ugled kod suboraca te zapovjednika JB-a i zapovjednika 1. gardijske brig. ZNG-a. Oni su je ocijenili kao postrojbu na razini gardijskih postrojbi sposobnu za izvođenje najtežih bojnih zadaća u napadu.

Krajem lipnja 1992. godine satnija je upućena na odmor kako bi se poslije povratka angažirala na najtežim dijelovima bojišnice odnosno na glavnom pravcu napada, tj. prostoru Modroglavina – Trebinjske šume – Vlaštica.

Završetkom prve faze operacije *Tigar* (deblokade Dubrovnika), polovinom srpnja 1992. godine preuzima od 1. brigade ZNG-a novoosvojene položaje Ovča (tt. 497) – Lastva – Vranilova glava – Čula, tj. vrhove na planini Modroglavina iznad s. Hum, važno i od strane neprijatelja dobro branjeno raskrižje prometnica u Popovu polju.

Prema zapovijedi zapovjednika Južnog bojišta, Kl. 8/92.-01/08, Ur. broj 1080-01-01-92 od 31. srpnja 1992. godine satnija ulazi u sastav TG-4, a na položaju se izmjenjuje s BG-2 (2. brigada ZNG-a). U tom režimu uspješno izvodi obranu do rujna 1992. godine.

Poradi potrebe smjene postrojbi 114., 144. i 145. brigade HV-a te ojačane satnije MOMP-a Pula, povremeno drže crtu obrane na južnim padinama Popovog polja u području Vlake i Kutine.

Noću 4./5. rujna, neposredno uoči planiranih napadnih djelovanja, nova smjena 2. satnije MDP-a Pula preuzela je položaje na Modroglavini. Dana 6. rujna zbog jake topničke vatre napušten je položaj Čula. U vraćanju izgubljenog položaja 7. rujna poginuo je pripadnik postrojbe (Haris Hađžišehić) a sedmorica su ranjena. Prilikom topničko-pješačkog napada na položaj Ovče pogibaju trojica pripadnika postrojbe (Adem Musa, Senahid Meškić i Niko Nišandžić), a veći broj branitelja je ranjen.

Poslije ovih događaja 2. satnija MDP-a Pula povučena je s Južnog bojišta.

Pripadnici obrane Pelješca (Korčulani) na Jadranskoj magistrali, svibanj 1992.

Deblokada Dubrovnika

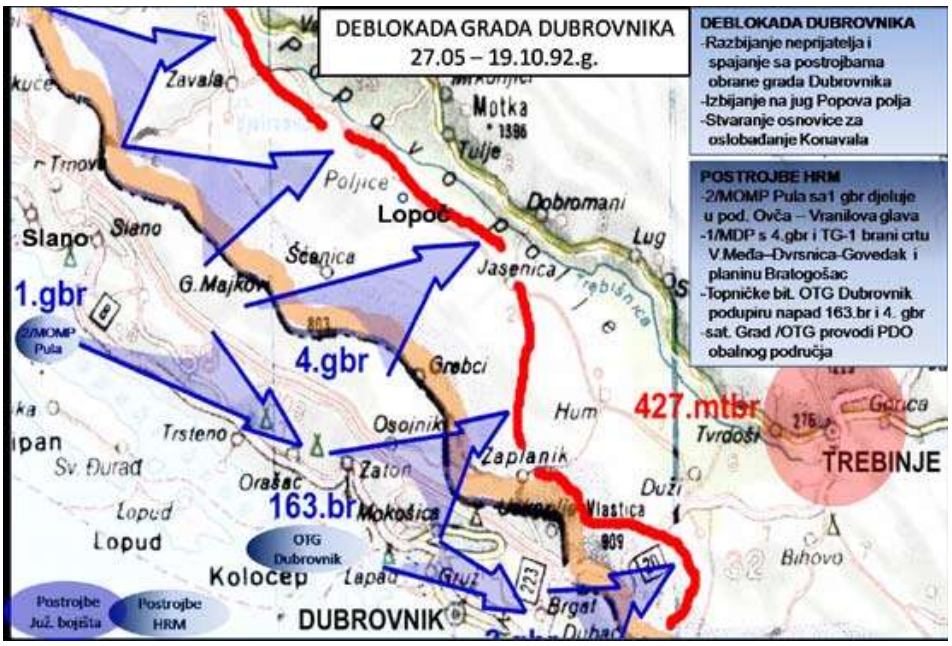
MOMP i OTG Dubrovnik u deblokadi Dubrovnika

Sve do lipnja 1992. godine u širem području grada Dubrovnika, Elafitskog otočja i otoka Mljeta djelovao je mješoviti odred mornaričkog pješaštva (MOMP) Dubrovnik u čijem su se sastavu osim zapovjedništva, pristožernih i logističkih postrojbi nalazile 3 pješačke satnije: Grad, Elafiti i Mljet te odred naoružanih brodova i obalni topnički vod s 3 topa 85 mm. Težište djelovanja pješaštva MOMP-a bila je protudesantna i protudiverzantska obrana obalnog pojasa šireg područja Dubrovnika, Elafitskih otoka i otoka Mljeta, dok je opskrba Dubrovnika i otoka morskim putem bila u organizaciji odreda naoružanih brodova.

U borbi protiv brodova JRM-a, koji su iz svojih luka u Boki kotorskoj blokirali i napadali grad s mora, dubrovački obalni topnici su s položaja Petka pogodili i lakše oštetili jednu neprijateljsku topovnjaču, nakon čega brodovi JRM-a nisu dolazili u domet topništva. Poslije završene deblokade poluotoka Pelješca i oslobađanja Dubrovačkog primorja, te nakon dolaska gardijskih brigada u suženi prostor oko Dubrovnika, ulaska 2. gardijske

brigade i 1./163. brigade u Župu dubrovačku, zapovjednik Južnog bojišta general Janko Bobetko zapovjedio je demobilizaciju MOMP-a Dubrovnik i ustrojavanje obalne topničke grupe (OTG) Dubrovnik. Na temelju te zapovijedi, a potom i zapovijedi zapovjednika HRM-a admirala Svete Letice, u sastav OTG-a iz MOMP-a Dubrovnik ulaze: dio zapovjedništva MOMP-a, satnija mornaričkog pješaštva Grad (oko 100 vojnika), OTB 85 mm Dubrovnik (ukupno 73 vojnika), vod vojne policije (oko 15 vojnika), logistika (oko 20 vojnika), a operativno mu je podređen i vod OSMiO-a (na području DBK oko 15 vojnika).

Odred naoružanih brodova koji je do tada bio u sastavu MOMP-a Dubrovnik izravno se podređuje zapovjedniku Južnog bojišta. Od topničkih postrojbi u sastav OTG-a osim OTB-a Dubrovnik ulaze: OTB Šipan, OTB Gruj i Goli (o. Mljet), OTB Ražnjić (o. Korčula) i OTB Velje more (o. Lastovo). Prvi zapovjednik OTG-a Dubrovnik bio je dotadašnji zamje-

nik zapovjednika MOMP-a Tomislav Velić, a od listopada 1992. godine do rasformiranja OTG-a u rujnu 1993. godine dužnost zapovjednika preuzeo je dotadašnji zamjenik Željko Seretinek.

Postrojbe OTG-a na području Dubrovnika general Bobetko operativno je podredio Zapovjedništvu 163. (dubrovačke) brigade. Na širem području Dubrovnika one su provodile zadaće u operacijama deblokade šireg područja grada, oslobađanja Župe dubrovačke i Konavala, dok su otočne bitnice imale zadaću nadzora akvatorija i trenutnog djelovanja u slučaju pojavljivanja neprijateljskih brodova.

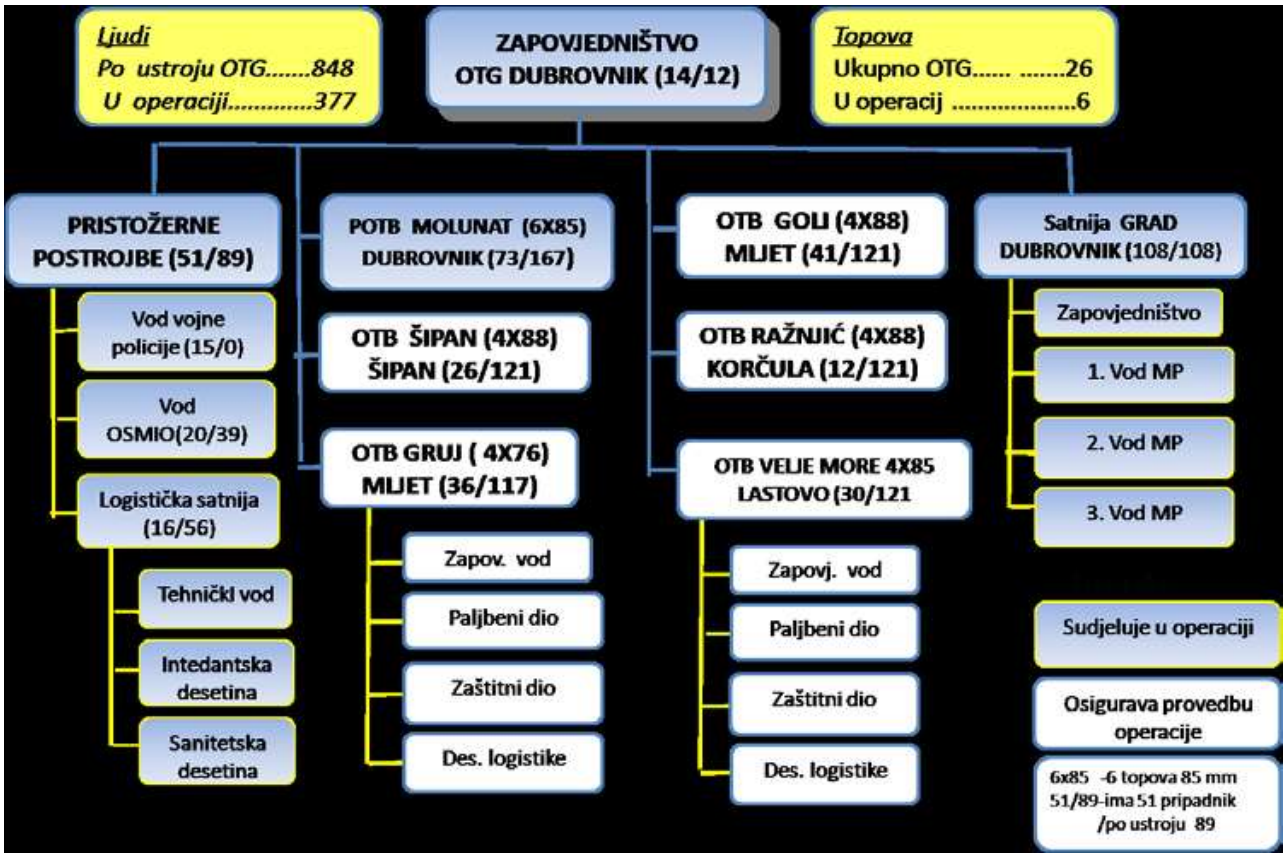
Satnija mornaričkog pješaštva Grad sa svojih položaja u Platu i na Lokrumu provodila je zadaću obrane obalnog ruba šireg područja Dubrovnika. Hotel *Komodor* određen je za smještaj jednog voda koji je bio u stalnoj pripravnosti za intervenciju na ugroženom dijelu obale.

Dana 16. 6. 1992. godine 3 topa i pokretni radar *SNAR-10* OTB-a Brač ulazi u sastav OTG-a. Radar se priključuje zapovjednom vodu čiji je izvidnički dio bio smješten na položaj Žarkovica, zajedno s IZM-om OTG-a. Nadzor akvatorija i djelovanja neprijateljskog topništva te navođenje paljbe topništva braniteljā provodilo se s IZM-a.

Admiral Sveto Letica u obilasku postrojbi na dubrovačkom ratištu (na slici desno je i zapovjednik obrane grada Dubrovnik general Nojko Marinović), veljača 1992.

Ustroj OTG-a Dubrovnik

Admiral Sveto Letica u obilasku postrojbi na dubrovačkom ratištu, veljača 1992.

Kako bi mogao izvršiti jednu od svojih težišnih zadaća neutraliziranja neprijateljske topničke bitnice 130 mm u Ćilipima, zbog velike razlike u dometu oružja, vod 85 mm bio je razmješten neposredno uz prvu crtu, u šumici na Trapitu. Tu ga je neprijateljsko topništvo moglo tući u leđa (MB-ovi iz Bobovišta i topovi iz kule Drijen).

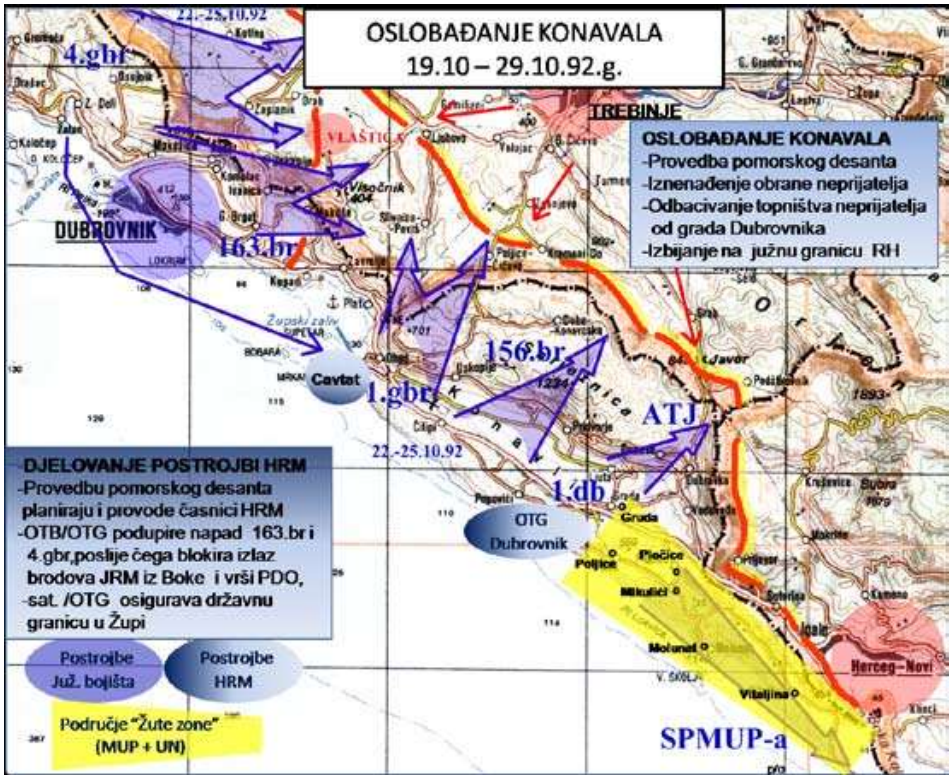
Vod je s boka bio izložen djelovanju minobacača iz Glavske, Rupnog i Veljeg dola, dok ga je sprijeda moglo i motriti i tući gotovo svo topništvo koje je u Konavlima na raspolaganju imao podgorički korpus.

Stoga su paljbeni položaji za topove s podzemnim zaklonima od armirano-betonskih blokova bili rađeni uz pomoć inženjerijskih strojeva pod okriljem noći. Uloženi trud se isplatio jer je upravo tim topničkim vodom uspješno neutralizirano djelovanje bitnice 130 mm – najjačeg oružja kojim je podgorički korpus neprestano tukao položaje branitelja na širem području Dubrovnika.

U napadnoj operaciji *Tigar* za deblokadu Dubrovnika obalni su topnici djelovali s položaja Trapit te postigli zapažene rezultate pogađajući neprijateljske izvidnike na brdu Zvijezda, nanoseći gubitke neprijatelju u Veljem dolu, pogađajući njegovo zapovjedno mjesto u Cavtatu te neutralizirajući njegovu prvu crtu i bitnice u Gluvoj smokvi i Glavskoj.

Kako je ubrzo nakon početka operacije neprijatelj otkrio poziciju isturenog topničkog položaja branitelja na Trapitu, na položaj je iz raznih smjerova ispalio više stotina granata. Šuma u kojoj se nalazio vod nekoliko je puta bila zapaljena. Svaki je top i agregat bio pogođen krhotinama i oštećen. Gotovo svaki put kada je položaj tučen, žična veza s položajem bila je u prekidu. Svi su zastoji bili otklanjani u hodu, na veliku sreću bez ljudskih žrtava. Kada vod Trapit nije mogao ostvariti paljbu po traženom cilju, to bi učinio topnički vod s Gorice.

Svojim koordiniranim djelovanjem postrojbe OTG-a na području Dubrovnika uvelike su olakšale 1. bojni 163. brigade i BS-u iz sastava 2. gardijske brigade oslobađanje selā Brgat, Ivanjica i Uskoplje te uspostavu nadzora nad župskim brdima.

Oslobađanje Konavala, 19. - 29. 10. 1992.

Prevoženje morem, oslobađanje Konavala i Cavtata

~~Naše su se snage u listopadu 1992. godine iskrcale u cavtatskoj luci, koju je protivnik imao u dometu svog topničkog oružja iz kojega je pri kraju iskrcavanja i djelovao. Prevoženje morem provedeno je trajektima. Stoga je iskrcavanje hrvatskih snaga u luci Cavtat imalo elemente pomorskog desanta.~~

Krajem ljeta 1992. godine na prostoru Južnog bojišta otpočeli su pregovori o prekidu neprijateljstava između zaraćenih strana. Napadima Hrvatske vojske neprijatelj je pritisnut sa svih strana, tako da je donesena odluka o njegovom povlačenju s prostora oko Dubrovnika.

Krajem rujna 1992. godine na engleskoj fregati *Avanger* nadomak Dubrovniku održan je sastanak izaslanstava HV-a i Vojske Jugoslavije. Hrvatsku stranu predvodio je general Janko Bobetko, a jugoslavensku general Pavle Strugar. Postignut je dogovor kako će jugoslavenska strana povući svoje snage s okupiranih područja u Župi dubrovačkoj i Konavlima. Određeni rok za potpuno povlačenje snaga JNA i TO-a bio je 20. listopada 1992. godine do 1,00 sati.

Hrvatska strana s pravom je procijenila kako postoji opravdana bojazan da odlaskom JNA u taj slobodni prostor uđu srpske paravojne formacije iz sastava trebinjskog korpusa, pa je u tim okolnostima trebalo žurno i odlučno djelovati. Stožer Južnog bojišta započeo je s prosudbama i pripremama za djelovanje.

Bilo je za očekivati da će jugovojska prilikom povlačenja u predjelu Duboka ljuta minirati magistralu, što bi dovelo u pitanje kretanje hrvatskih snaga kopnenim komunikacijama, pa je odlučeno da se prevoženje snaga i sredstava HV-a provede morskim putem. Ovakav način prevoženja bio bi povoljan iz više razloga: morskim putem bilo

Prevoženje morem snaga HV za Cavtat od 19. do 22. listopada 1992.

je moguće relativno brzo prevesti veći broj ljudi i tehnike; udaljenost luke Cavtat od gradske luke u Dubrovniku je svega 6 nm, a od luke Gruž 10 nm i, na kraju, prevoženje morem bilo bi maskirano jer je protivnička strana očekivala kako će hrvatske snage opet nadirati kopnom.

Prevoženje glavnine snaga provodilo bi se trajektima mobiliziranima za tu zadaću (trajekti *Blace*, *Pelješanka*, *Šoltanka*, kasnije *Bračanka*), a dio lakih snaga brodovima iz sastava ONB-a Dubrovnik (gliseri: *Faker N-1*, *Dandera*, *Amfibija*, *Maestral* i *Skituljko*). U zadaći prevoženja sudjelovali bi i brodovi HRM-a: DTM-219 i dva DJB-a.

Izvođenje operacije planirano je sukladno zapovijedi IV. – Kl. 8/92.-01/300, Ur. broj 1080-01-01-92-1 od 14. listopada 1992. godine, s potpisom generala Bobetka.

Pripreme za operaciju bile su dugotrajne i počele su već u srpnju 1992. godine zajedno s planiranjem i izvođenjem operacije *Tigar* (deblokada Dubrovnika) i nastavile su se sve do proboja u Konavle.

Ideja manevra prema kojoj bi se izvela operacija bila je sljedeća: izvršiti prodor iz dva pravca, zapadnim (Zaplanik – Orah – Bobovište, angažiranjem 4. brigade ZNG-a) i istočnim (Cavtat – Uskoplje – Jesenice – Glavska – Rupni, angažiranjem 1. brigade. ZNG-a), odsjeći snage na planinskom vijencu iznad Dubrovnika i Župe dubrovačke, a zatim prodorom 163. brigade HV-a kroz sredinu pravcem Ivanjica – Drijem – Buvavac razbiti borbeni poredak neprijatelja.

Za provedbu manevra bilo je potrebno s jedne strane prevesti snage morskim putem u luku Cavtat i odatle u borbenim kolonama što prije izaći na hrvatsku granicu i preduhitriti protivnika da se ubaci u međuprostor; s druge strane s već zaposjednutih položaja na zapadnom dijelu bojišnice pritisnuti protivnika i ostaviti ga u uvjerenju kako je to glavni pravac napredovanja HV-a. Manevar prevoženja do luke Cavtat trebalo je provesti u tajnosti jer su se snage nalazile u dometu neprijateljskog topništva. Ukoliko bi neprijatelj primijetio iskrcavanje većih snaga u luci Cavtat, na njih bi otvorio vatru što bi dovelo do neprihvatljivih gubitaka na hrvatskoj strani.

Stoga su sve radnje oko planiranja, priprema i provedbe operacije morale biti izvedene u tajnosti. U provedbi zadaće moralo se računati i na opasnost od protivničkog djelovanja po našim snagama i u fazi ukrcavanja u luci Gruž obzirom da je protivnik s uzvisina iznad Dubrovnika još nadzirao područje grada pa i samu luku i sve aktivnosti u njoj.

U pripremi i provedbi operacije prevoženja bila je proglašena stroga radijska šutnja. Zapovjednicima postrojbi koji su uza se imali prijenosna sredstva radioveze bila je zabranjena njihova uporaba sve dok postrojbe ne zauzmu polazne položaje ili ne otpočnu borbene aktivnosti na kopnu.

Ratni zapovjednici postrojbi u vrijeme deblokiranja Dubrovnika

Iz predostrožnosti bilo je potrebno prethodno pregledati luku i morsko dno u luci Cavtat i uvjeriti se da protivnik nije područje luke zaprječio minsko-eksplozivnim sredstvima.

Nekoliko dana ranije, za protuminski pregled l. Cavtat, iz Splita je pozvana skupina mornaričkih podvodnih diverzanata iz sastava divizijuna pomorskih i kopnenih diverzanata HRM-a. Podvodni su diverzanti svoju zadaću uspješno proveli 19. listopada 1992. godine, neprimijećeni od strane protivnika. Nakon ovog pregleda u luku Cavtat slobodno su mogli uplovljavati svi brodovi angažirani u operaciji.

Plan prevoženja snaga JB-a morem bio je detaljno razrađen i sadržavao je točan pregled m. v. i borbene tehnike te broja ljudi s osobnim naoružanjem, i to za svako plovno sredstvo i za svako isplovljenje posebno.

Međutim, u planirano vrijeme za prevoženje snaga meteorološka situacija se pogoršala. U ovom dijelu akvatorija, od Gruža do Cavtata, nema vanjskih otoka te je obala izložena otvorenom moru, gdje su valovi od juga najjači.

Upravo je 19. listopada 1992. godine zapuhalo veliko jugo koje je diglo more do granice od 4-5 bofora. Iako je već u gradskoj luci bila ukrcana na brodove ONB-a Dubrovnik, konavoska satnija je iskrcana na obalu i prevezena u luku Gruž. Satniju je sačinjavalo oko 90 pripadnika HV-a Južnog bojišta. Pripadnici satnije rođeni su na području Konavala i najbolje su poznavali teren. Pripreme satnije za akciju preuzimanja nadzora u Konavlima vršene su na otoku Mljetu.

Moralo se odustati od prvobitnog plana, a vremena nije bilo previše. Zadaća se morala provesti bez obzira na složene uvjete plovidbe.

U toj situaciji mobiliziran je brod *Postira* koji je držao prugu Gruž – Mljet. Ovaj brod iz sastava bijele flote *Jadrolinije* bio je klasični putnički brod, pa je time bio pogodniji od glisera iz sastava ONB-a jer je mogao *tući* more, a pored toga njegova veličina omogućavala je prihvat većeg broja vojnika. Brodom *Postira* u luku Cavtat prevezena je konavoska satnija, snage vojne policije i obavještajci. Prevoženje dijela 1. brigade HV-a provedeno je trajektima *Pelješanka* i *Šoltanka*, a 4 tenka trajektom *Blace*. U prevoženju kopnenih snaga HV na relaciji l. Gruž - Cavtat sudjelovao je i brod HRM-a DTM 219

Motorizirane snage s dijelom topništva iskrcale su se i uputile pravcem Cavtat – Glavska i dalje u unutrašnjost kopna. Na trajektu *Blace*, uslijed jakog mora, pukli su lanci na prednjoj rampi i prijetila je opasnost da se brod napuni morem. Zapovjednik broda uspio je okrenuti brod i vratiti se natrag u luku Gruž. U luci su iskrcani tenkovi kako bi brod bio na svom uobičajenom gazu i pristupilo se popravku pramčane rampe i lanaca.

Nakon popravka izvedenog u rekordnom vremenu, tenkovi su ponovo ukrcani i brod je isplovio. Nažalost scenarij s rampom, ovaj put drugom, ponovio se. Ponovo je slijedio popravak, pa je trajekt *Blace* napokon 21./22. listopada 1992. godine prevezao te i druge tenkove i topove u luku Cavtat. Ubrzano je inženjerija 163. i 1. brigade HV-a popravila cestu u Dubokoj Ljutoj, pa je dio snaga za Cavtat bilo moguće uputiti i kopnenim putem.

U organizaciji pomorskog prevoženja na brodove i trajekte ukrcali su se i pripadnici ONB-a Dubrovnik koji su, između ostalog, bili zaduženi za održavanje veze svjetlosnom signalizacijom prema posebnim tablicama ugovorenih signala. Putem ovih signala nadzirale su se sve faze prevoženja, a izvješća o pokretima dostavljala su se pomoćniku zapovjednika JB-a za RM kapetanu bojnog broda Vidu Stipetiću.

Izuzetan značaj dan je elementu iznenađenja i maskiranja namjera i aktivnosti. Glavni element iznenađenja bilo je noćno prevoženje i početni pokret napadnih snaga 1. gardijske brigade ZNG-a.

Prethodno je premošten dio zarušene magistrale kod Plata koji je neprijatelj s obližnjih visova dobro nadzirao i gdje je očekivao pokrete naših postrojbi.

Glavnina napadnih snaga 1. brigade ZNG-a stoga je prevezena trajektima. Nakon iskrcavanja na obalu uslijedio je brzi prodor prema planiranim ciljevima. Hrvatske snage luku Cavtat brzo su napustile, a trajekti su se do svitanja vratili u luku Gruž.

Iznenađenje je zaista postignuto, a to potvrđuje činjenica kako prva dva prevoženja naših snaga neprijatelj nije otkrio. Tek je pri trećem uplovljavanju brodova u jutarnjim satima 22. listopada haubicama 122 mm otvorio paljbu po luci Cavtat. Međutim, bilo je prekasno za ozbiljniju neprijateljsku intervenciju jer je 1. brigada ZNG-a prije aktiviranja neprijateljske obrane već formirala napadne kolone i izbila pravcem Uskoplje – Jesenice u Gornje Konavle. Neprijatelj je bio svjestan da se sada nalazi pred organiziranom vojnom snagom te je djelovao samo iz haubica s najveće udaljenosti.

Cjelokupno područje Konavala i planinski vijenac s kojih je bilo moguće ugrožavati grad Dubrovnik i Župu dubrovačku bili su osvojeni do 15,00 sati 25. listopada 1992. godine kada je grupa iz 4. brigade ZNG-a zauzela tt. 911 na Vlaštici.

Pripadnici ZNG-a koji su se prevozili morskim putem bili su izloženi visokim valovima te je dosta njih u skučenim prilikama na trajektu obolio od morske bolesti. Jedva su dočekali da se dokopaju luke i bez obzira na umor i morsku bolest vrlo brzo i poletno su krenuli prema svojim odredištima. Kako svi brodovi nisu došli po planu, postrojbe koje su se iskrcale prve, zauzele su svoje polazne rajone i čekale da sve postrojbe dođu na

svoje položaje. Prilikom prodiranja prema ciljevima napada bili su zasuti protivničkom vatrom iz topova manjeg kalibra. Međutim, postrojbe ZNG-a do tada su već skupile bogato ratno iskustvo, njihovi zapovjednici i vojnici zajedno su prošli već mnoge okršaje pa su odlučno i bez zaustavljanja kršili svaki otpor na koji su nailazili.

Operacija izbijanja hrvatskih oružanih snaga na državne granice, osim poluotoka Prevlake kojeg su zaposjele i držale snage UNPROFOR-a, time je uspješno realizirana.

Dana 22. listopada 1992. godine u prijepodnevnim satima načelnik Glavnog stožera OS-a general Anton Tus, zapovjednik Južnog bojišta general Janko Bobetko, zapovjednik HRM-a admiral Sveto Letica i drugi dužnosnici brodom *Postira* uputili su se na svečano dizanje hrvatske zastave u Cavtatu.

Tijekom plovidbe prema luci Cavtat primljena je poruka o haubičkom napadu na Cavtat. Kapetan bojnog broda Stipetić zamolio je generala Bobetka i njegovu pratnju da se zbog granatiranja Cavtata vrate u Gruž. Tako je i učinjeno.

Trajekt *Pelješanka* poradi oštećenja zamijenjen je drugim trajektom. Dva su časnika HRM-a na obali u luci Cavtat bila ranjena.

Dana 29. listopada 1992. godine na svečanosti prigodom pobjedničkog završetka operacija za oslobađanje Dubrovnika, Konavala i Cavtata, predsjednik RH Franjo Tuđman izvršio je u luci Gruž svečanu smotru pobjedničkih snaga Južnog bojišta. Predsjednik RH za tu je prigodu u luku Gruž doplovio hrvatskim ratnim brodom RTOP-11 *Petar Krešimir IV.* iz Splita preko o. Korčule. Time je pokazao da je ne samo najjužniji dio hrvatskoga kopna već i hrvatsko more oslobođeno.

Odred naoružanih brodova Dubrovnik poslije izvedenog prevoženja uključen je u nadzor morskih prilaza Cavtatu i Konavlima kako bi se onemogućio stihijski povratak stanovništva i izbjegle mogućnosti ugroze njihovih života od mina, zamki i drugih opasnih predmeta zaostalih nakon povlačenja neprijateljske vojske.

Djelovanje postrojbi OTG-a Dubrovnik u 2. fazi deblokade Dubrovnika

Prije početka završne faze deblokade Dubrovnika prema odluci generala Bobetka na mjesto zapovjednika OTG-a Dubrovnik postavljen je satnik Željko Seretinek. Izvršena je i smjena zapovjednika topničkog voda Trapit.

Posada DOMAGOJ, u deblokadi grada Dubrovnika djelovao je s pp Trapit i Bosanka (iz ovog topa je pogođena topovnjača JRM 30. svibnja 1992.)

Kako je trebalo osvojiti župska brda (granica Hrvatske i BiH), s kojih je neprijatelj onemogućavao pokret snaga HV-a kopnenim putem ka Konavlima, većina satnije Grad (jačine 2 voda) prebačena je u Župu dubrovačku. Iz svoje baze u Platu osiguravali su obalni rub i bili u pripravnosti za posjedanje položaja na hrvatskoj granici od sela Veljeg dola do brda Malaštice.

Nakon što se 4. satnija 1./163. brigade uspjela popeti na župska brda i očistiti ih od neprijateljskih položaja za njima su na položaje od Veljeg dola do Malaštice stigli i pripadnici satnije Grad.

Na granici između Hrvatske i Hercegovine formirali su crtu obrane. Kako je to područje bilo puno protupješačkih mina (pašteta) dvojica boraca pri izvršenju zadaće bili su ranjeni.

U ovoj fazi operacije neprijatelj još nije bio potisnut s položaja Vlaštica, Orlović, Alijer Gumno, Drijen, Buvavac, niti je bila uspostavljena potpuna kontrola nad župskim brdima. To mu je omogućavalo da i dalje topništvom tuče po Dubrovniku.

Do potpune deblokade Dubrovnika 2. bojna 163. brigade zajedno s 4. gardijskom brigadom trebala je zauzeti vijenac Vlaštica – Orlović – Alijer Gumno – Kula – Drijen, čime bi otvorila komunikaciju za potiskivanje neprijatelja preko Buvavca i Ljubova prema Trebinju.

Da bi u dolazećoj akciji mogao učinkovito tući prvu crtu neprijatelja i podupirati daljnja napadna djelovanja 163. i 4. gardijske brigade HV-a, vod obalnog topništva s položaja na području Trapita prebačen je na područje s. Bosanka. Zahvaljujući tome što se prebacivanje na novi položaj ispod neprijateljskih crta obavilo noću, neprijatelj položaje naših topova nije uspio otkriti.

Ranim jutrom 20. listopada obalni topnici iz sastava OTB-a 85 mm s položaja na području Bosanke sudjelovali su u topničkoj pripremi napada 1. i 2. bojne 163. gardijske brigade. Težište u djelovanju bilo je po položajima prve crte neprijatelja.

Vod obalnog topništva u toj fazi napada izravno je tukao neprijateljske položaje na prvoj crti koja je bila udaljena svega 2-3 km. Zbog velikog grebena-zaklona neprijatelj nije otkrio topničke položaje branitelja pa nije uzvraćao paljbom. Pad položaja na brdu Vlaštici, s kojeg je neprijatelj učinkovito nadzirao područje, bitno je ubrzao njegovo povlačenje prema Trebinju. Braniteljima je stoga omogućeno ubrzano zauzimanje ključnih položaja s kojih se moglo kontrolirati područje Trebinja. U toj je fazi napada, s položaja obalnog topništva, podupirana 4. gardijska brigada djelovanjem po neprijateljskim bitnicama u Bobovištu, Gluvoj Smokvi i položajima ispred Trebinja.

Zapovjednik Južnog bojišta general Janko Bobetko po završetku operacije pismeno je pohvalio mornaričke topnike za uspješno djelovanje.

Djelovanja postrojbi OTG-a Dubrovnik u završnoj fazi operacije oslobađanja Konavala

Kraj operacija na Južnom bojištu satnija mornaričkog pješaštva Grad dočekala je uređujući i čuvajući položaje na državnoj granici RH. Na taj je način osiguravala izvođenje inženjerijskih radova na osposobljavanju kopnenih komunikacija na prostoru Župe dubrovačke.

Uspjesima postrojbi Južnog bojišta stvoreni su uvjeti da se obalna bitnica i vod OSMiO-a mogu posvetiti svojoj prioritetnoj zadaći, kontroli i čuvanju oslobođenog juga hrvatskoga Jadrana. Zato je OTB 85 mm bila razmještena prema sljedećem:

- Topnički vod s Bosanke premješten je u Konavle na položaj Velje brdo. U njegov sastav ulazi i jedna posluga OSMiO-a s radarom. Oni su dobili zadaću motrenja i blokiranja jugoflote u Boki kotorskoj.

Topnički položaj Mećajac, Cavtat listopad1992.

- Topnički vod s Gorice (područje Dubrovnika) prebačen je na položaje na Mečajcu u Cavtatu sa zadaćom protudesantnog i protudiverzantskog osiguranja gradova Cavtata i Dubrovnika.

Istureno zapovjedno mjesto (IZM) OTG-a i motrilica OTB-a, koje su svoje dotadašnje zadaće obnašali sa Žarkovice, prebačeni su u Konavle na Suvarevinu.

Nakon oslobađanja hrvatskoga juga zapovjedništvo OTG-a se rasformiralo. Postrojbe iz sastava OTG-a, pokretna obalna topnička bitnica (POTB) Molunat te OTB-ovi Šipan, Gruj, Goli, Ražnjić i Velje More, ulaze u sastav Pomorskog zapovjedništva za Južni Jadran – Ploče kao samostalne postrojbe.

Dio pripadnika satnije Grad i logističke postrojbe do kraja 1992. godine bio je razvojačen ili premješten u 163. dubrovačku brigadu, a od preostalog dijela pripadnika ustrojeni su vod PZO-a i pješački vod pokretne topničke bitnice Molunat.

Brodovi HRM-a na Južnom bojištu tijekom 1992. godine

Tijekom svibnja i lipnja 1992. godine hrvatske su snage na Južnom bojištu probile protivničku crtu kod Pelješca te krenule duž jadranske obale prema jugu i konačnom oslobađanju okupiranih dijelova južne Hrvatske. Potporu i opskrbu hrvatskih postrojbi pružala su plovila ONB-a Dubrovnik te ratni brodovi zaplijenjeni u Šibeniku, posebice desantni jurišni čamci (DJČ). Najjači hrvatski brod uključen u zadaće potpore djelovanju na kopnu u to je doba bio RTOP-21 *Šibenik*.

JRM je namjeravala spriječiti napredovanje Hrvatske vojske prema Cavtatu. Iz Boke kotorske je stoga isplovio 1 VPBR, 2 raketne topovnjače, 8 raketnih i torpednih čamaca te nekoliko desantnih jedinica. Brodovi JRM-a su se ipak povukli jer, kao ni ranije, nisu mogli promijeniti ishod kopnenih operacija koje je HV uspješno provodila.

Kao što je to već ranije opisano, potkraj srpnja 1992. godine na palubi britanske fregate *Avagner* održani su pregovori predstavnika Hrvatske vojske i protivnika o povlačenju JNA iz okolice Dubrovnika. Hrvatsko izaslanstvo stiglo je topovnjačom *Šibenik*, a predstav-

ONB Dubrovnik, Ratna luka ORSAN 1991. - 1992.

nici JNA patrolnim čamcem *Kosmaj*. Pregovori i njihovi zaključci nisu urodili plodom, premda je dogovoreno povlačenje JNA iz okupiranih dijelova južne Hrvatske. Iako se JNA povlačila, njeno mjesto i opremu preuzimali su srpski rezervisti i druge velikosrpske paravojne formacije.

Brodovi HRM-a odigrali su značajnu ulogu u prevoženju pripadnika HV-a i specijalnih snaga MUP-a u Cavtat u listopadu 1992. godine. Odmah po dolasku hrvatskih brodova 21. listopada neprijatelj je minobacačima otvorio vatru na luku u Cavtatu.

Na svečano obilježavanje oslobađanja dubrovačkog juga predsjednik RH dr. Franjo Tuđman u luku Gruž stigao je hrvatskim ratnim brodom RTOP-11 *Petar Krešimir IV*. Ovim je činom pokazao kako je i hrvatsko more slobodno i ujedno odao priznanje hrvatskim mornarima.

Prevoženje predsjednika dr. Franje Tuđmana na svečanu smotru pobjedničkih snaga Južnog bojišta, kraj listopada 1992.

Pripadnici ~~zapovjedništva~~ OTG Dubrovnik ispred RTOP-11 Petar Krešimir IV. u l. Dubrovnik nakon svečanog postroja povodom oslobođenja juga Hrvatske

Aktivnosti postrojbi Pomorskog zapovjedništva za Sjeverni Jadran (PZSJ) u Posavini 1992. godine

Temeljem zapovijedi zapovjednika HRM-a Zapovjedništvo PZSJ-a Pula pristupilo je formiranju 1. voda dragovoljaca za odlazak na ratište u širi prostor bojišnice Posavine.

Vod je formiran od 26 dragovoljaca iz 271. satnije mornaričko-desantnog pješaštva *Vange*. Oni su opremljeni materijalnim sredstvima, naoružanjem i streljivom te upućeni u Zagreb 15./16. srpnja 1992. godine, gdje su se trebali spojiti s vodovima iz Šibenika i Splita. Iz Zagreba su prebačeni u Slavonski Brod gdje preuzimaju položaje u širem prostoru Slavonskog Broda i rijeke Save.

Vod je prvi put na terenu ostao 15-ak dana, a nakon toga je povučen u Pulu na odmor i popunu. Početkom kolovoza 1992. godine ponovo odlazi na teren u Posavinu u istom sastavu i pod istim zapovjedništvom, gdje ostaje do 22. kolovoza te se vraća u Pulu. Za vrijeme bojnih djelovanja u vodu nije bilo poginulih, već samo nekoliko lakše ranjenih.

Zapovjedno mjesto bilo je u Slavonskom Brodu.

Vod PZO-a je tijekom mjeseca travnja i svibnja 1992. godine s 4 protuzrakoplovna topa 20 mm montiranima na vozilima upućen na borbenu zadaću u širem području sela Aržano. Postrojba je ostala na položajima do sredine svibnja kada je vraćena u Pulu.

Na Južno bojište s Muzila su 3. srpnja 1992. godine upućena tri djelatnika iz topničke bitnice 88 mm s 2 topa 88 mm, koji sudjeluju u bojnim djelovanjima na Južnom bojištu. Krajem srpnja posade topničkih bitnica povučene su u Pulu, a 2 su topa 88 mm predana Zapovjedništvu Južnog bojišta.

Satnija dragovoljaca iz Splita i okolice pred odlazak na širi prostor posavske bojišnice, 15. srpanja 1992.

Topovnjače HRM-a u Korčuli 1992.

Brodovi HRM-a u gradskoj luci Split, siječanj 1992.

Prvi brod HRM-a na kom se zaviorila hrvatska zastava (rujan 91.), DJB-103 s posadom u Lori, veljača 1992.

Prvo uplovljavanje OB-03 u Loru,11. ožujka 1992. Prva posada OB-03 koja je formirana u Šibeniku

Promocija Pomorskih snaga HRM-a u RL Lora 12. ožujka 1992.

1993. godina

Sudjelovanje snaga HRM-a u OA *Maslenica*

OA Maslenica je prva intergranska operacija HV u kojoj je HRM imala značajnu ulogu.

Značajke operacije :

- *Odbaciti neprijateljske snage od ceste Karlobag - Maslenica - Zadar*
- *Osigurati Masleničko ždrilo radi uspostave mosta i povezivanja sjevernog s južnim dijelom RH*
- *Odbaciti neprijateljske snage od Zadra, osloboditi zadrarsko zaleđe i ovladati zrakoplovnom bazom u Zemuniku*

Potkraj 1992. godine postalo je jasno kako UNPROFOR nije u stanju izvršiti svoje zadaće, posebice na području Maslenice, gdje je Hrvatska nakon rušenja Masleničkog mosta ostala presječena na dva dijela.

Neprijateljske snage su držale obje strane Masleničkog ždrila u vrijeme kada je most srušen u zoru 21. studenog 1991. godine. Dio snaga koji je osiguravao inženjeriju pri miniranju mosta ostao je nakon rušenja mosta na zapadnoj strani. Nakon rušenja mosta neprijateljske snage cijeli dan topništvom su granatirale položaje postrojbi HV-a na području Posedarje – s. Slivnica – s. Grgurice poradi osiguranja odstupa svojih snaga sa zapadne strane Masleničkog ždrila. Neprijatelj je svoje snage izvukao u naredna 24 sata nakon rušenja mosta.

Srušeni maslenički most

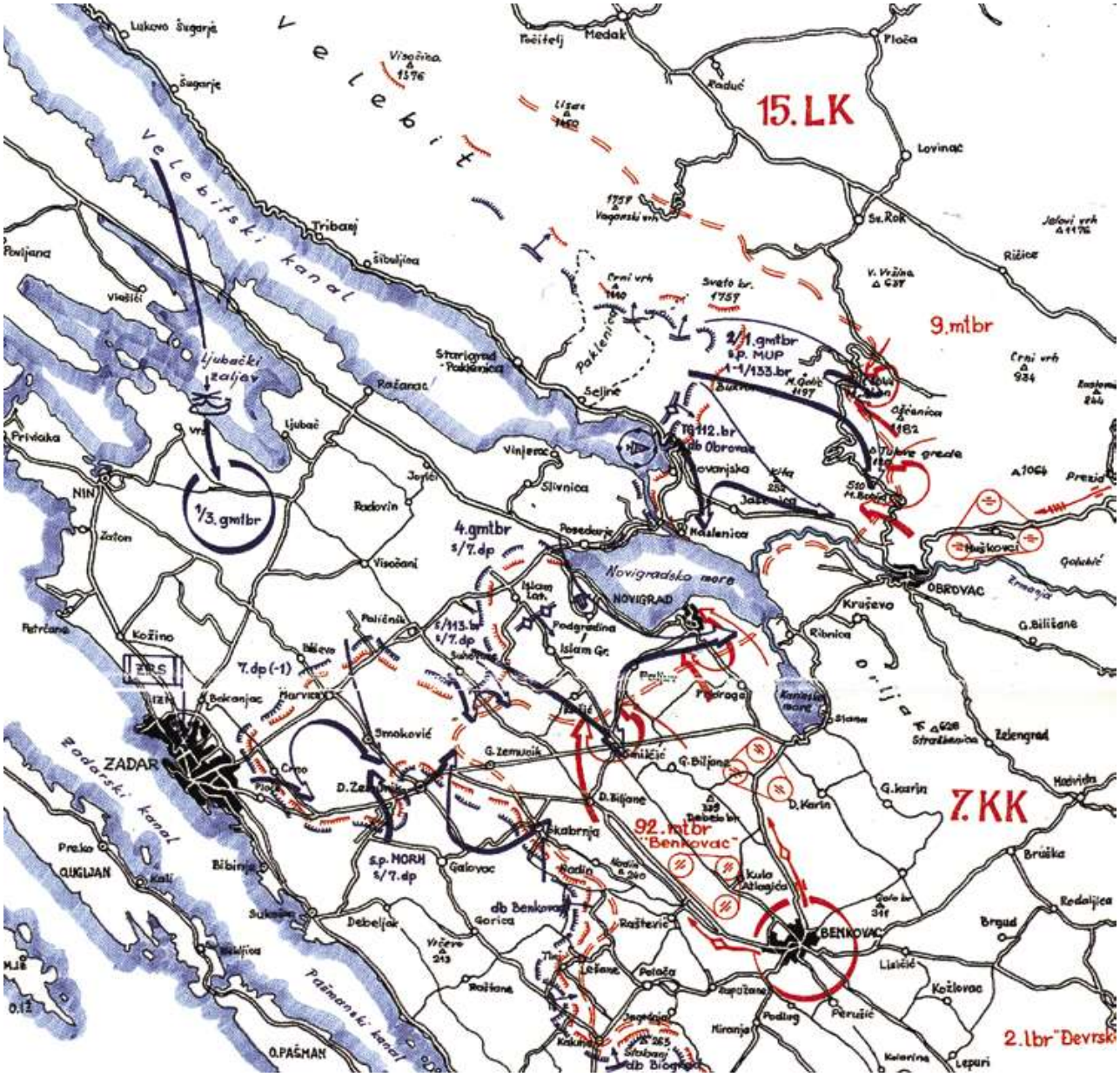
Zbog nastalog stanja nakon rušenja mosta i sporosti političkog rješavanja pitanja u UNPA zonama (zone okupirane Hrvatske pod nadzorom međunarodnih snaga) predsjednik RH dr. Franjo Tuđman donio je odluku o vojnom oslobađanju okupiranog područja Maslenice i zadarskog zaleđa. Obzirom na organizaciju neprijateljske obrane i međunarodne čimbenike, uz primjenu iznenađenja kao temeljnog načela, operacija je trebala kratko trajati.

Dana 22. siječnja 1993. godine u 7,05 sati otpočela je vojno-redarstvena oslobodilačka akcija (OA) *Maslenica* o čemu je sat prije početka operacije bio obaviješten francuski bataljun raspoređen u području Biograda i Zadra (s. Crno i s. Murvica).

Postrojbe Hrvatske vojske kreću u napadna djelovanja s ciljem odbacivanja neprijateljskih snaga od Zadra, ovladavanja Zrakoplovnom bazom Zemunik te oslobađanja područja Masleničkog ždrila poradi uspostave mosta i povezivanja sjevernog i južnog dijela Republike Hrvatske.

Tako su se djelovanja postrojbi HRM-a tijekom 1993. godine odvijala u znaku priprema i sudjelovanja u provedbi OA *Maslenica*.

U OA *Maslenica* sudjelovale su združene snage Hrvatske vojske i policije. Pobunjeni Srbi nakon kratkog otpora prisiljeni su na povlačenje prema Kninu i Benkovcu.

Raspored i djelovanje snaga u OA Maslenici, u vremenu od 6. do 27. siječnja 1993.

Tijekom OA *Maslenica* postrojbe HRM-a sudjeluju u oslobađanju zadarskog zaleđa. Brodovi Flote HRM-a izvode zadaće prevoženja postrojbi, ljudstva i vojne tehnike i štite područje Zadra i sam grad od napada neprijateljskog zrakoplovstva, čineći zračni štit nad područjem operacije. Zadaće nastavljaju i kasnije tijekom izgradnje pontonskog mosta na Maslenici. Gradilište je tijekom 105 dana osiguravala RTOP-21 *Šibenik*.

Prema zapovijedi zapovjednika HRM-a, za angažiranje u operaciji *Maslenica* određene su sljedeće snage: divizijun pomorskih i kopnenih diverzanata sastava 28 ljudi od čega 23 diverzanta s potrebnom opremom i naoružanjem; MOMP Ugljan – Dugi otok (bez jedne satnije) jačine 207 vojnika ojačan satnijom (bez jednog voda) iz 53. bojne MDP-a brojnog stanja 70 ljudi; pomorske snage sastava raketna topovnjača RTOP-21, torpedni brod TB-51, desantno-jurišni brodovi DJB 105 i 106 i desantni tenkonosac minopolagač DTM-219. U oslobodilačkoj akciji Maslenica sudjelovala je i postrojba vojne policije pri HRM-u.

U akciju su naknadno uključene i druge snage HRM-a.

Za koordinatore iz HRM-a u IZM-u Zadar, u svrhu koordiniranja uporabe snaga HRM-a u bojnim djelovanjima, određeni su kapetan fregate Zvonko Majer i kapetan korvete Mirko Štrok koji su se u IZM javili 20. siječnja 1993. godine u 17,00 sati. Dana 21. siječnja na IZM-u Zadar formirana je operativna skupina sa zadaćom koordiniranja uporabe snaga HRM-a u bojnim djelovanjima.

Brodovi Jadrolinije u službi prevozenja snaga HV u OA Maslenica

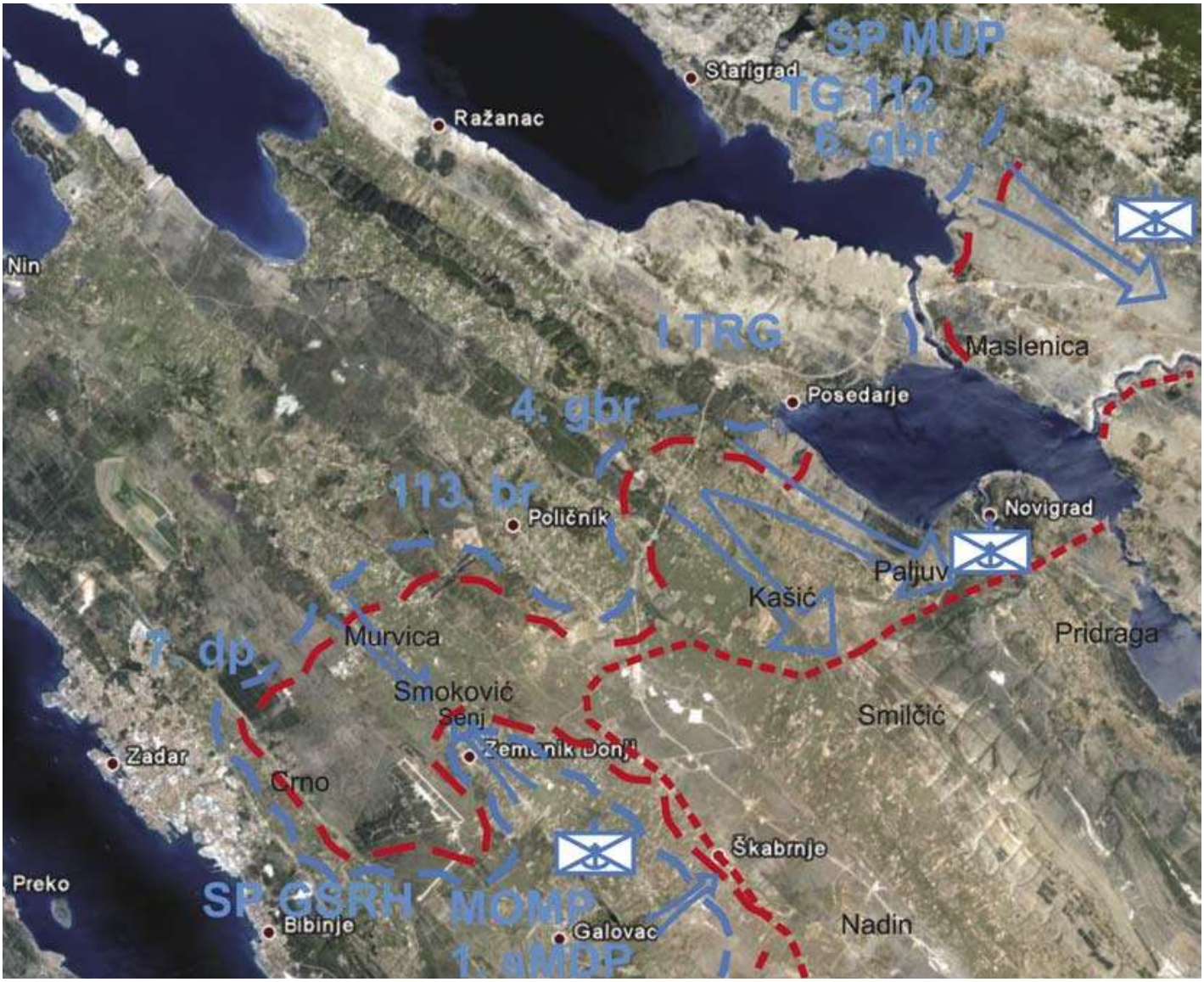
Postrojbe mornaričkog pješaštva u OA *Maslenica*

Poslije oslobađanja hrvatskoga juga uz druge postrojbe Hrvatske vojske, pripadnici mornaričkog pješaštva dobivaju zadaću oslobađanja zadarskog zaleđa.

Postrojbe mornaričkog pješaštva u OA *Maslenica* djelovale su kao samostalne postrojbe podređene zapovjedniku ZP-a Split IZM-a Zadar sa zadaćom izvođenja napadnih borbenih djelovanja u oslobađanju okupiranog područja te obrambenih borbenih djelovanja u održavanju postignutih crta obrane.

U OA *Maslenica* sudjelovale su sljedeće postrojbe mornaričkog pješaštva:

- bojna mornaričko-desantnog pješaštva Split (kasnije nazvana 53. bMDP).
- mješoviti odred mornaričkog pješaštva (MOMP) Ugljan – Dugi otok,
- mješoviti odred mornaričkog pješaštva (MOMP) Cres – Lošinj,
- samostalna satnija mornaričko-desantnog pješaštva (sMDP) Pula,
- mješoviti odred mornaričkog pješaštva (MOMP) Brač,
- mješoviti odred mornaričkog pješaštva (MOMP) Hvar,

Raspored i djelovanje snaga u OA Maslenici, u vremenu od 6. do 27. siječnja 1993.

53. bojna mornaričko-desantnog pješaštva Split u OA *Maslenica*

Prema zapovijedi zapovjednika HRM-a od 19. siječnja 1993. godine postrojba brojnog stanja 70 ljudi upućuje se na zadaću u OA *Maslenica*.

Sudjelovanje u akciji odvija se u razdoblju od 24. siječnja do 28. veljače 1993. godine. U prvom dijelu akcije postrojba sudjeluje u napadnim djelovanjima, a u drugom dijelu provodi aktivnu obranu oslobođenog područja.

Dana 24. siječnja 1993. godine 1. satnija bMDP-a Split, pod zapovijedanjem Stjepana Korde i zapovjednikom bojne Ivicom Tolićem kao koordinatorom, krenula je u oslobađajuću akciju *Maslenica*. Satnija bMDP-a zapovjedno je bila podređena zapovjedniku MOMP-a Ugljan – Dugi otok. Sudjelovanje postrojbe u prvoj etapi OA *Maslenica* prikazano je u njenom zajedničkom djelovanju s postrojbom MOMP-a Ugljan – Dugi otok na prostoru Babin Dub – Prkos – Škabrnja – s. Senj – Smoković.

U drugoj fazi OA *Maslenica* satnija u sastavu TG-a 2 je u aktivnoj obrani na području Pridraga – Novigrad – Paljuv. Nakon što je MOMP Ugljan – Dugi otok na toj crti obrane bio zamijenjen satnijom MDP-a Pula, pripadnici bojne MDP-a Split podređeni su zapovjedništvu navedene satnije.

Prvu satniju bMDP-a Split u noći 7./8. veljače na položajima u Narandžićima mijenja škola za mornaričke narednike, koja je djelovala u sklopu bMDP-a Split. Škola za mornaričke narednike bila je ekvivalent satniji i brojala je 64 čovjeka. Crta obrane u selu Narandžićima bila je pod velikim neprijateljskim pritiskom pa je 8. veljače povučena na cestu Novigrad – Paljuv. Na toj neutvrđenoj crti obrane, na koju se povukla škola za mornaričke narednike, u obranu je uključena satnija MDP-a Pula. Crta obrane uz cestu Novigrad – Paljuv održana je uz velike napore a kasnije je i utvrđena.

U vrijeme OA *Maslenica* na brodove divizijuna RTOP-a Flote HRM-a bio je ukrcan po jedan pripadnik voda PZO-a bMDP-a Split kao PZO pojačanje s lakoprenosivim raketnim sustavima *Iglama* ili *Strijelama*.

Do 27. siječnja 1993. godine ranjeno je 6 vojnika bMDP-a.

U drugoj fazi akcije, osobito 8. veljače, u neprijateljskom protuudaru ranjeno je više pripadnika škole za mornaričke narednike bojne MDP-a.

MOMP Ugljan – Dugi otok u OA *Maslenica*

Postrojba je imala značajne doprinose u borbenim djelovanjima u 1993. godini. Zbog toga opis njenih djelovanja zaslužuje posebno mjesto u ovoj publikaciji.

Pripadnici MOMP-a Ugljan - Dugi otok na bojišnici u Škabrinji (Ambari) 27. siječnja 1993.

MOMP Ugljan – Dugi otok mobiliziran je 21. siječnja 1993. godine i istog je dana u vremenu od 19,00 do 23,00 sata desantno-jurišnim čamcima 105 i 106 iz Lukorana prebačen u Ražanac.

Dana 22. siječnja 1993. godine u 00,30 sati podređen je Zapovjedništvu ZP-a Split IZM-a Zadar sa zadaćom izvođenja napadnih djelovanja u pravcu Novigrada.

MOMP Ugljan – Dugi otok zaprimio je zapovijed o premještanju postrojbe iz Ražanca u Sukošan 22. siječnja 1993. godine u 16,15 sati. Postrojba je do 18,00 sati smještena u zgradu sukošanske osnovne škole. Podređuje se zapovjedniku IV. sektora pukovniku Radošu i priprema se za borbeno djelovanje na području Zrakoplovne baze Zemunik.

Pripadnici MOMP-a Dugi otok - Ugljan na bojišnici Novigrad - Pridraga 1993.

Ujutro 23. siječnja raspoređena je na položaje na crti Ploča – Dračevac – Sokin brijeg – Smrdelj, vod MB-a 82 mm na Sv. Martinu, a postrojba PZO-a na Gradinu (tt. 110).

Tijekom dana dijelovi postrojbe ulaze u Babin Dub koji nastoje držati pod kontrolom.

Napadu domobranske postrojbe na Smoković pružena je vatrena potpora iz Smrdelja i Gradine. Minobacačima su tučeni neprijateljski položaji u Crnome. U večernjim satima poginuo je vozač Miljenko Zorić koji je zbog slabe vidljivosti zalutao u neprijateljsko područje Lišane Tinjske te je pogođen vatrom iz protuzrakoplovnih topova.

Dana 24. siječnja dio postrojbe MOMP-a zaposjeda položaje u Karauli. Dijelovi postrojbe drže Smrdelj te s 2 PZT-a na vozilima daju potporu postrojbi pukovnika Miljenka Filipovića tijekom oslobađanja Smokovića.

Dva dvocijevna topa s Gradine djeluju po neprijateljskim položajima u Golašu a minobacači iz Ploča po Crnome. Tijekom dana svi su neprijateljski položaji nasuprot položajima MOMP-a bili oslobođeni.

U 16,20 sati 1. satnija bojne mornaričko-desantnog pješaštva (kasnije 53. bMDP Split) priključuje se MOMP-u.

Tako su na potezu Babin Dub – Prkos – s. Senj – Škabrnja – Gornji Zemunik uz ostale postrojbe HV-a djelovale postrojbe MOMP-a Ugljan – Dugi otok i 1. sMDP-a Split.

Pripadnici MOMP-a Dugi otok - Ugljan na prvoj crti bojišnice Novigrad - Paljuv - Naranđžići 1993.

Neprijatelj je 25. siječnja jakom topničkom i minobacačkom vatrom djelovao po snagama PZO-a na Gradini. Oko 17,30 sati 3. vod satnije MOMP-a pod zapovjedništvom Đanija Tomana povlači se iz Gradine i zauzima položaje u selu Senj.

1. vod MOMP-a ojačan protuoklopnim odjeljenjem iz 1. satnije bMDP-a Split premješta se iz sela Prkos i zaposjeda položaje u Škabrnji sa zadaćom djelovanja prema neprijateljskom uporištu na Ražovljevoj Glavici. Jedan vod bojne MDP-a preuzima položaje u selu Babin Dub.

Dana 26. siječnja u suradnji s postrojbom za specijalna djelovanja GSHV osvojen je položaj na Ražovljevoj Glavici i područje Ambara (dio Škabrnje). Akcijom je zapovijedao satnik Denis Špika iz MOMP-a Ugljan – Dugi otok. Položaji koje su držale hrvatske snage na području Ražovljeve Glavice, Škabrnje, Ambara, Prkosa i s. Senj bili su cijeli dan izloženi jakoj neprijateljskoj vatri iz minobacača i VBR-a.

Pripadnici MOMP-a Dugi otok - Ugljan na bojišnici u Novigradu 1993.

Položaje u s. Ambar, na Ražovljevoj Glavici i u Škabrnji preuzelo je preostalo ljudstvo bojne MDP-a. Položaji na Babinom Dubu predani su domobranskim postrojbama a ljudstvo bojne MDP-a koje je te položaje držalo premješta se na položaje u s. Senj.

Dana 27. siječnja 1993. godine u 8,00 sati zaprimljena je zapovijed zapovjednika ZP-a Split IZM-a Zadar o premještanju MOMP-a Ugljan – Dugi otok, ojačanog satnijom bojne MDP-a Split, na područje Novigrada. Položaje koje su držali trebala je preuzeti 2. i 3. domobranska bojna 7. domobranske pukovnije.

Neprijateljska vatra od ranih jutarnji sati 27. siječnja po položajima hrvatskih snaga a osobito po Ražovljevoj Glavici nije jenjavala. Topnička potpora sektora hrvatskih snaga na ovoj crti je izostala. Zbog potrebe ojačanja obrane na Ražovljevoj Glavici prema samom vrhu krenuo je satnik Denis Špika s 1. vodom i pratećim vodom MOMP-a. U neprijateljskoj minobacačkoj vatri satnik Špika je poginuo a ranjeni su zamjenik zapovjednika satnije Nikola Žuvić, zapovjednik 1. voda Vojmil Stamać i 6 vojnika bojne MDP-a Split (Ivan Opuhač, Mario Domazet, Mladen Marović, Mirko Ostojić, Jozo Matić i Boris Oman).

Pripadnici MOMP-a Dugi otok - Ugljan prije odlaska iz Ražanca 1993.

Tijekom izvlačenja i povlačenja vojnika prema Škabrnji spašeni su svi ranjeni te prebačeni u Škabrnju zatim u Sukošan a potom u bolnicu u Zadar. Tijelo satnika Špike zbog jake minobacačke vatre nisu uspjeli izvući. Dio oslobođenog prostora područja Škabrnje ponovo su zauzele neprijateljske snage.

MOMP Ugljan – Dugi otok i ljudstvo bojne MDP-a Split premještaju se 1. veljače 1993. godine na novu crtu obrane: Karinsko ždrilo – Narandžići – Baturi – Sv. Martin – Pedići, sa zapovjedništvom u selu Baturi. Vod MDP-a Split zauzeo je obrambene položaje na području Narandžića.

Pripadnici mornaričkog pješaštva na tom prostoru u više su navrata pješačkom i minobacačkom vatrom uspješno odbijali napade neprijatelja koji se u to vrijeme već konsolidirao i napadao najelitnijim postrojbama.

Oslobodilačka akcija *Maslenica* pod međunarodnim je pritiskom zaustavljena već 26. siječnja.

Zapovjednik MOMP-a Ugljan – Dugi otok u OA *Maslenica* bio je Joško Pulja.

MOMP-a Dugi otok - Ugljan, povratak s Novigradske bojišnice, Lukoran 1993.

U OA *Maslenica* poginuli su sljedeći pripadnici MOMP-a Ugljan – Dugi otok: Miljenko Zorić (23. 1. 1993.), Denis Špika (27. 1. 1993.) i Danijel Grbin (9. 2. 1993.), a ranjeni su 27. 1. 1993. godine zamjenik zapovjednika satnije Nikola Žuvić i zapovjednik 1. voda Vojmil Stamać.

MOMP Cres – Lošinj u OA *Maslenica*

Mobilizacija zapovjedništva i 1. satnije MOMP-a Cres – Lošinj počela je 23. veljače 1993. godine. Na bojište je 26. veljače upućeno 229 vojnika: 10 časnika od čega 2 djelatna, 7 dočasnika od čega 2 djelatna i 212 vojnika iz pričuvnog sastava. Postrojba MOMP-a Cres

Pripadnici MOMP-a Cres - Lošinj na brodu HRM (81) - Odlazak na bojišnicu

Zapovjedni vod MOMP-a Cres - Lošinj u Novigradu 1993.

– Lošinj, tj. njena 1. satnija, prevezena je 26. veljače 1993. godine redovitom brodskom linijom iz Malog Lošinja u Zadar a dalje autobusima u selo Ražanac gdje je smještena u školi i privatnim kućama.

Dana 27. i 28. veljače provedeno je zapovjedno izviđanje prve crte obrane na području Novigrada. Zapovjedništvo MOMP-a upoznalo se sa stanjem na terenu: razmještajem neprijateljskih snaga, stanjem u zoni odgovornosti satnije MDP-a Pula, razmještajem lijevog i desnog susjeda te s organizacijom zapovijedanja, sustavom veza i organizacijom saniteta na području Novigrada.

Problem je predstavljao dio bojišnice do desnog susjeda u dužini oko 800 m koji nije bio utvrđen niti zaposjednut. Položaje na crti trebalo je inženjerijski urediti. U popodnevnim satima 28. veljače MOMP preuzima prvu crtu obrane od satnije MDP-a Pula a navečer istog dana zapo-sjednut je i dio neutvrđene crte do desnog susjeda.

Prilikom dolaska postrojbe na prvu crtu neprijatelj je 40-ak minuta intenzivno djelovao minobacačkom vatrom. Preuzimanje crte proteklo je prema planu i bez izvanrednih

MOMP-a Cres - Lošinj, minobacački položaj u Novigradu 1993.

MOMP-a Cres - Lošinj, položaj u Novigradu

događaja. Položaje prve crte držala je smjena od 80-ak vojnika koji su se mijenjali svakih 48 sati. Neprijatelj je svakodnevno djelovao minobacačima po cijeloj crti obrane. Pješačkih napada nije bilo osim povremenih djelovanja neprijateljskih izvidnika. Minobacački napadi osobito su bili intenzivni vikendom i ponavljani su s kratkim periodom djelovanja i u nepravilnim vremenskim razmacima.

Crta obrane koju je držao MOMP Cres – Lošinj bila je dosta nepovoljna. Položaji su se nalazili na rubu asfaltnog puta iza guste borove šume, pa je preglednost područja ispred crte obrane bila slaba.

MOMP pod zapovijedanjem Milana Topića ostaje u zadarskom zaleđu (Novigrad) sve do 17. prosinca 1993. godine.

Postrojba nije imala gubitaka za vrijeme angažiranja u OA *Maslenica*.

Pripadnici II. satnije MOMP-a Cres-Lošinj na odlasku na novigradsku bojišnicu, listopad 1993.

Satnija mornaričkog pješaštva Vange (Pula) u OA Maslenica

Satnija je nakon završetka bojnih djelovanja na Južnom bojištu krajem 1992. godine djelomično demobilizirana. Mobilizira se novim vojnim obveznicima početkom 1993. godine te se, uz ubrzanu izobrazbu, sa starom jezgrom *Vangi* osposobljava za bojna djelovanja u području odgovornosti HRM-a na zadarskoj bojišnici.

Početkom veljače 1993. godine satnija MDP-a Pula dolazi u područje Novigrada sa zadaćom sudjelovanja u operacijama snaga HV-a u novigradskom području.

Zbog neprijateljskog protuudara koji je intenzivnije otpočeo u noći 6./7. veljače pojavile su se određene poteškoće u preuzimanju bojišnice od MOMP-a Ugljan – Dugi otok. Te su poteškoće satniju MDP-a Pula dovele u osobito težak i nepovoljan položaj u preuzimanju crte obrane.

MOMP Pula na bojišnici u Novigradu 6. veljače 1993.

Pripadnici MOMP-a Pula na položajima kod Novigrada (OA Maslenica) veljača 1993.

Pripadnici MOMP-a Pula na položajima u OA Maslenica, veljača 1993.

U navedenom neprijateljskom protuudaru na prostoru između Novigrada i sela Paljuv došlo je do proboja i pomicanja crte obrane. Osobito je bio ugrožen dio crte obrane na potezu prema s. Medići i dalje prema Novigradu. U brzoj intervenciji postrojbe za specijalna djelovanja GSHV neprijatelj je odbačen te je uspostavom nove crte obrane taj prostor vraćen pod nadzor hrvatskih snaga. Dana 8. veljače u obranu crte uz 2. bojnu 112. brigade uključena je i satnija mornaričko-desantnog pješaštva Pula ojačana dijelom već spomenute škole za mornaričke narednike bMDP-a Split.

Pripadnici mornaričko-desantnog pješaštva Pula, poradi velike brzine kojom se situacija mijenjala i činjenice da su neprijatelju uzeli položaje u Narandžićima, nisu se uspjeli adekvatno ukopati i utvrditi na novom položaju, cesti Novigrad – Paljuv (položaj nazvan *cesta smrti*). Kao zaklon služio im je tek blago izdignuti rub ceste. U neprestanim napadima u kojima je neprijatelj uporabio svoje najbolje postrojbe potpomagane topništvom s Debelog brda, satnija MDP-a Pula je u suradnji s 2. i 4. gardijskom brigadom četiri dana odbijala napade više puta brojnijeg ne-prijatelja. Iako je neprijatelj napadao elitnim postrojbama, energičnom akcijom i uz pomoć specijalnih postrojbi HV-a nova crta obrane je zadržana.

Dana 12. veljače neprijatelj je u protuudaru uznapredovao u pravcu Pridraga – Novigrad s namjerom potpunog ovladavanja širim područjem Novigrada i komunikacijom Smilčić – Novigrad, usmjerujući napade u pravcu Paljuv – Pridraga. U neprijateljskom protuudaru iz područja Pridrage prema Novigradu satnija MDP-a Pula je uz pripadnike 2. gardijske brigade imala zadaću obraniti Novigrad po svaku cijenu. Neprijatelj, u nakani da ponovo ovlada područjem Novigrada, Masleničkog ždrila i zaleđa Zadra, uvodi brojne i svježe elitne postrojbe, kombinirajući tenkovsko-topničke, pješačke i diverzantske napade. Unatoč tome spriječen je u ostvarivanju toga cilja i crta obrane dalje ostaje cesta Novigrad – Paljuv. Time su konačno osujećeni planovi neprijatelja u ponovnom okupiranju područja oslobođenog tijekom OA *Maslenica*.

Pripadnici MOMP-a Pula na uništenom neprijateljskom tenku u OA Maslenica , veljača 1993.

Satnija mornaričko-desantnog pješaštva Pula je poradi svojih zasluga u obrani Novigrada predložena za pohvalu načelnika Glavnog stožera HV-a, a pohvaljena je od strane više nadređenih zapovjednika.

Na zadarskoj (novigradskoj) bojišnici sMDP-a Pula u aktivnu je obranu bila uključena u vremenu od 8. veljače do 28. veljače 1993. godine. Crtu obrane koju je držala sMDP-a Pula 28. veljače preuzeo je MOMP Cres – Lošinj.

U izvješću zapovjednika 4. gardijske brigade brigadira Mirka Šundova, u čijoj je zoni odgovornosti bio dio zadarskog bojišta u kojem je djelovala sMDP-a Pula, piše: *Od 8. do 28. veljače Vanga je uspostavljajući crtu obrane na izrazito nepovoljnom terenu, u suradnji s 2. i 4. gardijskom brigadom, sačuvala Novigrad od više pokušaja neprijateljskog prodora. Satnija je, na čelu sa zapovjednikom Lukom Soldom, predložena za pohvalu načelnika Glavnog stožera HV.*

Svoju odgovornu zadaću na području Novigrada satnija MDP-a Pula, u zajedničkim djelovanjima s 2. i 4. gardijskom brigadom, uspješno je izvršila.

Angažiranje na zadarskoj bojišnici, posebice u razdoblju od 8. do 13. veljače 1993. godine, bilo je najteže razdoblje na ratnom putu sMDP-a Pula. U tom je razdoblju postrojba zajedno s 2. i 4. gardijskom brigadom HV-a odbila devet neprijateljskih napada na Novigrad.

U tako teškim uvjetima ratovanja sMDP-a Pula je imala velike gubitke, 4 poginula (Anđelko Kecman – 13. 2. 1993., Dragan Grabovac – 12. 2. 1993., Miljenko Kvesić – 12. 2. 1993. i Muharem Hamzić – 9. 2. 1993.) i 19 ranjenih pripadnika.

Zapovjednik sMDP-a Pula u vrijeme OA *Maslenica* bio je Luka Soldo.

Djelovanja MOMP-a Brač tijekom 1993. godine

Postrojba MOMP Brač u ljeto 1993. godine angažirana je na borbenim zadaćama u području Novigrada u zadarskom zaleđu. Postrojba je bez gubitaka, zajedno s 3. i 5. gardijskom brigadom, uspješno branila borbene položaje na području sela Pridraga te na crti Novigrad – Paljuv. Jedan pripadnik postrojbe u OA *Maslenica* ranjen je na području Novigrada.

Postrojba je već u listopadu iste godine upućena na izuzetno zahtjevnu bojišnicu na Velebitu, gdje je od 112. brig. HV-a preuzela crtu obrane selo Nekić – Mala i Velika Bobija – selo Marune – Tulove grede. Postrojba je izvršila sve zadaće u teškim i nepovoljnim vremenskim uvjetima ekstremnih hladnoća, pod stalnim djelovanjem neprijateljskog topništva i snajperista i nije imala gubitaka.

Izvidnici MOMP Brač i 5. GBR pred akciju, Novigrad, Zadarsko zeleđe, srpanj 1993.

Izvidnici MOMP Brač (u sredini prvi zapopvjednik obrane otoka Zoran Marinelić), Novigrad, Zadarsko zeleđe, srpanj 1993.

MOMP Brač,odlazak na položaj, s. Marune Velebit, 1993.

MOMP Brač, na položaju, s. Marune Velebit, 1993.

MOMP Brač, Tulove grede 1993.

MOMP Hvar 1993. godine

Postrojba je u 1993. godini bila angažirana na bojišnici u zaleđu Zadra, na području Novigrada i južnog Velebita.

Dana 27. svibnja 1993. godine MOMP Hvar je na bojišnici u Novigradu zamijenio do tada angažirane snage MOMP-a Ugljan – Dugi otok. Na položajima ostaje do 27. lipnja. U provedbi bojnih zadaća snage MOMP-a Hvar pridodaju se 3. gardijskoj brigadi HV-a.

Bojna djelovanja bila su svakodnevna. Položaji MOMP-a koji su se nalazili na stotinjak metara od neprijatelja bili su pod neprekidnom paljbom iz pješačkog oružja, PAT-ova, MB-ova i topništva. Djelovanje postrojbe se ograničilo na povremene odgovore na neprijateljsku vatru. Napadnih djelovanja pješaštvom nije bilo. Pokušaj neprijateljskog napada izvidničkom skupinom odbijen je paljbom iz osobnog oružja te MB-a 60 mm i 82 mm.

Položaj pripadnika 1. satnije MOMP-a Hvar, Novigrad, lipanj 1993.

Dana 23. 6. 1993. godine izveden je diverzantski napad neprijatelja na položaj naše protuoklopne skupine na cesti Novigradsko groblje – s. Ramići. Jedan pripadnik postrojbe preminuo je nakon nekoliko sati u zadarskoj bolnici, a teže su ranjena 3 pripadnika postrojbe.

Dana 27. 6. 1993. godine snage MOMP-a Hvar zamijenjene su snagama MOMP-a Brač.

Dana 4. 9. 1993. godine MOMP Hvar se ponovno uvodi na crtu obrane kod Novigrada kada preuzima položaje od MOMP-a Ugljan – Dugi otok.

Značajnijih djelovanja na bojišnici osim svakodnevnih provokacija paljbom iz osobnog oružja, strojnica i PAT-ova nije bilo. Naše snage povremeno su odgovarale na napade pješačkim oružjem. U dva navrata su djelovali i MB-om 82 mm.

Nakon provedene zadaće snage MOMP-a Hvar zamijenjene su 5. 10. 1993. godine snagama MOMP-a Cres – Lošinj.

Područje odgovornosti postrojbe bilo je na potezu Novigradsko groblje – s. Boždarići, na 100-300 m istočno od ceste Novigrad – Paljuv.

Zapovjednik MOMP-a bio je Gilve Panajoti (od 18. 6. 1992. do 1. 6. 1999.).

Pripadnik postrojbe Predrag Bogdanić dao je svoj život za domovinu 23. 6. 1993. godine u Novigradu.

Pripadnici 2. satnije MOMP-a na položaju, Novigrad, rujan 1993.

Ostale postrojbe OA Maslenica

- Divizijun pomorskih i kopnenih diverzanata
- Pomorske snage HRM-a
- 73. bojna vojne policije
- 54. minsko-protuminski divizijun

Divizijun pomorskih i kopnenih diverzanata

Divizijun pomorskih i kopnenih diverzanata u područje Maslenice raspoređuje se 21. siječnja 1993. godine u večernjim satima s taborištem u Posedarju. Zapovjednik postrojbe poručnik bojnog broda Pero Mihovilović javio se na IZM Zadar u 20,30 sati poradi prijama zadaće.

Zadaće divizijuna bile su sljedeće:

- ophodnjom Novigradskim morem spriječiti moguće upade neprijateljskih diverzanata u bojni raspored naših snaga;
- osiguravanje s mora lijevog boka naših snaga u napadu u pravcu Karina;
- aktivno sudjelovanje u djelovanjima s mora u napadu od Maslenice do Zrmanje;
- protuminsko pretraživanje i razminiranje Novigradskog ždrila i Novigradskog mora na prilazima Maslenici;

Grupa pomorskih i kopnenih diverzanata, Maslenica 1993.

- diverzantska djelovanja po položajima neprijatelja sa svrhom stvaranja nesigurnosti u njegovim redovima;
- borbeno izviđanje unutar okupiranog područja u svrhu određivanja mogućih mjesta uvođenja snaga desanta;
- protudiverzantsko osiguranje prevoženja ljudstva i tehnike HV-a te izvlačenje ugroženih snaga preko mora;
- protudiverzantsko osiguranje pripreme i izgradnje, sudjelovanje u izgradnji i protudiverzantsko osiguranje pontonskog mosta.

Divizijun pomorsko-kopnenih diverzanata u OA *Maslenica* proveo je sljedeće zadaće:

- 22. siječnja ophodnju Novigradskog mora, Novigradskog ždrila i prilaza Maslenici;
- 23. siječnja ophodnju Novigradskog mora i prilaza luci Novigrad te nadzor miniranog dijela novigradske obale;
- 24. siječnja aktivno sudjeluje zajedno sa snagama 1. sektora u oslobađanju sela Maslenica iz pravca mora, ulazak u selo i osiguranje snaga u njegovu oslobađanju;
- 25. siječnja protuminsko pretraživanje Novigradskog ždrila i pristana u Maslenici na rtu Ždrijelo;
- od 26. do 29. siječnja protuminsko pretraživanje Novigradskog ždrila i protudiverzantske ophodnje Novigradskim morem;
- 29. siječnja protudiverzantsko osiguranje prevoženja predsjednika RH dr. Franje Tuđmana trajektom iz l. Maslenice do rta Ždrilac.

Nakon 29. siječnja 1993. godine postrojba zajedno s bojnom *Matija Vlačić* (zapovjednik Žoni Maksan) izvodi taktička izviđanja neprijateljskog borbenog rasporeda, djelovanja na području Karinskog mora, diverzantska djelovanja po neprijateljskim položajima te

Grupa pomorskih i kopnenih diverzanata, Maslenica 1993.

izviđanja unutar okupiranog područja u svrhu određivanja mjesta desanta i uvođenja snaga desanta. Tako već u opisu stanja na terenu od 27. siječnja 1993. godine zapovjednik 7. korpusa neprijatelja pukovnik Milan Đilas navodi ubacivanje diverzantsko-taktičkih grupa na južni dio Velebita.

Od kraja siječnja 1993. godine 15-ak pripadnika postrojbe odlazi u mjesto Maslenica i tamo su po smjenama stacionirani do kraja 1994. godine uz istovremeno zadržavanje baze u Posedarju.

Prije početka izgradnje mosta divizijun pomorskih i kopnenih diverzanata sudjeluje u pripremnim radovima. Noću na gradilište uvode ljude i opremu *Brodospasa* – poduzeća iz Splita koje je postavljalo pontonski most. U razdoblju izgradnje pontonskog mosta postrojba provodi protudiverzantsko osiguranje izgradnje a nakon toga i protudiverzantsko osiguranje mosta.

U vrijeme borbenih djelovanja izravno su podređeni zapovjedniku operativne zone. Za uspješno provođenje borbenih zadaća te požrtvovnost i hrabrost u OA MAslenica pripadnici postrojbe Divizijuna pomorskih i kopnenih diverzanata su 8. veljače 1993. godine pohvaljeni od Predsjednika RH dr Franje Tuđmana.

Postrojba u OA Maslenici nije imala gubitaka osim što je tijekom neprijateljskog granatiranja pontonskog mostana Maslenici 18. srpnja ranjen je jedan pripadnik postrojbe i uništen dio opreme.

Pomorske snage Hrvatske ratne mornarice

U borbenim djelovanjima postrojbi HRM-a u 1993. godini pomorske snage imale su težišnu zadaću prevoženja postrojbi iz mjesta baziranja do očekujućeg područja na bojišnici. Raketne topovnjače iz sastava pomorskih snaga HRM-a za vrijeme OA *Maslenica* bile su u službi potpore kopnenim snagama, PZO osiguranja i osiguranja pomorske komunikacije u zaleđu bojišta.

U vrijeme OA Maslenica na brodove divizijuna RTOP-a Flote HRM-a bio je ukrcan po jedan pripadnik voda PZO-a bMDP-a Split kao PZO pojačanje s lakoprenosivim raketnim sustavima Iglama ili Strijelama.

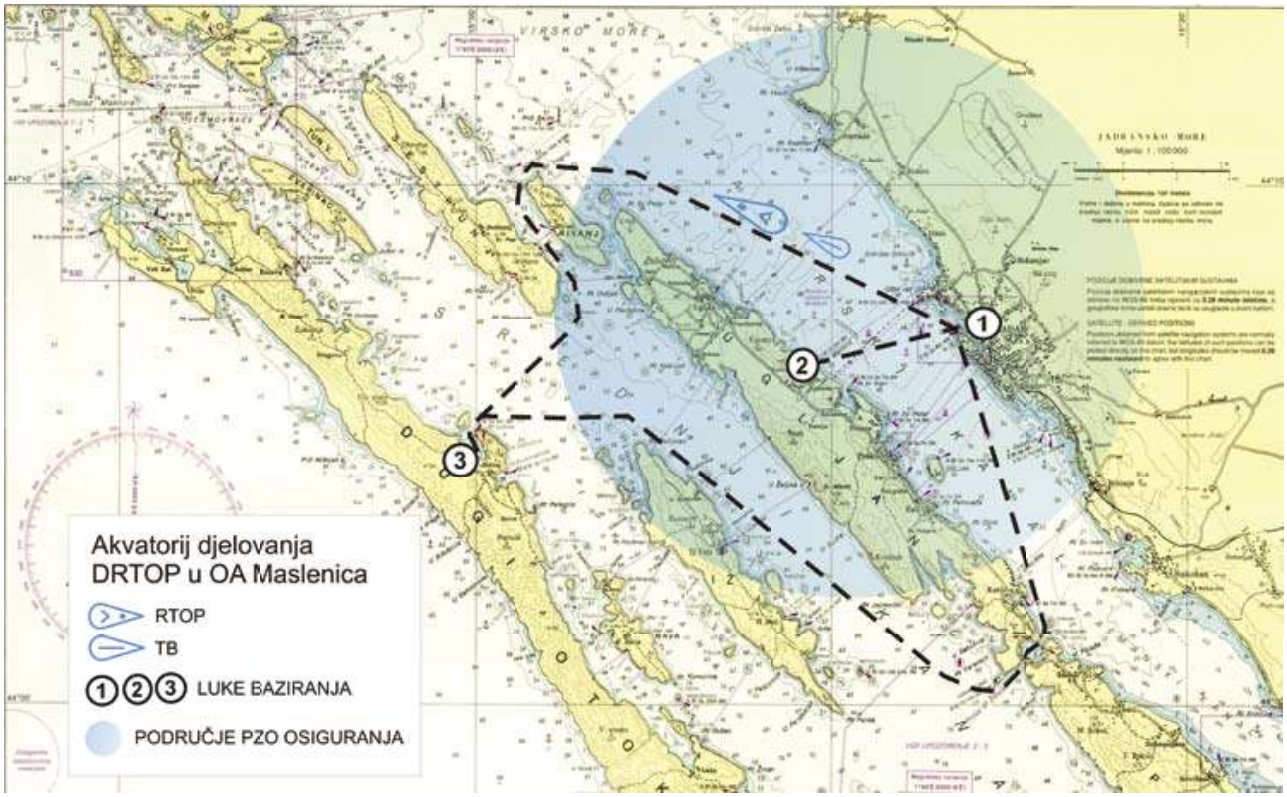
Desantni brodovi u OA *Maslenica* bili su u pripravnosti za prebacivanje mobiliziranih snaga u očekujuća područja za uvođenje na bojišnicu. Pripadnici 112. zadarske brigade desantno-jurišnim čamcima pomorskih snaga HRM-a uvježbavali su iskrcavanje pomorskog desanta u područje Novigrada.

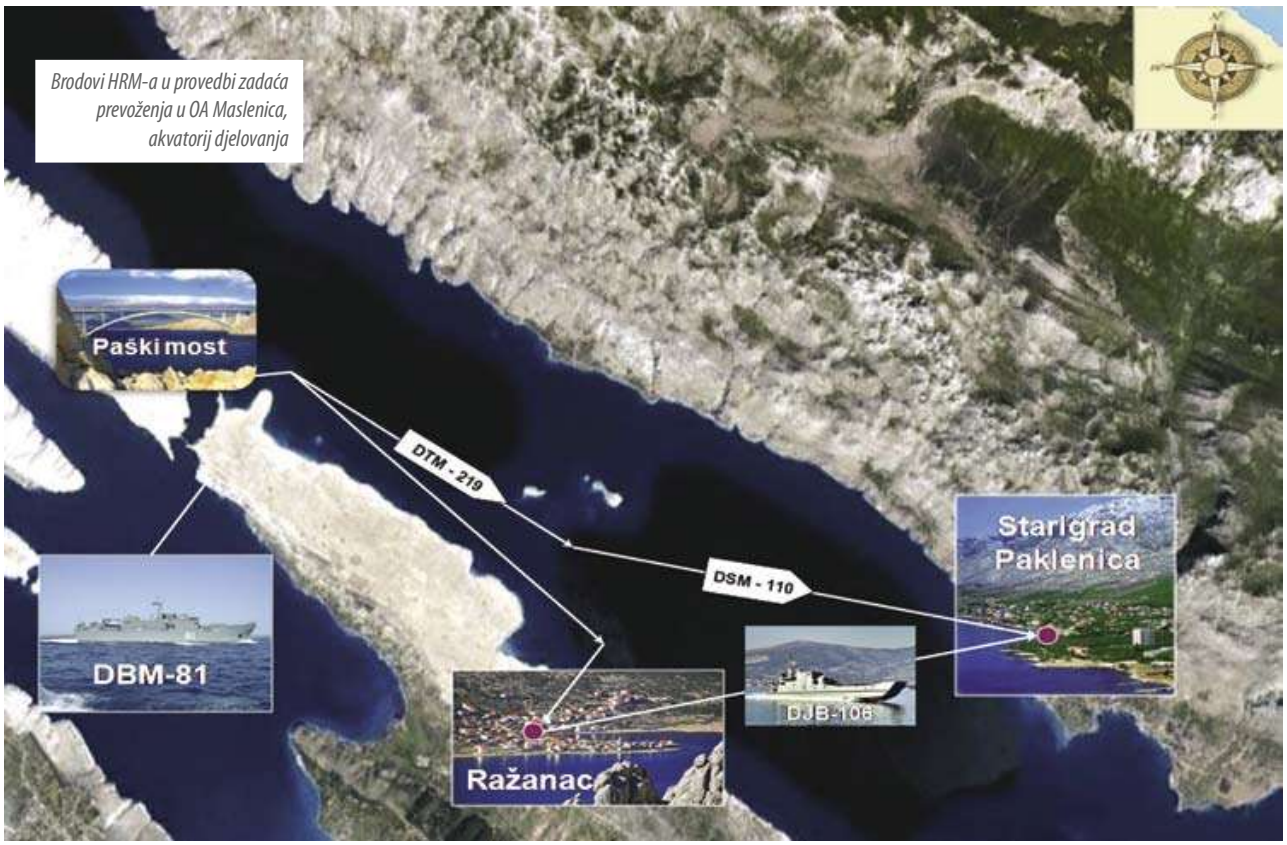
Za vrijeme akcije *Maslenica* i nekoliko mjeseci poslije skupina brodova RTOP-21, TB-51 i RB-41 provodi i zadaću protuzrakoplovne obrane grada Zadra kao i šireg područja mogućeg djelovanja neprijatelja iz zraka. Isto tako ova skupina imala je zadaću spriječiti možebitne provokacije neprijatelja s mora.

Desantni brodovi (DB) iz sastavas Pomorskih snaga (PS) HRM izvršavali su zadaće prevoženja postrojbi s otoka do bojišnice (DBM-81). Ostali DB, pod izravnim zapovijedanjem IZM-a Zadar, izvršavali su zadaće prevoženja ljudstva, MTS-a i naoružanja na rutama Paški most – Starigrad Paklenica i Ražanac - Starigrad Pakelanica (DSM-110, DTM-219, DJB-103, 104, 105, 106, 107).

DJB-106, Velebitski kanal, na zadaci prevoženja u potpori provrdbe OA Maslenica, veljača 1993.

Akvatorij djelovanja
DRTOP u OA Maslenica
RTOP
TB
1 2 3 LUKE BAZIRANJA
PODRUČJE PZO OSIGURANJA
1
2
3

Brodovi HRM-a u provedbi zadaća prevoženja u OA Maslenica, akvatorij djelovanja
Paški most
DTM - 219
DSM - 110
Starigrad Paklenica
DBM-81
DJB-106
Ražanac

U OA *Maslenica* (od 21. siječnja do svibnja 1993. godine) sudjelovale su sljedeće plovne postrojbe HRM-a:

Divizijun raketnih topovnjača (DRTOP) sastava: RTOP-21 *Šibenik*, TB-51 *Vukovar*, RB-41 *Dubrovnik* sa zadaćom nadzora zračnog prostora grada Zadra i PZO osiguranja područja grada Zadra;

Brodovi HRM-a u provedbi PZ osiguranja u OA Maslenica

Divizijun desantnih brodova (DDB) sastava: DJB 103, 104, 105, 106, 107, DBM-81, desantna splav minopolagač DSM-110 i desantni tenkonosac minopolagač DTM-219 sa zadaćom prevoženja ljudi, naoružanja i vojne opreme te prevoženja ranjenika pomorskim putem prema bolnici u Zadru (na DJB-106 pri neprijateljskom raketiranju ranjena su 3 člana posade).

Nazočnost pomorskih snaga HRM-a u širem i užem području zahvaćenom ratnim operacijama imala je snažne psihološke učinke na neprijatelja, uz prijetnju uporabe pomorske moći radi neposrednog utjecaja na događaje na kopnu. Djelovanje zrakoplovstvom bilo je za neprijatelja vrlo rizično zbog jake protuzrakoplovne obrane koju je pružao divizijun raketnih topovnjača. Neprijatelj se također bojao vatrene potpore koju su hrvatskim snagama mogli pružiti brodovi HRM-a.

Provodeći zadaće prevoženja snaga, oružja i opreme te osiguravanja zaleđa, pomorske snage HRM-a u OA *Maslenica* odigrale su značajnu ulogu u potpori djelovanja kopnenih snaga HV-a. Snage HV-a u OA *Maslenica* mogle su računati na borbenu i logističku potporu morskim putem. Pomorske snage HRM-a povećavale su dubinu operacije i mogućnost manevra u protuzrako-plovnoj zaštiti grada Zadra i postrojbi HV-a na terenu na kojem se vodila operacija.

Ukrcaj predsjednika RH na RTOP-21 prigodom otvoranja pontonskog mosta na Maslenici 18. srpnja 1993.

Predsjednika RH s pratnjom na RTOP-21 prigodom otvoranja pontonskog mosta na Maslenici 18. srpnja 1993.

54. minsko-protuminski divizijun

U kolovozu 1993. godine skupina ronilaca upućena je na ispomoć ljudstvu *Brodospasa* koje je održavalo pontonski most u Masleničkom ždrilu. Djelovalo se noću poslije 2,00 sata. Tijekom prevoženja od eksplozije minobacačke granate u neposrednoj blizini stradali su pripadnici skupine. Nije bilo mrtvih, ali je bilo ranjenih.

Nakon ove zadaće postrojba se povlači u Split i nastavlja s redovitim zadaćama. Do kraja 1993. godine nije dobivala posebne zadaće za djelovanje.

Djelovanja postrojbi HRM-a na drugim bojištima tijekom 1993. godine

Tijekom 1993. godine postrojbe HRM-a sudjeluju u obrani na bojišnicama diljem Hrvatske. Do početka akcije *Maslenica*, u kojoj su samo dijelovi postrojbi sudjelovali u napadnim djelovanjima, snage HRM-a su u organiziranoj obrani. Poslije akcije *Maslenica*, a u sklopu odluka zapovjednika sektora o pomicanju crte obrane u dubinu prema neprijatelju, neke postrojbe djelomice su provodile i aktivnu obranu.

Postrojbe HRM-a na Južnom bojištu bile su u kontinuitetu kroz cijelu 1993. godinu u organiziranoj obrani. Skupine izvidnika i pomorsko-kopnenih diverzanata provodile su zadaće i dublje prema položajima neprijatelja.

MOMP Pelješac

Tijekom 1993. godine MOMP Pelješac provodi mobilizaciju postrojbe u razdoblju od 7. siječnja do 3. svibnja i od 25. srpnja pa dalje. Temeljna zadaća postrojbe je djelovanje u sastavu 115. i 116. brigade na crti bojišta Popovo polje, pravcem Orahov dol – Ravno – Čvaljina – Zavala – Golubinac – Belenići.

Posebna pozornost posvećena je inženjerijskom uređenju dostignute crte. Postrojba je za cijelo vrijeme posjedanja položaja bila izložena djelovanju neprijatelja iz pješačkog oružja, MB-a 60 mm, 82 mm i 120 mm, tenkova i PZO strojnica.

Tijekom boravka postrojbe na bojišnici, sve do kraja 1993. godine, provodile su se ciljane smjene ljudstva iz sastava stonske i orebićke satnije.

MOMP Korčula

U lipnju 1993. godine postrojba se uvodi na crtu bojišta u područje Popova polja (otprilike 13 kilometara od Osojnika) u sastavu 114. brigade HV-a do smjene u listopadu 1993. godine.

Pristup položajima bojišnice bio je vrlo nepovoljan što je otežavalo opskrbu postrojbi. Prilaz do položaja motornim je vozilima bio moguć samo do sela Mišeta, odakle se stazom dugom oko 7 km kroz makiju pješačilo oko 40 minuta do sela Lopoč. Tu se nalazilo zapovjedništvo satnije i smjene u pripravnosti za zamjenu postrojbi na prvoj crti. Odatle je najudaljeniji položaj na brdu Ravanj bio na dodatnih 40 minuta hoda, dok je do najbližeg na brdu Pješivcu trebalo 10-ak minuta. Opskrba postrojbe do sela Lopoč obavljana je konjima, dok je sva logistička i inženjerijska potpora postrojbi na prvoj crti dostavljana pješke.

Pripadnici MOMP-a Korčula ispod položaja Ravanj 1993.

Postrojba je do smjene uspjela utvrditi svoje položaje na prvoj crti gdje je uz pomoć inženjerijskog voda MOMP-a, osim zaklona za paljbeno djelovanje, napravila i zaklone za smještaj u slučaju nevremena. Polovicom kolovoza provedena je smjena između 1. i

2. satnije i voda minobacača MOMP-a te voda minobacača iz sastava korčulanske domobranske bojne. Ponovnu mobilizaciju i početak pripreme za izlazak na teren u područje rijeke Bregave postrojba je imala 26. prosinca 1993. godine

Inženjerijski vod Ploče

Tijekom 1993. godine, točnije 14. lipnja, provedena je mobilizacija inženjerijskog voda Ploče sa zadaćom razminiranja prostora u području odgovornosti PZJJ-a Ploče (Južno bojište).

Domobranska bojna (DB) Korčula

Tijekom mjeseca listopada 1993. godine mobiliziran je dio DB-a Korčula sa zadaćom ustrojavanja crte na rijeci Bregavi i zaštite tog prostora od mogućeg ubacivanja neprijateljskih diverzantsko-terorističkih skupina.

Kroz studeni 1993. godine bojna je na prvoj crti uredila i branila položaje Habatnica – položaj povrh mosta na rijeci Bregavi – Gnjezdac (k. 168) – Gradina (k. 296).

Postrojba je crtu branila do 26. prosinca 1993. godine kada ju je preuzeo MOMP Korčula.

54. minsko-protuminski divizijun

U 1993. godini dio ljudstva koji nije demobiliziran djelovalo je uglavnom po pozivu za uklanjanje minsko-eksplozivnih sredstava iz podmorja. Zapovjedništvo je bilo u luci Lori odakle se i polazilo na zadaće. Tijekom svibnja dobivena je a potom i provedena zadaća pretraživanja šireg područja otoka Brusnika.

Krajem srpnja uspješno su uništene dvije dubinske bombe u blizini rta Marjan.

Divizijun do kraja 1993. godine nije dobivao posebne zadaće za djelovanje.

73. bojna VP-a

Tijekom 1993. godine pripadnici 73. bojne VP-a bili su angažirani na više borbenih i vojno-policijskih zadaća u južnom bojištu i zadarskom zaleđu. Zadaće iz djelokruga vojne policije na Južnom bojištu provodile su se na području Cavtata, Gruda, Dubravke i Radovčića. Provedba zadaća u širem području zadarskog zaleđa bila je na točkama Musapstan i Zeleni hrast.

Pripadnici 73. bVP u šibenskom zaleđu, 1993.

Postrojba sudjeluje u OA Maslenica provodeći vojnopolicijske i borbene zadaće. Pripadnici postrojbe su u sklopu OA Maslenica u vremenu od 19. do 21. ožujka 1993. godine sudjelovali u obrani sela Škabrnje. Tom prilikom 30-tak pripadnika postrojbe našlo se u okruženju nadmoćnijih neprijateljskih snaga, pod udarima jakog topništva i pješačkih napada. U okrilju noći i uz podršku HV topništva pripadnici su se strateški povukli iz škabrnje uz minimalne gubitke (nekoliko ranjenih pripadnika).

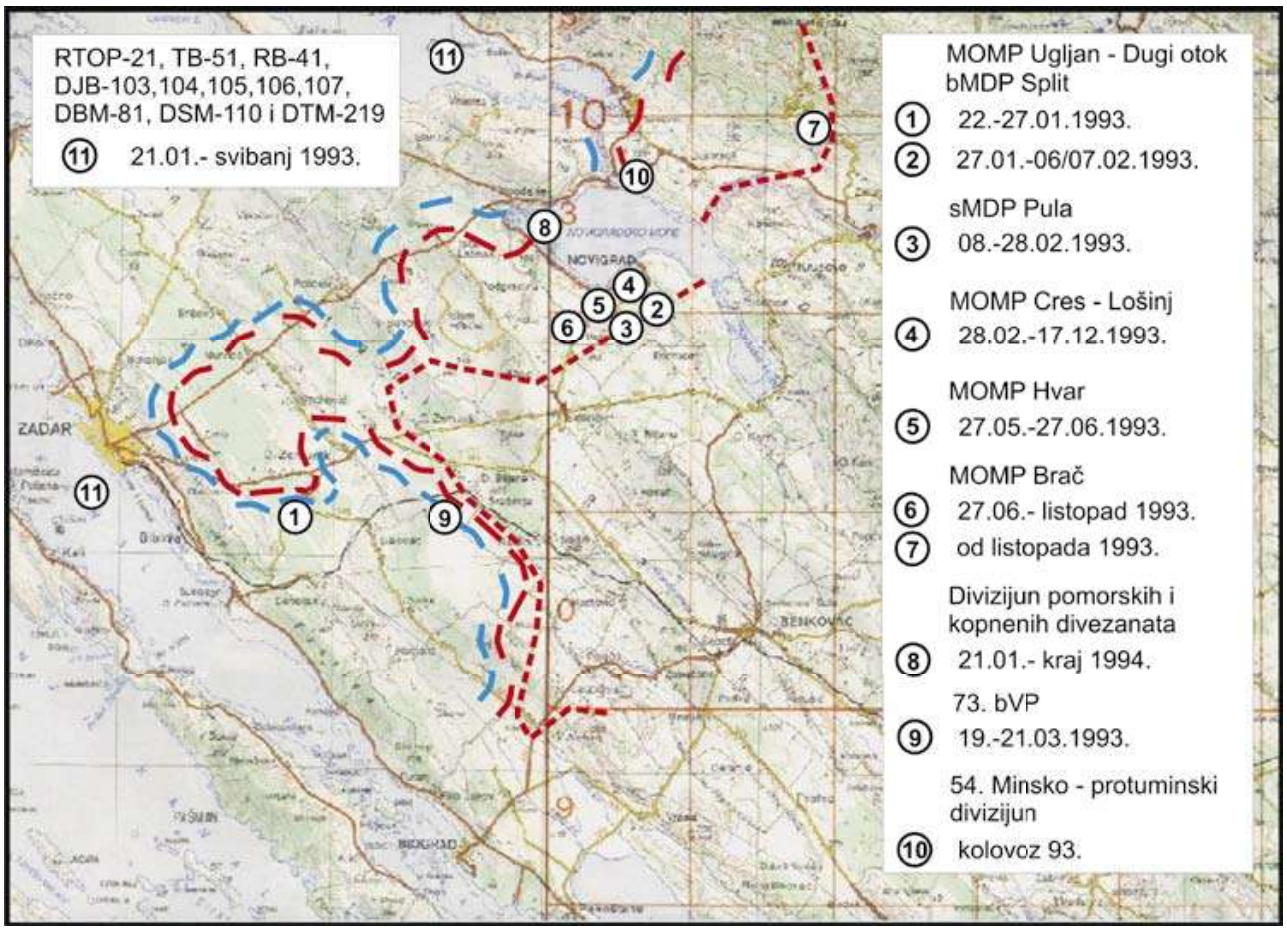
Pripadnici postrojbe bili su angažirani u Združenoj satniji VP OS RH na zadarskom području. Združena satnija bila je smještena u mjestu Prkos, a obavljala je vojno policijske i borbene zadaće.

U istom području provodile su se i druge vojnopolicijske zadaće kao što je osiguranje hodnih kolona prilikom smjena ljudstva pješačkih postrojbi HRM-a na borbenim položajima podno Velebita (s. Potprag – s. Marune – s. Nekići), uključujući prethodnu pratnju postrojbi iz mjesta baziranja (mobilizacijskih zborišta) do mjesta Starigrad na Velebitu.

Sredinom 1993 .god. pripadnici postrojbe bili su angažirani na borbenim i vojno policijskim zadaćama u šibenskom zaleđu, kao potpora 142. brigadi HV-a u ratnim djelovanjima.

Od mjeseca srpnja 1993. godine pripadnici postrojbe bili su angažirani u sastavu Združene satnije VP OS RH u sektoru Jug, gdje je izvršavala vojnopolicijske i borbene zadaće na tom području.

Postrojbe HRM u OA Maslenica

Uočeni problemi i stečena iskustva mornaričkih postrojbi u OA Maslenica

OA Maslenica je bila prva intergranska operacije HV. Tijekom same operacije i kasnije u fazi stabilizaciji i utvrđivanju postignutih crta obrane uočeni su određeni problemi i nedostaci u angažiranju i uvođenju postrojbi HRM-a. Problemi su se očitovali u nedovoljnoj prethodnoj obuci ljudstva mornaričkih postrojbi osobito u rukovanju protuoklopnim sredstvima. Nedostajala je adekvatna psihološka priprema ljudstva. Nepoznavanje terena i nedostataqk vojnoobavještajnih saznanja o neprijatelju kao i nepoznavanje rasporeda vlastitih snaga na bojištu pokazali su se kao nedostaci učinkovitosti. Sustav veze kao i topnička potpora postrojbama nije adekvatno pratila tempo bojnih djelovanja. Osobito su do izražaja dolazili problemi u vezi kopno-brod, kao i identifikacija postrojbi. Za brodove pomorski snaga HRM-a nije bilo uređenog područja baziranja i servisiranja brodova. Opremljenost Odreda pomorskih i kopnenih diverzanata bila je nepotpuna.

Stečena iskustva u OA Maslenica i otklanjanje uočenih nedostataka i problema u vrijeme provođenja ove operacije omogućili su daljnje učinkovitije djelovanje postrojbi HRM-a, kao sastavnice OS RH, u provođenju zadaća kopnačnog oslobađanja okupirani djelova domovine.

OA Maslenica ostvareni su osnovni ciljevi operacije. Neprijateljske snage su odbačene od ceste Karlobag – Maslenica – Zadar ,oslobađanjem zadarskog zaleđa i zrakoplovne baze u Zemuniku. Osigurano je Masleničko ždrilo te je uspostavom pontonskog mosta kopnenim putem povezana sjeverna s južnim dijelom RH.

Proslava Dana HRM, Lora - Split 1993.

1994. godina

Nakon akcije *Maslenica* do proljeća 1994. godine uspostavila se i stabilizirala crta obrane (razgraničenja) u zadarskom zaleđu na potezu Mali Alan (Velebit) – Tulove grede (Velebit) – ušće Zrmanje u Novigradsko more – Novigrad – Paljuv – Kašić. Hrvatska ratna mornarica sa svojim diverzantima kroz cijelu je 1994. godinu bila zadužena za protudiverzantsko osiguranje pontonskog mosta na Maslenici.

Krajem 1994. godine težište aktivnosti HRM-a usmjerava se na izobrazbu i održavanje bojne spremnosti zapovjedništava i postrojbi.

Flota HRM-a 1994. godine

Temeljem odluke ministra obrane RH Gojka Šuška Glavni stožer HV-a 24. studenoga 1993. godine izdaje zapovijed o preustroju pomorskih snaga HRM-a u Flotu HRM-a. Ustroj je stupio na snagu 1. siječnja 1994. godine. U sastav Flote HRM-a ulazi većina brodova koji su činili pomorske snage HRM-a.

Temeljne zadaće Flote HRM-a postaju: daljnje osposobljavanje za naredne vojne operacije u konačnom oslobođenju okupiranih područja RH, rad na modernizaciji postojećih brodova i priprema za prijam novih plovila.

Flota HRM-a u luci Lori prioritetno provodi borbenu obuku pojedinaca, brodskih posada, ustrojstvenih sastava i zapovjedništava-stožera s težištem na praktičnom uvježbavanju i osposobljavanju za provedbu bojnih zadaća samostalnih brodova i brodskih sastava te osiguranju državne granice na moru.

U 1994. godini dio brodova (DBM i DJČ) bio je na zadaći prevoženja smjena otočnih postrojbi angažiranih na kopnu. Ophodni brodovi su i dalje u pojačanoj ophodnji i zaštiti državne granice na moru.

U 1994. godini planirane su i provedene dvije vrlo uspješne vojne vježbe, *Bandira 94* i *Posejdon 94*.

Združena taktička vježba (ZTV) *BANDIRA 94*

BJB-105 i DJB-106, Paški most lipanj 10994., priprema za vježbu Bandira 94., ~~posade brodova~~

Flota HRM-a u svibnju 1994. godine sudjeluje u ZTV-u BANDIRA 94. U ovoj vježbi Flota HRM-a s pripadnicima 4. gardijske brigade uspješno je pokazala svoju obučenost i uvježbanost u provedbi složenih zadaća pomorskoga desanta.

ZTV *POSEJDON 94*

Temeljem zahtjeva Ministarstva obrane RH, zapovijedi načelnika Glavnog stožera HV-a i plana obuke zapovjedništava i postrojbi HV-a 12. listopada 1994. godine provedena je združena taktička vježba *POSEJDON 94*. U toj vježbi su ispitana nova bojna sredstva koja koristi HRM, HRZ i PZO. Ova vježba prva je takve vrste u Hrvatskoj.

Sadržaj vježbe

Na vježbi je provedeno pokusno raketno gađanje RTOP-11 i RTOP-21 raketama RBS-15B na metu *usidreni brod* te topničko djelovanje RTOP-a na metu *brod*. Ovom uspješnom vježbom raketne topovnjače su dokazale punu spremnost za bojevna raketna djelovanja na moru. Snage HRZ-a i PZO-a na vježbi su provele bojevno gađanje.

Ciljevi vježbe

Cilj vježbe *POSEJDON 94* je da se zajedničkim bojnim djelovanjem provjeri osposobljenost sudjelujućih postrojbi i zapovjedništava za planiranje i bojevno djelovanje u operaciji na srednjodalmatinskom bojištu. HRM je raketnim gađanjem trebala provjeriti i verificirati novi raketni sustav, provjeriti osposobljenost posada RTOP-a i topničkih sustava te zapovjedništva pomorskih snaga. HRZ i PZO ovom vježbom također su trebali provjeriti osposobljenost zapovjedništava i sudjelujućih postrojbi za planiranje i bojevno djelovanje te uvježbanost letačkog i zemaljskog osoblja.

Na osnovu postignutih rezultata MORH i Glavni stožer HV-a RH trebali su provjeriti postojeća rješenja i odlučiti o daljnjem usavršavanju svih obrambenih sustava i sustava izobrazbe i uporabe HV-a.

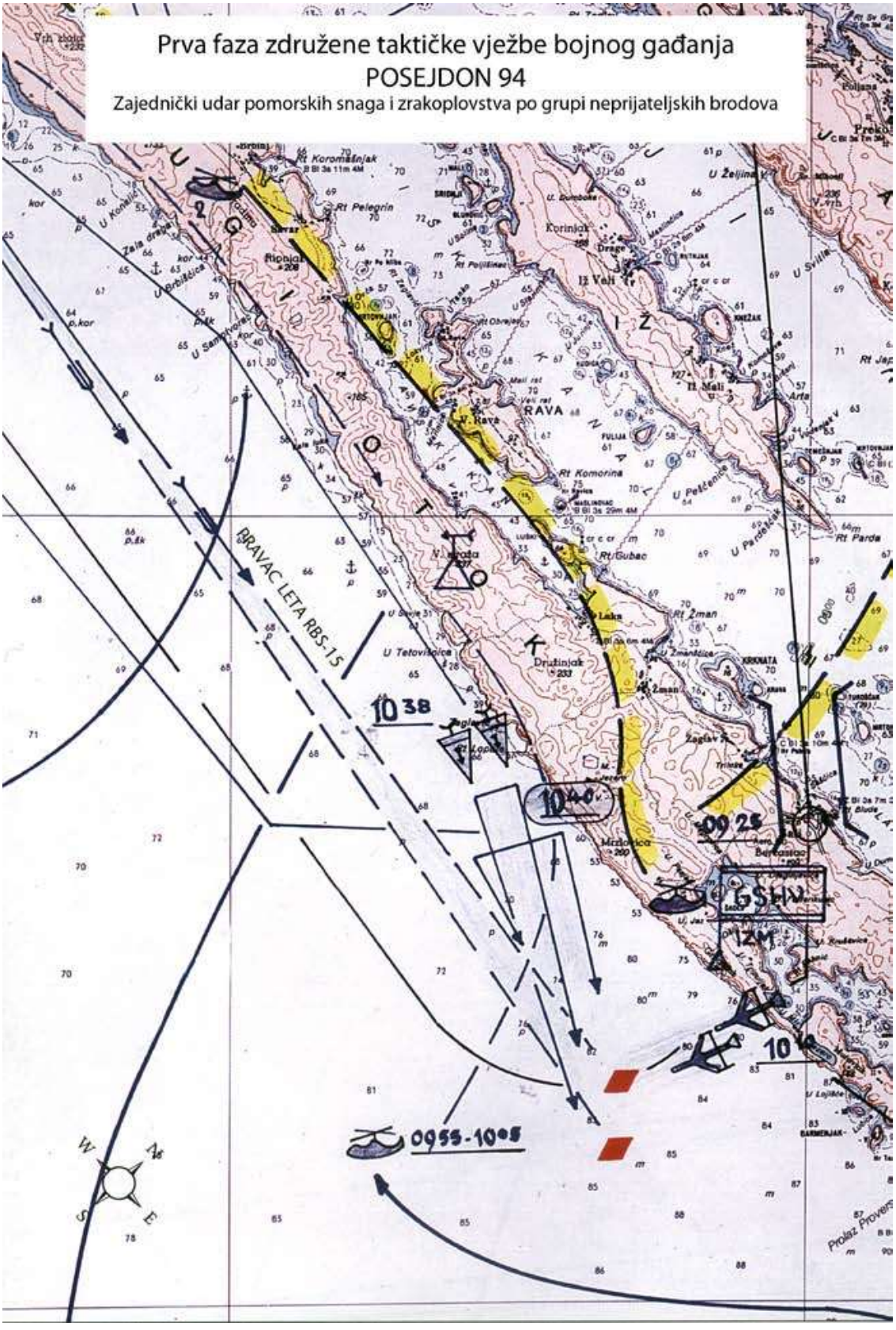
Uspješno provođenje i postignuti rezultati u ovoj vježbi pokazali su da su OS RH pripravne za izvršenje svih borbenih zadaća u konačnom oslobađanju zemlje, što su i pokazale u oslobodilačkim akcijama 1995. godine.

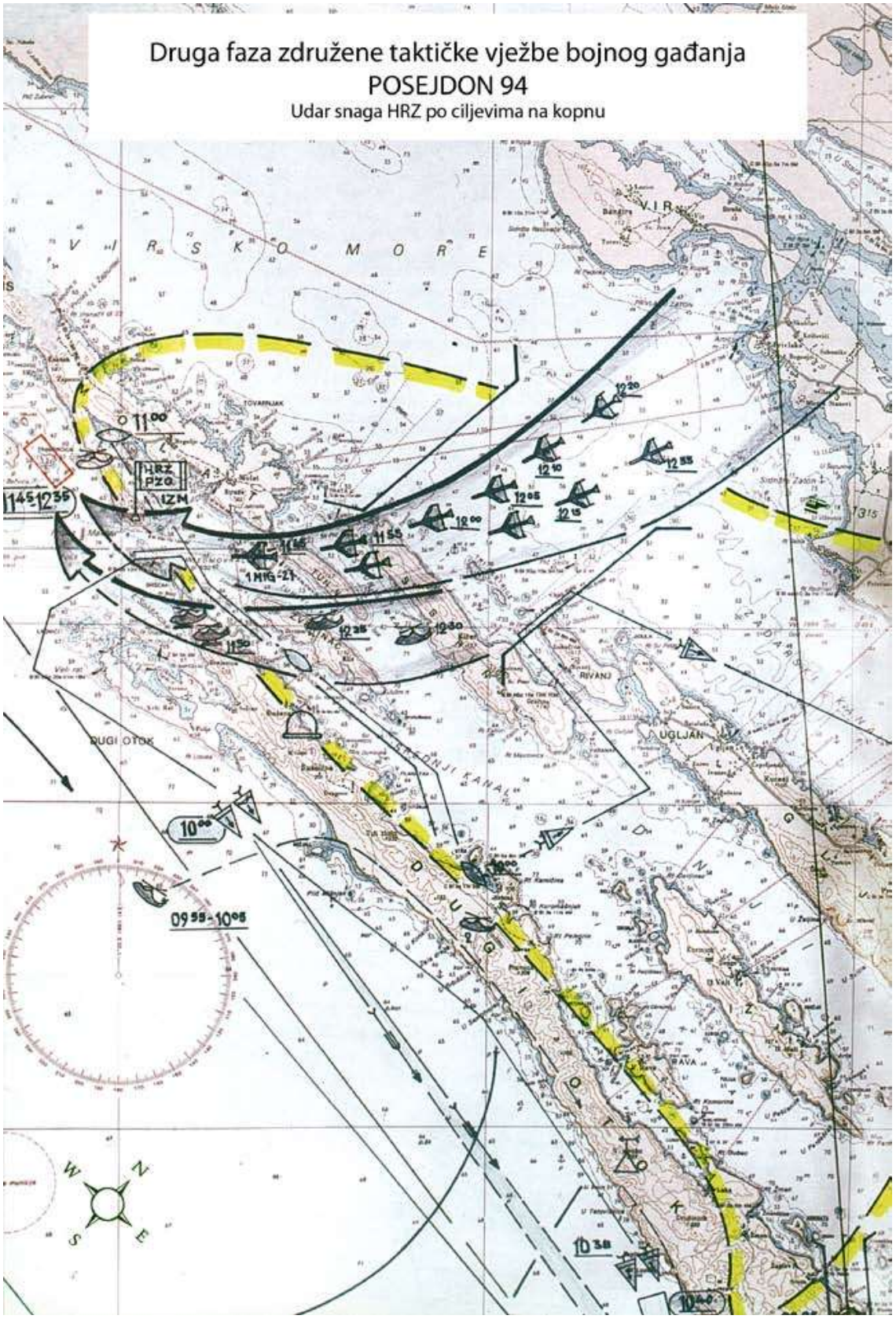

Raketa RBS-15

Ispaljenje rakete RBS-15, vježba POSEJDON 94

Prva faza združene taktičke vježbe bojnog gađanja
POSEJDON 94
Zajednički udar pomorskih snaga i zrakoplovstva po grupi neprijateljskih brodova
BRAVAC LETA RBS-15
10 38
10 40
09 25
10
0955-1005
RAVA
IZM

Druga faza združene taktičke vježbe bojnog gađanja
POSEJDON 94
Udar snaga HRZ po ciljevima na kopnu
V I R S K O M O R E
11 00
HRZ
PZO
IZM
11 45-12 35
1 MIG-21
12 20
12 10
12 05
12 00
11 55
12 35
12 30
11 50
12 55
12 15
RIVANJ
UGLJAN
DUGI OTOK
10 00
09 55-10 05
10 38
10 40

53. bojna mornaričko-desantnog pješaštva

Postrojba u 1994. godini nije bila angažirana na bojišnici osim što su pojedini dočasnici kao instruktori pješaštva sudjelovali u obučavanju i pripremi ostalih pješačkih postrojbi HRM-a (MOMP-ova) za sudjelovanje u bojnim zadaćama. Na bojišnicama pružaju svekoliku stručnu pomoć u uređivanju rovova, minskih polja, planova vatri oružja, motrenja i svih drugih borbenih radnji i mjera osiguranja.

Divizijun pomorsko-kopnenih diverzanata

Postrojba je u 1994. godini intenzivno uključena u protudiverzantsku obranu privremenog pontonskog mosta preko Novskog ždrila s kontinuiranim nadzorom ispravnosti i zaštite podvodnog dijela pontonskog mosta, tj. maona od kojih je most spojen.

Od ostalih glavnih djelatnosti ove postrojbe u 1994. godini potrebito je naglasiti angažman u provođenju operativne akcije *TURS 94*. U tu svrhu ustrojeni su timovi koji su bili namijenjeni za brze protudiverzantske i protuterorističke intervencije na kopnu i moru. Redovito su se provodili podvodni pregledi Splitskih vrata, luke Lore i brodova u njoj s ciljem protudiverzantske i protuterorističke zaštite.

73. bojna vojne policije

Tijekom 1994. godine pripadnici 73. bojne VP-a nastavljaju sa zadaćama iz 1993. godine. U 1994. godini postrojba je uspostavila osiguranje "ZL Brač", u svezi s provođenja vojno-policijskih zadaća i vježbi, te osiguranja ZL Brač.

Značajno je i spomenuti da je velik broj pripadnika 73. bojne VP-e, u Splitu, Puli, Šibeniku i Pločama izvršavao vojnopolicijske poslove u zoni odgovornosti i to prvenstveno kroz potražnu , patrolno pozorničku, sprovodničku , dežurnu i kriminalističku službu vojne policija.

Taborište 73. bojne vojne policije na o. Braču, 1994./95.

Pripadnici 73 bVP, sektor Jug 1994.

308. pomorska logistička baza HRM-a

Kroz 1994. godinu pružala je postrojbama HRM-a smještenima u Lori svekoliku logističku potporu u svim elementima logističkog osiguranja (mornaričko-tehničko, opskrbno, prometno, graditeljsko, zdravstveno, veterinarsko i financijsko). Najvećim dijelom provodi se sanitetsko osiguranje postrojbi HRM-a angažiranih na bojišnicama.

Pomorsko zapovjedništvo za Sjeverni Jadran – Pula (PZSJ)

PZSJ 1994. godinu dočekalo je s tri obučene i osposobljene postrojbe s velikim ratnim iskustvom stečenim tijekom proteklih godina. Početkom 1994. otpočele su pripreme za angažiranje postrojbi u bojnim djelovanjima. Pripreme su obuhvatile i Pomorsko zapovjedništvo za SJ, a vodili su ih najiskusniji časnici i dočasnici – sudionici borbenih akcija.

MOMP Cres – Lošinj

U rano proljeće 1994. godine uslijedila je mobilizacija postrojbe uključujući Samostalnu domobransku satniju Rab.

Postrojba je s dvije satnije u smjenama preuzela bojišnicu južnog Velebita. Nakon uspostave crte razgraničenja u mjesecu svibnju vraćena je u matična mjesta razmještaja te je demobilizirana.

Pomorsko zapovjedništvo za Srednji Jadran – Šibenik (PZSrJ)

Tijekom 1994. godine težište aktivnosti PZSrJ-a bilo je na pripremi, organizaciji i pridodavanju MOMP-a Ugljan – Dugi otok, MOMP-a Hvar i samostalne domobranske satnije Vis Zapovjedništvu Zbornog područja Split – IZM Zadar sa zadaćom držanja položaja bojišnice na području južnog Velebita. Provedene su pripreme i obuka zapovjednog kadra postrojbi pješaštva i domobranstva za provedbu mobilizacije postrojbi u slučaju potrebe njihovog upućivanja na borbenu zadaću. Časnici i dočasnici PZSrJ-a povremeno obilaze postrojbe u području njihove odgovornosti pružajući im svekoliku pomoć u pripremama.

MOMP Ugljan – Dugi otok

MOMP Ugljan - Dugi otok je1994. godinu dočekao na bojišnici u području južnog Velebita. Položaji postrojbe za vrijeme boravka na bojištu bili su izloženi povremenim neprijateljskim topničkim djelovanjima.

Dana 18. siječnja 1994. godine položaje MOMP-a Ugljan – Dugi otok preuzima MOMP Hvar.

Pripadnici MOMP-a Dugi otok - Ugljan na bojišnici, Velebit, zima 1993/94.

MOMP Brač

Krajem prosinca 1993. godine po povratku s velebitske bojišnice počela je demobilizacija postrojbe koja se nastavlja i u siječnju 1994. godine. Provodi se primopredaja MTS-a drugim postrojbama, obavlja se popravak i povrat mobiliziranih sredstava privatnim osobama, provodi se čišćenje i konzerviranje naoružanja i opreme koja se koristila na bojišnici kao i zamjena i popuna postrojbe novim ljudstvom.

Za provedbu spomenutih zadaća ostaje mobilizirano 11 vojnih obveznika. Prema zapovijedi zapovjednika PZSrJ-a od 21. ožujka 1994. godine za smanjenje broja mobiliziranih u MOMP-u Brač ostaju mobilizirana samo 2 vojna obveznika.

U razdoblju od 30. travnja do kraja 1994. godine u sklopu zadaće *TURS 94* ponovo se mobilizira 37 vojnih obveznika, ustrojava se interventni vod i zajedno s pripadnicima domobranske bojne u vojarni *Milna* uspostavlja se služba operativnog dežurstva. Od 6. do 16. svibnja 1994. godine u vojarni se provodi prihvat pričuvnog dijela 53. bojne MDP-a koji provodi obuku. Tijekom ovog razdoblja interventni vod, uz zadaće osiguranja vojnih objekata na otoku, provodi i vojnu obuku. Zajedno s interventnim vodom MOMP-a Hvar izvedene su i dvije dvostrane višednevne vojne vježbe te gađanje iz pješačkog naoružanja na poligonu *Kukuzovac* kod Sinja.

MOMP Hvar

Prethodnica od 37 pripadnika MOMP-a već je 12. siječnja 1994. godine upućena u Starigrad Paklenicu sa zadaćom upoznavanja stanja na terenu i pripreme prihvata glavnih snaga.

Noću sa 16. na 17. siječnja glavne snage MOMP-a prebačene su trajektima do luke Lore a zatim autobusima do Starigrada Paklenice.

Odlazakna položaj pripadnika 2. satnije MOMP-a Hvar, Velebit, siječanj 1994.

Ujutro 17. siječnja prvi dijelovi MOMP-a Hvar počeli su se uvoditi u s. Marune i dalje na položaje prve crte bojišta. Dana 18. siječnja 1994. godine primljeni su u cijelosti svi elementi bojnog rasporeda od MOMP-a Ugljan – Dugi otok.

MOMP Hvar ojačan viškom domobranskom satnijom (ukupno 565 vojnika) izvodi obrambene zadaće u području s. Nekići – M. i V. Bobija – s. Marune – Potprag. Prednja crta (prva crta obrane) bila je na potezu: k. 197 V. Glava – s. Nekići – tt. 510 M. Bobija – tt. 633 – tt. 826 Dumian (sve uključno) – k. 1120 Tulove grede (isključno).

Snage MOMP-a Hvar 4. ožujka 1994. godine zamijenjene su snagama MOMP-a Cres – Lošinj te je nakon sređivanja i organiziranja u Starigrad Paklenici 5./6. ožujka 1994. godine provedeno prevoženje ljudstva i tehnike na otok Hvar.

Položaj strojnice 12,7 mm MOMP-a Hvar, Velebit, veljača 1994.

Paljbeni položaj MB 120 mm MOMP-a Hvar, Velebit, veljača 1994.

Domobranska satnija Vis

Nakon provedene mobilizacije na otoku Visu postrojba se popunjava sa 120 vojnika i 11. siječnja 1994. godine premješta na o. Hvar gdje se provodi priprema i obuka njezinog sastava. Na bojište se prebacuje skupa s MOMP-om Hvar u svojstvu njegova ojačanja.

Samostalna domobranska satnija Vis držala je položaje u području s. Nekići prema Tvornici glinice *Obrovac* na crti: k. 197 V. Glava (uključno) – tt. 510 Mala Bobija (isključno).

Povratak s bojišnice zajedno s MOMP-om Hvar bio je 5./6. ožujka 1994. godine.

Pomorsko zapovjedništvo za Južni Jadran – Ploče (PZJJ)

Tijekom 1994. godine težišna zadaća PZJJ-a bila je na pripremi, organizaciji i uvođenju borbenih postrojbi PZJJ-a na crtu bojišta te njihova sveobuhvatna logistička potpora. Težišne djelatnosti usmjerene su organizaciji posjedanja dostignute crte obrane MOMP-a Korčula i MOMP-a Pelješac te osiguranju spremnosti za brzu i učinkovitu mobilizaciju domobranske bojne Korčula i domobranske satnije Lastovo. Isto tako pojačane djelatnosti bile su u pripremi i provedbi obuke ročnih vojnika u 273. satniji mornaričkog pješaštva Ploče.

MOMP Pelješac

Tijekom 1994. godine MOMP Pelješac provodi upornu obranu u području odgovornosti te mobilizaciju i obuku dijelova postrojbe koji su bili na odmoru i u pričuvi.

U ovoj je godini MOMP Pelješac bio pod zapovjedništvom Južnog bojišta, u sastavu 115. brig. HV-a, na crti bojišta Rupni Do – Ravno – Čvaljina – Zavala.

MOMP Korčula

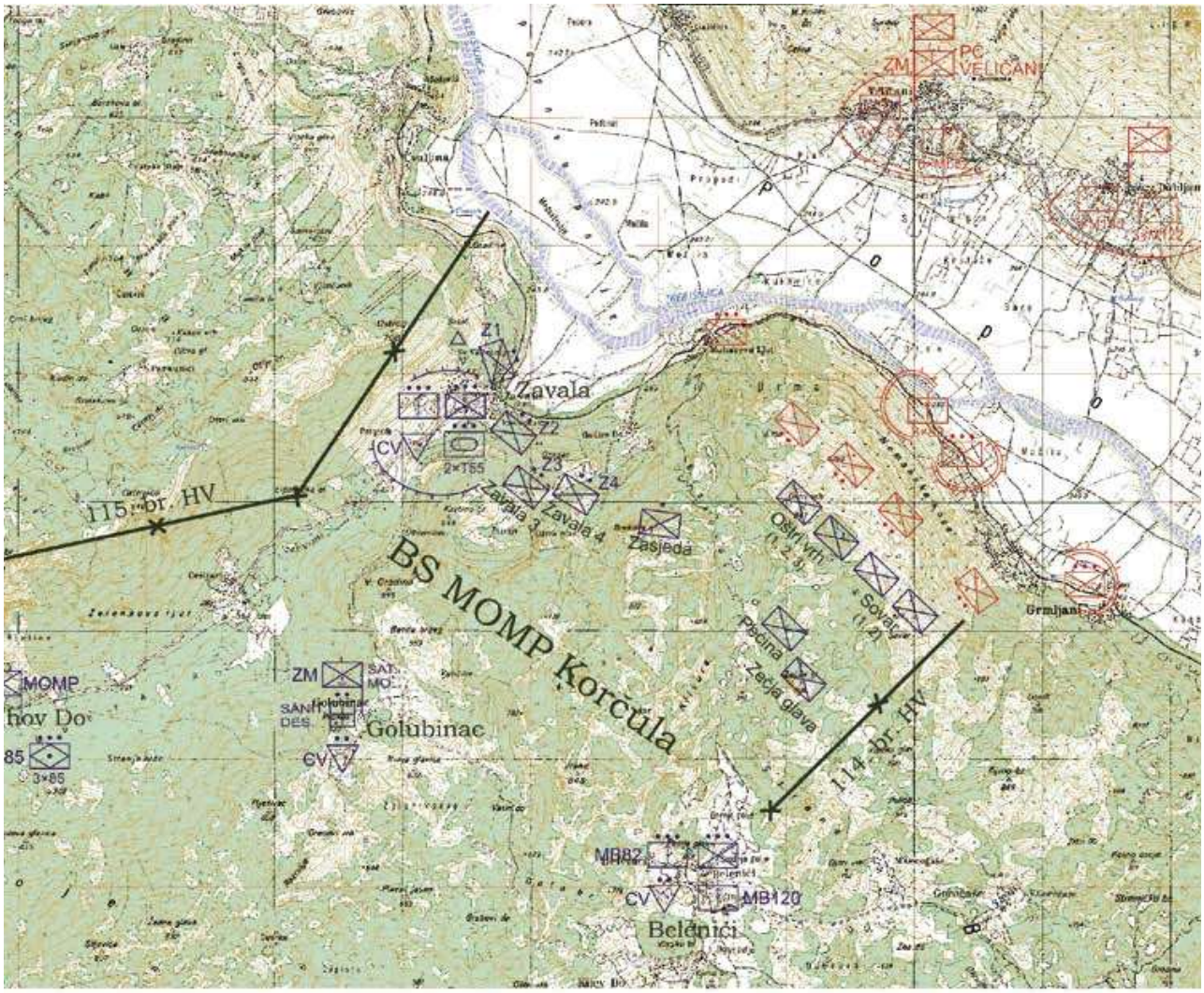
Početkom 1994. godine MOMP Korčula nastavlja s provedbom zadaće uspostave i obrane ~~druge~~ crte na rijeci Bregavi. Temeljem zapovijedi zapovjednika Južnog bojišta dana 10./11. siječnja od Zapovjedništva 116. brigade HV-a preuzima njihovu dotadašnju zonu odgovornosti s prvom crtom na položajima ispred Belenića i Zavale. Provedba ove zadaće iziskivala je dodatnu mobilizaciju MOMP-a do punog brojnog stanja. Osim bitnicom MB-a 120 mm iz domobranske bojne Korčula, odred je bio ojačan bitnicom haubica 122 mm i putnom inženjerijom iz 116. brigade te tenkovskim vodom iz Južnog bojišta. Kako bi mogla braniti područja koja su do tada držale bojne 116. brigade, svaka je pješačka satnija bila ojačana vodom MB-a 82 mm, vodom PZO-a, postrojbama veze i saniteta.

Pripadnici 2. satnine MOMP Korčuila u obrani pravca Zavala - Belenići od siječanja do travanja 1994.

Prva crta branila se tako da je jedan pješački vod, ojačan vodom PZO-a i vodom MB-a 82 mm, branio smjer Grmljani – Belenići na crti: Sovar (1 i 2), Ploča – Pećina – Grubi vrh – Oštri vrh (1, 2 i 3) – Zasjeda (1 i 2) – Zečja glava – Bezimeni vrh.

Jedan pješački vod na glavnom smjeru Muhareva ljuta – Zavala razmješten je crtom Zavala (1 i 2) – Zavala 3 (k. 570) – Zavala 4 (Zub).

Razmještaj borbene skupine MOMP Korčula na Južnom bojištu od 10. siječnja do 1. travnja 1994.

Domovinski rat - akcija Oluja 4. VIII-7. VIII. 1995.

Kako je teren branjen zimi, nekoliko dana položaji na prvoj crti bili su zameteni u više od 1 metar dubokome snijegu. Tekuća se hrana nije mogla prebacivati do položaja, pa se jela suha. Nekoliko dana bile su obustavljene i smjene između taborišta i prve crte. lako su djelovanja neprijateljskih snajperista po položajima branitelja na prvoj crti bila česta, ljudskih žrtava nije bilo. Međutim, od udarca groma na položaju Zub kod Zavale 17. siječnja 1994. godine smrtno je stradao Alen Pecotić a ranjena su bila još 3 pripadnika MOMP-a.

Predajom zone odgovornosti 115. brigadi HV-a postrojba je 1. travnja 1994. godine razvojačena.

Inženjerijski vod Ploče

Tijekom 1994. godine temeljna zadaća postrojbe bila je provedba cjelovitog razminiranja objekata i lokaliteta u području odgovornosti PZJJ-a i šire.

1995. godina

Hrvatska ratna mornarica u OA *OLUJA*

Zapovijedanje snagama HRM-a u OA *Oluja*

Snage HRM-a kao sastavnica snaga HV-a na Južnom bojištu zapovjedno su bile podređene zapovjedniku Južnog bojišta general bojniku Nojku Marinoviću.

IZM Južnog bojišta Dubrovnik u Cavtatu

Od 6. ožujka do 6. rujna 1995. godine u vrijeme operacija *Bljesak* i *Oluja* zapovjednik IZM-a Dubrovnik u Cavtatu bio je kontraadmiral Vid Stipetić koji je zapovjedno izravno bio podređen zapovjedniku Južnog bojišta general bojniku Nojku Marinoviću. U sastavu IZM-a bilo je 18 djelatnika HRM-a i Južnog bojišta s predstavnikom HRZ-a i PZO-a. Djelatnici IZM-a smjenjivali su se svaka 3-4 tjedna. Pod zapovjedništvom IZM-a bile su sve snage u Konavlima, a činili su ih MOMP-ovi, OTB Molunat, snage MUP-a i skupina pomorskih diverzanata. U njihovu sastavu bio je i dio snaga HRZ-a koje su bile u pripravnosti na području Splita a činili su ih 2 MIG-a 21 i 2 borbena helikoptera. U sastavu je bila i glavnina udarnih snaga Flote HRM-a koju su činile raketne topovnjače, ophodni brodovi i minsko-protuminski divizijun. Zadaće navedenih postrojbi bile su osiguranje državne granice te spremnost za prihvat snaga HV-a u slučaju odbijanja mogućeg protuudara neprijateljskih snaga. Pomorske snage i diverzanti provodili su obuku (ne prelazeći u područja istočnije od Molunta). Neprijatelj nije napadao osim kad je nakon početka OA *Oluja* pokušao prodor prema Hidroelektrani *Plat*. Taj prodor zaustavile su snage Južnog bojišta. Isto tako, neprijatelj je izazvao veliki požar od Ivanjice do Cavtata u čijem su gašenju bile angažirane vojne i civilne snage. Neposredno iza toga neprijatelj je haubičkim plotunom 122 mm s 4 granate gađao zgradu IZM-a Cavtat. Krhotine granata tada su zasule IZM (bez posljedica) te zgradu škole (djeca nisu bila u školi) i dvije zgrade u blizini IZM-a.

Flota HRM-a u OA *Oluja*

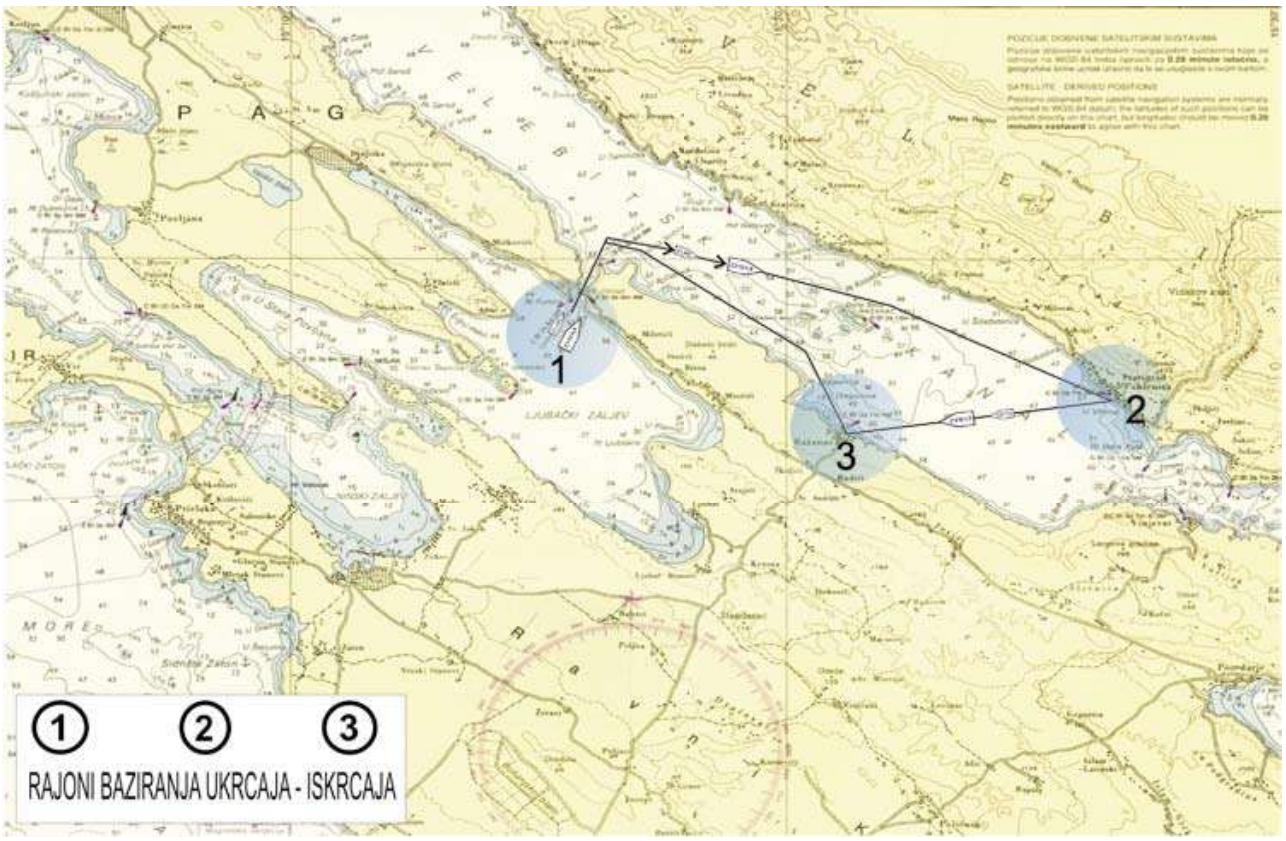
Zadaće Flote HRM-a na Južnom bojištu

Flota HRM-a u OA *Oluja* provodila je obrambene zadaće s težištem na borbenim prevoženjima i njihovom osiguranju. Posebne zadaće Flote HRM-a, koje su bile u domeni izravnog zapovijedanja zapovjednika OS RH, bile su vezane za moguću operaciju *Fenix*.

Brodovi flotnih snaga HRM-a za vrijeme akcije *Oluja* upućeni su u područje južnog Jadrana kako bi spriječili moguća neprijateljska djelovanja na pomorskom krilu bojišnice (operacija *Južni zid*). RTOP-11 i 21 u ovo vrijeme bile su u punoj operativnoj uporabi i naoružane protubrodskim raketama.

Snage Flote HRM-a stacionirane na jugu, u slučaju aktiviranja Južnog bojišta, imale su borbene obrambene zadaće sljedećeg sadržaja:

- nadzor površine mora i sprečavanje neprijateljske flote u davanju borbene potpore snagama u zaleđu Dubrovnika i

Skupina brodova na srednjem Jadranu u OA Oluji, akvatorij provođenja zadaća

- PZO nadzor južnog akvatorija te onemogućavanje mogućeg djelovanja neprijateljskog zrakoplovstva i brodovlja u tom prostoru.

Kao pojačanje na brodovima bili su pripadnici PZO voda 53. bMDP-a opremljeni lakoprenosivim raketnim sustavima PZO-a.

Odred popisnih minolovaca činile su 4 ribarice (kočarice) opremljene sonarima. Odred je provodio zadaću protuminske zaštite a zajedno s ophodnim brodovima trebao je provoditi i zadaću protupodmorničkog osiguranja i zaštite naših pomorskih snaga tijekom prevoženja.

Brodovi Flote HRM-a na srednjem Jadranu u vrijeme OA *Oluja*

Temeljem zapovijedi zapovjednika HRM-a i zapovjednika Flote HRM-a određena je skupina brodova Flote sa zadaćom izravne potpore snagama HV-a u OA *Oluja*.

Skupinu su sačinjavali DSM-110 i DJB 103 koji je kasnije zamijenjen s DJB 106. Brodovu su prebazirani se iz luke Lore u uvalu Miletić draga (kod Paškog mosta) te je podređena zapovjedništvu u Zadru. Po dolasku u područje baziranja u stalnoj je pripravnosti za prevoženja morem u Velebitskom kanalu na ruti l. Ražanac – l. Starigrad Paklenica.

Skupina je isplovila za l. Ražanac 4. kolovoza 1995. godine u 5,00 sati. DSM-110 je prevozo jedan VBR i teretno vozilo sa streljivom za luku Starigrad Paklenica.

U danima najžešćih sukoba tijekom OA *Oluja* posada DJB-a prevezla je na ruti l. Stari-

grad Paklenica – l. Ražanac 5 mrtvih i 14 lakše i teže ranjenih sudionika operacije (specijalaca MUP-a s Velebita). U luci Ražanac čekale su ekipe hitne pomoći iz Zadra te zbrinjavale ranjene.

U nastavku operacije Oluja brodovi su prevezli više desetaka motornih vozila te veći broj vojnika. Dana 6. kolovoza DJB-103 zamjenjen je s DJB-106. Brodovi su u navedenom akvatoriju ostali do 11. kolovoza 1995. godine kada su dobili zapovijed za povratak u luku Loru.

Mornaričko pješaštvo u OA *Oluja*

Zadaća mornaričkog pješaštva HRM-a u OA Oluja bila je obrana crte razgraničenja na jugu, obrana državne granice RH te zaustavljanje mogućeg neprijateljskog protuudara.

Postrojbe mornaričkog pješaštva nisu sudjelovale u neposrednim borbama. Međutim, u sklopu taktičke skupine *Jug* provodile su borbene obrambene zadaće i bile su spremne suprotstaviti se snagama mogućeg neprijateljskog protuudara s juga čime bi se ponovno otvorilo južno bojište, pa bi neprijatelj onemogućio koncentraciju snaga HV-a u operaciji.

Za spomenute zadaće bili su angažirani MOMP Korčula, MOMP Pelješac, MOMP Ugljan – Dugi otok, MOMP Brač i 53. bMDP-a.

Angažiranje 53. bMDP-a bilo je planirano u drugom ešalonu napada, no velika brzina i visoka učinkovitost snaga HV-a u operaciji isključila je potrebu za uvođenjem u boj ove postrojbe HRM-a.

Kao što je već navedeno dio voda PZO-a iz 53. bMDP-a s lakoprenosivim sredstvima PZO-a pridodat je brodovima HRM-a.

Postrojbe PZJJ-a – Ploče tijekom 1995. godine

Tijekom 1995. godine težišna zadaća PZJJ-a bila je priprema, organizacija i uvođenje borbenih postrojbi PZJJ-a na crtu bojišta te njihova sveobuhvatna logistička potpora. Težišne djelatnosti bile su usmjerene organizaciji posjedanja dostignute crte obrane MOMP-a Korčula i MOMP-a Pelješac.

MOMP Korčula

Razvoj stanja na terenu i međunarodni dogovori uvjetuju da se 1992. godine neprijateljski podgorički korpus povlači s područja RH. Područje koje se protezalo od granice s Crnom Gorom do otprilike polovice Konavala (crta s. Radovčići – s. Duba) označeno je kao *žuta zona*. To područje nadzirale su snage MUP-a RH u suradnji s UNPROFOR-om. U vrijeme isteka mandata UNPROFOR-a u ožujku 1995. godine podgorički korpus zajedno s dijelom snaga JRM-a proveo je vježbu u kojoj su uvježbavani postupci iskrcavanja na Molunat i stvaranja uvjeta za uspostavu nadzora nad *žutom zonom*. Postrojbe MUP-a RH i UNPROFOR-a nisu bile dostatne da u potpunosti osiguraju stabilnost tog područja. Zbog toga je zapovjednik Južnog bojišta general bojnik Nojko Marinović odlučio da,

Pripadnici MOMP KORČULA na položaju Strašnjik, Prevlaka 1995.

prije isteka mandata UNPROFOR-a, MOMP Korčula preuzme zadaću osiguranja državne granice RH na crti Glavica – granični prijelaz Debeli brijeg.

Da bi se ova zadaća uspješno provela, 5./6. ožujka 1995. godine izvršena je tajna i ubrzana mobilizacija MOMP-a Korčula. Posjedanje graničnih položaja prema Crnoj Gori provedeno je tijekom iste noći. U izvršenju zadaće zapovjedništvu MOMP-a povjereno je zapovijedanje borbenom skupinom (BS) Jug. U sastav BS-a *Jug*, osim MOMP-a Korčula i dijelova PZO-a i oklopne grupe Južnog bojišta, ušla je po jedna ojačana satnija iz MOMP-a Brač i MOMP-a Ugljan – Dugi otok. Još prije ulaska postrojbi u područje, inženjerija Južnog bojišta utvrdila je gotovo sve položaje postavljanjem zaštitnih objekata od armiranog betona. Zbog ozbiljnosti zadaće u stalnoj su pripravnosti i pričuvne snage spremne u roku od dva sata ojačati postrojbe na prvoj crti. Baza pričuve prvo se nalazila u Cavtatu a potom u Kuparima.

U vrijeme provedbe OA *Oluja* na položaje borbene skupine *Jug* snage trebinjskog korpusa ispalile su nekoliko granata. Snage podgoričkog korpusa bile su u punoj pripravnosti, ali nisu paljbeno djelovale.

MOMP Korčula, do svojeg razvojačenja i predaje crte postrojbama 156. brigade HV-a 15. listopada 1995. godine, imao je više nadzora koje je provodilo Zapovjedništvo Južnog bojišta. Nadzore su provodili i časnici IZM-a HRM-a te načelnik Glavnog stožera HV-a. Crtu obrane su gotovo svakodnevno obilazile ophodnje UNCRO-a, često i strani vojni izaslanici, provodeći nadzor naoružanja u zoni razdvajanja snaga. Za postrojbe na crti razgraničenja dopušteno je bilo samo osobno pješačko naoružanje.

Svojom spremnosti za upornu obranu državne granice MOMP Korčula s pridodanim postrojbama osigurao je uvjete za punu reintegraciju najjužnijih krajeva Republike Hrvatske.

MOMP Pelješac

Tijekom 1995. godine MOMP Pelješac angažiran je na provođenju uporne obrane u području odgovornosti na jugu.

Treba napomenuti da je postrojba od 25. srpnja 1993. do 10. siječnja 1996. godine pod operativnim zapovjedništvom Južnog bojišta, na crti obrane u području Rupni Do – Ravno – Čvaljina – Zavala.

415. pokretna obalna topnička bitnica (POTB) Molunat u vrijeme OA *Oluja*

415. POTB Molunat, u sklopu obrambenih borbenih djelovanja u slučaju neprijateljskog angažiranja na Južnom bojištu, provodila je zadaće pomorske zaštite Molunta, Cavtata i Dubrovnika, paljbene potpore pješačkim snagama na prvoj crti u konavoskim brdima i na južnom rubu Popova polja te potpore snagama u osiguranju državne granice u području Debelog brijega.

U vrijeme OA *Oluja* 415. POTB pod operativnim je zapovjedništvom Južnog bojišta.

Bitnica je u svom sastavu imala 171 pripadnika, a činilo ju je zapovjedništvo, zapovjedni vod, 2 paljbena voda obalnih topova (6 topova 85 mm M39/4), pješački vod, vod PZO-a i logistička desetina. Zapovjednik bitnice bio je natporučnik Vitomir Petric.

OTB - HRM Konavle u tijeku operacije OLUJA, 4. kolovoza 1995.

Razmještaj bitnice na području Južnog bojišta

Zapovjedništvo bitnice s logistikom bilo je razmješteno na brdu Suvarevina (južno od Ćilipa). Položaj paljbenog voda OT 85 mm nalazio se na koti Velje Brdo, na samom rubu konavoski stijena jugoistočno od Zrakoplovne luke Ćilipi i bio je uvezan u sustav motrenja i gađanja ciljeva na moru. U tu svrhu postrojba je u svom sastavu imala i ciljnički radar SNAR 10 s položajem na Šćepanovici. Paljbeni položaj bio je uređen u trećem inženjerijskom stupnju s cjelovitim taborištem na kojem su se vojnici uvježbavali i organizirali svoj život i rad.

Jedan paljbeni vod s dijelom zapovjednog i pješačkog voda bio je razmješten na paljbenom položaju Orahov Do s motrilicom na Srbiću (Zavala).

Djelovanja POTB-a: Tijekom OA *Oluja* oba paljbena voda paljbeno su djelovala sa zadaćama potpore pješačkih snaga prve crte. Paljbeni vod s paljbenog položaja Velje Brdo s 37 projektila daje potporu u području s. Todorići – s. Zgonjevo – s. Bihovo a paljbeni vod s paljbenog položaja Orahov Do s 251 projektilom dao je potporu 115. brigadi u području s. Velićani – s. Dubljani – s. Drenjani.

OTB GRUJ uz OTB GOLI na otoku Mljetu imali su zadaću zaštite pomorskog prometa, pomorskih linija komunikacije, (ruta Jadnanka) i zadaću protudesnatne obrane oblanog područja.

Postrojbe PZSrJ-a – Šibenik tijekom 1995. godine

Djelatnosti PZSrJ-a u 1995. godini težišno su bile usmjerene na držanje crte obrane na južnom dijelu Velebita. Časnici i dočasnici zapovjedništva dobivali su povremene zadaće ispomoći snagama na crti.

Postrojba je u 1995. godini, posebice za vrijeme trajanja OA *Oluja*, intenzivno uključena u protudiverzantsku obranu i nadzor ispravnosti podvodnog dijela pontonskog mosta preko Novskog ždrila.

Od ostalih glavnih djelatnosti u 1995. godini potrebno je naglasiti angažman dijela postrojbe na Južnom bojištu u Cavtatu.

MOMP Brač

Zapovjedništvo postrojbe s 1. satnijom ojačanom s 2 samostalna voda bilo je uključeno na Južnom bojištu od ožujka do srpnja 1995. godine. Postrojba je preuzela položaje na samoj državnoj granici s Crnom Gorom (granična crta Debelo brdo – Vitaljina). Ojačana satnija MOMP-a Brač zajedno s MOMP-om Korčula djelovala je u sastavu borbene skupine *Jug* (te specijalnom policijom MUP-a RH) čije je zapovjedništvo bilo u Moluntu.

Zadaća postrojbe bila je čuvanje crte razdvajanja koja je ujedno bila i granična crta sa Srbijom i Crnom Gorom te se nalazila u UNPA (narančastoj) zoni u kojoj je bilo zabranjeno držanje bilo kojeg oružja osim osobnog pješačkog. Pripadnici postrojbe, u suradnji sa specijalnom policijom MUP-a, sudjelovali su u sprečavanju ilegalnih prelazaka granice koji su u to vrijeme bili učestali, a s neprijateljskom stranom bilo je povremenih incidenata uz razmjenu vatre.

Jedna od zadaća pripadnika postrojbe, na određenim položajima, bila je prikupljanje i prosljeđivanje informacija o pokretima u području Bokokotorskoga zaljeva.

Međunarodne snage UN-a, koje su bile smještene na Prevlaci, vršile su česte nadzore snaga i njihove crte razdvajanja na području narančaste zone.

Neprijatelj je povremeno djelovao topništvom po mjestu Orašac u Dubrovačkom primorju gdje je bilo zapovjedništvo postrojbe s odmorištem za ljudstvo. Pripadnici postrojbe pružali su potrebnu pomoć ugroženom pučanstvu u okolici. Gubitaka nije bilo.

Pripadnici MOMP-a BRAČ na Prevlaci, ožujak/travanj 1995.

MOMP Hvar

Tijekom 1995. godine početkom OA Oluja postrojba je primila zapovijed za spremnost, ali ne provodi nikakve djelatnosti.

Zapovjedništvo i zapovjednici postrojbi MOMP-a u listopadu izlaze na zapovjedno izviđanje područja Prevlake, no do uvođenja snaga u područje nije došlo.

MOMP Ugljan – Dugi otok

Crtu razgraničenja na Južnom bojištu MOMP Ugljan - Dugi otok preuzima od MOMP-a Brač bez promjena u zadaćama.

Postrojba je na zadaćama na Južnom bojištu u razdoblju od 7. srpnja do 7. listopada 1995. godine.

Ostale postrojbe HRM-a u OA *Oluja*

Divizijun pomorskih i kopnenih diverzanata

Zadaće divizijuna pomorskih i kopnenih diverzanata u OA *Oluja* bile su osiguranje IZM-a u Cavtatu te kopneno i pomorsko izviđanje područja s ciljem praćenja pokreta neprijateljskih pomorskih i kopnenih snaga (istureno izvidničko mjesto Resnica).

Tijekom OA *Oluja* intenzivno se uključuje u protudiverzantsku obranu postavljenog pontonskog mosta preko Novskog ždrila i provodi neprekidni nadzor ispravnosti podvodnog dijela mosta.

73. bojna vojne policije

Borbena skupina 72. i 73. b.VP na liniji razgraničenja okupiranog područja, relacija Pakovo Selo - Žitnić u OA Oluja, 4. kolovoz 1995.

Pripadnici BS 72. i 73. bVP u oslobođenom Drnišu, kolovoz 1995.

U 1995. godini postrojba sudjeluje u OA Oluja.

U vojarni *Kuline* (Šibenik) 3. kolovoza 1995. godine uspostavlja se IZM 73. bVP-a. Istoga dana od njenih pripadnika i pripadnika 4. satnije 72. bVP-a ustrojava se borbena skupina (BS) jačine jedne satnije. Zadaća skupine bila je provedba bojnih zadaća pri OG-u Šibenik kao potpora 142. Brigade HV.

Dana 4. kolovoza 1995. godine BS 73 b VP nakon provedbe vojnoplicijskih zadaća na terenu zauzima početni položaj na granici okupiranog područja na pravciu Pakovo Selo – Žitnić.

73. bVP, smotra u oslobođenom Drnišu, kolovoz 95.

U rano jutro 5. kolovoza 1995. godine, ojačana borbena skupina 73. bVP-a s borbenom skupinom 142. brigadoe HV i uz potporu oklopnih sredstava, kreće u oslobađanje okupiranog prostora RH. U ovoj akciji oslobođeno je mjeso Žitnić. Nakon toga BS s navedenim snagama nastavlja prodor prema Drnišu. U nastavku akcije oslobađen je grad Drniš.

Nakon oslobađanja Drniša BS 73. bVP-a ostaje u gradu obnašajući vojnopolicijske zadaće i osiguranje te pretraživanje terena poradi otklonjanje mogućih opasnosti od diverzanskih akcija zaostalih skupina neprijateljskih vojnika.

Dana 7. kolovoza jedna desetina iz BS-a premještena je u s. Ključ (Miljevci) gdje uspostavlja nadzorno-blokadnu točku s ciljem onemogućavanja pljačke i uništavanja imovine na oslobođenom području.

U sklopu iove akcije poginuo pričuvni vojni policajac Joško Erak, pripadnik BS-a 73. bVP-a, je pri povratku s terena 9. kolovoza smrtno je stradao u prometnoj nezgodi.

Ojačana desetina 73. bVP-a 14. kolovoza upućena je u Knin sa zadaćom osiguranja naoružanja i skladišta MTS-a Golubić, te osiguranja šireg područja Golubića, Strmice i Plavnog. Provodi ndzor i kontrolu terena od eventualno zaostalih neprijateljskih vojnika.

Završetkom *OA Oluja* prestalo je i sudjelovanje postrojbe u bojnim djelovanjima tijekom 1995. godine.

Krajem 1995. godine postrojba iz 73.bVP-e, jačine 1. voda, nalazila se na području Drvara, gdje je u suradnji s VP-e HVO i Armije BiH obavljala vojno policijske zadaće.

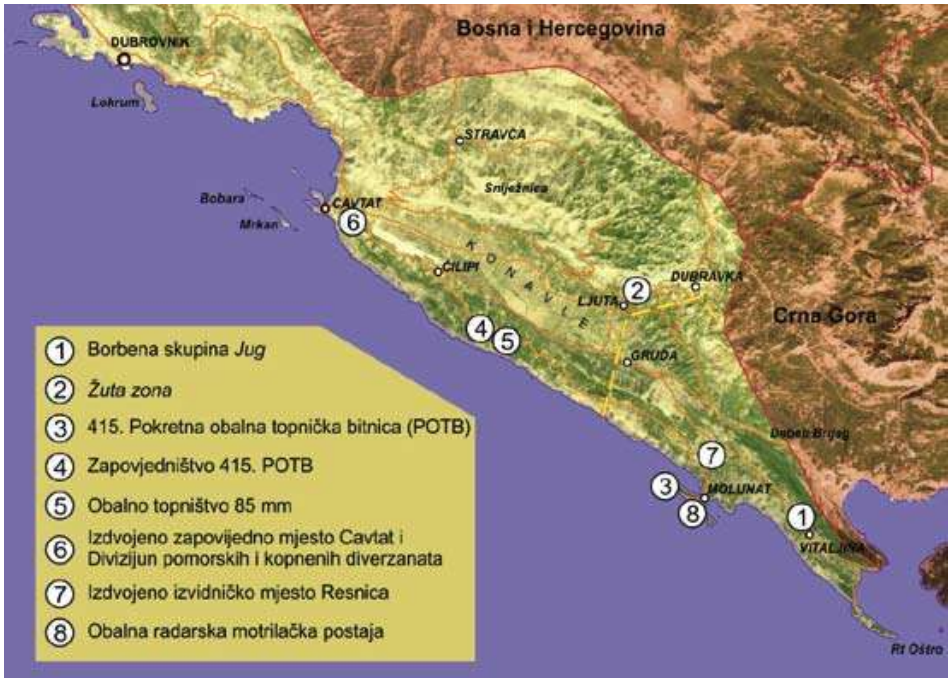
Prostorni raspored djelovanja 274. satnije OSMiO-a

ORMP, Velje brdo - Ćilipi

274. satnija OSMiO-a provodi nadzor površine mora i praćenje kretanja neprijateljskih brodova kao i motrilačku zaštitu IZM-a u Cavtatu.

Zadaće su provodile obalne radarske motrilačke postaje (ORMP) na Suvarevini, Mljetu, Lastovu i Moluntu te pokretna radarska postaja GEM iznad Cavtata.

Raspored postrojbi HRM-a na jugu RH 1995. g. u vrijeme OA Oluja

Opći zaključak o djelovanjima Hrvatske ratne mornarice u razdoblju 1991.-1995. godine

Ni jedno se more
ne može pokoriti
ako se ne pokori
narod uz njegove obale.
Snaga je u narodu

(G.Radivojević, Nepokoreni Jadran)

Hrvatska ratna mornarica u procesu svog stvaranja bila je prisiljena ustrojavati se i u isto vrijeme borbeno djelovati. Stoga se u raščlambama događanja u tim vremenima posebno mora govoriti o ustrojavanju i nastanku HRM-a kao grane OS RH, a posebno o učinkovitosti u njenim bojnih djelovanjima.

Osnivanju HRM-a. se pristupilo u rujnu 1991. U početku su većinu njezinih pripadnika činili ljudi koji su dragovoljno napustili bivšu JRM i priključili se borbi za obranu domovine. Oni su postavljeni na mjesta na kojima se tražila stručnost, koja je bitna za ratnu mornaricu kao tehničku granu oružanih snaga.

Ustrojavanje HRM se odvijalo u znaku ratnih potreba. Nakon što je utemeljeno Zapovjedništvo HRM-a, koje su u početku činili zapovjednik HRM-a i 20-ak djelatnika~~. Ubrzo nakon toga~~ ustrojavaju su i postrojbe koje su se odmah borbeno angažirale.

Ustrojavanje HRM-a vođeno je uspješno. Priliv dragovoljaca nerijetko je nadilazio mogućnosti i potrebe u ustrojavanju postrojbi. HRM je uskoro organizirala svoja zapovjedništva i postrojbe na čitavom primorskom dijelu Hrvatske, od Istre do Dubrovnika i od obale do krajnjih otoka.

Protivnička JRM u početku je bila ozbiljan protivnik na moru. Vodstvo iz Beograda u tu je mornaricu polagao velike nade. Glavna zadaća JRM-a bila je izolacija primorske Hrvatske, prekid gospodarskih aktivnosti, pomoć i oslonac snagama KoV-a JNA koje djeluju u blizini obalnog ruba te otežavanje životnih uvjeta stanovništva do granica preživljavanja. Cilj represivnih mjera koje je provodila bivša JNA tj. JRM bila je demoralizacija i suzbijanje mobilizacije za obranu Hrvatske.

Osipanjem kadra, koje je nastupilo agresijom na Sloveniju i Hrvatsku, JRM je brzano gubila svoju moć. Plovni sastavi uskoro više nisu mogli izvoditi složenija borbena djelovanja. Njihove aktivnosti u nastavku dobrim dijelom svele su se na represivna djelovanja pojedinačnih brodova iz sastava taktičkih grupa koje su provodile pomorsku blokadu hrvatskoga Jadrana.

Neprijatelj je zaboravio osnovnu lekciju kako motivirani narod s tisućljetnom pomorskom tradicijom ne može biti poražen.

Odlučni udarac u protjerivanju JRM-a s jadranskog bojišta postrojbe HRM-a i obalne obrane zadale su u operaciji provedenoj u razdoblju od 14. do 16. studenoga 1991. godine.

Primirjem od 16. studenoga i *Sporazumom o povlačenju bivše JNA s prostora Republike Hrvatske* brodovima JRM-a određena su mjesta baziranja na o. Visu i Lastovu. Prema tom sporazumu odlazak ratnih brodova JRM-a iz hrvatskoga dijela Jadrana trebao je biti određen naknadno, s tim da teritorij RH moraju napustiti najkasnije do lipnja 1992. godine i za to vrijeme ne smiju borbeno djelovati.

Pokretanjem ofenzivnih djelovanja na kopnu, deblokadom poluotoka Pelješca, oslobađanjem šireg područja grada Dubrovnika te uvođenjem nove topovnjače RTOP-11 u sastav Pomorskih snaga HRM-a povećana je opasnost za neprijateljske brodove i bitno je otežana logistička potpora njegovih zadnjih uporišta na Visu i Lastovu. Zbog toga je JRM počela s povlačenjem s Visa i Lastova, koje je završeno do početka lipnja 1992. godine. Hrvatska ratna mornarica time je uspješno okončala svoja djelovanja na jadranskom bojištu u ovom razdoblju rata i uspostavila potpuni nadzor na moru i otocima.

Nakon provedbe zadaća na moru, značajan doprinos postrojbe HRM-a dale su i napadnim djelovanjima na obali.

Pripadnici mješovitih pješačkih postrojbi Korčule i Pelješca, MOMP-a i OTG-a Dubrovnik, satnije MDP-a Split i Pula djelovali su zajedno s 1., 2. i 4. gardijskom brigadom i drugim postrojbama kopnene vojske na Južnom bojištu u borbama za deblokadu Pelješca i oslobađanje šireg područja Dubrovnika.

U tome je svakako svoj doprinos dala i međunarodna zajednica kroz međunarodne pregovore i pregovore među zaraćenim stranama o okončanju ratnih sukoba.

HRM je rasla u skladu s potrebama. Sva sredstva do kojih je dolazila bila su odmah uvođena u operativnu uporabu. Raspolagala je dovoljnim brojem stručnih osoba koje su uspješno prihvaćale i pripremale za bojnu uporabu sva pa i najsloženija sredstva ratne tehnike.

Mnogo je učinjeno i u organizacijskom smislu. Rasla je organizacija djelatnog sastava ali i pričuvne sastavnice HRM-a. Mobiliziranje plovila iz popisa te njihovo naoružavanje i opremanje teklo je organizirano i planski. Posade bi se vrlo brzo obučile i za složene taktičke zadaće. Odred ribarica oprema se sonarima i provodi protupodmorničke zadaće a ribarske koče se opremaju za protuminske zadaće.

Borbene aktivnosti na moru okončane su završetkom operacije deblokade Dubrovnika i oslobođenja Konavala, što je označeno i dolaskom predsjednika RH Franje Tuđmana u Dubrovnik.

Nakon događanja u studenome 1992. godine i povlačenja JRM-a iz hrvatskih voda snage Hrvatske ratne mornarice i dalje su u pripravnosti na moru kako bi suzbile moguća djelovanja protivničkih brodova.

HRM se već od 1993. godine organizira i sudjeluje u zadaćama *TURS*-a u kojima su se poduzimale opće mjere borbenog osiguranja teritorija, akvatorija, infrastrukture, objekata i ljudi od možebitnih djelovanja protivnika u primorskim gradovima, na obali, otocima i na moru.

Snage HRM-a dale su svoj doprinos operacijama HV-a kroz potporu snagama na primorskom krilu. Kad god bi se izvodila borbena djelovanja operativnih razmjera poput *Maslenice*, *Oluje*, *Bljeska* pa i djelovanja u Slavoniji, HRM je poduzimala opsežne mjere potpore krila kopnene vojske kao i mjere osiguranja od možebitnih djelovanja protivničke mornarice.

Ovo vrijeme je znakovito po brzom ulasku većeg broja brodova u sastav Flote HRM-a te njihovoga daljnjeg opremanja, obučavanja i pripremanja za borbena djelovanja.

Glavni teret borbenih djelovanja ipak su nosile snage mornaričkog pješaštva koje su bile angažirane duž cijele bojišnice naslonjene na obalu, od Velebita, Maslenice, šibenskog i sinjskog zaleđa do Južnoga bojišta. Pojedine postrojbe iz sastava mornaričkog pješaštva i diverzanata HRM-a u nekoliko navrata sudjelovale su u borbenim aktivnostima u Slavoniji i na Sjevernom bojištu.

Ono što je u svemu tome imponiralo bila je visoka borbena spremnost pripadnika tih postrojbi koje su, kako su ratne godine tekle, stjecale dragocjena ratna iskustva i postajale postrojbe koje je svako zapovjedništvo visoko cijenilo.

Ovdje svakako iznova moramo naglasiti i nemjerljivu ulogu pješačkih postrojbi Korčule, Pelješca, Dubrovnika i Dubrovačkog primorja, ONB-a Dubrovnik i obalnog topništva

na samim počecima ratnih djelovanja u jesen i zimu 1991. godine te kasnije od početka 1992. godine pa sve do oslobođenja Republike Hrvatske 1995. godine, završenog mirnom reintegracijom istočne Slavonije i Podunavlja.

Za to se vrijeme u HRM-u užurbano radi na podizanju sposobnosti za izvođenje svih oblika i sadržaja bojnih djelovanja na moru.

U razmatranom razdoblju u Zapovjedništvu i postrojbama HRM-a velika pozornost se posvećuje obuci, od pojedinačne obuke, obuke organizacijskih cjelina i postrojbi, obuke posade brodova i plovnih sastava, do obuke zapovjedništava i stožera za združena djelovanja.

Zahvaljujući velikom broju obrazovanog kadra i ova se zadaća uspješno provodi. U pregledu sposobnosti Oružanih snaga Republike Hrvatske od strane komisije NATO-a 1995. godine, HRM se kao grana OS RH veoma visoko ocjenjuje, što najbolje govori o tome da se proteklo ratno vrijeme iskoristilo na pravi način.

Težište djelovanja u 1994. godini prebačeno je na kopno. Hrvatska ratna mornarica svakim danom biva sve bolje opremljena i sve je više u stanju braniti vlastiti akvatorij i obalu. Početkom 1994. godine kod otoka Vira održana je pomorska vježba *BANDIRA 94*. U jesen je slijedila i pomorsko-zrakoplovna vježba *POSEJDON 94* izvedena u području Dugog otoka. U vježbi sudjeluju i dvije hrvatske raketne topovnjače koje su uspješno provele pokusno bojno raketno gađanje na usidrene mete protubrodskim raketama tipa RBS-15.

Protubrodskim raketama RBS-15 na pokretnim lansirnim rampama (MOL – mobilni obalni lanser) opremljena je i prva pokretna raketna obalna bitnica HRM-a.

HRM je tijekom 1995. godine i u drugim vježbama dokazala visoki stupanj borbene spremnosti. Sredinom ožujka održana je zajednička vježba ratnih i popisnih brodova

Primopredja desantnog minopolagača DBM 82 Krka u Brodosplitu Split, 9. ožujak 1995.

te helikoptera tipa MI-24, opremljenih protupodmorničkim torpedima. U sklopu vježbe desantni brod DBM-81 *Cetina* proveo je, uz zaštitu raketnih topovnjača, vježbovnu zadaću obrambenog miniranja mora.

U veljači 1996. godine porinuta je u more i prva hrvatska podmornica P01 *Velebit.* To je dokaz kako je hrvatska vojna industrija u stanju graditi i najsloženije obrambene sustave. Bivši raketni brod *Dubrovnik* preuređen je za zadaće ofenzivnog miniranja a istodobno je započeto s projektiranjem modernog minolovca.

Porinućem i uvrštenjem raketne topovnjače *Kralj Dmitar Zvonimir* u sastav Flote HRM-a nastavljeno je jačanje i osposobljavanje HRM-a za zadaće nadzora i obrane hrvatskoga mora i obale.

DBM-82 Krka, prva posada broda

Prva posada RTOP-21, kraj 1991. godine

VII. Hrvatska ratna mornarica nakon 1995. godine

VII.1. Mirnodopski razvoj Hrvatske ratne mornarice

Mirnodopski razvoj Hrvatske ratne mornarice

U Domovinskom ratu hrvatski se narod nakon trinaest stoljeća uspio izboriti za suverenu i samostalnu Republiku Hrvatsku. Hrvatska ratna mornarica dala je izniman doprinos u stvaranju Oružanih snaga RH i u oslobađanju zemlje. Nakon završetka Domovinskog rata bilo je neophodno postaviti novu organizacijsku strukturu koja će osigurati izvršenje zadaća različitih od ratnih. U tom cilju trebalo je provesti neophodne organizacijske, materijalne, tehničke i personalne promjene radi učinkovitijeg izvršenja tradicionalnih i netradicionalnih zadaća te stvarati uvjete za pristup NATO savezu.

Prihvaćanjem dokumenata kao što su *Strateški pregled obrane* i *Dugoročni plan razvoja (DPR) Oružanih snaga Republike Hrvatske* određena je nova dimenzija u razvoju Oružanih snaga RH. Oružane snage, a time i HRM, dobivaju nove misije i zadaće koje su prilagođene novom okružju. Klasične doktrine zaštite nacionalnih interesa nisu dovoljno djelotvorne i uspješne. Ostvarivanje nacionalne sigurnosti preko koncepta kolektivne sigurnosti realnost je koja je prepoznata i prihvaćena. Međunarodni organizirani kriminal, krijumčarenje oružja za masovno uništenje, ekološke prijetnje i masovne ilegalne migracije samo su neki od važnijih globalnih fenomena s kojima se HRM u zoni svoje odgovornosti treba uhvatiti u koštac u poslijeratnom razvoju.

Najveći dio geografskog područja istočnog Jadrana unutar je granica Hrvatske. Za Hrvatsku kao pomorsku zemlju, Jadransko more nije samo prirodna, povijesno-kulturna, već i iznimna gospodarska vrijednost. Postojeći odnos između velike vrijednosti s jedne strane i osjetljivosti na cijeli spektar *asimetričnih ugroza* s druge strane nameće HRM-u potrebu stvaranja cjelovitog sustava zaštite nacionalnih vrijednosti i interesa na Jadranskom moru. U tom cilju, cjelokupni napori HRM-a temelje se na izgradnji takvih sposobnosti koje će biti dostatne za njegov potpuni nadzor, zaštitu i obranu u skladu sa strateškim ciljevima RH. HRM je okosnica hrvatske pomorske moći i instrument njezine uvjerljivosti te odlučujuća poluga u procesu očuvanja nužne i realne suverenosti na moru i njegovim prilazima.

Za stvaranje ratne mornarice koja će odgovoriti svim ovim izazovima potrebno je dosta vremena, truda, znanja i financijskih sredstava. Zbog toga je bilo nužno u poslijeratnom razdoblju definirati glavne pravce razvoja HRM-a radi sagledavanja mogućnosti dostizanja potrebnih sposobnosti za izvršenje misija i zadaća. U mirnodopskom razvoju HRM-a, pored temeljnih sposobnosti za provedbu pomorskih operacija bilo je potrebno predvidjeti i narastanje drugih sposobnosti kao što su: integrirane zadaće nadzora i zaštite interesa RH na moru u okviru zadaća Obalne straže RH i ostalih *netradicionalnih zadaća*, sudjelovanje u međunarodnim vojnim misijama i operacijama te osiguranje kvalitetnog sustava izobrazbe, obuke i upravljanja mornaričkim osobljem.

Ustrojavanjem Obalne straže RH u sastavu HRM-a ostvarena je koordinacija s ostalim ministarstvima, agencijama i institucijama koje sudjeluju u nadzoru i zaštiti interesa RH na moru. Obalna straža za potrebe provedbe i nametanja zakona i propisa RH u području obalnog mora i zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa neprestano radi na razvijanju svojih sposobnosti. Uvođenjem u operativnu uporabu novih brodova, predviđenim DPR-om OSRH, Obalna straža RH značajno će unaprijediti postojeće sposobnosti, povećati nazočnost u području svoje odgovornosti te biti u stanju izvršiti i održavati razinu spremnosti za zadaće definirane Zakonom o Obalnoj straži RH.

U poslijeratnom vremenu HRM je stavila svoje snage i sposobnosti u potporu realizacije zadaća pomoći civilnim institucijama sudjelovanjem u akcijama traganja i spašavanja na moru, potpori gašenja velikih šumskih požara, dostave pitke vode otočnom stanovništvu, raznim prevoženjima i sudjelovanjem u ekološkim akcijama. Ovakvim načinom angažiranja snaga HRM-a pružena je potpora civilnim institucijama u provedbi netradicionalnih zadaća.

Hrvatska ratna mornarica prioritetno i kontinuirano radi na podizanju sposobnosti za sudjelovanje u mirovnim misijama i operacijama. Njeni pripadnici uključeni su u gotovo sve misije i operacije u kojima sudjeluju Oružane snage RH. Pored dosadašnjeg pojedinačnog sudjelovanja u misijama i operacijama, HRM radi na osposobljavanju snaga za sudjelovanja u mornaričkim operacijama s brodom iz svog sastava.

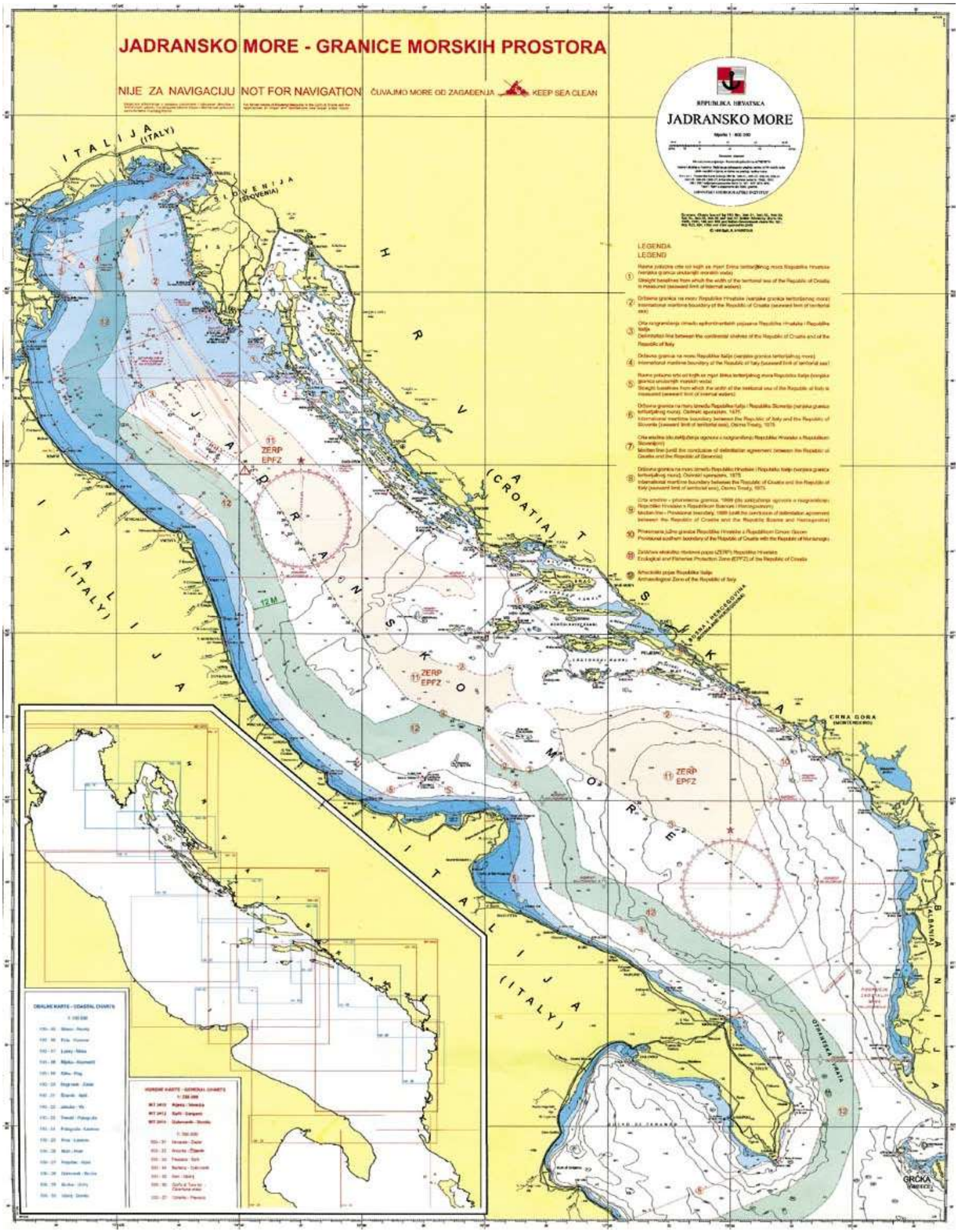
Sustav obuke u HRM-u do završetka Domovinskog rata bio je uglavnom usmjeren na izvršenje tradicionalnih zadaća. U mirnodopskom razvoju takav sustav doživio je značajnije promjene i usmjeren je na provedbu novih misija i zadaća HRM-a. Preuzimanje novih zadaća i pristupanje NATO-u stvorili su potrebu razvijanja i provedbe novih programa obuke sukladno definiranim standardima.

Mornari na redovitom služenju vojnog roka, sudionici ešalona HRM-a na mimohodu povodom Dana OS RH, svibanj 2007. godine

Proslava Dana HRM-a u Rijeci 2009.

JADRANSKO MORE - GRANICE MORSKIH PROSTORA
NIJE ZA NAVIGACIJU NOT FOR NAVIGATION
ČUVAJMO MORE OD ZAGAĐENJA KEEP SEA CLEAN
REPUBLIKA HRVATSKA
JADRANSKO MORE
LEGENDA
LEGEND
ITALIJA (ITALY)
SLOVENIJA (SLOVENIA)
HRVATSKA (CROATIA)
BOSNA I HERCEGOVINA
CRNA GORA (MONTENEGRO)
ALBANIJA
GRČKA (GREECE)
ZERP EPFZ
12 M
OTVORENO MORE

Mirnodopske misije, zadaće i ustroj Hrvatske ratne mornarice

Misije i zadaće Hrvatske ratne mornarice

Misije i zadaće Oružanih snaga Republike Hrvatske definirane su *Strateškim pregledom obrane* i zaključkom Vlade RH, a prihvaćene su kao polazište za utvrđivanje potrebnih vojnih sposobnosti. Oružane snage Republike Hrvatske imaju sljedeće temeljne misije: zaštita suvereniteta Republike Hrvatske, obrana Republike Hrvatske i saveznika, sudjelovanje u operacijama odgovora na krize u inozemstvu, sudjelovanje u mjerama izgradnje sigurnosti i povjerenja te pomoć civilnim institucijama u zemlji.

HRM ima značajno mjesto i ulogu u ukupnoj pomorskoj i vojnoj moći države i zajedno s ostalim granama OS RH osigurava nacionalne interese i ispunjava sigurnosne ciljeve RH. HRM je nositelj i organizator pomorske obrane RH i odgovorna je za teritorijalni dio RH nad kojim ima definirane obrambene nadležnosti.

Zadaća HRM-a je održavanje, obučavanje i opremanje borbeno spremnih snaga sposobnih da, u združenom djelovanju s drugim granama OSRH, odbiju svaku moguću agresiju na RH s mora, zaštite njene interese na Jadranskom moru i osiguraju slobodu plovidbe na moru.

HRM u svom djelokrugu zapovijedanja i obrambene nadležnosti ima teritorijalno more, otoke, unutrašnje morske vode, podmorje i zaštićenu ribolovno-ekološku zonu nad kojima RH ostvaruje puni ili djelomični suverenitet i suverena prava iskorištavanja prirodnih bogatstava, sukladno važećim odredbama i zakonima.

RTOP-11 i RTOP-12 u RL Lora. Hrvatska ratna mornarica štiti suverenitet i neovisnost te brani interese RH na moru

Glavne zadaće Hrvatske ratne mornarice u miru:

- održavanje optimalne razine spremnosti snaga u cilju odvraćanja od agresije na RH;
- sudjelovanje u nadzoru i zaštiti morskih i podmorskih prostora na kojima RH ima puni suverenitet i nadležnosti (nuutarnje morske vode i teritorijalno more) te epikontinentalnog pojasa na kojem temeljem međunarodnog prava može ostvarivati određena suverena prava i jurisdikciju;
- razvoj sposobnosti za sudjelovanje u združenim operacijama;
- razvoj i održavanje sposobnosti za provedbu netradicionalnih vojnih zadaća i za odgovor na asimetrične ugroze;
- sudjelovanje u međunarodnim vojnim operacijama potpore miru;
- sudjelovanje u potpori zemlje domaćina (HNS) savezničkim snagama u RH;
- sudjelovanje u aktivnostima nadzora naoružanja i izgradnje mjera povjerenja i sigurnosti;
- sudjelovanje u potpori civilnim organizacijama i institucijama RH na moru;
- sudjelovanje u traganju i spašavanju na moru.

Glavne zadaće Hrvatske ratne mornarice u ratu:

- sudjelovanje u združenim obrambenim i napadnim operacijama u obrani i uspostavi teritorijalnog integriteta zemlje;
- sudjelovanje u obrani RH i saveznika sukladno članku V. Sjevernoatlantskog ugovora.

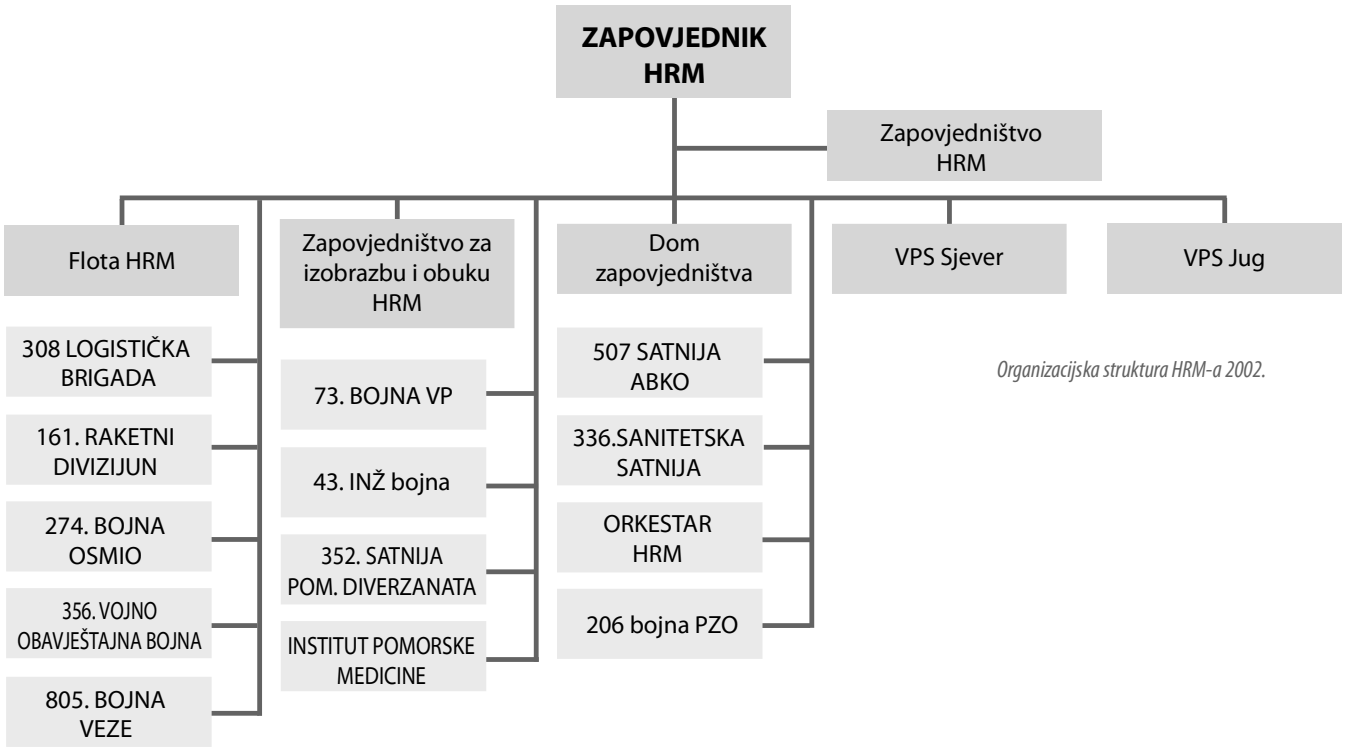
Razmještajem snaga, odgovarajućom organizacijskom strukturom, kvalitetnom provedbom obuke i školovanja svoga sastava te podizanjem ukupnih sposobnosti snaga i resursa, Hrvatska ratna mornarica će održavati i podupirati dio cjelovitog sustava zaštite sveremiteta i interesa Republike Hrvatske na Jadranu.

Geografski položaj Republike Hrvatske definiran je Jadranskim morem koje je usko vezano za gospodarski prosperitet i njenu sigurnost. U svijetu u kojem se pojavljuju nove prijetnje, svaka zemlja sve više pozornosti poklanja svojoj vlastitoj sigurnosti. Čuvanje mora od različitih vrsta ugroza nije jednostavno ni jednoznačno, ono nameće zaštitu i obranu kako površine mora, tako i prostora iznad mora i podmorja. Ove složene zadaće povjerene su HRM-u u ratu, a u zaštiti nacionalnih interesa na moru u miru njoj se pridružuju državne pomorske službe ostalih ministarstava.

Ustroj Hrvatske ratne mornarice

Hrvatska ratna mornarica je, kao i cjelokupne Oružane snage RH, u procesu stalne transformacije i reorganizacije. Dosad provedene reforme u području obrane omogućile su ulazak u NATO savez i sustav kolektivne obrane. Zato HRM sve svoje napore usmjerava u izgradnju male, moderne i visokoprofesionalne mornarice, koja će sutra moći sudjelovati s NATO snagama i snagama koalicije u izgradnji svjetskog mira i doprinositi stabil-

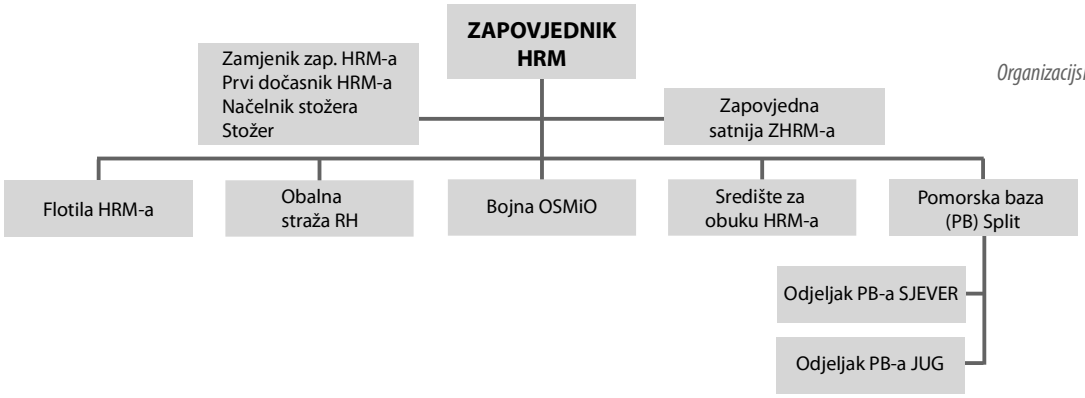
nosti u regiji. U skladu s novonastalim uvjetima i potrebama po završetku Domovinskog rata, OSRH i HRM su u stalnom preustroju u cilju prilagodbe i uspješnijeg ispunjenja postavljenih zadaća. Veliki broj postrojbi HRM-a proizišlih iz rata je ugašen a preostale i novonastale postrojbe ustrojene su sukladno novim uvjetima i zadaćama.

Organizacijska struktura HRM-a 2002.

Obzirom na to da ustroj HRM-a iz 2002/3. godine nije bio sasvim usklađen s novim misijama i zadaćama, proces preustrojavanja i prijelaza na novu organizacijsku strukturu započet je krajem 2007. godine i završen je u 2008. godini. Ovim preustrojem definirana je nova organizacijska struktura HRM-a, koja je značajno promijenjena i prilagođena namjeni i zadaćama koje su joj određene u cjelokupnom sustavu obrane i u skladu s Partnerskim ciljevima.

Prema ustroju iz 2008. godine HRM se sastoji od sljedećih postrojbi: Zapovjedništvo HRM-a (ZHRM), Zapovjedna satnija ZHRM-a (ZS ZHRM), Flotila HRM-a, Obalna straža (Ost RH), Središte za obuku (SzO HRM), Pomorska baza (PB) Split i bojna obalne službe motrenja i obavješćivanja (OSMiO).

Organizacijska struktura HRM-a 2008.

Nova organizacijska struktura HRM-a omogućava učinkovitije funkcioniranje sustava, značajno podiže operativne sposobnosti snaga i prilagođena je misijama i zadaćama; smanjenjem broja postrojbi osigurava se učinkovitije zapovijedanje, bolje su integrirane sposobnosti unutar postrojbi čime se omogućavaju pravodobne intervencije na različite vrste ugroza, povećava se sposobnost koordinacije s drugim ministarstvima i organizacijska interoperabilnost sa zemljama članicama NATO saveza.

Opremanje i modernizacija Flotile Hrvatske ratne mornarice

Pored naslijeđenih brodova, tj. brodova bivše JRM preuzetih tijekom Domovinskog rata, hrvatska brodograđevna industrija je u razdoblju od 1991. do 2006. godine izgradila i predala na korištenje Hrvatskoj ratnoj mornarici sljedeće brodove: raketne topovnjače RTOP-11 Kralj Petar Krešimir IV (u operativnoj uporabi je od 1992. godine) i RTOP-12 Dmitar Zvonimir (u operativnoj uporabi je od 2001. godine); desantne brodove DBM-81 Cetina (u operativnoj uporabi je od 1992. godine) i DBM-82 Krka (u operativnoj uporabi je od 1995. godine) te minolovca Korčula (u operativnoj uporabi je od 2006. godine). Također je 1996. godine u operativnu uporabu ušla i prva hrvatska podmornica P-01 Velebit, koja je u potpunosti izgrađena na domaćim navozima. Radi se o sofisticiranim plovnim objektima u koje je ugrađeno domaće znanje i veliko iskustvo.

Modernizacija i opremanje HRM-a kao i cjelokupna obuka usmjereni su na implementaciju Partnerskih ciljeva i ubrzanu integraciju u NATO.

Organizacijska struktura Flotile HRM-a 2008. godine

Brodovi koji su u flotni sastav Hrvatske ratne mornarice ušli nakon 1995. godine

RTOP-12 *Kralj Dmitar Zvonimir*

RTOP-12 izgrađena je u brodogradilištu u Kraljevici 2001. godine po uzoru na RTOP-11, dakle s namjenom za protubrodsku borbu i PZO.

Prvi zapovjednik RTOP – 12 je bio pbb Milan Blažević

RTOP-12 *Kralj Dmitar Zvonimir*

MJESTO I GODINA GRADNJE	brodogradilištu u Kraljevici 2001. godine
DEPLASMAN	319 / 396 t
DIMENZIJE	54,23 x 8,54 x 2,97 m.
SNAGA GLAVNIH STROJEVA	Max. 3.677,5 kW pri 2.000 okretaja/min, eksploatacijska snaga pogona je 2.942 kW pri 1.800 okretaja/min.
BRZINA	36 čv
DOPLOV	u hodnom režimu 1.700 nm, u maksimalno trajnom režimu 900 nm.
AUTONOMNOST	10 dana
MATERIJAL GRADNJE	trup je izrađen od niskolegiranog čelika, a nadgrađe od brodograđevne aluminijske legure
NAORUŽANJE	top 57 mm BOFORS šestocijevni top AK-630 30 mm Raketni sustav RBS 15B (8 komada max.) bacači za PED *Palisade* i *Baricade*
NAMJENA	Nanošenje raketnog udara neprijateljskim brodovima samostalno ili usklađeno s MOL-om, topnički boj na moru, PZO i PRO brodova i plovnih sastava.
POSADA	34 članova: 4 časnika 15 dočasnika 15 mornara

Namjena i osnovni podaci RTOP-12

RTOP-41 i RTOP-42 (klasa HELSINKI)

Topovnjače klase HELSINKI, RTOP-41 *Vukovar* i RTOP-42 *Dubrovnik*, u operativni sastav Hrvatske ratne mornarice ušle su u siječnju 2009. godine. Ime su dobile po gradovima herojima Domovinskog rata – Vukovaru i Dubrovniku. Kupljene su od ratne mornarice Finske.

Ovim topovnjačama Hrvatska ratna mornarica dobila je novu sposobnost za protupodmorničku borbu i nadzor podmorja, jer su brodovi opremljeni s dva tipa sonara: jednim ugrađenim u trup broda i drugim tegljenim.

Ovi brodovi udovoljavaju standardima dužeg boravka na moru, čime se ispunjavaju i uvjeti za njihovo uključivanje u NATO operacije na Jadranu i Mediteranu.

Prvi zapovjednik RTOP – 41 je pfr Srđan Bilić, a RTOP-a-42 pbb Drago Šimić

DEPLASMAN	280 / 300 T
DUŽINA	45 m
ŠIRINA	8,90 m
GAZ	3 m
POGON	3 X MTU 538 TB 92 (3 X 4000 KS)
BRZINA	32 Čv
DOPLOV	2000 Nm (18 Čv)
NAORUŽANJE	Pramčani top 57 mm BOFORS Krmeni top 2 X 23 mm ZU 23 MM Raketni sustav RBS 15B (8 komada max.) Ugrađeni sonar SS 304 SIMRAD Tegljeni sonar SONAC PTA
POSADA	29 članova: 5 časnika 14 dočasnika 10 mornara

Osnovni podaci RTOP-41 VUKOVAR i RTOP-42 DUBROVNIK

Svečanost imenovananja RTOP -41 I RTOP-42

VUKOVAR
41

RTOP-41 *Vukovar* **i RTOP-42** *Dubrovnik*

Diverzantska podmornica P-01 *Velebit*

Početkom agresije na Republiku Hrvatsku diverzantska podmornica JRM-a pod imenom P-914 *Soča* bila je u remontu u brodogradilištu specijalnih objekata u Splitu. Zahvaljujući naporima tadašnje posade i radnika brodogradilišta remont je usporen tako da JRM nije uspjela podmorniocu prebaciti je u Boku kotorsku. Remontom je podmornica rekonstruirana (produžena je za 1,5 m i ugrađen je dizel generator te je opremljena suvremenijim uređajima).

Podmornica je svečano porinuta 16. siječnja 1996. godine u brodogradilištu specijalnih objekata u Splitu, a 17. rujna 1996. godine izvršena je svečana primopredaja te prijam u sastav Flote HRM-a.

Obzirom na odluku da Hrvatska nema namjeru razvijati svoje podmorničarstvo, podmornica P-01 povučena je iz operativne uporabe.

Prvi zapovjednik P-01 bio je pfr Stjepan Korda

Diverzantska podmornica P-01 Velebit
Namjena:
Prevoženje, iskrcavanje i prihvat pomorskih diverzanata,ofanzivno miniranje; izviđanje i tajno prevoženje
Oružje: 4 mine AiM M70 ili AiM M80B 6 pom. Diverzanata i 4 ronilice R-1
Radna dubina: do 120 m
Deplasman: 98/100 t
Brzina: 6/8 čv
Gradnja: Split, 1996. godine

Lovac mina – LM-51 *Korčula*

LM-51 *Korčula* namijenjen je za otkrivanje, obilježavanje i identifikaciju na dnu ležećih mina, razminiranje sidrenih morskih mina te nadzor plovnih ruta (snimanje i zapis morskog dna). U tom smislu predstavlja ekonomičniju inačicu standardnog minolovca, kao prijelazno rješenje u sustavu protuminske obrane HRM-a. Brod je prototip malog protuminskog broda.

LM-51 izgrađen je u brodogradilištu *Greben* u Veloj Luci. Nositelj projekta bio je Brodarski institut iz Zagreba. Izlijevanje kalupa od stakloplastike i ugradnja glavnih i pomoćnih motora obavljeno je 1995. godine.

Brod je porinut 22. 4. 2006. godine. Nakon porinuća nastavljeno je s obukom posade i ugradnjom opreme. Primopredajne plovidbe odvijale su se u listopadu i studenome 2006. godine, a 30. 11. 2006. godine brod je uplovio u matičnu luku Loru.

Brod je od 29. 9. do 15. 10. 2007. godine uspješno sudjelovao u MVV-u *Noble Midas* 07, nakon čega u listopadu i studenome nastavlja s protuminskom operacijom čišćenja zaostalih vježbovnih mina i minolikih oblika koji su korišteni u vježbi. Osim navedenih zadaća provodio je i zadaće traganja i spašavanja, primjerice početkom kolovoza 2008. godine u moru kod Dugog otoka sonari broda locirali su pali zrakoplov *Lufthanse* s tijelima pilota, a u studenom 2008. godine u akvatoriju o. Visa lociran je američki zrakoplov B17-G (Leteća tvrđava), koji je nastradao u Drugom svjetskom ratu. Prvi zapovjednik broda bio je pfr Ivo Musulin.

LM-51 KORČULA U Veloj Luci, o. Korčula

DEPLASMAN	173 t
DUŽINA	25,5 m
ŠIRINA	7,08 m
GAZ	3,4 m
POGON	2 motora MTU 8V 183 TE62
BRZINA	12 čv
AUTONOMNOST	7 dana, 50 sati izvođenje protuminskih zadaća
DOPLOV	1000 nm
MATERIJAL GRADNJE	Stakloplastika
NAORUŽANJE	Top 20 mm / 1 M71 Protuminska oprema: pramčani i tegljeni bočni sonar, podvodno vozilo, uređaj za podvodno praćenje, mehanička minolovka MDL-3
POSADA	14 članova

Osnovni podaci LM-51 KORČULA

Perspektive daljnjeg razvoja HRM-a

Kontraadmiral Ante Urlić, zapovjednik HRM-a, u intervjuu Hrvatskom vojniku naglasio je sljedeće: *Svjestan sam da od stanja ispravnosti brodskih sustava i oružja, kvalitete mornaričkog osoblja, sustava izobrazbe i logističkog sustava najvećim dijelom ovisi izvršenje zadaća dodijeljenih HRM-u. Stoga je nužno nastaviti daljnje opremanje i modernizaciju HRM-a sukladno DPR-u, kako bi mogli slijediti ritam tehničkog i tehnološkog razvoja i zadržati operativne sposobnosti HRM-a*.

Da bi Hrvatska ratna mornarica mogla uspješno odgovoriti na buduće izazove, nužno je već sada započeti s opremanjem i modernizacijom njenih ključnih sredstava i opreme. Prosječna starost naslijeđenih brodova je veća od 20 godina, pa su potrebna dodatna ulaganja u sredstva i opremu kako bi oni mogli izvršavati svoje namjenske zadaće. Ovi brodovi su opremljeni zastarjelim sustavima i sredstvima različitog podrijetla i samo su dijelom kompatibilni sa zapadnom tehnologijom. HRM planira i priprema modernizaciju sredstava i dijela opreme kako bi ih dovela do potrebnih standarda. Oprema i sredstva koja nisu kompatibilna sa zapadnim tehnologijama postupno se izbacuju iz uporabe.

Brodovi HRM-a u Makarskoj povodom proslave Dana HRM-a 18. rujna 2008.

Budući razvoj, opremanje i modernizacija HRM-a provodit će se sukladno usvojenim ključnim dokumentima: *Strateškom pregledu obrane*, koji daje smjer razvoja obrambenog sustava, i *Dugoročnom planu razvoja* OSRH, koji određuje slijed budućih reformi i financijske resurse koji će se izdvojiti za obranu u narednom razdoblju.

HRM ne može izvršavati namjenske zadaće bez odgovarajućeg ulaganja u opremanje i modernizaciju. Isto tako HRM ne bi mogla dostići potrebnu razinu interoperabilnosti sa snagama ratnih mornarica zemalja NATO-a i drugih partnerskih zemalja. Zbog toga je planirana nabava novih plovnih sredstava i opreme.

U glavne ciljeve opremanja i modernizacije HRM-a spadaju obalni ophodni brodovi (OOB), izvanobalni ophodni brodovi (IOB), mornarička taktička vježbaonica, poligon za borbenu otpornost broda (BOB), sustavi za automatsku identifikaciju (AIS), nabava podvodnog vozila za LM-51 i za protuminske ronitelje te integracija radarskih sustava.

Ulaskom lovca mina u operativnu uporabu i njegovim opremanjem te opremanjem protuminskih ronilaca, omogućit će se podizanje sposobnosti za protuminsku borbu te dostizanje standarda za kvalitetnu implementaciju Ciljeva snaga iz ovog područja.

U planu je gradnja obalnih a u kasnijoj fazi razvoja i izvanobalnih ophodnih brodova koji će omogućiti sposobnosti uspostave stalnog nadzora teritorijalnog mora i ZERP-a. Primarna zadaća brodova bit će sprečavanje svih oblika kršenja suverenih prava i zakona RH, sudjelovanje u zadaćama traganja i spašavanja, pružanje potpore drugim ministarstvima i brodovima na moru, otočnom stanovništvu i sudjelovanje u međunarodnim vježbama sa stranim mornaricama.

Brodovi HRM-a u Rijeci povodom proslave Dana HRM-a 18. rujna 2009.

Radi povećanja sposobnosti djelovanja u uvjetima ABK kontaminacije, predviđena je i nabava sredstava za ABK detekciju, dozimetriju i dekontaminaciju te ugradnja sustava kolektivne zaštite na brodove. Planirano je dovođenje u funkciju poligona za borbenu otpornost broda (BOB) te izgradnja i opremanje mornaričke taktičke vježbaonice (MTV) i ronilačko-obučnog središta čime će se uspostaviti moderan sustav obuke i uvježbavanja mornaričkog osoblja zasnovan na simulacijama. Ovakvim načinom obuke i uvježbavanja značajno će se skratiti vrijeme i troškovi u obuci, a način obuke bit će sukladan NATO standardima. Naime, za provedbu namjenskih zadaća nužno je da brodovi imaju odgovarajuću infrastrukturu i obučne objekte na kopnu.

U dosadašnjem razdoblju učinjeni su značajni napori u stavljanju u funkciju radarskog sustava *Enhanced Peregrine*, komunikacijskog sustava te uspostavljanja bolje suradnje s drugim resornim ministarstvima i vladinim agencijama čime se značajno poboljšao nadzor Jadranskog mora, morskih prilaza i luka te razmjena informacija između vojnih i civilnih institucija odgovornih za zaštitu nacionalnih interesa na Jadranu. Republika Hrvatska potpisnica je sporazuma o uspostavi i sudjelovanju u radu Virtualnog regionalnog središta za nadzor i praćenje pomorskog prometa u Sredozemlju i na Crnom moru – *Virtual Regional Maritime Traffic Centre* (VRMTC) sa sjedištem u Rimu. Stavljanje u operativnu uporabu našeg radarskog sustava značajno pridonosi sigurnosti plovidbe i pružanju kvalitetnijih informacija o površinskoj situaciji u našoj zoni odgovornosti kako središtu u Rimu tako i svim našim državnim tijelima koja provode zaštitu interesa RH na moru.

Postaja obalnog motrenja Dugi otok

HRM se izgrađuje i oprema sukladno tehničkim i materijalnim mogućnostima RH s ciljem da može odgovoriti na postavljene nacionalne zadaće a isto tako, izgrađujući potrebne sposobnosti, raditi i s drugim mornaricama NATO saveza.

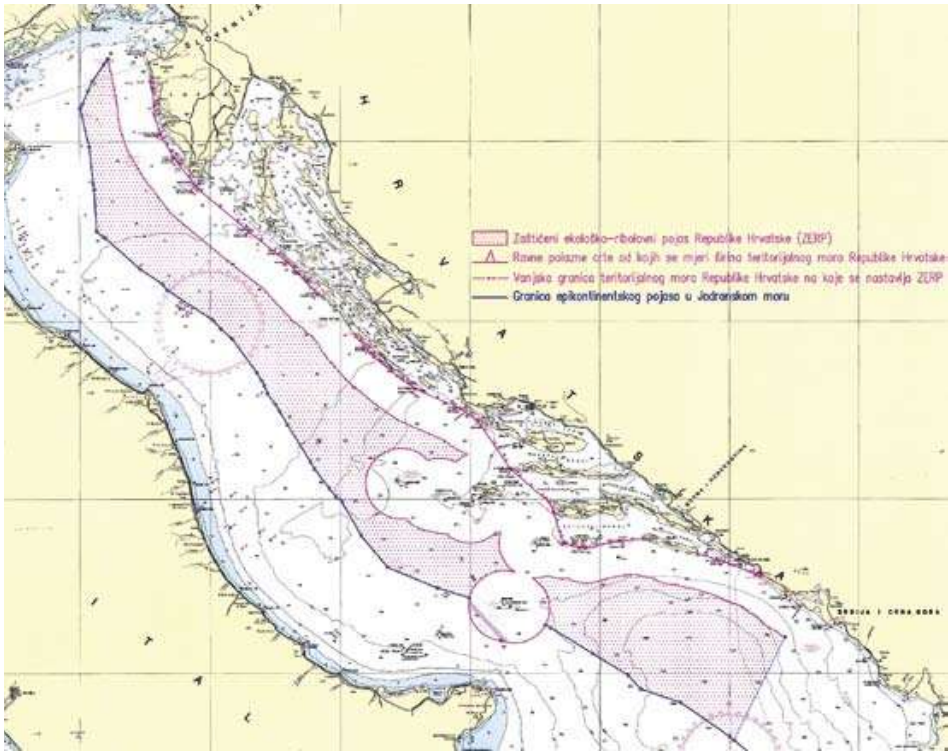
Kvalitetni ljudski resursi glavni su pokretač svake vojske, ali i najkvalitetniji ljudski resursi su neučinkoviti ako oni nemaju odgovarajuća sredstva i opremu s kojima će raditi. Zbog toga je ključni prioritet za daljnji i uspješan razvoj HRM-a opremiti ju novim sredstvima i sustavima i provesti modernizaciju postojećih. Održavanje interoperabilnosti u najvećoj mjeri ovisi o opremi i tehnologiji koju posjedujemo. Interoperabilnost je ključni element za međugransku i međuministarsku suradnju te sudjelovanje u radu sa zemljama članicama NATO saveza.

Obalna straža Republike Hrvatske

Temeljni poslovi i zadaće Obalne straže RH su zaštita suverenih prava i provedba jurisdikcije Republike Hrvatske u zaštićenom ekološko-ribolovnom pojasu (ZERP), epikontinentalnom pojasu i na otvorenom moru.

U hrvatskoj nacionalnoj strategiji definirano je da se Oružane snage Republike Hrvatske, pored temeljne uloge, koja će i dalje biti prvenstveno obrambena, moraju pripremati i za sudjelovanje u netradicionalnim zadaćama te služiti sigurnosnim potrebama društva u mirnodopskim uvjetima. Uz temeljnu odgovornost za odvraćanje od agresije, one su dužne sudjelovati i u zaštiti svih ostalih vitalnih državnih interesa, razvijajući svestrane sposobnosti djelovanja.

Jedan od vitalnih državnih interesa je zaštita Jadranskog mora, koje je jedan od najvažnijih

putova za razmjenu dobara i prijevoz sirovina. Jadransko more je poluzatvoren prostor na kojem se odvija intenzivni pomorski promet koji je u stalnom porastu. Zbog toga je potrebno voditi računa o sigurnosti plovidbe i očuvanju njegove osjetljive ekološke ravnoteže. Konačno, hrvatska turistička aktivnost uglavnom se bazira na razvojnim potencijalima obale i otoka. Jedna ekološka katastrofa ili stvarne prijetnje našem turizmu mogle bi dovesti u pitanje uništenje prirodnih resursa i značajan dio financijske dobiti. Razdoblje poslije 11. rujna 2001. godine obvezuje sve zemlje da uzmu u obzir nove oblike najrazličitijih terorističkih prijetnji, i to u vrijeme kada međunarodna razmjena dovodi do sve složenijeg nadzora ljudi i dobara.

Sve veći broj različitih ugroza s kojima se suočavamo u zadnje vrijeme, počevši od pomorskog terorizma, onečišćenja mora, ilegalnih imigracija, raznih vrsta krijumčarenja, otuđenja prirodnih resursa, pa do potrebe provođenja ostalih aktivnosti na moru kao što su traganje i spašavanje, sigurnost plovidbe i zaštita okoliša, nameće potrebu učinkovitijeg djelovanja na moru. Ovako širok spektar ugroza traži od obalnih država novi način prilagodbe i organizacije njihova djelovanja u cilju pravovremenog i djelotvornog odgovora na prijetnje moru i s mora.

Da bi se provela strategija zaštite Jadranskog mora, neophodno je postojanje Obalne straže kao krovne institucije u zaštiti hrvatskih nacionalnih interesa na Jadranu. Ustrojavanje Obalne straže predviđeno je glavnim strategijskim dokumentima (SPO-om i DPR-om) u okviru HRM-a. Nakon promjena koje su se dogodile u zadnjih desetak godina na geopolitičkom i sigurnosnom planu, i kad su napetosti koje su postojale na ovim prostorima ušle u stabilnu fazu, naša zemlja može svoje oružane snage upotrijebiti i za zadaće različite od ratnih, stavljajući ih u zaštitu vitalnih državnih interesa. HRM pored svoje temeljne obrambene funkcije, koju ima u zaštiti našeg mora, postaje jedan od važnih subjekata zaštite i provođenja hrvatskih nacionalnih interesa na Jadranskom moru.

Morski prostori

Suverenitet Republike Hrvatske prostire se nad unutarnjim morskim vodama (čija površina iznosi 12.461 km^2) i teritorijalnim morem (površine 19.296 km^2) što iznosi 31.757 km^2 i čini više od 50% površine kopnenog dijela Republike Hrvatske. Određena suverena prava i jurisdikcija Republike Hrvatske također se protežu i nad epikontinentalnim područjem i zaštićenim ekološko-ribolovnim pojasom (površine 23.870 km^2 prema podacima Hrvatskoga hidrografskog instituta).

SUSTAV NADZORA I ZAŠTITE MORA

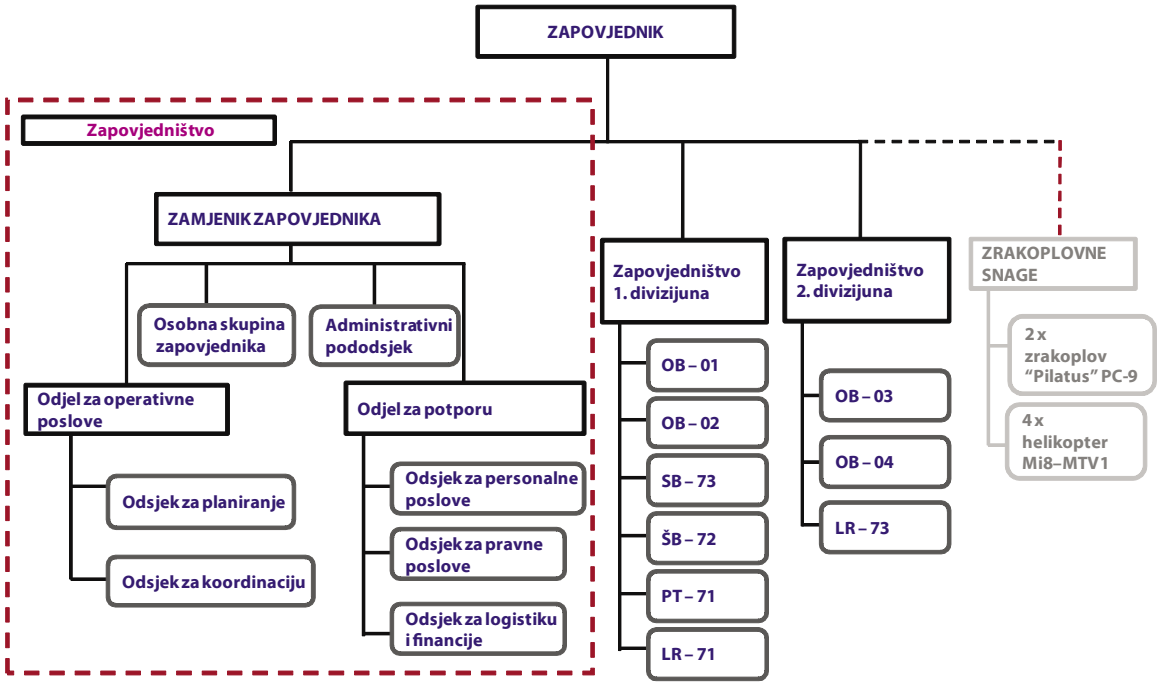
NAPOMENA: Središnjom koordinacijom na rok od godinu dana naizmjenično predsjedavaju nadležni ministri MORH, MMPI i MUP.

Hrvatski sabor je 3. listopada 2004. godine donio *Odluku o proširenju jurisdikcije RH na Jadranskom moru*, čime je započela primjena zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa. Radi osiguranja sustavnog i učinkovitog planiranja i djelovanja te korištenja materijalnih i kadrovskih resursa svih tijela državne uprave koja obavljaju poslove nadzora i zaštite na području unutrašnjih morskih voda, teritorijalnog mora i zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa, osnovana je Središnja koordinacija Vlade Republike Hrvatske za usklađivanje obavljanja poslova nadzora i zaštite unutrašnjih morskih voda, teritorijalnog mora i zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa Republike Hrvatske. Koordinacija iziskuje vrlo usku suradnju ministarstava na svim razinama, a s ciljem racionalizacije u uporabi sredstava i najučinkovitijeg iskorištenja sposobnosti svih sudionika.

HRM ima vrlo dobru suradnju s navedenim institucijama. Dva puta mjesečno održavaju se koordinacijski sastanci u područnim jedinicama koordinacije: Dubrovniku, Pločama, Splitu, Šibeniku, Zadru, Senju, Rijeci i Puli na kojima se dogovaraju i usklađuju sve akcije koje se provode na Jadranu a odnose se na sigurnost plovidbe, sprečavanje krijumčarenja ljudi i dobara, nadzor ribarenja, praćenje plovidbe brodova, eventualno onečišćenje mora te zaštita arheoloških lokaliteta.

Ustrojavanje Obalne straže Republike Hrvatske

Kada je postalo izvjesno da će Republika Hrvatska proglasiti zaštićeni ekološko-ribolovni pojas (ZERP) i ustrojiti Obalnu stražu (OSt), Hrvatska ratna mornarica je preko Glavnog stožera OSRH pokrenula inicijativu da buduća Hrvatska obalna straža bude u sastavu HRM-a. Ovu su inicijativu vrlo brzo prihvatili Vlada i Sabor RH kroz usvojene ključne strategijske dokumente. Paralelno s izradom ključnih strategijskih dokumenata HRM je radila na pripremi nacrta Zakona o Obalnoj straži koji je u drugoj polovini 2005. godine upućen u MORH. Od tog trenutka započelo je usuglašavanje Zakona s ostalim ministarstvima i drugim državnim tijelima koja sudjeluju u zaštiti interesa RH na moru. Nakon što je Zakon usuglašen, konačni prijedlog Zakona o Obalnoj straži Republike Hrvatske upućen je na proceduru u Hrvatski sabor u rujnu 2007., usvojen je 3. listopada iste godine a

Organizacijska struktura Obalne straže RH

stupio je na snagu nakon objave u *Narodnim novinama* (109/07) od 1. studenog 2007. godine. Članak 1. (1) Zakona o Obalnoj straži glasi: (…) *osniva se Obalna straža Republike Hrvatske radi učinkovitog nadzora i zaštite prava i interesa Republike Hrvatske na moru u skladu s međunarodnim pravom i propisima Republike Hrvatske… Čl. 2. (1): brod OSt je hrvatski javni brod označen službenom oznakom OSt; Čl. 3. (1): OSt je sastavni dio HRM; Čl. 3. (2): Ustroj OSt donosi Predsjednik RH na prijedlog Vlade RH; Čl. 3. (3): Organizaciju rada i druga pitanja vezana za rad OSt koja nisu uređena ovim Zakonom uredit će ministar obrane posebnim propisom*.

HRM je paralelno s pripremom nacrta Zakona radila na izradi ustroja Obalne straže. Nakon što se Vlada RH usuglasila s prijedlogom ustroja, on je krajem prosinca 2007. godine proslijeđen u Ured predsjednika RH. Odlukom od 3. siječnja 2008. godine predsjednik RH i vrhovni zapovjednik OSRH propisuje Ustroj Obalne straže u sastavu HRM-a.

OSt ima zapovjedništvo kao stručno tijelo zapovjednika OSt koje je nadležno za planiranje i provedbu zadaća te koordinaciju OSt s drugim nadležnim tijelima za nadzor i zaštitu interesa RH na moru u skladu sa Zakonom o OSt.

Viceadmiral Zdravko Kardum imenovan je zapovjednikom Obalne straže 12. ožujka 2008. godine.

Zadaće Obalne straže RH

Prema Zakonu o Obalnoj straži, Čl. 12. (2): *Obalna straža putem nadležnih ministarstava surađuje s tijelima međunarodnih organizacija koja se bave suzbijanjem, smanjivanjem i nadziranjem onečišćenja mora i morskog okoliša, traganjem i spašavanjem na moru, osiguranjem ekosustava, postojbina vrsta i drugih ugroženih oblika života u moru, zaštitom podmorskih kulturnih dobara, sprječavanjem širenja oružja za masovno uništenje te borbom protiv terorizma*.

Sukladno navedenoj zakonskoj odredbi zadaće Obalne straže su:

- zaštita suverenosti, suverenih prava i jurisdikcije Republike Hrvatske na moru,
- nadzor državne granice na moru,

Zaštićeni ekološko-ribolovni pojas Republike Hrvatske (ZERP) obuhvaća morski prostor u Jadranskom moru, od vanjske granice teritorijalnoga mora u smjeru pučine do njegove vanjske granice dopuštene općim međunarodnim pravom, a privremeno slijedi crtu razgraničenja epikontinentalnog pojasa uspostavljenu Sporazumom između SFRJ-a i Republike Italije o razgraničenju epikontinentalnog pojasa iz 1968. godine.

- suzbijanje i sprečavanje terorizma,
- suzbijanje i sprečavanje organiziranog međunarodnog kriminala,
- sprečavanje krijumčarenja i širenje oružja za masovno uništavanje,
- sprečavanje krijumčarenja roba i osoba,
- provedba i nametanje zakona i propisa RH u području unutarnjih morskih voda, teritorijalnog mora i zaštićenog ekološko-ribolovnog pojasa,
- borba protiv asimetričnih prijetnji i asimetričnih ugroza,
- traganje i spašavanje na moru,
- osiguranje povoljnog režima plovidbe, zakona i propisa vezanih uz plovidbu na našem dijelu Jadrana – sigurnost plovidbe,
- zaštita Jadrana od ekoloških katastrofa i intervencije kod iznenadnog onečišćenja, zaštita morskog okoliša, prirode i kulturne baštine,
- nadzor balastnih voda,
- nadzor nad istraživanjem i iskorištavanjem, očuvanjem i gospodarenjem živim i neživim prirodnim bogatstvima,
- sprečavanje nedopuštenog ribolova,
- sprečavanje ostalih nedopuštenih aktivnosti.

Izvanredna zadaća traganja i vađenja zrakoplova iz mora u akvatoriju južno od Dugog otoka 4. kolovoza 2008.

Materijalni i ljudski resursi Obalne straže RH

Proglašenjem ekološko-ribolovne zone HRM dobija vrlo značajnu ulogu u strategiji očuvanja i gospodarenja Jadranom zajedno s ostalim ministarstvima. Za ustrojavanje Obalne straže i potporu njezinom učinkovitom djelovanju Hrvatska ratna mornarica raspolaže materijalnim i ljudskim resursima, koji uz određena ulaganja mogu udovoljiti potrebama provođenja namijenjenih zadaća:

Ophodni brod OB-02 Šolta u vježbi Jadran 09

- Za provedbu zadaća iz nadležnosti Obalne straže, HRM raspolaže osposobljenim materijalnim i ljudskim resursima: ophodnim brodovima OB-01 *Novigrad*, OB-02 *Šolta*, OB-03 *Cavtat*, OB-04 *Hrvatska Kostajnica*, spasilačkim brodom SB-73 *Faust Vrančić*, školskim brodom ŠB-72 *Andrija Mohorovičić*, brodom za opskrbu vodom PT-71 i s dva lučka remorkera LR-71 i LR-73;
- visokoobrazovanim stručnim osobljem koje je svoje znanje stjecalo školovanjem u zemlji i inozemstvu;
- sustavom motrenja i obavješćivanja s prijenosom podataka u realnom vremenu (devet radarskih postaja s četrnaest radara);
- Operativnim središtem Hrvatske ratne mornarice kao namjenski organiziranoj snazi za nadzor i zaštitu mora;
- pouzdanim sustavom veza s brodovima u prostoru odgovornosti Hrvatske ratne mornarice, poglavito u ZERP-u;
- ronilačkim snagama sastavljenim od diverzantskih i protuminskih ronilaca;
- Institutom pomorske medicine s Odjelom za podvodnu i hiperbaričnu medicinu, Odjelom za sanitarnu mikrobiologiju i medicinsku oceanografiju te Odjelom za sanitarnu kemiju i toksikologiju;
- ostalim brodovima Hrvatske ratne mornarice u slučaju potrebe.

Stupanj razvijenosti HRM-a, tj. OSt RH omogućava izvršenje namjenskih zadaća nadzora i zaštite prava i interesa RH na moru. U cilju povećanja stupnja razvijenosti sastavljeni su projekti nabave, tj. izgradnje brodova i zrakoplova za potrebe Obalne straže RH. U tijeku je prilagodba, modernizacija i rekonstrukcija sadašnjih brodova i zrakoplova za zadaće Obalne straže.

Pored drugih ministarstava odgovornih za zaštitu interesa RH na moru, HRM u provedbi zadaća Obalne straže usko surađuje s HRZ-om i PZO-om, iz čijeg sastava su Obalnoj straži RH operativno podređena četiri helikoptera Mi8 MTV1 i dva zrakoplova tipa *Pilatus* PC-9. U skladu s nastalim potrebama mogu se angažirati i bespilotne letjelice iz sastava OSRH. U cilju što učinkovitijeg djelovanja Obalne straže organiziraju se i provode vježbe: primjer je vježba *Jadran* 09 održana u cilju obuke i provjere uvježbanosti tijela nadležnih za nadzor i zaštitu prava i interesa RH na moru. Uvježbavanje se vrši i kroz međunarodnu vojnu suradnju sudjelovanjem brodova i pripadnika OSt u međunarodnim vojnim vježbama, kao i u ukrcajem časnika OSt RH na brodove zemalja partnera.

Vježba gašenja požara na moru

Za usmjeravanje i nadzor tijela nadležnih za nadzor i zaštitu prava i interesa RH na moru ustrojena je Središnja koordinacija za nadzor i zaštitu prava i interesa RH na moru. Prema Zakonu o Obalnoj straži Središnja koordinacija ima stručno tijelo sastavljeno od predstavnika nadležnih ministarstava i drugih tijela nadležnih za nadzor i zaštitu prava i interesa RH na moru. To stručno tijelo prikuplja i raščlanjuje izvješća i druge podatke o stanju sigurnosti i zaštiti morskih resursa pod jurisdikcijom RH, priprema izvješća, planove, smjernice i druge materijale za rad Središnje koordinacije (Shematski prikaz na str. 410.)

Na razini područne samouprave (županije), radi zajedničkog planiranja i učinkovitog postupanja u nadzoru i zaštiti prava i interesa RH na moru, ustrojene su područne jedinice koordinacije.

Povodom završetka I. tečaja za stjecanje statusa ovlaštene osobe Obalne straže RH – zapovjednici HRM-a i OS, djelatnici i predavači

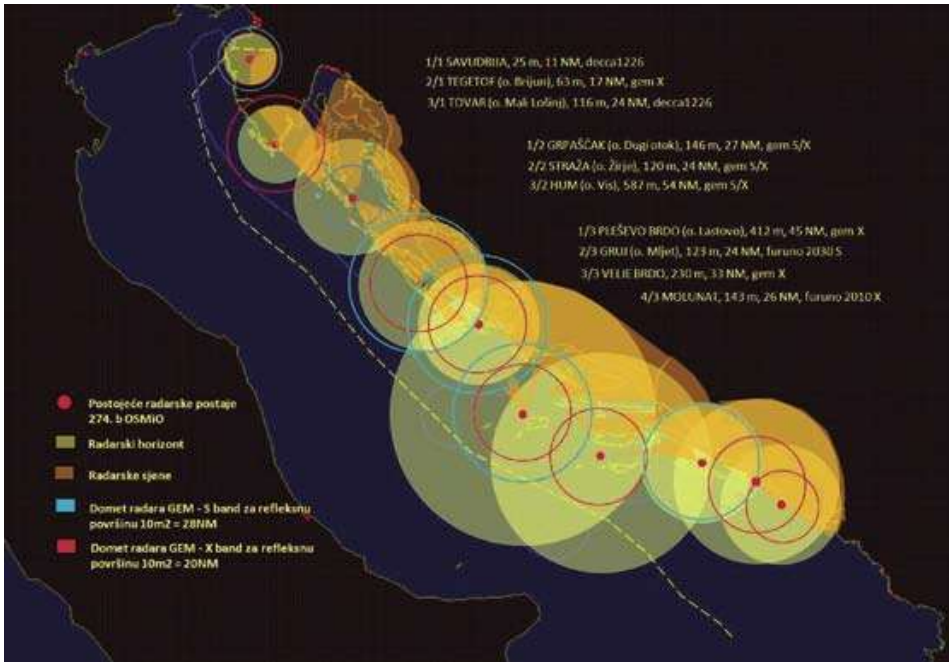
Uvođenjem u operativnu uporabu novih brodova predviđenih Dugoročnim planom razvoja HRM će dobiti dodatne sposobnosti provedbe zadaća Obalne straže.

U očuvanju mira i stabilnosti u regiji HRM je spremna sudjelovati i surađivati s mornaricama u regiji koje dijele iste vrijednosti, a kroz:

- razmjenu informacija dobivenih preko motrilačkih sustava,
- stavljanju na raspolaganje svojih izgrađenih sredstava i sposobnosti djelovanja u litorarnom moru u borbi protiv terorizma, krijumčarenja naoružanja, ilegalnih migracija,
- pružanju pomoći zemljama regije u slučaju pomorskih i drugih katastrofa,
- pružanju različite vrste potpore međunarodnim snagama u izgradnji i jačanju stabilnosti u regiji.

Globalna opasnost terorističkih organizacija nameće nove izazove i zahtjeve u sprečavanju širenja terorizma. Hrvatska je u sastavu međunarodne antiterorističke koalicije i njene oružane snage doprinose ukupnim naporima zemlje za očuvanjem vlastite i svjetske sigurnosti.

Republika Hrvatska potpisnica je sporazuma o uspostavi i sudjelovanji u radu Virtualnog regionalnog pomorskog središta za nadzor i praćenje pomorskog prometa u Sredozemlju i na Crnom moru – *Virtual Regional Maritime Traffic Center* (VRMTC) sa sjedištem u Rimu. Stavljanjem u operativnu uporabu radarskog sustava značajno je povećana sigurnost plovidbe a povećana je i kvaliteta u pružanju informacija o površinskoj situaciji na moru u zoni odgovornosti RH. Te informacije dostupne su kako središtu u Rimu tako i svim državnim subjektima koji provode zaštitu interesa RH na moru.

Motriteljski sustav RH

Ustrojavanjem Obalne straže Republika Hrvatska je na pravom putu izgradnje učinkovitog sustava pomorske sigurnosti koji se prilagođava novim izazovima. Očuvanje pomorske sigurnosti traži veliki broj zajedničkih partnera (međuministarska suradnja, industrijska suradnja, suradnja s kompanijama koje se bave transportom roba i usluga, lučkim postrojenjima, međunarodnom zajednicom) na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Stalni nadzor na moru jamstvo je nacionalnog suvereniteta i zaštite nacionalnih interesa.

Obuka u Hrvatskoj ratnoj mornarici

Pripreme za ulazak u NATO i stalne promjene sigurnosnog okružja uvjetovale su prilagodbu i izgradnju obrambenog sustava koji će moći odgovoriti novim izazovima. Koncept kolektivne obrane već je definiran u budućim misijama i zadaćama Oružanih snaga. Dodijeljene misije i zadaće traže i posjedovanje određenih sposobnosti za njihovu provedbu. HRM mora ispuniti različite zadaće u različitim spektrima sukoba, a naročito se pripremati za obranu u slučaju agresije koja bi prijetila suverenosti RH. HRM će izvršavati svoje zadaće u miru, u konfliktnim situacijama i u ratu. Sukladno tome provodit će i različite sadržaje borbenih djelovanja za koje mora biti obučeno njeno osoblje. Cilj obuke u HRM-u je obučiti mornaričko osoblje za provedbu njenih zadaća. Ovaj cilj se ne mijenja bez obzira radi li se o mirnodopskim, borbenim ili neborbenim zadaćama.

U odnosu na malu vjerojatnost klasične vojne ugroze, može se govoriti o porastu netradicionalnih prijetnji i rizika (terorizam, krijumčarenje oružja za masovno uništavanje, organizirani kriminal, prirodne katastrofe i dr.). Obuka u HRM-u stoga je više usmjerena prema netradicionalnim prijetnjama, ali se ne zanemaruje ni obuka za klasični tip ugroze. Kvalitetnom provedbom obuke mornaričkog osoblja osigurava se učinkovitost i operativna raspoloživost snaga za pravovremenu provedbu zadaća bez obzira na vrstu ugroze.

Vježba HRM-a u akvatoriju srednjeg Jadrana, 1995. godine

Pripadnici ATVP HRM-a na obuci u kanjonu Cetine 1995. godine

Obuka za provedbu misija i zadaća dodijeljenih HRM-u usmjerava se u cilju zadovoljenja dva osnovna zahtjeva: planiranje i provedba obuke za izvršenje tekućih zadaća i planiranje i provedba obuke koja osigurava potrebno stanje pripremljenosti u pogledu budućih djelovanja. Da bi se uspješno odgovorilo na ova dva zahtjeva, potrebno je uspostaviti novi koncept obuke, novu organizacijsku strukturu i uvesti u uporabu nova tehnološka rješenja koja će se koristiti u obuci s ciljem optimalizacije obuke i osiguranja većih operativnih sposobnosti mornaričkih snaga.

Vježba HRM-a u Hvarskom kanalu 21. 3. 1997.

Hrvatska ratna mornarica se organizira i ustrojava tako da može provesti dodijeljene zadaće. Za nju to znači da mora imati obučeno osoblje, dobro vođenje, odgovarajuću organizacijsku strukturu, dostatne resurse, opremu, sredstva i doktrinu po kojoj će se obučavati. Na taktičkoj razini obukom se moraju nastojati poboljšati stručnosti za borbene i zadaće različite od ratnih. Na operativnoj razini sustav uvježbavanja mora predstavljati mnogo više. To je ne samo primjena taktike na terenu, već doktrine i zajedničkih normi prema kojima će se uvježbati postrojbe za sudjelovanje u provedbi zadaća, a sinteza svih tih elemenata proizvest će jedinstvenu borbenu moć.

RTOP-21, topnička obuka, prosinac 1999.

Mornaričko osoblje mora posjedovati individualne stručnosti, dostignute profesionalnim usavršavanjem. Isto tako potrebno je imati i sposobnosti grupe, posade broda i postrojbe kako bi se mogle izvršiti dodijeljene zadaće. Kolektivne stručnosti proistječu iz uvježbavanja. Stalno je potrebno provjeravati te stručnosti kako na individualnoj tako i na združenoj razini kako bi se održala i usavršila znanja i sposobnosti. Zbog toga su vrlo važne vježbe koje HRM provodi samostalno i u sklopu međunarodnih vojnih snaga.

Obalna straža RH - detalj s vježbe JADRAN 09

Individualnom obukom omogućava se svakom djelatniku priprema za preuzimanje zadaća koje će mu biti dodijeljene samostalno, u sklopu grupe, sastava ili broda te se doprinosi dobrom održanju tjelesne kondicije i posjedovanju stručnosti potrebnih za obavljanje određenog posla.

Postrojbena obuka (obuka u postrojbama) omogućuje primjenu doktrine preko taktike, tehnika i procedura a u tijeku izvođenja taktičkih situacijskih vježbi. Cilj joj je postići taktičko zajedništvo za izvršenje zadaća u okviru realnih scenarija uvježbavanja. Kolektivne sposobnosti počivaju na zajedničkom pokazivanju individualnih stručnosti pripadnika HRM-a.

Združena plovidba brodova HRM-a, kolovoz 2006.

Institucionalnom obukom povećavaju se individualne i kolektivne stručnosti osoblja kako bi se spriječio pad obučenosti i nedostatak prakse na višoj razini obučavanja. Ključ uspjeha u obuci leži u redovnom uvježbavanju i uvježbavanju do standarda.

Obuka se u HRM-u provodi na sredstvima u operativnoj uporabi, poligonima i specijaliziranim kabinetima. U smislu kvalitetnije provedbe obuke potrebno je pribjeći i drugačijim načinima uvježbavanja koristeći simulatore, trenažere i taktičke vježbaonice koji mogu znatno skratiti vrijeme obuke i poboljšati učinkovitost mornaričkog osoblja.

Posljednji naraštaj polaznika tečaja za podmorničare HRM-a, studeni 1998. godine

Opremanjem mornaričko-taktičke vježbaonice i poligona za borbenu otpornost broda uspostavit će se moderan sustav uvježbavanja mornaričkih snaga koji će biti zasnovan na simulacijama (provedbi vježbi u približno realnom okružju) i mogućnostima praktične provedbe uvježbavanja na razini pojedinca, skupine, posade, zapovjedništva i postrojbe. Uvođenje u funkciju nabrojanih elemenata HRM će u provedbi obuke približiti NATO standardima.

Važan dio obuke snaga HRM-a su domaće i međunarodne vojne vježbe te ostali oblici međunarodne vojne suradnje. Kroz ovaj i ostale oblike obuke važno je razvijati vlastite sposobnosti i sposobnosti partnera.

Središte za obuku Hrvatske ratne mornarice

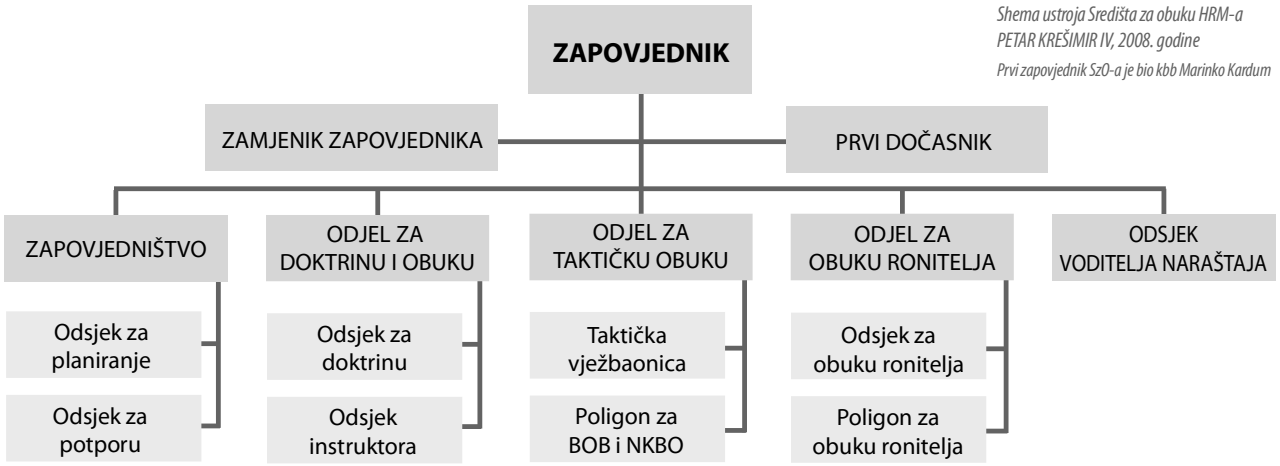

Prijedlog znak središta za obuku HRM-a

Institucionalna obuka i odgoj mornaričkog osoblja počela je još u Domovinskom ratu osnivajem Mornaričko-nastavnog centra (MNC) pri HRM-u 23. prosinca 1992. godine. U sklopu MNC-a djelovala je i satnija za specijalističku obuku mornara. Preustrojem 1997. godine u sklopu HRM-a djelovalo je Središte za obuku i odgoj mornara vojnika (SOOVM), koje je preustrojem 2003. godine postalo Središte za obuku vojnika-mornara (SOV-M). U navedenim središtima provođena je obuka vojnika na redovitom služenju vojnog roka i mornarička specijalistička obuka vojnika-mornara i mornara.

Preustrojem 2008. godine obuka je razdvojena od školovanja. Školovanje preuzima Hrvatsko vojno učilište (HVU) a obuku mornaričkog osoblja Središte za obuku HRM-a.

Središte za obuku HRM-a *Petar Krešimir IV* ustrojeno je 1. ožujka 2008. godine preustrojavanjem bivšeg Zapovjedništva za izobrazbu i obuku *Petar Krešimir IV*. Od tada ono sudjeluje u provedbi specijalističkog dijela izobrazbe i funkcionalnoj obuci mornaričkog osoblja: djelatnih mornara, dočasnika, časnika i kadeta.

Shema ustroja Središta za obuku HRM-a PETAR KREŠIMIR IV, 2008. godine
Prvi zapovjednik SzO-a je bio kbb Marinko Kardum

Zadaće SzO-a HRM-a su provedba tečajeva funkcionalne obuke pojedinaca i postrojbi HRM-a, institucionalne obuke kroz tečajeve, sudjelovanje u provedbi specijalističkog dijela izobrazbe časnika i dočasnika HRM-a, obuka djelatnih mornara, implementacija Ciljeva snaga kroz programe obuke, sudjelovanje u razvijanju mornaričkih doktrinarnih dokumenata, programa standardizacije i normizacije u HRM-u te standardno-operativnih postupaka (SOP) i naučenih lekcija.

Obuka se provodi kroz teorijska i praktična predavanja, tečajeve i uvježbavanja, izradu i provjeru doktrinarnih dokumenata, pravila i uputa, vrednovanje obučenosti pojedinaca, posada i postrojbi.

U sklopu SzO-a nalaze se kabineti za specijalističku obuku te mornaričko-taktička vježbaonica , poligon za bojnu otpornost broda (BOB) i ronilačkog obučnog središta u Divuljama.

Iz kabineta torpednog oružja za specijalističku obuku SzO HRM-a

Obuka mornara

Značajna uloga Središta za obuku je u specijalističkoj obuci mornara kroz tečaj za stjecanje vojno-stručne specijalnosti (VSSp), tečaj za razvoj temeljnih sposobnosti vođenja (TRTSV) i razne druge vrste tečajeva i funkcionalne obuke za sve pripadnike HRM-a i šire.

U Središtu za obuku HRM-a provodi se obuka prema specijanostima

Mornari koji su nakon dragovoljnog služenja vojnog roka primljeni u službu, pohađaju obuku po specijalnostima za stjecanje vojno-stručne specijalnosti. Ova obuka traje osam tjedana i sastoji se od općeg (pomorskog) i vojnostručnog dijela.

Nakon obuke za VSSp polaznici se šalju u postrojbe na postrojbenu obuku. Nakon najmanje dvije godine iz postrojbi se odabrani kandidati upućuju na tečaj za razvoj temeljnih sposobnosti vođenja. Tečaj se provodi u Središtu za obuku HRM-a u trajanju od šest tjedana. Mornari se na TRTSV-u obučavaju za složenije mornaričke i voditeljske dužnosti. Tečajevi se organiziraju i provode sukladno potrebama HRM-a. Uspješan završetak tečaja jedan je od uvjeta za promjenu kategorije djelatne vojne osobe na putu od mornara prema dočasniku.

U izobrazbi i obuci dočasnika i časnika SzO sudjeluje u provođenju specijalističkog dijela izobrazbe i obuke.

U sklopu SzO HRM nalazi se Odjel za obuku ronilaca koji je zadužen za provedbu kompletne ronilačke obuke kako za pripadnike HRM tako i za potrebe ostalih ustrojbenih cjelina OSRH. Osim za vojne potrebe Odjel povremeno provodi praktični dio obuke za studente sveučilišta u Splitu te ronjenja za potrebe medicinskog fakulteta.

Funkcionalna obuka

Obuka u veslanju

Funkcionalna obuka djelatnika HRM-a provodi se u postrojbama i putem tečajeva organiziranih u SzO-u i vanjskim institucijama.

Značajni oblici funkcionalne pomoračke obuke su veslanje i jedernje koje se provodi za sve djelatnike HRM-a i na svim razinama izobrazbe u HRM-u.

HRM sudjeluje u provođenju obuke i pružanju logističke potpore obuci pripadnika ostalih grana OSRH (HKoV-a, HRZ-a i PZO-a). HRM već duže vrijeme provodi obuku u skladu s odgovarajućim doktrinama NATO-a, nastojeći. podići razinu interoperabilnosti i kompatibilnosti s ciljem dostizanja zahtijevanih sposobnosti za sudjelovanje u NATO vođenim operacijama.

Vježba prekrcaja snaga

Ljudski resursi i školovanje

Ulaganje u ljudske resurse ključan je element razvoja HRM-a u budućem razdoblju. U zadnje vrijeme učinjeni su značajni napori za poboljšanje kvalifikacijske strukture osoblja koje će moći uspješno provoditi dodijeljene misije i zadaće. HRM kao izrazito tehnička grana za svoje djelatnike postavlja i specifične zahtjeve glede sposobnosti, znanja i vještina. Obzirom na prirodu okruženja (more), veličinu mornarice i njezinih brodova te složenost modernih borbenih sustava, mornarički časnici roda pomorstvo moraju nužno posjedovati široki spektar znanja i vještina koje će im omogućiti pravilne i pravodobne odluke te odlučne akcije i u složenim uvjetima relativne prostorne i informacijske izoliranosti.

Pomlađivanje časničke strukture i popunjavanje deficitarnim kadrom bilo je neophodno, moralo se provoditi planski i trebalo je biti usklađeno s planskim izdvajanjem osoblja. HRM za svoje djelatnike postavlja i specifične zahtjeve glede sposobnosti, znanja i vještina. Iako se u HRM-u zapošljavaju i osobe drugih zanimanja, u najvećoj mjeri HRM kandidate za svoje djelatnike traži u zanimanjima koja se stječu u pomorskim i tehničkim školama (za profesionalne mornare i dočasnike) te pomorskim i tehničkim fakultetima (za časnike). Neposredno nakon završetka Domovinskog rata jedan od oblika školovanja pripadnika HRM-a bio je školovanje uz rad na civilnim fakultetima prema ugovoru s MORH-om.

Školovanje časnika za vojni poziv kroz projekt civilno-vojnog školovanja po modelu *Kadet* uvedeno je 2003. godine. Zanimanje budućih časnika HV-a za ovakv način šklovanja je u porastu. Njime će HRM osigurati samo dio stručnog kadra te će i dalje biti potrebno provoditi i druge oblike prijama putem natječaja, stipendiranja i sl. Osim popune časničkim kadrom, neophodna je popuna i profesionalnim mornarima i dočasnicima. Oni su važna karika za uspješno funkcioniranje HRM-a. Dočasnici se prevode iz profesionalnih mornara uz propisane uvjete nakon najmanje dvije godine službe na brodovima ili drugim postrojbama HRM-a.

Kandidati za časnike, temeljm javnog natječaja, upućuju se na temeljnu časničku izobrazbu koja traje 10 mjeseci, a nakon završene izobrazbe raspoređuju se na dužnosti na ratnim brodovima i drugim postrojbama gdje određeno vrijeme stažiraju, usvajajući potrebna znanja i iskustvo za daljnji razvoj karijere.

Profesionalni razvoj časnika HRM-a počinje od prvih dužnosti na brodu u funkciji zapovjednika brodskih odreda, zamjenika zapovjednika, zapovjednika broda te rada u stožerima i zapovjedništvima do izvršenja najodgovornijih dužnosti. Posebna pozornost se poklanja mlađim časnicima koji imaju potrebnu stručnu spremu i uspješno obnašaju dužnosti. Vode se planski odnosno redovito se premještaju na nove više i odgovornije dužnosti. Paralelno s tim upućuju se na viši stupanj vojne izobrazbe u zemlji ili inozemstvu te na druge oblike usavršavanja s ciljem dostizanja potpuno profesionalne i kvalificirane strukture osoblja koja će biti sposobna raditi u novom okružju i s novim tehnologijama. Mladim časnicima pruža se prilika stalnog usavršavanja da bi mogli usvojiti potrebita znanja i vještine sukladno doktrini i taktici, ne samo za korištenje sustava, nego i za osiguranje i provođenje koncepta suvremenih pomorskih operacija.

Sustavu izobrazbe i obuke osoblja u HRM-u pridaje se velika pozornost. Sustav se stalno prilagođava i osuvremenjuje kako bi se dobilo što kvalitetnije osoblje koje može odgovoriti izazovima tehnoloških postignuća i tendenciji razvoja suvremene mornarice te zahtjevima rada u novom okružju s drugim zemljama članicama NATO saveza.

Školovanje u inozemstvu na svim razinama časnika i dočasnika provodi se sukladno potrebama HRM-a radi stjecanja znanja i iskustava, izučavanja novih oružnih sustava te radi lakšeg i bržeg dostizanja kompatibilnosti i interoperabilnosti s oružanim snagama zemalja partnera.

Boarding tim HRM-a na obuci u Sredozemlju (Grčka) u sklopu vježbe PHOENIX EXPRESS 2010.

VII.2. Međunarodna vojna suradnja

POČECI MEĐUNARODNE VOJNE SURADNJE U HRVATSKOJ RATNOJ MORNARICI

Počeci međunarodne vojne suradnje u Hrvatskoj ratnoj mornarici vezani su za njeno stvaranje tijekom Domovinskog rata i izravnu suradnju s predstavnicima NATO snaga (IFOR – *Implementation Force* i SFOR – *Stabilisation Force*) za očuvanje mira u Bosni i Hercegovini i na Kosovu (KFOR – *Kosovo Force*). Nakon potpisivanja SOFA sporazuma (*Status of Forces Agreement* – Sporazum o statusu stranih vojnih snaga) s NATO-om 1995. godine, Hrvatska pruža snagama SFOR-a obavještajnu, sigurnosnu, transportnu i logističku potporu preko pomorskih luka Rijeka i Ploče. Hrvatske civilne i vojne službe tijekom 2001. godine poduprle su i asistirale pri posjetima 60 SFOR-ovih brodova i 35 kopnenih transporta. Brodovi Flote HRM-a sudjelovali su i u traganju i spašavanju srušenog američkog zrakoplova F-16 u zadarskom akvatoriju 1994. godine te helikoptera francuskih oružanih snaga iz sastava SFOR-a 2002. godine u akvatoriju luke Ploče.

U sklopu bilateralne vojne suradnje sa SAD-om, na temelju programa izobrazbe i obuke *International Military Education and Training* (IMET), 1995. godine započelo je školovanje časnika HRM-a u institucijama obalne straže SAD-a, a 1996. godine i ratne mornarice SAD-a. Na temelju tog programa u Republici Hrvatskoj je u svibnju 1996. godine procjenjena organizacijska struktura, upravljanje i zapovjedna struktura nacionalnog sustava pomorske sigurnosti te je ponuđena pomoć u razvoju Hrvatske obalne straže. Ministarstvo obrane RH i Ured pomoćnika načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga RH za HRM, organizirali su posjet mobilnog stručnog tima obalne straže SAD-a (*USCG Mobile Training Team*) koji je proveo stratešku analizu hrvatskog sustava pomorske sigurnosti.

Međunarodna vojna suradnja HRM-a vezana je i za *Joint Contact Team Program* (JCTP) – program kojeg je 1996. godine potaknulo američko zapovjedništvo za Europu (EUCOM). Organiziraju se seminari, praktična obuka, razmjena časnika, ukrcaj pripadnika HRM-a na brodove flote SAD-a, studijska putovanja i drugi sadržaji za predstavnike HRM-a, pa i drugih resornih ministarstava koja su pridonosila razvoju cjelokupnog sustava pomorske sigurnosti RH, s ciljem razmjene iskustava putem uzajamnih posjeta mobilnih timova.

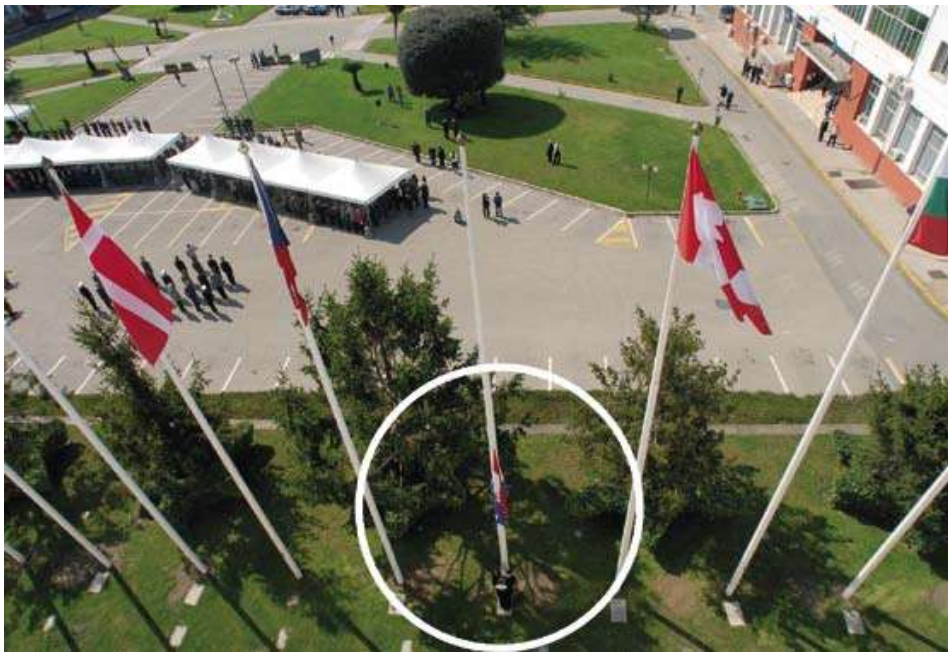
Ulazak u program Partnerstvo za mir

Ulaskom u program Partnerstvo za mir NATO saveza 25. svibnja 2000. godine međunarodna vojna suradnja RH se intenzivira. Težište aktivnosti bilo je ispunjenje Partnerskih ciljeva sa svrhom pristupanja Republike Hrvatske Sjevernoatlantskom savezu. HRM je prepoznala vrlo širok spektar standarda i zadaća koje je trebalo dostići u što kraćem razdoblju. Težišni cilj funkcionalnog područja međunarodne vojne suradnje je usredotočenje na definiranje sposobnosti snaga koje će Hrvatska ratna mornarica deklarirati za NATO i EU operacije. Međunarodna vojna suradnja sve više se usmjerava na regionalnu suradnju u kojoj, u procesu euroatlantskih integracija, Republika Hrvatska vodi zapaženu ulogu. Predstavnici Hrvatske ratne mornarice redovito sudjeluju na regionalnim i globalnim skupovima ratnih mornarica.

PRISTUPANJE REPUBLIKE HRVATSKE NATO SAVEZU

Republika Hrvatska postala je 1. travnja 2009. godine punopravna članica organizacije *North Atlantic Treaty Organisation* (NATO) odnosno Organizacije Sjevernoatlantskog saveza. Ulaskom u NATO Republika Hrvatska ostvarila je jedan od najvažnijih vanjskopolitičkih i sigurnosnih ciljeva od svoga osamostaljenja.

Ispred sjedišta NATO-a u Bruxellesu 7. travnja 2009. godine svečano je podignuta zastava RH uz izvođenje himne *Lijepa naša*. Svečanosti su nazočnili premijer RH, glavni tajnik Saveza i veleposlanici zemalja članica, pa je i formalno obilježeno primanje novih članica (Republike Hrvatske i Albanije) u Savez. Svečanost podizanja zastave u Savezničkom zapovjedništvu združenih snaga za južnu Europu u Napulju (JFC Naples) održana je 24. travnja uz nazočnost svih veleposlanika NATO članica akreditiranih u Republici Italiji te ministra obrane RH, zamjenika načelnika Glavnog stožera Oružanih snaga RH za operacije i zapovjednika HRM-a.

Svečanost podizanja zastave RH u NATO JFC Naples održana je 24. 4. 2009.

Pristupanje Hrvatske NATO savezu ima dogodilo se na šezdesetu obljetnicu osnutka Sjevernoatlantskog saveza. Sadašnji NATO ima drugačiju ulogu od one iz 1949. godine kada je osnovan. Za vrijeme hladnog rata osnovna mu je zadaća bila obrana od moguće agresije Sovjetskog Saveza. Sjevernoatlantski savez preoblikovao se poslije 1989. godine odnosno padom Berlinskog zida, tako da je on danas mnogo više od obrambenog saveza.

NATO je politički i gospodarski savez slobodnih i ravnopravnih članica te jedini učinkoviti mehanizam UN-a u odgovoru na različite vrste ugroza u očuvanju mira i stabilnosti. Osim što mu je zadaća da brani svaku svoju članicu, on pridonosi učinkovitijem sprečavanju sukoba i promiče aktivno partnerstvo, suradnju i dijalog s državama izvan Saveza.

Svaka zemlja članica NATO-a sama odlučuje kakav i koliki će biti njen doprinos Savezu. Odluke u NATO-u donose se konsenzusom, dakle nema preglasavanja. Takav demokratski način donošenja odluka daje priliku svakoj članici, pa i onoj najmanjoj, da zaštiti svoje nacionalne interese u okviru Saveza.

Pristupanjem NATO savezu RH je ostvarila jedan od dva strateška cilja svoje vanjske politike. Slijedi realizacija drugog cilja, ulazak u Europsku uniju. Pristupanjem NATO savezu Republika Hrvatska postaje dijelom sustava kolektivne obrane, koji je jamstvo njene sigurnosti. Sasvim je sigurno da ne bi došlo do agresije na Republiku Hrvatsku da je ona bila u NATO-u 1991. godine.

Ispred Zapovjedništva HRM-a 7. 4. 2009. svečano je podignuta zastava NATO-a prigodom ulaska RH u NATO

Pristupanje RH u NATO rezultat je sustavnog rada svih državnih struktura od ulaska u Partnerstvo za mir 2000. godine. To je istovremeno i nagrada za rezultate mnogobrojnih provedenih reformi, ne samo MORH-a, već i društva u cjelini. Činjenica je da su OSRH aktivnim sudjelovanjem u Partnerstvu za mir u nešto manje od devet godina postigle zavidnu razinu NATO interoperabilnosti. Od 2000. godine, kada je RH izradila svoj prvi Individualni partnerski program (IPP), svake se godine povećavao broj međunarodnih aktivnosti i kvaliteta njihove provedbe. Republika Hrvatska je 2002. godine, zajedno s Albanijom i Makedonijom, primljena u Akcijski plan za članstvo (*Membership Action Plan* – MAP).

Članstvo u MAP-u značajno je pomoglo Republici Hrvatskoj u transformaciji njenih Oružanih snaga, ubrzanom usvajanju NATO standarda i implementaciji Partnerskih ciljeva. Uspješnim sudjelovanjem u NATO NRF (NATO *Response Force* – NATO Snage za brzi odgovor) vježbi *NOBLE MIDAS* 07 pokazan je visoki stupanj obučenosti i uvježbanosti po NATO standardima, a to je HRM svrstalo ravnopravno uz bok drugim mornaricama Saveza. Pripadnici HRM-a također sudjeluju u međunarodnim mirovnim misijama i operacijama širom svijeta, doprinoseći tako izgradnji svjetskog mira.

Važno je naglasiti da članstvom u NATO savezu RH osim prava na kolektivnu obranu preuzima i nove obveze. U prvom redu to se odnosi na daljnji nastavak reformi i još intenzivnije usvajanje NATO standarda, posebice onih koji do sada nisi bili dostupni.

Članstvo u NATO-u obvezuje i podsjeća da započete reforme još nisu završene. Činjenica je da proces integracije traje i bit će potrebno još neko vrijeme da bi se Hrvatska potpuno integrirala u Savez.

OBLICI MEĐUNARODNE VOJNE SURADNJE

HRM provodi različite oblike međunarodne vojne suradnje (MVS). Tijekom priprema za ulazak u NATO savez i nakon pristupanja NATO savezu intenziviran je broj tih aktivnosti sukladno njihovom značenju.

Na području MVS-a Hrvatska ratna mornarica godišnje provodi od 80 do 100 aktivnosti, koje se dijele na bilateralnu vojnu suradnju, multilateralnu vojnu suradnju, aktivnosti u sklopu NATO saveza, aktivnosti u sklopu Europske unije te međunarodne vojne vježbe i aktivnosti koje ih podupiru.

Bilateralna vojna suradnja

- Bilateralna vojna suradnja intenzivirala se nakon 2000. godine, a provodi se nizom aktivnosti koje se dijele na nekoliko područja:
- susreti na visokoj razini,
- stožerni razgovori,
- posjeti stranih brodova HRM-u,
- posjeti brodova HRM-a lukama bilateralnih partnera,
- razne obučne aktivnosti (seminari, tečajevi i radionice),
- ukrcaji pripadnika HRM-a na brodove ratnih mornarica bilateralnih partnera (SAD-a, Italije, Francuske, Grčke, Turske i Norveške),
- ukrcaji pripadnika ratnih mornarica bilateralnih partnera na brodove HRM-a (na brodove HRM-a ukrcavali su se pripadnici ratnih mornarica Italije, Turske, Njemačke i Albanije).

Susreti na visokoj razini

Susreti na visokoj razini obuhvaćaju posjete zapovjednika HRM-a ratnim mornaricama bilateralnih partnera te posjete zapovjednikā stranih ratnih mornarica i ostalih visokih vojnih i političkih dužnosnika HRM-u.

Hrvatska ratna mornarica, u sklopu bilateralne vojne suradnje, od 2002. do 2010. godine provela je niz susreta na visokoj razini.

Značajniji susreti na visokoj razini u HRM-u od 2002. do 2007.	**Godina**
Posjet načelnika GS-a Kraljevine Švedske general zbora Johana Ivara Hederstedta HRM-u	2002.
Posjet zapovjednika poljske ratne mornarice viceadmirala Romana Krzyżelewskog HRM-u	2003
Posjet zapovjednika mornaričkih snaga SAD-a za Europu admirala Gregoryja G. Johnsona HRM-u	2004
Posjet zapovjednika 6. flote ratne mornarice SAD-a viceadmirala Henryja G. Ulricha HRM-u	2004
Posjet načelnika GS-a grčke ratne mornarice viceadmirala Dimitriosa Gousisa HRM-u	2005
Posjet načelnika GS-a talijanske ratne mornarice admirala Sergia Biraghia HRM-u	2005.
Posjet zapovjednika HRM-a španjolskoj kraljevskoj mornarici	2005.
Posjet zapovjednika HRM-a ratnoj mornarici Republike Rumunjske	2005.
Posjet zapovjednika HRM-a ratnoj mornarici Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske (sudjelovanje na Međunarodnoj smotri *Flota – Trafalgar 200*)	2005.
Posjet zapovjednika HRM-a ratnoj mornarici Republike Grčke	2006.
Posjet zapovjednika bugarske ratne mornarice kontraadmirala Minka Slavova Kavaldžieva HRM-u	2006.
Posjet zapovjednika ratne mornarice Kraljevine Norveške kontraadmirala Jana Eirika Finsetha HRM-u	2006.
Uzvratni posjet zapovjednika rumunjske ratne mornarice viceadmirala Gheorghea Marina HRM-u	2006.
Posjet zapovjednika poljske ratne mornarice viceadmirala Romana Krzyżelewskog HRM-u	2006.
Posjet zapovjednika HRM-a bugarskoj ratnoj mornarici	2007.
Posjet zapovjednika ratne mornarice Kraljevine Švedske kontraadmirala Andersa Grenstada HRM-u	2007.
Posjet zapovjednika albanske ratne mornarice kapetana bojnog broda Kristaqa Gervenija HRM-u	2007.

Susreti na visokoj razini u 2008. godini

Susreti na visokoj razini posebno su bili intenzivni od 2008. do 2010. godine. Značajniji susreti na visokoj razini u 2008. godini:

- posjet zapovjednika HRM-a ratnoj mornarici Republike Albanije,
- posjet veleposlanika Republike Italije Alessandra Pignattiija Morana Di Custoza HRM-u,
- susret zapovjednika HRM-a sa zapovjednikom flote ratne mornarice Savezne Republike Njemačke viceadmiralom Hansom-Joachimom Strickerom,
- posjet veleposlanika Republike Poljske Wiesława Tarka HRM-u,
- posjet zapovjednika HRM-a 430. MOD-u (mornarička sastavnica Zapovjedništva snaga OS Republike Slovenije),
- posjet zapovjednika ratne mornarice Demokratske Socijalističke Republike Šri Lanke viceadmirala Wasantha Karannagoda HRM-u,
- posjet zamjenika načelnika Glavnog stožera OS Republike Ukrajine viceadmirala Ihora Knyaza HRM-u,
- sastanak zapovjednika HRM-a sa zapovjednikom NATO zapovjedništva u Napulju i zapovjednikom mornaričkih snaga SAD-a za Europu admiralom Markom F. Fitzgeraldom.

Admiral Mark Fitzgerald, zapovjednik JFC Naples, i zapovjednik HRM-a admiral Ante Urlić, ožujak 2008.

Prigodom izložbe *EURONAVAL*, koja je održana u Parizu od 26. do 29. listopada 2008. godine, zapovjednik HRM-a komodor Ante Urlić sastao se sa zapovjednikom ratne mornarice Republike Francuske admiralom Pierre-François Forissierom. Za vrijeme sastanka zapovjednik HRM-a predstavio je Hrvatsku ratnu mornaricu s posebnim osvrtom na potrebe za opremanjem. U tu svrhu upriličeni su susreti s predstavnicima francuskih oružanih snaga i proizvođačima mornaričke vojne opreme.

Zapovjednik HRM-a komodor Ante Urlić, uz nazočnost časnika HRM-a te cjelokupnog osoblja Ureda vojnog izaslanika Sjedinjenih Američkih Država u Republici Hrvatskoj, 9. travnja 2008. godine svečano je uručio čin kapetana fregate pomoćniku vojnog izaslanika SAD-a za mornaricu. To je bilo prvi put da je zapovjednik Hrvatske ratne mornarice uručio čin časniku ratne mornarice Sjedinjenih Američkih Država.

Zapovjednik Hrvatske ratne mornarice u Zapovjedništvu Hrvatske ratne mornarice uručio je čin kapetanu fregate Williamu Mosenfelderu, pomoćniku vojnog izaslanika Sjedinjenih Američkih Država za mornaricu.

Susreti na visokoj razini u 2009. godini

U HRM-u je tijekom 2009. godine proveden niz protokolarnih i susreta visoke razine.

U rujnu 2009. godine zapovjednik HRM-a primio je u posjet zapovjednika Saveznič-kog zapovjedništva združenih snaga Napulj, i zapovjednika Američkih pomorskih snaga za Europu, admirala Marka Fitzgeralda sa suradnicima.

Admiral Mark Fitzgerald sa suradnicima u posjetu zapovjedniku HRM-a, rujan 2009.

Također u posjetu HRM-u u rujnu bio je i zapovjednik Savezničkog zapovjedništva za operacije u Monsu admiral James G. Stavridis sa suradnicima te američki vojni predstavnik u NATO-u admiral William D. Sullivan.

Admiral Mark Fitzgerald, zapovjednik JFC Naples, i zapovjednik HRM-a admiral Ante Urlić, ožujak 2008.

Pored prijama visokih dužnosnika NATO-a, u posjetu HRM-u kroz 2009. godinu bili su Njezina Visost princeza Anne iz Velike Britanije, zapovjednici mornarica Francuske, Grčke, Italije i Danske.

Zapovjednik HRM-a je 2009. godine bio u posjetu ratnoj mornarici Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske te u posjetu ratnoj mornarici Republike Poljske.

Princeza Velike Britanije Anne tijekom obilaska broda Kralj Dmitar Zvonimir

Susreti na visokoj razini u 2010. godini

Zapovjednik HRM-a kontraadmiral Ante Urlić i zapovjednik talijanske RM Paulo la Rosa prigodom uručenja medalje časti OS Republike Italije odnosno Reda kneza Trpimira s ogrlicom i Danicom, Zagreb, 17. 2. 2010.

Zapovjednika HRM-a u posjetu ratnoj mornarici Ukrajine od 2. do 5. studenog 2010.

U 2010. godini vrijedi istaknuti sljedeće aktivnosti:

- posjet izaslanstva Ministarstva obrane i oružanih snaga Narodne Republike Kine HRM-u 29. lipnja 2010. godine,
- posjet HRM-u zapovjednika mornaričkih snaga SAD-a za Europu i Afriku admirala Marka Fitzgeralda, 29.-31. srpnja 2010.
- posjet zapovjednika HRM-a ratnoj mornarici Kraljevine Švedske od 8. do 10. rujna 2010.,
- posjet zapovjednika HRM-a ratnoj mornarici Ukrajine od 2. do 5. studenog 2010.,
- posjet zapovjednika HRM-a talijanskoj ratnoj mornarici od 16. do 17. studenoga 2010.,
- posjet veleposlanika Ukrajine Oleksandra Levčenka HRM-u 24. studenog 2010.,
- posjet zapovjednika 6. flote ratne mornarice SAD-a viceadmirala Harryja B. Harrisa HRM-u od 2. do 3. prosinca 2010.

Stožerni razgovori

Stožerni razgovori redovita su aktivnost HRM-a na kojima se s bilateralnim partnerima analizira provedba bilateralne vojne suradnje te dogovara buduća suradnja. Do kraja 2010. godine provedeni su stožerni razgovori s pet ratnih mornarica:

- talijanskom ratnom mornaricom (u rujnu 2010. godine proveden je sedmi krug stožernih razgovora),
- grčkom ratnom mornaricom (2010. godine proveden je peti krug stožernih razgovora),
- 6. flotom ratne mornarice SAD-a (2010. godine proveden je četvrti krug stožernih razgovora),
- danskom kraljevskom mornaricom (2010. godine proveden je drugi krug stožernih razgovora),
- albanskom ratnom mornaricom (2008. godine proveden je drugi krug stožernih razgovora).

Posjeti stranih brodova Hrvatskoj ratnoj mornarici

U razdoblju od 2002. do 2010. godine niz brodova bilateralnih partnera posjetio je HRM; najviše brodovi ratne mornarice SAD-a, zatim Francuske, Italije, Turske, Njemačke, Kanade, Čilea itd. Ove aktivnosti su značajne jer se često pored protokolarnog posjeta provode i uvježbavanja raznih oblika funkcionalne obuke, prvenstveno u lukama.

Posjet broda Nosač zrakoplova USS ENTERPRISE (CVN-65) HRM-u, svibanj 2006. godine

Ratna mornarica	Naziv broda	Godina
SAD	Zapovjednički brod 6. flote RM-a SAD-a *USS LA SALLE* (LPD-3/AGF-3)	2002.
	Amfibijski brod *USS CLEVELAND* (LPD-7)	2003.
	Razarač *USS RAMAGE* (DDG-61)	2004.
	Razarač *USS CARNEY* (DDG-64)	2005.
	Nosač zrakoplova *USS ENTERPRISE* (CVN-65)	2006.
	Razarač *USS THE SULLIVANS* (DDG-68)	2007.
	Zapovjednički brod 6. flote RM-a SAD-a *USS MOUNT WHITNEY* (LCC/ JCC-20)	2008. i 2010.
	Razarač *USS HIGGINS* (DDG-76)	2009.
Francuska	Fregata *Courbet*	2004.
	Minolovac *Capricorne* (M653)	2005.
	Nosač zrakoplova *JEANNE D'ARC* (R97) i fregata *GEORGES LEYGEUS* (D640)	2006.
	Lovac mina *ORION* (M645)	2007. i 2010.
	Logistički brod *CHEVREUIL* (A 774)	2009.
Republika Italija	Brod talijanske obalne straže *DATILLO* (CP903)	2005.
	Školski jedrenjak *PALINURO* (A-5311)	2006.
	Školski brod *ORSA MAGGIORE*	2009.
	Korveta *URANIA* (F-552) i patrolni brodovi *SIRIO* (P-409) i *VEGA* (P-404)	2010.
Republika Turska	Fregata *TCG MUAVENET* (F-250)	2005.
	Fregata *TCG GOKOVA* (F-496)	2009.
	Fregate *TCG AKAR* i *TCG GAZIANTEP*, logistički brod i *TCG TURGUTREIS*	2010.
SR Njemačka	Fregate *SACHEN* (F219) i *KOLN* (F211)	2005.
Kanada	Razarač *HMCS IROQUOIS* i fregata *HMCS CALGARY*	2008.
Republika Čile	Jedrenjak *ESMERALDA* (BE-43)	2008.
Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske	Fregata *HMS CORNWALL* (F99)	2007.
Irska	Ophodni brod *L.E.ROISIN* (P51)	2006.

Pregled značajnijih posjeta stranih ratnih brodova lukama RH i HRM-u od 2002. do 2010.

Brodovi HRM-a u posjetima stranim lukama

Tijekom plovidbe istočnim dijelom Sredozemnog mora od 22. lipnja do 9. srpnja 2007. godine spasilački brod HRM-a *Faust Vrančić*, sudjelovao je na međunarodnoj vojnoj vježbi *Adrion Livex* 2007, a bio je i u protokolarnim posjetima lukama Pirej u Republici Grčkoj i Izmir u Republici Turskoj.

Školski brod HRM-a *Andrija Mohorovičić*, s 44 pripadnika HRM-a, tijekom plovidbe istočnim dijelom Sredozemnog mora od 25. travnja do 18. svibnja 2008. godine posjetio je talijansku vojnu luku Maribase u Tarantu, vojnu pomorsku bazu Aksaz u Republici Turskoj, luku Pirej u Republici Grčkoj i luku Drač u Albaniji.

BS-73 u posjeti R. Albaniji, lipanj 2004.

Prolaz broda HRM-a BS-73 kroz korintski kanal, 2007.

Multilateralna vojna suradnja

Sudjelovanje HRM-a u regionalnim inicijativama

U sklopu Jadransko-jonske inicijative, osnovane na Konferenciji zemalja jadransko-jonskog priobalja u Anconi 20. svibnja 2000. godine, HRM sudjeluje u projektu *ADRION*. Ovaj projekt je pokrenut tijekom bilateralnih stožernih razgovora talijanske i grčke ratne mornarice 2001. godine. Njegova operacionalizacija započela je 2004. godine kada je održan prvi sastanak *Steering* (voditeljske) skupine. Okuplja ratne mornarice zemalja Jadransko-jonske inicijative, tj. zemlje s izlazom na Jadransko i Jonsko more (Italiju, Grčku, Hrvatsku, Sloveniju, Crnu Goru i Albaniju). Zadaća projekta je razvijati interoperabilnosti ratnih mornarica zemalja koje u njemu sudjeluju. Inicijatori su predvidjeli mogućnost održavanja zajedničkih vojnih vježbi, planiranje i posjete lukama te zajedničku izobraz-

Brod HRM-a BS-73 u sklupu vježbe Adrion 07, Krf (Grčka) 2007.

bu. U sklopu projekta održavaju se seminari voditeljske skupine *ADRION*, sastanci operativne skupine koja definira provedbu simulacijskih vježbi *ADRION CAX* (kompjutorska vježba) te vježbe sa snagama *ADRION LIVEX* (vježba na moru). U provedbi vježbi *ADRION CAX* i *ADRION LIVEX* 2007. godine HRM je bila domaćin seminaru Steering skupine te sastanku operativne skupine, a 2008. u vodama RH provedena je vježba sa snagama *ADRION LIVEX*.

Projekt V-RMTC (*Virtual regional maritime traffic centre* – Virtualno regionalno pomorsko središte za nadzor plovidbe) iniciran je od strane talijanske ratne mornarice u listopadu 2004. godine na regionalnom simpoziju zapovjednika mornarica Sredozemnog i Crnog mora u Veneciji. V-RMTC obuhvaća zemlje šire mediteranske regije. Zapovjednik HRM-a 2006. godine potpisao je V-RMTC operativni sporazum, pa je Republika Hrvatska odnosno Hrvatska ratna mornarica sudionica V-RMTC projekta. Na 8. regionalnom simpoziju zapovjednika mornarica Sredozemnog i Crnog mora u Veneciji 21. listopada 2010. godine potpisan je T-RMN (*Trans regional maritime network* – transregionalna pomorska mreža) operativni dogovor, kojeg je u ime ministra obrane RH potpisao zamjenik zapovjednika HRM-a komodor Tihomir Erceg. T-RMN projektom proširuje se V-RMTC na način da se u sustav razmjene podataka o pomorskom prometu, koji se ostvaruje preko mornaričkih operativnih središta zemalja sudionica, uključuju ratne mornarice Brazila, Indije i Singapura, tako da sustav nadzora pomorskog prometa dobiva globalni karakter.

HRM sudjeluje i u aktivnostima *South Eastern Europe Clearinghouse* (SEEC) inicijative. Ova američko-slovenska inicijativa nastoji koordinirati pomoć obrambenim reformama zemalja jugoistočne Europe (Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore i Srbije) od kojih svaka ima svog predsjedatelja (zemlja predsjedatelj). Zemlja predsjedatelj radne skupine za RH u sklopu SEEC inicijative je Kraljevina Danska.

Sudjelovanje HRM-a na međunarodnim simpozijima

Međunarodni simpozij pomorskih snaga (*International Sea Power Symposium* – ISS) koji se održava svake druge godine u Ratnoj školi RM-a SAD-a u Newportu, Rhode Island, Sjedinjene Američke Države. Zapovjednik HRM-a sudjelovao je na tri posljednja simpozija. Od 5. do 11. listopada 2009. godine sudjelovao je na 19. međunarodnom simpoziju pomorskih snaga. Simpozij je održan pod parolom *Connecting Navies*, *Building Partnership* (*Spajati mornarice*, *graditi partnerstvo*). Na simpoziju su sudjelovali predstavnici 102 ratne mornarice.

Zapovjednik HRM-a kontraadmiral Ante Urlić s grupom sudionika 19. međunarodnog simpozija pomorskih snaga u Newportu, Rhode Island, Sjedinjene Američke Države, listopad 2009.

Regionalni simpozij pomorskih snaga za ratne mornarice zemalja Sredozemnog i Crnog mora, koji se održava svake druge godine u Veneciji u organizaciji talijanske ratne mornarice. Zamjenik zapovjednika HRM-a sudjelovao je na 8. regionalnom simpoziju pomorskih snaga (*8th Regional Seapower Symposium*) od 19. do 22. listopada 2010. godine. Tema simpozija bila je *Dijalog* i *suradnja kao čimbenici pomorske sigurnosti*, a bilo je nazočno 36 zapovjednika mornarica iz cijeloga svijeta i 18 predstavnika međunarodnih organizacija.

Aktivnosti HRM-a u sklopu NATO saveza

Sudjelovanje u NATO radnim tijelima

Uspostavom misije RH pri NATO-u još od 2001. godine pripadnici OSRH sudjeluju u radu određenih NATO tijela otvorenih za zemlje partnere. Potpisivanjem protokola o pristupanju RH u NATO u srpnju 2008. godine, Oružanim snagama RH omogućeno je sudjelovanje u većini radnih tijela NATO-a u statusu pozvane države.

Ulaskom RH u punopravno članstvo NATO-a, pripadnici HRM-a sudjeluju u radu velikog broja NATO radnih odbora i grupa. HRM ima predstavnike u osamnaest NATO radnih tijela. Tijekom 2009. godine časnici HRM-a sudjelovali su na radnim sastancima dva odbora i pet NATO radnih grupa, a tijekom 2010. godine na radnim sastancima jednog NATO odbora i jedne NATO radne skupine.

Provedba aktivnosti iz Integracijskog radnog programa

HRM je od 2009. godine prešla s Euroatlantskog partnerskog radnog programa (EAPWP – *Euro-Atlantic Partnership Work Plan*) na Integracijski radni program (IWP – *Integration Work Program*) koji se definira s predstavnicima Savezničkog zapovjedništva pomorske komponente Napulj (*Maritime Command Naples* – MC Naples), a čine ga aktivnosti čija provedba doprinosi integriranju HRM-a u NATO savez.

HRM-a i zapovjednik JFC Naples, Napulju 28. travnja 2008.

U Splitu je sredinom lipnja 2009. godine u organizaciji Savezničkog zapovjedništva pomorske komponente Napulj i uz potporu HRM-a proveden tečaj MAREVAL (*Maritime Evaluation* – ocjenjivanje sposobnosti pomorskih snaga koje će sudjelovati u NATO vođenim operacijama ili misijama). Nakon završetka tečaja polaznici su dobili certifikat temeljem kojeg mogu ocjenjivati plovne sastave drugih zemalja po pozivu NATO zapovjedništva.

HRM tijekom članstva Republike Hrvatske u PfP (*Partnership for Peace* – Partnerstvo za mir) programu nije deklarirala postrojbe koje bi bile uključene u OCC E&F proces (*Operational Capabilities Concept Evaluation and Feedback* – Koncept ocjenjivanja i povratnih informacija operativnih sposobnosti), a kojem je glavni cilj povećati odnosno poboljšati sposobnosti partnerskih snaga i verificirati ih prema NATO standardima ocjenjivanja kao što su deklarilare HKoV, HRZ i PZO, prvenstveno zbog nabave opreme i adekvatnih brodskih sustava koji bi bili kompatibilni NATO standardima. Međutim, ulaskom u NATO 2009. godine HRM je intenzivirala proces opremanja brodova kompatibilnim sustavima kako bi se stekao uvjet da se deklarira dio pomorskih snaga i čija bi se spremnost i obučenost verificirala po MAREVAL programu za NATO članice.

Tijekom 2010. godine provedeno je sedam aktivnosti iz Integracijskog radnog programa. Njihov cilj bio je pospješiti proces integracije HRM-a u NATO savez. Između ostalog, provedeni su tečajevi na temu mornaričkog operativnog planiranja, logističke potpore zemlje domaćina i kriptokomunikacija. Također su tijekom 2010. godine provedeni ukrcaji pripadnika HRM-a na NATO brodove.

Ostale NATO aktivnosti HRM-a

Ostale NATO aktivnosti HRM-a obuhvaćaju:

- školovanje i obuka pripadnika HRM-a u raznim NATO školama i obučnim središtima,
- ukrcaji pripadnika HRM-a na brodove u sklopu SNMG-a (*Standing NATO Maritime Group* – stalno pripravna NATO pomorska skupina brodova) odnosno SNMCMG-a (*Standing NATO Mine Countermeasures Group* – NATO skupina brodova protuminskog djelovanja),

Brodovi SNMG u Lori veljača 2008.

- posjete SNMG i SNMCMG grupe brodova HRM-u (2008. u posjetu HRM-u bila je SNMG1 skupina brodova, a 2009. SNMG2 skupina brodova),
- MARCOMET konferencije (*Maritime Commanders' Meeting* – Godišnja konferencija zapovjednika mornarica NATO zemalja koje plove ili imaju svoje brodove na Mediteranu).

MARCOMET

MARCOMET je godišnja konferencija zapovjednika mornarica NATO zemalja koje plove ili imaju svoje brodove na Mediteranu. U radu konferencije na poziv NATO-a sudjeluju i druge zemlje.

Konferenciju organizira i provodi Savezničko zapovjedništvo pomorske komponente Napulj (*Maritime Command Naples* – MC Naples).

Na godišnjoj konferenciji zapovjednika ratnih mornarica, održanoj u Turskoj 2009. godine, sudjelovao je zamjenik zapovjednika HRM-a komodor Tihomir Erceg.

Kao punopravna članica NATO-a HRM je prihvatila domaćinstvo za MARCOMET-a 2010. Konferencija je održana u Splitu od 23. do 26. svibnja 2010. godine. Kao nositelj aktivnosti Zapovjedništvo HRM-a koordiniralo je tijek priprema i provedbu u suradnji s ustrojstvenim cjelinama Glavnog stožera OSRH i MORH-a te u izravnom kontaktu sa Savezničkim zapovjedništvom pomorske komponente Napulj.

Sudionici godišnje konferencije zapovjednika ratnih mornarica - MARCOMET, Split, svibanj 2010.

Na MARCOMET-u 2010. sudjelovalo je ukupno 165 sudionika iz 27 zemalja. Bili su to predstavnici 18 ratnih mornarica NATO zemalja (Albanije, Bugarske, Danske, Francuske, Grčke, Hrvatske, Italije, Njemačke, Nizozemske, Norveške, Poljske, Portugala, Rumunjske, Slovenije, Španjolske, Turske, Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske i SAD-a), jedna članica programa Partnerstvo za mir (Azerbejdžan), tri članice Mediteranskog dijaloga (Izrael, Mauritanija i Maroko), jedna članica Istanbulske inicijative o suradnji (Ujedinjeni Arapski Emirati), četiri zemlje koje nisu članice NATO saveza ali sudjeluju i daju potporu NATO operacijama (Australija, Brazil, Novi Zeland i Pakistan).

Tema Konferencije bila je *U pravcu donošenja i održavanja sveobuhvatnog pristupa sigurnosti pomorskog okružja*. Na Konferenciji je s prezentacijamana o sigurnosti pomorskog okružja nastupilo 18 govornika, među kojima i načelnik Stožera ZHRM-a kapetan bojnog broda Predrag Stipanović s temom *Pomorska sigurnost i međuresorna suradnja u RH*. Pored predstavnika NATO zapovjedništava, civilnih organizacija i ustanova, glavni gost konferencije bio je admiral Mark Fitzgerald, zapovjednik Savezničkog zapovjedništva združenih snaga u Napulju.

Aktivnosti HRM-a u sklopu Europske unije

Aktivnosti HRM-a u sklopu Europske unije odvijaju se kroz sudjelovanje u CHENS (*The Chiefs of European Navies*) organizaciji. CHENS je neformalni, nezavisan i nepolitički forum zapovjednika ratnih mornarica europskih zemalja, članica NATO ili EU-a. CHENS nastoji promicati razumijevanje između ratnih mornarica zemalja članica, vodeći računa o pitanjima zajedničkog interesa i važnosti pomorskog dobra. Na sastanku CHENS-a održanom od 7. do 9. svibnja 2009. u Limassolu na Cipru, HRM je primljena u punopravno članstvo kao 25. članica. Sastanku na Cipru nazočio je zapovjednik Hrvatske ratne mornarice kontraadmiral Ante Urlić.

CHENS, Cipar, svibanj 2009.

Na sastanku CHENS organizacije, održanom u Kopenhagenu od 12. do 14. kolovoza 2010. godine, HRM je prvi puta nastupila kao punopravna članica. Osim sudjelovanja na godišnjim sastancima, HRM u sklopu CHENS organizacije sudjeluje u jednoj od tri radne skupine (*Maritime Security Operations Working Group*) te u radu odbora časnika za kontakt zapovjednika europskih mornarica (CHENS CPC – CHENS *Point of Contact Committee*).

Operacija ATALANTA

Operacija ATALANTA prva je prava pomorska operacija mornaričkih snaga zemalja Europske unije. Pokrenuta je u prosincu 2008. godine kao odgovor na rastući broj otmica i napada na trgovačke brodove u vodama ispred Somalije u području Indijskog oceana te u Adenskome zaljevu. Ova operacija provodi se kao potpora rezolucijama Vijeća sigurnosti UN-a 1814 (2008), 1816 (2008), 1838 (2008), 1846 (2008) i 1851 (2008) s ciljem odvraćanja, prevencije i suzbijanja piratstva i oružanih pljački duž obale Somalije. Operacija ATALANTA je ujedno i prva EU mornarička operacija koja se provodi u okviru Europske sigurnosne i obrambene politike (ESDP).

Operativno zapovjedništvo Operacije nalazi se u Northwoodu u Ujedinjenom Kraljevstvu Velike Britanije i Sjeverne Irske, a zapovjedništvo snaga na zapovjedničkom brodu koji se mijenja svaka četiri mjeseca. Republika Hrvatska u toj operaciji službeno sudje-

luje od 2009. godine. Časnici HRM-a sudjeluju u operaciji ATALANTA kao analitičari u Operativnom zapovjedništvu operacije u Odjelu planiranja u Northwoodu, ili su ukrcani na brodove mornarica Europske unije u području operacije (Adenski zaljev). U operaciji ATALANTA do kraja 2010. godine sudjelovalo je osam časnika HRM-a.

Pripdnici HRM-u operaciji EU NAVFOR SOMALIA – ATALANTA, 2009/10.

Međunarodne vojne vježbe (MVV)

Vježbe brodova Flote HRM-a s brodovima stranih ratnih mornarica

Početak međunarodnih aktivnosti brodova Flote HRM-a vezan je za mornaričke vježbe s RM-om SAD-a. Prva zajednička taktička vježba broda Flote HRM-a s brodom strane ratne mornarice bila je 27. siječnja 2000. godine. Vježba je provedena u akvatoriju otokā

Šolte i Visa. Cilj vježbe bio je uvježbavanje postupaka u traganju i spašavanju na moru, a sudjelovali su brod Flote HRM-a RTOP-11 i brod RM-a SAD-a USS *Mc FAUL* (DDG-74).

Prvi posjet broda Flote HRM-a stranoj luci bio je posjet RTOP-11 *Petar Krešimir IV* ratnoj luci u Anconi, Republika Italija, od 19. do 21. svibnja 2000. godine.

RTOP-11 Petar Krešimir IV u posjetu ratnoj luci u Anconi, Republika Italija, od 19. do 21. svibnja 2000. godine.

Združena taktička vježba PRVI KORAK

Prva međunarodna združena taktička vježba (ZTV) HRM-a i RM-a SAD-a, pod službenim nazivom *ADRIATIC PHIBLEX 2000* (hrvatski naziv PRVI KORAK), provedena je od 25. do 29. rujna 2000. godine. U vježbi su sudjelovali pripadnici 6. američke flote i pripadnici OSRH. Vježba je provedena na području srednjeg Jadrana u akvatoriju o. Žirja, na strelištu Kukuzovac kod Sinja i OTB-u Zečevo.

Sadržaj vježbe bio je ukrcavanje, prevoženje morem i iskrcavanje desantnih snaga na neizgrađenu obalu u zamišljenom području krijumčarenja oružja (određeno je na o. Žirju) te taktička obuka s bojnim gađanjem iz pješačkog oružja.

U vježbi su sudjelovale namjenski organizirane snage (NOS) RH: ZHRM, Flota HRM-a s brodovima RTOP-21, ophodni brodovi OB-62 i OB-63 te snage za prevoženje DBM-81 i dva DJB-a, VPSSrJ Šibenik, 352. bojna DR-a, 805. bojna veze, 308. PLoB, 73. bojna VP-a, 274. bojna OSMiO-a, 647. ps, IPM HRM-a, ZzO, HRZ (ZB Divulje, ZB Pula), IV. ZP OSRH, 4. gardijska brigada i brod RM-a *USS Austin* (LPD-4).

Zapovjednik vježbe bio je pripadnik mornarice SAD-a William Crow, zapovjednik NOS-a RH bio je kfr Tihomir Erceg (Flota HRM-a).

U 2000. godini proveden je još niz vježbi (najčešće s brodovima RM-a SAD-a) kao što su ZTV *Hrvatski sokol* u studenome 2000. godine i ZTV *Koralj* u prosincu iste godine kada je s Flotom HRM-a te 352. bDR-a, IPM-om, 308. PLoB-om i 95. ZB-om Divulje u vježbi sudjelovao i spasilački brod 6. flote RM-a SAD-a. Cilj vježbe bilo je uvježbavanje postrojbi u organiziranju i provedbi zadaća podvodnog traganja i spašavanja samostalno i u suradnji PfP-om i NATO-om.

Međunarodne vojne vježbe od 2001. do 2006. godine

Tijekom 2001. godine većina aktivnosti bila je vezana za bilateralnu vojnu suradnju s mornaricom SAD-a, osobito tijekom boravka brodova iz operativnog sastava 6. flote RM-a SAD-a. Ukupan boj posjeta bio je 33 broda iz mornarica SAD-a, Kanade, Italije, Španjolske, Portugala, Francuske i Turske. HRM je 2001. godine imala ukupno 73 aktivnosti vezane za MVS. Bili su to posjeti stranih brodova i posjeti vojnih delegacija, konferencije, vježbe, sastanci u svezi MVS-a, posjeti delegacija HRM-a drugim mornaricama te posjeti predstavnika vojnih izaslanstava stranih zemalja HRM-u.

Intenzivna međunarodna vojna suradnja OSRH se nastavila, pa je stvoreno pozitivno ozračje koje je nakon ministarskog sastanka Sjevernoatlantskog vijeća (NAC) NATO-a u Reykjaviku 2002. godine rezultiralo pozivom za pridruživanje Republike Hrvatske *Akcijskom planu* za članstvo (MAP). Iste godine predan je službeni zahtjev Republike Hrvatske za prijam u EU. HRM je u tom kontekstu nastavila pružati potporu pozitivnim političko-gospodarskim procesima te doprinositi stvaranju stabilnog i sigurnog okružja. Donošenjem strateških dokumenata iz područja obrane (*Strateškog pregleda obrane* i *Dugoročnog plana razvoja OS RH 2006-2015*) postavljene su smjernice razvoja Oružanih snaga RH, među kojima se tri odnose na razvoj HRM-a: RH je pomorska država, HRM je nositelj pomorske obrane i RH teži punopravnom članstvu Europskoj uniji i NATO-u.

U tom kontekstu tijekom 2002. godine provedene su brojne bilateralne i multilateralne aktivnosti s ciljem osposobljavanja pripadnika HRM-a u skladu s NATO standardima (Partnerski cilj PG M 001, pomorska obuka, temeljna razina) te usklađivanja Doktrine HRM-a i prilagodbe standardima NATO-a.

HRM je s brodom DBM-82, od 21. do 24. srpnja 2002. godine, sudjelovala na pripremama i provedbi međunarodne NATO/PfP vježbe *TAMING THE DRAGON 2002* (*Krođenje zmaja 2002*) u akvatoriju Makarske. Cilj je bio koordinacija djelovanja različitih državnih tijela u kriznim situacijama u suradnji s međunarodnim snagama.

Također je intenzivirala međunarodnu vojnu suradnju organiziranjem vježbi tipa *PASSEX*. Riječ je o vježbama združenog plovljenja brodova Flote HRM-a koje se provode s brodovima stranih ratnih mornarica od 2000. godine, a prilikom njihovih posjeta lukama RH.

Vježbe tipa *SURFEX* su vježbe površinskih snaga. Združena taktička vježba *SURFEX-01* provedena je u studenom 2001. godine. U vježbama su korištene NATO publikacije. Vježbe tipa *PHIBLEX* su vježbe amfibijskih snaga, a održavale su se do 2003. godine s ciljem uvježbavanja mornaričkih ekspedicijskih snaga. Nositelj vježbi bila je RM SAD-a.

USS Nassau u međunarodnoj vojnoj vježbi ADRIATIC PHIBLEX 2002.

Združena taktička vježba *ADRIATIC PHIBLEX 2002* provedena je od 1. do 4. listopada 2002. na području srednjeg Jadrana u akvatoriju otoka Žirja. Tema vježbe bila je suzbijanje terorizma i krijumčarenja naoružanja. U vježbi su sudjelovale snage 6. flote RM-a SAD-a i marinskog korpusa te Oružane snage RH (HRM, HKoV, HRZ i PZO). Cilj vježbe bio je uvježbavanje združene doktrine namjenski organiziranih snaga te prikaz stanja bojne spremnosti zapovjedništava i postrojbi OSRH u provedbi vojnih i nevojnih operacija, uvježbavanje manevara i pomorske komunikacije, traganje i spašavanje, uvježbavanje postupaka slijetanja i uzlijetanja na brodskim platformama.

Detalj s međunarodne vojne vježbe ADRIATIC PHIBLEX 2002

Vježbe tipa *ADRIATIC PHIBLEX* provedene su 2003. i 2004. godine. *ADRIATIC PHIBLEX 03* provedena je na području srednjeg Jadrana u akvatoriju otoka Žirja od 20. do 24. listopada 2003. uz sudjelovanje snaga RH i SAD-a. Cilj vježbe bio je uvježbavanje NATO procedura u pripremanju, organiziranju i provedbi zadaća traganja, identifikacije, pomorskog presretanja, zaustavljanja i pretresa sumnjivog objekta na moru te uvježbavanje komunikacija.

U vježbi *ADRIATIC PHIBLEX 04-06 – ADRIATIC SCHIELD 04*, provedenoj na području srednjeg Jadrana u akvatoriju otoka Žirja, od 2. do 15. listopada 2004. godine, uz snage HRM-a sudjelovali su i brodovi iz sastava 6. flote RM-a SAD-a te s jednim vodom pješaštva Albanija i Makedonija. Uvježbavanjem postrojbi za planiranje, pripremu i provedbu borbenih i neborbenih djelovanja na moru, suzbijanje krijumčarenja, preprodaje oružja, terorizma i ilegalnih imigracija, cilj vježbe bio je ukrcavanje, prevoženje morem i iskrcavanje desantnih snaga na neizgrađenu obalu. Provedene su i vježbe topničkoga gađanja.

Logo vježbe ADRIATIC PHIBLEX 04-06

Veći dio bilateralne suradnje proveden je s RM-om SAD-a te kombiniranim namjenski organiziranim snagama *STANAVFORMED* (mornaričke snage NATO-a u Sredozemlju) i *EUROMARFOR* (europske mornaričke snage).

Potvrdivši temeljnu razinu interoperabilnosti, Hrvatska ratna mornarica bila je domaćin NATO/PfP vježbi *COOPERATIVE ENGAGEMENT 2003*, koja je provedena na srednjem Jadranu od 13. do 20. rujna 2003. godine.

Sadržaj vježbe bio je minsko-protuminske operacije, traganje i spašavanje, komunikacije na moru, manevriranje po EXTAC-u 1000, a u cilju dostizanja NATO standarda i jačanja NATO interoperabilnosti. Sudjelovalo je 13 zemalja (RH, SAD, Francuska, Grčka, Italija, Belgija, Bugarska, Rumunjska, Slovenija, Albanija, Rusija, Ukrajina i Alžir).

Politika otvorenih vrata kroz regionalne inicijative, kao što je Jadransko-jonska inicijativa, od velikog je značenja za OSRH a naročito za Hrvatsku ratnu mornaricu. U navedenoj regionalnoj inicijativi posebno je vrijedan vojni projekt ADRION u kojem je HRM uspješno predstavljala RH i OSRH.

Treba također istaknuti projekt *AUDIT* koji su, zajedno s časnicima HRM-a, proveli pripadnici francuske RM 2005. godine. *AUDIT* je naznačio smjernice u kojem pravcu bi HRM trebala razvijati svoje sposobnosti u očuvanju pomorske sigurnosti na Jadranu.

U teritorijalnom vodama Albanije u drugoj polovini 2005. godine provedene su dvije međunarodne vojne vježbe, *COOPERATIVE ENGAGEMENT i EAGLE SAR 05*, u kojima je sudjelovalo jedan brod HRM-a.

Brod HRM-a DBM-81 u međunarodnoj vojnoj vježbi COOPERATIVE ENGAGEMENT 05, Vlora (Albanija), rujan 2005.

Vježba *COOPERATIVE ENGAGEMENT 05* provedena je u rujnu 2005. Međunarodne namjenski organizirane mornaričke snage uvježbavale su se za provedbu operacija odgovora na krize, a s ciljem dostizanja NATO standarda i jačanja NATO interoperabilnosti. Sadržaji uvježbavanja bili su minsko-protuminske operacije, komunikacije na moru, traganje i spašavanje na moru, presretanje i pregled sumnjivog broda, manevriranje po EXTAC-u 1000, borbena otpornost broda, ABKO obrana i civilno-vojna suradnja. U vježbi su sudjelovale Republika Hrvatska (brod DBM-81, protuminski ronitelji), Albanija, Francuska, Grčka, Italija, Njemačka, Rumunjska, Slovenija, Španjolska, Turska i Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske.

Vježba *EAGLE SAR 05* provedena je u listopadu 2005. godine. Međunarodne namjenski organizirane mornaričke snage uvježbavale su se za dostizanje NATO standarda i jačanje NATO interoperabilnosti, te za pomorske komunikacije traganja i spašavanja na moru. U vježbi su sudjelovale Republika Hrvatska (brod HRM-a BS-73), Albanija, Italija, Grčka i Makedonija.

Plakat za međunarodnu vojnu vježbu ARIEX 06

Regionalna vježba borbe protiv širenja sredstava za masovno uništenje *ARIEX 06 – ADRIATIC REGIONAL WMD INTEGRATED EXERCISE 2006* (Jadranska regionalna vježba borbe protiv širenja sredstava za masovno uništenje 2006.) održana je u akvatoriju Kaštelanskog zaljeva, luke Poljud i luke Lore od 27. do 31. ožujka 2006. godine.

U ovoj vježbi sudjelovale su zemlje potpisnice Američko-jadranske povelje: Republika Hrvatska, Makedonija, Albanija, SAD i Poljska. U svojstvu promatrača vježbu su pratili predstavnici iz Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore, Slovenije i Mađarske.

Pored MORH-a u vježbi su s hrvatske strane sudjelovala i druga ministarstva i institucije RH: Ministarstvo unutarnjih poslova, Ministarstvo mora, turizma, prometa i razvitka, Ministarstvo financija, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, Obavještajna agencija Protuobavještajna agencija, Državni zavoda za zaštitu od zračenja te Državni zavod za nuklearnu sigurnost. Provedbeni zapovjednik vježbe bio je pripadnik HRM-a kbb Tihomir Erceg.

Sudionici konferencije u Splitu ARIEX 06

Vježba je planirana i izvedena metodologijom NATO vojnih vježbi, a pripremana je i na planskim konferencijama. Jedna od planskih konferencija održana je u Splitu u siječnju 2006. godine. Vježbu su proveli pripadnici različitih agencija i organizacija zemalja članica Povelje. Nositelj i organizator vježbe s hrvatske strane bila je Hrvatska ratna mornarica. Komodor Ivica Tolić bio je nacionalni ravnatelj vježbe *ARIEX 06*. U vježbi su sudjelovala dva broda HRM-a i Operativno središte ZHRM-a.

Cilj vježbe *ARIEX 06* bio je jačanje nacionalnih sposobnosti i suradnje, uvježbavanje i tehnička potpora među zemaljama članicama Jadranske povelje u borbi protiv širenja oružja za masovno uništenje. Sadržaj vježbe bio je upoznavanje s načelima borbe protiv

Brodovi u vježbi ARIEX 06

širenja oružja za masovno uništenje te rješavanje moguće situacije krijumčarenja oružja nadzorom prometa, presretanjem plovila i njihovim pretraživanjem.

Glavne zadaće u ostvarivanju cilja vježbe bile su:

- pripremom i obučavanjem nacionalnih i međunarodnih timova i zapovjednih struktura jačati nacionalne međuagencijske sposobnosti u razmjeni informacija o mogućim prijetnjama i incidentnim situacijama,
- razviti sposobnosti za djelovanje u kriznim situacijama i brzi odgovor na ugroze u borbi protiv širenja oružja za masovno uništenje.

Početkom lipnja 2006. godine HRM je sudjelovala i u mornaričkoj vojnoj vježbi *ADRION 06 LIVEX* u talijanskim vodama na području Ancone. Cilj vježbe bio je uvježbavanje procedura u planiranju i provedbi multinacionalnih mornaričkih operacija, uvježbavanje pomorske komunikacije, jačanje sigurnosti na moru, traganje i spašavanje, pomorsko presretanje, ukrcaj i pregled sumnjivog plovila te jačanje suradnje i međusobnog povjerenja među mornaricama država članica Jadransko-jonske inicijative. U vježbi su sudjelovale Republika Hrvatska (brod BS-73), Italija, Grčka, Albanija, Slovenija, Srbija i Crna Gora.

Početkom listopada 2006. godine u albanskim teritorijalnim vodama, na području Drača, provedena je međunarodna vojna vježba *EAGLE SAR 06*. U cilju dostizanja NATO standarda i jačanja NATO interoperabilnosti međunarodne mornaričke snage uvježbavale su pomorske komunikacije te traganje i spašavanje na moru.

Mornaričke vojne vježbe od 2007. do 2010. godine

Najintenzivnije sudjelovanje pripadnika snaga HRM-a u MVV-u bilo je u razdoblju od 2007. do 2008. Tada su u samo 11 mjeseci provedene četiri MVV kojima je HRM bila domaćin: *NOBLE MIDAS 07* (s više od 8.000 sudionika, 40 brodova, šest podmornica, 61 zrakoplov), *ADRION 08* u kojoj je sudjelovalo šest zemalja iz regije, *COMBINED ENDEAVOR 2008* i *COOPERATIVE MARLIN 2008* (stožerna vježba) u kojoj su djelatnici HRM-a prošli obuku u NATO procesu operativnog planiranja. HRM je u tom razdoblju sudjelovala i u drugim MVV-ovima kao što su *ADRION 07* i sl.

ADRION 07 LIVEX međunarodna je vojna vježba provedena od 23. do 30. lipnja 2007. godine na području Grčke (Krf, Jonsko more). Cilj i sadržaj vježbe bio je sličan kao i za vježbu *ADRION 06 LIVEX*. U vježbi su sudjelovale Republika Hrvatska (brod BS-73), Italija, Grčka, Albanija, Slovenija i Crna Gora.

NATO NRF vježba *NOBLE MIDAS 07*

Znak vježbe NOBLE MIDAS 07

Združena NRF (NATO Response Force) vježba NOBLE MIDAS 07 provedena je od 1. do 12. listopada 2007. godine.

Održavanje vježbe, mjesto i nositelji

Vježba se odvijala u akvatoriju srednjeg i južnog Jadrana (PB Lora, dio o. Žirja, zrakoplovne baze Divulje i Zemunik, vojni poligoni *Eugen Kvaternik* u Slunju i *Crvena zemlja* u Kninu) te zračnom prostoru RH.

Bila je multinacionalnoga i intergranskoga karaktera, s ciljem uvježbavanja snaga za izvođenje međunarodnih operacija. Nositelj vježbe sa strane NATO-a bilo je Zapovjedništvo mornaričkih snaga u Napulju.

Pripremni sastanak za vježbu NOBLE MIDAS 07, Split, 28. rujna 2007.

Upoznavanje s planom vježbe zamjenika načelnika Glavnog stožera uz nazočnost zapovjednika HRM-a i HKoV-a

Vježba *NOBLE MIDAS 07* organizirana je i uspješno je provedena u Republici Hrvatskoj, koja je kao zemlja domaćin pružila ukupnu potporu. Zapovjednik hrvatske komponente snaga koje su sudjelovale u vježbi bio je komodor Ante Urlić. Stečena iskustva značajno su doprinijela definiranju snaga i sposobnosti koje će se ponuditi za sudjelovanje u NATO vođenim mornaričkim operacijama te za bržu integraciju RH u NATO.

Cilj vježbe *NOBLE MIDAS 07* bio je uvježbavanje NRF-a za sudjelovanje u mirovnim operacijama diljem svijeta, postizanje interoperabilnosti na razini namjenski organiziranih snaga (NOS), uvježbavanje definiranih NRF zadaća te ocjenjivanje borbene spremnosti stožera i postrojbi. Potpora obučnih ciljeva združenih snaga NRF-a bila je jedna od zadaća vježbe. Kombinirane snage u vježbi predstavljale su zrakoplovne, mornaričke i kopnene snage NATO-a namijenjene za rješavanje kriznih situacija u svijetu.

Brodovi koji su bili uključeni u vježbu NOBLE MIDAS 07 , I. Lora, 29. 9. 2007.

Naglasak vježbe bio je poboljšanje interoperabilnosti na svim razinama, uključujući i intergransku, a osobito u realizaciji zadaća koje se odnose na evakuaciju civila – operacije humanitarnog karaktera, operacije odgovora na krize, potpora borbi protiv međunarodnog terorizma, provođenje embarga, razdvajanje snaga u sukobu, amfibijsko-pomorske napadne operacije, uvježbavanje NATO koncepta logističke potpore.

Vježba NOBLE MIDAS 07, postroj brodova

Posebno se vodilo računa o zaštiti okoliša, a ta pitanja regulirana su Tehničkim sporazumom između NATO-a i RH. NATO snage su se obvezale poštovati hrvatske zakonske i druge propise o zaštiti okoliša, a nadležna tijela RH nadzirala su njihovu primjenu i obavljala inspekcijski nadzor prije i nakon vježbe.

Vježba je provedena u tri faze. U prvoj fazi vježbe, od 1. do 6. listopada 2007. godine, trebalo je uvježbavati snage prema utvrđenom scenariju. U drugoj fazi vježbe, od 7. do 12. listopada, izvršena je taktička vježba i certifikacija snaga, a u trećoj fazi, od 13. do 21. listopada, obavljena je raščlamba vježbe, izrađena su odgovarajuća izvješća a NATO snage su se vratile u matične zemlje.

Podmornica u vježbi NOBLE MIDAS 07

U vježbi je sudjelovalo 12 država članica NATO-a (Bugarska, Francuska, Njemačka, Grčka, Italija, Nizozemska, Norveška, Rumunjska, SAD, Španjolska, Turska i Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske), a u statusu promatrača bile su Kanada, Albanija i Crna Gora. NATO snage u vježbi činile su mornaričko-amfibijske snage: 40 brodova (dva nosača zrakoplova, tri razarača, 12 fregata, jedna korveta, šest desantnih brodova, šest protuminskih brodova, osam logističkih brodova, jedan zapovjednički brod, jedan hidrografski brod), šest podmornica (tri nuklearne podmornice, koje nisu ulazile u teritorijalno more RH), zrakoplovne snage (29 borbenih zrakoplova, 23 helikoptera i devet zrakoplova za izviđanje), kopnene snage (mornaričko pješaštvo u sastavu amfibijsko-desantnih snaga, oko 800 marinaca, i specijalne postrojbe, oko 50 pripadnika).

NATO snage su pristigle do 28. rujna 2007. godine. Brodovi su od 28. rujna do 1. listopada bili bazirani u splitskom akvatoriju, RL Lori i Sjevernoj luci, u luci Rijeka i luci Dubrovnik te u međunarodnim vodama.

Oružane snage RH

OSRH u vježbi činile su snage HRM-a, HRZ-a i PZO-a i HKoV-a.

Snage HRM-a: 10 brodova (dvije raketne topovnjače, dva ophodna broda, dva desantno-jurišna broda, jedan desantni brod minopolagač, jedan brod za spašavanje, jedan lovac mina i jedan lučki remorker), jedan modul pomorskih diverzanata, dva mobilna obalna lansera te Institut pomorske medicine HRM-a.

RTOP-11 u vježbi NOBLE MIDAS 07

Zapovjednik hrvatske komponente snaga komodor Ante Urlić i zapovjednik OSRH, predsjednik Stjepan Mesić u vježbi NM 07

Snage HRZ-a i PZO-a bile su u sastavu četiri MiG-21, četiri helikoptera Mi-8 MTV1 i četiri zrakoplova PC-9.

Snage HKoV-a satojale su se od jedne pješačke satnije koja je igrala ulogu protivničke strane.

Osim snaga iz sastava OSRH u vježbu je bilo uključeno još šest ministarstava i tri državne agencije RH.

Značenje vježbe za RH i OSRH

Republika Hrvatska prva je zemlja domaćin ovakve vrste vježbe, a da nije članica Saveza, što je bilo priznanje njenim postignućima na putu u NATO.

Vježba je ujedno značila provjeru funkcionalnosti Koncepta potpore zemlje domaćina (*Host Nation Support*).

Sudjelovanje u vježbi *NOBLE MIDAS 07* za OSRH značajno je u smislu uvježbavanja združeno-kombiniranih međunarodnih operacija, NATO procedura i NATO koncepata s ciljem postizanja interoperabilnosti i implementacije Partnerskih ciljeva sudjelujućih postrojbi u pripremi RH za ulazak u NATO savez.

Stečena iskustva dala su značajan doprinos definiranju snaga i sposobnosti koje će se ponuditi za sudjelovanje u NATO vođenim mornaričkim operacijama te za bržu integraciju RH u NATO.

Prikaz s vježbe NOBLE MIDAS 07

Vježba je, za postrojbe OSRH i časnike na radu u Stožeru NATO-a, značila stjecanje velikog iskustva u pripremama za deklariranje snaga u NRF-u. Općenito je bila pokazatelj spremnosti ne samo OSRH, već i Republike Hrvatske u procesu pridruživanja NATO-u. U vježbu su bile uključene i civilne strukture kroz koje je ugovorima s civilnim institucijama ostvarena izravna korist hrvatskom gospodarstvu. Predviđeno je da većina (80%) materijalnih sredstava bude refundirana putem zaklada Varšavske inicijative, dok je NATO podmirivao sve svoje troškove.

Vježba je u potpunosti uspjela. OSRH i nositelj vježbe dobili su visoke ocjene i priznanja NATO-a. Bila je to ustvari posljednja provjera RH pred pozivnicu za ulazak u NATO, koja je uslijedila na sastanku NATO-a u Bukureštu 4. travnja 2008. godine.

Tijekom 2008. godine HRM je provela niz međunarodnih vojnih aktivnosti: međunarodne vojne vježbe, službeni posjeti brodova HRM-a stranim lukama, ukrcaj pripadnika HRM-a na NATO brodove te posjet skupine NATO brodova (SNMG1 – *Standing NATO Maritime Group One*), prigodom kojeg je provedeno uvježbavanje tipa *PASSEX*.

Međunarodne vojne vježbe provedene 2008. godine

COMBINED ENDEAVOR 08 (od 30. 4. do 20. 5. 2008. godine) – nositelj vježbe bila je Uprava za KIS GS-a. Deset pripadnika HRM-a sudjelovalo je u NOS-u za potporu a dva djelatnika su sudjelovala u vježbi. Cilj vježbe bio je uvježbavanje međunarodnih procedura i poboljšanje interoperabilnosti u području KIS-a. Mjesto provedbe bila je luka Lora u Splitu.

MEDCEUR (od 1. 5. do 15. 5. 2008. godine) – nositelj vježbe bila je Sanitetska uprava GS-a. U vježbi su sudjelovala četiri pripadnika HRM-a. Cilj je bio uvježbavanje međunarodnih procedura u području saniteta. Mjesto provedbe bilo je u Splitu i Divuljama.

ADRIATIC SHIELD 08 LIVEX – MVPEI, od 12. do 14. 5. 2008. godine. Sudjelovala su dva broda HRM-a i šest djelatnika. Cilj vježbe bio je uvježbavanje međunarodnih procedura u sprečavanju širenja oružja za masovno uništenje. Područje provedbe bilo je u Riječkom zaljevu i u luci Rijeka.

ADRION 08 LIVEX, od 26. do 30. svibnja 2008. godine u akvatoriju o. Visa i Lastova. Cilj vježbe bio je uvježbavanje procedura i poboljšanje interoperabilnosti u nadzoru pomorske sigurnosti na Jadranu. U vježbi su sudjelovali brodovi HRM-a: BŠ-72, RTOP-21, jedan OB, jedan DJB, DBM-81 i BRM-83 te po jedan brod iz Italije, Albanije, Grčke i Slovenije. Nositelj vježbe bila je HRM.

COOPERATIVE MARLIN (CAX/CPX/MAREX), od 1. do 12. 9. 2008. godine. Sudjelovala je 21 država s oko 80 sudionika, uključujući 20 pripadnika HRM-a. Cilj vježbe bio je uvježbavanje NATO mornaričkih procedura u planiranju i provedbi međunarodnih mornaričkih operacija. Nositelj vježbe bila je HRM, a mjesto provedbe bilo je u Domu HV-a u Splitu.

NOBLE MIDAS 08 (LIVEX), od 26. 9. do 10. 10. 2008. godine. U vježbi su sudjelovalo šest pripadnika HRM-a (tri u stožeru vježbe i tri na brodovima stranih zemalja sudionica). Cilj vježbe bio je uvježbavanje NRF snaga i NATO NRF procedura. Nositelj vježbe bilo je CC MAR Napulj. Vježba je održana u Sredozemnom moru.

SEA BREEZE 08, listopad 2008. godine. Sudjelovala su dva časnika HRM-a kao promatrači. Cilj vježbe bio je jačanje suradnje među državama. Područje provedbe vježbe bilo je Crno more (Bugarska).

Znak vježbe ADRION 08

Međunarodna vojna vježba *ADRION 08 LIVEX*

Međunarodna vojna vježba sa snagama *ADRION LIVEX* provodi se svake godine (kao i *ADRION CAX*, računalno-simulacijska vježba koja joj prethodi) u okviru Jadransko-jonske inicijative, a u njoj sudjeluju države članice Inicijative: Albanija, Crna Gora, Grčka, Hrvatska, Italija i Slovenija. Hrvatska ratna mornarica je od 26. do 30. svibnja 2008. godine u Splitu bila domaćin ove multilateralne mornaričke vojne vježbe. Vježba je održana u akvatoriju srednjeg Jadrana.

Cilj vježbe

Ciljevi i sadržaji vježbi tipa *ADRION LIVEX* slični su, pa je tako i u vježbi *ADRION 08 LIVEX* cilj bio provjeriti i poboljšati interoperabilnost mornaričkih snaga koje sudjeluju u održavanju i nadzoru pomorske sigurnosti u Jadranskom i Jonskom moru u svrhu suzbijanja kriminala na moru te jačanja povjerenja i suradnje ratnih mornarica država Jadransko-jonske inicijative.

Vježbe na moru obuhvatile su komunikacije, traganje i spašavanje, taktičko manevriranje brodovima, embargo na moru te ispitivanje, presretanje i ukrcaj na sumnjivo plovilo. U ovoj vježbi provedena je demostracija nasilnog zauzimanja sumnjivog trgovačkog broda.

Za ovu vježbu je karakteristično što je po prvi put u nekoj međunarodnoj vježbi pripadnik HRM-a zapovijedao svim sudjelujućim snagama vježbe. Bio je to kfr Miljenko Crljen.

Detalj s vježbe ADRION 08

Sudjelujuće snage

U vježbi *ADRION 08 LIVEX* sudjelovalo je pet brodova HRM-a, helikopter iz sastava HRZ-a i PZO-a te pripadnici bojne za specijalna djelovanja. Ukupno je iz HRM-a u vježbi izravno sudjelovalo 120 djelatnika, iz bojne za specijalna djelovanja 17 djelatnika te posada helikoptera Mi-8 MTV1.

U vježbi su sudjelovala četiri ophodna broda zemalja članica ADRION inicijative. U svojstvu promatrača bila je ratna mornarica Crne Gore. Ukupno je bilo 176 stranih sudionika.

Mornaričke snage članice ADRION inicijative za potrebe vježbe bile su pod operativnim nadzorom HRM-a. Zapovjednik vježbe bio je kapetan fregate Milenko Crljen iz Zapovjedništva HRM-a. Tijekom taktičke vježbe na moru na zapovjednom brodu vježbe BŠ-72 *Andrija Mohorovičić* bio je formiran multinacionalni stožer koji je upravljao vježbom.

Hrvatska ratna mornarica, kao nositelj jedne međunarodne vojne vježbe, po prvi put je izradila kompletne planove vježbe u skladu s NATO standardima te pružila svu potrebnu logističku potporu njenoj provedbi.

Na početnoj raščlambi vježbe, održanoj 30. svibnja 2008. godine, sve sudjelujuće države udijelile su komplimente i izrazile zahvalnost HRM-u na izvanrednoj logističkoj potpori i besprijekornom vođenju vježbe. Svi planirani obučni ciljevi vježbe su ispunjeni.

COOPERATIVE MARLIN 08

COOPERATIVE MARLIN 08 je NATO/PfP vježba na zapovjednom mjestu (stožerna vježba) – Comand Post Exercise (CPX); provedena je u Splitu od 1. do 12. rujna 2008. godine, a sudjelovalo je 12 država: sedam članica NATO-a (Grčka, Italija, Kanada, Litva, Njemačka, Rumunjska i Turska), četiri članice Partnerstva za mir (Albanija, Crna Gora, Hrvatska i Ukrajina) te Izrael.

Cilj je bio uvježbavanje stožernog osoblja u mornaričkim NATO procedurama pri vođenju NATO operacija odgovora na krize (*Crisis Response Operations*) u skladu s NRF konceptom. U vježbi su sudjelovali NATO instruktori iz zapovjedništava mornaričkih snaga iz Northwooda i Napulja te NATO Agencije za traganje i spašavanje podmornica (Norfolk, SAD). HRM je bila zastupljena s 20 pripadnika obučenih za NATO postupke i procedure u planiranju međunarodnih mornaričkih operacija.

Sudjelovanje HRM-a u međunarodnim vojnim vježbama u 2009.

Tijekom 2009. godine HRM je sudjelovala u međunarodnim vojnim vježbama:

- *ADRION CAX 09* – vježba je provedena u Grčkoj od 16. do 20. ožujka; sudjelovala su tri pripadnika HRM-a.
- *STEADFAST JOIST 09 (NRF/CPX)* – vježba je provedena u Grčkoj i Italiji od 17. ožujka do 3. travnja; sudjelovala dva pripadnika HRM-a.
- *PHOENIX EXPRESS 09 (LIVEX)* – vježba je provedena na području srednjeg Mediterana (Grčka, Italija) od 27. travnja do 11. svibnja; sudjelovao jedan pripadnik HRM-a.
- *ADRION 09 (LIVEX)* – vježba je provedena od 6. do 13. lipnja u Albaniji (luka Drač i teritorijalno more). Cilj i sadržaj vježbe bio je sličan kao i u prethodnim vježbama ovoga tipa. U vježbi su sudjelovale Hrvatska (brod DBM-82), Italija, Grčka, Albanija, Slovenija i Crna Gora. Brod HRM-a u vježbi je bio nositelj i planiranja i provedbe operacije *NEO* (*Non - Combatant Evacuation* - Evakuacija neborbenog osoblja)
- *COOPERATIVE MARLIN 09* – vježba je provedena na području Turske od 29. lipnja do 10. srpnja; sudjelovala su tri pripadnika HRM-a.
- *SEA BREEZE 09 (LIVEX/CERTEX)* – vježba je provedena u Bugarskoj od 6. do 12. srpnja; sudjelovao je jedan pripadnik HRM-a kao promatrač.
- *JACKAL STONE 09* – vježba je provedena u Hrvatskoj od 9. do 29. rujna; sudjelovala su tri broda HRM-a, pet djelatnika HRM-a u stožeru vježbe i oko 140 pripadnika HRM-a u potpori vježbe.
- *LOGEX 09* – vježba je provedena u Makedoniji od 12. do 23. listopada; sudjelovao jedan pripadnik HRM-a.

Detalj s vježbe JACKAL STONE 09

Vježba JACKAL STONE 09

JACKAL STONE 09 prva je velika vježba od primitka Republike Hrvatske u punopravno članstvo NATO-a. Provedena je od 9. do 29. rujna 2009. godine na širem teritoriju RH. Posebno je značajna suradnja OSRH sa svim ministarstvima i civilnim institucijama RH angažiranima u pripremi i provedbi vježbe.

Nositelj vježbe bilo je Europsko zapovjedništvo za specijalne operacije oružanih snaga SAD-a (*Special Operations Command Europe* – SOCEUR). Pored OSRH u provedbi vježbe sudjelovali su i predstavnici oružanih snaga Albanije, Litve, Mađarske, Makedonije, Poljske, Rumunjske, Švedske, Ukrajine i SAD-a te predstavnici drugih ministarstava Vlade RH i civilnih institucija. Cilj vježbe bio je priprema za provedbu složenih vježbovnih, ali i borbenih

Znak vježbe JACKAL STONE 09

aktivnosti koje će se provoditi na razini postrojbi za specijalna djelovanja, kako u zemlji tako i izvan nje, a u suradnji sa savezničkim specijalnim postrojbama u okviru NATO-a.

Program vježbe temeljio se na publikaciji AJP 3.5 Allied Joint Doctrine for Special Operations (*Združena savezničkа doktrina snaga za specijalne operacije*) i principima obučavanja postrojbi za specijalna djelovanja, uvažavajući načela borbene usredotočenosti, standardizacije vježbovnih radnji i postupaka. Istaknuta je važnost zajedničkog uvježbavanja snaga za specijalne namjene u potpori borbi protiv globalnog terorizma i u provedbi mjera regionalne sigurnosti. Posebna je pozornost bila posvećena zaštiti okoliša. U tu svrhu, od samog početka pripreme vježbe, pored predstavnika MORH-a i OSRH, bilo je uključeno i nadležno ministarstvo Vlade RH.

Detalj s vježbe JACKAL STONE 09

Međunarodna vojna vježba *JACKAL STONE 09* primjer je zajedničkog djelovanja NATO-a i ključnih partnerskih zemalja regije. Posebno je naglašena interoperabilnost i regionalna suradnja svih sudionika vježbe, kako na planu stvaranja zajedništva tako i u pogledu povećanja regionalne sigurnost.

Snage HRM-a koje su sudjelovale u vježbi

Pripadnici OSRH koji su sudjelovali u vježbi imali su priliku podići razinu spremnosti kako bi u budućnosti u potpunosti mogli odgovoriti na zadaće i izazove koji se pred njih budu stavljali.

Ukupno su iz HRM-a sudjelovala 142 pripadnika, a od toga sedam u stožerima vježbe (pet u glavnom zapovjedništvu u Zemuniku Donjem – C/JSOTF, i dva u zapovjedništvu pomorske komponente u Divuljama – SOTG).

Iz sastava HRM-a u vježbi su sudjelovala i tri broda (SB-73 Faust Vrančić, DBM-81 Cetina i MBR-83), koji su imali ulogu broda-mete. Simulacija napada na brodove bila je na otocima Visu, M. Lošinju i Žirju.

Sudjelovanje HRM-a u međunarodnim vojnim vježbama u 2010.

Tijekom 2010. godine Hrvatska ratna mornarica sudjelovala je u međunarodnim vojnim vježbama:

- *BRILLIANT MARINER 10* – vježba je provedena u Danskoj od 12. do 22. travnja 2010; sudjelovala su tri djelatnika HRM-a (protuminski ronitelji). Oni su kao dio danskog protuminskog tima MCM (Mine Counter Measures) s timovima Francuske, Norveške i SAD-a uvježbavali NATO MCM procedure u implementaciji procesa planiranja, provedbe i izvješćivanja.
- *PHOENIX EXPRESS 10 (LIVEX)* – središnji i zapadni Mediteran, Grčka, Italija, Maroko i Španjolska od 10. svibnja do 2. lipnja 2010. godine; sudjelovao je jedan MIO (Maritime Interdiction Operations - tim za pregled) tim HRM-a (10 ljudi) i dva časnika u stožeru vježbe. Uvježbavanjem NATO procedura i postupaka, cilj je bio podizanje interoperabilnosti između RM-a SAD-a i mediteranskih država te razvijanje sposobnosti za planiranje i provedbu međunarodnih mornaričkih operacija odgovora na krize (CRO – Crysis Response Operations).
- *ADRION 10 CAX* – Taranto (Italija), rujan 2010; sudjelovala su tri pripadnika HRM-a. Cilj ove simulacijsko-računalne vježbe bio je uvježbavanje stožernih procedura i postupaka u operacijama nadzora mora, poboljšanje interoperabilnosti i procedura u planiranju i provedbi mornaričkih operacija.
- *ADRION 10 LIVEX* – Taranto (Italija), rujan 2010; sudjelovao je jedan brod HRM-a (RTOP-41) i jedan časnik u stožeru vježbe. Cilj je bio uvježbavanje NATO procedura i postupaka te razvijanje sposobnosti za planiranje i provedbu međunarodnih mornaričkih operacija odgovora na krize.

RTOP-41 HRM-a na vježbi Adrion 10, Taranto, Italija, rujan 2010.

Važnost sudjelovanja HRM-a u međunarodnim vojnim vježbama

Razina NATO interoperabilnosti i ostvarenje Ciljeva snaga bili su provjeravani i provjeravaju se sudjelovanjem HRM-a u međunarodnim vojnim vježbama (MVV). Implementacija Partnerskih ciljeva, koji su ulaskom RH u NATO postali Ciljevi snaga (CS), sadržana je u točkama: *M 0001: Maritime Operations – Basic and Advanced Training, M 2200: Enhanced Maritime Interdiction Operations Capability, M 2401: Naval Mine Warfare – Supporting Capability, M 2406: Naval MCM Capability for Port Clearance, M 2842: Maritime Communications, M 2920: Maritime Situational Awareness*.

Važnost sudjelovanja HRM-a u međunarodnim vojnim vježbama ogleda se u sljedećem: ostvarenje Ciljeva snaga, provjeravanje razine NATO interoperabilnosti, usvajanje NATO standarda; uvježbavanje u NATO okružju, obuka prema NATO standardima, uvježbavanje za dugotrajni boravak na moru (izdržljivost, preživljavanje...); razmjena iskustava u cilju kvalitetnijeg izvršenja samostalnih i zajedničkih zadaća, navigacijske obuke, upoznavanja s lukama i područjima baziranja u Sredozemlju; izlazak na Sredozemlje s ciljem pripreme za sudjelovanje u mornaričkim NATO/EU operacijama odgovora na krize (*Crysis Response Operations* – CRO) i u okviru NATO-va članka V., jačanje suradnje među ratnim mornaricama zemalja Sredozemlja u cilju poboljšanja sigurnosti pomorske plovidbe te sprečavanja ilegalnih aktivnosti na moru.

Uspješnim sudjelovanjem u mornaričkim vježbama HRM je dokazala da je dostigla visoku razinu interoperabilnosti s NATO-om u kontekstu usvajanja postupaka i procedura za provedbu pomorskih operacija sa svrhom jačanja sigurnosti pomorske plovidbe. Demonstrirala je i potrebne sposobnosti za zaštitu i nadzor teritorijalnog mora RH i ZERP-a te namjeru da kroz ovakve i slične vježbe i dalje razvija sposobnosti koje će moći staviti i na raspolaganje NATO savezu za možebitno sudjelovanje u međunarodnim mornaričkim operacijama odgovora na krize.

Vježba PHOENIX EXPRESS 2010 – prekrcajni tim HRM-a u akciji zauzimanja i pregleda sumnjivog broda (Boarding), 28. 5. 2010.

Djelatnici Hrvatske ratne mornarice u mirovnim misijama i NATO vođenim operacijama

Sudjelovanje snaga HRM-a u međunarodnim mirovnim misijama i NATO vođenim operacijama od posebnog je značenja.

Ispraćaj pripadnika HRM-a u MVM, Zapovjedništvo HRM-a, svibanj 2009.

Pripadnici HRM-a od 1999. godine sudjeluju u međunarodnim vojnim misijama i operacijama diljem svijeta. Cijenjeni su zbog stručnosti i dobre obučenosti te vojnog iskustva koje se temelji na Domovinskom ratu. U razdoblju od 1999. do kraja 2009. u mirovnim misijama i operacijama sudjelovalo je ukupno 87 pripadnika HRM-a. Od toga 48 u UN misijama te 39 u NATO i EU operacijama. Pripreme pripadnika OSRH-a za sudjelovanje u mirovnim misijama i operacijama provode se na vojnom vježbalištu u Gašincima.

Kontingent OSRH u bazi Mazar-e-Sharif, Afganistan, lipanj 2010.

Pripadnici HRM-a u provedbi zadaća RH u Afganistanu, izgradnja crpilišta za vodu, kolovoz 2010.

ACTIVE ENDEAVOUR je NATO operacija nadzora i pregleda sumnjivih plovila u području Mediterana. Hrvatski sabor je u prosincu 2006. godine donio odluku o sudjelovanju u ovoj operaciji. U pripremi je sudjelovanje broda HRM-a u zadaćama operacije. Operaciju su provodili brodovi i podmornice iz sastava dvije stalno spremne grupe NATO-a (*Standing Maritime Group* – SNMG), koje su se u provođenju operacije izmjenjivale.

U operaciji *ATALANTA* sudjeluju pripadnici HRM-a koji su ukrcani na brodove NATO-a i EU-a, raspoređene na području operacije. HRM sudjeluje s jednim časnikom u zapovjedništvu operacije u Northwood, Velika Britanija

Pripadnici HRM-a angažirani su u međunarodnim vojnim operacijama i misijama: Afganistan – *ISAF*, Somalija – *EU NAVFOR ATALANTA*, Golanska visoravan – *UNDOF*, Cipar – *UNFICYP*, Indija i Pakistan – *UNMOGIP*, Zapadna Sahara – *MINURSO*.

Hrvatska ratna mornarica i međunarodne povijesne vojne postrojbe

U međunarodnoj vojnoj suradnji HRM održava kontakte i s postrojbama zemalja koje su povijesno vezane s hrvatskom vojnom i pomorskom prošlosti. Takav je primjerice Austrijski savez mornaričkih udruga (*Österreichisches Marineverband* – ÖMV) iz Beča. Ova povijesna postrojba sudjelovala je u nizu značajnih aktivnosti sjećanja na povijesne događaje na Jadranu: 1996. godine prigodom obilježavanja 130. godišnjice Viške bitke te istom prigodom 2006. godine. Tada je otkriven i spomenik na groblju u Prirovu (postavljena je replika originala spomenika poginulim mornarima u Viškoj bici).

Predstavnici HRM-a s predstavnicima Austrijskog saveza mornaričkih udruga te s predstavnicima udruge Viribus Unitis iz Pule i Maribora i lokalnih vlasti grada Pule polažu vijenac na mornaričkom groblju u Puli povodom 90. godišnjice potonuća broda Viribus Unitis. Tom prilikom položen je i vijenac uz spomen-kapelicu kontraadmirala Janka pl. Vukovića Podkapelskog povodom 90. godišnjice njegove pogibije.

Povodom 90. godišnjice potonuća admiralskog broda *Viribus Unitis* te pogibije kontraadmirala Janka pl. Vukovića Podkapelskog i velikog broja mornara, 31. listopada 2008. godine organizirana je prigodna svečanost u Puli. Na toj svečanosti, uz OMV iz Beča i udruge *Viribus Unitis* iz Pule i Maribora te predstavnike lokalnih vlasti, sudjelovali su i predstavnici Hrvatske ratne mornarice. HRM je pružila potporu organizatorima programa organiziranjem plovidbe brodom BS-73 *Faust Vrančić* do pozicije potonuća *Viribus Unitisa* u pulskoj luci. Izaslanstvo HRM-a sudjelovalo je u cjelokupnom programu obljetnice i polaganju vijenaca u more s broda HRM-a, te na mornaričko groblje u Puli i spomen-kapelicu kontraadmirala Janka pl. Vukovića Podkapelskog. Sutradan 1. studenog 2008. godine vijence HRM-a položilo je posebno izaslanstvo ZHRM-a, odajući počast poginulim mornarima i prvom kontraadmiralu hrvatske mornarice.

Značajna je i suradnja s predstavnicima veterana oružanih snaga Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske. Naime svake godine obilježava se sjećanje na događaje iz Drugog svjetskog rata (sudjelovanje britanskih snaga u ratnim operacijama na Jadranu). Uz predstavnike veterana Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske, britanskog veleposlanstva i lokalnih vlasti, HRM redovito pruža potporu angažiranjem broda te počasne postrojbe HRM-a koja sudjeluje u ceremonijalu.

Veterani Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske sa zapovjednikom HRM-a na Visu prigodom obilježavanja godišnjice sjećanja na događaje iz Drugog svjetskog rata, lipanj 2009.

Ceremonijalu odavanja počasti i sjećanja na poginule pripadnike britanske vojske u Drugom svjetskom ratu na Jadranu nazočio je i zapovjednik HRM-a s državnim tajnikom MORH-a i veleposlanikom Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske u RH.

Prigodom službenog posjeta Hrvatskoj ratnoj mornarici 16. lipnja 2009. godine, zapovjednik talijanske ratne mornarice admiral Paolo La Rosa i zapovjednik Hrvatske ratne mornarice admiral Ante Urlić s gradonačelnikom Visa položili su vijenac na spomenik Viškoj bici na Visu. Ovim činom po prvi put u povijesti jedan zapovjednik talijanske ratne mornarice odao je počast poginulima s protivničke strane u bici u kojoj su se 20. srpnja 1866. godine u akvatoriju Visa sukobile austrougarska i talijanska flota. Admiral La Rosa tada je rekao: *Polaganje vijenaca predstavlja simbolički čin pružanja ruke prijateljstva i potvrda je da talijanska i Hrvatska ratna mornarica imaju želju graditi zajedničku budućnost.*

Polaganje vijenca na grobu poginulima u Viškoj bici. doc tekst: Vijenac na spomenik poginulima u Viškoj bici položili su zapovjednik talijanske ratne mornarice admiral Paolo La Rosa, zapovjednik HRM-a admiral Ante Urlić i predsjednik općine Vis.

VII.3. Dušobrižništvo

Dušobrižništvo u hrvatskoj pomorskoj tradiciji

Mornaričkа crkva u Puli (njem. Marinekirche, tal. Chiesa della Marina; danas crkva Gospe od Mora) izgrađena je na brežuljku Sveti Polikarp u Puli krajem 19. stoljeća. Točnije, gradnja je počela 1891., a crkva je dovršena 1898. godine. Fotografija Aloisa Beera iz 1910. godine (prednja i stražnja strana, današnje stanje)

Dušobrižništvo u hrvatskoj pomorskoj tradiciji istovjetno je dušobrižništvu ostalog zapadnoga pomorskoga kršćanskoga svijeta. Hrvatski su pomorci, kao i drugi pomorci kršćanske Europe, svoju sudbinu vezanosti za more te molitvu i zahvalu za svoje uspjehe iskazivali kroza svoju kršćansku duhovnost i vjeru. Ova se duhovnost izražavala gradnjom crkava, svetišta pomoraca duž istočne jadranske obale, hodočašćima i zavjetnim darovima pomorskim svetištima diljem Europe.

Sv. Nikola pomorska zavjetna slika 1789. g., crkav Gospe od Milosrđa, Dubrovnik

Poznata su svetišta pomoraca na istočnoj obali Jadrana svetište Gospe Trsatske kraj Rijeke, Gospe od Poišana u Splitu, Gospe od Anđela na Pelješcu, Gospe od Milosrđa u Dubrovniku i jedno od najpoznatijih Gospe od Škrpjela ispred Perasta u Boki kotorskoj.

Ova su svetišta postala muzeji hrvatske povijesti pomorstva s brojnim zavjetnim darovima pomoraca. Hrvatski su pomorci posjećivali i brojna svetišta pomoraca diljem Europe u kojima su sačuvani njihovi zavjetni darovi koji, s darovima navedenih hrvatskih svetišta, svjedoče o njihovoj vjeri i hrabrosti.

Stvaranje preduvjeta za dušobrižništvo u Republici Hrvatskoj nakon 1990. godine

Tijekom Domovinskog rata dušobrižništvo je u postrojbama HV-a i policije bilo jedno od značajnih komponenti u jačanju moralne i nacionalne svijesti hrvatskih branitelja, a tomu svjedoči i krunica koju su nosili kao zaštitni znak.

12. 2. 1992. litrugija u crkvici sv. Ante u tvrđavi Gripe koja je nakon dva stoljeća vraćena liturgijskoj namjeni. Crkvicu je blagosovio nadbiskup Ante Jurić uz prisustvo mnogih uzvanika.

Stvaranjem demokratske, neovisne i suverene Republike Hrvatske i oslobađanjem okupiranoga dijela u Domovinskom ratu 1995. godine stvoreni su svi preduvjeti za institucionalno dušobrižništvo u Hrvatskoj vojsci i policiji. Na temelju *Ugovora o dušobrižništvu katoličkih vjernika, pripadnika Oružanih snaga i redarstvenih službi Republike Hrvatske*, koje su Sveta Stolica i Republika Hrvatska potpisale u Zagrebu 19. prosinca 1996. godine, Sv. Stolica je, nakon razmjene ratifikacijskih dokumenata 9. travnja 1997. godine u Vatikanu, dekretom Zbora za biskupe *Qui successimus* od 25. travnja 1997. godine osnovala Vojni ordinarijat u Republici Hrvatskoj.

Osnivanjem Vojnog ordinarijata u RH početkom 1998. godine započelo je i osnivanje vojnih kapelanija unutar MORH-a i redarstvenih službi RH.

Dekretom Vojnog ordinarijata don Branimir Projić, svećenik Splitsko-makarske nadbiskupije, imenovan je kapelanom Vojne kapelanije sv. Nikole biskupa, zaštitnika Zapovjedništva HRM-a i Flote HRM-a. Imenovanje vojnog kapelana u HRM-u uslijedilo je 25. veljače 1998. godine. Tom činu unutar vojarne *Lore* nazočili su vojni ordinarij mons. Juraj Jezerinac, generalni vikar Vojnog ordinarijata mons. Josip Šantić, splitsko-makarski nadbiskup mons. Ante Jurić, zapovjednik HRM-a viceadmiral Vid Stipetić, mnogobrojni drugi visoki uzvanici, zapovjednici, časnici, dočasnici, mornari i ostali djelatnici HRM-a.

Kip Sv. Nikole na sidrištu Flotile HRM u luci Lora

Vojna kapelanija sv. Nikole biskupa u Floti HRM-a uspostavljena je dekretom vojnog biskupa u RH 2000. godine. Kao vojni kapelan postavlja se o. Jozo Mravak - dominikanac. Svečano uvođenje u službu o. Joze Mravka održalo se 15. rujna 2000. godine na brodu Flote HRM-a, BS 73 "Faust Vrančić" euharistijskim slavljem koje je predvodio generalni vikar mons. Josip Šantić, uz nazočnost subraće svećenika, zapovjednika postrojbi, časnika i dočasnika, državnih službenika i namještenika te rodbine i prijatelja.

Pod duhovnu skrb Vojne kapelanije sv. Nikole biskupa spadaju sve osobe i objekti Flote HRM-a, 73. bojne VP, 336. sanitetska satnija i Institut Pomorske Medicine.

Dušobrižništvo za postrojbe HRM-a u Puli bilo je organizirano preko kapelanije Svetog Nikole Tavelića u Muzilu koja je vodila duhovnu skrb o svim postrojbama OS RH na području Istre.

Kapelani Flotile i Pomorske baze s Biskupom i Generalnim vikarom na Bogoslužju u Crkvi Sv. Ante za blagdan Sv. Nikole, 6.prosinca 2008. godine

Vjerski život u HRM-u

Vojna kapelanija sv. Nikole biskupa vodila je duhovnu skrb u osamnaest postrojbi koje su bile pod Zapovjedništvom HRM-a. Nakon zadnjeg preustroja HRM-a ostala su dva vojna kapelana u dvije vojne kapelanije sv. Nikole biskupa, u Zapovjedništvu HRM-a te u Pomorskj bazi (Flotili HRM-a i Obalnoj straži).

Prvih nekoliko mjeseci nakon utemeljenja kapelanije u HRM-u obredi svete mise održavaju se u predvorju Učilišta HRM-a, kasnije je pronađen prikladniji prostor i preuređen je za kapelicu sv. Nikole biskupa, koja je u funkciji za obavljanje liturgijskih obreda. Sveta misa je u početku služena redovito nedjeljom, a zbog pastoralnih razloga sada četvrtkom i nedjeljom kao i u drugim prigodama. Vojna kapelanija ima sva prava i mogućnosti koje ima i jedna župa. Vjerski život se odvija u specifičnim uvjetima za vrijeme radnog vremena unutar vojarne ili na terenu kada su vježbe. Svi djelatnici i ročnici u vojnoj kapelaniji imaju mogućnost slavljenja svete mise, pripreme na sakramente i duhovne razgovore. Redovito sudjeluju na lokalnim, nacionalnim i međunarodnim hodočašćima, duhovnim

vježbama i humanitarnim akcijama. U dogovoru sa zapovjednicima održavaju se predavanja na vjerske teme. Trodnevne duhovne vježbe, koje se održavaju u Splitu ili u drugim mjestima (Pula, Lošinj) u sklopu vojnih objekata, postale su tradicija. To je ujedno i prilika da se djelatnici i njihove obitelji upoznaju, sklope prijateljstva i razmjenjuju iskustva.

Vojni kapelani HRM-a na početku svake Nove godine blagoslivlju sve postrojbe i brodove HRM-a.

Prigodom 15. obljetnice Dana HRM-a 15. rujna 2006. godine svečano je postavljen kip Sv. Nikole biskupa na sidrištu Flotile HRM-a. Kip je na prigodnoj svečanosti, uz zapovjednike i pripadnike HRM-a i njihove obitelji, blagoslovio vojni biskup mons. Juraj Jezerinac.

Na 15. hodočašću HV-a i policije u Lurdu 2007. godine zapovjednik HRM-a, kontra-admiral Ante Urlić, bio je voditelj hodočašća HV-a. Na hodočašću je sudjelovalo 1.830 djelatnika i obitelji pripadnika Hrvatske vojske i policije. Kao i prethodnih godina HRM je bila zapažena i medijski popraćena. Osobitu pozornost je privukla klapa *Sv. Juraj* koja je svojom pjesmom oduševila sudionike iz cijeloga svijeta. Hrvatska vojska i HRM svijetu su još jednom dostojanstveno i vojnički na najbolji način prezentirali svoju katoličku vjeru i domovinu Hrvatsku.

Procesija za blagdan Sv. Nikole 6. prosinca 2009.

VIII.4. Kultura i sport

Kultura i sport

Kultura i sport važne su sastavnice HV-a pa tako i HRM-a.

U vojnoj povijest ova dva segmenta vrlo su važna i sežu u daleku prošlost. Razni oblici sportskih natjecanja kroz turnire i sl. bili su i oblik psihofizičkih priprema vojnika. Kroz literaturu, slikarstvo i modernu filmsku umjetnost prisutna su nam srednjovjekovna viteška natjecanja (turniri) kao oblik sportskog natjecanja važnog u srednjovjekovnom načinu vođenja rata. U novijoj povijesti to su razna vojna i vojno-civilna sportska natejcanja.

Nastup Kulturno zabavne ekipe HRM-a, muška klapa Filip Dević u košarkaškoj dvorani Baldekin u Šibeniku, 30. 11. 1991.

Nastup Kulturno zabavne ekipe HRM-a u Unešiću na prvoj lilniji fronte, 6. 12. 1991.

Za mornaricu su osobito značajna sportska natjecanja u jedrenju, veslanju, mornaričkom petoboju, natjecanja u streljaštvu i drugi oblici sportskih natjecanja koja razvijaju psihofizičku spremnost i vještine potrebne u vojnom pozivu mornara.

Kultura je kao i sport također vrlo važna u vojsci jer se kulturnim manifestacijama adekvatnog sadržaja djeluje na razvoj i učvršćivanje moralne i domoljubne komponente u pripremi vojnika za zadaće te se utječe i na psihofizičko opuštanje i smanjenje stresa vezanog za vojni poziv.

U Domovinskom ratu kulturne i sportske manifestacije bile su u HV-u zastupljene od samog početka rata. Organizirana su sportska i kulturna događanja u prigodama svečanog polaganja prisege postrojbi te u gradovima i mjestima koja su ratu bila osobito izložena neprijateljskom djelovanju.

Prva utakmica u ragbiju između RK Nada Split i ragbi ekipe HRM-a na igralištu RK Nada, igračima se obraća prvi zapovjednik HRM-a, 15. 12. 1991.

Nogometna utakmica između Hajduka i ekipe HRM-a na Poljudu u povodu 81. obljetnice Hajduka, 14. 2. 1992.

Nakon Domovinskog rata kulturna i sportska događanja HV-a unutar zemlje i u međunarodnim okvirima dobivaju posebno obilježje međunarodne vojne suradnje. HRM je bila organizator i suorganizator više vrlo značajnih međunarodnih sportskih natjecanja.

Orkestar HRM-a, svečana prisega, Omiš kraj 1991.

Kultura u HRM-u

Sudjelovanje kulturnih radnika u Domovinskom rat bilo je osobito vrijedno za obranu domovine. U obranu su se ukjučili profesori, učitelji, pjesnici, slikari, glumci, pjevači, novinari, filmski snimatelji, režiseri i drugi. Svi su oni svojim djelovanjem doprinijeli pobjedi.

Predsjednik RH dr Franjo Tuđman i prvi zapovjednik HRM-a admiral Sveto Letica na priredbi "Mi smo hrvatski mornari", u HNK, Zagreb, 15. studeni 1992.

Svojim su djelima ostavili svjedočanstvo o tome kako se i kulturom doprinosi pobjedi; jer ono što nije zapisano nije se ni dogodilo.

Hrvatska ratna mornarica od svog osnutka vodi brigu o kulturnoj edukaciji svojih djelatnika. Organizirano je niz predavanja s temama iz hrvatske prošlosti, hrvatskoga jezika, filozofije i teologije. Za takva predavanja angažirani su profesori i teolozi s civilnih fakulteta.

Svečana akademija u Domu HRM-a povodom Dana državnosti RH 1992.

Uspostavljena je dobra suradnja s Hrvatskim narodnim kazalištem u Splitu, tako da su pripadnici HRM-a bili u mogućnosti posjećivati predstave iz njegova mjesečnoga repertoara. U Domu HV-a do sada je postavljen niz umjetničkih izložaba poznatih autora i promovirane su knjige naših djelatnika.

Tijekom višednevnih školskih plovidbi školskim brodom Andrija Mohorovičić, a prema unaprijed sačinjenom planu posjeta gradovima, polaznici škola i djelatnici obilazili su kulturno-povijesne znamenitosti primorskih gradova, njihove muzeje, galerije, crkve

Orkestar HRM-a na svečanoj prisezi 126. brigade iz Sinja, Trilj 7. 3. 1992.

Orkestar HRM-a u središtu Splita, javna manifestacija, rujan 1991.

Klapa sv. Juraj

i dr. Na takvim plovidbama ne zaboravljaju se ni tradicionalni pomorski običaji, primjerice kad se brod nađe u blizini svjetionika, organizira se posjet svjetioničarima uz prigodne darove i razgovore.

Posada broda često upriliči prijam na brodu za domaćine gradova u koje brod uplovljava.

Polaznici škola, djelatnici i profesori tijekom plovidbi obvezno su posjećivali hrvatske pomorske škole i fakultete. Prigodom tih posjeta razmijenjena su iskustva, učvršćivali se odnosi i poticala daljnja suradnja.

U HRM-u djelovao je Orkestar HRM-a i Klapa sv. Juraj

Polaznici III TČŠ s voditeljima 1997. godine na ternskoj nastavi u Arheološkom muzeju u Zadru.

Sport u HRM-u

Sportske aktivnosti sastavni su dio svakodnevnog života i rada pripadnika Hrvatske ratne mornarice. Opterećeni ritmom brzog života i svakodnevnim obvezama u izvršenju zadaća, njeni pripadnici imaju potrebu za sportskim aktivnostima, jer se provedbom takvih aktivnosti jačaju psihofizičke sposobnosti i podiže tjelesna spremnost. Motoričke pripreme i sportske aktivnosti ulaze u red važnih čimbenika za jačanje borbene spremnosti pojedinaca i postrojbi.

Pripadnici Zapovjedništva HRM na motoričkim pripremama, 25. 11. 2009.

Razvijajući i stalno podižući tjelesnu spremnost, pripadnici HRM-a lakše se nose sa svojim svakodnevnim obvezama, stresom i odgovornostima za ljude i mornaričku tehniku. Sport ima veliku ulogu i u formiranju osobnosti, poboljšava zdravstveno stanje djelatnika, produžava životni vijek te intelektualnu i radnu komponentu. Zbog njego-

7. kup HRM-a u jedrenju, 10. 12. 2008.

ve nedvojbene vrijednosti i postojanja izgrađene infrastrukture za njegovu provedbu, djelatnicima HRM-a na raspolaganju su različiti sportski sadržaji (atletika, košarka, tenis, veslanje, jedrenje, borilački sportovi i dr.).

Pripadnici HRM-a kroz mnogobrojna sportska natjecanja iskazuju svoje sposobnosti, šire granice ljudskih mogućnosti, a sama natjecanja bude veliko zanimanje. Sport je također snažna prepreka širenju negativnih pojava s kojima se naše društvo danas suočava (droga, alkohol i sl.).

Za Dan HRM-a, 18. rujna 2006. godine, otvorena je nova i potpuno opremljena teretana gdje djelatnici HRM-a provode svoje trenutke rekreacije, a vježbanje u njoj predstavlja pravi užitak. Prostor je opremljen svim spravama za vježbanje, prostorom za razgibavanje, svlačionicom, tuševima i ormarićima. Ostala sportska infrastruktura kojom HRM raspolaže je raznovrsna: sportska igrališta, različiti poligoni za vježbanje (veslanje, jedrenje, mornaričke prepreke), tenisko i košarkaško igralište.

Na terenima HRM-a svake godine se provode razna sportska natjecanja na razini OS RH ili međunarodnoj razini, što najbolje govori o sportskim kapacitetima kojima raspolažemo.

HRM sa svojim djelatnicima aktivno sudjeluje u tim natjecanjima bilo kao sudionik ili kao nositelj njihove organizacije. Imala je dosta uspjeha i na međunarodnim natjecanjima u jedrenju i mornaričkom petoboju u kojem predstavljamo naše OS RH.

Svake godine HRM je organizator jedriličarske regate Kup HRM-a na kojoj sudjeluje veliki broj domaćih i stranih posada.

Značajniji sportski uspjesi pripadnika HRM-a

Kao značajnije sportske uspjehe HRM-a izdvajamo:

- sudjelovanje jednog djelatnika HRM-a na Olimpijskim igrama u Ateni 2004. godine (bacanje diska),
- sudjelovanje pripadnika HRM-a u izbornim vojnim vrstama na Svjetskim vojnim igrama (mornarički petoboj, jedrenje i atletika),

CISM Logo međenarodnih vojnih igara

42. svjetsko vojno prvenstvo u mornaričkom petoboju, srpanj 2005.

- 1., 2. i 3. mjesto na tradicionalnim regatama mornaričkih posada u jedrenju, Livorno, Italija,
- 2. mjesto na Svjetskom vojnom košarkaškom prvenstvu – COMAX kup u Koreji, 2000. godine (trener i 5 igrača iz HRM-a),
- 3. i 4. mjesto na pozivnom turniru SHAPE zemalja NATO-a (trener i 4 igrača iz HRM-a),
- 7. mjesto na 46. svjetskom vojnom prvenstvu u košarci, (trener, pomoćni trener i 2 igrača),
- pobjednici na 3. prvenstvu HV-a u nogometu, Osijek 1996. godine,
- 7 puta momčadski pobjednici na prvenstvima OS-a u plivanju,

Otvaranje 10 prvenstva OSRH u plivanju

- sudjelovanje djelatnika HRM-a u atletici, triatlonu i jedrenju na 4. svjetskim vojnim igrama u Indiji od 14. do 20. listopada 2007. godine,
- 16. 5. 2008. godine 14. međunarodna regata u veslanju, Bakar, sudionici iz HRM-a (polaznici tečaja temeljnih sposobnosti vođenja) u konkurenciji pomorskih fakulteta osvojili su 2. mjesto.

Važniji organizacijski uspjesi

Važniji organizacijski uspjesi HRM-a:

- sudjelovanje u organizaciji 2. svjetskih vojnih igara u Zagrebu 1999. godine (mornarički petoboj i veslanje),
- organiziranje Svjetskog vojnog prvenstva u hrvanju, Split 2000. godine,
- organiziranje i sudjelovanje na 42. svjetskom vojnom prvenstvu u mornaričkom petoboju, Split 2005. godine,
- organiziranje i sudjelovanje na 45. svjetskom vojnom prvenstvu u mornaričkom petoboju, Split, srpanj 2008. godine,

Amblem 42. SVP U mornaričkom petoboju, 9. - 17. 7. 2005.

Otvaranje 45. svjetskog vojnog prvenstva u mornaričkom petoboju 2008.

- organiziranje Regionalnog prvenstva u mornaričkom petoboju, Split, svibanj 1999. godine,
- organiziranje pet kupova HRM-a u jedrenju (domaća i međunarodna konkurencija),
- sudjelovanje u organizaciji više kupova Jadrana u streljaštvu,
- organiziranje 1. prvenstva HV-a u malom nogometu (24 momčadi), Split 1997. godine,
- organiziranje božićnih regata kutera (posade OS-a te pomorskih škola i učilišta),
- organiziranje svih prvenstava OS-a u plivanju,

8. prvenstvo OSRH u plivanju 2006.

Osvajači medalja na 9. prvenstvu OSRH u plivanju 2007.

- organiziranje više natjecanja momčadi OS RH u košarci (streetballu) povodom Dana OS RH,
- česti sportski susreti s posadama brodova u posjetu RH i HRM-u (košarka i nogomet),
- pripreme hrvatskih izbornih vojnih vrsta u kampu za pripreme: veslanje, kajak-kanu, džudo, hrvanje, košarka, mornarički petoboj, triatlon, atletika,
- organiziranje 26. svjetskog vojnog prvenstva u hrvanju od 2. do 9. rujna 2008. godine.

45. svjetsko vojno prvenstvo u mornaričkom petoboju, Split, 2008.

Jedrenje i veslanje kao važna sastavnica pomorske tradicije i promidžbe

Jedrenje

Hrvatska ratna mornarica, kao i sve svjetske mornarice, u obuku i sportske aktivnosti svojih pripadnika ugrađuje i jedrenje kao osnovu stjecanja pomorske kulture i tradicije, a posebno vještinā bez kojih su budući časnici i dočasnici pomorskih usmjerenja nezamislivi. Obuka iz jedranja provodi se u SzO HRM-a.

U zadnjih nekoliko godina jedriličarska ekipa HRM-a sve više postaje poznata i priznata u zahtjevnoj jedriličarskoj obitelji kod nas i u svijetu. Priznanje treba odati posadama koje su do sada osvojile prek o 20 pehara na domaćim i međunarodnim natjecanjima.

Značajniji uspjesi su trostruko osvajanje prestižnog *Troffea Accademia Navale e Citta di Livorno* na smotri tridesetak ratnih mornarica svijeta. Uključivanjem kadeta u jedriličarsku sekciju, te višemjesečnim napornim radom, jedriličarska posada HRM-a 2005. godine osvaja u Livornu 1. mjesto u konkurenciji 25 vojnih posada.

Predstavnici mornarica koje od davnina njeguju jedrenje, primjerice Italija, Turska i Grčka, često su iznenađeni našim postignutim rezultatima na međunarodnim regatama.

Kup HRM-a postao je tradicionalno jedriličarsko natjecanje kroz koje Oružane snage Republike Hrvatske i Hrvatska ratna mornarica u prosincu svake godine uspješno okupljaju institucije, jedriličare i ljude od mora. Ovo natjecanje je preraslo u svojevrsni festival jedrenja i druženja pomoraca na kojem se pored domaćih okupi i veći broj posada stranih ratnih mornarica.

6. kup HRM-a u jedrenju 16. 12. 2007.

Veslanje

Veslanje kao životna potreba te kao igra i sport stara je vještina. Ovo potvrđuju crteži stariji više od pet tisuća godina koji prikazuju sličnost s čamcem od papirusove trske koji se i danas upotrebljavju na ušću Nila, Eufrata i Tigrisa. Narodne veslačke igre iz prastarih vremena očuvane kao tradicija u mnogim zemljama svijeta preteča su sportskog natjecateljskog veslanja koje se danas dijeli na klasično i akademsko veslanje. Čamac i veslo imali su svoj razvojni put i osnovna im je razlika jesu li to čamci koji služe za svakodnevnu životnu uporabu, ili su akademski natjecateljski, konstruirani za postizanje što veće brzine pri sportskom natjecanju koje se u Europi pojavljuje u prvoj polovini 19. st.

Koliko je veslanje kao mornarička vještina značajno, nije potrebno posebno naglašavati. Pored toga što je važno za opstanak, veslanje jača i mišićno-nervnu snagu mornara i organske funkcije krvotoka i disanja. Obuka u veslanju u HRM-u sastavni je dio pomorske obuke kojom se stječu vještne i navike u pomorskom pozivu.

U Središtu za obuku (SzO) HRM-a svi polaznici tečajeva mornara i dočasnika, kadeta i djelatnika pojedinih postrojbi HRM-a prolaze obuku veslanja. Obuka se provodi u kuterima s dvanaest veslača, zapovjednikom i kormilarom.

Natjecanja u veslanju održavaju se svake godine i to u mjesecu svibnju povodom blagdana sv. Dujma, zaštitnika grada Splita, i u rujnu povodom Dana HRM-a (18. rujna), a održava se i Božićna regata u prosincu.

Posada HRM-a svake godine u mjesecu svibnju sudjeluje u međunarodnoj veslačkoj regati u Bakru. Do sada je na toj regati osvojila drugo mjesto u tri navrata u konkurenciji pomorskih učilišta, što predstavlja značajan uspjeh i poticaj u provedbi obuke veslanja.

Veslačka regata kutera HRM-a, Split 2009.

Ekipa HRM-a na 44. svjetskom prvenstvu u mornaričkom petoboju, Helsinki 2007.

S otvaranja 45. svjetskog prvenstva u mornaričkom petoboju, Split 2009.

Drugo mjesto u mornaričkim disciplinama za žene na 45. svjetsko prvenstvo u mornaričkom petoboju osvojila je pripadnica HRM-a Marijana Vladava, Split 2008.

VIII. Riječna ratna flotila

RIJEČNA RATNA FLOTILA (RRF) U DOMOVINSKOM RATU

Tijekom Domovinskog rata postojale su dvije postrojbe riječne ratne flotile (RRF). Bile su to RRF *Drava* iz Osijeka i RRF *Sisak* iz Siska.

Nastanak riječne ratne flotile *Drava* Osijek

Drugi riječni zdrug Osjek, znak postrojbe

Riječna ratna flotila iz Osijeka je mornarička postrojba koja ustrojbeno pripada HKoV-u. Pripadala je 3. korpusa HKoV-a do njegova ukidanja. Postrojba je osnovana 01. listopadan 1991. godine, a tijekom svog postojanja nosila je naziv Odred riječne ratne flotile (ORRF) *Drava*, Riječna ratna flotila *Drava* (RRF Drava) i 2. zdrug riječni Osijek (1993.), čiji je svojevrsni nasljednik Riječna bojna. Sjedište postrojbe je u osječkoj vojarni ''Vrbik''.

Odred riječne ratne flotile (ORRF) kasnije RRF *Drava* podstožerna je postrojba nadređenog Zapovjedništva Operativne zone Osijek. Postrojba je u Domovinskom ratu sudjelovala je u izvršenju borbenih zadaća te u nizu zadaća potpore i logističkih zadaća koje su se od postrojbe zahtijevale.

Počeci djelovanja postrojbe od početka svibnja 1991. godine bili su na prostoru rijeka Dunava i Drave. Postrojba je u svom sastavu posjedovala tri mobilizirana broda poduzeća Vodoprivrede te desetak čamaca motonautičkih klubova i ronilačkog kluba. Bila je smještena na nekoliko lokacija: u objektima poduzeća Vodoprivrede u Splavarskoj ulici u Osijeku gdje je bilo smješteno zapovjedništvo postrojbe i u ulici Vrbik bb, gdje je kasnije sagrađena buduća vojarna *Vrbik*.

Dio djelatnika *Vodogradnje* 28. lipnja 1991. godine osniva Riječnu satniju koja je bila pri 3. A brigadi ZNG-a. Osnovne zadaće satnije bile su prijevoz ljudstva, opskrba položaja naoružanjem, streljivom i lijekovima te izvlačenje ranjenika izbjeglica i prognanika plovnim putem r. Drave.

Patrolni brod "Breki" RRF Drava

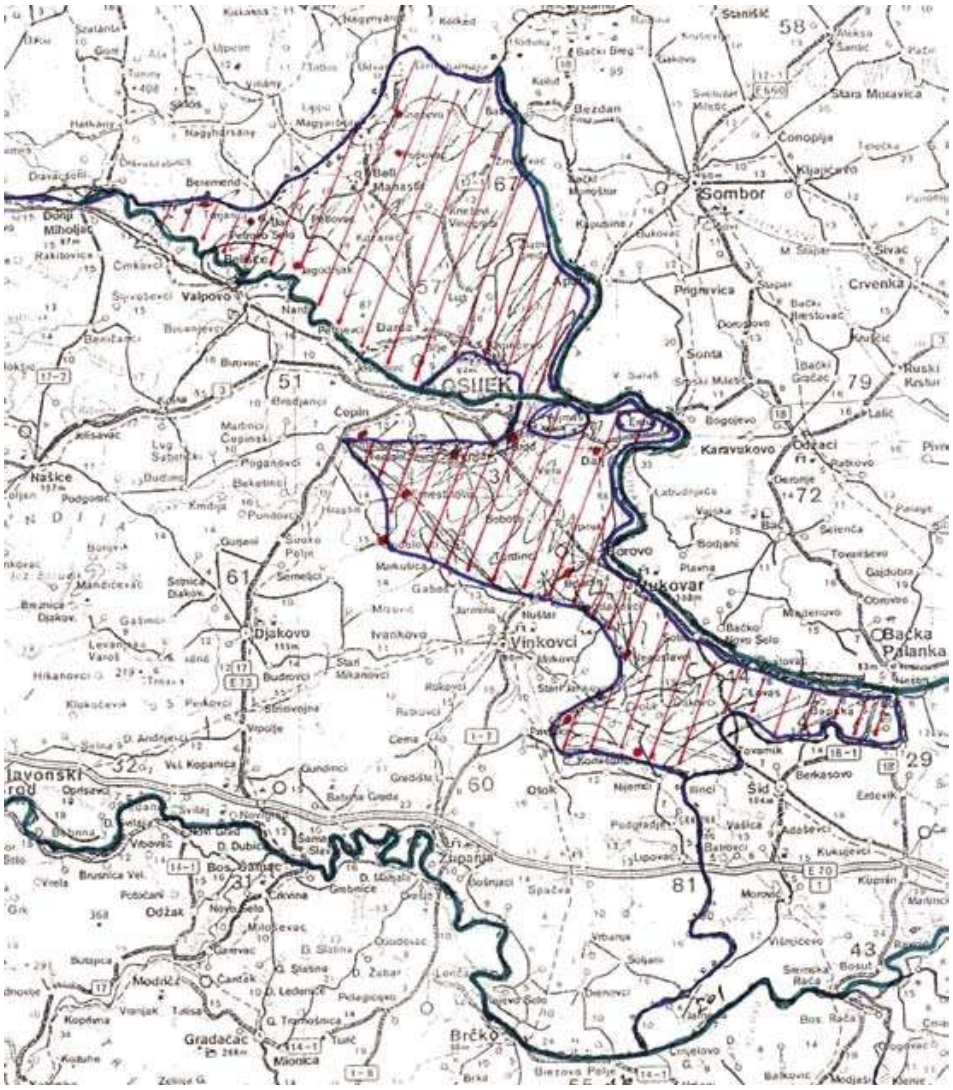

Od 01. listopada 1991. godine postrojba je odlukom Ministra obrane službeno priznata i nosi ime Odred riječne ratne flotile *Drava*. Postrojbu su činili djelatnici *Vodoprivrede* iz Osijeka i 3. A brigade ZNG-a te pripadnici 107. brigade i dragovoljci iz ronilačkog društva *Mursa* i MNK *Drava*. Navedeni pripadnici bili su sudionici borbenih aktivnosti postrojbe od njenog začetka do službenog priznanja.

Temeljne zadaće postrojbe bile su stalni nadzor rijeka Dunava i Drave te opskrba nastavnog centra ZNG-a u Erdutu.

Operativno djelovanje postrojbe do 17. rujna 1991. godine

U operativnim djelovanju postrojbe, do izražaja su dolazile prednosti koju su činile visoki moral i odgovarajuća razina obučenosti posade plovila RRF-a. Članovi posada riječnih plovila bili su dragovoljci koji su i ranije obavljali poslove na rijekama i riječnim brodovima. To je uz obuku iz vojnih znanja i vještina, omogućilo da postrojba vrlo brzo postane profesionalna i stručna u obavljanju zadaća u ratnim uvjetima.

Područje djelovanja RFF "Drava"

Odred RRF *Drava* vršio je bojevnu potporu drugim postrojbama HV-a na rijekama, i to na r. Dravi od rkm (riječni kilometri = 1000 m) 0+000 (ušće rijeke Drave u Dunav) do rkm 70+000 (Donji Miholjac) i na rijeci Dunav od rkm 1382+500 (ušće rijeke Drave) do rkm 1333+000 (Vukovar) i dalje do Šarengrada.

Neprijateljskim zauzimanjem područja s. Sarvaš operativno djelovanje postrojbe je od 17. rujna 1991. godine ograničeno samo na rijeku Dravu i to od 10+000 rkm Drave (s. Nemetin) do 70+000 rkm Drave (Donji Miholjac). Postrojba je u rujnu 1991. godine brojala 87 pripadnika a do kraja 1991. godine preko 100 pripadnika.

Neprijateljske snage RRF-a na r. Dravi

Neprijateljske snage RRF-a činila su dva patrolna broda koji su redovito vršili ophodnju na r. Dravi do rkm 08+000. Neprijatelj je imao i desantnojurišna sredstva, ali ih nije primjenjivao. Tijekom listopada 1991. godine neprijatelj je uspostavio skelsko mjesto prijelaza (SMP) na r. Dravi na rkm 07+700, čime su spojene njegove postrojbe u Baranji i istočnom dijelu Slavonije.

Zadaće RRF *Drava* tijekom 1991. godine

Temeljne zadaće RRF *Drava* bile su obrana istočne Slavonije koja je u jesen 1991. godine bila izložena žestokim neprijateljskim napadima. Operativne zadaće u prvoj polovini 1991. godine bile su nadzor plovnog puta na r. Dravi i r. Dunavu. Ove zadaće su provođene od 15. travnja 1991. godine. U jednom od tih nadzora početkom svibnja 1991. godine s patrolnim brodom *Ljutoč*, koji je bio naoružan puškostrojnicom a posada broda pješačkim naoružanjem, u susretu s ratnim brodom biše JNA brod *Ljutoč* bio je zaustavljen i pretresen. Neprijatelj je tada zarobio cijelu posadu i brod *Ljutoč* koja je u Apatinu zadržana tri dana. Nakon tri dana zarobljeništva brod i posada broda *Ljutoč* s tri člana posade i osam pripadnika MUP-a oslobođeni su i u pratnji brodova jugo-vojske vraćeni do ušća Drave.

Postrojba je u suradnji s dvadesetak djelatnika *Vodoprivrede* iz Osijeka i 3. A brigadnom ZNG-a 02. kolovoza 1991. godine sudjelovala u spašavanju stanovništva iz sela Aljmaš, Dalj i Erdut. Spašavanje je obavljeno brodom i teglenicom u tri prevoženja. Tada je s navedenog područja, koje je bilo ugroženo velikosrpskom agresijom i okupacijom, izvučeno i spašeno oko 2.000 civila. Na tom području bilo je moguće djelovati samo do 17. rujna 1991. godine, jer je padom sela Sarvaša u neprijateljske ruke neprijatelj zatvorio plovni put do r. Dunava i r. Drave na 07+700 rkm.

U vrijeme najžešćih borbi u istočnoj Slavoniji i opsade Vukovara RRF *Drava* je na relaciji Osijek – Erdut vršila logističku opskrbu obučnog centra ZNG-a u Erdutu koji je ostao u kopnenoj izolaciji (okruženju). RRF je prevozila ljudstvo (smjene na prvoj crti obrane) i omogućavala prijevoz plovnim putovima za potrebe sanitetskog osiguranja i zbrinjavanja ranjenika.

Do kraja 1991. godine postrojba je, kao podstožerna postrojba, izvršavala sve zapovjeđene zadaće od nadređenog Zapovjedništva Operativne zone *Osijek* kao što su:

- čuvanje crte bojišnice u dodiru s neprijateljem na r. Dravi,
- nadzor slobodnog plovnog puta r. Drave,

- izviđanje prostora od lijeve obale r. Drave do Kopačkog rita,
- prijevoz ljudstva i opskrba položaja naoružanjem, streljivom, hranom i lijekovima,
- izvlačenje ranjenika, izbjeglica i prognanika riječnim putem.

Postrojba od 16. do 18. prosinca 1991. godine sudjeluje u napadnim borbenim djelovanjima na privremeno zauzetom teritoriju prevozeći desantne snage i materijalno tehnička sredstva. Zatim na području s.Nemetina (rkm 11+000 do rkm 12+000 Drave i na 65+000 r. Drave) te u području potpore drugim postrojbama HV-a. Jedna od zadaća bila je i izviđanje područja Kopačkog rita.

Dana 17. prosinca 1991. godine iz sastava postrojbe izdvojen je jedan vod za poprečni prijevoz pripadnika hrvatske vojske. Prijevoz je izvršen s pet desantnih čamaca. U vrijeme prijevoza snaga za napadna djelovanja, na slobodnom dijelu plovnog puta vršio se nadzor brodom i s dva desantna čamca.

Prvi zapovjednik odreda RRF *Drava* nakon službenog formiranja postrojbe bio je pbb Ivan Stanković. Nakon njega zapovjednik postrojbe je bio kfr Vlado Grozdanić.

Tijekom Domovinskog rata HRM je materijalno potpomagala RRF. Za opremanje bordova upućivala je brodske topove 20 i 40 mm, slala je brodske konope te ratno-radnu odjeću za posade brodova. Pružala je personalnu i obučnu potporu.

Izbijanjem ratnih operacija na području bosanske Posavine (polovicom travnja 1992. godine) aktivnosti Odreda RRF *Drava* prenose se i na rijeku Savu. Uspostavljeno je skelsko mjesto prijelaza Babina Greda, a postrojba sudjeluje u pružanju pomoći stanovništvu i potpori postrojbama na prostoru bosanske Posavine. Veza bosanske Posavine i Posavskog dijela Hrvatske ostvarivala se putem mostova, koji su srušeni početkom ratnih operacija. Kako bi promet ipak bio omogućen, uspostavljena su skelska mjesta prijelaza, koja su bila žile kucavica za stanovništvo na desnoj obali rijeke Save. Tako su uspostavljena skelska mjesta prijelaza na potezu rijeke Save od Šamca do Račinovaca, i to:

- skelsko mjesto prijelaza Babina Greda – Domaljevac
- skelsko mjesto prijelaza Štitar
- skelsko mjesto prijelaza Tolisa
- skelsko mjesto prijelaza Županja- D. Mahala
- skelsko mjesto prijelaza Županja-Orašje (neposredno uz srušeni most Županja – Orašje)
- skelsko mjesto prijelaza Rajevo Selo

Pripadnici postrojbe osiguravali su nesmetan promet na skelskim mjestima prijelaza, sprječavajući protivnika da plutajućim minama onesposobi ili prekine promet.

U proljeće 1993. godine uspostavljena je protuminska zapreka na r. Savi kod sela Domaljevac (bosanska Posavina). Neprijateljske snage su iz Bosanskog Šamca rijekom puštale modificirane plutajuće protutenkovske mine TMRP-6 (takozvane šestice) kako bi onesposobio ili uništio skele kod sela Domaljevac i nizvodno prema Orašju, a time onemogućio opskrbu stanovništva i postrojbi civilnim i vojnim materijalom. Tijekom 1992. i 1993. godine pripadnici postrojbe uništili su i potopili tri tisuće šesto (3600) plutajućih

mina, i time osigurali sigurnost skelskih mjesta prijelaza. Niti jedna mina nije prošla zapreku i promet se preko skela odvijao nesmetano.

U jesen 1992. godine uspostavljena je protuminska zapreka, sa osiguranjem na r. Dravi kod Osijeka kako bi se onemogućila namjera protivnika da puštanjem plutajućih mina sruši mostove u Osijeku.

Protuminska zapreka na rijeci Savi

Prvog svibnja 1995. godine po zapovijedi Ministra obrane RH izvršen je preustroj postrojbe i ona od tada nosi naziv 2. zdrug riječni – Osijek.

U operacijama *Bljesak* i *Oluja* postrojba je odigrala svoju ulogu u nadzoru rijeka, protuminskoj zaštiti na rijekama Dravi i Savi i potpori postrojbama u porječju djelovanja.

Godine 1997. i 1998. provođena je zadaća razminiranja korita rijeke Drave i obala.

Uz stalno provođenje obuke u postrojbi, osposobljavani su pripadnici drugih postrojbi, a posebno 3. i 5. gbr. Od 1995. do 1999. godine na jezeru Borovik i r. Dravi pripadnici postrojbe vršili su obuku pripadnika Specijalne policije MUP-a RH iz djelokruga Riječnog brodarstva. Osposobljena su 462 pripadnika iz XXI PU RH za rad na vodi i u upravljanju plovnim sredstvima.

Tijekom Domovinskog rata kroz postrojbu je prošlo više od 1400 pripadnika.

Postrojba je smještena u vojarni *Vrbnik* koja je nakon obnove službeno otvorena 12. lipnja 1998. godine.

RIJEČNI ZDRUG SISAK

Nastanak postrojbe

1. riječni zdrug Sisak, znak postrojbe

Nastank 1. riječnog zdruga Sisak povezan je s napadom na Sunju 26. srpnja 1991. godine. Postrojba je u početku svog djelovanja nosila ime Prvi mornarički odred *Sisak*. Za formiranje postrojbe bilo je značajno dopremanje broda *Slavonac* iz Vukovara u Sisak početkom srpnja 1991. godine. Bio je to minolovac bivše RRF JNA kojeg je, nakon što je bio rashodovan, kupilo Ministarstvo prometa i veza RH. Brod je 26. kolovoza 1991. bio obojen maskirnim bojama i na njega su ukrcani prvi članovi posade, pripadnici ZNG-a mobilizirani uglavnom iz sastava sisačkih lađara. Ovaj brod pod imenom (PB-91) *Šokadija*, krajem kolovoza 1991. godine postat će zapovjednički brod riječne flotile Sisak. Početkom listopada 1991. godine PB-91 je s posadom od devet članova raspoređen u Zapovjedništvo ZNG-a za Baniju. Do 10. studenog u sastav flotile uključivani su novi brodovi i posade: to su remorkeri Slaven R-301 i patrolni brod *Javorina*, koji je dobio naziv PB-93.

Završno formiranje i ustrojavanje postrojbe uslijedilo je prema zapovijedi zamjenika ministra obrane o formiranju riječne flotile, koja je izdata 10. studenog 1991. godine.

Prvi riječni zdrug *Sisak* formalno je ustrojen 13. studenog 1991. godine.

Privremena formacija 1. riječnog zdruga *Sisak* propisana je 20. siječnja 1992. godine. Svečana prisega postrojbe uslijedila je 26. siječnja 1992. godine. Flotila 1. riječnog zdruga brojila je tridesetak mornara ukrcanih na tri naoružana i tri pomoćna broda.

Početkom 1992. godine i dalje se opremaju i naoružavaju PB-92 i PB-93 te se usavršava oprema. Članovi Kluba podvodnih aktivnosti *Sisak* imali su značajnu ulogu u preuzimanju i servisiranju opreme iz osvojene vojarne *Barutane*. Oni su, kao pripadnici ZNG-a, preuzeli i zbrinuli u *Brodoremontu* u Galdovu opremu (gumeni i aluminijski čamci, izvanbrodski motori). Tu opremu su servisirali i osposobili za uporabu.

Patrolni brod (PB-91) Šokadija, prvi je brod hrvatske riječne ratne flotile. Bivši riječni minolovac, nekadašnje ime mu je bilo RML-307 Slavonac, izgrađen je 1952. godine. Od 1991. bio je u sastavu 1. riječnog zdruga Sisak. U uporabi su bili i riječni patrolni brodovi PB-92 i PB-93.

Operativno djelovanje postrojbe

Prvi mornarički odred *Sisak* aktivno se uključuje u obranu sunjskog područja odmah nakon napada na Sunju krajem srpnja 1991. godine. Brodovi su u početku bili naoružani samo pješačkim naoružanjem, kasnije protuzrakoplovnim topovima i strojnicama. Prvo borbeno djelovanje topnika s PB-91 na neprijateljsko zrakoplovstvo iznad Siska bilo je 5. listopada 1991. godine. Tada su, prema brodskom dnevniku od 5. listopada 1991. godine, pogođena dva neprijateljska MIG-a od kojih je jedan srušen a jedan oštećen. U narednom periodu u djelovanju neprijateljskog zrakoplovstva 2. studenog 1991. godine teže je oštećen remorker R-302 *Bizon* i skela, koji su do 15. studenog popravljeni.

Zadaće postrojbe

Aktivnosti vezane za glavne zadaće 1. riječnog zdruga otpočele su još u srpnju 1991. godine kada su čamcem Č-25 (kasnije patrolni čamac C-201 riječne flotile) prevoženi vojnici, ranjenici i prognanici preko Save između Graduše i Lukavca. Poprečni i uzdužni prijevoz i održavanje komunikacije između Siska i sunjskog mostobrana bila je jedna od najvažnijih zadaća riječne ratne flotile *Sisak*. Uspješne zadaće u poprečnom prevoženju na strateškom komunikacijskom pravcu Sisak – Sunja omogućila je i novoizgrađena skela, sagrađena od postojećih pontona u vlasništvu *Vodoprivrede* iz Siska. Na pogonu skele uključeni su remorkeri od kojih je prvi bio *Bizon* R-302, također u sastavu flotile 1. riječnog zdruga. Značajna je bila uloga mobiliziranih civilnih struktura, primjerice Kapetanije pristaništa Sisak koja je pružila odgovarajuću stručnu i materijalnu pomoć. Nakon što je brod Slavonac ušao u sastav vojnih snaga, 29. kolovoza 1991. godine, u Kapetaniji pristaništa u Sisku uređeno je Zapovjedništvo 1. mornaričkog odreda, kasnije 1. riječnog

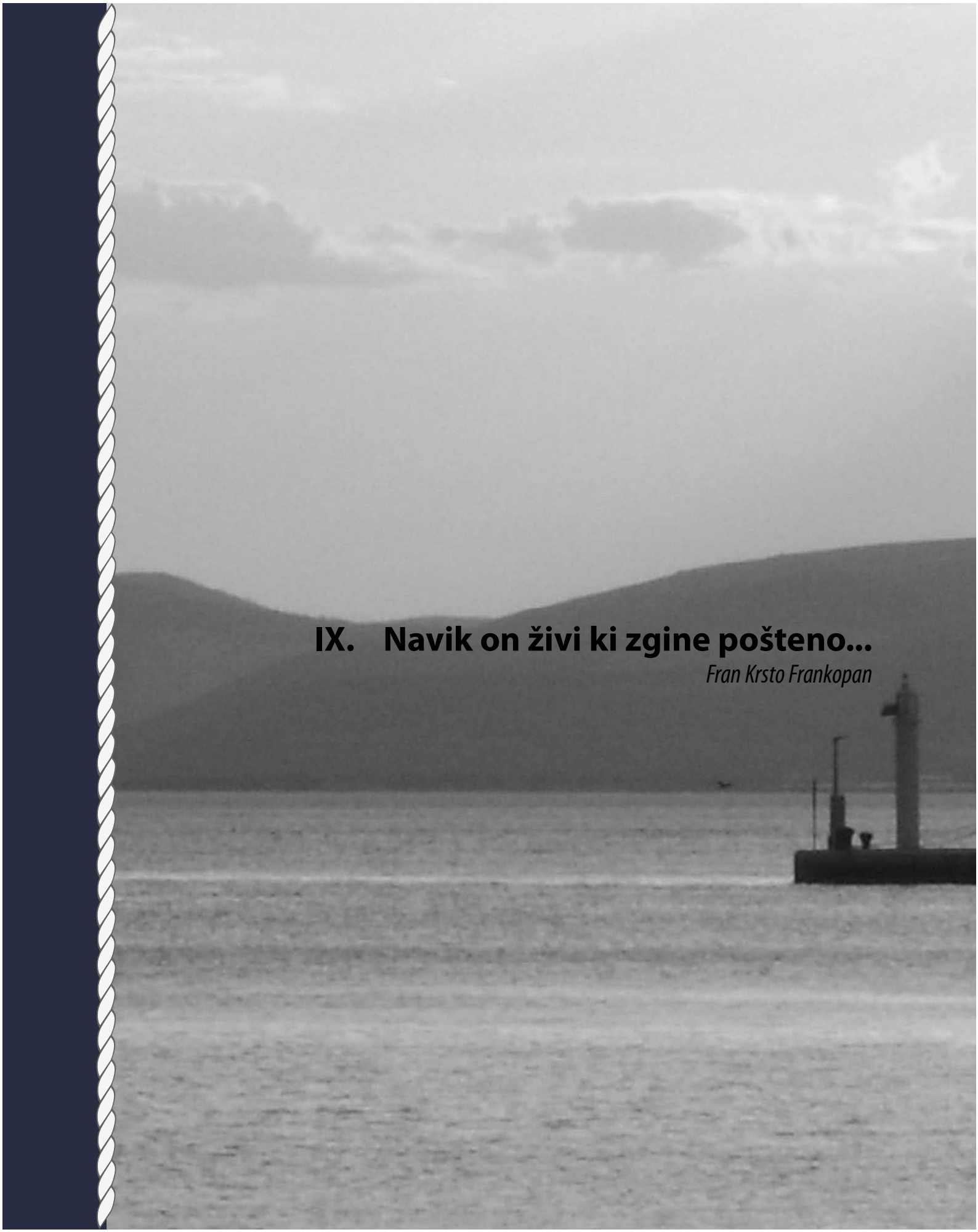

Patrolni brod 1. riječnog zdruga Sisak na osnovnoj zadaći patroliranja

zdruga *Sisak*. Predsjednik tadašnjeg Kriznog štaba za Baniju, Posavinu i Moslavinu bio je Ivan Bobetko koji je imao značajnu ulogu u organizaciji i uspješnoj suradnji Kapetanije pristaništa i flotile koja se nalazila pod upravom Kapetanije i 1. mornaričkog odreda *Sisak*. Tijekom rujna u *Brodoremontu* u Galdovu intenzivno se radilo na uređenju i opremanju broda *Slavonac*, kasnije oznake PB-91. Ugrađeni su krmeni topovi 20 mm i pramčani top 40 mm te su uređeni štitovi oko topova i komore za streljivo. Posadu su činila dva nautičara i strojar s pet topnika. Zadaće broda su bile protuzrakoplovna zaštita grada i osiguranje plovnih putova i prijelaza na Savi, protupješačka zaštita dužobalnih snaga i obale te prijevoz vojnika i opreme.

Zadaće postrojbe bile su patroliranje rijekama u zoni odgovornosti, pomoć i podrška drugim posrtojbama, prevoženje preko rijeke Save, održavanje i protuzrakoplovna zaštita skelnih popriječenih prijelaza rijekom u zoni ophodnje slobodnim rijekama oko Siska, Savom i Kupom. Značajnu ulogu imala je u opskrbi svim potrepštinama nužnim za život i rad stanovništva i vojnih snaga RH koje su se nalazile na prostoru Sunjskoga džepa.

Prvi riječni zdrug *Sisak* ugašen je 31. siječnja 1995. godine.

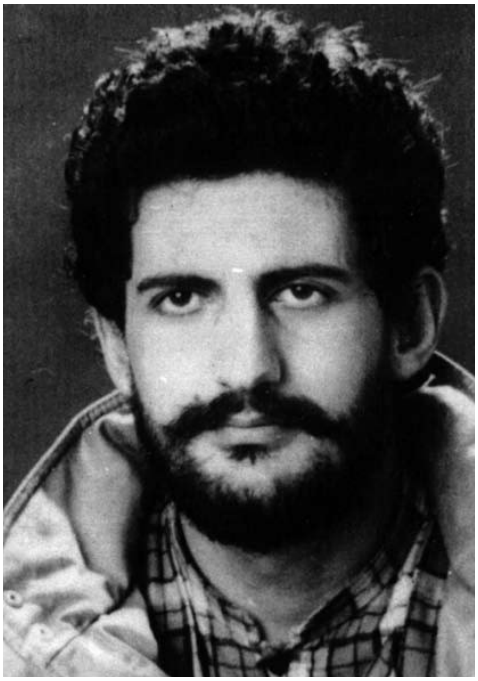

IX. Navik on živi ki zgine pošteno...

Fran Krsto Frankopan

Tihomir Antunović
1964.–1991.

Zdenko Baričević
1958.–1991.

Tomislav Bender
1970.–1991.

Predrag Bogdanić
1965.–1993.

Ranko Bongvardo
1960.–1991.

Branko Bosnić
1956.–1993.

Mile Brešić
1961.–1992.

Mladen Bujačić
1964.–1991.

Milan Buljević
1970.–1993.

Igor Bušelić
1970.–1991.

Nikola Dragičević
1963.–1991.

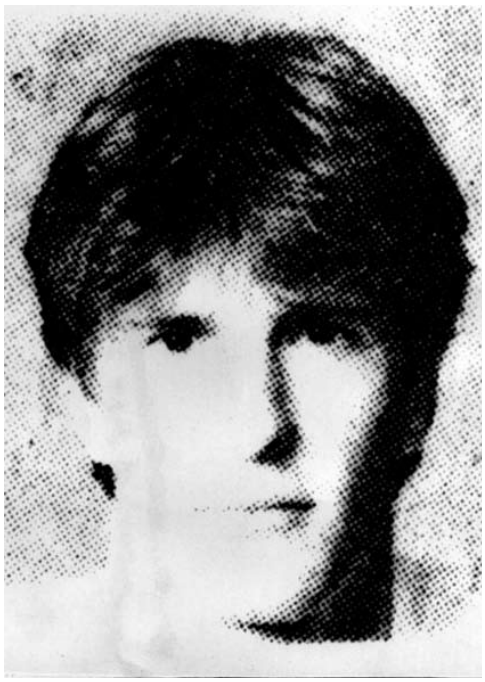
Zvonko Dropulić
1972.–1991.

Matko Dukić
1970.–1992.

Joško Erak
1963.–1995.

Ante Franičević
1962.–1991.

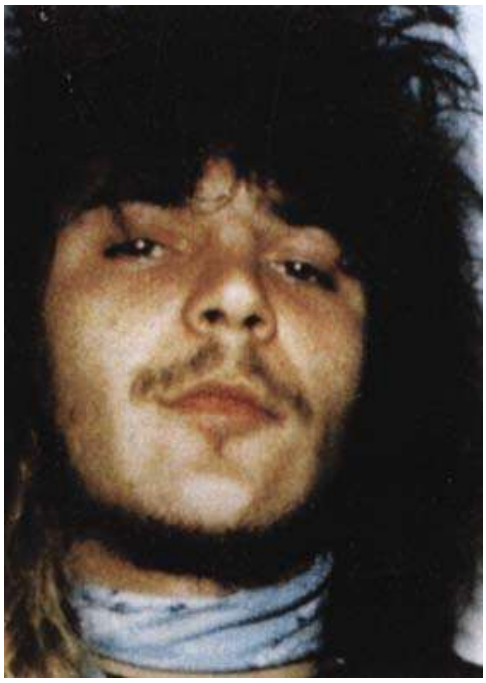
Bruno Glanz
1970.–1991.

Goran Gojković
1964.–1992.

Dragan Grabovac
1969.–1993.

Danijel Grbin
1969.–1993.

Haris Hadžišehić
1962.–1992.

Muharem Hamzić
1970.–1993.

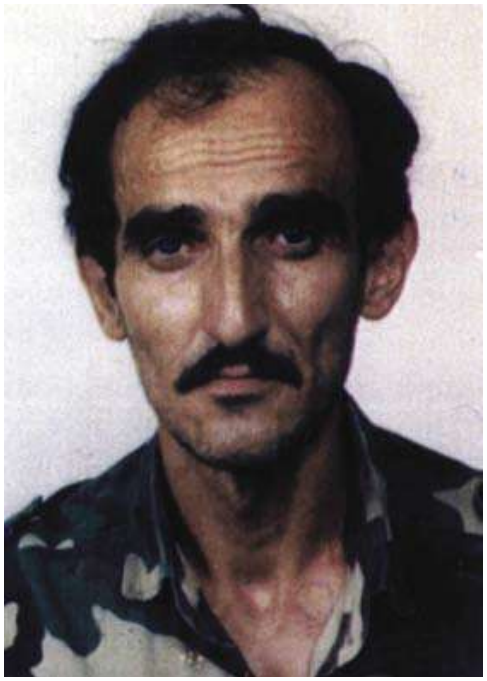
Ante Jablan
1947.–1991.

Darko Jurišin
1958.–1992.

Ante Kalinić
1966.–1991.

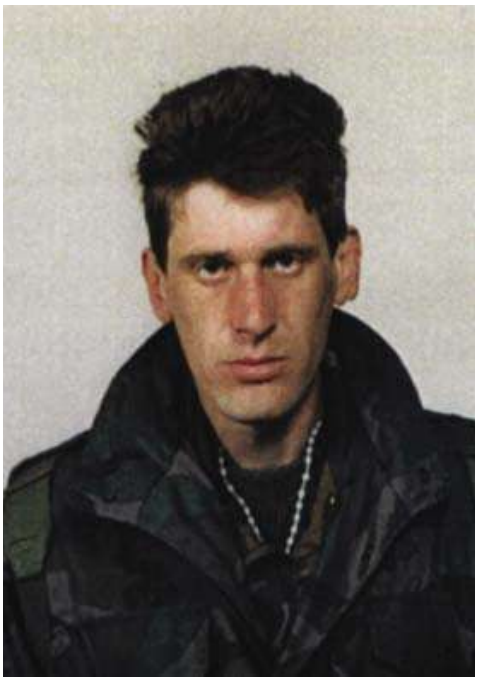
Anđelko Kecman
1954.–1993.

Mario Krstičević
1968.–1992.

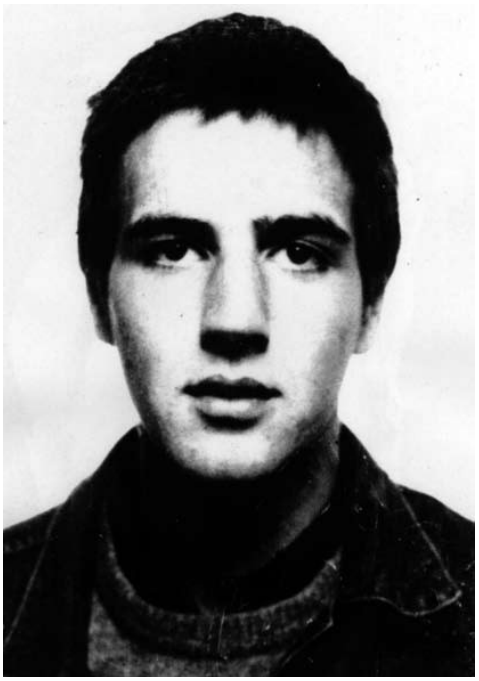
Petar Kuprešak
1966.–1992.

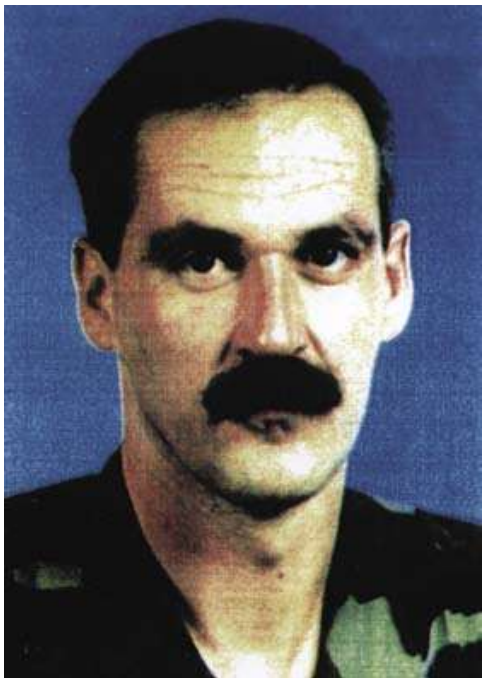
Miljenko Kvesić
1966.–1993.

Goran Lasić
1953.–1992.

Franci Lazibat
1967.–1991.

Tonči Maleš
1959.–1994.

Luka Martinić
1971.–1991.

Senahid Mekšić
1966.–1992.

Ivica Miletić
1964.–1992.

Mladen Mrvac
1959.–1992.

Adem Musa
1966.–1993.

Samir Mustafić
1968.–1991.

Rifet Mustić
1962.–1991.

Niko Nišandžić
1955.–1992.

Vedran Ostojić
1972.–1992.

Alen Pecotić
1968.–1991.

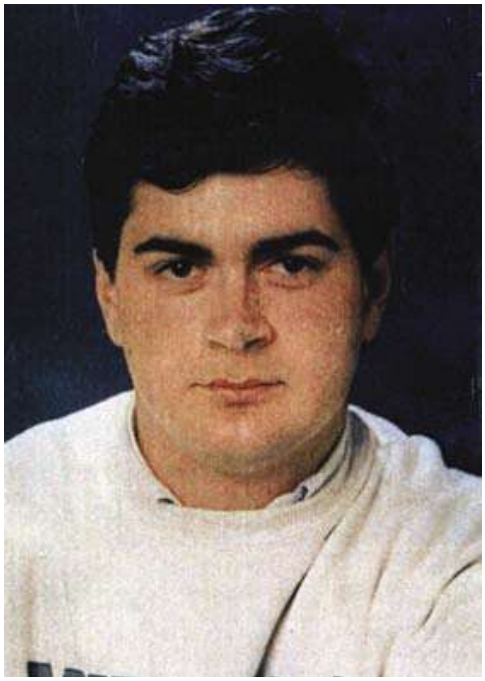
Miodrag Perkušić
1964.–1991.

Nikola Parleta
1960.–1992.

Valter Radeka
1959.–1992.

Đuro Raguž
1964.–1992.

Ivan Raić
1968.–1991.

Antun Stanić
1955.–1991.

Ivan Sekelja
1956.–1992.

Denis Spika
1956.–1993.

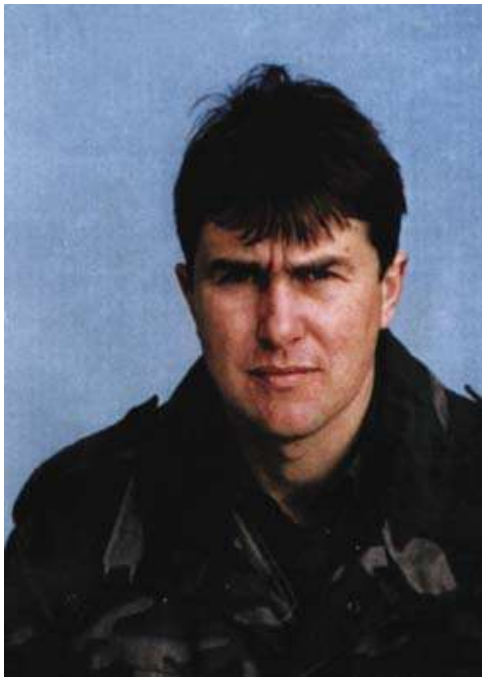
Dragan Spar
1961.–1993.

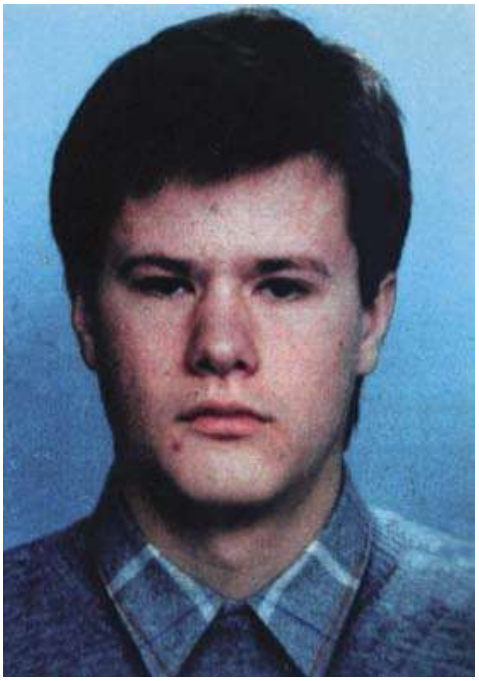
Siniša Tkalec
1953.–1991.

Dražen Vatović
1958.–1991.

Miljenko Zorić
1958.–1993.

Josip Vranić
1970.–1991.

Branko Zemljarić
1960.–1992.

Spomenik Josipu Vraniću, prvom poginulom dragovoljcu Hrvatske ratne mornarice

Spomen obilježje poginulim pripadnicima 73. bVP, Split, vojarna "Sveti Nikola" Lora

SPOMEN-OBILJEŽJA POGINULIH BRANITELJA IZ HRM-a

SPOMEN-OBILJEŽJE	MJESTO	VRSTA
Spomen-obilježje svim poginulim pripadnicima HRM-a u Domovinskom ratu	Split – vojarna *Sveti Nikola* – Lora	Granitna ploča na stijeni s ugraviranim natpisom.
Spomen-obilježje poginulim pripadnicima vojne policije HRM-a		Spomen-ploča
Spomen-soba svim poginulim pripadnicima HRM-a u Domovinskom ratu	Split – zgrada Zapovjedništva HRM-a	Spomen-soba
Spomen-ploča poginulim pripadnicima VPS-a Jug	Ploče, vojarna *Neretva*, zgrada Zapovjedništva	Spomen-ploča
Spomen-soba poginulim pripadnicima VPS-a Sjever	Pula, zgrada Zapovjedništva VPS-a Sjever	Spomen-soba
Spomen-ploča svim hrvatskim mornarima	Pula, crkva Gospe od mora	Spomen-ploča
Spomen-obilježje poginulim pripadnicima HRM-a u OA *Maslenica*	Novigrad, brdo Figurica	Križ
Spomen-obilježje poginulim roniocima u Domovinskom ratu	Split, rt Marjan (u. Kašjuni)	Školska morska mina s natpisom
Spomen-obilježje poginulom pripadniku MOMP-a Pelješac, Tihomiru Antunoviću	Đonta Doli, selo Ploča	Spomen-ploča (kapelica)
Spomen-obilježje poginulom pripadniku MOMP-a Pelješac, Draženu Vatoviću	Ston, Zamaslina	Spomen-ploča
Spomen-obilježje poginulom pripadniku 273. sMP-a Zvonku Dropuliću	Ploče, Tatinje	
Spomen-obilježje poginulom pripadniku MOMP-a Dubrovnik, Siniši Tkalecu	Dubrovnik, brdo Bosanka	
Spomen-obilježje poginulom pripadniku MOMP-a Korčula, Alenu Pecotiću	Orahov Do	
Spomen-obilježje poginulim pripadnicima obalne topničke bitnice Brač, Luki Martinoviću i Nikoli Dragičeviću	o. Brač, Golo brdo, kod Sutivana	
Spomen-obilježje poginulom pripadniku MOMP-a Hvar, Predragu Bogdaniću	Novigrad, groblje – južni ulaz	

Dodatak

Udruge i institucije koje su promicale pomorstvo na hrvatskom Jadranu

U 19. i 20. st. na hrvatskom Jadranu osnivane su brojne udruge i institucije (muzeji) koje su promovirale pomorstvo i posebno poticale razvoj ratne mornarice. Promovirajući tu ideju, objavljivale su brojne časopise i publikacije na hrvatskom te talijanskom, njemačkom i mađarskom jeziku. Ta pomorska periodika je vrlo dragocjena za proučavanje pomorstva kao posebne grane, ona je svedočanstvo prošlog vremena.

JADRANSKA STRAŽA - službeno ilustrano glasilo istoimene udruge

Nakon I. svjetskog rata 1919. godine osnovano je društvo Jugoslavenska pomorska matica s programom zaštite interesa pomoraca i jačanje jugoslavenskog pomorstva. Društvo je pokrenulo prvi poslijeratni pomorski časopis *Naše more*. Do 1920. godine osnovane su brojne pomorske organizacije i društva kioje se iste godine ujedinjuju se u jedinstvenu organizaciju *Jugoslavenska Pomorska Matica* sa sjedištem u Beogradu. Časopis *Naše more* 1920. godine prestaje izlaziti zamjenjue ga Jugoslavenski pomorac koji će u narednih 20 godina iznositi teme o aktualnim pomorskim događanjima.

Jadranska straža

Jadranska straža je pomorska udruga osnovana u Splitu 1922. godine, s programom kulturnog, gospodarskog, domoljubnog i općeg unapređenja hrvatskog Jadrana. Osobito je značajna u poticanju i potpori razvoja ratne mornarice. Odbori Jadranske straže osnovani su diljem Kraljevine Jugoslavije, zatim u inozemstvu, primjerice SAD-u i Čehoslovačkoj. Udruga je izdavala mjesečnik *Jadranska straža* koji je izlazio u Splitu sve do 1941. godine.

Jadranska straža izdavala je pomorske kalendare (npr. ribarski kalendar), časopise i pokrenula Pomorsku biblioteku koja se bavila izdavaštvom iz oblasti pomorstva te je osnovala Pomorski muzej u Splitu 1925. godine.

U Splitu je 1962. godine osnovano Društvo za proučavanje i unaprijeđenje pomorstva Jugosalvije, koje je u određenom obliku nastavilo ideju *Jadranske straže*. Društvo je izadavalo *Pomorski zbornik* i razvilo široku pomorsko-znanstvenu i stručnu djelatnost. *Pomorski zbornik* je uz pomoć Ministarstva znanosti i tehnologije RH nastavio izlaziti i tijekom Domovinskog rata. Danas ga izdaje Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Republike Hrvatske.

Od stručne mornaričke periodike značajno je spomenuti *Mornarički glasnik* koji je pokrenula mornarica Kraljevine Jugoslavije te je izlazio od 1933. do 1941. Časopis sa stručnom tematikom ratne mornarice pod istim imenom *Mornarički glasnik* od 1951. do 1991. godine izdavala je u Splitu bivša JRM.

Pomorski muzej

Nasljednik Pomorskog muzeja *Jadranske straže* od 1960. do 1985. godine je Pomorski muzej Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (JAZU).

U Splitu je istodobno postojao i djelovao i Vojnopomorski muzej RM, koji se 1991. godine, kao jedna od prvih institucija bivše JRM, pridružilo braniteljima i ušao u sastav HRM-a. Muzej je dobio ime Vojnopomorski muzej HRM-a, 1995. godine predan je Gradu Splitu, preuređen je pod imenom Hrvatski pomorski muzej Split (HPMS).

U pomorskim centrima na jadranskoj obali postoje regionalni pomorski muzeji kao što su Pomorski povjesni muzej hrvatskog primorja u Rijeci, Pomorska zbirka Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru, Pomorski muzej u Dubrovniku, Pomorski muzej u Kotoru koji su vrlo značajne kulturne institucije koje uz povjesne muzeje i arhive omogućuju proučavanje i prećenje hrvatske pomorske povijesti i tradicije.

Udruga *Vila Velebita*

Udruga *Vila Velebita* je dobrovoljna pomorska udruga RH koja je utemeljena 26. 11. 1993. godine pod pokroviteljstvom Županije splitsko-dalmatinske, Grada Splita i Hrvatske ratne mornarice sa jedištem u Splitu. Udruga ima veoma opsežan program djelovanja a osnovni cilj je skrb za hrvatsko pomorsko dobro i promicanje hrvatskog pomorstva. Projekt Udruge pokrenut je u veljači 1993. godine u Predsjedništvu RH i Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti (HAZU). Udruga je imala zadaću poticati stvaralački i znanstveni rad, tehničku kulturu i obrazovanje osobito u pomorstvu. Zbog nastavka tradicije školovanja hrvatskih pomoraca na školskim brodovima *Margita*, *Vila Velebita* i *Jadran*, pokrenut je projekt gradnje školskog jedrenjaka *Vila Velebita* po uzoru na istoimeni školski brod (*škunu*) sagrađenu 1908. godine u Kielu za nautičku školu u Bakru.

Predstavnici Udruge Vila Velebita kod predsjednika dr. Franje Tuđmana

Povodom Dana HRM-a 1993. godine Udruga *Vila Velebita* bila je jedan organizatora izložbe *Naše more hrvatsko*. Pokrenut je časopis *Vila Velebita* u kojem su sabirani, sumirani svi rezultati djelovanja Udruge. U prvom redu stručna i znanstvena istraživanja pomorske vojne povijesti Hrvata te gospodarske i kulturne povijesti našeg mora. U tom je duhu pokrenuta i bilioteka *Vila Velebita* i bilioteka *Hrvatska plovila*. Objavljena su djela *Stotideseta obljetnica Viškog boja*, Split 1996., *Viški boj* 1866., Split 2001. te *Starohrvatski brod*, Split 1998. *Omiška strijela*, Split 2001. godine i knjižica s prikazom *Udruge brodomodelara (maketara) Vila Velebita*.

U studenom 2000. godine Udruga *Vila Velebita* promijenila je ime u *Hrvatska pomorska straža* (HPS), dok *Vila Velebita* ostaje naziv časopisa. Na sjednici Savjeta Međunarodne pomorske konfederacije (Internacional Maritime Confedertion, IMC) održane u Kielu 14. 6. 2004. godine Udruga *Hrvatska pomorska straža* kao predstavnica Republike Hrvatske primljena je u članstvo te Konfederacije.

Zahvalnica

U ime Zapovjedništva HRM-a zahvaljujemo muzejima i intitucijama koji su pomogli u prikupljanje građe i omogućili da njihovim prikladnim eksponatima koji se odnose na sadržaj pomorske vojne povjesti Hrvata, likovno obogatimo Povjesnicu HRM-a.

Državni arhiv u Zadaru
Gradski muzej Senj
Hrvatski pomorski muzej Split
Muzej grada Kaštela, Kaštel Lukšić
Muzej grada Trogira
Narodni muzej Zadar – Odjel Muzej grada Zadra
Pomorska zbirka Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru
Dubrovački muzeji - Pomorski muzej
Pomorski muzej Crne Gore, Kotor
Pomorski povjesni muzej hrvatskog primorjaja, Rijeka
Povjesni muzej Istre-Museo strico del Istria, Pula
Pomorska škola u Zadru
Hrvatsko ghrađansko društvo Crne Gore, Kotor

Navedeni muzeji su se odazvali na zahtjev upućen osobno ili službeno preko HRM-a da slikama svojih muzejskih eksponata koji se odnose na sadržaj pomorske vojne povjesti Hrvata ili su bliske tim sadržajima pomognu u likovnom opremanju Povjesnice tj. perioda do 1990. Godine.

bjn Jozo Grgić, prof

Pregled kratica

ABK – atomsko biološko kemijsko
ABKO – atomsko biološko kemijsko oružje
ADRION – Adriatic Ionion Iniciative
AIS – Vessel board search&seizure – Sustavi za automatsku identifikaciju
AJP 3.5 Allied Joint Doctrine for Special Operations – Združena saveznička (NATO) doktrina snaga za specijalne operacije
ARIEX – ADRIATIC REGIONAL WMD INTEGRATED EXERCISE
AUDIT – verzija obrazovnog sustava
bDR – bojna divererzantsko roniteljska (352. bDR)
BG – borbena grupa
BiH – Bosna i Hercegovina
bMDP – bojna mornaričko-desantnog pješaštva
bMP – bojna mornaričkog pješaštva
Boarding – prekrcaj (odnosi se na presretanje, zaustavljanje, prekrcaj (ukrcaj) i pretres sumnjivog broda
BOB – bojna otpornost broda
brig. – brigada
BRT – brutoregistarska tona
BS – borbena skupina
BSD – bojna za specijalna djelovanja
BSO – Brodogradilište specijalnih objekata
BŠ – brod školski
bVP – bojna vojne policije
BVS – bilateralna vojna suradnja
c. b. – crta bojišta
C/JSOTF – glavno zapovjedništvo, vježba Jackl Stone
CAX – Computer Assisted Exercise (računalno simulacijska vježba)
CHENS – The Chiefs of European Navies (je po definiciji neformalni forum zapovjednika RM europskih zemalja, članica EU ili NATO saveza)
CRO – Crysis Response Operations
CS – Ciljevi snagaa
CS M – 2842 (pomorske komunikacije)
čv – čvor (jedinica za brzinu broda – 1 čv = 1 nm/h)
DB – domobranska bojna
DBM – desantni brod minopolagač
DDB – divizijun desantnih brodova
DJB – desantno-jurišni brod
DJČ – desantno-jurišni čamac
DPR – Dugoročni plan razvoja
DR – Diverzantski ronitelji
dr. – doktor
dr. – drugo
DRTOP – divizijun raketnih topovnjača
DSM – desantna splav minopolagač
DTM – desantni tenkonosac minopolagač
EAPWP – Euro-Atlantic Partnership Work Plan – Euroatlantski partnerski radni program
ESDP – Europske sigurnosne i obrambene politike
EU – Europska uunija
EUROMARFOR – europske mornaričke snage
EXTAC – 1000 MARITIME MANEUVERING AND TACTICAL PROCEDURES (pomoračko manevriranje i taktičke opetacije)
EZ – Europska zajednica
FESB – Fakultet elektrotehnike, strojarstva i brodogradnje
fr. – francuski
g. – godina
GS HV – Glavni stožer Hrvatske vojske
GS OS RH – Glavni stožer Oružanih snaga Republike Hrvatske
HAZU – Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
HGZ – Hrvatski gardijski zdrug
HKoV – Hrvatska kopnena vojska
HNK – Hrvatsko narodno kazalište
HNS – Host Nation Suport
HPT – Hrvatska pošta i telekomunikacije
HRM – Hrvatska ratna mornarica
HRZ – Hrvatsko ratno zrakoplovstvo
HV – Hrvatska vojska
HVU – Hrvatsko vojno učilište
IFOR – International Forces of Reconciliation
IKM – istureno komandno mjesto
INDOK – informacijsko–dokumentacijski

IPM – Institut pomorske medicine
ISS – International Sea Power Symposium – međunarodni simpozij pomorskih snaga
IWP – Integration Work Program – Integracijski radni program
IZM – istureno zapovjedno mjesto
JAZU – Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
JB – Južno bojište
JFC – Savezničko zapovjedništvo združenih snaga
JIE – jugoistočna Europa
JJI – jadransko-jonska inicijativa)
JM – jugoslavenska mornarica
JNA – Jugoslavenska narodna armija
JRM – Jugoslavenska ratna mornarica
JRZ – Jugoslavensko ratno zrakoplovstvo
k – kota
kbb – kapetan bojnog broda
kg – kilogram
KIS – komandno-informacijski sustav
Kl. – klasa
km – kilometar
KoV – kopnena vojska
KS – konjska snaga
KVPO – Komanda Vojnopomorske oblasti
kW – kilovat
l. – luka
lat. – latinski
LIVEX – Live Exercise (vježba sa snagama)
LM – lovac mina
LPRS – lakoprenosivi raketni sustav
LR – lučki remorker
m – metar
M – milja (oko 1,852 metra)
m. b. – motorni brod
MAP – MEMBERSHIP AKTION PLAN (Akcijski plan za zemlju koja pretendira ulasku u NATO)
MARCOMET – Maritime Commanders Meeting – sastanak zapovjednika mornarica
MAREVAL – Maritime Evaluation – Ocjenjivanja sposobnosti pomorskih snaga
MB – minobacač
MC – Maritime Command – Mornaričko zapovjedništvo
MCM – Mine Counter Measures
MD – Mediteranski dijalog
MDP – mornaričko-desantno pješaštvo
MG – Mornarički glasnik
MH – Matica hrvatska
min – minuta
MIO – motrenje i obavješćivanje
MIO – Maritime Interdiction Operations – operacije pomorskog presretanja
MIO TIM – tim koji vrši MIO proceduru
ML – minolovac
MLVS – multilateralna vojna suradnja
mm – milimetar
MMPiR – Ministarstva mora, prometa i razvitka
MNC – Mornarički nastavni centar
MO – mornarički odred
MOL – mobilni obalni lanser
MOMP – mješoviti odred mornaričkog pješaštva
MORH – Ministarstvo obrane Republike Hrvatske
MP – minopolagač
MPMB – mali protuminski brod
mr. – magistar
MTD – mješoviti topnički divizijun
MTRZ – Mornaričko-tehnički remontni zavod
MTS – materijalno-tehnička sredstva
MTV – mornaričko taktička vježbaonica
MUP – Ministarstvo unutarnjih poslova
MVS – međunarodna vojna suradnja
MVV – međunarodna vojna vježba
NAC – North Atlantic Council
NATO – North Atlantic Treaty Organization
NBKO– nuklearno biološko kemijsko oružje
NDH – Nezavisna Država Hrvatska
NM – nautička milja (vidi: M – milja)
NMS – Noble Midas
NO – Narodnooslobodilački odbor
NOP – Narodnooslobodilački pokret
NOS – namjenski organizirane snage

NOV i PO – Narodnooslobodilačka vojska i partizanski odredi
NOVJ – Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije
npr – natporučnik
NRF – NATO Response Force – NATO Snage za odgovor
NS – nastavno središte
NWN – North West North
o. – otok
o. d. – obnašatelj dužnosti
OA – oslobodilačka akcija
OAE – Active Endeavour
OB – ophodni brod
OCC E&F – Operational Capabilities Concept Evaluation and Feedback – Koncept ocjenjivanja i povratnih informacija operativnih sposobnosti
OLB – odred logističkih brodova
OMP – odred mornaričkog pješaštva
ONB – odred naoružanih brodova
ONO i DSZ – općenarodna obrana i društvena samozaštita
OO – obalna obrana
OOB – obalni ophodni brod
op. a. – opaska autora
ORMP – obalna radarska motrilačka postaja
ORRF – odred riječne ratne flotile
OS – oružane snage
OS RH – Oružane snage Republike Hrvatske
OSMiO – obalna služba motrenja i obavješćivanja
OSt – Obalna straža
OS RH – Obalna straža Republike Hrvatske
OT – obalni top
OTB – obalna topnička bitnica
OTG – obalna topnička grupa
OTV – obalni topnički vod
OZ – operativna zona
p. o. – poluotok
PASSEX – PASSING EXERCISE (uvježbavanje brodova u prolazu)
PAT – protuavionski top
PB –pomorska baza
PBR – patrolni brod
PC – Partnerski ciljevi
PCE – Pomorski centar za elektroniku
PČ – patrolni čamac
PDO – protudesantna obrana
PDR – Dugoročni plan razvoja
PDRB – protudiverzantska bomba
PfP – Partnership for Peace – Partnerstvo za mir
pfr – poručnik fregate
PH – oznaka za pomoćni hidrografski brod (JRM)
PloB – pomorska logistička baza
POM – postaja oblanoga motrenja
POTB – pokretna obalna topnička bitnica
PPD – protu podmorničko djelovanje
prof. – profesor
PS – oznaka za pomoćni (brod) spasilac (JRM)
ps – pješačka satnija
PS – pomorske snage
PZ – poljoprivredna zadruga
PZJJ – Pomorsko zapovjedništvo za Južni Jadran
PZO – protuzračna obrana
PZS 12,7 mm – Protuzrakoplovna strojnica (Browing)
PZSJ – Pomorsko zapovjedništvo za Sjeverni Jadran
PZSrJ – Pomorsko zapovjedništvo za Srednji Jadran
PZT – protuzrakoplovni top
RB – remontno brodogradilište
RB – ručni bacač
RČ – raketni čamac
RD – raketni divizijun
RH – Republika Hrvatska
RL – ratna luka
RM – ratna mornarica
RPG – ručna protutenkovska granata
RTG – radio-telegrafija
RTOP – raketna topovnjača
s. – selo
SAD – Sjedinjene Američke Države
san.– sanitet
sat. – satnija
sc. – sciencie (naučni)
SEEC – South Eastern Europe Clearinghouse

SFRJ – Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SiCG – Srbija i Crna Gora
SJ – Sjeverni Jadran
sMDP – satnija mornaričko-desantnog pješaštva
SNMG – Standing NATO Maritime Group (skupina NATO brodova
SNMG – Standing NATO Maritime Group – stalna međunarodna i integrirana NATO pomorska grupa (grupa koja je u stalnoj pripravnosti za potrebe NATO–a).
SOCEUR – Special Operations Command Europe
SOFA – Status of Force Agreement (status dogovora snaga)
SOP– standardni operativni postupak
SOPD – samostalni odred za podvodna djelovanja
SOTG – Special Operations Training Group
SOzPD – Samostalni odred za podvodna djelovanja
SPO – Strateški pregled obrane
SSSR – Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
SSVP – samostalna satnija vojne policije
st. – stoljeće
STANFORMED – mornaričke snage NATO-a u Sredozemlju
str. – stranica
sv. – sveti
SVzPD – Samostalni vod za podvodna djelovanja
SzO – Središte za obuku
ŠB – školski brod
t – tona
tal. – talijanski
TB – torpedni brod
TCT – TRAINING CONDACTING TEAM (tim za provedbu obuke)
TČ – torpedni čamac
TČI – temeljna časnička izobrazba
TDI temeljna dočasnička izobrazba
TG – taktička grupas
tj. – to jest
TM – teritorijalno more
TO – teritorijalna obrana
TRMN – Trans Regional Maritime Network
TRTSV – tečaj za razvoj temeljnih sposobnosti vođenja
tt. – trigonometrijska točka
u. – uvala
UMV – unutarnje morske vode
UNCRO – United Nations Confidence Restauration Operation
UNESCO – United Nations Educational Scientific and Cultural Organization
UNPA – United Nations Protection Area
UNPROFOR – United Nations Protection Forces
Ur. – urudžbeni
VBR – višecijevni bacač raketa
VOM – vod obalnog motrenja
VP – vojna policija
VPBR – veliki patrolni brod
VPM – vojnopomorski muzej
VPO – vojnopomorska oblast
VPS – vojnopomorski sektor
VPSSrJ – Vojnopomorski sekror srednji Jadran
VRMTC – Virtual Regional Maritime Traffic Center – Virtualno regionalno pomorsko središte
VSSp – vojno stručna specijalnost
ZB – zrakoplovna baza
ZERP – zaštićeni ekološko-ribolovni pojas
ZHRM – Zapovjedništvo Hrvatske ratne mornarice
ZIO – Zapovjedništvo za izobrazbu
ZIS – oznaka topa 76 mm
ZNG – Zbor narodne garde
ZP – zborno područje
ZTV – združena taktička vježba
ZzO – Zapovjedništvo za obuku

Literatura i izvori

Angelluci, E. – Cucari, A.: Le Navi, Rim 1975.
Anselmi, S.: Pirati e corsari in Adriarico, Pizza 1998.
Antoljak, S.: Pregled hrvatske povijesti, Split 1994.
Antoljak, S.: Izvori za historiju naroda Jugoslavije – Srednji vijek, Zadar 1978.
Aralica, T. – Aralica, V.: Hrvatski ratnici kroz stoljeća, Čakovec 1996.
Attlmayr, F. R.: Der Krieg Österreichs in der Adria, Pola 1896.
Bačić, V. A.: Dubrovački brodovi, Zagreb 1941.
Bačić, V. A.: Povijest prvog svjetskog rata, svz. I, Zagreb 1945.
M. Balota: Puna je Pula, Rijeka 1981.
Bauer, E.: Sjaj i tragika hrvatskog oružja, Zagreb 1991.
Bass, G. F.: A History of Seafaring, London 1974.
Bernardić, S.: Odjel za podvodna djelovanja HRM u Domovinskom ratu, Zagreb 1996.
Bernardić, S.: Prilozi za povijest Hrvatske ratne mornarice u Domovinskom ratu (1991.), Zagreb 2007.
Bobetko, J.: Sve moje bitke, Zagreb 1996.
Bubnov, A. D.: Istorija pomorske ratne vještine, svz. I-III, Dubrovnik 1930.
Faričić, J.: Pomorska kartografija (katalog izložbe), Zagreb 2007.
Ferjančić, B.: Vizantiski izvori II, Beograd 1959.
Fisković, N.: Slikarsko djelo B. Ivankovića, Zagreb 2006.
Gotovina, A.: Napadni bojevi i operacije HV i HVO, Knin 1996.
Horvat, K.: Monumenta historiam usccorum illustrantia, svz. I-II, Zagreb 1910.-1913.
Kisić, A.: Zavjetne slike hrvatskih pomoraca, Trogir 2007.
Klaić, N.: Povijest Hrvata u srednjem vijeku, Zagreb 1990.
Klaić, N.: Izvori za hrvatsku povijest do 1526. godine, Zagreb 1972.
Klarić, Z.: Od Siponta do Lepanta, 642-1571, Rijeka 2006.
Konstantin VII. Porfirogenet, : O upravljanju Carstvom (prijevod Nikola Tomašić), Zagreb 1994.
Kojić, B. – Barbalić, R.: Ilustrirana povijest jadranskog pomorstva, Zagreb 1975.
Kozličić, M.: Hrvatsko brodovlje, Zagreb 1993.
Kozličić, M.: Panorame Dalmacije Giuseppea Riegera, Split 2003.
Kozličić, M.: Brod istočne obale Jadrana u starom i srednjem vijeku (katalog izložbe), Kaštel Novi 1991.
Krizman, B.: Hrvatska u Prvom svjetskom ratu, Zagreb 1989.
Kuničić, P.: Viški boj, Zagreb 1907.
Kuničić, P.: Hrvati na ledenom moru, Zagreb 1893.
Landsrtröm, B.: La Nave, Milano 1962.
Livaković, I.: Šibenik u Rujanskom ratu 1991., Obadva… Obadva, Šibenik 1992.
Luetić, J.: Iz pomorsko-ratne i pomorsko-likovne djelatnosti u Dubrovačkoj Republici, Dubrovnik 1965.
Luetić, J.: Dubrovačka Republika u svjetskom milenijskom nautičko-komercijalnom okviru, Dubrovnik 1989.
Luetić, J.: Pomorci i jedrenjaci Republike Dubrovačke, Rijeka 1984.

Maštrović, V.: Posljednji gusari na Jadranskom moru, Rijeka 1983.
Matković, H.: Povijest NDH, Zagreb 1994.
Novak, G.: Naše more, Zagreb 1932.
Novak, G.: Jadransko more u sukobima i borbama kroz stoljeća, svz. I-II, Split 2004.
Orbini, M.: Il Regno degli Slavi, Pesaro 1601.
Ostrogorski, G.: Istorija Vizantije, Beograd 1959.
Pavičić, S.: Hrvatska vojna i ratna povijest, Zagreb 1998.
Perković, S. – Ninčević, N.: Pomorska škola Zadar prvih 50 godina, Zadar 2007.
Pomorska enciklopedija (II. izdanje), Zagreb 1972.-1989.
Poparić, B.: O pomorskoj sili Hrvata, Zagreb 1899.
Poparić, B.: Pregled povijesti pomorstva, svz. I-II, Zagreb 1932.-1933.
Poparić, B.: Povijest senjskih uskoka, Zagreb 1936.
Poparić, B.: Borbe Hrvata za Jadran od VII. do kraja XI. st., Zagreb 1937.
Pribilović, K.: Četvrti pomorski obalski sektor mornarice NOVJ 1943-1945., Split 1988.
Prikril, B.: 3.000 godina pomorskih ratova, svz. I-III, Zagreb 1985.
Rački, F.: Dokumenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia, Zagreb 1877.
Rački, F.: Thoma Arhiđakon, Historia Salonitana, Split 2003.
Radić, D.: EX voto: Zavjetni darovi u Trogiru i okolici, Trogir 2005.
Radivojević, G.: Nepokoreni Jadran 1991/92. (Kronika jednog bezumlja), Rijeka 1993.
Regan, K.: Hrvatski povijesni atlas, Zagreb 2003.
Safonov, N.: Ratovi na Jadranu 1797.-1815., Beograd 1988.
Seretinek, Ž.: Bitka za Jadran, Korčula 2007.
Schmit-Brentano: Die Ostereichisnen Admirale, svz. I-III, Osnabruck 1997., 2000. i 2005.
Smičiklas, T.: Codex diplomaticus II, IV, XI,
Stanojević, G.: Dalmacija u doba Morejskog rata 1684.-1699., Beograd 1962.
Stanojević, G.: Senjski uskoci, Beograd 1973.
Strategija ONO i DSZ, Centar Oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije, Beograd 1987.
Šidak, J.: Historijska čitanka,
Šišić, F.: Priručnik izvora hrvatske historije, Zagreb 1914.
Šišić, F.: Pregled povijesti hrvatskog naroda, Zagreb 1962.
Škrivanić, G.: Prilog proučavanju brodova omiških gusara
Šurmin, Đ.: Hrvatski spomenici I,
Thomasi, A.: La guèrre navale dans Í Adtiaticque, Paris 1927.
Tuđman, A.: Hrvatsko ratno znakovlje, Zagreb 1995.
Van Loon, H. W.: Brodovi i njihovi putevi: sedam tisuća godina pomorstva, Zagreb 2007.
Vasiljević, J. – Visković, B.: Velike pomorske bitke i operacije kroz istoriju, Beograd 1975.
Vasiljević, J. – Visković, B.: Vojnopomorska istorija, Split 1968.
Visković, B. – Čupin, B.: Stotrideseta obljetnica Viškog boja, Split 1996.
Visković, B.: Omiška strijela, Split 2001
Vojna policija u Domovinskom ratu, Zagreb 1998.

Vojna enciklopedija (II. izdanje), Beograd 1970.-1976.

Izvori

Borbena djelovanja Hrvatske ratne mornarice tijekom 1991. godine (raščlamba), Povjerenstvo HRM-a, Split 1999.
Dnevnici brodova HRM-a uključenih u OA Maslenica 1993. i OA Oluja 1995. godine
Iz arhiva postrojbi HRM-a o nastanku i ratnom putu postrojbi HRM-a
Izvješća o međunarodnim vojnim vježbama
Izvješća zapovjednika postrojbi HRM-a o sudjelovanju postrojbi u oslobodilačkim akcijama
Materijali za OA Maslenica, prikupio i obradio kbb u mirovini M. Štrok (zamjenik koordinatora za HRM u IZM-u Zadar)

Zbornici i časopisi

Antoljak, S.: Prvi bojni pohod Hrvata (Slavena) na Sipont (642. g.), Adriatica maritima, 4/1985.
Belak-Krile, A. – Šilović, M.: Naupaktos, U nedjelju proslava pobjede iz 1571. g., Spomen na Hrvate iz bitke kod Lepanta, Slobodna Dalmacija, god. LXIV, br. 19970, 5. listopada, Split 2006.
Brusić, Z.: Problemi plovidbe Jadranom u prehistoriji i antici, Pomorski zbornik, 8/1970.
Domazet, D.: Kako je pripremana agresija na Hrvatsku ili preoblikovanje JNA u srpsku imperijalnu silu, Hrvatski vojnik, 26/1997.
Dujmović, F.: Šibenčani i njihova galija u Lepantskoj bitki, Adriatica maritima, sv. I
Foretić, V.: Udio naših ljudi u stranim mornaricama, Pomorski zbornik, I/1962.
Gelcich, G.: Storia documentata della Marinerezza Bocchese, A spese dell' Autore, Ragusa 1889.
Glavičić, A.: Senjski zbornik, 19/1992.
Godišnjak grada Korčule, br. 2, 3, 4, Korčula 1997., 1998. i 1999.
Kojić, B.: Brodogradnja na istočnom Jadranu kroz vjekove, Pomorski zbornik, I/1962.
Kozličić, M.: Udruga Vila Velebita, Starohrvatski brod, Split 1998.
Krizman, B.: Predaja austrougarskog ratnog brodovlja u Puli 1918., Vojnoistorijski glasnik, 2/1967.
Krmpotić. B.: Rani period uskočke mornarice, Pomorski zbornik, knjiga 13, Rijeka 1975.
Lepantska bitka 1571. godine, Znanstveni skup o udjelu hrvatskih pomoraca u Lepantskoj bitki, Institut JAZU Zagreb, Zadar 1974.
Luetić, J.: Galijica Dubrovačke Republike, Mornarički glasnik, 1/1959.
Luetić, J.: Ormanica, naš najmanji ratni brod u prošlosti, Mornarički glasnik, 5/1967.
Luetić, J.: Filjuga, najznačajniji operativni brod dubrovačke države, Anali, 13-14/1976.
Manojlović, G.: Jadransko pomorje IX. stoljeća, JAZU, knj. 150, Zagreb 1902.
Marčić, Lj.: Nekadašnji admirali hrvatske RM, Naše more, 2/1959.
Milošević, A.: Ruski admiral Mato Zmajević, Jadranska straža, br. 8 i 9, Split 1935.
Nazor, A.: Hrvatska vojska u ranom srednjem vijeku, Polemos, 3/2000.
Novak-Sambrailo, M.: Hvarska galija u Lepantskoj bitki, Adriatica maritima, svz. I
Omašić, V.: Sudjelovanje Trogirana i Splićana u bitki kod Lepanta 1571. godine, Adriatica maritima, svz. I
Pecotić, B.: Značaj i uloga RM u suvremenim uvjetima, Mornarički glasnik, 4/1960.

Pomorska istraživanja antičke luke stare Enone, Arheološki pregled, 21/1980.
Ravlić, J.: Bitka kod Lepanta u starijoj hrvatskoj književnosti, Adriatica maritima, svz. I
Rt Kremenjača, Zaton kod Nina, Pomorska arheološka istraživanja u Ninu, JAZU, knjiga 19, Zadar 1972.
Stjepčević, I. – Kovijanić, R.: Jeronim Bizanti, junak od Lepanta, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, god. III., Kotor 1955.
Strgačić, A.: Upadi osmanskih gusara u predjele zadarskih otoka, Zadarska revija, 1953.-1954.
Vasiljević, J.: Jugoslavenska flota u Boki kotorskoj u ratu aprila 1941. godine, Vojnoistorijski glasnik, 1/1969.
Visković, B.: Savezničke pomorske snage u vodama Splita 1943-1945, Zbornik radova, Split 1981.
Život i djela cara Konstantina VII. Porfirogeneta (prevelo N. Tomašić), Vjesnik Zemaljski arhiv XX, svezak I-II,
Zloković, I.: Bokeljska mornarica njeguje svijetle tradicije našeg pomorstva, Mornarički glasnik, 1/1970.